ALİ PÜSKÜLLÜOĞLU

TÜRKÇEDEKİ YABANCI SÖZCÜKLER SÖZLÜĞÜ

Dil Hazinesi Dizisi

ALİ PÜSKÜLLÜOĞLU

TÜRKÇEDEKİ YABANCI SÖZCÜKLER SÖZLÜĞÜ

ALİ PÜSKÜLLÜOĞLU

TÜRKÇEDEKİ YABANCI SÖZCÜKLER SÖZLÜĞÜ

arkadaş

arkadaş YAYINEVİ
Yuva Mahallesi 3702. Sokak No: 4 Yenimahalle / Ankara
Tel: +90-312 396 01 11 (pbx) Faks: +90-312 396 01 41
e-posta: info@arkadasyayinevi.com
www.arkadasyayinevi.com
Yayıncı Sertifika No: 12382

© Yayım hakları **arkadaş** yayınevinindir. Yayıncının yazılı izni olmadan hiçbir biçimde ve hiçbir yolla, bu kitabın içeriğinin bir kısmı ya da tümü yeniden üretilemez, çoğaltılamaz ya da dağıtılamaz.

ISBN: 978-975-509-725-1

Ankara, 2012

Yayına Hazırlık : Asuman Yılmaz
Sayfa Düzeni : Bülent Ercan
Kapak Tasarımı : Mehmet Yaman
Baskı : Kalkan Matbaacılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

İLK BASKIYA ÖNSÖZ

Çok eski bir dil olan Türkçe, çağların içinden bugüne gelmiş, yani çağlar boyu yaşamış, ama ilk dönemlerini saymazsak, hep yaşama savaşı vermiştir. Oysa Türkçe zengin bir dildir. Daha XI. yüzyılda Kâşgarlı Mahmut, *Divânü Lûgati't-Türk*'te bunu belirtmiş ve belgelemiştir.

Türkçenin birçok dilden üstün olduğunu öne süren bilginler olmuştur. Örneğin Ali Şîr Nevaî, XV. yüzyılda, *Muhakemetü'l-Lûgateyn*'de bunu örneklerle göstermiştir. Türkçe, özellikle, Türklerin İslamlaşıp Arap dilinin etki alanına girmesinden başlayarak savsaklanmış, işlenip gelişmesi yolunda devletten destek görmemiştir. Devlet dili olmakta her zaman önü kesilmiş, Arapçanın ve Farsçanın yeğlenmesi nedeniyle, cumhuriyet dönemine gelinceye değin, denilebilir ki Atatürk'ün Dil Devrimi'ne değin, tam olarak devlet dili olamamıştır. Onu devlet dili yapmaya uğraşanların emeği var olsun; örneğin Karamanoğlu Mehmet Bey'i unutmuş değiliz. Ne var ki, onun iyi niyetli girişimi kısa bir süre için geçerli olmuştur. XIII. yüzyılda kurulan Osmanlı devleti, bir imparatorluk olunca Türkçe büsbütün savsaklanmıştır.

Türkçenin o çağlardaki durumunu XIII. yüzyıl ozanlarından Âşık Paşa, şöyle anlatır:

Türk diline kimsene bakmaz idi
Türklere hergiz gönül akmaz idi

Türk dahi bilmez idi ol dilleri
İnce yolı ol ulu menzilleri

Başka bir uygarlık çevresine giren yüksek sınıfın, yöneticilerin Türkçeyi hor görmeleri, onu yetersiz bulmaları, çağlar boyu hep görülmüştür. Osmanlı döneminde bu aşırı ölçüde kendini göstermiştir ve bu tutumdan "Osmanlıca" adı verilen, "Türk'e söylesen anlamaz, Arap'a söylesen anlamaz, Acem'e söylesen anlamaz" dedikleri garip bir dil doğmuştur ve bu karma dil yüzyıllarca kullanılmıştır.

Bir imparatorluk dili olan Osmanlıcanın içinde sığıntı gibi yaşayan, horlanan Türkçe, ancak halk ağzında ve halk ozanlarının dilinde kendine yer, sığınak bulmuş, yaşamını sürdürmüştür.

Günümüzde de durum değişmiş değildir. Günümüzde de Türkçe, kimilerince yetersiz bulunmaktadır. Kendi yetersizliklerini, yeteneksizliklerini Türkçeye yükleyenler son yıllarca pek çoğalmıştır. Devletin en yüksek yerlerinde bulunanların kullandıkları dili incelediğinizde, durumun böyle olduğunu ayrımsarsınız. "Dönüşüm", "değişim" varken "transformasyon"u yeğleyen ve bunu günlük dile sokan anlayışla, Arapçanın, Farsçanın egemenliğine karşı koyamayan, ona kucak açan anlayış özdeş değil midir?

6

Bugün için Türkçe, Arapçanın, Farsçanın baskısını büyük ölçüde yendi sayılabilir. Ama bu kez de batı dillerinin yoğun bir saldırısıyla karşı karşıyadır. Hem de yalnızca bilim ve teknik alanında değil, iletişim alanında da yoğun bir saldırı söz konusu. Âşık Paşa'nın dediği gibi, bugün de Türkçeye kimse aldırmıyor. Anakentlerdeki çarşı pazarlar yabancı dillerin egemenliği altında. Kitle iletişim araçları yabancı sözcükleri ölçüsüz bir tutkuyla halkın kulağına ulaştırıyor, gözüne dayıyor. Hangi ülkede başka dillerin sözcükleri dergi, gazete, televizyon kanalı, radyo adı olmuştur, bilmiyorum. Bir iki ad olsa bir şey sayılmaz belki, ama bizim ülkede pek çok derginin, gazetenin, gazete eklerinin, televizyon kanalının, radyonun adı yabancı dillerden. Bunları hepimiz biliyoruz. Ancak, işin ürkütücü bir boyuta vardığını artık görmemiz gerekiyor. Bunu sizlere, somut bir örnekle göstermek isterim.

Çok yaygın, büyük bir günlük gazetemizin 22 Aralık 1996 günlü sayısını taradım; o gün verdiği iki ekle spor sayfaları, küçük ilanlar dışında olmak üzere, haberlerde, yazılarda, büyük boy reklamlarda kullanılan batı kökenli sözcükler şunlar:

acenta, adres, AİDS, ajanda, ajans, aksesuar, aktif, aktör, alarm, alternatif, amatör, ambargo, ambulans, anfi, angaje, anilin, anket, antik, antrenör, apartman, apron, aranjman, arkeolog, arkeoloji, arşiv, astım, atölye, avantaj, avukat, banka, bant, bar, baraj, barbarlık, bariyer, baro, baryum, batarya, bej, bilanço, bilardo, bloke (edilmek), blucin, bomba, borsa, burs, bülten, büro, bürokrat, bütçe, ceket, cunta, çek, dans, dekor, demokrasi, demokratik, depo, desen, deşarj, dezavantaj, diktatör, dikte (edilmek, etmek), dinamizm, diploma, diplomatik, direksiyon, direktif, direktör, diyalog, dizayn, doktor, doktora, dolar, dosya, devalüasyon, döviz, duş, ekip, ekonomi, ekonomik, ekonomist, elektrik, elektronik, elektrot, endeks, enerji, enflasyon, enjeksiyon, entegre, enteresan, endüstri, eroin, erotik, eşofman, etimoloji, faks, fakülte, fanatik, fantastik, fantazi, fantezi, fasa fiso, fatura, favori, festival, filarmoni, film, final, finansal, firma, fiziki, fon, fonksiyon, form, formülasyon, fotoğraf, fotokopi, fötr, fren, galeri, garanti, gazete, goril, gravür, grup, helikopter, holding, ideal, imaj, inisiyatif, internet, istatistik, jandarma, jet, kabine, kadro, kadrolaşma, kahve, kalite, kamera, kampanya, kampüs, kamyon, kanal (TV), kanser, kaos, kapris, karakteristik, karavan, kariyer , karnaval, kart, kartvizit, kaset, kask, kasket, kaşkol, katafalk, katalitik, katarakt, kategori, Katolik, kilise, klasik, klima, koalisyon, kof, kokain, kokteyl, kolej, koleksiyon, komisyon (kurul), komite, kompleks, konçerto, konfederasyon, konferans, konfor, Kongre (ABD), konser, konsey, kontgerilla (kontrgerilla), kontrol, kooperatif, koridor, koro, korsan, kostüm, kral, kraliçe, kravat, kredi, kritik, kriz, kupa, kurs, kültür, kültürel, laik, lastik, lider, lig, likit, limit, lisans, lise, liste, literatür, lityum, lobi, lorentiyum, loto, lüks, madalya, mafya, maket, makroekonomi, makyaj, makyöz, manken, mansiyon, marka, marketing, masa, mastır (İng. master), matador, mayo, medya, mekanik, mekanizma, melodi, mesaj, metropol, milimetre, milyar, milyon, minibüs, minik, miting, moda, model, modem, modern, monarşik, monofaze, moral, mönü, mumya, müzik, müzik seti, müzisyen, naiflik, net, Noel, normal, nostalji, numara, nükleer, ofis, ofset, olimpiyat, onore (etmek), operasyon (işlemler), organ, organize, orgazm, orijinal, orkestra, otel, oto, otomatik, otomobil, otomotiv, otopsi, otorite, paket, panik, pankart, pantolon, papaz, papazyahnisi, papyon, paraf, paralel, pardösü, park, parlamenter, parlamento, parsel, parti (eğlence anlamında), parti (siyasal), pasaport, pasif, paspas, patolojik, patik, patron, performans, personel, petrol, pijama, piyango, piyanist, piyano, pizza, plaka, plan, planlamak, plastik, platform,

polemik, polis, politik, politika, popüler, posa, posta, potansiyel, pozisyon, pozitif, pratik, prens, prenses, prestij, prim, pro-düksiyon, profesör, profesyonel, program, proje, prosedür, prostat, protesto, protokol, prova, psikanalist, radyo, rafineri, rantiye, rapor, rasyonel, reform, rejim, reklam, rekor, resital, rol (oynamak), roman, röportaj, rulet, salon, sandviç, sansür, sekreter, seks, sektör, sempatik, sempatizan, semptom, senaryo, sendika, seramik, sertifika, servis, sezon, sigara, sigorta, sigortalanmak, silika, sinema, sistem, site, siyanür, skandal, slogan, smokin, solist, sosyal, sponsor, spor, spot, standart, star, stil, stok, stratejik, stres, stüdyo, süet, süper, süspansiyon, şablon, şampiyon, şampiyona, şampuan, şans, şarj, şef, şifre, şoför, şok , şoke (etmek), şov, tablo (durum), tablo (manzara), tabloid, taksi, tank, teknik, teknoloji, teknolojik, telefon, televizyon, tempo (hız anlamında), termal, terör, terörizm, test, teyp, tip, tipik, tiyatro, tiz, torpil (kayıran kimse), trafik, transkripsiyon, triko, trilyon, turistik, turizm, tuvalet (yüznumara), tüp, uvertür, üniversite, vaftiz, versiyon, video, viraj, virtüöz, viyola, viyolonsel.

Söz konusu gazetenin o gün verdiği ekleri de taramış olsaydım, bu 444 sözcüğün yanına en az bir bu kadar daha sözcük eklenmiş olacağını varsaymakta bir sakınca yoktur.

Bırakınız çarşı pazarı, kitle iletişim araçlarının, son yıllarda çok yaygın bir biçimde kullanılan batı kökenli bir sözcükle söyleyeyim, "medya"nın bir tek gününü tarasanız, bir sözlük dolduracak ölçüde batı kökenli yabancı sözcükle karşılaşacağınızı çok iyi biliyorum.

İşin boyutunu yakından bilenlerimizi bile ürkütecek bir durum bu. Onların ve sizlerin "Yabancılara özenmekten ne zaman kurtulacağız? Ne zaman kendimiz olacağız?" dediğinizi duyar gibiyim.

Batı kökenli sözcüklerin Türkçeye girmeye başlamasının geçmişi, Osmanlı'nın kuruluş ve gelişme dönemlerine değin uzanır: XIV. yüzyıl. Kimi kaynaklarda, Türkçeye giren batı kökenli ilk sözcüğün "statüko" olduğu yazılıdır (*Bkz.* Agâh Sırrı Levend: *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, TDK Yayınları, Ankara 1972, s. 72). 1789'da giren bu sözcükten elli yıl sonra da "diplomasi", "avans", "politik" gibi sözcükler girmiş.

Bunları şimdi bile sözlüğümüzden atabilmiş değiliz.

Önceki yüzyıllar bir yana, "statüko" sözcüğünün dile girişinden başlayarak yaklaşık iki yüzyıl içinde, batı kökenli binlerce sözcük dolmuştur dilimize. Her geçen gün de, yenileri dolmaktadır. Bir dönem Fransızca, bir dönem Almanca ağırlıklı olarak, şimdi de İngilizce. Bu, batı ülkeleriyle olan siyasal, ekonomik ve kültürel ilişkilerimize bağlı olarak değişebiliyor. O dillerle, o kültürlerle yakın ilişkileri olanlar, o dillerin sözcüklerini Türkçeye sokmakta her zaman birer gönüllü araç olmuşlardır.

Bu sözlükte de görülebileceği üzere, yabancı sözcüklerin, genellikle batı kökenli sözcüklerin birçoğunun Türkçede karşılığı vardır. Türkçelerini yeğlemeyip onları kullanmakla dilimize çok büyük kötülük yaptığımızı ne zaman ayrımsayacağız, bilmem.

Yabancı Sözcükler Sözlüğü'nü hazırlama çabasına niçin giriştim?

1. Türkçedeki Arapça, Farsça sözcükler dışta kalmak üzere, dilimizdeki yabancı sözcüklerin oylumunun ne olduğunu göstermek yanında, onların Türkçe karşılıklarını da anımsatmak istedim. Yabancı sözcüklerin açık-

lamalarından sonra, *eş.* kısaltmasıyla gösterilen karşılıkların, özellikle Türkçe olanlarının kullanımda yeğlenmesi, Türkçeye gönül vermiş bir kimse olarak beni gönendirecektir.

2. Genel bir Türkçe sözlük içinde yabancı sözcükler dağınık olarak yer aldığından, durumun yeterince ayrımında olamıyoruz. Türkçedeki yabancı sözcüklerin (çoğunlukla batı kökenli sözcüklerin) bir sözlük düzeni içinde bir arada verilmesiyle, dilimizin ne büyük bir baskı altında olduğunu somut bir biçimde görmüş olacağız.

3. Bu sözlük, yabancı sözcüklerin anlaşılmasına da yardımcı olacaktır, umarım. Ayrıca, bu tür sözcükleri bir arada, derli toplu görmek isteyenlere de bir kolaylık sağlayacaktır.

Böyle bir sözlüğün hazırlanmasında kaynaklardan geniş ölçüde yararlanılması kaçınılmazdır. Çok yararlandığım kaynakları "Kaynakça"da bulacaksınız.

Sözlüğün kullanımıyla ilgili olarak "Açıklamalar" ve "Kısaltmalar" başlıklı sayfalarda gerekli bilgiler verilmiştir.

Her sözlük gibi bu sözlüğün de, hiç kuşku yok ki, yanlışları, eksikleri olacaktır. Onları sonraki basımlarda elden geldiğince ortadan kaldırmaya çalışacağım. İlgi görür, sonraki baskılar yapılacak olursa...

Ankara, 15 Şubat 1997

Ali Püsküllüoğlu

KAYNAKÇA

AĞAKAY, Mehmet Ali: *Fransızca–Türkçe Sözlük,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1962.

AĞAKAY, Mehmet Ali: *Türkçede Yakın Anlamlı Kelimeler Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1956.

AKDOĞAN, Refik: *Ansiklopedik Denizcilik Sözlüğü,* İstanbul (?).

AKSOY, Ömer Asım (başkanlığında): *Ana Yazım Kılavuzu,* Adam Yayınları, İstanbul 1987.

AKTUNÇ, Hulki: *Büyük Argo Sözlüğü,* Afa Yayınları, İstanbul 1990.

AnaBritannica (Genel Kültür Ansiklopedisi), Ana Yayıncılık, 32 cilt, İstanbul 1993–1994.

ALPAN, Cemal: *Jimnastik Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1969.

ALPAY, Meral: *Kütüphanecilik Terimleri,* İ. Ü. Ed. Fak. Kütüphanecilik Bölümü Yayınları, İstanbul 1973.

ATABEYOĞLU, Cem: *Sepettopu Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1969.

Batı Kaynaklı Sözcüklere Karşılık Bulma Denemesi, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1. kitap Ankara 1972; 2. kitap Ankara 1978.

BAYKAL, Meftun: *İş Hukuku Sözlüğü,* Ankara 1969.

BAYKAL, Prof. Dr. Bekir Sıtkı: *Tarih Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1974.

BAYTOP, Prof.Dr. Burhan: *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları; Ankara 1994.

BAYTOP, A. Firuzan: *Türkçede Batı Kökenli Yapı Terimleri,* YEM Yayın, İstanbul (?).

BOYLA, Mazhar–Yılmaz Canküyer: *Nükleer Enerji Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Gelişim Yayınları, 20 cilt, İstanbul 1986–1989.

CİN, Recai: *Kavramlar Dizini,* Türk Dil Kurumu Yayınları, 2 cilt, Ankara 1971.

ÇALIŞLAR, Aziz (çeviren ve düzenleyen): *Ansiklopedik Kültür Sözlüğü,* Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1983.

ÇOKER, Doğan–Timur Karaçay: *Matematik Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983.

ÇOTUKSÖKEN, Yusuf: *Dil ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü,* Cem Yayınevi, İstanbul 1992.

ÇOTUKSÖKEN, Yusuf: *Türkçe Anlamdaşlar ve Karşıtanlamlılar Sözlüğü,* Özgül Yayınları, İstanbul 1992.

ÇUBUKÇU, F.: *Bilgisayar Terimleri Sözlüğü,* V Yayınları, Ankara 1987.

DEMİRAY, Kemal: *Anlamdaşlar Sözlüğü,* İnkılap ve Aka Kitabevi, İstanbul 1984.

DEMİRAY, Kemal: *Batı Dilleri Sözcüklerine Karşılıklar Kılavuzu,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1972.

DEMİRAY, Kemal: *Temel Türkçe Sözlük,* İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1982.

DEVELLİOĞLU, Ferit: *Türk Argosu,* Aydın Kitabevi, Ankara 1990.

Dilbilim Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Arkara 1949.

EMECAN, Neşe: *1960'tan Günümüze Türkçe/Bir Sözlük Denemesi,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1998.

ENÇ, Doç. Dr. Mithat: *Ruhbilim Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1980.

ERDEM, Sinan: *Uçantop, Alantopu, Masatopu Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1968.

EYÜBOĞLU, İsmet Zeki: *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü,* Sosyal Yayınlar, İstanbul 1988.

GAZİMİHAL, Mahmut R.: *Musiki Sözlüğü,* Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1961.

GENCAN, Tahir Nejat: *Dilbilgisi,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1979.

GENCAN, Tahir Nejat–Haydar Ediskun–Baha Dürder–Enver Naci Gökşen: *Yazın Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1974.

GRÜNBERG, Doç. Dr. Teo–Dr. Adnan Onart: *Mantık Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1976.

GÜLER, Prof. Dr. Mustafa: *Sağlık Terimleri Sözlüğü,* Timaş Yayınları, İstanbul 1996.

GÜRSEL, Meyda–İhsan Gürsel: *Büyük Bilgisayar Terimleri Sözlüğü,* Doruk Yayınları, Ankara 1991.

HANÇERLİOĞLU, Orhan: *Felsefe Sözlüğü,* Remzi Kitabevi, İstanbul 1979.

HANÇERLİOĞLU, Orhan: *İnanç Sözlüğü,* Remzi Kitabevi, İstanbul 1975.

HANÇERLİOĞLU, Orhan: *Ticaret Sözlüğü,* Remzi Kitabevi, İstanbul 1982.

HANÇERLİOĞLU, Orhan: *Ekonomi Sözlüğü,* Remzi Kitabevi, İstanbul 1976.

HARMANDALI, İhsan: *Güreş Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1974.

HASOL, Doğan: *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü,* Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul 1979.

HATİBOĞLU, Prof. Dr. Vecihe: *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1969.

Hayvanlar Ansiklopedisi, Hayat Yayınları, İstanbul 1966.

Hekimlik Terimleri Kılavuzu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1980.

İç ve Dış Mekân Süs Bitkileri Kataloğu, Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü.

İMER, İlyas: *Türk Sofrası,* Geçit Kitabevi, İstanbul 1982.

İZBIRAK, Prof. Dr. Reşat: *Coğrafya Terimleri Sözlüğü,* Ankara 1964.

IŞITMAN, Nihat: *Yumrukoyunu Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1968.

KAROL, Doç. Dr. Sevinç: *Zooloji Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1963.

KELEŞ, Ruşen: *Kentbilim Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1980.

KEYDER, Doç.Dr. Nur: *Para Banka Sözlüğü,* V Yayınları, Ankara 1987.

KIZILIRMAK, Prof. Dr. Abdullah: *Gökbilim Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1969.

KÖKSAL, Doç. Dr. Aydın: *Bilişim Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1981.

KUYUMCU, İbrahim–Dr. Yavuz Beşorak: *Otomobil ve Motor Bilgisi Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1980.

LEVEND, Agâh Sırrı: *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1972.

Meydan Larousse, Büyük Lûgat ve Ansiklopedi, Meydan Yayınevi, 14 cilt, İstanbul 1969–1985.

NASUHOĞLU, Rauf–Gökçe Bingöl–Hanaslı Gün–Demir İnan–Nuri Ünal: *Fizik Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983.

NOYAN, Doç. Dr. Fazıl–Dr. Cihat T. Gürson: *Küçük Tıp Terimleri Kılavuzu,* İ.Ü. Tıp Fakültesi Talebe Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1947.

NUTKU, Prof. Dr. Özdemir: *Gösterim Sanatları Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983.

OZANKAYA, Prof. Dr. Özer: *Toplumbilim Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1980.

ÖNGÖR, Sami: *Coğrafya Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1980.

ÖRNEK, Prof. Dr. Sedat Veyis: *Etnoloji Sözlüğü,* Dil ve Tarih–Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1971.

ÖRNEK, Prof. Dr. Sedat Veyis: *Budunbilim Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1973.

ÖZDEMİR, Emin: *Örnekli–Açıklamalı Edebiyat Bilgileri Sözlüğü,* Remzi Kitabevi, İstanbul 1990.

ÖZÖN, Mustafa Nihat: *Resimli–Büyük Türk Dili Sözlüğü,* Arkın Kitabevi, İstanbul 1971.

ÖZÖN, Mustafa Nihat: *Türkçe–Yabancı Kelimeler Sözlüğü,* İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1962.

ÖZÖN, Nijat: *Dil Kılavuzu,* Arkın Kitabevi, İstanbul 1985.

ÖZÖN, Nijat: *Sinema ve Televizyon Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1981.

PAMİR, Ord. Prof. Dr. Hamit Nafiz–Doç. Dr. Önder Tunalı: *Yerbilim Terimleri*

Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1971.

Politika Sözlüğü, Sosyal Yayınlar, İstanbul 1979.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali: *Arkadaş Türkçe Sözlük,* Arkadaş Yayınları, Ankara 1994.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali: *Edebiyat Sözlüğü,* Özgür Yayınları, İstanbul 1996.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali: *Türkçe Sözlük,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1995.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali: *Öz Türkçe Kılavuzu,* Arkadaş Yayınları, Ankara 1994.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali: *Öz Türkçe Sözlük,* Arkadaş Yayınevi, Ankara 1994.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali: *Türkçenin Argo Sözlüğü,* Özgür Yayınları, İstanbul 1996.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali : *Türkçenin Yazım Kılavuzu,* Arkadaş Yayınevi, Ankara 1993.

SAKMAN, Erdoğan: *Matematik Ansiklopedisi,* Ankara 1977.

SALTUK, Secda: *Arkeoloji Sözlüğü,* İnkılap Kitabevi, İstanbul 1990.

SAVAŞ, İsa: *Spor Sözlüğü,* Remzi Kitabevi, İstanbul 1989.

SENCER, Dr. Muzaffer: *Yöntembilim Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1981.

SIDAL, Cavit: *Döşem Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1969.

SİREL, Şazi: *Aydınlatma Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1973.

SÖZEN, Metin–Uğur Tanyeli: *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü,* Remzi Kitabevi, 4. basım, İstanbul 1996.

ŞANIVAR, Nazım: *Ağaçişleri Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1968.

TEKİN, Dr. Erdoğan: *Metalbilim İşlem Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1972.

TUĞLACI, Pars: *Okyanus, 20. Yüzyıl Ansiklopedik Türkçe Sözlük,* Pars Yayınevi, 3 cilt, 1971–1974.

TURANİ, Adnan: *Güzel Sanatlar Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1968.

TURANİ, Adnan: *Sanat Terimleri Sözlüğü,* Toplum Yayınevi, Ankara 1975.

TÜRKAY, Kaya (yayıma hazırlayan): *Uygulayım Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1980.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2 cilt, Ankara 1983.

ÜNER, Sıtkı: *Balık, Avcılığı ve Yemekleri,* Milliyet Kültür Kulübü Yayınları, İstanbul 1968.

ÜNER, Sunday: *Nüfusbilim Sözlüğü,* Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara 1972.

ÜNERİ, Prof. Dr. Saadet–Doç. Dr. Ömer Kuleli–Dr. Osman Gürel: *Kimya Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1981.

VARDAR, Berke (yönetiminde): *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü,* ABC Kitabevi, İstanbul 1988.

VARDAR, Berke (yönetiminde): *Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1980.

YALÇIN, Ayhan: *A'dan Z'ye Şifalı Bitkiler, Ev İlaçları, Şifalı Sular Ansiklopedisi,* Geçit Kitabevi, İstanbul 1981.

YALIM, Ülkü–Özcan Yalım: *Türkçede Eş ve Karşıt Anlamlılar Sözlüğü,* Bilgi Yayınevi, Ankara 1983.

YARAR, Mehmet Turan: *Asalakbilim Terimleri Sözlüğü,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1970.

Yeni Yazım Kılavuzu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1981.

YILMAZ, Doç. D. Ejder: *Hukuk Sözlüğü,* Ankara 1982.

SÖZLÜK

AÇIKLAMALAR

1. Sözcükler abecesel (alfabetik) sırayla madde başı yapılmıştır.

2. İki ya da daha çok sözcükten oluşan söz öğelerinin (deyimlerin, terimlerin) sıralanmasında da başladıkları sözcük göz önüne alınmış, sıralamada ona uyulmuş ve bunlar madde başı sözcüğe bağlı maddeler durumunda sunulmuştur. Örnek:

> **afyon** *a. Yun.* olgunlaşmamış haşhaş kapsüllerinin özel bir bıçakla çizilmesi sonucu sızan süte benzer sıvının güneşte katılaşıp esmerleşerek oluşturduğu ve içinde morfin, kodein gibi uyuşturucular bulunan bir madde; güçlü bir zehir olmakla birlikte, hekimlikte ağrı kesici, uyuşturucu ilaçlarda kullanılır. **afyonu başına vurmak** *Yun. T. arg.* çok öfkelenmek. **(birinin) afyonunu patlatmak** *Yun. T. arg.* yersiz bir davranışla birinin keyfini bozup onu öfkelendirmek. **afyon yutmak** *Yun. T. arg.* afyonu uyuşturucu olarak kullanmak.

3. Yukarıda verilen örnekte olduğu gibi, madde başı sözcükler ile onlara bağlı çok sözcüklü öğeler siyah, kısaltmalar italik, tanımlar ise beyaz harflerle dizilmiştir.

4. Kimi sözcüklerin ve çok sözcüklü öğelerin birden çok anlamı bulunur. Böyle durumlarda her anlam ayrı bir sayı ile gösterilmiş ve bu rakamlar siyah dizilmiştir.

5. Sözcüklerin Türkçeye hangi dilden girdikleri, dilbilgisi yönünden türlerinin ne olduğu, terimlerin hangi alanlarda kullanıldıkları kısaltmalarla belirtilmiştir. Bununla birlikte, pek az sözcük ödünçlenmiş dilleri kısaltmayla göstermek yerine *(Japoncadan)*, *(İsveççeden)* biçiminde göstermek yeğlenmiştir. Kaynağı bilinmeyen ya da kuşkulu olan sözcükler için *kbd.* kısaltması ya da ayraç içinde soru imi (?) ya da dil kısaltmasının önüne soru imi konulmuştur: pufla *a. kbd. (Yun. ?)* gibi.

6. Tanımlarda geçen birden çok anlamlı sözcüklerin hangi anlamlarıyla kullanıldıkları o sözcüklerin üstlerine konulan küçük rakamlarla gösterilmiştir.

7. Madde başı sözcüğe bağlı çok öğeli sözler varsa alındı: Fol yok yumurta yok, mors alfabesi, mort olmak, mulaj kâğıdı, naylon fatura, polarma düzlemi, şifreli kilit vb. Türkçe, Arapça, Farsça vb. kısaltmaları böylesi iki ya da daha çok öğeli sözlerde de kullanıldı.

8. İki dilden gelen çok sözcüklü öğeler gibi bileşik sözcükler de alınmıştır: polarölçer, postane, pudraşekeri, talkşist, taşlevreği vb.

9. Eylemlerin (fiillerin) özne, nesne ya da tümleç alma durumları önlerine konulan kısaltmalarla belirtilmiştir.

10. Kökleri, kök anlamları ayrı olmakla birlikte yazılışları, söylenişleri aynı olan sözcükleri ayırmak için bunlar ayrı ayrı madde başı yapılmış ve önlerine ayraç içinde romen rakamları konulmuştur: **bar (I), bar (II); kot (I), kot (II), kot (III); salta (I), salta (II), salta (III)** gibi.

KISALTMALAR

a.	ad
Al.	Almancadan
antr.	anropoloji terimi
Ar.	Arapçadan
arg.	argo
ask.	askerlik terimi
b.	bileşik sözcük
be.	belirteç
bitb.	bitkibilim (botanik) terimi
bkz.	bakınız
bud.	budunbilim (etnoloji) terimi
Bul.	Bulgarcadan
Cer.	Cermenceden
coğr.	coğrafya terimi
ç.	çoğul
Çin.	Çingeneceden
(-de)	–de'li tümleç alan eylem
den.	denizcilik terimi
(-den)	-den'li tümleç alan eylem
dil.	dilbilim terimi
dilb.	dilbilgisi terimi
(-e)	-e'li tümleç alan eylem
eğit.	eğitbilim terimi
eko.	ekonomi terimi
Erm.	Ermeniceden
esk.	eskimiştir
eş.	eşanlamlı, anlamdaş
Far.	Farsçadan
fels.	felsefe terimi
fiz.	fizik terimi
Fr.	Fransızcadan
gökb.	gökbilim terimi
gövb.	gövdebilim (anatomi) terimi
ha.	halk ağzından
hayb.	hayvanbilim (zooloji) terimi
hek.	hekimlik terimi
huk.	hukuk terimi
(-i)	–i'li tümleç alan eylem
İbr.	İbrancadan
ik.	ikileme
İng.	İngilizceden
İsl.	İslavcadan
İsp.	İspanyolcadan
İt.	İtalyancadan
kazb.	kazıbilim (arkeoloji) terimi
kbd.	kökeni belli değil
kim.	kimya terimi
Lat.	Latinceden
(-le)	-le'li tümleç alan eylem
Mac.	Macarcadan
mant.	mantık terimi
mat.	matematik terimi
mec.	mecaz olarak
met.	meteoroloji terimi
mim.	mimarlık terimi
min.	mineroloji terimi
müz.	müzik terimi
(nsz)	nesne almayan eylem
ö.	özel
(ösz)	özne almayan eylem
ruhb.	ruhbilim terimi
Rus.	Rusçadan
s.	sıfat
sesb.	sesbilim terimi
sin.	sinema terimi
sp.	spor terimi
T.	Türkçe
tar.	tarih terimi
tic.	tecim (ticaret) terimi
tiy.	tiyatro terimi
tkz.	senlibenli konuşma
topb.	toplumbilim terimi
TV	televizyon terimi
ünl.	ünlem
vb.	ve bunun gibi, ve benzeri
yaşb.	yaşambilim terimi
yaz.	yazın (edebiyat) terimi
yeni	yeni önerilmiş sözcük
yerb.	yerbilim terimi
Yun.	Yunancadan

A

abajur *a. Fr.* **1** ışığın gözlere doğrudan vurmasını önlemek için lambanın üzerine konulan siper. *eş.* ışıkkesen. **2** üzeri siperli masa lambası ya da ayaklı ve üzeri siperli lamba.

abajurcu *a. Fr. T.* abajur yapan ya da satan kimse ya da dükkân.

abajurculuk *a. Fr. T.* abajur yapma işi.

abaküs *a. Fr.* genellikle küçük çocuklara toplama, çıkarma gibi basit aritmetik işlemlerini öğretmek için yararlanılan, her teline onar boncuk geçirilmiş on telden ve onları çerçeveleyen bir çerçeveden oluşan ilkel hesap aracı. *eş.* çörkü, sayıboncuğu.

abandone *a. Fr. sp.* (boks sporunda) bir karşılaşmada artık dövüşemeyecek duruma gelmiş yumrukoyuncusunun oyunu bırakması. **abandone etmek** *Fr. T. sp.* (boksta) karşılaşmada rakibini dövüşemeyecek duruma getirmek, ona ringi bıraktırmak. **abandone olmak** *Fr. T. sp.* (boksta) artık dövüşemeyecek duruma gelerek dövüşü bırakmak.

abanoz *a. Yun.* **1** abanozgillerin ağır, sert ve kara renkli tahtası. **2** *s.* bu tahtadan yapılmış (nesne).

abanozgiller *ç. a. Yun. T. bitb.* sıcak ülkelerde yetişen ve kerestesine abanoz adı verilen, ikiçenek-lilerden bir bitki familyası.

abanozlaşmak *(nsz) Yun. T. mec.* güneş altında durmaktan ya da kirden kapkara olmak, iyice matlaşmak.

abanozlaştırmak *(-i) Yun.T. mec.* abanoz gibi yapmak, karartmak.

abaşo *s. İt. den.* alt yan, alttaki. **abaşo babafingo** *İt. den.* çift babafingolardan alttaki. **abaşo gabya** *İt. den.* çift gabyalardan alttaki.

abazan *a.* ve *s. Çin. arg.* uzun bir süre cinsel ilişkiden uzak kalmış (kimse).

abazanlık *a. Çin. T. arg.* uzun süre cinsel ilişkiden uzak kalma durumu.

abeci *s.* ve *a. Çin. arg.* zekâca geri, budala, bön, aptal, gerzek (kimse).

aberant *s. Fr.* yolundan, gidişinden, doğal durumundan sapmış olan.

aberasyon *a. Fr.* **1** *ruhb.* özel bir görevin doğal yasalara, kurallara göre olan, doğal sonucuna ulaşmasını engelleyen sapıklık. *eş.* sapınç. **2** *gökb.* ışık hızının sonlu olmasından ve Yer'in deviniminden ileri gelen, yıldızların görünürdeki yer değiştirmesi.

abis *a. Yun. coğr.* okyanusların 900 metreyi aşan derinliklerine verilen ad, okyanusların Güneş ışığının

erişemediği kesimleri.

abiye *s.* ve *a. Fr.* öğleden sonra giyilebilecek, fantezi kadın giysisi biçimi.

ablatif *a. Fr. dilb.* adlarda ve ad soylu sözcüklerde, genellikle kaynak, uzaklaşma, çıkış gösteren durum. *eş.* çıkma durumu, -den hali.

abli *a. İt. den.* yatay serenlerin ucuna bağlı bulunan ve bunları sağa sola ya da ortaya çevirmek için yararlanılan donanım. **abliyi kaçırmak** (ya da **bırakmak**) *mec. İt. T.* soğukkanlılığını yitirip davranışlarını denetleyememek, şaşırıp ne yapacağını bilememek.

abluka *a. İt.* bir devletin, bir kentin ya da bir yerin dışarıyla olan her türlü bağlantısını zor kullanarak kesme. *eş.* kuşatım, kuşatma.

abone *a. Fr.* **1** (yanlış olarak) önceden parasını ödeyerek, bir şeye belli bir süre için alıcı olma işi. *eş. yeni* sürdürüm. **2** parasını önceden ödeyerek, bir şeye belli bir süre için alıcı olan kimse. *eş. yeni* sürdürümcü. **abone olmak** *Fr. T.* parasını önceden ödeyerek bir şeye belli bir süre alıcı olmak. *eş.* sürdürümcü olmak.

abonman *a. Fr.* bir alıcı ile satıcı ya da bir hizmet kuruluşu arasında, malın ya da hizmetin düzenli olarak sağlanmasına yönelik anlaşma, önceden parasını ödeyerek, bir şeye belli bir süre için alıcı olma işi. *eş. yeni* sürdürüm.

aborda *a. İt.* **1** *den.* bir geminin başka bir gemiye ya da bir rıhtıma yanını vererek yanaşması. **2** *arg.* birine ya da bir şeye yanaşma. **aborda etmek** *İt. T.* **1)** *den.* (gemi) yanlamasına yanaşmak. **2)** *arg.* birine ya da bir şeye yanaşmak.

aboritif *s. Fr. hek.* zamanından önce oluşturulan, önceden yapılan.

abortus *a. Lat. hek.* yaşayabilecek gelişime ermeden doğan yavru, ölü doğan yavru. *eş.* düşük, düşüt.

abrakadabra *a. Fr.* büyücülük inanışında, üçgen biçiminde yazılarak kimi hastalıklara karşı muska olarak kullanılan bir büyücü sözcüğü.

absent *a. Fr. bkz.* **apsent**.

absolü *s. Fr.* **1** hiçbir koşula, hiçbir sınırlamaya bağlı olmayan. **2** *fels.* kendi başına var olan, hiçbir şeye bağlı olmayan, bağımsız. *eş.* saltık.

absolüsyon *a. Fr.* Hıristiyanlıkta, günah çıkarma yoluyla dince bağışlanma.

absolütizm *a. Fr.* **1** her şeyde kesinliği yeğleyen tutum ve davranış. **2** *fels.* kavram, kural ve ilkelerin kesinliğini, saltlığını öne süren görüş. **3** *ruhb.* zaman ve koşullara göre değişmeyen yasa, ilke ve gerçeklerin bulunduğunu öne süren görüş. *eş.* saltçılık. **4** *topb.* siyasal erkin tek bir kişide olduğu yönetim biçimi. *eş.* saltçılık, *esk.* mutlakiyet.

abstraksiyon *a. Fr.* duyumları, düşleri vb. niteliklerinden ayırarak, onları soyutlayarak genel ve tümel kavramlar durumuna getirme. *eş.* soyutlama.

abstraksiyonist *s. Fr.* tutum olarak abstraksiyonizmi benimseyen. *eş.* soyutçu.

abstraksiyonizm *a. Fr.* **1** *fels.* amaç olarak soyutu alan, soyutlamaya somut gerçeklerinkine eşit değer veren tutum. **2** *yaz.* soyutlamadan yararlanan, amaç olarak soyutu alan, soyutu yeğleyen sanat anlayışı. *eş.* soyutçuluk.

abstre *s. Fr.* **1** *fels.* soyutlama yoluyla elde edilen, varlığı ancak nesnede gerçekleşen (düşünce, kavram). **2** *mec.* anlaşılması, kavranılması zor olan (düşünce, kavram

vb.). *eş.* soyut.

absürd *s. Fr.* saçma sapan, olmayacak şey. *eş.* saçma.

abuli *a. Fr. hek.* kişinin, istencini kullanamaması durumu. *eş.* istenç yitimi, istenç yokluğu.

acenta *a. İt. bkz.* **acente**.

acente *a. İt.* **1** bir kuruluşun yaptığı işi o kuruluş dışında ve onun adına kazanç karşılığı yürüten daha küçük kuruluş. **2** böyle bir kuruluşun başında bulunan kimse. **3** gemi işleten ortaklık.

acyo *a. İt. tic.* **1** bir ticaret senedinin üzerinde yazılı miktar ile indirimden sonraki miktar arasındaki fark. **2** bir ticaret senedinin yenilenmesinden alınan komisyon. **3** sarraflık payı.

acyocu *a.* ve *s. İt. T.* piyasada ya da borsada tahvil ve pay senetlerinin değerini düşürmek ya da yükseltmek için dolaplar çeviren ve bundan kazanç sağlayan (kimse).

acyoculuk *a. İt. T.* borsada fiyatları düşürmeye ya da yükseltmeye çalışarak bundan kazanç sağlama işi.

acyotaj *a. İt.* acyo işi, acyoculuk.

açalya *a. Yun. bitb.* fundagillerden, kuzey yarımkürede yetişen, bol ve gösterişli, değişik renklerde çiçekleri olan, bahçelerde ve saksılarda yetiştirilen bir süs bitkisi. *eş.* azelya.

aççelerando *be. İt. müz.* bir parça çalınırken gittikçe hızlandırılması gerektiğini belirtir, hızlanarak.

adacyo *be. İt. müz.* **1** ağır olarak, yavaş. **2** *a.* bu biçimde çalınması gereken müzik yapıtı.

adam *a. İbr.* **1** genel anlamda insan, insanoğlu. **2** dişi olmayan insan, erkek. **3** iyi yetişmiş, değerli kimse. **4** insana yakışır tutum ve davranışı olan, güvenilir, iyi huylu kimse. **5** kimse, kişi.

adaptasyon *a. Fr.* **1** *yaz.* yabancı dilde yazılmış bir yapıtı, yerlileştirerek kendi diline çevirme işi. *eş.* uyarlama. **2** *hayb.* içine girdiği çevreye, iklime vb. uyma.

adapte *s. Fr. yaz.* adaptasyon yoluyla hazırlanmış (yapıt). *eş.* uyarlama. **adapte etmek** *Fr. T. yaz.* yabancı dilde yazılmış bir yapıtı, yerlileştirerek kendi diline çevirmek. *eş.* uyarlamak. **adapte olmak** *Fr. T.* bir ortama, bir iklime vb. uymak, alışmak. *eş.* uymak.

adaptör *a. Fr.* bir aracın, bir aygıtın çapları ayrı olan parçalarından birini ötekine uydurabilmek için yararlanılan bağlama parçası ya da elektrik akımını aygıta uyduran araç. *eş. yeni* uyarlaç.

âdem *a. İbr.* insan, adam.

adenit *a. Yun. hek.* lenf düğümlerinde ortaya çıkan yangı.

adenoit *a. Yun. hek.* burun boşluklarında bulunan lenf dokusu.

adisyon *a. Fr.* (lokanta, gazino, otel gibi yerlerde) hesap pusulası ya da hesap.

adiyö *a. Fr.* hoşça kalın, allahaısmarladık.

adrenalin *a. Fr.* böbreküstü bezlerince oluşturulan etkili bir madde; hekimlikte, damarları açma, kanamayı kesme gibi amaçlarla yararlanılır.

adres *a. Fr.* **1** bir kimsenin arandığı zaman bulunabileceği, genellikle oturduğu yer; bir kuruluşun bulunduğu, tanımlanabilecek yer. *eş. yeni* bulunak. **2** bir gönderinin üzerine yazılan, alacak olanı ve bulunduğu yeri belirten yazı.

adült *a. Fr.* gelişmesini tamamlamış olan kimse. *eş.* yetişkin.

ad valorem *be. Lat.* değeri göz önüne alınarak, değer üzerinden.

aero- *Yun.* "hava" anlamına gelen,

birtakım sözcükler oluşturmada yararlanılan Yunanca önek.

aerobik *a. İng.* akciğerleri ve kalbi güçlendirmek, kandaki oksijeni artırmak ve dinçleşmek için yapılan yöntemli beden eğitimi.

aerodinamik *Fr.* **1** *a.* fizik biliminin hava içinde hareket eden cisimlerin devinimlerini ve bu devinimden ileri gelen olayları inceleyen dalı. **2** *s.* devinmekte olan bir cismin üzerinde havanın yaptığı etkiyle ilgili olan.

aerofaji *a. Fr. hek.* yemek yerken, su içerken vb. hava yutma.

aerofobi *a. Fr. hek.* güçlü esintilerden, hava akımlarından korkma biçiminde beliren hastalık, hava korkusu.

aerolit *a. Fr. gökb.* kimi zaman gökten yeryüzüne düşen maden yığını, hava taşı.

aeroloji *a. Fr.* havanın yüksek tabakalarını konu alan, araştıran bilim.

aerometre *a. Fr.* havanın yoğunluğunu ölçmede yararlanılan araç. *eş.* havaölçer.

aerosol *a. Fr.* böcek öldürücü ilaç. *eş.* böceksavar.

afazi *a. Yun. hek.* ses çıkarma yeteneği bulunduğu halde istenilen sözü bulup söyleyememe biçiminde görülen hastalık. *eş.* söz yitimi.

afektif *s. Fr. ruhb.* duygu verici, duygulandırıcı, duygulu.

aferist *s. Fr.* çıkarı için her hileye başvuran, çıkarını bilen, çıkar düşkünü, çıkarcı (kimse).

aferizm *a. Fr.* her şeyden çıkar sağlama eğilimi, çıkar düşkünlüğü. *eş.* çıkarcılık.

affettuoso *be. İt. müz.* bir müzik yapıtının sevecen, duygulu ve yumuşak bir biçimde çalınacağını belirtir.

afi *a. Yun. arg.* **1** kabadayıca, külhanbeyce davranış. **2** caka, çalım, gösteriş. **afi atmak** (ya da **kesmek** ya da **satmak** ya da **yapmak**) *Yun. T. arg.* kabadayıca davranışlarda bulunmak, külhanbeyce davranmak, gösteriş yapmak, üstünlük taslamak, fiyaka satmak, böbürlenmek vb.

afili *s. Yun. T. arg.* **1** gösterişli, hoş, çalımlı. **2** kabadayılara, külhanbeylere yakışır bir biçimde.

afinite *a. Fr.* **1** bağ, eğilim, ilgi. **2** uygunluk.

afiş *a. Fr.* bir şeyi tanıtmak, herkese duyurubilmek için hazırlanmış, kalabalıkların görebileceği yerlere asılmış, genellikle resimli duvar duyurusu. *eş.* ası. **afiş olmak** *Fr. T. arg.* birinin, gizli bir işi, kötü bir yönü ortaya çıkmak. **afişte kalmak** *Fr. T. tiy.* (oyun) izleyicinin ilgisini çekerek uzun süre oynanmak.

afişe *s. Fr.* duyulmuş ya da duyurulmuş, açıklanmış, açığa çıkmış. **afişe etmek** *Fr. T.* (birinin) kötü davranışını açığa vurmak, duyurmak.

afoni *a. Yun. hek.* ses tellerinin türlü nedenlerle işlememesinden dolayı sesin kısılıp yok olması. *eş.* ses yitimi.

aforizm *a. Fr. bkz.* **aforizma**.

aforizma *a. Fr.* bir düşünceyi çarpıcı, özlü bir anlatımla veren söz, ünlü söz, özdeyiş.

aforoz *a. Yun.* Hıristiyanlıkta kilisece verilen, din kardeşleri arasından ve kiliseden kovma cezası. *eş. yeni* toplumdışılama. **aforoz etmek** *Yun. T.* **1)** (Hıristiyanlıkta) din kardeşliğinden ve kiliseden çıkarmak. *eş. yeni* toplumdışılamak. **2)** *mec.* biriyle, darılıp görüşmeyi kesmek.

aforozlamak *(-i) Yun. T. bkz.*

aforoz etmek.

aforozlanmak *(nsz) Yun. T.* aforoz etmek eylemine konu olmak.

aforozlu *s. Yun. T.* aforoza uğramış, uzaklaştırılmış, kovulmuş.

afrodizyak *s. Fr.* cinsel duyumları kamçılayan (madde).

aft *a. Fr. hek.* ağız ve boğazda zaman zaman oluşan yara.

aftos *a. Yun. arg.* **1** sevgili. **2** kapatma, metres, oynaş. **3** nikâhsız koca. **aftos piyos** *Yun. arg.* işe yaramaz, değersiz.

afyon *a. Yun.* olgunlaşmamış haşhaş kapsüllerinin özel bir biçakla çizilmesi sonucu sızan süte benzer sıvının güneşte katılaşıp esmerleşerek oluşturduğu ve içinde morfin, kodein gibi uyuşturucular bulunan bir madde; güçlü bir zehir olmakla birlikte, hekimlikte ağrı kesici, uyuşturucu ilaçlarda kullanılır. **afyonu başına vurmak** *Yun. T. arg.* çok öfkelenmek. **(birinin) afyonunu patlatmak** *Yun. T. arg.* yersiz bir davranışla birinin keyfini bozup onu öfkelendirmek. **afyon yutmak** *Yun. T. arg.* afyonu uyuşturucu olarak kullanmak.

afyonkeş *a.* ve *s. Yun. Far.* afyonu uyuşturucu olarak yutan, afyon tiryakisi (kimse).

afyonkeşlik *a. Yun. Far. T.* afyon çekme düşkünlüğü, afyonkeş olma durumu.

afyonlamak *(-i) Yun. T.* **1** afyon vererek uyuşturup uyur duruma sokmak. **2** *mec.* birini, etkileyerek doğru düşünme gücünden yoksun bırakıp onu zararlı bir yola sürüklemek, ona çok zararlı sayılan düşünceler aşılamak.

afyonlanmak *(nsz) Yun. T. mec.* başkasının etkisinde kalıp zararlı bir yola düşmek.

afyonlu *s. Yun. T.* **1** içinde afyon bulunan. **2** *mec.* afyon yutmuş, uyuşmuş (kimse).

afyonruhu *b. a. Yun. Ar.* eczacılıkta yatıştırıcı ilaçlarda kullanılan, afyondan elde edilen bir sıvı, afyon tentürü.

aganta *a. İt. den.* çekilmekte ya da bırakılmakta olan bir halatın ya da zincirin, kısa bir süre elde tutularak çekilmemesini ya da bırakılmamasını bildiren komut.

agaragar *a. (Malaya dilinden)* kimi deniz yosunlarından elde edilen, besin sanayiinde ve hekimlikte kullanılan bir jelatin türü.

agat *a. Fr.* değerli bir taş, akik.

agitato *be. İt. müz.* bir müzik parçasının coşkulu, canlı bir biçimde çalınacağını belirtir.

aglütinasyon *a. Fr. yaşb.* bir hastalık geçirmiş ya da bir hastalığa karşı aşılanmış olan bir canlının kanında bulunan maddenin, hastalığın mikroplarını küme durumuna getirmesi olayı. *eş.* kümeleşim.

aglütinin *a. Fr.* kandaki hastalık mikrobunu kümeleştiren madde.

agnosi *a. Yun. ruhb.* nesneleri ve simgeleri tanıyamama hastalığı. *eş.* tanısızlık.

agnostik *s.* ve *a. Yun. fels.* agnostisizm öğretisini benimseyen (kimse, görüş). *eş.* bilinemezci.

agnostisizm *a. Yun. fels.* **1** bilgi denilen şeyin görece olduğunu öne süren ve bundan dolayı bilginin kesin olmadığına inanan öğreti. **2** Tanrı'nın var olup olmadığının, niteliğinin, ne olduğunun ve evrenin nasıl doğduğunun bilinmediğini ve hiçbir biçimde de bilinemeyeceğini öne süren öğreti. *eş.* bilinemezcilik.

agoni *a. Fr. hek.* can çekişme.

agora *a. Yun.* Yunan klasik çağın-

da, bir sitenin yönetim, siyasa ve ticaret işlerini görüşmek üzere yurttaşların toplandığı kent alanı.

agorafobi *a. Yun. hek.* kimi kişilerin geniş ve açıklık yerlerden, parklardan, geniş caddelerden duyumsadıkları ürkeklik hastalığı. *eş.* alan korkusu.

agraf *a. Fr.* iki şeyi tutturmaya yarayan araç. *eş.* kanca, kopça.

agrafi *a. Yun. hek.* ellerinde, parmaklarında herhangi bir sakatlık, hastalık bulunmadığı halde, ruhsal nedenlerle yazma yetisini yitirme. *eş.* yazma yitimi.

agrandisman *a. Fr.* agrandisörle, bir negatiften bir resmi büyültme işlemi. *eş.* büyültme.

agrandisör *a. Fr.* bir negatiften istenilen büyüklükte fotoğraf elde etmek için görüntüyü büyütmeye yarayan araç. *eş.* büyülteç.

agreman *a. Fr.* bir kimsenin bir ülkeye elçi atanmasından önce o ülke yönetiminden istenen, söz konusu kişinin uygun görüldüğünü bildiren yazı.

agrikültür *a. Fr.* tarım, çiftçilik.

ağustos *a. Lat.* yılın sekizinci ayı; temmuz ile eylül arasında yer alır ve 31 gün sürer.

ağustosböceği *b. a. Lat. T. hayb.* eşkanatlılardan, erkeği yaz aylarında, karnının altında bulunan özel bir organdan kesik kesik ve tekdüze ses çıkaran bir böcek. *eş.* orakböceği.

ağustosböcekleri *ç. b. a. Lat. T. hayb.* bitkilerin yeni sürgünlerinden özsu emerek onlara zarar veren, birçok türü bulunan eşkanatlılar ailesi.

ahlat *a. Yun. bitb.* **1** gülgillerden, doğada kendiliğinden yetişen bir ağaç. **2** bu ağacın küçük, armuda benzeyen, ancak iyice olgunlaştığında yenilebilen meyvesi. **3** *arg.* görgüsüz, kaba saba (kimse), hödük.

ahtapot *a. Yun.* **1** *hayb.* kabuksuz kafadanbacaklılar ailesinden, üzerinde çekmenler bulunan sekiz eşit ayaklı bir mürekkepbalığı türü. **2** *ha.* burun içinde çıkar bir tür yumru, ur. *eş.* polip. **3** *arg.* çıkarcı asalak. **4** *s. arg.* sırnaşık, yapışkan (kimse).

aids, AIDS *a. İng.* (*"acquired immune deficiency syndrome" sözcüklerinin kısaltılmış biçimi; Türkçede böyle yazılmakla birlikte "eids" olarak söylenir*) *hek.* vücudun hastalıklara karşı dayanıklılığını, doğal bağışıklığını yok ederek ölüme yol açan bir hastalık.

ajan *a. Fr.* **1** bir devlet ya da bir kuruluşça görevlendirilip onun amacı için gizli olarak çalışan kimse. *eş.* casus, çaşıt, *yeni* gizmen. **2** bir kurumun, bir kuruluşun, bir ortaklığın işini bir başka yerde onun adına yapan, yürüten kimse. *eş.* temsilci. **3** *kim.* etkili madde, etken. **ajan provokatör** *Fr.* kişileri yasadışı eyleme kışkırtan kimse, kışkırtıcı ajan.

ajanda *a. Lat.* unutulmaması gereken notların yazılmasında kullanılan takvimli bir tür defter. *eş.* andaç.

ajans *a. Fr.* **1** haber toplayıp yayma işiyle uğraşan kuruluş. **2** tanıtma işiyle uğraşan kuruluş. **3** bu işlerin yapıldığı işyeri.

ajitasyon *a. Fr.* **1** bir insanı, bir topluluğu bir kimseye, bir topluluğa ya da devlete karşı, sonradan ağır sonuçlar doğuracak kötü bir eylem yapmaya yönlendiren, önceden tasarlanmış girişim, kışkırtma, kışkırtı. **2** *hek.* (hastada) çırpınma durumu.

ajite etmek *Fr. T.* bir insanı, bir topluluğu bir kimseye, bir toplu-

luğa ya da devlete karşı, sonradan ağır sonuçlar doğuracak kötü bir eylem yapmaya yönlendirmek, kışkırtmak.

ajur *a. Fr. ha.* bir işlemede, bir örgüde, ipliklerin kesilmesi, ayrı tutulması yoluyla oluşturulan boşluk. *eş.* antika, gözenek.

ajurlu *s. Fr. T.* ajuru olan. *eş.* gözenekli.

akademi *a. Yun.* **1** yüksekokul. **2** (kimi ülkelerde) bilginler, yazarlar, sanatçılardan oluşan kurul ve bu kurulun görev yaptığı kurum. **3** çıplak modelden çalışılmış, yapılmış insan resmi.

akademici *a. Yun. T.* (plastik sanatlarda) akademicilik yandaşı kimse.

akademicilik *a. Yun. T.* (plastik sanatlarda) kurallara bağlılık, kuralcılık.

akademik *s. Fr.* **1** akademi ile ilgili. **2** bilimsel niteliği olan. **3** (plastik sanatlarda) kurala bağlı, kuralcı. **akademik kariyer** *Fr.* üniversite öğretim üyeliği. **akademik kurul** *Fr. T.* fakültelerde öğretim üyelerinden oluşan kurul. **akademik yıl** *Fr. T.* üniversitelerde öğretimin başladığı günden sona erdiği güne değin geçen süre.

akademisyen *a. Fr.* **1** akademi üyesi. **2** üniversite hocası.

akademya *a. İt.* akademi.

akaju *a. Fr.* maundan yapılmış ya da kızıl kahverengi cila sürülmüş eşya.

akala *a. İng.* (*Meksika'da bir yer adından*) *bitb.* orta boyda, odunsu dalı oldukça az, gövdesi dik ve güçlü, yaprak ve kozaları orta büyüklükte, Amerikan tohumundan yurdumuzda üretilen, verimli bir pamuk türü.

akasya *a. Yun. bitb.* **1** baklagillerden, sıcak iklimlerde yetişen ve beş yüzden çok türü bulunan, kerestesinden, tanen, boya ve zamk gibi maddelerinden yararlanılan bir ağaç. **2** baklagillerden, ülkemizde de yetişen bir süs ve gölge ağacı. *eş.* salkım.

akne *a. Lat. hek.* genel olarak genç erkeklerde, erkeklik döneminde görülen, deri üzerindeki yağbezlerinin yangılı sivilceler oluşturması biçiminde kendini gösteren bir durum.

akomodasyon *a. Fr. hek.* gözün bakılan nesneye göre kendini ayarlaması, uyum.

akonit *a. Fr. bitb.* koyu yeşil yaprakli, koyu mavi çiçekli, zehirli bir bitki. *eş.* boğanotu.

akonitin *a. Fr.* boğanotundan elde edilen ve hekimlikte yararlanılan ağılı bir madde.

akont *a. Fr. tic.* hesabı daha sonra görülmek üzere, bir borçtan dolayı borçlunun alacaklıya yaptığı miktarı az ödeme. *eş.* öndelik.

akordeon *a. Fr.* **1** kemerleriyle omza asılarak, üstündeki sıra sıra düğmelere ya da tuşlara basıp içindeki metal dilcikleri titretip ses çıkartmak yoluyla çalınan, körüklü bir müzik aracı. **2** dikişte, kumaşa makine ile yapılan kırma. **akordeon olmak** *Fr. T. arg.* (taşıtlar) çarpışma ya da bir yere çarpma sonucu eciş bücüş olmak, birbirine geçmek.

akordeoncu *a. Fr. T.* akordeon çalan kimse.

akort *a. Fr. müz.* **1** bir çalgıyı, uyumlu ve doğru ses vermesi için ayarlama işi. **2** armoniyi sağlayan seslerin birleşmesi. **3** *arg.* rahatlık, keyif. **akordu bozuk** *Fr. T.* **1)** (müzik aracı) birbirini tutmayan sesler veren. **2)** *mec.* uyumsuz. **akort edilmek** *Fr. T. müz.* (çal-

gı) sesleri ayarlanmak. **akort etmek** *Fr. T.* **1)** *müz.* bir müzik aracının seslerini ayarlamak. **2)** *arg.* bir kimseyi dövüp kımıldayamayacak bir duruma getirmek, birine haddini bildirmek. **akort ettirmek** *Fr. T. müz.* (bir çalgının) akort edilmesini sağlamak.

akortçu *a. Fr. T.* piyano, org gibi ağır müzik araçlarını ayarlamayı meslek edinmiş kimse.

akortlamak *(-i) Fr. T. müz.* akort etmek.

akortlanmak *(nsz) Fr. T. müz.* akort edilmek.

akortlatmak *(-i) Fr. T. müz.* akort ettirmek.

akortlu *s. Fr. T.* doğru ve uyumlu sesler çıkaran, akort edilmiş (müzik aracı).

akortsuz *s. Fr. T.* **1** doğru ve uyumlu sesler vermeyen, akort edilmemiş (müzik aracı). **2** *mec.* birbirini tutmayan (görüş, söz, davranış), uyumsuz (kimse).

akortsuzluk *a. Fr. T. müz.* akortsuz olma durumu.

akoz etmek *(-i, -e) Yun. T. arg.* bir şeyi birine gizlice söylemek.

akozlamak *(-i, -e) Yun. T. arg. bkz.* **akoz etmek**.

akreditif *a. Fr. tic.* **1** bir bankanın, kendi şubelerinden birinde ya da bir başka bankada, bir kimse için kendi yükümlülüğü altında açtırdığı miktarı belirli kredi hesabı. **2** bu işlem için ilgili şubeye ya da bankaya yazılmış ve müşteriye verilmiş mektup.

akrilik *a. İng.* yapılarda dış cephe kaplaması olarak kullanılan bir tür boya olan ***akrilik boya*** sözünde geçer.

akrobasi *a. Yun.* akrobatın yaptığı iş. *eş.* cambazlık.

akrobat *a. Yun.* yerde, at üstünde, yüksek bir yere gerilmiş telde, bisiklet, motosiklet vb. üzerinde dengeye dayanan, tehlikeli, heyecan verici gösteriler yapan kimse. *eş.* cambaz.

akrobatik *s. Yun.* cambazlıkla ilgili.

akrofobi *a. Yun. ruhb.* yüksek yerlere çıkmayı önleyen, yüksek yerlerde duyumsanan aşırı korku. *eş.* yükseklik korkusu.

akromatik *s. Fr.* **1** *fiz.* ak ışığı ayrıştırmadan geçiren. *eş.* renksemez. **2** *bitb.* gözede boyayı kabul etmeyen (bölüm). **akromatik iğiplik** *Fr. T. yaşb.* mitozun ilk evresinin sonunda gözelerde beliren ve göze boyalarıyla pek boyanamayan iğ biçimindeki oluşum.

akromatin *a. Fr. yaşb.* göze çekirdeği içinde bulunan ince iplikçiklerden oluşmuş olan ve kromatinle boyanmamış bulunan kromozomları oluşturan bölüm.

akromatopsi *a. Yun. hek.* bütün renkleri ya da kimi renkleri, özellikle kırmızıyla yeşili birbirinden ayıramama biçimindeki görme bozukluğu. *eş.* renkkörlüğü.

akromazi *a. Fr. yaşb.* doku ve gözelerin renk tutmaması ya da derinin rengini yitirmesi.

agromegali *a. Fr. hek.* genel gelişme tamamlandıktan sonra el, çene, burun gibi vücudun sivri bölümlerindeki kemiklerin kalınlaşması, büyümesi ya da uzaması biçiminde görülen hastalık.

akropol *a. Yun.* eski Yunan kent devletlerinde, genellikle bir tepe üzerinde bulunan, çevresi surla çevrili, içinde sarayın, önemli yapıların ve tapınakların yer aldığı iç kale.

akrostiş *a. Yun. yaz.* dizelerinin ilk harfleri yukarıdan aşağıya doğru okunduğu zaman ortaya bir söz (örneğin ozanın ya da dizelerin adandığı kimsenin adı) çıkacak

biçimde yazılmış koşuk ya da koşuk bölümü. *eş. yeni* adlama.

aks *a. Fr.* taşıtın altına enlemesine yerleştirilmiş ve uçları tekerleklerin merkezinden geçen mil. *eş.* dingil.

aksan *a. Fr.* bir ülkenin halkına özgü ses perdesi değişiklikleri, vurgulama özelliği. *eş.* vurgu.

akse *a. Fr. hek.* bir hastalığın ikide bir ortaya çıkması, hastalık nöbeti.

akselerograf *a. Fr.* bir devinimin ivmesini çizerek saptayan aygıt. *eş.* ivmeyazar.

akselerometre *a. Fr.* bir devinimin ivmesini saptayan, bir taşıtın hızlanmasından doğan sarsıntıları, titremeleri belirleyen aygıt. *eş.* ivmeölçer.

akseptans *a. Fr.* **1** öğrenimini yabancı bir ülkede yapacak öğrenciye okulun gönderdiği ve resmi işlem için gerekli olan kabul belgesi. **2** *tic.* poliçenin üzerine yazılan ve altı imzalanan "kabulümdür" biçimindeki açıklama.

aksesuar *a. Fr.* **1** asıl olana, ana durumundakine eşlikeden, onunla birlikte bulunan ve kullanılan, onu herhangi bir yönden bütünleyen ama ayrıntı sayılabilecek şey. **2** *sin.* ve *tiy.* bir sahne içinde, konunun gerektirdiği ölçüde yer alan ya da oyuncunun dekor gereği kullandığı her türlü taşınabilir eşya. **3** kadının giyimini bütünleyen, giysisiyle uyuşan çanta, eldiven, kemer, şapka gibi şeyler. *eş.* donatımlık.

aksesuarcı *a. Fr. T. sin.* ve *tiy.* sahne için gereken eşyayı hazırlamakla sorumlu kimse. *eş.* donatımcı.

aksiyom *a. Fr. mant.* ve *mat.* doğruluğu apaçık bulunan, kanıtlanması gerekmeyen ve kendiliğinden apaçık olduğu için önermelerin ön dayanağı olan temel önerme. *eş.* belit.

aksiyon *a. Fr.* **1** bir değişiklik doğurabilen etkileyici davranış, edim, iş. *eş.* eylem. **2** *kim.* maddenin sonsuz türlerinden bir ya da birkaçının, başka maddelerde yol açtığı her türlü değişiklik. *eş.* etki, etkime. **3** *tic.* bir ortaklıkta pay senedi.

aksiyoner *a. Fr.* **1** eylem yapmayı iş edinmiş kimse. *eş.* eylemci. **2** *tic.* bir ortaklıkta pay sahibi olan kimse. *eş.* paydaş.

akson *a. Fr. gövb.* işlevi, sinir uyarılarını sinir gözesinden ileriye uzatmak olan, sinir gözelerinin uzantılarından en uzun olanı.

akt *a. Fr.* **1** edim, eylem, iş. **2** *tiy.* (oyunda) yapıtın her bir bölümü, perde.

aktif *s. Fr.* **1** canlı, çalışkan, hareketli (kimse). **2** etkileyen, etkili, etken. **3** işler durumda olan, işleyen, çalışan. **4** *a. tic.* bir ticarethanenin, bir ticaret ortaklığının para ile değerlendirilebilen mal ve haklarının tümü. **5** *dilb.* öznesi belli olan ve işi doğrudan doğruya öznenin yaptığını belirten, anlatan (eylem). *eş.* etken. **aktif metot** *Fr. eğit.* öğrencinin iş yapma ve kişisel çalışma yeteneğini geliştirmeyi, onu katılımcı kılmayı amaçlayan öğretim yöntemi. **(bir işte) aktif rol oynamak** *Fr. T.* bir işin yapılmasına doğrudan katılmak, işe ön ayak olmak, işte etkili olmak.

aktifleşmek *(nsz) Fr. T.* çalışır, işler duruma gelmek. *eş.* etkinleşmek.

aktifleştirmek *(-i) Fr. T.* çalışır, işler duruma getirmek. *eş.* etkinleştirmek.

aktiflik *a. Fr. T.* aktif olma durumu. *eş.* etkinlik.

aktinit *a. Yun. kim.* aktinyum, protaktinyum, toryum, tulyum, kūryum, amerikyum, berkelyum ve plutonyum ışınetkin elementlerinin ortak adı; bunlara ***aktinitler*** de denir.

aktinoloji *a. Fr.* Güneş ışınlarının canlılar üzerindeki etkilerini konu alan bilim dalı.

aktinyum *a. Yun. kim.* simgesi Ac, atom sayısı 89, atom ağırlığı 227 olan, ışınetkin bir element.

aktivist *a.* ve *s. Fr.* **1** eylem yapan ya da eylemlere katılan, düşüncesini eylemleriyle gerçekleştiren ya da buna çalışan (kimse, topluluk). *eş.* eylemci. **2** *fels.* aktivizm yandaşı kimse. *eş.* eylemci.

aktivite *a. Fr.* **1** etkin olma durumu, çalışma, iş yapma, işlerlik. *eş.* etkinlik. **2** *ruhb.* bir canlının iç ya da dış uyaranların etkisiyle giriştiği çalışma durumu. **3** *topb.* insanın, çevresiyle arasındaki ilişkileri düzenleyen her türlü eylemi. **4** *fels.* devinenin, eylemde bulunanın niteliği. **5** *fels.* etkili olma durumu, etkileme gücü. *eş.* etkililik. **6** *fiz.* ve *kim.* birim zamanda ışınetkin bozunuma uğrayan atom sayısı.

aktivizm *a. Fr. fels.* insan yaşamının ve düşüncesinin temel gerçekliğinin eylem olduğunu öne süren öğreti. *eş.* eylemcilik, etkincilik.

aktör *a. Fr.* **1** *tiy.* ve *sin.* (erkek) oyuncu. **2** *mec.* kendini olduğundan başka türlü gösterebilen, gösteren kimse.

aktörlük *a. Fr. T.* **1** *tiy.* ve *sin.* sahne ve perde sanatçılığı, oyunculuk. **2** *mec.* olduğundan başka türlü görünme. **aktörlük etmek** (ya da **yapmak**) *Fr. T. mec.* olduğundan başka türlü görünebilmek, rol yapmak.

aktris *a. Fr. tiy.* ve *sin.* (kadın) oyuncu.

aktüalite *a. Fr.* günün konusu durumunda bulunan her türlü olay, haber vb. *eş.* güncellik.

aktüalizm *a. Fr.* **1** *fels.* varlığın ve gerçeğin etkinlik olduğunu, her şeyin eylemde bulunduğunu, etkinliğin bir taşıyıcı gerektirmediğini öne süren öğreti. **2** *ruhb.* öğrenmenin etkinlikle elde edilebileceğini öne süren öğreti. *eş.* etkincilik.

aktüel *s. Fr.* günün konusu olan, bugünlerde ya da bugün olan, şimdiki, bugünkü (olay, haber vb.). *eş.* güncel.

aktüer *a. Fr. eko.* sayılamalara dayanarak oransal hesaplar çıkaran uzman.

akupunktur *a. Lat. İng.* Çin'de çok eskilerden beri uygulanan, oradan dünyaya yayılan, vücudun belli noktalarına altın iğneler batırma biçiminde yapılan bir sağaltım, iğne ile sağaltım.

akustik *a. Yun.* **1** *fiz.* fizik biliminin, sesin oluşumu, yayılması, duyulması, özellikleri vb. ile uğraşan kolu. *eş.* yankıbilim. **2** kapalı bir yerde seslerin dağılım biçimi, ses dağılımı ya da kapalı bir yerin, sesin dağılması yönünden özelliği, niteliği. *eş.* yankılanım.

akut *s. İng.* çabuk ilerleyen ya da ilerlemiş, iveğen (hastalık).

akuzatif *a. Fr. dilb.* tümcede eylemden etkilenen varlığı bildiren "-i" ("-ı", "-ü", "-u") ekini almış ad. *eş.* belirtme durumu, -i hali.

akü *a. Fr.* akümülatör sözcüğünün kısaltılmışı.

akümülatör *a. Fr. fiz.* elektrik enerjisini, gerektiğinde kullanılmak üzere kimyasal enerji olarak depo eden aygıt. *eş.* akımtoplar.

akvarel *a. Fr.* suluboya resim.

akvaryum *a. Lat.* balık, kaplum-

bağa gibi tuzlu ya da tatlı su hayvanlarının, su bitkilerinin yapay bir ortamda beslendiği cam su kabı.

akvaryumcu *a. Lat. T.* akvaryum ve akvaryum balıkları satan, akvaryum işiyle uğraşan kimse, dükkân.

akvaryumculuk *a. Lat. T.* **1** akvaryumcunun işi, uğraşı. **2** akvaryumda süs balığı besleme işi.

akya *a. (kaynağı belli olmamakla birlikte Lat. "lichia amia"dan) bkz.* **akyabalığı.**

akyabalığı *b. a. kbd. T. hayb.* uskumrugillerden, denizlerin ılıman bölgelerinde yaşayan, denizlerimizde de bol bulunan, vücudu elips biçiminde ve yanları yassı, sırtı mavi ve yeşilimtırak, yanları ak, karnı gümüş renginde, küçük pullu, sırt yüzgeci diken gibi, ortalama ağırlığı 15-20 kilogram olan, küçük balıklarla geçinen, eti lüfer ayarında olmayan bir balık.

ala- *İt.* alaturka, alafranga gibi sözcüklerde olduğu gibi, "biçiminde", "tarzında", "gibi" anlamıyla İtalyanca önek görevli sözcük.

alabanda *a. İt. den.* gemilerin borda kaplamalarının gemi içindeki yüzü, yan duvarların iç yüzü. **alabanda çekmek** *İt. T. arg.* ağır sözlerle azarlamak, çok kötü bir biçimde paylamak. **alabanda etmek** *İt. T. den.* dümeni, sağa ya da sola olmak üzere, basılabildiği kadar basmak. **alabanda iskele** (ya da **iskele alabanda!**) *İt. T. den.* dümeni iskeleye, yani sola doğru çevirmesi için dümenciye verilen komut. **alabanda olmak** *İt. T. arg.* (birine) askıntı olmak, asılmak. **alabanda sancak** (ya da **sancak alabanda!**) *İt. T. den.* dümeni sancağa, yani sağa çevirmesi için dümenciye verilen komut. **alabanda vermek** (ya da **alabandayı çekmek**) *İt. T. arg. bkz.* **alabanda çekmek. alabandayı yemek** *İt. T. arg.* pek kötü biçimde paylanmak, ağır biçimde azarlanmak.

alabora *a. İt. den.* **1** (gemi) devrilecek derecede yan yatma ya da yan yatarak devrilme. **2** bir sereni yatay durumdan dikey (düşey) duruma getirme. **3** selamlamak için filika küreklerini yukarıya kaldırma. **4** balığı toplamak için dalyan ağını yukarı çekme. **alabora etmek** *İt. T.* (deniz taşıtını) ters çevirmek, ters çevirip batırmak. **alabora olmak** *İt. T.* **1)** *den.* (gemi, sandal) devrilip ters dönmek. **2)** *mec.* (işler) altüst olmak.

alabros *s. Fr.* kısa ve dik kesilmiş, fırça gibi (erkek saçı).

alafranga *s. İt.* **1** Frenklerin töre, yaşam biçimi ve alışkılarına uygun. **2** *a.* ve *s.* Avrupa eğitimiyle yetişmiş, batı uygarlığını benimsemiş (kimse). **3** *mec.* züppe. **alafranga müzik** *İt. Fr.* Avrupa müziği ya da Avrupa müziği ölçülerine uyularak bestelenmiş müzik. **alafranga tuvalet** *İt. Fr.* üzerine oturularak kullanılan kapaklı hela.

alafrangacı *a. İt. T.* alafranga müzikle uğraşan kimse.

alafrangalaşmak *(nsz) İt. T.* **1** Avrupa uygarlığıyla birlikte Avrupalıların yaşam biçimlerini benimseyip onlara uymak. **2** *mec.* züppeleşmek.

alafrangalaştırmak *(-i) İt. T.* alafrangalaşmasına yol açmak.

alafrangalık *a. İt. T.* **1** alafranga olma durumu. **2** *mec.* züppelik.

alagarson *s. Fr.* oğlan saçı biçiminde kesilmiş (kadın saçı).

alakart *s.* ve *a. Fr.* **1** bir aşevinde,

yemek listesinden isteğe göre ısmarlanan ve parası ayrı ayrı hesaplanan (yemek). **2** *be.* yemek listesinden yemek seçerek.

alakok *s. Fr.* kaynar suda kabuğuyla az haşlanmış, sarısı katılaşmamış durumda olan (yumurta). *eş.* rafadan.

alamana *a. kbd. den.* tek ya da çift direkli ve yelkenli de olabilen, açık güverteli, büyük balıkçı kayığı. **alamana ağı** iki alamananın açıklarda avlanmak için birlikte kullandığı büyük ağ.

alaminüt *s.* ve *be. Fr.* çabucak, çarçabuk, ayaküstü, hemen, şipşak, anında, hemen o anda, dakikasında, hemencecik.

alamit *a. kbd. ha.* pamuk ipliği için kullanılan el çıkrığı.

alamod *s. Fr.* günün tarzına, modasına uygun.

alarga *a. İt. den.* **1** bir geminin, bir filikanın kıyıya ya da bir yere yanaşmış olmayıp açıkta durması. **2** açık deniz, engin. **3** *ünl.* açıktan geç! yanaşma! yaklaşma! **4** *arg.* "yaklaşma!", "uzak dur!", "açıktan geç!" **alarga durmak** *İt. T. arg.* uzak durmak, yanına yaklaşmamak, ilgi göstermemek. **alarga etmek** *İt. T.* **1)** *den.* (gemi) açık denizlere çıkmak, engine açılmak. **2)** bir yana çekilmek, kenarda durmak. **3)** *arg.* uzaktan geçmek, uzaklaşmak. **4)** *arg.* ilgiyi kesmek, geri durmak, yanaşmamak. **alarga gelmek** *İt. T. arg. bkz.* **alarga durmak**. **alargada durmak** *İt. T. arg.* uzakta durmak. **alargada tutmak** *İt. T. den.* (bir deniz taşıtını) kıyıdan ya da bir yerden uzakta ve yüzer durumda tutmak, açıkta yüzer durumda bekletmek. **alargadan seyretmek** *İt. T. arg.* uzaktan bakmak.

alarm *a. Fr.* **1** bir tehlike durumunu herkese bildirmek amacıyla çalınan siren, çan, yanıp sönen ışık ve benzeri verilen bir işaret, uyarı işareti, hazır ol işareti. **2** kimi saatlerde bulunan uyandırma zili ya da sesi.

alaturka *s. İt.* **1** eski Türk töre, alışkı ve yaşama biçimine göre olan, buna uygun. **2** *a.* ve *s.* eski Türk töre, alışkı ve yaşam biçimini benimsemiş (tutum, kimse). **3** *a.* ve *s. mec.* dünya görüşü ve yaşam biçimi, davranışı güne uygun olmayan, yöntemsiz, ilkesiz, düzensiz (kimse, tutum). **4** *a. müz.* alaturka müzik, Türk müziği. **alaturka tuvalet** *İt. Fr.* tuvalet ihtiyacı çömelerek giderilen hela.

alaturkacı *a. İt. T.* **1** *müz.* alaturka ya da alaturka müzik adı verilen Türk müziğini bilen, yapıtını bu alanda veren ya da bu müziği öğreten kimse. **2** *s. müz.* alaturka müzikle uğraşan, alaturka müzik yandaşı (kimse). **3** *s. müz.* yorumcu (şarkıcı, çalgıcı) olarak alaturka müzikle uğraşan (sanatçı).

alaturkalaşmak *(nsz) İt. T.* **1** yaşama biçimi ve dünya görüşü olarak alaturkayı benimsemek ve uygulamak. **2** *mec.* düzensiz, ilkesiz, yöntemsiz bir kimse durumuna gelmek.

alaturkalaştırmak *(-i) İt. T.* alaturkalaşmasını sağlamak.

alay *a. Yun.* söz, ses tonu, davranış vb. ile biriyle ya da bir şeyle hafifseyerek ve küçümseyerek eğlenme.

alaycı *s. Yun. T.* **1** her zaman her şeyle alay eden, alay etmeyi huy edinmiş olan (kimse). **2** alay eden, küçümseyen (tutum).

alaycılık *a. Yun. T.* alaycı olma durumu.

alaylı *s. Yun. T.* içinde alay bulunan, eğlenici, küçümseyici. **alay-**

lı alaylı *be.* hafife alarak, eğlenerek, küçümseyerek.
alaysama *a. Yun. T. bkz.* **ironi**.
alaysamalı *s. Yun. T. bkz.* **ironik**.
alaysı *s. Yun. T.* alay gibi olan, ciddi olmayan, alaya benzeyen (söz, davranış).
albatr *a. Fr.* parlatılmaya elverişli, beyaz renkli, yumuşak, yarı saydam bir mermer. *eş.* kaymaktaşı, sumermeri.
albatros *a. Fr. hayb.* fırtınakuşugillerden, Atlantik Okyanusu'nda yaşayan, 1 metre uzunluğunda, kanatları ise 3 metreyi bulan, ak, gri ya da esmer tüyleri, eğri uçlu güçlü bir gagası bulunan bir deniz kuşu.
albinizm *a. Fr. hek.* (bir kimsede, bir hayvanda) pigment yokluğu.
albino *s. Fr.* kıllarında, gözlerinde, kimi kez de derisinde boya maddesi doğuştan bulunmadığı için her yanı ak olan (insan). *eş.* akşın, çapar.
albüm *a. Fr.* **1** fotoğraf, pul ve benzeri şeyleri saklamaya yarayan özel yapılmış bir tür defter. **2** herhangi bir konuyu, altlarına kısa açıklamalar yazılmış resimlerle veren kitap.
albümin *a. Fr.* gözelerin temel bileştirenlerinden biri olan, hayvan ve bitkilerin sıvı ve dokularında bulunan, karbon, oksijen, azot, hidrojen ile kükürt bileşiminden oluşan, suda eriyen, akımtırak, yapışkan bir madde.
albüminli *s. Fr. T.* içinde albümin bulunan.
albüminüri *a. Fr. hek.* kan serumundaki albüminin sidikle atılması.
aldehit *a. Lat.* alkolü oksitleyerek ya da bir asidi indirgeyerek oluşturulan uçucu bir sıvı.
alegori *a. Fr. yaz.* bir düşünceyi, davranışı ya da eylemi, daha kolay kavratabilmek için onu, yerini tutabilecek simgelerle, simgesel sözlerle, benzetmelerle göz önünde canlandırma işi. *eş.* yerine.
alegorik *s. Fr. yaz.* alegoriye dayanan, alegori ile ilgili. *eş.* yerinel.
aleksandren *a. Fr. yaz.* Fransız şiirinde kullanılmış olan, on iki heceli manzume.
aleksi *a. Yun. hek.* görmede hiçbir bozukluğu olmadığı halde okuma yetisinin yok olması. *eş.* okuma yitimi.
alerjen *s. Fr. hek.* alerjiye yol açan (madde).
alerji *a. Yun.* **1** kimi canlıların birtakım yiyeceklere, toz, koku, tüy gibi nesnelere, kimi ilaçlara vb. karşı gösterdikleri hastalık derecesindeki tepki. **2** *mec.* bir kimseye ya da bir şeye karşı duyulan aşırı derecedeki hoşlanmama, sevmeme duygusu.
alerjik *s. Fr.* **1** alerji[1] ile ilgili olan. **2** alerjisi[1] olan (kimse).
alesta *s. It.* harekete hazır, tetikte.
alfa *a. Yun.* Yunan abecesinin ilk harfi, (α). **alfa ışınları** *Yun. T. fiz.* ışınetkin cisimlerin yaydıkları üç ışından biri (ötekiler **beta** ve **gama**); alfa ışını, artı yüklü iki nötron ile iki protondan oluşan bir taneciktir.
alfaterapi *a. Fr. hek.* alfa ışınlarının sağaltım amacıyla kullanılması.
alfabe *a. Fr.* **1** bir dilin ses imlerinin belli bir düzene göre dizilmesinden oluşan dizge, bir dilin ses imlerinin tümü. *eş.* abece. **2** bir dilin harflerini tanıtarak okuma yazmayı öğrenmeyi sağlayan kitap. **3** *mec.* bir işin ilk, temel bilgileri, başlangıç bilgileri. *eş.* abece.
alfabetik *s. Fr.* alfabe sırasına göre dizilmiş olan. *eş.* abecesel.
alfenit *a. kim.* 1850'de kimyacı

Halfen tarafından bulunan, %20 gümüş katılan bakır, nikel ve çinko alaşımı; adını bulucusundan alan, özellikle sofra takımı yapımında kullanılan bu alaşım, bir almangümüşü türüdür.

alg *a. Lat. (Latince "alga" sözcüğünden) bitb.* suyosunlarından, denizlerde, durgun tatlı sularda yaşayan klorofilli bitki. *eş.* suyosunu.

algarina *a. İt. den.* **1** gemilere ağır yük koymada ya da gemiden, denizden ağır bir şey çıkarmada yararlanılan, büyük vinçli deniz teknesi. **2** kimi gemilerin baş ya da kıç yanından eğimli olarak uzatılmış makaralı, kısa ve kalın dikme.

algler *ç. a. Lat. T. bitb.* denizlerde, durgun tatlı sularda, genellikle su yüzeyinde yaşayan, yaprak ya da tel biçiminde tallıbitkiler altşubesi. *eş.* suyosunları.

algoritma *a. Fr.* her türlü sistematik hesap yönteminin genel adı. (Ortaçağda Arap rakamlarıyla ve buna bağlı ondalık sayılama dizgesine göre yapılan hesaplama yöntemi. Üzerinde yeterli ya da az da olsa bir uzlaşmaya varılmış bir simgeler cümlesine dayanan hesap yöntemleri de "algoritma" olarak adlandırılır. Sözcük, IX. yüzyılın başlarında yaşamış, aslı Türk olan matematikçi Muhammed bin Musa el-Harezmi'nin, Arapların ona san olarak verdikleri "el-Harezmi" sözcüğünden batılıların yaptığı bir terimdir.)

alibi *a. Lat. huk.* kendisine bir suç yüklenen kişinin, o suçun işlendiği sırada bir başka yerde olduğunu kanıtlaması.

aliterasyon *a. Fr. yaz.* koşukta ya da düzyazıda, bir uyum elde etmek için başvurulan ve sözcük başlarında ya da ortalarında aynı ünsüzün ya da aynı hecenin yinelenmesine dayanan ses oyunu; örneğin,"sular sarardı, yüzün perde perde solmakta" dizesinde bu oyun vardır.

alivre *s. Fr.* ürün daha tarladayken, yetiştiğinde alıcıya teslim edilmek üzere, güvence parası alınarak yapılan (satış).

alizarin *a. Fr. kim.* kökboyası bitkisinin köklerinden elde edilen, kırmızımsı sarı bir boya. *eş.* kökboyası.

alize *a. Fr.* yeryüzünün tropikal bölgelerindeki denizlerde yıl boyunca düzenli olarak esen birtakım rüzgârların genel adı.

alkali *a. Fr. kim.* alkali metallerin (lityum, sodyum, potasyum, rubidyum, sezyum) hidroksitleriyle amonyum hidroksite verilen genel ad. **alkali metaller** *Fr. kim.* sodyum, lityum, potasyum, sezyum, rubidyum elementleriyle oksitlenmesi sağlanan metaller.

alkalik *s. Fr. kim.* içinde alkali bulunan ya da alkali ile ilgili.

alkalimetre *b. a. Fr.* alkalilerin arılık derecesini ölçmeye yarayan aygıt. *eş.* alkalölçer.

alkaloit *a. Fr. kim.* bitkisel kaynaklı olan ve molekülünde tuz verebilecek en az bir azot atomu bulunan azotlu maddelere verilen genel ad.

alkalölçer *b. a. Fr. T.* alkalilerin arılık derecesini ölçmeye yarayan aygıt. *eş.* alkalimetre.

alkazar *a. İsp.* **1** *tar.* ortaçağ İspanya'sında valilerin güvenliği için yaptırılan, vali konağı olarak kullanılan kale. **2** *mim.* İspanya'da Endülüs Arapları döneminden kalma saraylara İspanyollarca verilen ad.

alkil *a. Fr. kim.* alkol kökü.

alkol *a. Fr.* **1** şarap, bira gibi sıvıların ya da pancar, patates nişastasının şekerleştirilmesi sonunda ortaya çıkan glikoz çözeltilerin mayalaşmış özlerinin damıtılmasıyla elde edilen, kokulu, yanıcı, uçucu, renksiz sıvı. *eş.* etilalkol, ispirto, etanol. **2** *mec.* her türlü alkollü içki. *eş. ha.* içki.

alkolik *s. Fr.* sürekli ve aşırı derecede alkollü içkiler içen, bunu hastalık kertesine vardıran kimse, içki düşkünü. *eş.* içkici.

alkolizm *a. Fr.* **1** alkollü içkilere aşırı ölçüde düşkün olma durumu. **2** sürekli olarak alkollü içki içenlerde görülen bedensel ve ruhsal bozuklukların genel adı.

alkollü *s. Fr. T.* **1** alkolden yapılmış ya da içinde alkol bulunan. **2** *mec.* alkollü içki içmiş, içkili, sarhoş (kimse).

alkolometre *b. a. Fr. bkz.* **alkolölçer**.

alkolölçer *b. a. Fr. T.* sıvılarda bulunan alkolün oranının ölçülmesine yarayan araç.

alkolsüz *s. Fr. T.* içinde alkol bulunmayan.

alkometre *a. Fr.* soluma aracılığıyla vücuttaki alkol oranını saptayan araç.

allegretto *be. İt. müz.* allegrodan az daha cansız, az daha yavaş olarak.

allegro *be. İt. müz.* canlı, neşeli ve hızlı, oynak bir biçimde.

almanak *a. Fr.* yılın bayram, yıldönümü gibi belli günlerini, birtakım gökbilim, meteoroloji bilgilerini, kimi alanlarla ilgili istatistikleri vb. veren kitap biçiminde takvim.

almangümüşü *b. a. (Alman özel adıyla gümüş sözcüğünden) kim.* genellikle mutfak eşyası yapımında kullanılan, çinko, bakır ve nikelin belli oranlarda karışımıyla oluşturulan, gümüşü andıran bir alaşım. *eş.* mayşor.

alo *ünl. Fr.* telefon konuşmasında kullanılan ilk sözcük; ses ilgisi kurmaya yarar ve görüşmekte olan her iki yana da, iki yanın konuşmaya hazır olduğu, sesi duyduğu bilgisini iletir.

alogami *a. Fr. bitb.* erkek organlardaki çiçektozunun, rüzgârın ya da böceklerin aracılığıyla çiçeklerin tepesine konması olayı. *eş.* döllenme, tozlaşma.

alotropi *a. Fr. kim.* aynı maddenin birbirinden ayrı özellikler gösteren türlü haller alması olayı; örneğin beyaz fosfor ısıtılırsa, bileşimi değişmediği halde, kırmızı fosfor halini alır.

alotropik *s. Fr. kim.* alotropiden ileri gelen.

alpaka *a. (Güney Amerika yerlilerinin dilinden)* **1** *hayb.* çiftparmaklılar takımının devegiller sınıfından, Güney Amerika'da And sıradağlarının yüksek, soğuk yerlerinde sürüler halinde yaşayan, uzun tüylü, tüyünden yararlanılan evcil bir hayvan. **2** bu hayvanın yünü. **3** *s.* bu yünden yapılan (kumaş).

alpaks *a. Al. kim.* alüminyuma %13 oranında sodyumla arıtılmış silisyum katılarak elde edilmiş, kolay işlenebilen bir alaşım.

alpinist *a. Fr. sp.* dağa tırmanma sporuyla uğraşan kimse. *eş.* dağcı.

alpinizm *a. Fr. sp.* dağa tırmanma sporculuğu. *eş.* dağcılık.

alşimi *a. Fr. esk.* elementleri altına çevirmek isteyen, bununla uğraşırken kimi metallerin bulunmasına yol açtığı için kimya biliminin ilerlemesine katkıda bulunmuş olan eski bir uğraş alanı. *eş. esk.* simya.

alşimist *a. Fr. esk.* alşimi ile uğraşan

kimse. *eş. esk.* simyacı, simyager.

alternatif *Fr.* **1** *a.* bir seçme durumunda, birinin yerine seçilebilecek bir başka yol, yöntem, durum, tutum. *eş.* seçenek. **2** *s. fiz.* akış yönü sürekli değişen (akım).

alternatör *a. Fr.* dalgalı akım veren elektrik üreteci. *eş.* dalgalı akım üreteci.

altes *a. Fr.* Avrupa ülkelerinde prens ve prenseslere verilen unvan.

altimetre *a. Fr.* deniz düzeyinden yukarı doğru hava basıncının azalmasından yararlanarak bulunulan yerin yüksekliğini ölçen, gösteren aygıt. *eş.* yükseklikölçer.

alto *a. İt. müz.* **1** kemanla viyolonsel arası büyük keman. *eş.* viyola. **2** kontralto.

altrüist *s. Fr.* kendinin değil başkalarının yararını düşünen, yardım etmeyi çok seven. *eş.* elcil, elsever, özgecil.

altrüizm *a. Fr.* kendinin değil başkalarının yararını düşünme tutumu. *eş.* elcillik, elseverlik, özgecilik.

alümin *a. Fr. kim.* suda çözünmeyen, 2050 santigrat derecede ergiyen, beyaz bir toz olan alüminyum oksit (Al_2O_3) verilen ad.

alüminli *s. Fr. T.* içinde alümin ya da başka bir alüminyum bileşiği bulunan.

alüminyum *a. Lat. kim.* simgesi Al, atom sayısı 13, atom ağırlığı 26,981 olan, 660 santigrat derecede ergiyen, ak ve gümüş parlaklığında, akla gelebilecek her alanda, özellikle de mutfak eşyası yapımında çok kullanılan hafif bir element.

alün *a. Fr. kim.* alüminyum ve potasyum sülfatından ya da amonyum alüminyum sülfatından oluşan, suda eriyen, buruk tatta, antiseptik bir madde. *eş.* şap.

alüvyon *a. Fr.* bir akarsuyun getirip yığdığı, çekilirken geride bıraktığı kum, çakıl, kil, balçık gibi öğelerin karışımından oluşan yığın. *eş.* lığ.

alveol *a. Fr. yaşb.* vücutta torba biçiminde genişlemiş boşluk.

alyans *a. Fr.* nişanlanmada takılan halka biçiminde yüzük. *eş.* nişan yüzüğü.

amabile *be. İt. müz.* bir parçanın sevimli, sıcak bir yolda çalınacağını belirtir.

amalgam *a. Fr.* dişçilikte kullanılan, cıva ile bakır ya da cıva, gümüş ve kalay bileşiği.

amatör *a.* ve *s. Fr.* bir işi para kazanmak amacıyla değil yalnızca oyalanmak, zevk için yapan kimse. *eş.* özenci.

amatörce *be. Fr. T.* amatöre yakışır bir biçimde, para kazanmak amacı gütmeyerek, amatör olarak.

amazon *a. Yun.* **1** (*eski çağların amazonlarına benzetme yoluyla*) erkek gibi, savaşta yer alan kadın. **2** ata binen kadın.

ambalaj *a. Fr.* **1** taşınacak eşyayı sarmaya yarayan plastik madde, mukavva, tahta, kâğıt gibi gereç. **2** *ha.* ambalajlama ya da ambalajlanmış nesne. **ambalaj yapmak** *Fr. T.* (bir nesneyi) plastik bir madde, tahta, mukavva, kâğıt gibi gereçlerle paketlemek, sandıklamak.

ambalajcı *a. Fr. T.* işi ambalaj yapmak olan, ambalaj yapan kimse.

ambalajlamak *(-i) Fr. T.* bir nesneyi ambalaj gereçleriyle paketlemek, sarmak, sandıklamak.

ambale etmek *(-i) Fr. T.* (birini) çok yorup düşünemez, iş göremez duruma getirmek.

ambale olmak *(nsz) Fr. T.* çok yorulup düşünemez, iş göremez

duruma gelmek.

ambargo *a. İsp.* **1** bir devletin, kendi limanlarında bulunan gemilerin limandan ayrılmalarını yasaklaması. **2** bir malın satılmasını ve gönderilmesini engellemek için alınan önlem, yasal yasak. **ambargo koymak** *İsp. T.* **1)** gemilerin limandan ayrılmasını yasaklamak. **2)** bir malın ya da birçok malın serbest alım satımını, içerde ya da yurtdışında bir yere gönderilmesini yasaklamak. **3)** bir mala el koymak. **4)** haber ya da benzeri bir şeyin yayımlanmasını geçici bir süre durdurmak.

ambiyans *a. Fr.* **1** insanın çevresi. **2** *mec.* (hoş)hava.

amblem *a. Fr.* soyut bir şeyin, bir kavramın simgesi olan çizim, gösterge, işaret, biçim. *eş.* belirtke.

amboli *a. Fr. hek.* damarlarda oluşan tıkanıklık.

ambülans *a. Fr.* hasta arabası. *eş.* cankurtaran (arabası).

amenajman *a. Fr.* ormanda, kesilmesi gereken ağaçların, doğal denge göz önüne alınarak düzenlenmesi işi. *eş. yeni* düzenleyim.

Amerika *ö. a.* (*İtalyan denizci ve tüccar Emerigo Vespucci'nin adından*) batı yarıkürede bulunan, büyük anakara.

amerikan *a. İng.* (*kimi zaman* ***amerikanbezi*** *biçiminde de kullanılır*) pamuktan düz dokuma. *eş.* kaputbezi. **amerikan bar** *Fr.* lokanta, otel ya da evde içki içmek için hazırlanmış köşe.

amerikyum *a.* (*Amerika adından*) *kim.* simgesi Am, atom sayısı 95, atom ağırlığı 243 olan, yapay olarak elde edilen aktinitlerden bir element.

amerisyum *a. kim. bkz.* **amerikyum**.

ametal *a. Fr. kim.* klor, oksijen, fosfor gibi, metal olmayan elementler.

ametist *a. Yun. yerb.* volkanik topraklarda, kumlu kuvars kayalıklarının olduğu yerlerde bulunan, süs taşı olarak kullanılan, mor renkte bir tür kuvars.

amfi *a. Yun.* **1** amfiteatr sözcüğünün kısaltılmışı. **2** fakültelerde, oturulacak sıraları arkaya gittikçe basamaklı olarak yükselen, öğrencilerin ders izledikleri büyük salon.

amfibi *a. Fr.* **1** *yaşb.* hem suda hem de karada yaşayabilen. *eş.* ikiyaşayışlı. **2** hem karada hem suda kullanılabilen (tank, araba, uçak gibi) araç. *eş.* yüzergezer.

amfibol *a. Yun. yerb.* piroksenlere yakın özellikte, esmer, kara, yeşil karışımı bir renkte bir silikat grubu.

amfibyumlar *ç. a. Yun. T. hayb.* semender ve kurbağaları içine alan ikiyaşayışlı omurgalılar sınıfı.

amfiteatr *a. Yun.* **1** eski Roma ve Yunan'da açık hava tiyatrosu. **2** amfi[2].

amfizem *a. Fr. hek.* gözeli dokularda, dışardan hava girmesi ya da orada hava oluşmasısonucu ortaya çıkan şişkinlik.

amfor *bkz.* **amfora**.

amfora *a. Lat. kazb.* geniş gövdeli, dar boyunlu, çoğunlukla sivri dipli, iki kulplu, bu genel çizgiler dışında pek çok biçimsel çeşidi bulunan, şarap, zeytinyağı gibi sıvıları koymak ya da tahılı korumak, taşımak için kullanılmış olan antik testi.

amigo *a. İsp.* **1** çoğunlukla spor yarışmalarında, yaptığı birtakım hareketlerle ve söylediği kimi sözlerle, tuttuğu takımın yandaşı olan seyircileri coşturan kimse. **2** *mec.* çıkarı olduğu için birini övüp ko-

ruyan kimse, çığırtkan.

amigolaşmak *(nsz) İsp. T. mec.* çıkarı gereği, birinin borazanlığını yapmak, onu övüp korumak.

amilaz *a. Fr. kim.* nişastayı parçalayarak şekere çeviren bir enzim; tükürük, bira mayası, pankreas özsuyu gibi maddeler amilazdır.

amin *a. Fr. ("amonyak" sözcüğünden) kim.* amonyaktaki hidrojenin yerine tek değerli hidrokarbonlu köklerin geçmesiyle oluşan ürünlerin genel adı.

amino asit *a. Fr.* amin ve asit gruplarına sahip olan ve organizmanın ana öğesini oluşturan maddelerin genel adı.

amip *a. Yun. hayb.* amipler takımından, tatlı ve tuzlu sularda yaşayan, bölünme yoluyla çoğalan, vücudunun biçim değiştirmesiyle oluşan geçici kolları ya da ayakları ile sürünerek yer değiştiren tekhücreli bir canlı.

amipler *ç. a. Yun. T. hayb.* tekhücreli hayvanların kökbacaklılar sınıfına giren bir takım.

amipli *s. Yun. T.* **1** içinde amip bulunan. **2** amiplerin yol açtığı (hastalık). **amipli dizanteri** *Yun. Fr. hek.* amiplerin yol açtığı bir bağırsak hastalığı.

amiral *a. Fr.* general aşamasına eşit aşamadaki deniz subayı.

amit *a. (amonyak sözcüğünden) kim.* amonyağın hidrojeni yerine bir asit kökünün geçmesiyle oluşan bileşiklerin sınıf adı.

amitoz *a. Fr.* akyuvar, amip ve kimi bakterilerde göze bölünmesi yoluyla olan çoğalma.

amnezi *a. Fr. hek.* yüksek ateş, beyin zedelenmesi gibi bir nedenle, anımsama gücünün bir bölümünün ya da tümünün yitmesi biçiminde kendini gösteren hastalık. *eş.* bellek yitimi.

amnios *a. Yun. gövb.* dölütü kaplayan zarların en içte olanına verilen ad. *eş.* döl kesesi. **amnios suyu** *Yun. T. hek.* döl kesesinin içini dolduran ve dölütü içinde bulunduran sıvı. *eş.* çağnak.

amonyak *a. Fr. kim.* **1** formülü NH_3 olan, azot ve hidrojen bileşiği keskin kokulu bir gaz. **2** içinde bu gazın eritilmiş olarak bulunduğu su. *eş.* nışadırruhu.

amonyum *a. Fr. ("amonyak" sözcüğünden) kim.* formülü NH_4 olan, amonyaklı tuzlarda maden rolü gören bir bileşim kökü. **amonyum nitrat** *Fr.* amonyağın nitrik aside etkisiyle elde edilen bir azotlu gübre. **amonyum karbonat** *Fr.* hamur kabartmada maya olarak kullanılan, karbonik asidin amonyum tuzu. *eş.* nışadırkaymağı. **amonyum sülfat** *Fr.* azotlu gübrelerin en çok kullanılanı olan, bileşim yoluyla elde edilen amonyum nötr sülfat.

amoral *s. Fr.* töreye uygun olmayan, töredışı.

amoralist *a. Fr.* amoralizmi benimsemiş olan (kimse, görüş). *eş.* töredışçı.

amoralizm *a. Fr. fels.* töreyi yadsıyan ve hiçbir törel ilkeyi kabul etmeyen öğretilerin genel adı. *eş.* töredışçılık.

amorf *s. Yun. kim.* kendine özgü bir biçimi olmayan (nesne).

amorfluk *a. Yun. T.* kendine özgü bir biçimi olmama özelliği. *eş.* biçimsizlik.

amorti *a. Fr.* **1** piyangoda bilete verilen para kadar olan ikramiye. **2** *tic.* tamamı birden ödenerek faizinin işlemesi önlenen tahvil. **amorti etmek** *Fr. T.* **1)** bir borcun anaparasını önceden saptanan yıllık ödemelerle geri vermek. **2)** (bir girişim) kendine yatırılan

anaparayı zaman içinde yeniden kazandırmak.

amortisman *a. Fr. tic.* **1** ortaklıklarda, taşınmaz malların aşınmalarına, eskimelerine karşılık olarak yıllık kârdan ayrılan belirli orandaki pay. **2** bir borcun belli zamanlarda ve azar azar ödenmesi. **3** faizinin işlemesine son vermek için, bir tahvilin anaparasının toptan ödenmesi.

amortisör *a. Fr.* **1** motorlu araçlarda sarsıntıyı, sallantıyı ve buna benzer şeyleri en aza indiren düzen. *eş.* yumuşataç. **2** bu düzen için kullanılan araç, aygıt.

amper *a.* (*Fizikçi Ampère'in adından*) *fiz.* A simgesiyle gösterilen, elektrik akımının yeğinlik birimi.

ampermetre *b. a. Fr. Yun. fiz. bkz. eş.* **amperölçer.**

amperölçer *b. a. Fr. T. fiz.* bir elektrik akımının yeğinliğini ölçmeye yarayan aygıt.

ampersaat *b. a. Fr. Ar. fiz.* yeğinliği 1 A (amper) olan bir elektrik akımının bir iletkenden 1 saatte akıttığı elektrik miktarı; Asa simgesiyle gösterilir.

ampir *a. Fr.* XIX. yüzyılın başlarında Fransa'da ortaya çıkmış ve Avrupa'ya yayılmış olan bir mimarlık, mobilya, giyim vb. tarzı.

ampirik *s. Fr.* deneye dayanan, deneyle ilgili. *eş.* deneysel.

ampirist *a. Fr. fels.* deneycilik yandaşı (kimse, görüş). *eş.* deneyci.

ampirizm *a. Fr. fels.* bilginin tek kaynağının deney olduğunu öne süren öğreti. *eş.* deneycilik.

amplifikatör *a. Fr. fiz.* alçak ya da yüksek frekanslı akımların işe yarar etkilerini artırmaya yarayan araç. *eş.* yükselteç.

ampul *a. Fr.* **1** havası alınmış ya da çok alçak bir basınç ile doldurulmuş, içinde elektrik akımı ile akkorlaşan bir iletkeni bulunan, elektrik lambalarında kullanılan, genellikle armut biçiminde cam şişe. **2** içinde genellikle şırınga ile vücuda verilecek, sıvı durumunda ilaç bulunan küçük ya da büyükçe cam tüp. **3** *arg.* saçsız baş, kel kafa. **4** *arg.* (kadında, kızda) göğüs, meme.

ampütasyon *a. Fr.* **1** *hek.* iyileşmesi olanaksız görülen bir organı kesip atma. **2** *mec.* bütün bir şeyden parça kesme ya da koparma.

amyant *a. Yun.* ateşe dayanan liflerden oluşmuş, kolayca bükülebilen, bir tür ak asbest.

anabolizma *a. Fr. yaşb.* (canlı varlıklar) dışarıdan aldığı besinleri değişikliğe uğratarak yeni bir bileşimle, organizmanın gereksinim duyduğu maddeler durumuna getirme. *eş.* özümleme.

Anadolu *a. Yun.* (*"doğudaki ülke" anlamına gelen "Anatolia" sözcüğünden*) Türkiye.

Anadolulu *ö. a.* ve *s. Yun. T.* Anadolu'da yaşayan, Anadolu halkından olan (kimse).

anaerobik *s. Fr.* oksijensiz yerde yetişen, yaşayan (canlı).

anafor *a. Yun.* **1** *coğr.* su ya da hava akıntısının, önüne bir engel geldiğinde ya da karşılıklı olarak çarpıştıklarında çukurlaşarak, dönerek oluşturdukları çevrinti. *eş.* burgaç. **2** *arg.* para vermeden, hiç emek harcamadan, yolsuz olarak elde edilen şey. **3** *arg.* bir kimseden, bir yerden zorbalıkla alınan para, haraç. **4** *mec.* karmakarışık gidiş, sürükleniş. **anafora kapılmak** *Yun. T.* **1)** bir burgaca yakalanıp sürüklenmek. **2)** *mec.* elinde olmayarak bir işe sürüklenmek. **anafora kaptırmak** *Yun. T. mec.* herhangi bir şeyinin emek-

siz, karşılıksız olarak alınmasına olanak vermek. **anafora konmak** *Yun. T. arg.* hiç emek harcamadan, bir karşılık ödemeden elde etmek. **anafora vermek** *Yun. T. arg.* elinde bulunanı, parasını, malını boşu boşuna harcamak, kumar, içki gibi şeylerle heba etmek. **anafordan** *Yun. T. arg.* karşılıksız, emeksiz ya da yolsuz olarak.

anaforcu *s. Yun. T. arg.* emeksiz, karşılıksız, yolsuz kazancı huy edinmiş olan (kimse).

anaforculuk *a. Yun. T. arg.* anafordan geçinmeyi bir yaşama biçimi yapma tutumu.

anaforlamak *(-i) Yun. T. arg.* bir şeyi karşılıksız, emeksiz ya da yolsuz olarak elde etmek.

anaforlu *s. Yun. T.* burgaçları ya da burgacı bulunan, burgaç oluşturan (su). *eş.* burgaçlı.

anagram *a. Fr. yaz.* aynı harflerle yazılan ama harfleri yer değiştirince ayrı anlama gelen sözcük; örneğin "rakı" sözcüğünün harfleri yer değiştirince ortaya çıkan ırak/karı/arık sözcükleri birer anagramdır.

anahtar *a. Yun.* **1** bir kilidi açıp kapamaya yarayan, ucu ve sapı çeşitli biçimlerde olabilen araç. *eş. ha.* açar, açkı. **2** kurgu. **3** şifrelemede kullanılan, gizli ve kararlaştırılmış anlamı olan sözcük, cümle vb. gibi bir şey. **4** *fiz.* bir aygıta, bir yere isteğe göre elektrik akımı vermeye ya da akımı kesmeye yarayan düzen. *eş.* komütatör. **5** vida, somun gibi şeyleri sıkmak ya da gevşetmekte kullanılan, değişik tipleri bulunan, saplı, çelik araç. **6** *müz.* seslerin adlarını ve müzik dizisindeki yükseklikleri ni belirtmek için portenin başına konulan işaret. (Müzikte *sol, do* ve *fa* olmak üzere üç anahtar vardır.) **7** *mec.* bir sorunu çözmeye, bir düşünceyi açıklamaya yardım eden araç. **8** *arg.* rüşvet.

anahtarcı *a. Yun. T.* **1** anahtar yapan, onaran ya da satan kimse. **2** *arg.* kapı, kasa gibi yerlere anahtar uydurarak hırsızlık yapan kimse.

anahtarlık *a. Yun. T.* anahtarların yitmesini önlemek, kolayca kullanılmalarını sağlamak için takıldıkları deri, maden ve benzeri şeylerden yapılmış halka.

anakonda *a. (Brezilya'da yerli dilinden) hayb.* Güney Amerika'nın tropikal bölgelerinde yaşayan, boagillerden, çok uzun ve iri, avını sarıp sıkarak öldüren, çok güçlü bir yılan.

anakronik *s. Fr.* **1** anakronizmle ilgili. *eş. yeni* çağaşımsal. **2** çağı geçmiş, eski.

anakronizm *a. Fr.* **1** değişik çağları birbirine karıştırma, bir olayın çağıyla ilgili yanılma; örneğin Fatih'in Papa'yla telefonla görüştürülmesi bir anakronizmdir. **2** çağdaşlığa, çağdaş yaşama ayak uyduramama, günü geçmiş törelere bağlılık. *eş. yeni* çağaşım.

anal *s. Fr. gövb.* anüsle ilgili.

analist *a. Fr.* **1** bir konuyu analiz edebilen uzman kişi. **2** (bilgisayarcılıkta) sorunların çözümü için teknikler saptayan ve geliştiren uzman kişi.

analitik *s. Yun.* analize dayalı. *eş.* çözümlemeli, çözümsel.

analiz *a. Fr.* **1** niteliği ve anlamı anlaşılamayan bir konuyu ele alarak onu anlaşılır bir biçimde açıklayıp sonuca bağlama. *eş.* çözümleme. **2** *dilb.* bir tümceyi oluşturan sözcüklerin söz bölüğü yönünden türlerini, hangi biçim ve durumda bulunduklarını, özne,

tümleç, yüklem görevlerinden hangisini üstlendiklerini belirtme. *eş.* çözümleme. **3** *kim.* bir maddenin kimyasal bileşimindeki yalın cisimlerin niteliğini ya da niceliğini anlamak için yapılan ayırma işlemi. *eş. esk.* tahlil. **4** *ruhb.* bilinçte olanları izleyerek ruhsal süreçlerin özellik ve niteliğini ana öğelerine ayırma. *eş.* çözümleme, *esk.* tahlil. **5** *fels.* bir konuyu, bir nesneyi düşünsel ya da gerçekliği yönünden kurucu parçalarına ayırarak yapısının, işleyişinin, gelişim yasalarının ortaya konması işlemi. *eş.* çözümleme, *esk.* tahlil. **6** genel olarak, bir bütünü onu oluşturan parçalara ayırarak incelemeye dayanan araştırma yöntemi.

analizör *a. Fr. kim.* analiz yapan aygıt.

analjezi *a. Yun. ruhb.* herhangi bir nedenle, acıları duyumsamanın yok olması, acı duymazlık. *eş.* acı yitimi.

analjezik *s.* ve *a. Fr. hek.* alındığında, uyuşturduğu için ağrı duyusunu yok eden (ilaç). *eş.* ağrıkesici.

analoji *a. Fr.* **1** kimi ortak yönleri bulunan iki şey arasındaki benzeşme. *eş.* benzeşim. **2** *mant.* (iki şey) birbirini andırma. *eş.* andırışma. **3** *dilb.* yeni bir sözcük oluştururken, kendisine herhangi bir ilgiyle yakın sayılan başka bir sözcüğün biçimce ya da anlamca örnek tutulması. *eş.* örnekseme.

analojik *s. Fr.* analojiye dayanan.

ananas *a. İng. (Amerika yerlilerinin dilinden) bitb.* **1** ananasgillerden, anayurdu Amerika anakarası olan, sıcak ülkelerde yetiştirilen, yaprakları dikenli, kısa boylu, uzun ömürlü bir bitki. **2** bu ağacın genellikle konservesi yapılan, reçel yapımında ve tatlıcılıkta kullanılan, tadı, kokusu çok beğenilen meyvesi.

ananasgiller *ç. b. a. İng. T. bitb.* birçeneklilerden, sıcak ülkelerde yetişen, pek çok türü bulunan, örnek bitkisi ananas olan bir bitki familyası.

anarşi *a. Yun.* **1** siyasal ve yönetimsel kurumlarda beliren güçsüzlük nedeniyle toplumda devlet denetiminin kalmaması durumu. *eş.* kargaşa. **2** karışıklık, düzensizlik. *eş.* kargaşa.

anarşik *s. Fr.* anarşi niteliğinde olan.

anarşist *a. Fr.* anarşizm yandaşı kimse, görüş. *eş.* kargaşacı.

anarşistleşmek *(nsz) a. Fr. T.* başlangıçta değilken, sonraları anarşizme yönelmek, anarşist olmak.

anarşistlik *a. Fr. T.* anarşist olma durumu.

anarşizm *a. Fr. topb.* özel mülkiyeti toplumda baskı kaynağı ve devleti onun bir aracı olarak gören, bunların ortadan kalkmasıyla insanın özgürleşeceğini öne süren siyasal öğreti. *eş.* kargaşacılık.

anartri *a. Fr. hek.* sesleri söyleyememe biçiminde ortaya çıkan konuşma bozukluğu, dil tutukluğu.

anason *a. Yun. bitb.* maydanozgillerden, genellikle Ege Bölgesi'nde yetiştirilen, kokulu tohumu rakıya özellik verici olarak katılan, eczacılıkta ve hamur işlerinde de kullanılan bir bitki.

anatomi *a. Yun.* **1** insan, hayvan ve bitkilerin yapısını ve bu yapıyı oluşturan türlü organlar arasındaki ilişkileri araştıran, inceleyen bilim. *eş.* gövdebilim, *esk.* teşrih. **2** beden yapısı, gövde yapısı. **3** *mec.* bir şeyin oluşumundan doğan

yapı, özellik. *eş. yeni* içyapı.

anatomici *a. Fr. T.* anatomiyle uğraşan bilim adamı. *eş.* gövdebilimci.

anatomik *s. Fr.* anatomi ile ilgili.

anatomist *a. Fr. bkz.* **anatomici**. *eş.* gövdebilimci.

anavasya *a. Yun.* göçücü balıkların Akdeniz'den Karadeniz'e göç etmesi.

ançüez *a. İsp.* çoğunlukla hamsiden, kimi zaman çaça, sardalye ya da tirsi balıklarından yapılan yağlı ve tuzlu balık ezmesi.

andante *be. İt. müz.* yarı yavaş; bir müzik yapıtının ya da yapıtın belli bir bölümünün adacyo ile andantino arası bir hızda çalınacağını belirtir.

andantino *be. İt. müz.* daha hızlı; bir müzik yapıtının ya da belli bir bölümünün andanteden daha hızlı, daha canlı çalınacağını belirtir.

andemi *a. Fr. hek.* belli bir bölgede sık sık ortaya çıkan hastalık.

andemik *s. Fr. hek.* andemi özelliği taşıyan, çok sık görülen (hastalık).

andezit *a.* (*Andes dağlarının adından*) *yerb.* içinde plajioklaz bulunan kara ya da kurşuni renkte yanardağ kayacı.

andropoz *a. Fr.* belli bir yaşa gelen erkeklerde, erbezlerinin salgıladıkları hormonların miktarının giderek azalması sonucu cinsel gücün azalması. *eş.* yaşdönümü.

anekdot *a. Fr.* **1** bir olayın başlıbaşına bir bütünlük gösteren küçük parçası, öykümsü niteliği olan kısa anlatı. **2** *yaz.* kısa, özlü bir anlatımı olan, ince anlamlı, güldürücü öykücük. *eş.* fıkra.

anele *a. İt. den.* gemilerde türlü işler için kullanılan, genellikle de çapa bedeninin tepesine açılmış yuvarlak deliğe takılan özel biçimde demir halka.

anemi *a. Fr. hek.* kanda bulunan hemoglobin miktarının ve genellikle onunla birlikte alyuvar sayısının azalmasından doğan hastalık. *eş.* kansızlık.

anemik *s. Fr. hek.* yeterince kanı olmayan, kanı az olan. *eş.* kansız.

anemometre *a. Fr.* yelin ya da gaz durumundaki akışkanların hızını ölçmeye yarayan aygıt. *eş.* yelölçer.

anemon *a. Fr. bitb.* düğünçiçeğigillerden, çan biçiminde, mor renkli ve tüylü çiçekleri olan otsu bir bitki. *eş.* dağlalesi.

aneroit *a. Yun.* cıva yerine maden esnekliği temeline dayanan kadranlı basınçölçer.

anestezi *a. Yun. hek.* **1** uyuşturucu bir ilaç ya da herhangi bir hastalık nedeniyle vücudun bütününde ya da bir bölgesinde duyuların azalması ya da yok olması. *eş.* duyum yitimi. **2** uyuşturucu bir ilaç vererek ağrı duyumunu ortadan kaldırıp uyutma. *eş.* duyumsuzlaştırma. **anestezi yapmak** *Yun. T. hek.* uyuşturucu ilaç aracılığıyla uyutmak. *eş.* duyumsuzlaştırmak.

anestezist *a. Fr. hek.* anestezi uzmanı.

anestezik *s.* ve *a. Fr.* eter, kloroform gibi uyuşturucu özelliği olan.

anesteziyoloji *a. Fr.* duyum yitimini konu alan hekimlik dalı.

anevrizma *a. Yun. gövb.* bir atardamarın çeperinde oluşan ur biçimindeki şişkinlik.

angaje *s. Fr.* **1** sözlü ya da yazılı olarak bir yükümü altına girmiş, bir sözveride bulunmuş olan (kimse). **2** bir öğretiye bağlanarak o doğrultuda savaşım veren (kimse). **angaje etmek** *Fr. T.* birini bir iş için sözlü ya da yazılı olarak bağlamak. **angaje olmak** *Fr. T.* bir şeyi yapmak için sözveride bulun-

mak, sözlü ya da yazılı olarak, bir şeyi yapmayı üstlenmek, yapmayı üstüne almak. **angaje sanat** *Fr. Ar.* bir öğretiye bağlanmış olan, onun güdümündeki sanat.

angajman *a. Fr.* iş bağlantısı, yapılacak bir işle ilgili sözlü ya da yazılı anlaşma. **angajman yapmak** *Fr. T.* bir iş konusunda karşılıklı olarak bağlanmak. **angajmana girmek** bir işi yapmayı üstüne almak, bir iş konusunda bağlanmak.

angajmanlı *s. Fr. T.* angajmanı olan.

angajmansız *s. Fr. T.* angajmanı olmayan.

angarya *a. Yun.* **1** bir kimseye ya da bir topluluğa hiçbir ücret ödemeksizin ve zorla, baskı ile yaptırılan iş. **2** eskiden, kölelik düzeninde köylülerin derebeylerine yaptıkları ücretsiz zorunlu hizmet. **3** *huk.* savaşmakta olan bir devletin kendi sularında bulunan yabancı ticaret gemilerine el koyarak asker, silah, yiyecek vb. şeylerin taşınmasında bunlardan ücretli ya da ücretsiz olarak yararlanması. **4** *huk.* doğal yıkım, savaş gibi olağanüstü durumlarda devletin, yurttaşların taşıtlarına el koyarak bunlardan yararlanması. **5** *mec.* hatır için yapılan ya da yaptırılan iş. **6** *mec.* insana usanç veren, zorla yapılan, bıktırıcı iş. **angaryaya koşmak** *Yun. T.* birini, görevi olmayan, zorunlu olmadığı bir işte çalışmaya zorlamak, zorla çalıştırmak.

angaryacı *a. Yun. T.* başkasına parasız iş yaptırmayı huy edinmiş kimse.

angina pektoris *Lat. hek.* kalbi besleyen damarların yetersizliği nedeniyle oluşan, yeğin göğüs ağrısı, nefes darlığı biçiminde kendini gösteren kalp hastalığı.

Anglikan *ö. a.* ve *s. Fr.* İngiliz Kilisesi'ne bağlı olan (Hıristiyan), Anglikanizme bağlı (kimse). **Anglikan Kilisesi** İngiltere'nin resmi kilisesi.

Anglikanizm *ö. a. Fr.* Hıristiyanlıkta İngiliz Kilisesi'nin tuttuğu inanç yolu.

Anglikanlık *ö. a. Fr. T. bkz.* **Anglikanizm**.

Anglosakson *ö. a. Fr.* **1** V. yüzyıl ortalarında Britanya adasını ele geçirerek oraya yerleşen Cermen soyundan oymaklara verilen ad. **2** anadili İngilizce olan kimse, İngiliz. **3** *s.* İngiliz uygarlığına bağlı halklarla ilgili, İngilizlere özgü.

angora *s. (Ankara'nın eski adından)* Ankara keçisinin kılından ya da Ankara tavşanının tüyünden ya da bunların karışımından yapılmış (kazak, vb.).

angström *a. (İsveçli bilgin Angström'ün adından)* Å simgesiyle gösterilen, metrenin on milyarda biri değerine eşit olan ışık dalgalarını ölçme birimi.

anhidrit *a. Fr. yerb.* çok zaman alçıtaşı ve kayatuzuyla birlikte bulunan, doğal ve susuz kalsiyum sülfat.

anilin *a. Fr.* benzenden türeyen bir amin.

animasyon *a. Fr.* **1** *sin.* tek tek resimleri ya da hareketsiz nesneleri, filmin gösterilmesi sırasında hareket ediyormuş duygusunu verecek biçimde düzenleme ve filme aktarma işi. *eş.* canlandırma. **2** *sin.* bir filmde bu biçimde düzenlenmiş bölüm. **3** turizm ve otelcilikte, konukları türlü spor etkinlikleri, gösteriler, oyunlar, yarışmalar vb. ile eğlendirerek onların hoşça vakit geçirmelerini sağlama işi.

animato *be. İt. müz.* canlı, ateşli,

coşkulu; müzik parçasının canlı çalınacağını belirtir.

animatör *a. Fr.* animasyonla uğraşan kimse.

animatörlük *a. Fr. T.* animatör olma durumu, animatörün işi, mesleği.

animist *s. Fr.* animizm anlayışında olan. *eş.* canlıcı.

animizm *a. Fr. fels.* **1** olup biten her şeyin ruhlar alanının gizli güçlerince yönetildiğine inanan ilkel anlayış. **2** doğadaki her nesnede bir can (ruh) bulunduğunu, nesneleri ve genel olarak doğayı bu canın yönettiğini öne süren ilkel dinsel görüş. **3** tek ve aynı ruhun organik ve düşünsel yaşamın ilkesi, tözü olduğunu öne süren öğreti. *eş.* canlıcılık.

anjin *a. Fr. hek.* boğaz mukozasının iltihaplanarak şişmesi. *eş.* yutak yangısı, farenjit.

anjiyo *a. Fr.* anjiyografi sözcüğünün kısa biçimi.

anjiyografi *a. Fr. hek.* damar içine X ışınlarını geçirmeyen bir madde verildikten sonra damarların filminin alınması. *eş.* damar filmi.

anjiyoloji *a. Fr.* dolaşım organlarını konu alan gövdebilim dalı.

anjiyom *a. Fr. hek.* damarlarda oluşan urların genel adı.

ankesör *a. Fr.* kumbara. **ankesörlü telefon** *Fr.* kumbarasına para, jeton ya da özel kart atılınca konuşmaya açılan telefon.

ankestre *s. Fr.* (döşemede) oyuk içine yerleştirilmiş olan.

anket *a. Fr.* bir araştırma yapmak, sonuç çıkarmak amacıyla belli bir soruyu ya da birtakım soruyu ayrı ayrı kişilere sorarak bilgi toplama işi. *eş.* sormaca. **anket yapmak** *Fr. T.* bir araştırma yapmak, bir sonuç çıkarmak amacıyla bir konuda ayrı ayrı kişilere aynı soruları sorma yoluyla bilgi toplamak.

anketçi *a. Fr. T.* anket yapan kimse.

anketör *a. Fr. bkz.* **anketçi**.

ankiloz *a. Yun. hek.* bir oynar eklemde hareketliliğin azalması ya da bütünüyle yok olması nedeniyle eklemin işlevini yapamaz duruma gelmesi.

ankimoz *a. Fr. hek.* herhangi bir dış etki olmaksızın deri altında kan toplanması olayı.

anodin *a. Fr. hek.* ağrı kesen ilaç.

anofel *a. Fr. hayb.* ikikanatlılar takımından, sivrisinekgillerden, bataklıklarda üreyen, sıtma mikrobunu ısırma yoluyla insana aşılayan ve sıtmayı insandan insana yayan bir sivrisinek türü.

anomali *a. Yun.* **1** *ruhb.* hastalık ölçüsünde olmamakla birlikte, doğal olandan belirgin bir biçimde sapma gösterme durumu. *eş.* sapaklık. **2** *gökb.* bir gezegenin doğrultusuyla günberi doğrultusunun, gezegenin yörünge düzleminde oluşturdukları açı.

anonim *s. Fr.* **1** adı bilinmeyen, adsız. **2** yazanı ya da yaratıcısı belli olmayan (yapıt). **anonim ortaklık** (ya da **şirket**) *huk.* anamalı paylara ayrılmış olan ve her ortağın sorumluluğunun anamaldaki payı ile sınırlı bulunduğu ticaret ortaklığı.

anonimlik *a. Fr. T.* ayırıcı bir özelliği bulunmama durumu.

anons *a. Fr.* herhangi bir olguyu, işi, durumu kamuoyuna duyurmak için yayımlanan ya da sözlü olarak duyurulan bir tür bilgi, haber. *eş.* duyuru. **anons edilmek** *Fr. T.* (bir durum, olgu) duyurulmak. **anons etmek** *Fr. T.* (bir olayı, olguyu, durumu) duyurmak.

anorak *a.* (*Eskimo dilinden*) su geçirmez kumaştan yapılmış, yağışa karşı başlıklı, spor ceket.

anorganik *s. Fr. bkz.* **inorganik.**

anormal *s. Fr.* **1** olağan ya da doğal olmayan. *eş. esk.* gayri tabii. **2** genel örneğe, alışılmışa, kurala aykırı olan. **3** (kişi için) anlıksal dengesi yerinde olmayan, davranışı bozuk, deli.

anormalleşmek *(nsz) Fr. T.* **1** doğallıktan, olağanlıktan, düzenlilikten, kurallılıktan, dengelilikten aykırılaşmak. **2** anlıksal yönden dengesi bozulmak, dengesizleşmek.

anormallik *a. Fr. T.* olağan olmayış, anormal olma durumu.

anot *a. Yun. fiz.* ve *kim.* elektrik ayrışım olayında ve pillerde, sıvıya batırılıp akımın geçmesini sağlayan metal uçlardan artı yüklü olanı. *eş.* artıuç.

ansefal *a. Fr.* kafatası içindeki organların tümü.

ansefalik *s. Fr.* ansefal ile ilgili.

ansefalit *a. Fr. hek.* beynin yangılanması hastalığı.

ansefaloz *a. Fr. hek.* herhangi bir yangı olmaksızın kafa şişkinliği.

ansiklopedi *a. Fr.* belli yöntemlere göre düzenlenen, bütün bilim, sanat, uğraş dallarının tüm bilgilerini ayrıntılı olarak bir arada ya da bu dalları tüm bilgileriyle tek tek veren, çok geniş kapsamlı, genellikle birkaç ciltten oluşan kitap. *eş. yeni* bilgilik.

ansiklopedici *a. Yun. T.* ansiklopedi hazırlanmasına katılan kimse.

ansiklopedicilik *a. Fr. T.* ansiklopedi hazırlama işi, ansiklopedicinin uğraşı. *eş.* bilgilikçilik.

ansiklopedik *s. Fr.* ansiklopedi özelliği taşıyan, ansiklopedi ile ilgili.

ansiklopedist *a. Fr.* ansiklopedi yazarı, ansiklopedici.

antant *a. Fr.* iki ya da daha çok taraf arasında belli bir konuda yapılan sözlü ya da yazılı anlaşım, uyuşma. *eş.* anlaşma. **antant kalmak** *Fr. T.* bir konuda uzlaşmak, anlaşmaya varmak, anlaşmak. *eş. esk.* mutabık kalmak.

antarktik *s. Yun. coğr.* güney kutup ve onu çevreleyen bölgelerle ilgili, güney kutup yakınında olan, güney kutupla ilgili. **antarktik kara** *Yun. T. coğr.* güney kutuptaki kara bölgesi.

anten *a. Fr.* **1** yüksekçe bir yere kurulan ve vericiden boşluğa gönderilen elektromanyetik dalgaları alarak alıcıya ileten ya da boşluğa elektromanyetik dalgalar gönderen, türlü biçimde iletken ya da iletkenler bütünü. **2** *hayb.* eklembacaklı hayvanların başlarının ön bölümünde bulunan devingen, duyu alma organı. *eş.* duyarga. **3** balık oltası şamandırasının alt ve üst bölümünde bulunan ince uç.

anterit *a. Fr. hek.* incebağırsak yangısı.

anterograf *a. Fr. hek.* bağırsak kasılmalarını ölçmede kullanılan aygıt.

anterosel *a. Fr. hek.* incebağırsak fıtığı.

anterostomi *a. Fr. hek.* bağırsak düğümlenmesinde bağırsağın kesilip atılması işlemi.

antet *a. Fr.* bir kuruluşun simgesini, adını, adresini ve bunun gibi bilgileri taşıyan, zarf ya da kâğıt başlığı. *eş.* başlık.

antetli *s. Fr. T.* üzerinde antet bulunan, anteti olan (zarf, kâğıt). *eş.* başlıklı.

antetsiz *a. Fr. T.* üzerinde antet bulunmayan (zarf, kâğıt). *eş.* başlıksız.

anti- *Yun.* (*önek*) Yunanca "karşıt" demek olan bu sözcük, Türkçeye batı dillerinden girmiş olan, çoğu

pek de yaygın olmayan, genellikle kimi bilim alanlarında kullanılan pek çok sözcükte yer almaktadır. (Batı dillerinde karşıtlığı, karşı koymayı, bir şeye karşı korunmayı belirtmek üzere birçok sözcüğün bileşimine önek olarak girerek sayısız denebilecek denli çok yeni sözcük oluşturulmasını sağlamıştır. Bu sözcüklerin kimileri Türkçede zaman zaman kullanılmaktaysa da, bunların Türkçeye girmediği, yaygınlık kazanmadığı da bir gerçektir. Bununla birlikte, artık Türkçeye yerleşmiş sayılabilecek olanlar da vardır. Onlar bu sözlükte abecesel sırayla verilmiştir. Ancak, yaygın olmayanlar, zaman zaman karşılaşılanlar için *anti-* önekinin anlamının bilinmesi yeterlidir. Bunun için, örneğin *faşizm, feminist* gibi sözcükler abece sırasında yer almış, ancak *antifaşizm, antifeminist* gibilerinin sırada yer almasına gereklik görülmemiştir.)

antialerjik *s. Fr. hek.* alerjiyi iyileştiren, alerjiye karşı, alerjiyi yok edeci özelliği bulunan (ilaç).

antiasit *s. Fr.* mide ve onikiparmak bağırsağında hastalık nedeniyle aşırı biçimde oluşan asidin giderilmesine yarayan (ilaç).

antiatomik *s. Fr.* atom ışınlarının etkisinden koruyan.

antibakteriyel *s. Fr.* bakterileri öldüren ya da üremelerini önleyen (ilaç).

antibiyogram *a. Fr.* antibiyotiklerden hangisinin belli bir mikrobun gelişmesini önleyebileceğini saptamaya yarayan bilimsel yöntem.

antibiyotik *a. Fr.* bitkisel ya da hayvansal organizmalarca çıkarılan, özellikle küf mantarlarında bol bulunan, yapay olarak da elde edilen, birçok mikrop türüne karşı kullanılan penisilin, streptomisin, teramisin gibi maddelerin ortak adı. *eş. yeni* dirimkıran.

antidemokratik *s. Fr.* demokratik düzenin ve hakların yerleşmesini engelleyen, demokrasiye aykırı olan, demokratik olmayan.

antidepresan *s. Fr.* depresyon sırasında kullanılan (ilaç).

antidot *a. Yun.* zehrin etkisini ortadan kaldırabilme özelliği olan madde. *eş.* panzehir.

antienzim *a. Fr. kim.* belli bir enzimin etkinliğini körelten, onu yok eden madde.

antifriz *a. İng.* genellikle soğuk havalarda motorlu taşıt radyatörlerinin suyuna katılan, onun donma derecesini düşüren, donmasını önleyen sıvı. *eş. yeni* donmaönler.

antigripal *s. Fr.* gribe karşı, gribi önleyen (ilaç).

antijen *a. Fr. yaşb.* vücuda girdiğinde antikor oluşmasına yol açan virüs, bakteri, parazit gibi protein yapısında bir madde.

antihistaminik *s. Fr.* alerjik olduğu düşünülen hastalıklarda kullanılan (ilaç).

antihijyenik *a.* ve *s. Fr. hek.* sağlık kurallarını aykırı.

antik *a.* ve *s. Fr.* ilkçağdaki büyük uygarlıklarla, özellikle eski Roma ve Yunan uygarlıklarıyla ilgili olan. *eş. yeni* eskil.

antika *a. İt.* **1** eski çağlardan kalma yapıt. *eş.* antik. **2** eskilerden kalma az bulunan ve çok değerli eşya. **3** *s. mec.* her zaman rastlanamayacak denli şaşırtıcı, olağana aykırı. *eş.* acayip, garip, tuhaf. **4** *s. mec.* artık modası geçmiş olan, oldukça eski. **5** yatak çarşafı, örtü, mendil gibi bez nesnelerin kenarlarına, yatay ipliklerin çekilip

dikey ipliklerin ikisi, üçü bir arada bir iplikle sarılarak yapılan diş diş süs. *eş.* ajur, *ha.* sıçandişi. **antikasını bilmek** *İt. T.* (bir şeyin) en iyisini bilmek, (o şeyi) çok iyi yapmak.

antikacı *a.* ve *s. İt. T.* antika yapıt ve eşya toplayan ya da bu tür eşyayı alıp satan kimse.

antikacılık *a. İt. T.* antika yapıt ya da eşya ile uğraşma, bunları toplama ya da alıp satma işi.

antikalık *a. İt. T.* **1** antika olma durumu. **2** *mec.* genele, olağana aykırılık, gariplik, tuhaflık.

antikatot *a. Fr.* basıncı azaltılmış bir elektrik boşalma tüpünde, katot ışınlarını durdurmak için, tüp içerisinde, katot karşısına yerleştirilen, genellikle maden levha.

antikçağ *b. a. Fr. T. tar.* **1** eski Roma ve Yunan uygarlıklarının gelişip yayıldığı çağ. **2** *s.* bu çağa özgü olan, bu çağ ile ilgili.

antikite *a. Fr.* **1** *tar. bkz.* **antikçağ.** **2** eski çağlar, çok eski zamanlar. **3** eski uygarlıklardan kalan her türlü yapıt, eşya.

antikor *a. Fr. yaşb.* vücuda giren antijenleri zararsız duruma getirmek için organizmanın çıkardığı bir madde.

antilop *a. Fr. hayb.* **1** antiloplardan, sıcak ülkelerde yaşayan, çok hızlı koşan, boynuzlu, gevişgetiren memeli hayvan. **2** *s.* bu hayvanın derisinden yapılmış (nesne).

antiloplar *ç. a. Fr. T. hayb.* sıcak iklimlerde, daha çok Afrika'da ve Hindistan'da yaşayan, birçok türü bulunan, çok değişik boynuzları olabilen, derilerinden yararlanılan, örnek hayvanı antilop olan, gevişgetiren memeli hayvanların bir familyası.

antimon *a. İng. kim.* simgesi Sb, atom sayısı 51, atom ağırlığı 121.75 olan, 630 santigrat derecede ergiyen, hadde ya da çekiçle işlenemeyen, kimi metalleri güçlendirmek için onlara katılarak alaşım oluşturan, gümüşi ak renkte bir element.

antimonlu *s. İng. T.* içinde antimon bulunan, antimon ile bileşik durumda bulunan.

antimonopol *s. Fr.* tekelleşmeyi önleyen, tekelleşmeye karşı, tekelleşme karşıtı.

antinomi *a. Fr. fels.* çelişik iki önermenin oluşturduğu dizge; iki düşünce, iki kavram arasındaki karşıtlık. *eş.* çatışkı.

antipati *a. Fr.* bir kimseye ya da bir şeye karşı duyulan, içgüdüsel ve güçlü sevmezlik duygusu. *eş. yeni* karşıtduygu.

antipatik *s. Fr.* başkasıyla uyuşmayan, antipati uyandıran, soğuk, sevimsiz (kimse ya da şey). *eş.* sevimsiz.

antipatikleşmek *Fr. T. (nsz)* antipati uyandıracak bir duruma gelmek. *eş.* sevimsizleşmek.

antipatikleştirilmek *Fr. T. (nsz)* sevimsizleşmesi sağlanmak, sevimsiz bir duruma getirilmek. *eş.* sevimsizleştirilmek.

antipatikleştirmek *Fr. T. (-i)* sevimsizleşmesini sağlamak. *eş.* sevimsizleştirmek.

antipiretik *s. Fr.* kimi hastalıklarda ateş düşürücü özelliği bulunan (ilaç).

antiradar *s. Fr.* bir radarın askerlik alanında kullanılmasını köstekleme yarayan (düzenek).

antiromatizmal *s. Fr.* romatizma ağrılarına iyi gelen.

antisepsi *a. Fr.* mikropları ilaçla, ısı vb. ile öldürme yol ve yöntemlerinin tümü.

antiseptik *a.* ve *s. Fr.* oksijenli su, bakır sülfat vb. gibi, mikropları

öldürmek için kullanılan (madde).

antisiklon *a. Fr.* içinde havanın sarmal biçimde hareket ettiği yüksek basınçlı atmosfer kütlesi; bu kütle içinde hava bir yandan yavaşça alçalırken bir yandan da kuzey yarımkürede sağa, güney yarımkürede sola doğru sürüklenir.

antispazmodik *s. Fr.* kaslarda oluşan spazmı ortadan kaldırmada kullanılan (ilaç).

antitartar *a. Fr.* diş diplerinde oluşan taşları önleyici maddelerin ortak adı.

antitermik *s. Fr.* (hastalıkta) ateş düşürücü (ilaç).

antiterör *a.* ve *s. Fr.* teröre karşı.

antitez *a. Fr.* **1** karşı görüş, karşı düşünce. **2** *mant.* ve *fels.* bir sav karşısında öne sürülen ve o savla çelişik olmakla birlikte eşit güçteki kanıta dayanan önerme. *eş.* karşısav.

antitoksin *a. Fr. yaşb.* içine giren toksinleri etkisiz, zararsız bir duruma getirmek için vücudun çıkardığı antikor.

antoloji *a. Fr.* yazınsal ürünlerden güzel parçalar seçilerek oluşturulan ve türlü yöntemlere göre düzenlenen yapıt. *eş. yeni* seçki.

antrakt *a. Fr. tiy.* ve *sin.* bir sahne oyununda perde arasında, bir filmin gösterimi sırasında filmin yarısında seyircilerin dinlenmesi için verilen kısa ara. *eş.* ara.

antrasit *a. Fr.* çok güç tutuşan, içinde uçucu maddeler az olduğu için soluk, kısa bir alevle duman ve koku çıkarmadan yanan, çok büyük ısı veren bir tür taşkömürü.

antrasitler *ç. a. Fr. T.* karbon türünden olan mineral familyası.

antre *a. Fr.* bir yapıda girip içeri geçilen yer. *eş.* giriş , *esk.* methal.

antrenman *a. Fr. sp.* bir sporcunun, yöntemli bir biçimde çeşitli fiziksel hareketler yaparak, düzenli, ölçülü çalışmalarla seçtiği spor dalında kendini hazırlaması işi. *eş. esk.* idman, egzersiz, *yeni* çalışım.

antrenmanlı *s. Fr. T.* **1** *sp.* antrenman yapmış olan, idmanlı. **2** *mec.* alışık.

antrenör *a. Fr. sp.* bir spor takımını ya da sporcuyu çalıştıran, oyuna hazırlayan kimse. *eş. yeni* çalıştırıcı, çalıştırman.

antrenörlük *a. Fr. T. sp.* antrenör olma durumu, antrenörün uğraşı. *eş. yeni* çalıştırıcılık, çalıştırmanlık.

antrepo *a. Fr.* gümrüklere gelmiş olan ticari malların konulduğu, korunduğu yer. *eş.* ardiye.

antrepocu *a. Fr. T.* anrepoya konulmuş olan malların korunmasıyla yükümlü kimse. *eş.* ardiyeci.

antrkot *a. Fr.* sığırın sırt ve boyuna yakın iki küreği arasından ve pirzolalık yerinden çıkarılan, kemiğinden sıyrılmış et dilimi.

antrok *a. Fr. yerb.* trias devri katmanlarında bulunan, derisidikenlilerden denizlalelerinin saplarını oluşturan kalsiyum karbonat bileşimi taşıl.

antropoit *a.* ve *s. Fr. hayb.* insanı andıran, insana benzeyen. *eş.* insansı.

antropoitler *ç. a. Fr. T. hayb.* maymunları ve insangilleri içine alan maymunlar alttakımı. *eş.* insansılar.

antropolog *a. Yun.* insanbilimle uğraşan kimse, insanbilim uzmanı. *eş.* insanbilimci.

antropoloji *a. Fr.* insanlığı konu alan, insanın kökenini ırk ve tarihöncesi yönünden araştıran, evrimin yaşambilimsel özelliklerini, toplumsal ve kültürel yönleri-

ni inceleyen bilim. *eş.* insanbilim.

antropolojik *s. Fr.* insanbilimle ilgili. *eş.* insanbilimsel.

antropomorfizm *a. Yun. fels.* Tanrı'yı ve benzeri kavramları, insan olmayan bütün varlıkları insan biçiminde düşünme, insanın özelliklerini onlara aktarma. *eş.* insanbiçimcilik.

antropomorfoloji *a. Fr.* insan vücudunun biçimini inceleyen bilim dalı.

antroponim *a. Fr. dil.* insan adlarını konu alan dilbilim dalı.

antroposantrizm *a. Fr. fels.* ve *topb.* evrenin odağının insan olduğunu, öbür yaratıkların ve her şeyin insan için yaratılmış bulunduğunu öne süren, evrenin ereksel nedeni olarak yalnızca insanı gören öğreti. *eş.* insaniçincilik.

antropozoik *s. Fr.* doğada insanın belirmesi ve yayılması çağını niteleyen ***antropozoik devir*** teriminde geçer.

antrparantez *be. Fr.* (*Fransızcadaki "ayraç içinde" anlamından*) sırası gelmişken, söz açılmışken, söz arasında, konu ile ilgili olmaksızın, akla gelmişken.

anüri *a. Fr. hek.* işeyememe biçiminde kendini gösteren bir böbrek hastalığı.

anüs *a. Lat. gövb.* sindirim kanalının son bölümündeki çıkış deliği. *eş. esk.* makat, *yeni* dışkılık.

anyon *a. Fr. kim.* negatif elektrikle yüklü iyon. *eş. yeni* eksin.

aort *a. Fr. gövb.* yüreğin sol karıncığından çıkan ve temiz, kırmızı kanı vücudun her yanına dağıtan büyük atardamar. **aort deliği** *Fr. T. gövb.* aortu sol karıncığa birleştiren delik. **aort sistemi** *Fr. gövb.* aorttan çıkan damarların tümü.

apandis *a. Fr. gövb.* körbağırsağın ince bir parmak gibi olan son bölümü. **(birinin) apandisini almak** *Fr. T. arg.* karnından bıçaklamak.

apandisit *a. Fr.* apandisin yangılanması.

aparey *a. Fr.* birçok parçadan oluşmuş araç. *eş.* aygıt, araç.

apartman *a. Fr.* genellikle konut olarak yapılan, birkaç katlı ve her katında bir ya da birkaç daire bulunan yapı.

apartotel *a. Fr.* bağımsız apartman ya da villa tipinde konut olarak yapılmış ama ev düzeni içinde bir otel gibi işletilen konaklama yeri.

apaş *a. Fr.* (*Kuzey Amerika'nın Apache yerli oymağının adından*) *arg.* **1** kabadayı, külhanbeyi, hayta, serseri. **2** *s.* serserice yaşamla ilgili.

apatit *a. Fr. yerb.* kemikdokuda, doğada bulunan, topraktan çıkarılabilen, tarımda kullanılan, içinde flüor ya da klor olan doğal kalsiyum fosfat.

apel *a. Fr. tic.* bir anonim ortaklıkta, paydaşları ortaklığa koymayı üstlendikleri anaparanın taksitlerini ödemeye çağırma. *eş. esk.* davet, *yeni* çağrım.

aperitif *a. Fr.* iştahı açmak için ya da böyle düşünülerek, yemekten önce içilen, genellikle hafif alkollü içki. *eş. yeni* açar.

apiko *a. İt.* **1** yola çıkmaya hazırlanan bir geminin, zinciri toplayıp demirini almaya, kaldırmaya hazır olduğu, zincirin düşey duruma geldiği an. **2** *s. arg.* harekete hazır, tetikte, alesta, çevik, tetik (kimse). **3** *s. arg.* güzel giyimli, çok şık (kimse). **apiko beklemek** *İt. T. arg.* herhangi bir işe başlamak için her an hazır olmak. **apiko zincir** *İt. T. den.* apiko[1] durumdaki zincir.

aplik *a. Fr.* duvara takılan ve genel-

likle tavan lambasınının bir parçası gibi olan, onu bütünleyen, türlü biçimde, çoğunlukla siperlikli lamba.

aplikasyon *a. Fr.* **1** uygulama. **2** bir kumaş parçasının ya da bir dantelin bir başka kumaş ya da tül üzerine işlenmesi, dikilmesi, uygulanması yoluyla oluşturulan süs. **3** bir parseli, eldeki haritayı arazi üzerine uygulayarak kazıklarla gösterme, belirtme.

aplike *a. Fr.* düz ya da desenli, işlemeli bir kumaştan kesilmiş motiflerin bir başka kumaş üzerine uygulanmış, işlenmiş durumu.

apokaliptik *s. Fr.* karışık ve kapalı olduğu için anlaşılması güç (yazı, söz).

apokrif *a. Fr.* doğru gibi görünmekle birlikte doğruluğu kuşkulu söz ya da yazı.

apolet *a. Fr.* **1** *ask.* rütbeyi göstermek için subay üniformalarının omuzlarına takılan, yünlüden, ipekten vb. yapılan, üzerinde rütbe simgesi bulunan parça. *eş. yeni* omuzluk. **2** kimi giysilerin omuzlarına süs olarak dikilen parça.

apolitik *s. Fr.* **1** politik olmayan. **2** amaca uygun olmayan (davranış, tutum).

apopleksi *a. Fr. hek.* beyin işlevinin birdenbire durması.

aport *ünl. Fr.* vurulan avın ya da kendisine gösterilen bir şeyin üzerine atılıp getirmesi için köpeğe verilen buyruk. **aport etmek** *Fr. T. arg.* kapıp getirmek.

aposteriori *s. Lat. fels.* olaylardan, deneylerden edinilen, deneye bağlı (bilgi). *eş.* sonsal.

aposteriorizm *a. Fr. fels.* **1** bilginin deneye dayandığını ve ancak deneyden çıkarılabileceğini öne süren görüş. **2** her türlü düşüncenin sonsal olarak kazanılmış olduğunu öne süren öğreti. *eş.* sonsalcılık.

apostrof *a. Fr.* özel adlara getirilen ekleri, iki sözcüğün birleşmesi sırasında ortaya çıkan ses düşmesini, kimi yabancı sözcüklerin kesintili okunacağını vb. belirtmek için kullanılan (') biçimindeki işaretin adı. *eş.* kesme imi.

apoşi *a. Yun.* balık avlamada kullanılan, telden yapılmış, ağzı çember biçiminde olan, torbaya benzeyen, büyük gözlü ağ.

appasionata *be. İt. müz.* tutkulu, coşkulu olarak; bir müzik cümlesinin ya da parçasının bu biçimde çalınacağını belirtir.

apraksi *a. Fr. hek.* kol, el ve benzeri bir organın işlevini yitirmesi durumu. *eş. yeni* işlev yitimi.

apre *a. Fr.* **1** daha sonra göreceği işlemlere hazırlamak üzere kumaşın ya da derinin temizlenmesi, düzeltilmesi, parlatılması gibi teknik işlemler. *eş. yeni* düzgünleme. **2** dokumacılıkta, boyacılıkta, dericilikte cila olarak kullanılan madde. **apre vermek** *Fr. T.* **1)** bir kumaşa ya da deriye apre[2] uygulamak. **2)** kürk haline getirmek için deriyi tabaklamak.

apreci *a. Fr. T.* apre işlemini yapan işçi.

aprecilik *a. Fr. T.* aprecinin mesleği, işi.

aprelemek *Fr. T. (-i)* bir kumaşı ya da deriyi apre[1] işlemlerinden geçirmek.

apreli *s. Fr. T.* apre işleminden geçmiş olan (deri, kumaş).

apresiz *s. Fr. T.* apre işlemi uygulanmamış durumda olan (deri, kumaş).

april *a. İng.* (*Türkçede tek başına kullanılmaz, yalnızca kork aprilin beşinden, öküzü ayırır eşinden biçi-*

mindeki atasözünde yer alır) yılın dördüncü ayı, nisan.

apriori *be.* ve *s. Lat. fels.* hiçbir deneye dayanmadan ve yalnızca akıl yoluyla. *eş.* önsel.

apriorist *a.* ve *s. Fr. fels.* önsel olarak düşünen, apriorizm yandaşı (kimse). *eş.* önselci.

apriorizm *a. Fr. fels.* gözlem ve deneye değil yalnızca akla uygun ilkelere dayanarak gerçeğe ulaşmaya çalışan öğretilerin ortak adı. *eş.* önselcilik.

apron *a. İng.* havaalanlarında, uçakların uçuş zamanına değin çekildiği, beklediği yer.

apse *a. Fr.* insan ya da hayvan vücudunun herhangi bir yerinde mikroplanmayla oluşmuş, içi irin dolu şişlik, irin birikimi. *eş. yeni* irinşiş. **apse yapmak** *Fr. T.* (bir doku) içinde irin oluşmak.

apseleşmek *(nsz) Fr. T.* (bir doku) içinde irin oluşmak, apse durumuna gelmek.

apsent *a. Fr.* pelin yapraklarının alkol içinde özelliklerini verinceye değin bırakılması ve sonra bu alkolün damıtılması yoluyla elde edilen sıvıya anason özü ve renk verici bir madde katılarak yapılan sert bir içki.

apsis *a. Fr. mat.* **1** yönlü bir eksen üzerinde bir noktanın, başlangıç noktasına olan uzaklığının cebirsel değeri. **2** uzayda bir noktanın bulunduğu yeri saptamaya yarayan ana çizgilerden yatay olanı.

apteriks *a. Yun. hayb. bkz.* **kivi (I)**.

apukurya *a. Yun.* Hıristiyanların büyük perhize girmek üzere oldukları, et yemeyi kestikleri günler. *eş.* etkesimi.

ar *a. Fr.* yüz metre kare değerinde alan ölçü birimi.

arabesk *a.* ve *s. Fr.* **1** Araplara özgü, Arap biçeminde olan (şey). **2** *mim.* kıvrıla kıvrıla birbirinin içinden geçerek uzayıp giden yapraklı dalları andıran bezeklerden ya da birtakım geometrik biçimlerden oluşan yüzey süsleme türü. *eş.* girişik bezeme. **3** *müz.* daha çok insanın dünyaya gelişten pişmanlığını dile getiren, kötü yazgıdan yakınan, acılı sözleri olan, Arap müziğini andıran bir müzik türü. **arabesk müzik** *Fr.* arabesk[3].

arabeskçi *a. Fr. T.* arabesk[3] beste yapan, arabesk müzikle uğraşan ya da arabesk söyleyen sanatçı.

arabeskleşmek *(nsz) Fr. T.* önceleri öyle değilken sonradan arabesk özelliği kazanmak.

aragonit *a. Fr.* (*İspanya'nın Aragon bölgesinin adından*) 1775'te Aragon'da bulunmuş olan, ak, yeşil, mavimsi gri renkte, billurlaşmış bir tür kalsiyum karbonat.

arak *a.* ve *s. Çin. arg.* çalma ya da çalınmış olan (şey). **arak etmek** *Çin. T. arg. eş.* araklamak.

arakçı *a.* ve *s. Çin. T. arg.* hırsız.

araklamak *(-i) Çin. T. arg.* **1** aşırmak, çalmak, hırsızlamak. **2** *mec.* (bir kadın ya da kızı) kandırıp elde etmek, tavlamak. **3** *mec.* polis, bir suçluyu, sanığı yakalamak.

araklanmak *(nsz) Çin. T. arg.* **1** çalınmak, aşırılmak, hırsızlanmak. **2** *mec.* (kadın, kız) elde edilmek, tavlanmak. **3** *mec.* polisçe yakalanmak.

aranje etmek *(-i) Fr. T. müz.* bir müzik parçasını, ses ve çalgılara göre yeniden uyarlamak. *eş. yeni* düzenlemek.

aranjman *a. Fr. müz.* bir müzik parçasını sese ve çalgılara göre yeniden uyarlama, düzenleme işi. *eş. yeni* düzenleme.

aranjör *a. Fr. müz.* bir müzik

parçasını sese ve çalgılara göre yeniden düzenleyen kimse.

ararot *a. İng.* sıcak ülkelerde yetişen maranta adlı kamıştan ve kimi bitkilerin kökünden elde edilen, kolacılıkta, dokumacılıkta kullanılan ve özellikle de çocuk maması yapımında yararlanılan nişasta.

araşit *a. Fr. bitb.* baklagillerden, sıcak ülkelerde yetiştirilen, aşağı yukarı 40 cm.lik bir boya ulaşabilen, sarı çiçekli, çiçekleri döllendikten sonra toprağa gömülerek meyve veren, tanelerinden yağ çıkarılan, otsu bir tarın bitkisi. *eş.* yerfıstığı.

arbitraj *a. Fr. tic.* değeri artmış, paha kazanmış hisse senedi, tahvil, döviz gibi değerli kâğıtları satarak daha kârlı gördüğü ya da yüksek verim getirme olasılığı bulunan başka değerli kâğıtlar satın alma işi.

arboretum *a. Lat.* çok çeşitli ağaç ve ağaççıkların bulunduğu, bu amaçla özel olarak hazırlanmış botanik bahçesi.

arduvaz *a. Fr. yerb.* killerin başkalaşmasıyla oluşmuş, ince tabakalara ayrılabilen, mavimsi bir taş. *eş.* kayağantaş, kayrak.

arena *a. Fr.* **1** amfiteatr, sirk gibi yerlerin ortasında, eski çağlarda gladyatörlerin dövüştüğü, daha sonraları güreş, boğa güreşi, yarış, oyun gibi türlü gösterilerin yapıldığı, üzerine kum serilmiş alan. **2** *mec.* siyasal çekişmelerin, ayak oyunlarının döndüğü yer.

areometre *a. Yun.* sıvıların yoğunluğunu ölçmeye yarayan araç. *eş.* yoğunlukölçer, sıvıölçer.

argali *a. Lat. hayb.* boynuzlugillerden, Sibirya'nın doğu ve güney kesiminden Altaylara değin olan dağlık bölgede yaşayan, uzun boynuzları olan yabanıl koyun.

argo *a. Fr.* **1** aynı uğraş alanındaki insanların, kullanılan ortak, genel dilden ayrı olarak, benimseyip kullandıkları, herkesçe anlaşılamayan, kendilerine özgü sözcük ve deyimlerin yer aldığı özel dil ve bu dili oluşturan sözcüklerin tümü. Örneğin okul argosu, kışla argosu, gemici argosu vb. gibi, her topluluğun kendine özgü dili, argodur. **2** *mec.* ortak dilden olmakla birlikte her yerde ve her zaman kullanılmayan ya da kullanılmaması gereken, külhanbeylerin, serserilerin ya da eğitimsiz kimselerin kullandıkları sözcük, deyim ya da söz.

argolaşmak *(nsz) Fr. T.* (bir söz) argo özelliği edinmek.

argolaştırılmak *(nsz) Fr. T.* argolaşması sağlanmak.

argolaştırmak *(-i) Fr. T.* sözcüğe argo özelliği kazandırmak, argolaşmasını sağlamak.

argolu *s. Fr. T.* içinde argo bulunan (dil, konuşma).

argon *a. Yun.* simgesi Ar, atom sayısı 18, atom ağırlığı 39,948 olan, havada yaklaşık yüzde bir oranında bulunan, rengi, kokusu, tadı olmayan bir element.

argonot *a. Yun. hayb.* kafadanbacaklılardan, salyangoz kabuğu gibi kabuğu olan, ahtapota benzeyen bir hayvan.

argüman *a. Fr.* **1** bir şeyin doğruluğu, gerçekliği konusunda inandırıcı belge. **2** *mant.* belli bir sonuca ulaşan bir akıl yürütmenin dayandığı gerçek. **3** *fels.* bir anlatımın doğruluğunun ya da yanlışlığının temelini ortaya koymada dayanılan önerme. **4** *huk.* anlaşmazlık konusu olan bir sorunda yargıcın kanısını oluşturan inandırıcı şey. *eş.* kanıt.

Aristocu *ö. a. Yun. T. fels.* Aristotelesçilik yandaşı kimse ya da görüş. *eş.* Aristotelesçi.

Aristoculuk *ö. a. Yun. T. fels.* **1** antikçağ Yunan düşünürü Aristoteles'in felsefe olarak ortaya koyduğu tüm öğretisi ve bunun ortaçağda aldığı biçim. *eş. yeni* gezimcilik. **2** bu felsefeyi benimsemiş olma durumu. *eş.* Aristotelesçilik.

aristokrasi *a. Yun.* **1** soylular, ayrıcalıklılar sınıfı. **2** eskiden, siyasal ve ekonomik gücün ve devlet yönetiminin soylular elinde bulunduğu düzen, yönetim biçimi. *eş. yeni* soyluerki.

aristokrat *a.* ve *s. Yun.* **1** ayrıcalıklılar, seçkinler, soylular sınıfından olan, soylu. **2** aristokrasi[2] yandaşı kimse.

aristokratlık *a. Yun. T.* **1** aristokrat olma durumu. **2** aristokrasi.

Aristotelesçi *ö. a. Yun. T. bkz.* **Aristocu.**

Aristotelesçilik *ö. a. Yun. T. bkz.* **Aristoculuk.**

aritmetik *a. Fr.* **1** matematik biliminin, sayıları, sayıların özelliklerini ve bunlarla yapılan işlemleri konu alan kolu. **2** *s.* bu bilimle ilgili. **aritmetik dizi** *Fr. T. mat.* 1, 3, 5, 7, 9, 11 gibi, ardışık terimleri arasındaki fark değişmeyen dizi. **aritmetik orta** *Fr. T. mat.* bir diziyi oluşturan sayıların toplamının, dizinin terim sayısına bölünmesiyle elde edilen değer.

aritmetikçi *a. Fr. T.* aritmetikle uğraşan, aritmetiği bilen kimse, aritmetik uzmanı ya da bilgini.

aritmetiksel *s. Fr. T.* aritmetiğe değgin, aritmetikle ilgili.

aritmi *a. Fr.* yürek atışlarındaki düzensizlik.

aritmik *s. Fr.* düzenli olmayan, düzensiz.

ariya *a. İt. den.* sancağı, yelkeni ya da sereni direkten aşağıya indirme.

arjantin *a.* (*Arjantin özel adından*) büyük boy ve kulplu bira bardağı.

arkaik *s. Fr.* **1** arkaizmle ilgili, eskimiş. **2** güzel sanatlarda klasik çağ öncesinden kalan (yapıt). *eş. yeni* aşnı, eskil.

arkaizm *a. Fr.* **1** *yaz.* artık kullanılmaz olmuş eski sözcükleri, deyimleri ya da eski sözdizimine özgü biçimleri anlatımda kullanma eğilimi. **2** kullanıldığı çağdan daha eski bir çağa özgü bir biçimin, bir yapının ayırıcı özelliği. *eş. yeni* aşnılık, eskillik, çağaşım.

arke *a. Fr. fels.* yaratılışta ilk ana madde.

arkeen *a. Fr. yerb.* kambriyumlardan önce oluşmuş bulunan yer katmanı.

arkegon *a. Fr. bitb.* bütün karayosunlarında, eğreltiotlarında, kimi suyosunlarında ve açıktohumlularda görülen dişilik organının adı.

arkeolog *a. Fr.* arkeolojiyle uğraşan bilim adamı. *eş.* kazıbilimci.

arkeoloji *a. Fr.* tarihöncesinden ve eski çağlardan kalma anıtları özellikle tarih ve sanat değeri yönünden inceleyen, bunların yeraltında kalmış olanlarını kazılar yoluyla araştıran, ortaya çıkaran bilim. *eş.* kazıbilim.

arkeolojik *s. Fr.* kazıbilimin araştırma alanına giren, kazıbilimle ilgili. *eş.* kazıbilimsel.

arkeometri *a. Fr.* kazıbilim bulgularını doğabilim yöntemleri yoluyla ele alıp inceleyen kazıbilim dalı.

arkeopeteriks *a. Fr.* hem kuş hem sürüngen özellikleri gösteren bir hayvanın Almanya'nın Bavyera bölgesinde bulunmuş taşılı.

arketip *a. Fr.* örnek olarak alınacak tip, biçim, ilk örnek, ana model.

arkitekt *a. Fr.* mimar.

arkoz *a. Fr. yerb.* granit ve benzeri kayaların değişiminden oluşan, bileşiminde feldispat bulunan, kumtaşı türünden bir tortul kayaç.

arktik *s. Fr. coğr.* kuzey kutup ve çevresiyle ilgili olan. **arktik devir** *Fr. Ar. yerb.* yeryuvarlağının bugünkü ılıman bölgelerinde kutup ikliminin hüküm sürdüğü dördüncü zaman. **arktik topraklar** *Fr. T. coğr.* kuzey kutup dairesi içinde kalan anakara ve ada topraklarına verilen genel ad.

arma *a. İt.* **1** eskiden, bir aileye, bir kimseye ya da bir topluluğa atalarından kalan ya da kralca sonradan verilen resim, harf ya da benzeri bir simge. *eş. yeni* ongun. **2** bir devlete, bir topluluğa, bir kente, bir kimseye özgü olan simge. *eş. yeni* ongun. **3** *den.* bir geminin direk ve serenleri ile bunların üzerindeki halatlardan oluşan donanım.

armada *a. İt. den.* bir devletin deniz kuvvetleri, donanma.

armador *a. İt. den.* gemide armayı yerli yerine koyan, bağlayan ve arma ile uğraşan usta.

armadura *a. İt. den.* gemide direklere takılı halatları bağlamaya yarayan, küpeştenin iç yanında bulunan, ağaç ya da demirden yapılmış uzun levha.

armatör *a. Fr.* **1** ticaret gemisi ya da gemileri olan kimse. **2** *arg.* bir orospunun sırtından geçinen kimse, belalı, dost.

armatörlük *a. Fr. T.* **1** armatör olma durumu. **2** ticaret gemisi işletme işi, gemi işletmeciliği.

armatür *a. Fr. fiz.* **1** manyetik devreyi kapamak, mıknatıslanmayı korumak için, mıknatısın kutupları arasına yerleştirilen ve kutupları birleştiren yumuşak demir parçası. **2** bir kondansatördeki iki iletken yüzeyden her biri. **3** bir elektrik motorunda ya da dinamosunda dönen bölüm.

armoni *a. Fr.* **1** *müz.* türlü sesler arasında sağlanan, kulağa hoş gelen uyum. **2** *müz.* konusu, birlikte çıkan sesleri uyuşturmak olan müzik dizgesi. **3** *yaz.* şiirde dizeyi, düzyazıda cümleyi oluşturan sözcüklerin sıralanışından, birbiriyle bağıntısından doğan ve kulağa hoş gelen sessel düzen. *eş. esk.* ahenk, *yeni* uyum. **armoni orkestrası** *Fr. T. müz.* yalnız üflemeli ve vurmalı çalgılardan oluşan orkestra.

armonik *s. Fr. müz.* armoniyle ilgili, armonisi olan, uyumlu.

armonika *a. İt.* **1** yan yana sıralanmış deliklerine üflenince her biri ayrı ayrı notada ses çıkaran küçük çalgı. *eş.* ağız mızıkası, mızıka. **2** akordeon.

armonize *s. Fr. müz.* uyumlulaştırılmış, tamamlayıcı sesler eklenmiş (müzik parçası). **armonize etmek** *Fr. T. müz.* bir melodiye eşlik edecek bölümleri bestelemek, bu biçimde müzik yapıtları oluşturmak.

armonyum *a. Fr. müz.* ayakla yönetilen iki körükle bir depoya doldurulan havanın, parmakların tuşlara dokunmasıyla boşalarak lamlarda titreşimler yapması sonucu sesler çıkaran bir çalgı, küçük org.

armoz *a. Yun. den. bkz.* **armuz**.

armuz *a. Yun. den.* gemide güverte ve borda kaplama tahtalarının aralarındaki boşluk.

arnika *a. Yun. bitb.* bileşikgillerden, ormanlarda ve çayırlarda yetişen,

turuncu sarı ve kömeç biçiminde çiçekler açan bir bitki. *eş.* öküzgözü.

aroma *a. Yun.* bitkisel ya da hayvansal türlü maddelerden yayılan, genellikle güzel koku.

aromaterapi *a. Yun. Fr. hek.* bitkisel yağlardan ve bitki özlerinden elde edilen özdeklerle yapılan doğal sağaltım.

aromatik *s. Fr.* güzel kokan, güzel kokulu, aroması olan. **aromatik bileşikler** *Fr. T. kim.* yapısında bir ya da daha çok benzen halkası olan bileşikler sınıfı.

arozöz *a. Fr.* kamyona su doldurma boşaltma düzeneği bulunan bir depo yapılmasıyla oluşturulan ve sokakları, caddeleri sulamakta kullanılan araç, yer sulama arabası. *eş. yeni* yersular.

arp *a. Fr. bkz.* **harp**.

arpej *a. İt. müz.* bir akort oluşturan seslerin birbiri ardından çalınması.

arsenik *a. Fr. kim.* simgesi As, atom sayısı 33, atom ağırlığı 74,91 ve yoğunluğu 5,7 olan, atmosfer basıncı altında 450 santigrat derecede süblimleşen, maden filizlerinde çok yaygın bulunan, metal görünümünde basit element. *eş.* sıçanotu, zırnık.

arsenikli *s. Fr. T.* içinde arsenik bulunan, bileşiminde arsenik olan.

arş *ünl.* (*Fransızca "marş" komutunun bozulmuş biçimi*) "yürü" anlamında bir komut.

arşe *a. Fr.* **1** keman yayı. **2** elektrikle işleyen taşıtlarda, telden elektrik akımını almaya yarayan, taşıttan tele uzanmış yay biçimli iletken.

arşetip *a. Fr. bkz.* **arketip**.

arşidük *a. Fr.* eskiden Avusturya İmparatorluğu'nda prenslere verilen unvan.

arşidüşes *a. Fr.* eskiden Avusturya İmparatorluğu'nda arşidük eşlerine ve prenseslere verilen unvan.

arşiv *a. Fr.* belgelerin ve belge değerinde olan şeylerin saklandığı, korunduğu ve yararlanmaya sunulduğu yer. *eş.* belgelik.

arşivci *a. Fr. T.* bir belgelikte çalışan kimse ya da belgelik uzmanı. *eş.* belgelikçi.

arşivlemek *(-i) Fr. T.* belgeliğe koymak, belgelikte saklamak.

arşövek *a. Fr.* bir bölge kilisesinin başpapazı.

arter *a. Fr.* **1** *hek.* kanın yürekten gövdenin her yanına gitmesini sağlayan atardamar. **2** *mec.* trafiği çok yoğun olan yol, anayol.

arterit *a. Fr. hek.* atardamar bozukluğu, atardamar yangısı.

arteriyoskleroz *Fr. hek.* atardamarda oluşan sertlik.

artezyen *a. Fr.* (*Fransa'daki Artois kentinin adından*) toprakta burgu aracılığıyla açılan, suyu kendiliğinden yükseğe, yeryüzüne fışkırtan kuyu.

artist *a. Fr.* **1** güzel sanatlardan birini uğraş edinen kimse. *eş.* sanatçı, sanatkâr. **2** *ha.* eğlence yerlerinde gösteri yapan kimse. **artist gibi** *Fr. T. ha.* boylu boslu, güzel ve alımlı, yakışıklı (kimse).

artistik *s. Fr.* sanat değeri taşıyan, sanatın gerektirdiği niteliğe uygun, sanatlı.

artrit *a. Fr. hek.* eklemlerde oluşan yangı.

artroz *a. Fr. hek.* yaşlılıkta kendini gösteren, eklemlerde ses duyulması, devinim azalması biçiminde ortaya çıkan rahatsızlık.

arya *a. İt. müz.* bir opera yapıtında, solistlerden birinin orkestra eşliğinde söylediği, genellikle kendi

içinde bütünlüğü olan şarkı.

Aryanist *ö. a.* Aryanizm öğretisini benimsemiş olan Hıristiyan.

Aryanizm *ö. a.* IV. yüzyılda Arius adlı bir papazın kurduğu ve Hıristiyan inanışının tersine olarak İsa'nın Tanrı olmadığını öne süren bir Hıristiyan sapkınlığı.

aryoso *a. İt. müz.* dramatik ve lirik yönden yüksek bir anlatım gücü olan ağırbaşlı hava.

as *a. Lat.* **1** üzerindeki sayı "1" olan iskambil kâğıdı. *eş.* birli. **2** *a.* ve *s.* işinde, uğraşında, sanatında çok usta olan, önde gelen (kimse). **as solist** *Lat. Fr. bkz.* **assolist**.

asamble *a. Fr.* **1** kurul, meclis. **2** klasik dansta, iki ayağını birleştirerek zıplama biçimindeki temel adım.

asansör *a. Fr.* elektrikle işleyen, çelik halatla çekilen ve genellikle dik raylar arasında hareket eden, yapılarda insanları, yükleri yukarıya çıkarmada, aşağıya indirmede yararlanılan araç. *eş. yeni* inerçıkar.

asansörcü *a. Fr. T.* **1** asansör ustası, asansörün bakım ve onarımını yapan kimse. **2** (otel vb.de) asansörü işleten görevli.

asbest *a. Fr.* bir silikat olan tremolitin değişmesinden oluşan, kırılmadan bükülebilen, ipek görünümünde lifli, ateşe dayanıklı bir mineral. *eş.* kayalifi, taşpamuğu.

asbestoz *a. Fr. hek.* amyant ve asbest tozlarının solunmasından ileri gelen bir akciğer hastalığı.

asenkron *s. Fr.* başlama ve sona erme zamanları ayrı olan, aynı zamanda olmayan (olgular, olaylar). *eş.* yadınkurun.

asepsi *a. Fr.* antiseptik ilaçlar kullanılmadan, salt ısı ile aygıt, pansuman gereçleri ve benzeri şeyleri mikropsuzlaştırma işi.

aseptik *s. Fr.* asepsi ile ilgili, mikropsuz.

asetat *a. Fr. kim.* asetik asidin tuzu.

asetik *s. Fr. kim.* sirkeyle özdeş özellikleri taşıyan, sirkeyle ilgili. **asetik asit** *Fr. kim.* sirkeye tadını ve özelliklerinden birçoğunu veren asit. **asetik mayalanma** sirke ve asetik asit veren mayalanma.

asetilen *a. Fr. kim.* renksiz, sarmısak kokulu, çok güçlü ve ak bir ışık vererek yanan, hidrokarbonlu bir gaz.

aseton *a. Fr. kim.* kireçle doyurulmuş odun asidinin kuru damıtılmasıyla elde edilen, renksiz, kolay alev alır, eter kokulu, uçucu, pek çok organik madde için çözücü, eritici olarak kullanılan bir sıvı.

asfalt *a. Fr.* **1** içinde arı bitüm bulunan, kireçli ya da doğal karışım, kara renkli bir tür bitüm. **2** ana maddesi petrol katranı olan ve yol kaplamasında kullanılan karışım. **3** *s.* bu karışımla kaplanmış. **asfalt etmek** *Fr. T. arg.* (birini) döverek ayakta duramayacak biçime sokmak, asfaltta yatıp kalacak denli çok dövmek.

asfaltit *a. Fr.* genellikle tortul kayaçların gözeneklerinde bulunan, petrolün ayrışmasıyla oluşan doğal bitüm.

asfaltlamak *(-i) Fr. T.* asfalt[2] ile kaplamak.

asfaltlanmak *(nsz) Fr. T.* üzerine asfalt[2] dökülerek kapatılmak, asfaltla kaplanmak.

asfaltlatılmak *(nsz) Fr. T.* Üzeri asfaltla kaplanmak, asfatlanması sağlanmak.

asfaltlatmak *(-i) Fr. T.* üzerine asfalt[2] döktürerek kapattırmak, asfaltla kaplanmasını sağlamak.

asfaltlı *s. Fr. T.* **1** içinde asfalt[1] bulunan (ham petrol). **2** asfalt-

lanmış olan (yol vb.).

asidimetre *a. Fr. kim.* bir asidin özelliğini, derişme derecesini ölçmeye yarayan aygıt. *eş.* asitölçer.

asimetri *a. Fr.* simetrik olmama durumu. *eş.* bakışımsızlık.

asimetrik *s. Fr.* aralarında simetri bulunmayan (iki ya da daha çok şey) ya da iki yanı, iki parçası arasında simetri olmayan (şey). *eş.* bakışımsız.

asimilasyon *a. Fr.* **1** *yaşb.* (canlı varlıklar) dışardan aldığı besinleri değişikliğe uğratarak yeni bir bileşimle, organizmanın gereksinim duyduğu maddeler durumuna getirme işi. **2** *bud.* bir ülkede yaşayan ama etnik bakımdan ayrı olan iki insan topluluğundan, egemen kültürlüsünün ötekini kendi içinde eritmesi olayı ve süreci. *eş.* özümleme. **3** *yerb.* magmanın yeryüzüne çıkmasında, içinden geçtiği kayaçları kendine katması, eritip sindirmesi olayı. *eş.* özümleme.

asimile *a. Fr.* Türkçede "kendine benzer kılmak, özümsemek" anlamındaki ***asimile etmek*** sözünde geçer.

asimptot *a. Fr. mat.* sonsuza giden bir eğrinin yakınında çizilmiş, uzatıldıkça eğriye yaklaşmakla birlikte hiçbir zaman ona kavuşamayan başka bir eğri ya da doğru. *eş.* sonuşmaz.

asistan *a. Fr.* **1** bir uğraşta, ustaya ya da işi yapana yardım eden, yardımcı. **2** *esk.* yükseköğretimde öğretim üyeliğinin ilk aşaması.

asit *a. Fr. kim.* suya karıştırıldığında hidrojen iyonları veren, mavi turnusolü kırmızıya çevirme özelliğinde olan ve bileşimindeki hidrojenin yerine maden alarak tuz oluşturan hidrojenli bileşik. **asit alkol** *Fr. kim.* aynı anda asit ve alkol gruplarını içeren bileşiklere verilen ad. **asit borik** *Fr. kim. bkz.* **borik asit. asit fenik** *Fr. kim. bkz.* **fenol. asit sülfürik** *Fr. kim. bkz.* **sülfürik asit**.

asitölçer *b. a. Fr. T. kim.* bir asidin özelliğini, derişme derecesini ölçmeye yarayan aygıt.

ask *a. Fr.* asklı mantarların üreme organı durumundaki kesecik.

askarit *a. Fr.* bağırsaklarda yaşayan bir asalak, bağırsak solucanı.

askospor *a. Fr. bitb.* asklı mantarların sporuna verilen ad.

asmolen *a. Fr.* pişmiş topraktan, cüruf ve beton karışımından yapılan ve yapılarda dolgu gereci olarak kiriş, putrel ya da nervürler arasına konulan delikli tuğla.

asonans *a. Fr. yaz.* koşukta, her dizenin sonuna gelen ve aynı vurguyu (aksanı) veren ünlünün kendinden önce ya da sonra gelen ünsüz göz önüne alınmadan yenidenlenmesi biçimindeki uyak. (Örneğin "bas" ile "kes" biçimindeki sözcükler dize sonunda asonans oluşturur.) *eş.* yarım uyak.

asorti *s. Fr.* birbirini tutar renk ve yapıda olan, birbirine uygun.

asortik *s. Fr.* (genellikle giyimde) renk olarak birbiriyle uyumlu olan.

asosyal *s. Fr.* **1** toplumsal olmayan, toplumdışı. **2** (kişi için) insanlar arasına karışmaktan hoşlanmayan.

asparagas *a. kbd.* (basında) gerçek olmayan, masa başında uydurulan haber, uydurma haber.

aspidistra *a. Fr. bitb.* zambakgillerden, Güney Çin ve Hindistan'da çok yetişen, yaprakları doğrudan doğruya topraktan çıkan, evlerde saksıda yetiştirilen bir süs bitkisi.

aspiratör *a. Fr.* herhangi bir sıvı,

hava, gaz, buhar vb. içindeki parçacıkları, tozları vb. emmeye, yok etmeye yarayan aygıt. *eş. yeni* emmeç.

aspirin *a. Al. hek.* ateş düşürücü ve ağrı dindirici olarak kullanılan, ak renkli, ekşimtırak bir ilaç.

assai *be. İt. müz.* "çok" anlamına gelen bu sözcük, müzikte, birlikte kullanıldığı terimin anlamına çokluk kazandırır; örneğin "presto assai" (çok çabuk, çok hızlı) gibi.

assolist *b. a. Fr.* birkaç solistin yer aldığı bir müzik programında, solistlerin en ünlüsü olan ve sahneye hepsinden sonra çıkan şarkıcı.

astarya *a. Fr. den.* limandaki bir gemiye yük alma ya da yük boşatma için tanınan süre.

astat *a. Yun. bkz.* **astatin**.

astatin *a. Yun. kim.* simgesi At, atom sayısı 85, atom ağırlığı yaklaşık 210 olan, bizmutun alfa ışınlarıyla bombardımanı sonucu elde edilen yapay element.

asteni *a. Fr. hek.* beden güçsüzlüğü.

asterisk *a. Fr.* bir yazıda herhangi bir sözcüğe vb. dikkati çekmek için kullanılan yıldız imi. *eş.* yıldız.

astım *a. Yun. hek.* bronşların daralması sonucu ortaya çıkan nefes darlığı.

astımlı *s. Yun. T.* astım hastalığına yakalanmış olan, astımı olan.

astigmat *a.* ve *s. Fr. hek.* duru göremeyen (göz) ya da gözü böyle olan (kimse).

astigmatizm *a. Fr. hek.* gözün saydam tabakasında meridyenlerin eşitsizliği nedeniyle duru, seçik görememe durumu.

astragan *a.* (*Astragan kentinin adından*) **1** ana karnından alınmış ya da birkaç günlük karakul kuzusunun kara ya da gri renkte, kıvırcık ve parlak postu. **2** *s.* bu posttan yapılmış olan (nesne).

astralon *a. Fr.* daha çok grafik ve basım işlerinde kullanılan, ısı değişiminden etkilenmeyen, saydam, çeşitli kalınlık ve boyutta üretilen, plastikten yapılmış madde.

astrofizik *a. Fr.* yıldızların fizik yapılarını, ışıklarını konu alan bilim dalı. *eş.* gökfiziği.

astrolog *a. Fr.* yıldızların durum ve devinimlerinden anlam çıkararak falcılık yapan kimse. *eş. esk.* müneccim, *yeni* yıldızbilimci.

astroloji *a. Fr.* yıldızların yer olayları üzerindeki etkisini belirtmeye ve bu etkileri göz önünde tutarak geleceği önceden bildirmeye dayanan falcılık sanatı. *eş. esk.* müneccimlik, *yeni* yıldızbilim.

astrometri *a. Fr.* gökcisimlerinin durumlarını ve devinimlerini inceleyen gökbilim dalı. *eş. yeni* gökölçümü.

astronom *a. Fr.* gökbilimle uğraşan bilgin. *eş.* gökbilimci.

astronomi *a. Fr.* gökcisimlerinin konumlarını, devinimlerini, birbirine olan uzaklıklarının ölçülmesini, fiziksel ve kimyasal yapılarını konu alan bilim. *eş.* gökbilim.

astronomik *s. Fr.* **1** gökbilimle ilgili. *eş.* gökbilimsel. **2** *ha.* çok büyük. **astronomik fiyat** *Fr. Ar.* çok yüksek fiyat. **astronomik rakam** *Fr. Ar.* insana şaşkınlık verecek denli büyük rakam.

astronot *a. Fr.* uzaygemisini uzayda yöneten, uzayda araştırmalar yapan yıldızlararası uzay yolcusu. *eş. yeni* uzayadamı.

astronotik *a. Fr.* konusu, gezegenlerarası yolculuğu incelemek ve gerçekleştirmek olan bilim.

astropikal *s. Yun. coğr.* tropikal bölgelere yakın olmakla birlikte daha yüksek bir enlemde bulu-

nan.

Asya *ö. a. Yun.* yerkürenin ilk bilinen ve anakaralarının en büyüğü olan anakara.

aşoz *a. Yun. den.* ahşap gemilerin omurgaları boyunca ve iki yanında, borda kaplamalarının ince kenarlarının yerleştirilmesi için açılan üç köşeli yuva.

atak *a. Fr. sp.* bir takımın, karşı takım yönüne doğru giriştiği akın. **atak yapmak** *Fr. T.* **1)** *sp.* karşı takım yönünde akına geçmek. **2)** *hek.* (hastalık) birdenbire ilerlemek, azmak.

ataraksi *a. Fr. bkz.* **ataraksiya**.

ataraksiya *a. Yun. fels.* **1** kişide, tepki yokluğu, bu nedenle oluşan durgunluk durumu, hiçbir etkiyle uyarılamayan ruh dinginliği, acıya da sevince de ilgisizlik. **2** özellikle stoacılıkta insanın davranışlarıyla ruhsal eğitiminin ereği, ülküsü olarak beliren ve "en yüce iyi" diye nitelenen ruh dinginliği, tutkulardan arınmış olma durumu. *eş.* sarsılmazlık.

atari *a. Fr.* (*marka adından*) bilgisayar tipinde elektronik oyun aracı.

ataş *a. Fr.* dosya kâğıtlarını birbirine tutturmaya yarayan tel tutacak.

ataşe *a. Fr.* bağlı oldukları devletin elçiliğine danışman olarak atanmış olan ve uzman olduğu alanda, ülkesinde görevlendirildiği devletin durumunu izleyerek hükümetine bildirmekle görevli elçilik uzmanı.

atavik *s. Fr.* atacılıkla ilgili.

atavizm *a. Fr. yaşb.* çok uzakta kalmış bir atada varken birçok kuşaktan beri görünmeyen bir niteliğin yeni bir kuşakta birden ortaya çıkması durumu, ataya çekme. *eş.* atacılık.

ate *a. Fr. bkz.* **ateist**.

ateist *a.* ve *s. Fr. fels.* Tanrı'yı kabul etmeyen, Tanrı'nın varlığını yadsıyan, Tanrı'ya inanmayan (kimse). *eş.* Tanrıtanımaz.

ateizm *a. Fr. fels.* Tanrı'nın varlığını yadsıyan öğreti. *eş.* Tanrıtanımazlık.

atelye *a. Fr. bkz.* **atölye**.

aterina *a. Yun. hayb.* gümüşbalığıgillerden, sıcak ve ılıman denizlerde yaşayan, boyu 15-16 cm.yi geçmeyen, gövdesi füze biçiminde, beyaza yakın gümüş renginde, eti lezzetli bir balık. *eş.* gümüşbalığı.

Atlantik *ö. a. Fr.* (*Atlantik Okyanusu da denir*) Avrupa ile Afrika'yı Amerika'dan ayıran okyanus.

atlas *a. Yun.* **1** dünyanın, bir ülkenin, bir bölgenin fiziksel ve siyasal coğrafyasıyla ekonomi, tarih gibi konularda toplu ve tutarlı bilgi vermek ereğiyle bir araya getirilmiş haritalar kitabı. **2** bir konuyu açıklamak amacıyla hazırlanmış levhaların, resimlerin tümü ve bunları içeren kitap. **3** *gövb.* boyun omurlarının üstten birincisi. *eş.* atlas kemiği.

atlasçiçeği *b. a. Yun. T. bkz.* **kaktüs**.

atlasçiçeğigiller *ç. b. a. Yun. T. bkz.* **kaktüsgiller.**

atlet *a. Fr.* **1** *sp.* atletizmle uğraşan kimse. **2** *ha.* kolsuz erkek fanilası. **atlet fanilası** *Fr. bkz.* **atlet**[2].

atletik *s. Fr. sp.* **1** atletleri ilgilendiren. **2** sağlam ve sağlıklı bir görünüşü olan, iyi gelişmiş ve biçimli (beden).

atletizm *a. Fr. sp.* çeviklik, güçlülük gibi beden yeteneklerini geliştirmeye yarayan koşu, atlama, ağırlık kaldırma ve atma gibi tek başına yapılan, bireysel güce dayanan sporların genel adı.

atmosfer *a. Fr.* **1** *gökb.* Yer'i ya da herhangi bir gökcismini saran gaz

katmanı. *eş.* gazyuvarı. **2** *gökb.* çeşitli gaz katmanlarından oluşan ve yeryuvarını kuşatan örtü. *eş.* havayuvarı. **3** *mec.* içinde bulunulan ve etkisinde kalınan ortam. **4** *fiz.* basınç birimi olarak kullanılan, deniz düzeyinde 15 santigrat derecede, 76 cm. uzunluğunda ve tabanı 1 cm^2 olan cıva sütununun ağırlığı (=1 kg. 33 gr.).

atmosferik *s. Fr.* atmosferle ilgili.

atol *a. (Maldive Adaları'nda konuşulan bir dilden)* tropikal denizlerde, mercanların bir araya toplanmasıyla oluşmuş olan, halka biçiminde adacık. *eş.* mercanada.

atom *a. Fr. kim.* ve *fiz.* **1** bir çekirdek ve çekirdek içinde proton ve nötronla çevresinde yörünge üzerinde devinen elektronlardan oluşan, kimyasal olarak bir elementin bütün özelliklerini taşıyan en küçük parçası; birkaç türü birleşince molekül oluşturan parçacık. **2** *fels.* Eski Yunan filozoflarına göre, gerçekliği, nesneyi oluşturan ve artık bölünemez, bozulamaz olarak tasarlanan en küçük, ana öğe. **atom ağırlığı** *Fr. T. kim.* herhangi bir atomun, 16 sayısı ile gösterilen oksijen atomuna göre ağırlığı. *eş.* atomal ağırlık. **atom bombası** *Fr.* atom çekirdeklerinin parçalanması sonucu enerji oluşması temeline dayanan bomba. **atom enerjisi** *Fr.* atom çekirdeklerinin parçalanması ya da hafif atomların kaynaşması sonucu ortaya çıkan büyük enerji. *eş.* nükleer enerji. **atom reaktörü** *Fr.* çekirdeksel parçalanma sonucu ortaya çıkan büyük enerjiyi denetim altına almakta kullanılan düzen. **atom santralı** *Fr.* atomdan yararlanılarak enerji elde edilen santral. **atom sayısı** (ya da **numarası**) *Fr. T.* bir atom çekirdeğinin içinde bulunan protonların sayısı.

atomal *s. Fr. fiz.* atomla ilgili olan. **atomal ağırlık** *Fr. T. bkz.* **atom ağırlığı**.

atomaltı *b. a. Fr. T. fiz.* atomu oluşturan her bir parçaya verilen ad.

atombilim *b. a. Fr. T.* atomları ve özelliklerini inceleyen bilim dalı.

atombilimsel *b. s. Fr. T.* atombilimle ilgili olan.

atomcu *a.* ve *s. Fr. T.* **1** atomculuk öğretisini benimseyen, öğreten, yayan (kimse). **2** atomculuk yanlısı, atomculukla ilgili, atomculuğa dayanan (görüş). **3** atombilimle uğraşan kimse, atom uzmanı.

atomculuk *a. Fr. T. fels.* nesnenin atom denilen bölünemez parçacıklardan oluştuğunu ve evrenin de böyle, bu parçacıkların beklenmedik bir biçimde bir araya gelmesinden doğduğunu ileri süren öğreti.

atomik *s. Fr.* atoma değgin, atomla ilgili.

atomist *a. Fr. bkz.* **atomcu**.

atomizm *a. Fr. bkz.* **atomculuk**.

atomizör *a. Fr.* sıvıların, eriyiklerin, asıltıların moleküller durumunda püskürtülmesinde kullanılan araç.

atonal *a. Fr. müz.* hiçbir ton ve makam kuralına bağlı kalmadan oluşturulan (beste).

atölye *a. Fr.* terzi, marangoz, demirci gibi zanaatçıların ya da resim, yontu, seramik gibi sanatlarla uğraşanların işlerini yaptıkları yer. *eş.* işlik.

atraksiyon *a. Fr.* varyetelerde, revülerde ve genellikle de gazinolarda ara eğlencesi olarak sunulan oyalayıcı, eğlendirici, ilgi çekici gösteri.

atropin *a. Fr. hek.* güzelavratotun-

dan elde edilen ve hekimlikte yararlanılan zehirli bir madde.

aut *a. İng. sp.* top oyunlarında topun oyun alanının dışına çıkması.

aval *a. Fr. tic.* bir ticari senedin borçlusunca ödenmemesi durumunda senet bedelinin ödeneceğine ilişkin olarak, üçüncü bir kimsenin alacaklıya verdiği güvence.

avanak *s. Erm.* kolayca aldatılabilen, alık, aptal.

avanakça *be. Erm. T.* avanağa yakışır bir biçimde, aptalca, alıkça.

avanaklık *a. Erm. T.* avanak olma durumu, avanağa yakışır bir biçimde davranış, alıklık, aptallık.

avangart *s. Fr.* **1** yazın ve sanatta, zamanını aşan, geleceğin sanatı durumunda olan, alışılmışın dışına çıkarak yeniden de yeni bir özellik gösteren (sanat çığırı). **2** böyle bir çığırı başlatan (kimse ya da yapıt). *eş.* öncü.

avanproje *a. Fr.* bir tasarının, daha sonra geliştirilmesi gereken, ön biçimi. *eş.* öntasarı.

avans *a. Fr.* **1** ödenecek bir paranın ödeme gününden önce verilen bölümü. **2** ilerde doğacak alacağına sayılmak ya da ısmarlanan bir işin karşılığından indirilmek üzere önceden verilen para. *eş.* öndelik.

avanta *a. İt. arg.* hiç emek ya da karşılık vermeksizin elde edilen kazanç. **avanta almak** *İt. T. arg.* herhangi bir işten, yolsuz olarak çıkar sağlamak. **avanta vermek** *İt. T. arg.* herhangi bir işte, işin olmasını sağlayana yüzde vermek. **avanta vurmak** *İt. T. arg.* kolayca çıkar sağlamak. **avanta yemek** *İt. T. arg.* başkalarının emeğiyle sürdürülen bir işten çıkar sağlamak. **avantaya gelmek** *İt. T. arg.* bir şey, çok az bir paraya ya da bedavaya sağlanmak.

avantacı *s. İt. T. arg.* avantayı huy edinmiş olan, avantaya düşkün (kimse), beleşçi, bedavacı.

avantadan *be. İt. T. arg.* hiç emek ya da para vermeksizin.

avantaj *a. Fr.* **1** üstünlük sağlayan şey. **2** kazanç, yarar, çıkar. *eş.* kâr.

avantajlı *a.* ve *s. Fr. T.* **1** üstünlük sağlayan. **2** çıkara uygun, yararlı, kazançlı.

avantajsız *s. Fr. T.* üstünlük ya da yarar sağlamayan, yararsız, kazançsız.

avantalı *s. İt. T. arg.* çıkarlı, kazançlı, yararlı.

avantür *a. Fr.* **1** baştan geçen beklenmedik, olağanüstü olay. **2** *mec.* sonunun nereye varacağı kestirilemeyen iş, durum. *eş.* serüven, macera.

avantürist *s. Fr.* avantürden hoşlanan, serüven düşkünü, maceracı.

avara *a. İt. den.* **1** geminin, yanaşmış olduğu yerden ayrılması, açılması. **2** *ünl.* geminin ya da sandalın yanaşmış olduğu yerden açılması için ilgililere verilen komut. **avara etmek** *İt. T. den.* (gemi) yanaşılmış bir kıyıdan uzaklaşmak.

avarya *a. İt. den.* deniz kazalarında geminin ya da gemiyle birlikte yükünün uğramış bulunduğu zarar ve bunlarla ilgili olarak yapılan giderler.

avenü *a. Fr.* iki yanına ağaç dikilmiş geniş kent yolu.

averaj *a. İng. sp.* futbol ya da benzeri bir spor karşılaşmasında, bir takımın kazandığı sayıların, karşı takımın kazandıklarından çıkarılmasıyla bulunan sayı. *eş.* sayı farkı.

avisto *a. İt.* **1** *tic.* gösterildiği zaman ödenmesi gereken poliçelere yazılan, "görünce" anlamına gelen

bir terim. **2** *arg.* görür görmez, görünce.

avitaminoz *a. Fr. hek.* vitamin eksikliği, vitaminsizlik.

avlu *a. Yun.* çevresi duvarla çevrili, üstü açık alan.

avokado *a. İsp. bitb.* tropikal bölgelerde yetişen bir bitki ve onun koyu yeşil kabuklu, tek çekirdekli, sert, armuda benzeyen meyvesi.

Avrasya *ö. a.* (*Avrupa ve Asya anakaralarının adından*) *coğr.* birbirlerinden kesin doğal sınırlarla ayrılmamış olan Avrupa ile Asya anakaralarının oluşturduğu bütüne verilen ad.

Avrupa *ö. a. İt.* Asya'ya bitişik büyük anakara.

avukat *a. Fr.* **1** hak, hukuk ve yasa işlerinde isteyenlere yol gösteren, mahkemeler, devlet örgütleri ya da özel kuruluşlar önünde başkalarının hakkını savunmayı meslek edinmiş olan ve bunun için yasaların gerektirdiği koşulları taşıyan kimse. *eş. yeni* savunman. **2** *mec.* üstüne vazife olmadığı, gerekmediği halde başkasını savunmaya, onun adına konuşmaya kalkışan kimse.

Avustralya *ö. a.* güney yarımküre-de, Büyük Okyanus'la Hint Okyanusu arasında bulunan, yeryuvarlağının en küçük anakarası.

ayandon *a. Yun.* 28 Ocakta başlayan fırtına.

ayazma *a. Yun.* Hıristiyanlarca kutsal sayılarak ziyaret edilen çeşme, kaynak.

ayınga *a. Erm.* **1** *ha.* tütün, kaçak tütün. **2** *arg.* kıyılmış kaçak tütün.

ayıngacı *a. Erm. T. ha.* tütün kaçakçısı.

ayıngacılık *a. Erm. T.* tütün kaçakçılığı.

aylandız *a.* (*Çinceden*) *bitb.* sedefotugillerden, Avrupa'ya Çin'den getirilmiş, kısa zamanda yetişip boy atabilen, yaprak ve çiçekleri kötü kokan bir ağaç. *eş. ha.* kokarağaç, osurukağacı.

aynştaynyum *a.* (*fizik bilgini Albert Einstein'in adından*) *kim.* simgesi Es, atom sayısı 99, atom ağırlığı yaklaşık 254 olan, uranyumun sürekli ışımasıyla ya da termonükleer tepkimeler sırasında oluşan yapay bir element.

aysberg *a. İng. coğr.* kutup buzullarından ya da donmuş denizlerden koparak denizlerde yüzen, akıntılarla yer değiştiren, büyük bölümü su altında olan çok büyük buz parçası. *eş.* buzdağı.

aysfild *a. İng. coğr.* deniz suyunun donmasıyla kutup bölgelerinde oluşmuş bulunan buz alanı. *eş.* buzla.

azelya *a. Yun. bitb. bkz.* **açalya**.

aznavur *a.* (*Gürcü dilinden*) iriyarı, asık yüzlü, korku verici, sert kimse.

aznif *a. Erm.* beşer beşer sayı yazılan bir tür domino oyunu.

azoik *s. Fr. yerb.* içinde taşıl bulunmayan (toprak).

azot *a. Yun. kim.* simgesi N, atom sayısı 7, atom ağırlığı 14.01 olan, havanın beşte dördünü oluşturan, rengi, kokusu, tadı olmayan bir element.

azotlama *a. kim. Yun. T.* **1** azotlamak eylemi. **2** azotlu besin almayan bitki ya da hayvanların dokularında bulunan azotu belirleme işi.

azotlamak *(-i) kim. Yun. T.* içine azot karıştırmak, azotla birleştirmek.

azotlu *s. kim. Yun. T.* içinde azot bulunan, içine azot katılmış olan.

azotometre *b. a. Fr. bkz.* **azotölçer**.

azotölçer *b. a. Fr. T.* bir organik

maddede bulunan azotun gaz oylumunu düzenlemeye yarayan aygıt.

Azrail *ö. a. İbr.* dinsel inanışa göre Tanrı'nın buyruğuyla insanların canını almakla görevli melek.

B

babafingo *a. İt.* **1** *den.* yelkenli gemilerde direklerin en üstte bulunan, üçüncü parçası. **2** *arg. (Türkçedeki "baba" sözcüğünü de anıştırarak)* erkeklik organı, penis.

badana *a. İt.* **1** duvar boyamada kullanılan sulandırılmış kireç ya da plastik boya. **2** badana yapma işi.

baderna *a. İt. den.* halatın sürtünmeden dolayı aşınabilecek yerlerine sarılan bez parçası. **baderna etmek** *İt. T. den.* halatın sürtünmeyle aşınabilecek yerlerini sağlamlaştırmak için bez sarmak.

badya *a. Yun.* büyükçe ve yayvan, geniş ağızlı su kabı.

bagaj *a. Fr.* **1** yolcunun yanında götürdüğü yük, eşya. **2** bu eşyanın taşıtta konulduğu yer. **3** otomobillerin bavul ve benzeri yükün konulabildiği, genellikle arkada bulunan bölümleri. **4** *arg.* kalça, kıç.

baget *a. Fr.* **1** tahtadan ya da camdan yapılmış kısa ve ince değnek. **2** yüzeyi tıraşlanmış, dikdörtgen biçiminde değerli taş. **3** *müz.* orkestra şefinin orkestrayı yönetirken kullandığı ince değnek.

bakalit *a. Fr.* **1** *kim.* formaldehit ile bir fenolün yoğunlaştırılmasıyla elde edilen yapay bir reçine. **2** *s.* bu maddeyle kaplanmış bir şeyden yapılmış olan (nesne).

bakalorya *a. Fr.* kimi batı ülkelerinde, üniversiteye girebilmek için lise bitirme sınavından sonra verilen, eskiden Türkiye'de de uygulanan olgunluk sınavı.

bakara *a. Fr.* iskambil kâğıdıyla oynanan bir kumar.

bakteri *a. Yun. yaşb.* toprakta, suda, canlılarda bulunan, mayalanmaya, çürümeye ya da hastalıklara yol açan, küresel, silindirimsi ya da kıvrık biçimde olan, çok basit yapılı, bölünme yoluyla çoğalan, klorofilsiz, tekgözeli canlı.

bakteridi *a. Yun.* şarbon gözesi gibi devinimsiz bakteri.

bakterigiller *ç. a. Yun. T.* bütün bakterileri içine alan canlılar.

bakterisit *s. Fr.* bakterileri fiziksel ya da kimyasal etkiyle öldüren (etken).

bakteriyolog *a. Yun.* bakteriyoloji alanında çalışan bilim adamı.

bakteriyoloji *a. Yun.* bakterilerin ve genel olarak bütün mikropların niteliklerini, biçimlerini inceleyen bilim.

bakteriyolojik *s. Yun. Fr.* bakteriyolojiyle ilgili.

balad *a. Fr.* **1** *yaz.* ortaçağda Fransız şiirinde kullanılan, uyak dizilişi, uyak türü ve dize sayısı yönünden birbirinin benzeri üç bent ve bir sunu ile başlayan bir yarın bentten oluşan bir koşuk biçimi. **2**

müz. batıda, belirli halk danslarında yer alan bir tür şarkı. **3** *müz.* özgür biçimli, duygulu, müzik araçlarıyla çalınan ya da şarkı olarak söylenen yapıt.

balalayka *a. Rus.* üç köşe gövdeli ve üç telli bir Rus halk sazı.

balama *a. Çin. tiy.* **1** ortaoyununda Rum tipi. **2** karagözde Karagöz, matiz ve külhanbeyi tiplerinin yabancı ülke tiplerine seslenirken, söz yöneltirken kullandıkları sözcük.

balans *a. Fr. fiz.* iki karşıt gücün denk gelmesinden doğan durum. *eş.* denge. **balans ayarı** *Fr. T.* otomobilin yolda giderken sarsılmasını önlemek için, tekerleklere gereği kadar kurşun parçası takarak denge sağlama işlemi.

balast *a. İng.* **1** demiryollarında traverslerin altına, şoselerde düzleştirilmiş toprak üzerine döşenen taş kırıkları. **2** *den.* gemileri ve her boyda deniz taşıtını, dengede tutmak istenilen su düzeyine değin batırabilmek için, dip bölümlerine konulan ağırlık. *eş.* safra. **balast direnç** *İng. T. fiz.* gerilimin büyük değişikliklerinde, devredeki akımı sabit tutmak için konulan direnç.

balata *a. İng.* **1** sıcakta ve soğukta büyük bir sürtünme katsayısına sahip olan, suya ve yağa dayanıklı, yavaş aşınan madde. **2** otomobil, kamyon gibi motorlu araçlarda fren yapmayı sağlayan, tekerlek mili üzerine yerleştirilmiş olan yarımay biçiminde, sürtünmeye dayanıklı parça.

baldo *s. kbd.* pilavlık olarak yetiştirilen dolgun ve iri taneli bir pirinç türü.

bale *a. Fr.* **1** koreografi kurallarına göre düzenlenmiş danslara ve müziğe dayalı sahne gösterisi. **2** bu tür gösteri yapan sanatçı topluluğu.

balerin, balerina *a. Fr.* (kadın) bale yapan sanatçı.

balet *a. Fr.* (erkek) bale yapan sanatçı.

balimez *İt. bkz.* **balyemez**.

balina *a. Lat. İt.* **1** *hayb.* balinalardan, bu familyanın örnek tipi olan, denizlerde yaşayan, uzunluğu 20-25 metreyi, ağırlığı 150-200 tonu bulabilen, bugüne değin gelmiş geçmiş yaratıkların en irisi sayılan, yağı ve çubukları için avlanan memeli hayvan. **2** dik ve düzgün durmasını sağlamak için kimi giysilerin yaka ve benzeri yerlerine konulan, sert, esnek, yassı, dar ve uzun çubuk. *eş.* balina çubuğu.

balinalar *ç. a. Lat. İt. T. hayb.* örnek tipi balina olan, kutup denizlerinde yaşayan memeli hayvanlar familyası.

balistik *a. Fr. ask.* **1** ateşli silahlarda, merminin barut gazının basıncıyla fırlayıp hedefe ulaşıncaya kadar olan devinimini inceleyen bilim. *eş.* atışbilim. **2** *s.* basınçla fırlatılan nesneyle ilgili, atışbilimle ilgili.

Balkanolog *ö. a. Fr.* Balkanoloji uzmanı.

Balkanoloji *ö. a. Fr.* Balkanlar'daki ulusların dilleri, tarihleri ve kültürleriyle uğraşan bilim.

balkon *a. Fr.* **1** bir yapının üst katlarında yapılan, dışarıya doğru çıkmış, önü ve yanları insanın beline gelen düzeyde korkulukla ya da duvarla çevrilmiş, çıkıp hava almaya vb. yarayan açık yer. **2** tiyatro, sinema gibi büyük eğlence yerlerinde asmakat. **3** *arg.* (kadında, kızda) göğüs, meme.

balo *a. İt.* türüne göre, özenli, resmi ya da eğlenceli giysiler giyilerek gidilen müzikli danslı gece eğlen-

cesi.

balon *a. Fr.* **1** çok ince kauçuktan yapılmış, içine gaz ya da hava doldurulup şişkin duruma getirilerek ağzı iple bağlanan, hafif gazla doldurulursa uçabilen çocuk oyuncağı. **2** havadan hafif bir gazla ya da ısıtılmış havayla doldurulunca atmosferde uçabilen ve altına bağlanan bir sepetle uçan bir taşıt olarak kullanılabilen, geçirimsiz bir kumaştan ya da sağlam kauçuktan yapılmış, küre biçiminde araç. **3** karnı küre biçiminde, boynu kısa ve ağzı dar cam kap. **balon lastik** *Fr.* bisikletlerde kullanılan bir lastik türü. **balon uçurmak** *Fr. T.* **1)** içi uçan gazla dolu oyuncak balona uzun bir ip bağlayıp sonra onu gökyüzüne salıvermek. **2)** *arg.* ilgilileri şaşırtmak, onların nasıl davranacaklarını ya da ne diyeceklerini anlamak ereğiyle gerçek olmayan bir haber çıkarmak, yaymak.

baloncu *a.* ve *s. Fr. T.* **1** oyuncak balon satan (kimse). **2** balonculukla uğraşan (kimse).

balonculuk *a. Fr. T.* dengesi, havadan hafif bir gazla doldurulma yoluyla sağlanan hava araçlarının yapımı, hazırlanması, denenmesi uğraşı.

balonlamak *(nsz) Fr. T. den.* (yelkenler) rüzgârla aşırı ölçüde şişmek.

balotaj *a. Fr.* herhangi bir seçimde, adaylardan hiçbiri seçilmek için gerekli sayıda oy alamayınca seçimin yenilenmesi. **balotaj kurulu** *Fr. T.* kimi derneklerde üyelik isteklerini incelemek ve bu konuda karar almakla görevli kurul.

balsam *a. Fr. kim.* bazı ağaçlardan elde edilen, parfüm ve ilaç yapımında kullanılan reçine.

balya *a. İt.* bir ticaret malının keten bezi ya da benzeri bir gereçle sarılıp çemberlenerek ya da metal tellerle bağlanarak denk durumuna getirilmiş biçimi, yük.

balyalamak *(-i)* bir ticaret malını balya durumuna getirmek.

balyalanmak *(nsz) İt. T.* balyalamak eylemine konu olmak, balya durumuna getirilmek.

balyalatmak *(-i)* balya yapmasını ya da balya yapılmasını sağlamak.

balyemez *a. İt. tar.* Osmanlı İmparatorluğu ordularının XVI. ve XVII. yüzyıllarda kullandığı bir topun adı. (Türkçe bileşik bir sözcükmüş gibi görünmekle birlikte, İtalyanca *ballamezza* ya da *balliamezza* sözcüğünün bozulmuş, Türkçeleşmiş biçimi olduğu sanılmaktadır. Ayrıca, Avusturyalıların kullandığı *balimoz* biçiminden de *balyemez* biçimine girmiş olabileceği öne sürülmektedir. Türkçe "bal" ve "yemez" ile ilgili olmadığı açıktır. *Balyemez*, kara ve deniz savaşlarında çok kullanılan, kara savaşlarında özellikle kaleleri dövmede yararlanılan, tunçtan dökülmüş, orta çapta, uzun menzilli bir toptu.)

balyos *a. İt. tar.* Osmanlı İmparatorluğu döneminde ilk zamanlar Venedik elçilerine, sonraları bütün Frenk elçilerine verilen ad.

balyoz *a. Lat.* büyük taşları kırmak, iri kazıkları çakmakta kullanılan, uzunca saplı, oldukça ağır ve iri çekiç.

balyozlamak *(-i, -le) Lat. T.* bir şeyi balyozla dövmek, balyozla vurup kırmak.

balyozlanmak *(nsz) Lat. T.* balyozla vurulmak, balyozla dövülmek.

balyozlatmak *(-i, -e) Lat. T.* balyozlanmasını sağlamak, balyozla

dövdürmek.

bambu *a.* (*Malezya yerli dilinden*) **1** *bitb.* buğdaygillerden, sıcak ülkelerde yetişen ve pek çok türü bulunan, boyu 25 metreye değin uzayabilen, tabak, tepsi, baston gibi ufak, mobilya, merdiven gibi büyük olmak üzere türlü eşya yapımında kullanılan bir tür kamış. *eş.* hezaren, hintkamışı. **2** *s.* bu kamıştan yapılmış olan (nesne).

banal *s. Fr.* **1** herkesçe bilinen, anlaşılan, herkesçe kullanılan, (sözcük, söz). **2** *mec.* bayağı, çirkin, sıradan, yaygın.

banço *a. İng.* Amerika zencilerinin çaldığı, beş ya da daha çok teli bulunan, gitar biçiminde bir çalgı.

bandaj *a. Fr.* **1** (bir şeyi) sargı ile sarma ya da (bir şey) sargı ile sarılma. **2** yara bağı, sargı.

bandajlamak *(-i) Fr. T.* bandaj sarmak.

bandajlanmak *(nsz) Fr. T.* bandaj sarılmak.

bandajlatmak *(-i) Fr. T.* bandajla sarılmasını sağlamak, bandaj sardırmak.

bandıra *a. İt.* **1** *den.* bir geminin hangi ülkenin, hangi devletin olduğunu gösteren bayrak. **2** yabancı devlet bayrağı.

bandıralı *s. İt. T. den.* bandırası olan.

bandırasız *s. İt. T.* **1** bandırası bulunmayan. **2** *arg.* kimsiz kimsesiz, serseri.

bando *a. İt.* üfleme ve vurgulu çalgılardan oluşan ve genellikle, törenlerde görev yapan müzik topluluğu. *eş.* mızıka. **bando mızıka** *İt. arg.* art arda sıralanan küfür.

bandocu *a.* ve *s. İt. T.* bando topluluğunda görevli kimse. *eş.* mızıkacı.

bandrol *a. Fr.* **1** yırtılınca, koparılınca açıldıkları anlaşılsın diye ya da süs olarak paketlere, içi dolu şişelerin ağızlarına konulan şerit ya da etiket. **2** devletçe tekel vergisinin ya da benzeri bir verginin alındığını gösteren ve satılan şeylerin üzerine konulan, yapıştırılan etiket. **3** bayrak direğinin tepesine süs olsun diye konulan uzun kumaş şerit.

banjo *a. Fr. bkz.* **banço**.

bank (I) *a. Fr.* genellikle parklarda, bahçelerde oturmak için yapılmış, arkalığı da olabilen uzun sıra.

bank (II) *a. Fr.* kimi banka adlarında "banka" sözcüğünün yerini tutar; örneğin Etibank, Sümerbank, Denizbank gibi.

banka *a. İt.* **1** faiz karşılığı para alıp veren, kredi, ıskonto, kambiyo işlemleri yapan, değerli eşya saklamaya yarayacak kasa kiralayan, ticaret, sanayi, ekonomi alanlarında türlü etkinliklerde bulunabilen kuruluş. **2** bankacılık işlemlerinin yapıldığı yapı, yer. **3** *arg.* çok parası olan kimse.

bankacı *a. İt. T.* **1** bankacılık işlemleriyle uğraşan, banka kuran ve işleten kimse. **2** bankada çalışan, bankada görevli kimse.

bankacılık *a. İt. T.* **1** banka kurup işletme işi. **2** bankacının uğraşı, işi, mesleği.

bankamatik *b. a. ha.* (*Türkçeye Fransızcadan girmiş "otomatik" sözcüğü örneksenerek, "banka" ile "otomatik" sözcüğünün "-matik" bölümünden oluşturulmuş yakıştırma bir sözcük*) müşterinin bankadaki hesabından günün her saatinde para çekebileceği, havale vb. yapabileceği, bankamatik kartıyla işlem yapan elektronik makine, otomatik vezne. **bankamatik kartı** bankalarca verilen ve bankama-

tiklerde işlem yapabilmek için kullanılan, özel şifreli elektronik kart.

banker *a. Fr.* **1** bankası olan kimse, banka sahibi. **2** bankacı[1]. **3** altın, değerli kâğıt alım satımı ve genellikle para ticaretiyle uğraşan kimse. **4** *mec.* çok varsıl kimse.

bankerlik *a. Fr. T.* bankerin uğraşı, mesleği.

banket *a. Fr.* **1** karayollarının iki yanında bulunan ve yayaların yürümesine, gerektiğinde taşıtların trafiğe engel olmadan durabilmesine yarayan toprak ya da çakıl döşeli bölüm. **2** küçük bank, küçük sıra.

bankiz *a.* (*İskandinav dillerinden*) *coğr.* deniz suyunun donmasıyla kutup bölgelerinde oluşmuş bulunan buz alanı. *eş.* buzla.

banknot *a. İng.* kâğıt para.

banko *a. İt.* **1** işyerlerinde, üzerine eşya koymaya elverişli, başvurucuyla görevli kimse arasında yer alan, sağlam ve uzunca tezgâh. **2** çok sayıda kişi arasında 32 kâğıtla oynanan bir kumar oyunu. **3** talih oyunlarında, oyunu yöneten kişinin ortaya koyduğu para. **4** talih oyunlarında, oyunu yöneten kimse. **5** *ünl.* talih oyunlarında, ortada bulunan paranın tümüne oynandığını anlatan bir ünlem. **banko demek** *İt. T.* bakara ve benzeri oyunlarda, oyunu yönetene karşı tek başına, ortada bulunan paranın tümüne oynamak.

bankomat *a. bkz.* **bankamatik.**

banliyö *a. Fr.* bir kentin yakın çevresinde bulunan, kentle sıkı bağlantısı olan yerleşim yeri. *eş. yeni* yörekent. **banliyö treni** *Fr.* kent ile yörekent arasında işleyen tren.

bant *a. Fr.* **1** yapılış özelliğine göre sarma, sargı, yapıştırma gibi işlerde yararlanılan, giysilerde süs, işaret vb. için kullanılan ensiz, uzun bağ. *eş.* şerit. **2** yara üzerine konulan, özel biçimde hazırlanmış, ilaçlı ve yapışıcı küçük şerit. **3** üzerine ses alınabilen, makarada sarılı ya da kaset içinde bulunan, ses alma aygıtlarında kullanılan manyetik oksitli plastik ya da selüloz şerit. *eş.* manyetik bant.

bantlamak *(-i) Fr. T.* iki şeyi birbirine bant ile tutturmak.

banyo *a. İt.* **1** yapılarda, içinde yıkanılan özel bölüm. *eş.* hamam. **2** kendini yıkama işi. *eş.* yıkanma. **3** sağaltım ereğiyle hazırlanmış ilaçlı su. **4** vücudun gereken yerlerini ya da tümünü belli bir süre için kimyasal ya da fiziksel bir etki altında tutma işlemi. **5** film, fotoğraf kâğıdı gibi kimi duyarlı yüzeylerin işlenmesinde, belirli bir işlemin gerektirdiği bir maddeyi erimiş olarak içinde bulunduran sıvı. **6** bu sıvı ile yapılan işlem. *eş.* yıkama. **banyo almak** *İt. T.* yıkanmak. **banyo bataryası** *Fr.* sıcak ve soğuk su ile duş bağlantısının bir arada bulunduğu musluk takımı. **banyo ettirmek** *İt. T. arg.* (birini, bir şeyi) çok ağır sövgülerle yermek. **banyo yapmak** *İt. T.* yıkanmak.

baobap *a.* (*bir Afrika yerli dilinden*) *bitb.* ebegümecigillerden, Asya ve Afrika'nın sıcak bölgelerinde yetişen, ona yakın türü bulunan, boyu 10 metreyi pek aşmadığı halde gövdesinin çevresi 25 metreyi bulabilen, ağır oldukları için yere değen dallarıyla yemyeşil bir kubbe görünümü alan, atkestanesine benzer yapraklı, sonsuz denecek denli çok uzun ömürlü bir ağaç.

bar (I) *a. İng.* **1** danslı, içkili eğlence yeri. **2** ayaküstü içki içilen içkievi, meyhane. **3** lokanta, otel

ya da evde içki içmek için hazırlanmış köşe. *eş.* Amerikan bar.

bar (II) *a. Yun.* hava basıncı ölçümünde kullanılan basınç ölçü birimi.

baraj *a. Fr.* **1** sulama ya da içme suyu sağlamak ya da gücünden yararlanmak ereğiyle su toplamaya yarayan, akarsu üzerine yapılan engel, bent. **2** *mec.* herhangi bir alanda başarılı sayılabilmek için geçilmesi gereken engel.

baraka *a. İt.* **1** tahta, alüminyum, çinko gibi hafif gereçlerden yapılmış, temelsiz, genellikle tek kat yapı. **2** (küçümseyişle) derme çatma yapı.

barata *a. İt. tar.* Osmanlı sarayında bostancı, baltacı ve kapıcıların giydikleri, kırmızı çuhadan ya da keçeden yapılmış, yukarısı geniş ve kıvrık, boyu uzunca başlık.

baratarya *a. İt. den.* gemi sahibinin bilgisi dışında olarak, kaptanın, tayfaların gemi yüküne, gemiye, sigorta ortaklığına bile bile verdikleri zarar.

barba *a. İt.* "yaşlı, sakallı erkek" demek olan bu sözcük, yaşlı Rum meyhanecilere seslenmek için kullanılır.

barbakan *a. Fr.* güven içinde düşmana ok atmak, ateş etmek için, kale duvarlarında açılmış delik.

barbar *a.* ve *s. Fr.* **1** uygarlaşmamış (kimse, toplum). **2** *mec.* çok kaba davranışları olan, zalim ve kırıcı, yabanıl (kimse).

barbarca *s. Fr. T.* **1** barbar olana yakışır bir biçimde. **2** *be.* kaba ve kırıcı bir davranışla.

barbarizm *a. Fr. dilb.* bir sözcüğün sesbilimsel ya da yapısal durumunu bozarak kullanma, bir başka dilin etkisiyle aykırı kullanımlara başvurma.

barbarlaşmak *(nsz) Fr. T.* barbarca davranmak, bir barbar gibi olmak.

barbarlık *a. Fr. T.* **1** barbar olma durumu, uygarlaşmamışlık. **2** acımasızlık, kırıcılık, yırtıcılık, yabanıllık, acımasızca davranış.

barbata *a. İt. esk.* kale duvarlarının ve mazgalların üstlerindeki siperli korkuluk.

barbekü *a. İng.* genellikle açık havada ızgara yapmak için hazırlanmış ocak.

barbet *a. Fr. den.* gemilerde, toplar için hazırlanmış zırhlı siper, top siperi.

barbun *a. İt. ha. bkz.* **barbunya**.

barbunya *a. İt.* **1** *hayb.* barbunyagillerden, sıcak ve ılıman denizlerin kıyı bölgelerinde diplerde küçük sürüler halinde yaşayan, yandan görünüşü elips biçiminde, kırmızı pullu, boyu ortalama 30 cm.yi, ağırlığı yaklaşık 300 gramı bulabilen, alt çenesinde iki tane çatallı bıyık bulunan, lezzetli beyaz etli, kemikli bir balık. **2** *ha.* taneleri kırmızı benekli bir fasulye türü. *eş. ha.* barbun.

barbunyagiller *ç. a. İt. T. hayb.* dikenliyüzgeçliler alttakımından, denizlerde yaşayan, gövdeleri pembemsi kırmızı iri pullarla kaplı, örneği barbunya[1] olan bir balık familyası.

barça *a. İt. esk. den.* **1** ortaçağda kullanılan yelkenli ve kürekli gemi. **2** kalyon türünden, asker taşımada da yararlanılan küçük savaş gemisi. **3** ırmakta balık tutmak için yapılmış küçük, dört köşe yelkenli tekne.

barem *a. Fr. (Matematikçi Barrème'in adından) esk.* devlet görevlilerinin aylıklarının derece ve tutarlarını düzenleyen dizge ve bunu göste-

ren çizelge.

baret *a. Fr.* **1** işçilerin iş yaparken başlarını korumak için kullandıkları, metalden ya da plastikten yapılmış şapka. **2** papaz takkesi.

barfiks *a. Fr. sp.* türlü beden devinimlerini yapmaya uygun yükseklikte, iki ayak üzerine tutturulmuş yuvarlak demirden ya da sağlam tahta çubuktan oluşmuş jimnastik aracı.

barikat *a. Fr.* bir yolu, bir geçidi kapamak için, kaldırım taşı, araba, kalas gibi şeylerle, ne bulunabilirse onların üst üste yığılmalarıyla oluşturulan engel.

barisfer *a. Yun. yerb.* yeryuvarlağını oluşturan katmanların yoğunluk ve katılığı en çok olan iç bölümü. *eş.* ağırküre.

barit *a. Yun. kim.* baryum oksit (BaO) ya da baryum hidroksit (Ba $[OH]_2$).

baritin *a. Fr. min.* doğal baryum sülfat (Ba-SO_4).

bariton *a. Fr. müz.* **1** tenor ile bas arasındaki erkek sesi. **2** alto ile basso arasında bir ses çıkaran pistonlu bir çalgı.

bariyer *a. Fr.* bir yerden bir yere geçmeyi önlemek için konulan, parmaklık biçimindeki engel. *eş.* önleç.

barka *a. İt. den.* büyük sandal.

barkarol *a. İt. müz.* **1** İtalya'da Venedik kayıkçılarının doğaçtan söyledikleri şarkı. **2** çalgı ya da insan sesi için yazılmış, bir kayığın dalgalar üstünde sallanışını andırır, ritmi üç zamanlı müzik parçası.

barko *a. İt. den.* güverteli ya da güvertesiz, çeşitli tip yelkeni olabilen, üç direkli küçük yelkenli gemi.

barkod *a. Fr.* her türlü ticaret malına konulabilen, o malla ilgili stok, fiyat gibi bilgileri içeren, değişen genişlikte çubuklar biçiminde, elektronik tarayıcıyla okunabilen simge.

barmen *a. İng.* barlarda içki hazırlayıp sunan kimse, bar tezgâhtarı.

baro *a. Fr.* bir kentte bulunan bütün avukatların zorunlu olarak bağlı oldukları meslek kuruluşu.

barograf *a. Fr.* bir hava taşıtının uçarken izlediği yükseklikleri çizgiler halinde yazan aygıt. *eş. yeni* yükseltiyazar.

barok *a. (Portekizceden)* **1** Avrupa'da XVI. yüzyılın sonlarında başlayıp XVIII. yüzyılın ortalarına değin süren, güzel sanatlarda şaşırtmayı, görkemi ve göz kamaştırıcılığı yeğleyen bir sanat biçemi; özellikle mimaride, plastik sanatlarda, müzikte bu biçemle büyük yapıtlar ortaya konmuştur. **2** *müz.* XVIII. yüzyılda Bach ve Handel gibi bestecilerin kullandığı gösterişli biçem. **3** *yaz.* Avrupa yazınında XVII. yüzyılda ortaya çıkan, duyguya, coşkuya ağırlık veren, etkileyiciliğe, abartmaya dayanan yazın akımı. **barok müzik** çalgılar arasında ya da çalgılarla sesler arasında karşıtlıklar kuran, XVI.-XVIII. yüzyıllar arasında Avrupa'da müzikte devrim oluşturan müzik.

barometre *a. Fr. fiz.* hava basıncını ölçerek yer yükseltilerini ve havanın durumunu, değişimlerini saptamaya yarayan aygıt. *eş.* basınçölçer.

barometrik *s. Fr. fiz.* barometreyle ilgili.

baron *a. Fr. tar.* eskiden, kimi Avrupa ülkelerinde soylulara verilen, aşaması kont ile şövalye arasında bulunan bir soyluluk sanı.

barones *a. Fr.* baron eşine verilen san.

baronluk *a. Fr. T. tar.* **1** baron olma durumu ya da baronun görevi. **2** baronun yönetimindeki yer.

baroskop *a. Fr.* havanın, içinde bulunduğu cisimlerin ağırlığını hafiflettiğini gösteren, havası boşaltılabilen bir fanus içinde terazisi bulunan fizik aygıtı; bu terazi, fanusta hava varken dengede kalıp, hava boşaltılınca denge durumu bozularak, havanın kaldırma gücünü gösterir.

barparalel *b. a. Fr. sp.* belirli yükseklikteki düşey direkler üzerine yatay ve birbirine koşut olarak tutturulmuş, demir ya da ağaçtan yapılmış, yuvarlak iki çubuktan oluşan jimnastik aracı.

barsama *a. Yun. bitb.* hoş kokulu yaprakları yemeklere konulan, yabankekiği ve nanenin ortak adı. *eş.* marsama.

baryum *a. Fr. kim.* simgesi Ba, atom sayısı 56, atom ağırlığı 137,34, yoğunluğu 3.78 olan, doğada genellikle baryum sülfat ve baryum karbonat olarak bulunan, havada kolayca oksitlenen, gümüş parlaklığında, katı ve basit bir element. **baryum karbonat** *Fr. kim.* karbondioksidin barit üzerine etkisi sonunda elde edilen ak ve katı bir madde. **baryum sülfat** *Fr. min. bkz.* **baritin**.

bas *a. İt. müz.* **1** en kalın erkek sesi. **2** sesi böyle olan sanatçı. **3** en kalın ses veren orkestra çalgısı. *eş.* basso. **bas (basso) tutmak** *İt. T. müz.* ince sesli çalgılara tek perdeden eşlik etmek.

basbariton *b. a. İt. Fr. müz.* basın² çıkamadığı ince tonlara çıkabilen ve buna karşılık basın² indiği kalın ve tok tonlara inemeyen bir sesi olan sanatçı.

basen *a. Fr.* omurganın bel ile kalça arasındaki bölümü.

basil *a. Fr.* bakterilerin çomak biçiminde olan türüne verilen ad.

basket *a. İng. sp.* sepettopu oyununda kazanılan sayı. **basket yapmak** *İng. T. sp.* sepettopunda, topu potadaki baskete sokarak sayı kazanmak.

basketbol *b. a. İng. sp.* beşer kişilik iki takım arasında oynanan, topu sepete (baskete) sokarak sayı almayı amaçlayan bir top oyunu. *eş.* sepettopu.

basketbolcu *a. İng. T. sp.* sepettopu oyuncusu. *eş.* basketçi.

basketbolculuk *a. İng. T. sp.* sepettopu oyunculuğu. *eş.* basketçilik.

basketçi *a. İng. T. sp.* sepettopu oyuncusu.

basketçilik *a. İng. T. sp.* sepettopu oyunculuğu. *eş.* basketbolculuk.

basklarnet *b. a. Fr. müz.* kalın sesli klarnet.

baskül *a. Fr.* **1** büyük ağırlıkları tartmakta kullanılan tartı aracı. **2** *fiz.* iki kolu sırayla kalkıp inebilen, ortasından ya da uçlardan birine yakın değişmez bir noktaya dayanan kaldıraç.

basso *a. İt. müz. bkz.* **bas**.

bastarda *a. İt. esk.* orta boyda bir tür savaş gemisi.

bastika *a. İt. den.* **1** demir makara. **2** serene açılan delik.

baston *a. İt.* **1** elde taşınabilen ve yürürken dayanmaya yarayan, tutacak yeri bulunan, genellikle ağaçtan yapılmış, çoğunlukla üzeri işlenmiş değnek. **2** *den.* ana cıvadranın dışarıya doğru uzanan parçası. **3** *arg.* ince yapılı ve uzun boylu kimse. **baston francala** *İt.* ince uzun biçimli ekmek. **bastonu kırmak** *İt. T. arg.* (erkek) belsoğukluğuna yakalanmak.

bastoncu *a. İt. T.* baston yapıp satan kimse.

bastonculuk *a. İt. T.* baston yapıp satma işi.

basya *a. Lat. bitb.* sapotgillerden, Asya'da, özellikle Hindistan ve Endonezya'da yetişen, odunu çok sert ve dayanıklı, yaprakları tüysüz ve sert, çiçekleri sarkık durumda olan, meyvesi şarap yapmak için kuru incir gibi işlendiği gibi tohumundan yenebilen ve sabunculukta yararlanılan bir yağ çıkarılan bir ağaç.

batarya *a. İt.* **1** *ask.* bir subayın komutasındaki en küçük topçu birliği. **2** *ask.* savaş gemilerinde yan yana konulmuş borda topları. **3** *ask.* savaş gemilerinde bataryalar için ayrılmış yer. **4** genellikle pil, akımtoplar, musluk gibi şeylerin belirli bir biçimde birbirine bağlanmasından oluşan takım.

bataryalı *s. İt. T.* bataryası olan, batarya ile çalışan (radyo, telefon vb. aygıt).

bateri *a. Fr. müz.* bir orkestrada vurularak çalınan çalgıların tümü.

baterici *a. Fr. T.* bateri çalan kimse.

baterist *a. Fr. bkz.* **baterici**.

batik *a.* (*Malezya dilinden*) **1** kumaş, deri ya da kâğıt süslemede kullanılan bir yöntem. **2** bu yöntemle hazırlanmış kumaş. **3** *s.* bu yöntemle hazırlanmış kumaştan yapılmış (giysi).

batiskaf *a. Fr.* denizlerin derinliklerinde gözlem yapmakta kullanılan, özel olarak yapılmış dalgıç sandığı.

batonsale *a. Fr.* tuzlu hamurdan yapılan ince uzun gevrek, tuzlu çubuk.

batöz *a. Fr.* başaktan taneyi ayıran makine, harman makinesi.

batyal *a.* ve *s. Fr. coğr.* iki yüz ile bin metre arasında derinliği olan (deniz).

bavul *a. İt.* genellikle uzun sürecek bir yolculukta içine giysilerin vb. konulduğu, çoğunlukla deri ve benzeri bir şeyden yapılmış büyük çanta.

bavulcu *a. İt. T.* bavul yapan ya da satan kimse.

baypas *b. a. İng. hek.* tıkanmış bir damarın yükünü üzerine alan yapay damar ya da damarlararası bağlantı. **baypas ameliyatı** *İng. Ar. T. hek.* baypas işlemi yapmak için başvurulan ameliyat.

baz *a. Fr.* **1** ana, temel, esas. **2** *kim.* bir asitle tepkimeye girerek tuz ve su veren madde.

bazal *s. Fr. kim.* bazı[2] çok olan (tuz) ya da bazın[2] özelliklerini taşıyan (madde).

bazalt *a. Fr. yerb.* koyu renkli plajioklaz ve mineralleri olan feldispatlı bir yanardağ kayası.

bazidiyospor *a. Yun. bitb.* bazitlimantarların sporuna verilen ad.

bazik *s. Fr. kim.* **1** baz niteliği taşıyan. **2** bileşiminde asit ve baz ağırlığı oranı normal tuza göre az ama baz oranı normal tuza göre yüksek olan (tuz). **bazik oksit** *Fr. kim.* bir asitle tepkime vererek tuz ve su oluşturan oksit.

bazilika *a. Lat. tar.* ve *mim.* **1** eskil çağlarda kral sarayı. **2** Romalılarda, dikdörtgen biçiminde, uç bölümünde yarım çember gibi bir çıkıntısı olan mahkeme yapısı. **3** erken Hıristiyan ve ortaçağ mimarlığında, bu biçimde yapılmış kilise. **4** ölçüleri çok büyük olan Katolik kilisesi.

bazit *a. Yun. bitb.* bazitlimantarlara özgü üreme organı.

bazitlimantarlar *ç. b. a. Yun. bitb.* sporları bazitlerin içinde bulunan mantarlar grubu.

bazlaşma *a. Fr. T. kim.* bir maddenin baz[2] durumuna gelmesi.

bazoka *a. İng. bkz.* **bazuka**.

bazuka *a. İng. ask. bkz.* **roketatar**.

bebe *a. Fr.* yeni doğmuş ya da birkaç yaşına değin olan çocuk.

beçtavuğu *b. a. Mac. T. hayb. (Osmanlı döneminde Türklerin Viyana'ya verdiği Beç adından)* tavukgillerden, anayurdu Afrika olan, başı küçük ve çıplak, gagasının altında bir sakal ve başında boynuzsu bir ibiği bulunan, kısa kuyruklu, mavimtırak külrengi tüylü, tavuk büyüklüğünde, evcil bir hayvan.

begonvil *a. kbd. bitb.* Akdeniz'i çevreleyen her yerde yetişen, ağaç görünümüne ulaşabilen, güzel çiçekler açan, tırmanıcı bir bitki. *eş. ha.* gelinduvağı.

begonya *a. Fr. (San Domingo'da sömürge valisi olarak bulunan Michel Bégon'un adından) bitb.* begonyagillerden, anayurdu tropikal Amerika ve Asya olan, dekoratif yaprakları ve renkli çiçekleri için evlerde süs bitkisi olarak yetiştirilen, pek çok çeşidi bulunan bir bitki.

begonyagiller *ç. a. Fr. T. bitb.* ikiçeneklilerden, örneği begonya olan bir çiçekli bitkiler familyası.

behavyorizm *a. Fr.* **1** *ruhb.* davranışın bireyin ruhsal yaşamını belirlediğini, ruhsal yaşamın, canlıların dış etkenlere karşı gösterdiği tepkilerin tümü olduğunu, ruhbilimin inceleme, araştırma konusunun davranış olması gerektiğini öne süren görüş. **2** *topb.* toplumsal olayları bireyin davranışına bakarak açıklamak isteyen toplumbilim okulu. *eş.* davranışçılık.

bej *a. Fr.* **1** sarıya çalan çok açık kahverengi. **2** *s.* bu renkte olan.

bek *a. İng. sp.* kimi takım oyunlarında savunma görevini üstlenen oyuncu. *eş.* savunucu.

bekas *a. Fr. hayb.* çullukgillerden, Asya, Avrupa ve Kuzey Afrika'da ılıman ve nemli bölgelerde yaşayan, kısa bacaklı, uzun gagalı, iri gözlü, tatlı esmer ya da kahverengi ile külrengi karışık tüylü, eti için avlanan, göçebe bir kuş. *eş.* çulluk.

bekgraund *a. İng.* kişinin, yetişme ve kültürel oluşumunu sağlayan, aile, okul ve çevreye bağlı edinimlerin tümü. *eş. yeni* artyetişim.

bel *a. (Bilgin Graham Bell'in adından)* ses şiddetiyle ilgili birim.

belladonna *a. İt. bitb.* patlıcangillerden, sıcak ve ılıman iklimlerde orman içlerinde yetişen, Türkiye'de Karadeniz dağlarıyla Toroslar'da bulunan, kökleri, köksapları hekimlikte kullanılan, atropin denilen zehirli özdeğin elde edildiği, pis kokulu, otsu bir bitki. *eş.* güzelavratotu.

bemol *a. Fr. müz.* **1** bir ölçü içinde, notanın önüne konulunca sesin yarım ton kalınlaştırılacağını belirten nota işareti. **2** *s.* bu işaret konularak kalınlaştırılmış (ses).

benzen *a. Fr.* formülü C_6H_6 olan ve madenkömürü katranından elde edilen, en basit bileşik sayılan bir hidrokarbonun bilimsel adı.

benzin *a. Fr.* petrolün arıtılmasıyla elde edilen, genellikle yakıt olarak kullanılan, uçucu, kendine özgü bir kokusu olan, renksiz bir sıvı.

benzinci *a.* ve *s. Fr. T.* benzin satılan yer ya da benzin satan, benzinlik işleten (kimse).

benzinlik *a. Fr. T. ha.* benzin satılan yer, benzin istasyonu.

benzol *a. Fr.* akaryakıt olarak ya da kimya sanayiinin çeşitli alanlarında kullanılan, benzin ve tolüen karışımı.

berber *a. İt.* **1** saç, sakal kesmeyi, tıraş etmeyi meslek edinmiş kimse. **2** bu işin yapıldığı dükkân.

berberbalığı *b. a. İt. T. hayb.* hanigillerden, daha çok Akdeniz, Ege Denizi ve Marmara Denizi'nde yaşayan, kuyruğunun uzun çatallı oluşuyla kolayca tanınan, eti beyaz ve lezzetli bir balık.

bere *a. Fr.* başa giyilen, yuvarlak, sipersiz ve yumuşak bir başlık.

bergamot *a. İt. bitb.* (*Türkçe "beğ armudu"ndan İtalyancaya, oradan da yeniden Türkçeye geçtiği öne sürülür*) **1** turunçgillerden, limon ağacına benzer, hoş kokulu küçük ve ak çiçekleri olan bir tür turunç ağacı. **2** bu ağacın, kabuklarından esans çıkarılan ve reçel yapılan meyvesi.

beriberi *a. (Sri Lanka [esk. Seylan] dilinden)* genellikle Uzakdoğu ülkelerinde yaşayanlarda görülen, B vitamini noksanlığından ileri gelen bir hastalık.

beril *a. Fr. min.* doğada altıgen billurlar olarak bulunan, saydam ve çoğunluğu yeşil renkte berilyum ve alüminyum silikat.

berilyum *a. Fr. kim.* simgesi Be, atom sayısı 4, atom ağırlığı 9,01218 olan, zümrüt gibi kimi taşların bileşiminde yer alan, havanın etkisine karşı ince bir oksit tabakasıyla kaplı bulunan bir element.

berjer *a. Fr.* arkalığı beslenip kabartılmış, yanlıklarla, kolluklarla donatılmış, oturulacak yeri geniş koltuk.

berkelyum *a. kim.* (*Berkeley Üniversitesi'nin adından*) simgesi Bk, atom sayısı 97, atom ağırlığı yaklaşık 294 olan, amerisyum ya da küryumdan elde edilen yapay bir element.

berlam *a. Fr. hayb.* ılıman denizlerde yaşayan, Marmara, Ege ve Akdeniz'de çok bulunan, ortalama boyu 30-40 cm. olan, vücudu uzun elips biçiminde ve yanlardan biraz yassı, derisi ince pullarla kaplı, sırtı açık kahverengi, karnı ve yanları ak, eti lezzetli bir balık.

bermuda *a.* (*Bermuda adalarının adından*) boyu dize ya da diz altına gelebilen, dar ve kısa pantolon.

bestseller *a.* ve *s. İng.* belli bir dönemde, belli süre içinde en çok satılan (kitap). *eş.* çoksatar.

beta *a. Yun.* Yunan abecesinin ikinci harfinin adı, (ß). **beta ışınları** *Yun. T. fiz.* ışınetkin cisimlerin yaydıkları üç ışından biri (ötekiler *bkz.* **alfa, gama**); atom çekirdeği içinde bağımsız olarak bulunmayan, ışınetkin parçalanmada yayılan elektronlarla özdeş temel parçacıklar.

betatron *a. Fr. fiz.* elektronları hızlandırmakta yararlanılan elektromanyetik bir aygıt.

beton *a. Fr.* **1** çimentonun kum, çakıl ve uygun oranda su ile karışımı sonucu elde edilen sert, dayanıklı, taş benzeri bir yığışım. **2** *s.* bu maddeden yapılmış. **beton gibi** *Fr. T.* **1)** çok sert, çok sağlam ya da dayanıklı. **2)** *mec.* güçlü, sağlam.

betonarme *a. Fr.* eğilme ve çekme güçlerine dayanması için içine metal yerleştirilmiş beton. *eş.* demirlibeton.

betoncu *a. Fr. T.* yapılarda beton hazırlama işiyle görevli usta ya da işçi.

betoniyer *a. Fr. bkz.* **betonkarar**.

betonkarar *b. a. Fr. T.* çimentoya kum, çakıl ve belli oranda su karıştırıp beton haline getiren makine. *eş.* karmaç.

betonlaşmak *(nsz) Fr. T.* **1** beton gibi olmak, sertleşmek. **2** *mec.* güçlenmek, sağlamlaşmak. **3** (doğal çevre) ağaçları kesilip yeşilliği yok edilerek yerine beton yapılar

dikilmek.

beysbol *a. İng. sp.* Amerika Birleşik Devletleri'nde yaygın olan, dokuzar kişilik iki takım arasında bir top ve sopayla oynanan bir top oyunu.

beysbolcu *a. İng. T. sp.* beysbol oyuncusu.

bezelye *a. Yun.* **1** *bitb.* baklagillerden, Türkiye'nin her yerinde, tarla ve bahçelerde yetiştirilen, ak çiçekler açan, tırnanıcı bir bitki. **2** bu bitkinin bir badıç içinde bulunan, sebze olarak kullanılan, genellikle yuvarlak biçimli taneleri.

bezik *a. Fr.* çoğunlukla iki kişiyle oynanan, kimi kez daha çok kişiyle oynanabilen, kuralları ülkeden ülkeye değişiklikler gösteren bir iskambil kâğıdı oyunu.

bızdık *a. Ermn. arg.* ufak çocuk.

bianel *bkz.* **biyanel**.

biberon *a. Fr.* genellikle süt çocuklarına süt, sulu yiyecekler ya da su içirmekte kullanılan emzikli şişe.

bibliyofil *s. Yun.* kitap dostu, kitaplara düşkün (kimse). *eş.* kitapsever.

bibliyograf *a. Yun.* kaynakça uzmanı.

bibliyografi *a. Yun. bkz.* **bibliyografya**.

bibliyografik *s. Fr.* bibliyografya ile ilgili. *eş.* kaynakçasal.

bibliyografya *a. Yun.* **1** belli bir konuyla ya da dönemle ilgili kitapların tümünü içine alan ya da en iyilerini seçerek sıralayan kılavuz. **2** bir araştırma ve incelemede kaynak kitapları gösteren liste. *eş.* kaynakça.

bibliyoman *a.* ve *s. Yun.* bibliyomanisi olan (kimse).

bibliyomani *a. Yun.* kitaplara aşırı ölçüde düşkünlük, hastalık ölçüsüne varan kitap sevgisi.

bibliyotek *a. Fr.* **1** kuruluş amaç ve görevine uygun olarak kitap, süreliyayın, plak, film gibi her türlü düşünce ve sanat ürünlerini toplayan, düzene koyan ve genellikle bunları parasız olarak ve hiçbir ayrım gözetmeksizin okurlara sunan kuruluş. **2** raflardan oluşan ve içine kitap yerleştirilen mobilya. *eş.* kitaplık.

biblo *a. Fr.* masa, raf vb. üzerine süs olsun diye konulan, türlü maddelerden yapılmış yontu, vazo gibi küçük ve zarif süs eşyası. *eş. yeni* süsülük. **biblo gibi** *Fr. T.* zarif, ufak tefek, çok güzel (kız).

bide *a. Fr.* vücudun belden aşağı yerlerini yıkamakta kullanılan leğene benzer kap, tuvalet kabı.

bidon *a. Fr.* içine su, benzin gibi sıvılar konulan, çinko, sac, plastik genellikle silindir biçiminde kap.

biftek *a. Fr.* ızgarada ya da tavada pişirilen dana ya da sığır eti dilimi.

bigami *a. Fr. topb.* bir erkeğin iki kadınla ya da bir kadının iki erkekle birlikte yaşadığı evlilik biçimi. *eş.* ikieşlilik.

bigudi *a. Fr.* kadınların saçlarını kıvırmak için kullandıkları, metal ya da plastikten yapılmış, üzerinde çıkıntılar bulunan, silindir biçiminde küçük araç.

bijuteri *a. Fr.* **1** kuyumcu işleri, kuyumcunun yaptığı değerli takıların tümü. **2** süs eşyası, takı.

bikarbonat *a. Fr. bkz.* **karbonat**.

bikini *a. Fr.* küçük boyda iki parçadan oluşan kadın mayosu.

bilanço *a. İt.* **1** bir kuruluşun, bir ticarethanenin, bir işletmenin belli bir dönem sonunda alacak verecek durumunu, bütün mal ve para varlığını dengeli bir biçimde gösteren çizelge. *eş. yeni* dengelem. **2**

mec. bir girişimde, belli bir zaman sonunda sağlanan iyi ve kötü sonuçların karşılıklı durumu, işin özeti.

bilardo *a. İt.* genellikle yeşil çuha kaplı, boyu eninin iki katı olan, kenarları çevrili dikdörtgen bir masa üzerinde, fildişinden yapılmış üç küçük top ve isteka ile oynanan, belirli kuralları olan bir oyun.

bilbord *a. İng.* ilan tahtası, büyük boyda reklam panosu.

bilet *a. İt.* taşıtlara binmek, eğlence yerlerine girmek, şans oyunlarına katılmak vb. için para karşılığı alınan kâğıt, belge. **bilet kesmek** *İt. T.* **1)** para alarak, bileti koçanından koparıp alıcıya vermek. **2)** *arg.* pezevenklik ya da mamalık etmek. **biletini kesmek** *İt. T. arg.* öldürmek.

biletçi *a. İt. T.* bilet satan görevli.

biletoral *s. Fr.* iki yanlı.

bilye *a. İt.* **1** çocukların oynamak için kullandığı, taş, maden, cam, plastik gibi şeylerden yapılmış küçük yuvarlak nesne. *eş.* misket. **2** motorlu araçlarda, dönme ya da sürtünme etkilerini azaltmak, aşınmayı ve enerji yitimini önlemek için, göbeklerdeki yataklara yerleştirilen, çoğunlukla çelikten yapılmış küçük yuvarlak. **3** türlü işlerde kullanılan, genellikle çelikten, küçük yuvarlak nesne.

bilyeli *s. İt. T.* bilyesi olan. **bilyeli yatak** *İt. T.* otomobil, bisiklet gibi araçların tekerlerinde sürtünmeyi azaltmak için, içine çelik bilyeler yerleştirilmiş bölüm.

bilyon *a. Fr. esk.* milyar.

bira *a. İt.* çimlendirilmiş arpa ile şerbetçiotundan, mayalandırma yoluyla elde edilen hafif bir içki. **bira mayası** *İt. Far.* **1)** mayalanma durumundaki biranın yüzünde toplanan bir cins mantar. **2)** hamur kabartmakta yararlanılan, kuru ya da yaş olabilen, bir tür maya.

biracı *a. İt. T.* **1** bira yapıp satan kimse. **2** *a.* ve *s.* bira seven, çok bira içen (kimse).

biracılık *a. İt. T.* bira yapma ve satma işi.

birahane *b. a. İt. Far.* genel olarak yalnız bira içilen, yanında soğuk yemekler, kimi zaman da sıcak yemekler yenilebilen yer.

birahaneci *b. a. İt. Far. T.* birahane işleten kimse.

biralık *s. İt. T.* bira yapımında kullanılan (arpa).

biseksüel *s. Fr.* iki cinslikli (bitki, kimse).

bisiklet *a. Fr.* ayakla çevrilen bir düzenekle arka tekerleğinden güç alarak hareket eden iki tekerlekli taşıt.

bisikletçi *a.* ve *s. Fr. T.* **1** bisikletle spor yapan kimse. **2** bisiklet yapan, satan ya da onaran kimse.

bisikletçilik *a. Fr. T.* **1** bisikletle yapılan spor. **2** bisiklet satma ya da onarma işi.

bisküvi *a. Fr.* genellikle un, süt, şekerle yapılan, uzun süre saklanabilen, ince, gevrek ve kuru bir tür pasta.

bistro *a. Fr.* içki de içilebilen küçük kahve, lokanta.

bisturi *a. Fr. hek.* hekimlerin kan almak, küçük apseleri açmak, aşı yapmak vb. için kullandıkları, çok keskin, küçük bıçak. *eş.* neşter.

bitnik *a. İng.* genel davranışı ve giyimi topluma uymayan ve bunu toplumu sarsmak, ona kafa tutmak ereğiyle yapan, toplumun geleneksel yapısına aykırı bir yaşam süren genç.

bitter *a. Al.* **1** sarısabır, kakule, cantiyane, kınakına kabuğu gibi

değişik bitkilerin alkolde haşlanmasıyla elde edilen bir tür acı likör. **2** bir tür ardıç rakısı. **3** acı çikolata.

bitüm *a. Fr.* **1** *yerb.* koyu bir duman, alev ve keskin bir koku çıkararak yanan, karbon ve hidrojen yönünden çok varsıl olan doğal yakıtların ortak adı. **2** *kim.* petrolün damıtılması sırasında arta kalan, yüksek kaynama noktalı hidrokarbonlardan oluşan, asfaltlamada, çatı ve kâğıtların su geçirmez duruma getirilmesinde vb. kullanılan, doğal ısıda katı halde bulunan, koyu kestanerenginde bir karışım.

bitümlemek *(-i) Fr. T.* belirli bir kalınlıkta bitüm² kaplamak.

bitümlü *s. Fr. T.* içinde bitüm² bulunan.

biyanel *a. Fr.* iki yılda bir yapılan sanat etkinliği.

biye *a. Fr.* genellikle kadın giysisinin yaka, kol ya da etek çevresine kendi kumaşından ya da başka bir kumaştan geçirilen ince şerit.

biyel *a. Fr.* makinelerde, bir parçadan ötekine güç iletmeye yarayan, bir ucu pistona, öteki ucu volanı çeviren kaldıraca geçirilmiş bulunan hareketli çubuk.

biyeli *s. Fr. T.* biye geçirilmiş olan (giysi).

biyo- *Yun.* (*önek*) Batı dillerinde pek çok sözcüğün yapımında kullanılan ve "yaşam", "can" anlamını veren Yunanca önek. (Batı dillerinden Türkçeye girmiş sözcüklerde de bu görevdedir.)

biyocoğrafya *a. Yun.* canlıların yeryüzüne dağılışını ve bunun nedenlerini inceleyen coğrafya kolu. *eş.* biyojeografi.

biyoelektrik *a. Yun. Fr.* canlı varlıkların ürettiği, yaydığı elektrik.

biyofizik *a. Yun. Fr.* fizyolojide yer alan fiziksel olayları inceleyen bilim.

biyogaz *a. Fr.* ahır hayvanlarının gübresinden elde edilen yanıcı gaz.

biyograf *a. Yun.* yaşamöyküsü yazarı.

biyografi *a. Yun.* bir kimsenin soyu, doğumu, yetişmesi vb. konusunda toplu bilgi veren yazı ya da kitap. *eş.* yaşamöyküsü.

biyografik *s. Yun. Fr.* biyografi özelliği taşıyan, biyografiyle ilgili. *eş.* yaşamöyküsel.

biyojeografi *a. Yun. bkz.* **biyocoğrafya**.

biyokatalizör *a. Yun.* çok az olarak canlı dokuların hepsinde bulunan ve yaşam için gerekli olan kimyasal tepkimeleri uyandıran ya da kolaylaştıran madde.

biyokimya *a. Yun.* gözeden en gelişmiş organa değin bütün canlı dokuları inceleyen ve bunları oluşturan maddeleri araştıran bilim dalı. *eş. esk.* biyoşimi.

biyolog *a. Yun.* yaşambilim dalında eğitim görmüş olan, yaşambilimle uğraşan kimse. *eş.* yaşambilimci.

biyoloji *a. Yun.* canlıların doğma, gelişme, üreme gibi yaşam evrelerini konu edinen bilim. *eş.* yaşambilim.

biyolojik *s. Fr.* yaşambilimle ilgili. *eş.* yaşambilimsel.

biyometeoroloji *b. a. Yun.* hava olaylarının canlılar üzerindeki etkisini inceleyen bilim.

biyonik *s. Fr.* (*biyo-* ve *[elektro]nikten*) **1** biyoloji ve elektrikle ilgili olan. **2** (bilimkurguda) insan gibi davranabilen. *eş. yeni* dirimkurgusal. **3** *a.* canlılar dünyasını, özellikle beynin çalışmasını taklit eden elektronik aygıtlardan yararlan-

mayı konu edinen bilim dalı. *eş. yeni* dirimkurgu. **biyonik adam** bilimkurgu filmlerinde ya da yazınında geçen, insanüstü güçte, insana benzeyen elektronik yaratık.

biyopsi *a. Fr. hek.* yapısını mikroskopla incelemek üzere canlıdan bir doku parçası alma.

biyoritm *a. Fr.* insanda doğuştan başlayarak belirli zaman aralıklarıyla yinelenen ve kişinin davranışlarını doğrıdan etkileyen fiziksel ve duygusal gelgitlerin tümü.

biyosfer *a. Fr.* yeryüzünün üzerinde yaşam bulunan bölgelerine verilen ad.

biyoşimi *a. Fr. bkz.* **biyokimya**.

biyotit *a. Fr. yerb.* (*bilgin Biot'un adından*) bir tür kara renkli mika.

bizmut *a. Al. kim.* simgesi Bi, atom sayısı 83, atom ağırlığı 208.9 olan, kırılgan, katı, kolayca toz durumuna getirilebilen, kızılımsı ak renkli bir element.

bizon *a. Lat. hayb.* Amerika anakarasında yaşayan, koyu kıllı, çok iri bir cins hörgüçlü yabanöküzü.

blastula *a. Lat. yaşb.* yumurta gözesi embriyon durumuna gelirken morulanın gelişip içi boş yuvarlak biçime girmesi durumu, döllenmiş yumurtanın gelişme evresi.

blender *a. Fr.* elektrikle çalışan, sebze ve meyve ezme, karışık içecek hazırlama gibi çeşitli ezme, karıştırma, çalkalama işlerinde kullanılan mutfak aracı.

blok *a. Fr.* **1** kocaman ve ağır yığın, ağır, iri kitle. **2** birbirine bitişik büyük yapılar topluluğu. **3** içine resim ya da yazı kâğıtları konulan karton kap. **4** *s.* birden çok bölümü bir araya getirilmiş olan, bir araya gelip bir bütün oluşturan. **5** *a. mim.* genellikle tuğladan çok daha büyük kâgir yapı gereci. **6** *a. mec.* aynı görüşü benimseyen, aynı inançta olan kimseler. **7** *a. mec. esk.* siyasal çıkarları nedeniyle birlik kuran devletler topluluğu.

blokaj *a. Fr.* **1** bloke etmek eylemi. **2** (bir şeyin) hareketine engel olma, hareketini durdurma. **3** bir devreden elektrik akımının geçmesini önleme. **4** *mim.* sivri taşların yere dikine yerleştirildikten sonra üzerlerine beton dökülmesiyle yapılan dolgu.

bloke *s. Fr.* kullanılması önlenmiş, kullanılmasına olanak verilmeyen, kullanılmasını önlemek amacıyla el konulmuş. **bloke etmek** *Fr. T.* **1)** kullanılmasını engellemek ereğiyle el koymak. **2)** savaş durumundaki bir ülkenin öteki ülkelerle ilişkisine engel olmak. **3)** *sp.* (kaleci) topu yakalamak.

bloklaşmak *(nsz) Fr. T. esk.* (ülkeler için) blok[7] durumuna gelmek.

bloknot *a. Fr.* yaprakları kolayca kopartılabilecek biçimde yapılmış not defteri.

bloksuz *s. Fr. T. esk.* hiçbir bloka[7] girmemiş olan (devlet). **bloksuz ülkeler** *bkz.* **bloksuzlar**.

bloksuzlar *ç. a. Fr. T. esk.* hiçbir bloka[7] girmemiş, yan tutmayan ülkeler. *eş.* bağlantısız ülkeler, yansız ülkeler.

blöf *a. İng.* **1** poker oyununda, elini olduğundan başka, çok iyi durumda gösterme davranışı. **2** karşısındakini yanıltmak, yıldırmak, başka türlü davrandırmak için söylenen gerçekdışı söz ya da takınılan aldatıcı, yanıltıcı tavır. **blöf yapmak** *İng. T.* karşısındakini yanıltmak ya da korkutmak, bir şeyden caydırmak için gerçek olmayan söz söylemek, aldatıcı bir tavır takınmak, zayıfken, güçsüzken güçlüymüş gibi görünerek

gerçek durumunu gizlemek.

blöfçü *a.* ve *s. İng. T.* blöf yapan (kimse).

blucin *a. İng.* **1** giysi yapılmak için dokunmuş, mavi ya da kara renkli, kaba, pamuklu kumaş. **2** *s.* bu tür kumaştan yapılmış olan (giysi, eşya).

blum *a. İng.* bir iskambil oyunu.

bluz *a. Fr.* kadınların etek ya da pantolon üzerine giydikleri, genellikle ince kumaştan yapılmış, uzun ya da kısa kollu, gömlek benzeri giyecek.

boa *a. Lat.* **1** *hayb.* boagillerden, yalnızca Güney Amerika'da bulunan, boyu birkaç metreyi bulan, çok güçlü, sarılgan, zehirsiz bir yılan. **2** kadınların boyunlarına aldıkları, yılan biçiminde, dar ve uzun kürk.

boagiller *ç. a. Lat. T. hayb.* Güney Amerika, Afrika, Avustralya, Yeni Gine, Madagaskar'ın sıcak bölgelerinde yaşayan, avlarını uzun gövdeleriyle sarıp sıkarak boğduktan sonra yutan sarılgan yılanları içine alan, çok iri, pek çok türü bulunan zehirsiz yılanlar familyası.

boalar *ç. a. Lat. T. hayb.* sürüngenler sınıfının, yılanlar takımının bir bölümü.

bobin *a. Fr.* **1** ağaçtan, plastikten vb. yapılmış, üzerine iplik, tel, şerit, film gibi bükülebilir her türlü şey sarmakta kullanılan, kenarları çıkıntılı, ortası ekseni boyunca delik, türlü büyüklükte olabilen, genellikle silindir biçimli nesne. *eş.* makara. **2** *fiz.* sert bir cisimden yapılmış, genellikle silindir biçiminde ve yalıtkan bir makara üzerine bir miktar sarılmış, içinden elektrik akımı geçebilen yalıtkan telden oluşan aygıt. **3** fotoğrafçılıkta, aydınlıkta makineye filmin konulmasını sağlayan bir tür makara. **4** kâğıtçılıkta, kendi üstüne çok sayıda sarılmış uzun kâğıt ya da karton şerit; özellikle gazete kâğıdı bobin biçimindedir.

bobinaj *a. Fr.* bir filmi ya da mıknatıslı şeridi bir makaradan başka bir makaraya sarma.

boca *a. İt. den.* geminin başını rüzgâra doğru çevir komutu. **boca etmek** *İt. T.* **1)** *den.* (gemi) geminin başını rüzgâra doğru çevirmek. **2)** *mec.* (bir kabı birden çevirip, içindekini) dökmek, boşaltmak.

bocalamak *(nsz) İt. T.* **1** *den.* (gemi) rüzgâra karşı gidemeyerek yalpalamak ya da rüzgârla sürüklenmek. **2** *den.* sert fırtınada, kabarık denizde dalgalara karşı ilerlemek olanaksız olduğunda, uygun durum bulup ters rotaya dönerek rüzgârı, dalgayı arkaya almak. **3** *mec.* bir işte, bir konuda tutulması gereken yolu kestirememek, ne yapacağını bilememek, karar vermekte duraksamak.

bocalatmak *(-i) İt. T. mec.* bir işte, bir konuda ne yapacağını bilemez bir duruma getirmek.

boci *a. İt.* ağır yük taşımada kullanılan, kalın ve küçük iki tekerleği olan el arabası.

bocuk *a. İsl.* **1** (Ortodokslarca kutlanan) Hazreti İsa'nın doğum yortusu. **2** domuz. **bocuk domuzuna dönmek** *İsl. T.* çok semirmek.

bocurgat *a. İt.* ağır yükleri yukarı kaldırmakta kullanılan, manivela ile döndürülen ve döndürüldükçe, kaldırılmakta olan şeyin bağlı bulunduğu urganı kendi üzerine saran dolap. **bocurgat yapmak** *İt. T. arg.* burnunu karıştırmak.

bodoslama *a. Yun. T.* **1** *den.* gemi omurgasının baş ve kıç taraflarından yukarıya uzanan ağaç ya da demir direklerden her biri. **2** *arg.*

(burun, göbek, kadın göğsü gibi) vücudun en ileri noktası.

bodrum *a. Yun.* bir yapının yol düzeyinden aşağıda kalan bölümü.

boğada *a. İsp.* küllü ya da sodalı suyla çamaşır yıkama.

bohem *a.* ve *s. Fr.* Çingenelerin göçebe ve başıboş yaşamlarına benzer biçimde günü gününe, tasasız, derbeder bir yaşayışı olan (kimse, genellikle sanat ve yazın çevresinden kimse ya da topluluk). **bohem yaşamı** *Fr. T.* kaygısız, tasasız, başıboş, derbeder yaşam.

boks *a. İng. sp.* özel eldiven takmış iki kişinin, belirli kurallara göre, yumruklarıyla yaptıkları vuruşma. *eş. yeni* yumrukoyunu.

boksit *a. Fr. yerb.* (*ilk damarın orada bulunması nedeniyle, Güney Fransa'nın Provence bölgesindeki Baux köyünün adından*) bileşimi alüminyum oksit olan, cam parlaklığında, saydam ve türlü renklerde, elmastan sonra en sert olan mineral. *eş.* korindon.

boksör *a. İng. sp.* boks sporu yapan kimse, boks oyuncusu, boks sporcusu. *eş. yeni* yumrukoyuncusu.

bol *a. İng.* şarap, likör, meyve ve madensuyunun özel bir cam çanak içinde karıştırılmasıyla hazırlanan hafif bir içki.

bolero *a. İsp.* **1** boyu beli aşmayan, kollu ya da kolsuz kadın ceketi. **2** ağır ritimli bir İspanyol dansı. **3** *müz.* bu dansın müziği.

boliçe *a. İbr. ha.* Yahudi kadını.

bolometre *a. Fr. fiz.* ve *gökb.* ışınım yayan bir kaynağın bütün dalga boylarındaki toplam ışınımını ölçmede kullanılan aygıt. *eş. yeni* ışınımölçer.

bolşevik *a. Rus.* **1** bolşeviklik yandaşı, Lenin'in siyasal düşüncelerini benimseyen kimse. **2** *s.* bolşeviklikle ilgili olan.

bolşeviklik *a. Rus. T.* Rusya'da XX. yüzyılın başlarında doğan ve Rus devriminden sonra Lenin'in yeni tarihsel koşullara göre geliştirdiği, Marksçılığa dayalı, çoğunluk ve işçi buyurganlığı biçimindeki siyasal öğreti ve düzen.

bolşevizm *a. Rus. Fr. bkz.* **bolşeviklik**.

bomba *a. İt.* **1** içi patlayıcı, yıkıcı, yakıcı ve yanıcı maddelerle doldurulmuş, genellikle madeni küre biçiminde, türlü büyüklükte, bir ateşleme düzeneği bulunan, canlı ve cansız hedeflere atılan, patlayıcı, ateşli silah. **2** bomba biçiminde, kalın demirden yapılmış, basınca dayanıklı kap. **3** *mec. arg.* cinsel çekiciliği olan, çok güzel (kadın, kız). **4** *mec. arg.* uyuşturucu hap. **5** *mec. arg.* (kadında, kızda) göğüs, meme. **6** *mec. arg.* şaşırtıcı haber ya da bilgi.

bombacı *a. İt. T.* **1** bomba yapımında çalışan kimse. **2** savaş uçağında bomba kullanan kimse, bomba atan kimse. **3** patlayıcı maddeyle avlanan balıkçı.

bombacılık *a. İt. T.* **1** bombacının görevi, işi. **2** balıkçılıkta, patlayıcı maddeler kullanarak yapılan avcılık.

bombalamak *(-i) İt. T.* (belli bir yere, genellikle havadan) bomba atmak, (hedefi) bomba ile yakıp yıkmak.

bombalanmak *(nsz) İt. T.* (bir yer) bombalamak eylemine konu olmak, üzerine bomba atılmak.

bombalatılmak *(nsz) İt. T.* bombalanması sağlanmak.

bombalatmak *(-i)* **1** bombalanmasını sağlamak. **2** *(-i, -e)* bombalamak eylemini yaptırmak.

bombarda *a. İt. tar.* iki direkli bir

savaş gemisi türü.

bombardıman *a. Fr.* **1** topa tutma. **2** bombalama. **bombardıman etmek** *Fr. T.* **1)** bir yeri, top ateşine tutmak ya da bir yere genellikle havadan bomba yağdırmak, üst üste bombalar atmak. **2)** *mec.* bir kimseye, ardı ardına dizilen ağır sözlerle saldırmak.

bombardon *a. Fr.* armoni orkestralarında yer alan, en kalın sesi veren, bakırdan yapılmış, pistonlu, nefesli çalgı.

bombe *s. Fr.* **1** kabarık, şişkin. **2** *a.* kabarıklık, şişkinlik.

bombelenmek *(nsz) Fr. T.* üzerinde bombe oluşmak, bombeli bir duruma gelmek.

bombeli *s. Fr. T.* kabarıklığı, şişkinliği olan.

bonbon *a. Fr.* (*Fransızca "bon" [iyi] sözcüğünün yinelenmesiyle oluşmuş bir sözcük*) *bkz.* **fondan**.

bone *a. Fr.* genellikle düz ve yumuşak kumaştan yapılmış, saçı tümüyle örtecek biçimde kadın başlığı.

bonfile *b. a. Fr.* **1** kasaplık hayvanların belkemiğinin iki yanından çıkarılan, yumuşak, gevrek ve lezzetli et parçası. **2** bu parçadan hazırlanan et dilimi.

bonfilelik *s. Fr. T.* bonfile yapmaya elverişli (et).

bonjur *ünl. Fr.* **1** "gününüz aydın olsun" anlamında, sabahtan öğleye yakın zamanlara değin söylenebilen bir esenleme sözü. *eş.* günaydın. **2** (*Türkçe eski metinlerde*) uzun ceketli ve çizgili pantolonlu giysi.

bonkör *b. s. Fr.* **1** elinde ne varsa vermekten çekinmeyen, eliaçık, cömert. **2** iyi yürekli.

bonmarşe *a. Fr.* her türlü giyecek, süs eşyası ve oyuncak vb. satılan büyük mağaza.

bono *a. İt.* üzerinde miktarı yazılı bulunan paranın, belirli bir sürenin sonunda belirli bir kişi ya da kuruluşa ödenmesi gereken senet. **bono kırdırmak** *İt. T.* henüz ödenme süresi dolmamış olan bir bonoyu eksiğine paraya çevirmek.

bonservis *b. a. Fr.* bir kimseye, çalıştığı işyerinden ayrılırken verilen ve çalıştığı süre içinde görevini iyi yaptığını belirten belge.

bonservisli *b. s. Fr. T.* bonservisi bulunan (kimse).

bonsuvar *ünl. Fr.* "iyi geceler" anlamında bir esenleme sözü.

bonşans *ünl. Fr.* "şansınız açık olsun, iyi şanslar" anlamında bir iyi dilek sözü.

bonvoyaj *ünl. Fr.* "iyi yolculuklar" anlamında bir iyi dilek sözü.

bopstil *a. İng.* **1** züppece giyiniş biçimi. **2** züppece giyinen ve züppece tavırları olan kimse.

bor *a. Fr. kim.* simgesi B, atom sayısı 5, atom ağırlığı 10.8, yoğunluğu 2.45 olan, doğada bor asidi ya da boratlar durumunda bulunan, karbonla kimi benzerlikler gösteren basit element.

bora *a. İt.* genellikle arkasından yağmur getiren ya da yağmurla birlikte gelen sert ve çabuk geçen fırtına, sağanakla karışık sert fırtına. **bora patlamak** *İt. T.* birdenbire sert, sağanaklı bir fırtına çıkmak. **bora yemek** *İt. T.* boraya yakalanıp kuytu bir yere sığınamamak.

boraks *a. Fr. kim.* suda ve sıcakta çözünen, yoğunlaşmış bir borik asitten türeyen sodyum tuzu.

borasit *a. Fr. min.* sert billur ya da yumuşak beyaz kütle durumunda bulunan magnezyum boratı.

borat *a. Fr. kim.* bor asidi ile bir oksidin birleşmesinden oluşan tuz.

borç *a. İsl.* pancar, lahana, domates, ekşi krema, kimi zaman da et konularak yapılan bir sebze çorbası.

borda *a. İt. den.* geminin dış yanlarının su yüzünde kalan bölümü. **borda atışı** *İt. T. den.* ateşin bir hedef üzerinde toplanmasını sağlamak amacıyla, bir savaş gemisinin bir yanında bulunan bütün toplarıyla bir anda ateş etmesi. **borda bordaya** *İt. T. den.* yan yana. **borda bordaya düşmek** *İt. T. den.* (iki gemi) akıntı, rüzgâr gibi bir dış etkenle yan yana gelmek, birbirine yaslanmak. **borda etmek** *İt. T. arg.* yaklaşmak, yanaşmak. **borda fenerleri** *İt. Ar. T. den.* gemilerde, biri iskelede ve kırmızı, öteki sancakta ve yeşil olmak üzere iki yanda yakılan fenerler. **bordadan yaklaşmak** *İt. T. den.* (gemi) bir yere, yanını vererek yaklaşmak. **bordadan yanaşmak** *İt. T. den.* (gemi) bir yere yandan yanaşmak.

bordalamak *(-e)* **1** *den.* bir gemiye yandan yaklaşmak ya da saldırı amacıyla yandan çarpmak. **2** *arg. bkz.* **borda etmek**.

bordo *a. Fr.* (*Bir Fransız kenti olan Bordeaux'nun adından*) **1** mora çalan kırmızı, şarap tortusu rengi. **2** *s.* bu renkte olan (şey).

bordro *a. Fr.* bir hesabın ayrıntılarını gösterecek biçimde düzenlenmiş çizelge. **bordro mahkûmları** *Fr. Ar. T. mec.* aylıkla geçinen kimseler.

bordür *a. Fr.* **1** (giyside) kenar süsü, kenar suyu. **2** (yol, yaya kaldırımı vb. de) kenar taşları, kenarlık.

borgata *a. İt. den.* halat kalınlığını ölçen araç.

borik *s. Fr. kim.* bordan türeyen bir asit ve anhidrite verilen sıfat. **borik anhidrit** *Fr. kim.* çok güç bozunan, billurlaşmayan, renksiz, cam gibi bir kütle. **borik asit** *Fr. kim.* ısıya dayanıklı cam ve porselen yapımında, metalcilikte, kimi ilaçların üretiminde ve bitkilerde mantar öldürücü olarak yararlanılan, sedef görünüşlü, ak renkli, parlak ve yağlımsı yapraklar halinde billurlaşan bir madde. *eş.* asit borik.

borikli *s. Fr. T. kim.* içinde borik asit bulunan.

borina *a. İt. den.* dört köşe yelkenlerin yan yakalarına, alt yana doğru bağlanan halat.

borinata *a. İt. den.* pruva direğinin en alttaki yatay sereninin halatı.

bornoz *a. Fr.* banyodan sonra kurulanmak için kullanılan, havludan yapılmış, manto biçiminde banyo giyeceği.

borsa *a. İt. tic.* sarrafların, kimi tüccarların, özellikle değerli kâğıt, pay belgiti ve tahvil, döviz ve her türlü mal alışverişiyle uğraşanların, alım satım amacıyla devlet denetimi altında iş yaptıkları yer.

borsacı *a.* ve *s. İt. T. tic.* değerli kâğıt, döviz ve para üzerine borsa oyunu yapan kimse, borsada iş gören kimse.

borsacılık *a. İt. T. tic.* borsacının uğraşı, işi, mesleği.

Boşnak *ö. a. İt.* **1** Bosna halkından ya da bu halkın soyundan olan kimse. **2** *s.* Boşnaklara özgü ya da Boşnaklarla ilgili olan. **boşnak güzeli** *İt. T.* dolgun yüzlü, al yanaklı, sarı saçlı güzel.

bot (I) *a. İng.* **1** özellikle yolcu taşınabilen küçük gemi. **2** ağaç, plastik ya da kauçuktan yapılmış küçük sandal.

bot (II) *a. Fr.* uzun konçlu, kapalı ayakkabı.

botanik *a.* ve *s. Fr.* doğa bilimleri-

nin bitkileri inceleyen dalı. *eş.* bitkibilim. **botanik bahçesi** *Fr. Far. T.* olabildiğince her cins ağacın ve bitkinin bulunduğu, özel olarak düzenlenmiş bitki bahçesi. **botanik parkı** *Fr. bkz.* **botanik bahçesi**.

botanikçi *a. Fr. T.* botanikle uğraşan bilim adamı. *eş.* bitkibilimci.

botanist *a. Fr. bkz.* **botanikçi**.

bovling *a. İng. sp.* ağır bir topu dar bir yoldan yuvarlayarak belli bir uzaklıkta duran ağaç ya da plastik lobutları devirmeye dayanan bir salon oyunu.

boyar *a. İsl. tar.* Tuna bölgesinde, Transilvanya'da, Rusya'da soyluluk sanı, ağa.

boykot *a. İng.* (*Charles Cunningham Boycott özel adından*) belli bir amacı gerçekleştirmek için baskı yapmak ereğiyle, bir kimseyle, bir yerle, bir topluluk, kuruluş ya da bir ülkeyle her türlü ilişkiyi kesme kararı. **boykot etmek** (ya da **yapmak**) *İng. T.* boykot kararı almak ve uygulamak.

boykotçu *a. İng. T.* boykot hazırlayan, boykot yapan, boykota katılan kimse.

boyler *a. İng.* (su, sıvı) ısıtıcı.

Brahman *ö. a.* (*Sanskritçeden*) **1** Hindistan'daki dört kastın ilki olan kast, din adamları kastı. **2** bu kasttan olan kimse.

Brahmanizm *ö. a. bkz.* **Brahmanlık**.

Brahmanlık *ö. a.* kalıtım yoluyla geçen bir kast bölünmesine dayalı toplumsal bir düzeni uygulayan, çoktanrılı bir Hint dini.

brakisefal *s. Fr. gövb.* kafatasının ön-art ekseni yan eksenine göre daha kısa olan (kimse). *eş.* kısakafalı.

branda *a. İt. den.* gemilerde tayfa ya da erlerin yattığı, genellikle astarlanmış bezden yapılan, halatlarla bir yere tutturulmuş olan asma yatak. **branda bezi** *İt. T.* keten ve pamuk ipliğinden sık ve sağlam dokunmuş bez.

brandi *a. İng.* İngiliz konyağı.

branş *a. Fr.* (bilim, sanat için) dal, kol.

bravo *ünl. İt.* çok iyi, var ol, yaşa, aferin.

breş *a. Fr. yerb.* **1** doğal çimento ile kaynaşmış köşeli taş kırıklarından oluşmuş kütle. **2** bir tür yapay mermer.

brezil *a. İsp.* baklagillerden kimi ağaçların kırmızı boya çıkarılan odunu.

brezilya *a. İsp. bkz.* **brezil**.

briç *a. İng.* 1870'lerde İstanbul'da ortaya çıkan, 1932'de kurallara bağlanan, ikişer kişilik iki takım arasında ve elli iki kâğıtla oynanan bir iskambil oyunu.

brifing *a. İng.* **1** bir konuda kısaca, özet olarak verilen bilgi, kısa açıklama. *eş. yeni* özetlem. **2** bir konuda, yetkili birine ya da yetkililere, özet bilgi verilen toplantı. **brifing vermek** *İng. T.* yetkililere, özel bir toplantıda, bir konuda özet bilgi vermek.

brik (I) *a. İng. den.* iki direği olan, seren yelkenli, birkaç topu bulunan bir savaş gemisi.

brik (II) *a. İng. esk.* dört tekerlekli, yaylı, önde yüksek bir oturma yeri, arkada da alçak ve boylamasına yerleştirilmiş oturacak yerleri bulunan, eskiden İstanbul'da da kullanılmış olan, atlarla çekilen bir binek arabası.

briket *a. Fr.* **1** linyit ile kömür tozunu basınçla sıkıştırma yoluyla elde edilen katı yakıt. **2** linyit, kömür tozu ile katran tortusunun sıkıştırılmasıyla elde edilen ve tuğ-

la gibi kullanılan yapı gereci. **3** kum, çakıl ve çimentodan yapılan harcın kalıplarda sıkıştırılması sonunda elde edilen, boşluklu tuğla biçimli yapı gereci.

briketçi *a. Fr. T.* briket yapan ya da satan kimse.

bristol *a. İng.* (*İngiltere'deki Bristol kentinin adından*) kitap kapağı vb. de kullanılan, iki yüzü de parlak, iyi nitelikli beyaz karton.

briyantin *a. Fr.* saçı yatırmak, saça parlaklık ve canlılık vermek için kullanılan güzel kokulu ve genellikle sıvı bir madde.

briyantinli *s. Fr. T.* briyantinle parlatılmış, canlılık verilmiş (saç).

brizbiz *a. Fr. mim.* pencere çerçevesine içeriden ve iki ucu da tutturularak takılan ince perde.

brokar *a. Fr.* sırma ya da gümüş işlemeli bir tür ipekli kumaş.

brokr *a. İng.* borsada aracılık eden kimse, borsa uzmanı.

brom *a. Fr. kim.* simgesi Br, atom sayısı 35, atom ağırlığı 79,9 olan, kimi göllerde çok, deniz suyunda az miktarda bulunan, kırmızı renkte, pis kokulu ve zehirli, oda sıcaklığında uçucu, patlayıcı özelliği de bulunan sıvı bir element.

bromhidrik *s. Fr. kim.* bromun hidrojenle birleşmesinden oluşan. **bromhidrik asit** *Fr. kim.* bromun hidrojenle birleşmesiyle oluşan hidrojen bromüre (HBr aside) verilen ad.

bromür *a. Fr.* bromhidrik asidin tuzu ya da eteri.

bromürlü *s. Fr. T. kim.* yapısında bromür bulunan.

bronkoskop *a. Fr.* soluk borusunun ve büyük bronşların içini incelemeye yarayan aygıt.

bronkoskopi *a. Fr. hek.* soluk borusunun ve bronşların bronkoskopla incelenmesi.

bronş *a. Fr. gövb.* soluk borusunun akciğerlere giden iki kolundan her biri ve bunların dalları.

bronşçuk *a. Fr. T. gövb.* bronşların uç dallarından her biri.

bronşektazi *a. Fr. hek.* bronşların genişlemesiyle kendini gösteren hastalık.

bronşit *a. Fr. hek.* bronş ve bronşçukların yangılanmasıyla kendini gösteren hastalık.

bronz *a. Fr.* **1** bakır, çinko ve kalay alaşımı. *eş.* tunç. **2** *s.* bu alaşımdan yapılmış olan. **3** *s.* koyu kızıl renkte olan, tunç renginde olan. **bronz gibi** *Fr. T.* tunca benzeyen, tunç renginde olan.

bronzlaşmak *(nsz) Fr. T.* koyu kızıl bir renk edinmek, tunç rengini almak. *eş.* tunçlaşmak.

broş *a. Fr.* kadınların giysilerinin yakasına taktıkları, üzerinde değerli taşlar bulunan süs iğnesi.

broşür *a. Fr.* çok az sayfalı küçük kitap, kitapçık.

brovnik *a.* (*John Moses Browning adlı Amerikalı buluşçunun adından*) 7.65 milimetrelik otomatik tabanca.

bröve *a. Fr.* genellikle belli bir eğitimden sonra uçak kullanabilecek duruma gelmiş kimselere verilen yeterlik belgesi.

brüksellahanası *b. a.* (*Brüksel kentinin adından ve Yunancadan gelen "lahana"dan*) *bitb.* ceviz büyüklüğünde bir lahana türü. *eş.* frenklahanası.

brülör *a. Fr.* sıvı yakıtı kolayca yanabilecek taneciklere ayırarak püskürten ve çıkış bölümünde yanmayı sağlayan aygıt. *eş. yeni* yakmaç, yakaç.

brüt *s. Fr.* **1** kesintisi yapılmamış, kesintisiz (para, aylık). **2** darası çıkarılmamış olan (ağırlık).

buat *a. Fr.* bir yapıda, elektrik ya da telefon tellerinin toplanıp bağlan-

dığı kap, kutu.

bubi *a. İng.* "görünüştezararsız olan bir eşyanın, ondan kuşkulanmayan bir kimse tarafından kurcalanmasıyla ya da iyice gizlenmiş olduğu durumlarda küçük bir dokunuşla patlayan bomba" anlamına gelen ***bubi tuzağı*** sözünde geçer.

Budist *ö. a. Fr.* Budizm dininden olan kimse.

Budizm *ö. a. Fr.* Çin'de ve Hindistan'da çok sayıda inananı bulunan, doğaüstü tek Tanrı düşüncesi yerine salt varlığı koyarak, onun insanda istek biçiminde belirdiğini, bundan da acının doğduğunu, acıdan kurtulmanın yolununsa var olmaktan vazgeçmek olduğunu söyleyen, geçmişi MÖ VI. yüzyıla uzanan, çok eski ve yaygın bir din.

buji *a. Fr.* patlamalı motorlarda gazın tutuşmasını sağlayan elektrikli aygıt.

buket *a. Fr.* çiçek demeti.

bukle *a. Fr.* **1** küçük lüle biçimindeki saç kıvrımı. **2** bu biçimdeki saç. **bukle bukle** *ik. Fr.* (saç için) kıvrım kıvrım, lüle lüle.

bukleli *s. Fr. T.* kıvrım kıvrım olan, kıvrımları olan (saç).

buklet *a. Fr.* **1** değişik kalınlıktaki iki tek kat ipliğin birbiri üzerine bükülmesiyle oluşan bukleli iplik. **2** bu iplikten dokunmuş ya da örülmüş (giyecek).

buldok *a. İng. hayb.* köpekgillerden, alt çenesi üst çenesinden uzun, basık burunlu, iri ve güçlü bir köpek türü.

buldozer *a. İng.* önündeki geniş bıçağıyla toprağı sıyırarak engebeleri kaldıran, tırtıllı ya da tekerlekli bir yol yapım makinesi. *eş. yeni* yoldüzler.

bulvar *a. Fr.* kent içinde, iki yanı ağaçlıklı, geniş anayol. *eş. yeni* genyol.

bumerang *a. (Avustralya yerlilerinin dilinden)* akasya, okaliptüs gibi sert ağaçların geniş çatallı dallarından yontulup kılıç keskinliği verilmiş kıvrık bir sopa biçiminde, atıldığı yere geri dönebilen, eski Mısırlıların, Hindistan'da kimi yerlerdeki halkın ve genellikle Avustralya yerlilerinin kullandığı bir av aracı, bir tür silah.

bungalov *a. İng.* genel olarak tahtadan ve benzeri hafif bir yapı gerecinden yapılmış, deniz kıyısında ya da kırda kurulmuş tek katlı, küçük ev.

burgata *a. İt. den.* bitkisel ya da çelik halatların kalınlığını pus (II) (= 2.54 cm.) cinsinden belirten birim.

burgaz *a. Yun.* Yunanca "kale, hisar" anlamına gelen bu sözcük, Türkçede kimi bileşik yer adlarında geçer: Lüleburgaz, Kumburgaz gibi.

burina *a. İt. den. bkz.* **borina**.

burinata *a. İt. den. bkz.* **borinata**.

burjuva *a. Fr. topb.* kentlerde yaşayan, üretim araçlarını ellerinde bulunduran ve kendi başına üretim ve kazanç yollarında çalışarak kendine oldukça geniş bir geçim sağlayan kimse. *eş. yeni* kentsoylu.

burjuvalaşmak *(nsz) Fr. T.* yaşam düzeyi ve biçimi olarak burjuvalar gibi olmak. *eş. yeni* kentsoylulaşmak.

burjuvalık *a. Fr. T.* **1** burjuva olma durumu. *eş. yeni* kentsoyluluk. **2** *bkz.* **burjuvazi**.

burjuvazi *a. Fr. topb.* üretim araçlarını ellerinde bulunduranla çıkarları bunlarla birleşenlerin oluşturdukları toplumsal sınıf. *eş. yeni* kentsoylu sınıfı, kentsoyluluk.

burs *a. Fr.* **1** bir kimsenin öğrenimini yapması ya da bilgi ve

görgüsünü artırması, araştırmalarda bulunması vb. için, devlet ya da özel bir kuruluşça, belli bir süre ödenen aylık. *eş. yeni* öğrenmelik. **2** bu amaçla vakfedilmiş paranın ya da malın geliri.

bursiye *s. Fr. bkz.* **burslu**.

burslu *s. Fr. T.* bir yerden bursu[1] olan, burs[1] alan (kimse).

burssuz *s. Fr. T.* bursu[1] olmayan, burs[1] almayan (kimse).

buşon *a. Fr.* elektrik sigortasındaki tıpa.

butik *a. Fr.* giyim ve süs eşyası satılan küçük dükkân.

butikçi *a. Fr. T.* butik işleten kimse.

buton *a. Fr.* elektronik bir aygıtı ya da aracı basılınca çalıştırmaya yarayan düğme.

buyot *a. Fr.* yatağı ısıtmak için kullanılan sıcak su torbası.

buzuki *a. Yun.* bağlamaya çok benzeyen bir Yunan çalgısı.

büfe *a. Fr.* **1** içine genellikle sofra takımlarının konulduğu dolap. **2** kimi toplantılarda, çağrılıları ağırlamak için, üzerine yiyecek ve içeceklerin konulmuş bulunduğu masa. **3** gazete, dergi, sigara, kibrit gibi şeyler ya da bunlarla birlikte yiyecek içecek de satan küçük dükkân.

büfeci *a. Fr. T.* büfe[3] işleten kimse.

bülten *a. Fr.* **1** halka bilgi vermek üzere, belli zamanlarda ya da zaman zaman çıkarılan resmi duyuru. **2** bir kuruluşun çalışmalarını ya da bilimsel araştırmaların özetini yayımlamak üzere çıkarılan süreli yayın.

bürlesk *s. Fr.* maskaraca ve komik olan (oyun, yazı).

büro *a. Fr.* **1** çalışma odası ya da küçük işyeri. **2** danışma ve yazı işlerinin yürütüldüğü resmi işyeri. **3** güvenlikte belli bir işe bakan bölüm. *eş.* şube.

bürokrasi *a. Fr.* **1** devletle ilgili işlerin yürütülmesinde yönetimin aşırı ölçüde etkili olması. *eş.* kırtasiyecilik, *yeni* yazçizcilik. **2** devlet görevlileri topluluğu. *eş. yeni* genörgüt.

bürokrat *a. Fr.* **1** devlet dairesinde çalışan görevli. **2** *s.* devletle ilgili işlerin yürütülmesinde, biçime gereğinden çok önem veren (kimse). *eş.* kırtasiyeci.

bürokratik *s.* bürokrasiyle ilgili.

büst *a. Fr.* insan vücudunun genellikle omuzdan yukarısını gösteren yontu.

bütan *a. Fr.* petrolde çözünmüş olarak bulunan, oda sıcaklığında gaz durumunda olan, az bir basınç altında kolayca sıvılaşan, metal bidon ya da tüpler içinde taşınabilen ve saklanabilen, yakıt olarak yararlanılan bir gaz.

bütçe *a. İng.* devletin, bir kuruluşun, bir ailenin ya da bir kimsenin ileriye dönük olarak bir süre için tasarladığı gelir ve giderlerini türleriyle ve ayrıntılarıyla gösteren çizelge.

büz *a. Fr.* pissu vb. döşeminde kullanılan, pişmiş topraktan ya da çimentodan yapılmış, kalın su borusu. *eş.* künk.

C

caba *s.* ve *be. İt.* hiçbir karşılık vermeden, karşılıksız olarak, hiç emek ya da para vermeksizin, karşılıksız, parasız.

cacık *a. Erm.* **1** ayranın ya da sulandırılmış yoğurdun içine hıyar doğranarak yapılan ve yemeklerde salata gibi kullanılan bir yiyecek. **2** *arg.* aptal, gerzek, bön, budala (kimse).

cafe *a. İng. (İngilizce yazımıyla kullanılmakla birlikte "kafe" biçiminde söylenmektedir) bkz.* **kafe**.

caket *a. İt. esk. bkz.* **ceket**.

candarma *a. ha. bkz.* **jandarma**.

cangıl *a. İng. bkz.* **cengel**.

carcur *a. ha. bkz.* **şarjör**.

carmakçur *a. Erm. (Ermenice "ak su" anlamından) arg.* rakı.

casino *a. İng. (İngilizce yazımıyla kullanılmakla birlikte "kazino"ya da "gazino" biçiminde söylenmektedir)* rulet ve benzeri makinelerle kumar oynanan lüks kumarhane.

caz *a. İng.* **1** XX. yüzyılın başlarında Kuzey Amerika zencilerinin müziği olarak doğan, sonraları bütün dünyada sevilip benimsenen, Afrika halk müziğiyle batı halk müziğinin bir karışımı denilebilecek bir müzik türü. **2** yalnızca böyle müzikleri çalan orkestra. *eş.* cazbant.

cazbant *a. İng.* yalnızca caz müziği çalan orkestra. *eş.* caz.

cazcı *a. İng. T.* caz müziği besteleyen, söyleyen ya da çalan kimse.

ceket *a. Fr.* uzun kollu, cepleri bulunan, önden düğmeli, gövdeyi kalçaya değin örten üst giysisi.

ceketatay *a. Fr. bkz.* **jaketatay**.

ceneral *a. İt. esk. bkz.* **general**.

Ceneviz *ö. a. İt. tar.* Cenova, Cenova Cumhuriyeti.

Cenevizli *ö. a.* ve *s. İt. T. tar.* Osmanlı İmparatorluğu döneminde Ceneviz (bugünkü Cenova kenti) Cumhuriyeti halkından olanlara verilen ad.

cengel *a. İng. (Hintçeden İngilizce yoluyla)* Hindistan'ın geniş, çok sık ve kendine özgü bitkileri olan ormanlarına verilen ad.

centilmen *a.* ve *s. İng.* insanlarla olan ilişkilerinde incelikli davranan, ince ve görgülü, çok efendi (erkek).

centilmence *be.* ve *s. İng. T.* görgülü, ince, kibar kimselere yakışır bir biçimde.

centilmenlik *a. İng. T.* **1** centilmen olma durumu. **2** incelikli, görgülü davranış, centilmene yakışır tutum. **centilmenlik anlaşması** (ya da **antlaşması**) *İng. T.* karşılıklı güvene dayanan sözlü anlaşma.

Cermen *ö. a. Fr.* **1** eskiden, Avrupa'da Bohemya'yı, bugünkü Almanya'yı ve Polonya'nın batı

bölümünü içine alan topraklarda bulunan Cermanya'da oturan halk. **2** bu halktan olan kimse. **3** *s.* bu halkla ilgili olan.

cıgara *a. ha. bkz.* **sigara**.

cımbız *a. Yun.* **1** kıl gibi ince şeyleri tutmak ya da tutup çekmek için kullanılan, madenden yapılmış küçük maşa. **2** genellikle dokumacılıkta, kumaş yüzlerinde kalan düğüm ve benzeri şeyleri temizlemekte yararlanılan el aracı. **cımbızla çeker gibi** *Yun. T.* inceden inceye arayıp bularak.

cımbızcı *s.* ve *a. Yun. T.* dokumacılıkta, kumaş yüzlerinde kalan düğüm ve benzeri pürüzleri cımbız yardımıyla alan, temizleyen işçi.

cımbızcılık *a. Yun. T.* cımbızcının işi, uğraşı.

cımbızlama *a. Yun. T.* **1** cımbızlamak eylemi. **2** dokumacılıkta, kumaş üzerinde kalan çöplerin, düğüm ve benzeri şeylerin cımbız[2] denilen özel araçla temizlenmesi işlemi.

cımbızlamak *(-i) Yun. T.* cımbız ile yolmak, temizlemek.

cıngar *a. Çin. arg. bkz.* **çıngar**.

cıvadra *a. İt. den.* özellikle yelkenli gemilerde, geminin baş bodoslamasının hemen üstünden dışarıya doğru biraz kalkık olarak uzatılan direk.

cıvata *a. İt.* birbirine bağlanması gereken ağaç ya da metal parçaların önceden hazırlanmış bulunan deliklerinden geçirilip ucuna somun takılarak sıkıştırılan iri başlı vida. **cıvataları gevşemek** *İt. T. arg.* kendisini denetleyememek, elinde olarak ya da olmayarak sürekli gülmek, kendisini bırakmak.

cıvatalamak *(-i) İt. T.* cıvata ile tutturmak.

cıvatalı *s. İt. T.* cıvata ile tutturulmuş.

cibre *a. Yun.* sıkılıp suyu alınan üzüm ve benzeri meyvelerin posası.

cigara *a. ha. bkz.* **sigara**.

cimnastik *a. esk. bkz.* **jimnastik**.

cin *a. İng.* buğday, arpa, yulaf gibi tanelerden damıtılarak elde edilen ve ardıç fıçılarda bekletilerek, ardıçla ve kimi bitkilerle kokulandırılan, renksiz ve alkol derecesi yüksek, tonikle ya da meyve sularıyla içilen bir içki.

cip *a. İng.* dağlık taşlık, çok engebeli yerlerde de kullanılabilecek biçimde yapılmış dört tekerli motorlu taşıt.

cips *a. İng.* ince ve yuvarlak, serçe parmak gibi küçük küçük kesilerek kızartılmış patates yiyeceği.

ciranta *a. İt. tic.* bir bonoyu ciro eden kimse.

ciro *a. İt. tic.* bir ticaret senedinin arkasına, alacaklısınca gereken yazının yazılarak imzalanıp başkasına devredilmesi. **ciro etmek** *İt. T. tic.* bir ticaret senedinin ya da banka çekinin tutarı olan parayı başkasına aktarmak ereğiyle, senedin ya da çekin arkasına gereken yazıyı yazıp imzalayarak vermek.

Cizvit *ö. a.* ve *s. İt.* **1** Hıristiyanlıkta XVI. yüzyılda ortaya çıkmış, "İsa Derneği" de denilen bir tarikat. **2** bu tarikattan olan Hıristiyan.

coğrafi *s. Yun. Ar.* coğrafya ile ilgili.

coğrafya *a. Yun. Ar.* **1** yeryüzünü fiziksel, ekonomik, biyolojik, insansal ve siyasal yönlerden inceleyen bilim. **2** bir yeryüzü parçasını, bir bölgeyi, bir ülkeyi belirleyen, niteleyen fiziksel, ekonomik, biyolojik, insansal ve siyasal gerçekliklerin tümü. **3** *arg.* kişinin dış görünümü, vücut yapısı. **coğrafyadan sıfır almak** *Yun. Ar.*

T. arg. dış görünüşü, vücut yapısı çok çirkin olmak.

coğrafyacı *a. Yun. Ar. T.* **1** coğrafyayla uğraşan, coğrafya araştırmaları yapan kimse. **2** okulda coğrafya dersi okutan öğretmen.

coğrafyacılık *a. Yun. Ar. T.* coğrafya ile uğraşma işi, coğrafyacının mesleği.

cokey *a. İng.* **1** at yarışlarında yarış atlarına binip koşturan, bu iş için yetiştirilmiş binici. **2** *arg.* uyuşturucu ve benzeri yasadışı bir maddeyi bilmeyerek taşıyan kimse.

cokeylik *a. İng. T.* cokeyin yaptığı iş, cokeyin mesleği.

conta *a. İt.* sıvının sızmasını önlemek, geçirmezliği sağlamak için iki yüzey arasına yerleştirilip sıkıştırılan, genellikle kauçuktan yapılmış, ince ve ortası delik parça.

cönk *a. (Malezya yerli dilinden)* **1** Malezya'da kullanılan büyük yelkenli gemi. **2** *yaz.* eskiden, saz ozanlarının şiirlerini topladığı, kimi zaman başka saz ozanlarının şiirlerine de yer verdiği, eni boyuna göre uzun olan ve uzunlamasına açılan, deri kaplı şiir defteri.

cumba *a. İt.* **1** eski evlerde, pencere hizasından sokağa doğru çıkıntısı olan kafesli bölüm. **2** *mim.* çıkma.

cumbalı *İt. T. s.* (yapı için) cumbası olan.

cunta *a. İsp.* bir ülkede yönetime genellikle silah zoruyla el koyan kimselerden oluşan kurul.

cuntacı *a. İsp. T.* **1** cunta üyesi. **2** *s.* cunta yandaşı (kimse).

cuntacılık *a. İsp. T.* cuntacı olma durumu, cunta yandaşlığı.

cuntalaşmak *(nsz) İsp. T.* cunta ya da cuntalar oluşturmak.

curnal *a. ha. bkz.* **jurnal**.

Ç

çaça *a. Yun. arg.* **1** eski, usta gemici. **2** bir işte deneyimli olan kimse. **3** (genelevde) yaşlı, deneyimli orospu. **4** genelev işleten kadın. *eş.* mama.

çaçaça *a. İsp.* Meksika'dan dünyaya yayılmış, rumba ile mambonun yeni bir uyarlaması sayılabilecek hareketli bir dans.

çaçalık *a. Yun. T. arg.* çaçanın yaptığı iş.

çaçaron *s. İt.* (kadın için) çok konuşan, çenesi düşük, geveze.

çaçaronca *s.* ve *be. İt. T.* çaçarona yakışır bir biçimde.

çaçaronluk *a. İt. T.* çaçaron olma durumu ya da çaçarona yakışır davranış.

çağanoz *a. Yun. hayb.* kabukluların onayaklılar alttakımından, denizlerde ve kimi türleri tatlı sularda yaşayan, boyları 25 cm. olabilen, eti pek lezzetli olmamakla birlikte balık çorbasında çeşni olarak kullanılan bir yengeç türü.

çamuka *a. Yun. hayb.* sıcak ve ılık denizlerde yaşayan, sırtı yeşil ile kirli sarı, yanları ve karnı gümüş renginde, orta büyüklükte yüzgeçleri ve her iki yanında vücudu boyunca birer çizgi bulunan, ağzı küçük, gözleri büyük, boyu on santimetreyi geçmeyen, eti lezzetli bir balık.

çap *a. Erm.* oylum, büyüklük, ölçü.

çapa *a. İt.* **1** çapalamak eylemi. **2** tarlada, bahçelerde toprağı işlemek, kazmak için kullanılan, ağaç saplı, keskin ağızlı, demirden yapılmış kazı aracı. **3** *den.* gemilerin akıntıya kapılarak yer değiştirmesini önlemek, yüzer halde durabilmesini sağlamak için suya atılan, bir zincirle gemiye bağlı bulunan, deniz dibinde tutunabilecek biçimde özel olarak yapılmış, ucu çengelli, çok ağır, demir araç. *eş.* demir. **çapa yapmak** *İt. T.* zararlı otlarını temizleyerek toprağı çapa[2] ile kabartmak. *eş.* çapalamak.

çapacı *a. İt. T.* çapa[1] yapan işçi.

çapalamak *(-i) İt. T.* zararlı otları çapa[2] ile temizlemek, (toprağı) çapa[2] ile kabartmak.

çapalanmak *(nsz) İt. T.* (toprak) çapa[2] ile zararlı otları alınıp kabartılmak.

çapalatmak *(-i, -e) İt. T.* **1** çapalanmasını sağlamak. **2** çapalamasını sağlamak, çapalamak işini yaptırmak.

çapalı *s. İt. T.* **1** çapası olan (kimse). **2** çapalanmış (yer).

çapari *a. İt.* iğnelerinin uçlarına yem yerine tüy takılmış, on beş ve daha çok iğneli olta.

çapasız *s. İt. T.* **1** çapası olmayan. **2** çapalanmamış (yer).

çapsız *s. Erm. T. mec.* değersiz,

önemsiz, yeteneksiz.

çar *a. Rus. tar.* eskiden Rus imparatorlarına ve Bulgar krallarına verilen san.

çariçe *a. Rus. tar.* çarın karısı ya da bir çarlığı yöneten kadına verilen san.

çarlık *a. Rus. T. tar.* **1** çar olma durumu. **2** bir çarın yönetiminde bulunan devlet.

çarliston *a. İng.* **1** Afrika'nın ilkel budunlarının dans ve müzik ritminden esinlenerek yaratılmış olan, kıvrak ve bükülgen bir yürüyüşe eklenen dönüşlerle, ayağın biri yere basarken ötekiyle havada hareketler yaparak oynanan ve Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da yaygınlaşan bir dans. **2** *bitb.* uzun ve kalın, sivri uçlu yeşil biber. **3** *arg.* züppe. **çarliston biberi** *İng. T. bkz.* **çarliston**[2]. **çarliston marka** *İng. İt. arg.* **1)** züppe. **2)** tuhaf, alışılmamış, yeni moda.

çarmakçur *a. Erm. arg. bkz.* **carmakçur**.

çartır *a. İng.* dolmuş uçağı.

çatana *a. (Romanya'da, Tuna kıyısındaki Çetene kasabasının adından) den.* filika büyüklüğünde, islimle işleyen deniz teknesi.

çatanacı *a.* çatana işleten kimse.

çay *a. (Çince "ça" sözcüğünden) bitb.* **1** çaygillerden, anayurdu Yukarı Birmanya, Güneydoğu Çin ve Orta Vietnam olan, kısa saplı, almaşık yapraklı, birkaç metre boya erişebilen bir ağaççık. **2** bu bitkinin yeşilken toplanıp özel işlemlerle kurutulan ve paketlenen yaprağı. **3** bu yaprakların belli yöntemlerle suda haşlanmasıyla elde edilen, kendine özgü kokulu, sarımtırak kırmızı renkli ve genellikle sıcak olarak içilen içecek. **4** genellikle öğleden sonra düzenlenen ve konuklara çay eşliğinde bisküvi, pasta, börek, çörek gibi yiyeceklerin sunulduğu toplantı. **5** çoğunlukla okullarda öğretim yılı sonunda ya da okul bitirme dolayısıyla düzenlenen müzikli, danslı toplantı.

çaycı *a. (Çince ve Türkçe)* **1** çay[3] yapıp satan kimse. **2** çay üreticisi. **3** çay içmeye düşkün kimse, çay tiryakisi.

çaycılık *a. (Çince ve Türkçe)* **1** çay[3] pişirip satma işi. **2** çay[1] yetiştiriciliği.

çaydanlık *a. (Çince "ça", Farsça "-dan" ve Türkçe "-lık" ekiyle kurulmuş bir sözcük)* genellikle metalden yapılan, içinde çay[3] suyu kaynatılan ya da kimi zaman çay[3] da yapılan, belli bir biçimi olan kap.

çaygiller *ç. a. (Çince ve Türkçe) bitb.* örnek bitkisi çay[1] olan, ayrı taçyapraklı ikiçeneklilerden bir bitki familyası.

çayhane *b. a. (Çinçe ve Farsça)* tavla, iskambil gibi oyunların oynandığı, çay, kahve ve alkolsüz içkilerin içildiği genel yer. *eş.* çayevi.

çeçe *a. Fr. hayb.* Güney Afrika'da yaşayan, ikikanatlılardan, sinekten oldukça büyük, "uyku hastalığı" denilen bir hastalığı insana aşılayan bir böcek.

çek *a. İng.* bir kimsenin, bankadaki hesabından belgede yazılı miktar kadarının belgede adı yazılı olana ya da onun belgeyi havale ettiği kimseye ya da belgeyi taşıyana ödenmesi için düzenlediği, belli biçim ve özelliği olan yazılı belge.

çekap *a. İng.* bir kimsenin sağlık yönünden yaptırdığı genel yoklama. *eş.* sağlık yoklaması. **çekap yaptırmak** *İng. T.* sağlık yönünden genel bir denetimden geçmek.

çelenç *a. İng.* kimi spor dallarında

kırılan rekorlarla elden ele geçen kupa ve bu kupayı kazanmak için yapılan yarışma, rekor kırma.

çelenk *a. Yun.* çiçek, dal ve yapraklardan oluşturulmuş halka.

çelist *a. İt.* viyolonsel çalan sanatçı.

çello *a. İt. (İtalyanca "violoncello" sözcüğünden) müz.* viyolonselin kısa adı.

çembalo *a. İt. (İtalyanca "klavicembalo"sözcüğünden kısaltılmış biçim) müz. bkz.* **klavsen**.

çemen *a. Erm.* **1** *bitb.* maydanozgillerden, kimyon türü bir bitki. **2** bu bitkinin kokulu tohumu. **3** bu tohumun un durumuna getirilip kırmızıbiber ve dövülmüş sarmısakla karıştırılarak pastırmanın üzerine sürülen ve pastırmaya özel bir tat ve koku veren macunu.

çemenlemek *(-i) Erm. T.* üzerine çemen[3] sürmek, çemen[3] ile kaplamak.

çemenlenmek *(nsz) Erm. T.* üzerine çemen[3] sürülmek, çemen[3] ile kaplanmak.

çemenli *s. Erm. T.* üzerine çemen[3] sürülmüş bulunan, çemeni olan.

çerez *a. Yun.* **1** yemek öncesi yenilen ya da yemeğe, içkiye eşlik eden zeytin, peynir, meyve, kuruyemiş gibi yiyecekler. **2** yemek dışı yenilen her türlü kuruyemiş ya da taze meyveler.

çerezci *a. Yun. T.* çerez satan kimse, kuruyemişçi.

çerezlenmek *(nsz) Yun. T.* **1** çerez türünden olan bir şeyler yemek. **2** *mec.* bir işten, bir durumdan, bir şeyden biraz yararlanmak.

çerezlik *a. Yun. T.* **1** çerez olabilecek yiyecekler. **2** içine çerez konulan kap.

çete *a. İsl.* **1** ordu birliklerinden olmayan, genellikle gönüllü sivil halktan oluşan silahlı küçük birlik. **2** *mec.* kötü bir amaçla bir araya gelmiş birkaç kişilik topluluk.

çeteci *a. İsl. T.* çeteden olan kimse.

çetecilik *a. İsl. T.* çeteci olma durumu ya da çetecinin yaptığı iş.

çetele *a. Yun.* bir şeyde, oyularak ya da çizilerek açılan kertik.

çeteleci *a. Yun. T. ha.* ormandan kesilen odunları bir tüccar adına, çetelesini tutarak teslim alan kimse.

çıma *a. İt. den.* **1** gemi halatı ya da halat parçası. **2** halatın halka biçimindeki ucu. **çıma atmak** *İt. T. den.* halat vermek, halatı uzatmak.

çımacı *a. İt. T. den.* iskelelerde ve vapurlarda çıma atan ya da toplayan işçi.

çıngar *a. Yun. arg.* gürültü patırtı, kargaşa, kavga. **çıngar çıkarmak** *Yun. T. arg.* kavgaya yol açmak, gürültü patırtı çıkmasına neden olmak, bir bahane bulup kavga çıkarmak. **çıngar çıkmak** (ya da **kopmak**) *Yun. T. arg.* gürültü patırtı, kavga çıkmak.

Çigan *ö. a. Mac.* **1** Hindistan kökenli olduğu öne sürülen, dünyanın birçok yerinde ve genellikle Bohemya ve Macaristan'da yaşayan göçebe bir halk. *eş.* Çingene. **2** bu halkın soyundan gelen kimse. *eş.* Çingene. **3** *s.* bu halka özgü, bu halkla ilgili olan. **Çigan müziği** *Mac. Fr.* Çingenelerin geliştirdikleri ve yaylı sazlarla çalınan, çok hareketli Macar halk müziği.

çiklet *a. İng.* ağızda çiğnenmek üzere küçük tablet halinde hazırlanmış ve kâğıda sarılmış, özel olarak kokulandırılmış ve şekerlenmiş yapay sakız.

çikolata *a. İt.* kakaodan yapılan ve kimi zaman içine şeker, süt, fındık, fıstık gibi şeyler katılan yiyecek.

çikolatacı *a. İt. T.* çikolata yapan ya da satan kimse.

çikolatalı *s. İt. T.* içinde çikolata bulunan.

çimento *a. İt.* killi kalkerlerin özel fırınlarda pişirilip ezilmesi yoluyla elde edilen, belli oranda su katılınca çabucak kuruyup sertleşen, bu özelliği nedeniyle pek çok alanda yararlanılan, kum ve benzeri maddeler eklenerek yapı işlerinde harç olarak kullanılan, ak ya da külrenginde toz.

çimentocu *a. İt. T.* çimento yapan ya da satan kimse.

çimentolamak *(-i) İt. T.* çimento ile sıvamak, çimentoyu su ile karıştırarak sürmek.

çimentolanmak *(nsz) İt. T.* çimento ile sıvanmak, çimento ile kaplanmak.

çimentolatmak *(-i, -e)* **1** çimento ile sıvatmak, çimento ile sıvanmasını sağlamak. **2** çimentolamak eylemini yaptırmak.

çinakop *a. Yun. hayb.* yaklaşık yirmi tanesi bir kilo gelecek denli ufak olan lüfer, lüferin küçüğü, lüfer yavrusu.

çinçilya *a. İsp. hayb.* **1** çinçilyagillerden, anayurdu Güney Amerika olan, soyu tükenmekte olduğu için kümeslerde beslenen ve üretilen, kürk yapımında kullanılan yumuşak ince kıllı, koyulu açıklı gümüş renginde güzel postu ve çok lezzetli eti için avlanan kemirgen bir hayvan. **2** bu hayvanın kürkü.

çinçilyagiller *ç. a. İsp. T. hayb.* örnek hayvanı çinçilya[1] olan kemirgenler familyası.

çinko (I) *a. İt.* **1** simgesi Zn, atom sayısı 30, atom ağırlığı 65,38 olan, mavimsi ak renkte sert bir element. **2** *s.* bu elementten yapılmış (nesne).

çinko (II) *a. İt.* tombala oyununda, kartın bir sırasını doldurunca söylenen söz.

çinkograf *a. İt.* çinkografi ustası.

çinkografi *a. İt.* çoğaltılmak istenilen resim ya da yazıların kalıbını çinko üzerine çıkarma sanatı.

çinkolamak *(-i) İt. T.* bir yeri çinko (I) ile kaplamak ya da bir şeye belli oranda çinko (I) katmak.

çinkolu *s. İt. T.* **1** üzerinde çinko (I) bulunan ya da çinko (I) kaplanmış olan. **2** bileşiminde çinko (I) bulunan.

çip *a. İng.* bilgisayarlarda çok sayıda küçük anahtarlardan oluşan elektronik devre. *eş.* yonga.

çipo *a. İt. den.* çapa[2]. *eş.* demir.

çipura *a. Yun. hayb.* daha çok Akdeniz'de ve Ege Denizi'nde bol bulunan, ortalama boyu 20-30 cm. olan, vücudu elips biçiminde ve yanları basık, uzun bir sırt, çok gelişmiş bir kuyruk yüzgeci ve solungaçtan kuyruğuna değin koşut olarak uzanan yan çizgileri bulunan, gövdesi kalın pullarla örtülü, başı oldukça büyük, eti beyaz ve çok lezzetli bir balık.

çir *a. (Yunanca "çiroz" sözcüğünden) arg.* çok zayıf, sıska (kimse).

çiroz *a. Yun.* **1** yumurtasını atarak zayıflamış uskumru. **2** kurutulmuş uskumru. **3** *mec.* çok zayıf, sıska kimse.

çirozlaşmak *(nsz) Yun. T.* **1** (uskumru için) yumurtasını atarak zayıflamak. **2** *mec.* çok zayıflamak.

çirozluk *s. Yun. T.* **1** çiroz[2] olmaya uygun ya da bunun için ayrılmış (balık). **2** *a.* kara kuruluk, zayıflık, sıskalık.

çita *a. İng. hayb.* etçil memelilerden, etçiller takımının kedigiller familyasından, Asya ve Afrika ormanlarında bulunan, postu açık kızıl sarı üzerine kara benekli, yüzünde ayla biçiminde uzun kıllar bulunan, uzun bacaklı, insana kolay

alışan bir hayvan.

çopurina *a. Yun. hayb.* izmarite benzeyen küçük bir balık.

çotira *a. kbd. hayb.* çotiragillerden, sıcak denizlerde ve bir türü Akdeniz kıyılarında yaşayan, kısa ve geniş gövdeli, kalın derili, sert pullu, sırt yüzgecinin önünde dikilebilen bir diken bulunan, kara denebilecek denli esmer, eti lezzetli bir balık.

çotiragiller *ç. a. kbd. T. hayb.* örneği çotira olan kemikli balıklar familyası.

çotra *a. Yun.* ağaçtan yapılmış küçük su kabı.

D

dadacı *a. Fr. T. yaz.* dadacılık akımına bağlı, o yolda ürünler veren sanatçı. *eş.* dadaist.

dadacılık *a. Fr. T. yaz.* 1916'da Fransa'da ozan Tristan Tzara ve arkadaşlarınca kurulan, adını çocukların "dada" biçiminde çıkardıkları anlamsız iki heceden alan, Birinci Dünya Savaşı dolayısıyla Fransız toplumunun içine düştüğü umutsuzluk, güvensizlik ortamını sarsmak, toplumu şaşırtarak, uyuşukluğundan çekip çıkarmak ereğiyle rastlantıyı, sezgiyi ve amansız bir alaycılığı ön plana alarak alışılmış dil ve estetik kurallarını hiçe sayan, sözcüklerin sözlük anlamlarına değer vermeyen, anlatımda başıboşluğa ve alabildiğine çağrışımlara yaslanan, bile bile kapalılığa sapan ve 1921'e değin sürüp yerini gerçeküstücülüğe bırakan bir yazın akımı. *eş.* dadaizm.

dadaist *a. Fr. yaz. bkz.* **dadacı**.

dadaizm *a. Fr. yaz. bkz.* **dadacılık**.

daktilo *a. Fr.* **1** yazı makinesi. **2** yazı makinesiyle yazmayı meslek edinmiş kimse. **daktilo etmek** *Fr. T.* (bir yazıyı) yazı makinesiyle temize çekmek, yazmak. **daktilo makinesi** yazı makinesi.

daktilograf *a. Fr.* yazı makinesiyle yazmayı iş edinmiş kimse. *eş.* daktilo[2].

daktilografi *a. Fr.* yazı makinesiyle yazma işi.

daktiloluk *a. Fr. T.* daktilonun işi, görevi.

daktiloskopi *a. Fr.* parmak izine dayanarak kimlik belirleme yöntemi.

daktilotekni *b. a. Fr.* parmak izini araştırma ve belirlemede kullanılan yöntem.

dalavere *a. İt. tkz.* yalan dolanla gizlice görülen kötü iş, gizli oyun, hile, düzen. **dalavere çevirmek** (ya da **döndürmek**) yasadışı, hileli, kurnazca yollarla, yalan dolanla iş becermek, kötü işler yapmak.

dalavereci *a.* ve *s. İt. T. tkz.* dalavere çeviren, çıkarı için hileye başvuran (kimse).

daltonizm *a. (kendisinde de bulunan bu hastalığı ilk olarak tanımlayan İngiliz fizikçi Dalton'un adından) hek.* bütün renkleri ya da kimi renkleri, özellikle kırmızıyla yeşili ayıramama biçimindeki görme bozukluğu. *eş.* renkkörlüğü.

dalya (I) *ünl. İt.* **1** bir şey sayılırken birim olarak alınan sayıya gelince söylenen uyarma sözü; örneğin dalya yüz ise, her yüz sayışta "dalya!" denir. **2** *a. ha.* sınır ya da aşama. **3** *ha.* sayı sayılırken yüz sayısına gelince söylenen söz.

dalya (II) *a. (İsveçli bitkibilimci*

Dahl'in adından) bitb. bileşikgillerden, yumru köklü, çiçekleri yıldız biçiminde, türlü renkte, katmerli ve büyük, bir süs bitkisi. *eş.* yıldızçiçeği.

dalyan *a. İt.* deniz, göl, ırmak gibi sularda, kıyılara yakın yerlerde su içinde çakılmış kazıklara gerilmiş ağlardan oluşturulan büyük, geniş balık avlama yeri, bir tür balık avlama çemberi, bir tür balık kapanı. **dalyan ağı** *İt. T. den.* dalyanlarda kullanılan, dar gözlü ve huni biçiminde balık ağı. **dalyan çorbası** *İt. Far.* çeşitli taze balıklardan yapılmış bol soğanlı çorba. **dalyan gibi** *İt. T.* (kişi için) boylu boslu. **dalyan kapısı** *İt. T.* bir dalyanın, balıkların girmesi için bırakılmış olan ve balıklar girdiği zaman kapatılan giriş açıklığı. **dalyan köftesi** *It. Far.* sığır ya da koyun etinden yapılan, içine lop yumurtalar yerleştirilen salçalı köfte. **dalyan tarlası** *İt. T.* su içinde dalyanın kurulduğu alan. **dalyan yeri** *İt. T. den.* deniz, göl, ırmak gibi sularda dalyan oluşturmaya elverişli yer.

dalyancı *a. İt. T.* dalyan sahibi olan ya da dalyanla balık tutan balıkçı.

dam *a. Fr.* **1** dansta kavalyeye eşlik eden kadın. **2** (iskambil kâğıdında) kız.

dama *a. İt.* altmış dört kareye bölünmüş bir zemin üzerinde on altışar taşla iki kişi arasında oynanan bir oyun. **dama demek** *İt. T.* **1)** bir işi daha ileriye götürecek gücü kalmamak, bir işte olanaklarını tüketmek. **2)** tükenmek. **3)** bir işi başarıyla son evresine ulaştırmak.

damacana *a. İt.* su ya da herhangi bir sıvı koymak, taşımak için yapılmış, şişkin karınlı, dar ağızlı, çoğunlukla bir hasır ya da sepet içinde korunan büyük şişe.

damacı *a. İt. T.* dama oyuncusu.

damasko *a. İt. (Damasco [Suriye'nin başkenti olan Şam] kentinin adından)* genellikle döşemelik olarak kullanılan, çözgü ve atkı iplikleri birbirinden ayrı parlaklıkta olduğu için değişik desen oluşturan, ipek ve keten karışımı bir kumaş.

damper *a. İng.* bir şasinin üzerine takılmış inip kalkar bir kasası olan, hidrolik krikoyla hareketi sağlanan bir yük boşaltma düzeneği. *eş. yeni* döker.

damperli *s. İng. T.* damper düzeneği olan. *eş. yeni* dökerli.

damping *a. İng. eko.* uluslararası bir pazarı elde etmek ya da bir malı elden çıkarmak amacıyla fiyatını büyük ölçüde düşürerek satma. *eş. yeni* düşürüm. **damping yapmak** *İng. T. ha.* malın fiyatını düşürmek.

dandik *s. kbd. arg.* **1** (uyuşturucu maddeler için) çok düşük nitelikli, kalitesiz. **2** (herhangi bir şey için) düşük nitelikli, kötü, düzmece.

dandikleşmek *(nsz) kbd. arg.* dandik bir duruma gelmek.

dandikleştirilmek *(nsz) kbd. arg.* dandikleşmesine yol açılmak, dandikleşmesi sağlanmak, dandik duruma getirilmek.

dandikleştirmek *(-i) kbd. arg.* dandik duruma gelmesini sağlamak.

dandiklik *a. kbd. arg.* dandik olma durumu.

dandini *a. İng.* herkesten başka türlü giyinen ve davranan, züppe.

dang *a. İsp. hek.* başta, kaslarda, oynaklarda ağrılar yapan, vücutta kızıl lekeler oluşturan, ateşli ve salgın bir hastalık.

daniska *s. Al. (Almanya'daki Danzing kentinin adından) arg.* en güzel, en iyi, en iyi örnek.

dans *a. Fr.* belirli bir müziğe uyularak yapılan, bu yönden müzikle kaynaşan ve estetik değer taşıyan vücut devinimleri. **dans etmek** *Fr. T.* belirli bir müziğe uyarak, estetik değer taşıyan vücut devinimleri yapmak. **dans müziği** dans edilmek için bestelenmiş müzik.

dansçı *a. Fr. T.* **1** dans etmekte olan kimse. **2** dans etmeyi meslek edinmiş kimse.

dansçılık *a. Fr. T.* dansçı olma durumu, dansçının mesleği.

dansimetre *a. Fr.* sıvıların yoğunluğunu ölçmede kullanılan aygıt. *eş.* yoğunlukölçer.

dansing *a. İng.* dans etmek için gidilen, halka açık yer.

danslı *s. Fr. T.* dans da edilen (toplantı vb.).

dansör *a. Fr.* dans etmeyi meslek edinmiş olan erkek, (erkek) dansçı.

dansörlük *a. Fr. T.* dansör olma durumu, dansörün yaptığı iş. *eş.* dansçılık.

dansöz *a. Fr.* dans etmeyi meslek edinmiş olan kadın, (kadın) dansçı.

dansözlük *a. Fr. T.* dansöz olma durumu, dansözün yaptığı iş, dansçılık.

dantel *a. Fr.* her türlü iplikle örülen ya da bir kumaşın kenarına işlenen, türlü biçimde, ince ve ağ görünümünde örgü. *eş.* dantela, *ha.* tentene.

dantela *a. Fr. bkz.* **dantel**.

dantelağacı *b. a. Fr. T. bitb.* dulaptalotugillerden, Antillerde yetişen, çok dallı, yaprakları basit ve düz kenarlı, dal ucunda salkım ya da başak biçiminde çiçekleri olan, kabuk ve lifleri dantele benzeyen, lifleri sünger gibi kullanılan bir ağaç.

dantelalı *s. Fr. T. bkz.* **dantelli**.

dantelli *s. Fr. T.* danteli olan.

dara *a. İt.* **1** kabıyla birlikte tartılan bir nesnenin kabının ağırlığı. **2** kabıyla birlikte tartılan nesnelerin kabının belli olan ağırlığına karşılık olarak terazinin öteki kefesine konulan ağırlık. **3** içinde yük taşınan aracın boş durumdaki ağırlığı. **darasını almak** içine bir şey konularak tartılacak kabın ağırlığını belli etmek üzere kabı tartmak. **darasını düşmek** bir şeyi kabıyla birlikte tarttıktan sonra kabın ağırlığını hesaptan çıkarmak, düşmek. **daraya atmak** (ya da **çıkarmak**) değer vermemek, hesaba katmamak.

daralı *s.* ve *be. İt. T.* (tartılan nesne için) kabı ile birlikte.

darasız *s.* ve *be. İt. T.* kabıyla tartılan nesneler için) darası alınmadan.

Darvinci *ö. a. (İngiliz doğabilimci Charles Darwin'in adından) yaşb.* ve *fels.* Darvincilik yandaşı.

Darvincilik *ö. a. (İngiliz doğabilimci Charles Darwin'in adından) yaşb.* ve *fels.* doğabilimci Darwin'in, insanı da içine alan bütün canlı türlerin evriminin yaşam savaşı ve bunun sonucu olarak doğal ayıklanma olduğunu öne süren öğretisi.

dasit *a. Fr. yerb.* kuvarslı diyorit bileşiminde olan bir sızıntı kütlesi.

datif *a. Fr. dilb.* Türkçede *-e (-a,-y -e, -y-a)* ekiyle kurulan, ad soylu sözcüklere yönelme kavramı katan ad durumu. *eş.* yönelme durumu.

dav (I) *a. kbd. hayb.* Afrika'nın doğusunda ve güneyinde yaşayan, kaplan postuna benzer postu az çizgili olan bir zebra türü.

dav (II) *ünl. kbd.* kumarda "gördüm!" anlamında kullanılır.

davlumbaz *a. (İtalyanca "tavlon" sözcüğünden ya da Arapça "tabl" [davul] ve Farsça "baz" [cu] ekinden oluştuğu öne sürülüyor)* **1** mutfak ve benzeri yerlerde ocakların üzerine maden, alçı, beton ve benzeri gereçlerle yapılan, dumanı ve kokuları toplayıp bacaya vermeye yarayan çıkıntı, siper. **2** *den.* yandan çarklı gemilerde çarkların üst bölümlerini örten, çarkları koruyan, yarım daire biçiminde kapak. **3** *esk.* atın eyer başlarına bağlı bulunan ve avcılıkta avı ürkütme, haberleşme gibi işlerde yararlanılan davul.

debboy *a. Fr. ask. esk. bkz.* **depo**.

debi *a. Fr. coğr.* bir akarsuyun herhangi bir yerinde yatağından akıp geçen suyun metre saniye olarak değeri, o yerde bir saniyede akıp geçen suyun oylumu. *eş.* akım.

debil *s. Fr. hek.* zayıf yapılı, güçsüz (kimse).

debillik *a. Fr. T. hek.* yapısal olarak aşırı ve sürekli güçsüzlük.

debimetre *b. a. Fr.* akan ya da bir borudan geçen sıvı ya da gazın debisini ölçen, denetleyen, düzenleyen aygıt.

debriyaj *a. Fr.* otomobilde motor ile vites kutusunu birbirine bağlayıp ayıran, motordan gelen hareketi sarsıntısız olarak öteki aktarma parçalarına ileten düzenek. *eş.* kavrama. **debriyaj pedalı** *Fr.* debriyajı kullanmaya yarayan pedal.

dedantör *a. Fr.* ocak, fırın, soba gibi araçlarda kullanılan likit gazın akışını düzenleyen aygıt.

dedektif *a. İng.* gizli polis. *eş. esk.* hafiye, *yeni* izlemci.

dedektör *a. Fr.* gazları, mayınları, ışınetkin mineralleri, manyetik dalgaları bulmaya yarayan aygıt. *eş.* bulucu.

dedüksiyon *a. Fr. fels.* akıl yürütmede tümelden tikele, yasadan olaya, etkenden etkiye, genelden özele geçme yöntemi. *eş.* tümdengelim.

dedüktif *s. Fr. fels.* dedüksiyon yoluyla bulunan.

defans *a. Fr. sp.* (ayaktopunda) bir takımın, oyun süresince, kalesini korumak için gösterdiği çaba. *eş.* savunma.

defansif *s. Fr.* savunma özelliği taşıyan, savunmaya ilişkin.

defibratör *a. Fr.* yongaları lif durumuna getiren araç.

defile *a. Fr.* giysileri ve modayı tanıtmak ereğiyle mankenler aracılığıyla yapılan gösteri, giysi gösterisi.

deflasyon *a. Fr. eko.* enflasyona karşı önlem olarak devletin piyasadan para çekmesiyle, paranın piyasada azalmasıyla satın alma gücünün artması, paranın değerlenmesi. *eş.* paradarlığı.

defne *a. Yun. bitb.* defnegillerden, anayurdu Anadolu olan ve özellikle Ege Bölgesi'nde bol yetişen, boyu iki metreye ulaşabilen, yaz kış yaprak dökmeyen, yaprakları güzel kokulu olduğu için, koku ve lezzet versin diye et ve balık ızgaralarında, haşlamalarda baharat olarak kullanılan, yapraklarından yeşil renkli bir yağ çıkarılan bir ağaç.

defnegiller *ç. a. Yun. T. bitb.* ikiçeneklilerin ayrı taçyapraklılarından, yaprakları kokulu birçok türü içine alan ve tanınmış örneği defne olan bir bitki familyası.

defneyaprağı *b. a. Yun. T. hayb.* lüferin boyu on santimi geçmeyen küçüklerine verilen ad.

defo *a. Fr.* (bir malda) bozukluk, sakatlık, eksiklik, kusur, elverişsizlik, özür.

defolu *s. Fr. T.* (mallar için) bozuk-

luğu, eksikliği, sakatlığı, özürü, kusuru bulunan.

deformasyon *a. Fr.* kalıbı, biçimi bozulma, biçimsizleşme. *eş.* biçimbozum.

deforme *s. Fr.* kalıbı, biçimi bozulmuş, biçimsizleşmiş. **deforme etmek** *Fr. T.* bir şeyin kalıbını, biçimini bozmak, biçimsizleştirmek. **deforme olmak** *Fr. T.* kalıbı, biçimi bozulmak, biçimsizleşmek.

defosuz *s. Fr. T.* (mallar için) bozukluğu, eksikliği, sakatlığı, özürü, kusuru bulunmayan.

defroster *a. İng.* buzlanmayı önleyen aygıt. *eş.* buzçözer.

degajman *a. Fr. sp.* (kaleci) ayaktopunda, topu sert bir ayak vuruşuyla olabildiğince uzağa atma.

degüstasyon *a. Fr.* bir içkiyi yudum yudum içerek değerlendirme.

dejenerasyon *a. Fr.* var olan karakterini, özelliğini yitirme. *eş.* soysuzlaşma, yozlaşma.

dejeneratif *s. Fr.* soydan gelen özelliğin yitmesine yol açan, soysuzlaşmaya yol açan. *eş.* yozlaştırıcı, soysuzlaştırıcı.

dejenere *s. Fr.* soyunun özelliklerini yitirmiş, soysuzlaşmış, yozlaşmış. *eş.* yoz. **dejenere etmek** *Fr. T.* soyunda, doğasında bulunan iyi niteliklerini yitirmesine yol açmak. *eş.* soysuzlaştırmak, yozlaştırmak. **dejenere olmak** *Fr. T.* soyunda, doğasında bulunan iyi niteliklerini sonradan yitirmek. *eş.* soysuzlaşmak, yozlaşmak.

dejenereleşmek *Fr. T. (nsz)* soyunda, doğasında bulunan iyi niteliklerini sonradan yitirmek. *eş.* soysuzlaşmak, yozlaşmak.

dejenereleştirilmek *Fr. T. (nsz)* soyunda, doğasında bulunan iyi niteliklerini yitirmesine yol açılmak. *eş.* soysuzlaştırılmak, yozlaştırılmak.

dejenereleştirmek *(-i) Fr. T.* soyunda, doğasında bulunan iyi niteliklerini yitirmesine yol açmak. *eş.* soysuzlaştırmak, yozlaştırmak.

dejenerelik *a. Fr. T.* dejenere olma durumu. *eş.* soysuzluk, yozluk.

dejeneresans *a. Fr. hek.* canlılığını, özelliğini yitirme, bozulma. *eş.* soysuzlaşma, yozlaşma.

dekadan *a. Fr.* XIX. yüzyıl sonlarında Fransa'da ortaya çıkan, ince ve tuhaf bir güzellik ardına düşen, klasik düzenin dışına çıkmak isteyen ve simgecilik akımını hazırlayan, sonraları simgecilikle kaynaşan sanatçılara verilen ad.

dekadans *a. Fr.* düşkünleşme başlangıcı. *eş.* düşkünleşme, gerileme.

dekagram *a. Yun. mat.* bir kilogramın yüzde biri, on gram.

dekalitre *a. Yun. mat.* on litrelik oylum ölçü birimi.

dekametre *a. Yun. mat.* on metre uzunluğunda bir uzunluk ölçüsü birimi.

dekan *a. Lat.* üniversitede bir fakülteyi yöneten, profesör aşamasında öğretim üyesi.

dekanlık *a. Lat. T.* **1** dekanın görevi. **2** dekanın makamı.

dekar *a. Lat. mat.* on ar (=1000 metre kare) değerinde yüzey ölçü birimi.

Dekartçı *ö. a.* ve *s. (Fransız düşünürü Descartes'in adından) fels.* **1** düşünür Descartes'in öğretisiyle ilgili. **2** Descartes felsefesini benimseyen kimse.

Dekartçılık *ö. a. fels. (Fransız düşünürü Descartes'in adından)* **1** düşünür Descartes'in felsefesi. **2** düşünür Descartes'in ve yandaşlarının öğretisi.

dekaster *a. Fr.* sterin on katı olan,

on metre küpe eşit oylum ölçüsü birimi.

dekatlon *a. Yun. sp.* bir atletin, atletizmin on dalı olan 100 metre koşusu, uzun atlama, gülle atma, yüksek atlama, 400 metre koşusu, 110 metre engelli koşu, disk atma, sırıkla yüksek atlama, cirit atma ve 1500 metre koşusunda, belli bir sırayla bunların hepsinde yer alması biçiminde düzenlenen ve iki gün süren atletizm yarışması.

dekatloncu *a. Yun. T. sp.* atletizmin on dalında çalışarak kendini yetiştiren ve dekatlon yarışmalarına katılan sporcu.

deklanşör *a. Fr.* **1** fotoğraf makinesinde, fotoğraf çekilirken basılınca objektifin açılmasını sağlayan düğme. **2** bir elektrik çevrimi kesicisinin çalışmasını etkileyerek açılmasını önleyen düzen.

deklarasyon *a. Fr.* **1** bildirme, duyurma, açıklama. **2** bir konunun kamuoyuna duyurulması için yapılan açıklama. *eş.* açıklama, bildiri. **3** bildirim, mal bildirimi.

deklare *s. Fr.* açıklanmış, bildirilmiş, duyurulmuş. **deklare etmek** *Fr. T.* **1)** bildirmek, açıklamak, duyurmak. **2)** *huk.* gümrüklerde, vergi konusu olan eşyayı, vergisini ödemek üzere gümrüğe bildirmek, bildirimde bulunmak.

dekoder *a. İng.* şifre çözücü aygıt.

dekolte *a. Fr.* **1** boyun, omuz, göğüs ve sırtın bir bölümünü açık bırakan kadın giysisi. **2** *s.* açık, örtüsüz, çıplak. **3** *tkz.* açık saçık. **dekolte konuşmak** *Fr. T. tkz.* açık saçık şeyler anlatmak.

dekont *a. Fr.* **1** hesap dökümü. **2** kapatılan bir hesaptan yapılacak indirme. **3** bütün indirmeler yapıldıktan sonra alacak verecek miktarı.

dekor *a. Fr.* **1** süslemek ereğiyle bir yere verilen düzen. **2** *tiy.* ve *sin.* tiyatro, sinema ve televizyonda sahneye konulan, filme alınan bir yapıtın konusunun geçtiği yerin ve çağın özelliklerini belirleyen gereçlerin (mobilya vb.nin) tümü ve bunların sahnede düzenleniş biçimi. *eş.* bezem. **3** *mec.* görünüş, görünüm. *eş. esk.* manzara.

dekorasyon *a. Fr.* **1** dekor yapmak eylemi. *eş. yeni* bezemleme. **2** (bir yeri) süsleme.

dekoratif *s. Fr.* süslemeye yarayan, süs olarak kullanılan, süsleyici, bezeyici. *eş. yeni* bezemsel. **dekoratif sanatlar** *Fr. Ar.* ürünlerinde sanat kaygısının ağır bastığı seramik, maden ve değerli taş işlemeciliği, mobilyacılık gibi sanayi alanına da giren sanatlar.

dekoratör *a. Fr.* **1** *bkz.* **dekorcu**. *eş. yeni* bezemci. **2** bir yapının içini döşeyen ve bezeyen sanatçı. *eş.* içmimar.

dekorcu *a. Fr. T. tiy.* ve *sin.* sahneye konulacak, filme alınacak bir yapıtın dekorlarını hazırlayan sanatçı. *eş. yeni* bezemci.

dekore *s. Fr.* süsleme, bezeme ereğiyle düzenlenmiş. **dekore etmek** *Fr. T.* (bir yere) süsleme, bezeme ereğiyle düzen vermek. *eş. yeni* bezemlemek.

dekovil *a. Fr. (Fransız sanayici Paul Decauville'in adından)* raylarının aralığı 60 cm. ya da daha az olan, arabaları buhar, insan ya da hayvan gücüyle yürütülen, küçük demiryolu.

dekreşendo *be. İt. müz.* bir müzik parçasının ses olarak gittikçe alçaltılarak çalınacağını anlatır.

dekstrin *a. Fr. kim.* nişastanın bölünmesinden elde edilen, biçimlenmemiş bir tutkal görünümünde olan yapışkan bir madde.

dekstroz *a. Fr.* nişastada bulunan

şeker.

dekupaj *a. Fr.* beğenilmeyen parçayı oyup çıkarma, kesme.

delegasyon *a. Fr.* herhangi bir topluluğu temsil etmekle görevlendirilmiş yetkili kurul.

delege *a. Fr.* **1** kendisine devleti ya da halkı ya da bir kuruluşu, kurumu temsil yetkisi verilerek bir yere, bir toplantıya gönderilen kimse. **2** parti, sendika, dernek gibi kuruluşlarda, üst toplantılara katılma yetkisi verilen seçilmiş kimse.

delta *a. Yun.* **1** Yunan abecesinin dördüncü harfi, (△). **2** *coğr.* bir akarsuyun denize ulaştığı yerde, sürüklediği lığları çökertmesi nedeniyle oluşan üçgen biçimli düz alan. *eş.* çatalağız.

deltakası *b. a. Yun. T. gövb.* omuzbaşında yer alan, omuz eklemini saran üçgen biçimindeki kalın kas.

demagog *a. Fr.* demagoji yapan kimse. *eş. yeni* halkavcısı.

demagoji *a. Fr.* bir kimsenin ya da topluluğun duygularını kamçılayarak, okşayarak, ona ya da onlara gerçekdışı şeyler söyleyerek onu ya da onları kendine çekmeye çalışma. *eş. yeni* halkavcılığı. **demagoji yapmak** *Fr. T.* bir kimsenin ya da bir topluluğun duygularını okşayarak onu ya da onları kendine çekmeye çalışmak, duygu sömürüsü yapmak, halkın duygularını okşamak, kamçılamak.

demagojik *s. Fr.* demagoji özelliği bulunan (söz, tutum).

demet *a. Yun.* **1** genellikle aynı türden şeylerin bağlanmasıyla oluşturulmuş deste. **2** bitki ya da çiçek bağlamı, destesi. **3** *bitb.* üstün yapılı bitkilerde özsuyun akmasına yarayan, bitkiye destek olan damarlı ya da lifli kolon. **4** *gövb.* uzunlamasına birbirine bitişik olarak bir arada bulunan sinir ve kas telleri topluluğu. **5** *fiz.* bir atomun parçalanmasından doğan elektriklenmiş taneciklerin yörüngelerinden oluşan ışık topluluğu. **6** *mat.* bir noktadan geçen doğruların tümü. **demet demet** *ik. be. Yun.* birçok demetler durumunda, deste deste. **demet yapmak** *Yun. T. bkz.* **demetlemek**.

demetçi *a. Yun. T.* (tarlada) demet yapan kimse.

demetlemek *(-i) Yun. T.* demet durumuna getirmek, bir araya getirip bağlamak, demet yapmak.

demetlenmek *(nsz) Yun. T.* demet durumuna getirilmek, demet yapılmak.

demiurgos *a. Yun. fels.* **1** Eflatun felsefesine göre, evrenin yaratıcısı olan güç, Tanrı. **2** kimi felsefelere göre, asıl Tanrı'dan başka bir yaratıcı. **3** kimi felsefelere göre, evrenin ruhu.

demode *s. Fr.* modası geçmiş olan. **demode olmak** *Fr. T.* modası geçmek.

demograf *a. Fr.* nüfusbilimle uğraşan kimse. *eş.* nüfusbilimci.

demografi *a. Fr.* insan nüfusunu büyüklüğü, yapısı, gelişmesi, dağılımı vb. yönlerinden ele alan bilim dalı. *eş.* nüfusbilim.

demografik *s.* nüfusbilimle ilgili, nüfusbilim yönünden. *eş.* nüfusbilimsel.

demokrasi *a. Fr.* siyasal denetimin doğrudan doğruya halkın ya da düzenli aralıklarla halkın özgürce seçtiği temsilcilerin elinde bulunduğu, toplumsal ve ekonomik durumu ne olursa olsun tüm yurttaşların eşit sayıldığı yönetim biçimi. *eş. yeni* elerki.

demokrat *s. Fr.* demokrasi yandaşı (kimse, görüş).

demokratik *s. Fr.* demokrasiye uygun.

demokratikleşmek *Fr. T. (nsz)* demokrasiye uygun bir biçime girmek.

demokratikleştirilmek *(nsz) Fr. T.* demokratik olması sağlanmak.

demokratikleştirmek *(-i) Fr. T.* demokrasiye uygun bir biçime sokmak, getirmek, demokrasiye uygun duruma gelmesini sağlamak.

demokratlaşmak *(nsz) Fr. T.* **1** demokrata yaraşır bir biçimde davranmak. **2** demokrasiye uygun bir yapıyı oluşturmak, demokrasi ilkelerini uygulamak.

demokratlık *a. Fr. T.* **1** demokrat olma durumu. **2** insanın saygınlığına değer veren, kişilerin karşılıklı anlayış içinde birbirlerine özgürlük tanımalarını ve bütün için sorumluluk duymalarını bir arada yaşamanın temeli olarak alan yaşam biçimi. **3** *bkz.* **demokrasi**.

demon *a. Fr.* **1** şeytan. **2** *mec.* kötü insan.

demonstrasyon *a. Fr.* **1** ortaya çıkarma, gösterme, sergileme. *eş.* gösteri. **2** toplumsal bir isteği yansıtmak için yapılan kitlesel gösteri eylemi.

demonte *a. Fr.* kurulmuş bir şeyi sökme, dağıtma.

demoralizasyon *a. Fr.* morali bozulma işi. *eş. yeni* içgücü yitimi.

demoralize etmek *(-i) Fr. T.* moralini bozmak, içgücünden yoksun bırakmak, cesaretini kırmak.

demoralize olmak *(nsz) Fr. T.* cesareti kırılmak, morali bozulmak, içgücünü yitirmek.

deodorant *a. Fr.* vücuttaki hoş olmayan kokuları örtmek için kullanılan sprey.

deontoloji *a. Fr.* herhangi bir meslek dalında bulunan kimselerin birbirleriyle ve başkalarıyla olan işlerinde tutunaları gereken yolları ve yerine getirmek zorunda bulundukları ödevleri konu alan bilim dalı. *eş.* ödevbilgisi, ödevbilim.

depar *a. Fr. sp.* verilen bir işaretle yarışa başlama. *eş.* çıkış.

departman *a. Fr.* **1** bir işyerinde ya da kuruluşta belli bir işi yapmak üzere ayrılmış olan bölümlerden her biri. **2** üniversitede ayrı bir bilim ya da uzmanlık dalında eğitim veren alt birimlerden her biri. *eş.* bölüm.

deplase *a. Fr.* yer değiştirme.

deplasman *a. Fr. sp.* bir spor takımının başka bir spor takımının kentine maç yapmaya gitmesi, karşılaşmayı karşı takımın kentinde yapması. **deplasmana gitmek** (ya da **çıkmak**) *Fr. T. sp.* (spor takımları) kendi kenti dışında bir başka kente maç yapmaya gitmek.

depo *a. Fr.* **1** eşya saklanan büyük ambar. **2** gerektiğinde kullanılmak üzere, bir şeyin biriktirildiği yer ya da nesne. **3** bir malın toptan satıldığı ya da bir şeyin çokça bulunduğu yer. **4** *ask.* ordu mallarının saklandığı, korunduğu, bakımlarının yapıldığı yer. **depo etmek** *Fr. T.* **1)** depoya koymak. **2)** biriktirmek, yığmak.

depocu *a. Fr. T.* depoya bakan kimse, depo görevlisi, sorumlusu ya da bekçisi.

depolamak *(-i) Fr. T.* **1** depoya koymak. **2** biriktirmek, yığmak.

depolanmak *(nsz) Fr. T.* depolamak eylemi yapılmak, depoya konulmak.

depolatılmak *(nsz) Fr. T.* depolamak eylemine uğratılmak, depolanması sağlanmak.

depolatmak *(-i, -e) Fr. T.* depola-

mak eylemini yaptırmak.

depolitizasyon *a. Fr.* yığınları politikaya karşı ilgisiz bir tutuma yöneltme siyasası.

depolitize etmek *(-i) Fr. T.* halk yığınlarını politikaya karşı ilgisiz bir tutuma yöneltmek, depolitizasyon uygulamak. **depolitize olmak** *Fr. T.* depolitizasyon etkisiyle politikaya karşı ilgisiz kalmak.

depozit *a. İt. bkz.* **depozito**.

depozito *a. İt.* **1** bir üstlenme sırasında yatırılan güvence ya da bağlantı parası. **2** kabıyla birlikte satılan bir malın kabı için alınan ve kap geri getirildiğinde alıcıya geri verilen para, kap bedeli.

depresyon *a. Fr. ruhb.* uyaranlara karşı duyarlığın azalması, girişim gücünün ve kendine güvenin yiterek umutsuzluğun, karamsarlığın güçlenmesi biçiminde beliren ruhsal bozukluk. *eş.* çöküntü.

derbi *a. İng.* (at yarışında) büyük yarış, (sporda) büyük maç.

derivasyon *a. Fr.* (genellikle bir akarsuyun) yatağını değiştirme.

dermatolog *a. Fr.* deri hastalıkları uzmanı. *eş.* deribilimci, cildiyeci.

dermatoloji *a. Fr.* hekimliğin deri hastalıklarıyla uğraşan dalı. *eş.* deribilim, cildiye.

dermatoz *a. Fr. hek.* deri hastalıklarının ortak adı.

dermik *s. Fr. hek.* deri ile ilgili.

desantralizasyon *a. Fr.* bir devletin, ülkenin kimi yerlerine kendi kendini yönetme hakkı vermesi. *eş. yeni* yerinden yönetim.

desen *a. Fr.* **1** bir yüzeye çizilen, nesnelerin renklerini değil de biçimlerini, belirli çizgilerini gösteren resim. **2** görsel bir etki yaratmak ereğiyle yapılmış çizgisel resimlerin ortak adı. **3** desen çizme sanatı.

desenci *a. Fr. T.* desene ağırlık veren sanatçı.

desenli *s. Fr. T.* üzerinde desen bulunan (nesne).

desensiz *s. Fr. T.* üzerinde desen bulunmayan (nesne).

desibel *a. Fr.* belin onda birine eşit bir ses ölçü birimi.

desigram *a. Fr. mat.* bir gramın onda biri.

desikatör *a. Fr.* içinde nemçeker bir kimyasal madde bulunan ve kimi şeyleri kurutmak ya da kimi şeylerin nemlenmelerini önlemek için kullanılan, kapaklı cam kap. *eş.* kurutma kabı.

desilitre *a. Fr. mat.* bir litrenin onda biri.

desimetre *a. Fr. mat.* bir metrenin onda biri.

desinatör *a. Fr.* **1** mesleği desen çizmek olan kimse. **2** mimarlık, endüstri vb.'de model çizen sanatçı. **3** *mim.* çizim işlerinde çalışan mimar yardımcısı.

desinatörlük *a. Fr. T.* desinatörün işi, uğraşı.

desisiter *a. Fr.* bir siterin onda birine eşit oylum ölçüsü birimi.

deskripsiyon *a. Fr.* sözle ya da yazıyla anlatma. *eş.* betimleme.

despot *a. Fr.* **1** bir ülkeyi baskıya, zora dayanarak tek başına yöneten kimse. *eş.* buyurgan, *esk.* müstebit. **2** *tar.* Ortodoks Rumların din başkanlarına verilen ad. **3** *mec.* çevresinde egemenlik kuran, her istediğini yaptırmak isteyen kimse. *eş.* zorba.

despotça *be. Fr. T.* despota yaraşır bir biçimde. *eş.* zorbaca.

despotizm *a. Fr. bkz.* **despotluk**.

despotluk *a. Fr. T.* **1** despot olma durumu. **2** bir ülkeyi baskıya, zora dayanarak yönetme biçimi. *eş.* buyurganlık, *esk.* istibdat. **3** despota yaraşır davranış. *eş.* zorbalık.

destabilite *a. Fr.* düzgün gidişini bozma, istikrarsızlaştırma.

destroyer *a. İng.* orta çapta toplarla donatılmış, orta tonajlı, çok hızlı ve çevik savaş gemisi. *eş.* muhrip.

deşarj *a. Fr.* **1** doluluğunu, gücünü yitirme, boşalma. **2** *mec.* içini dökerek rahatlama. **deşarj olmak** *Fr. T.* **1)** (akü, pil vb.) gücünü yitirmek, boşalmak. **2)** *mec.* içini dökerek, derdini anlatarak boşalmak, rahatlamak.

deşifraj *a. Fr. müz.* bir müzik notasını ilk görüşte okuma.

deşifre *s. Fr. (Türkçede ancak "etmek" ve "olmak" yardımcı eylemleriyle birlikte kullanılır)* gizi çözülmüş, içeriği bilinir olmuş, açıklanmış. **deşifre etmek** *Fr. T.* bir şifreyi ya da güç bir yazıyı çözmek, anlamak. **deşifre olmak** *Fr. T.* (gizli durum) açığa çıkmak.

detant *a. Fr.* dünyada, soğuk savaş dönemiyle birlikte stratejik silahların geliştirilmesiyle başlayan gerginliğin ortadan kaldırılması siyasası. *eş.* yumuşama.

detay *a. Fr.* **1** bir şeyin önemce ikinci ve daha geri derecede olan öğelerinden her biri. **2** bütünün öğelerinden her biri. **3** sanat ve yazın alanında, bütünü daha da değerli kılan öğeler. *eş.* ayrıntı.

detaylandırmak *(-i) Fr. T.* ayrıntılı bir duruma getirmek, her ayrıntısını göz önüne almak, ayrıntılandırmak.

detaylı *s. Fr. T.* ayrıntılı.

detektif *a. İng. bkz.* **dedektif**.

detektör *a. Fr. bkz.* **dedektör**.

deterjan *a. Fr.* petrol türevlerinden yapılan, arıtma, temizleme özelliği olan, sıvı, toz ya da krem durumunda kimyasal madde. *eş.* arıtıcı, kirsöker.

determinant *a. Fr. mat.* birkaç bilinmeyenli birinci dereceden eşitlik dizgelerini çözmekte kullanılan yardımcı cebirsel anlatım.

determinasyon *a. Fr.* bir kavramın içeriğinin, anlamının, kapsamının kesin olarak belirlenmesi işi. *eş.* belirlenim.

determinist *a. Fr. fels.* determinizm öğretisine bağlı (kimse, görüş). *eş.* belirlenimci, gerekirci.

determinizm *a. Fr. fels.* her olayın başka olay ya da olaylardan doğduğunu, onların gerekli ve kaçınılmaz sonucu olarak oluştuğunu, evrende olan biten her şeyin bir nedeni bulunduğunu, bunların önceden belirlenmiş olmaları gerektiğini, bunun için de insan istenç ve eylemlerinin özgür olamayacağını öne süren öğreti. *eş.* belirlenimcilik, gerekircilik.

detone *s. Fr. müz.* hatalı, uyumsuz çıkan (ses, nota).

devalüasyon *a. Fr. eko.* ulusal paranın yabancı paralara göre değerinin belli ölçüde düşürülmesi işlemi. *eş. yeni* değerdüşürümü.

devalüe *a. Fr.* (para için) değeri düşürülmüş. **devalüe etmek** *Fr. T. eko.* (para) değerini düşürmek, değerdüşürümü yapmak.

developman *a. Fr.* (fotoğrafçılıkta) filmi banyo etme, film banyosu.

dezavantaj *a. Fr.* avantajlı olmama durumu, engel, kazançsızlık, yararsızlık.

dezenfeksiyon *a. Fr. hek.* mikropsuz duruma getirme, mikropsuzlaştırma.

dezenfektan *a.* ve *s. Fr.* mikropları kırma özelliği olan (madde).

dezenfekte *s. Fr.* mikroplardan arıtılmış. **dezenfekte etmek** *Fr. T.* mikroplardan arıtmak, mikropsuz duruma getirmek.

dezenformasyon *a. Fr.* doğru olmayan bilgiler vererek gerçeği saptırma.
dia *a. Fr. bkz.* **diyapozitif**.
dialkol *a. Fr. bkz.* **glikol**.
diapozitif *a. Fr. bkz.* **diyapozitif**.
didaktik *s. Fr.* **1** öğretme ereğini güden. *eş.* öğretici (yapıt). **2** *a.* öğretim yöntemleri bilimi.
didon *a. Fr.* **1** eskiden, halkın İstanbul'daki yabancılara, özellikle Fransızlara verdiği ad. **2** *arg.* yabancılara özenen kimse, züppe. **didon sakal** *Fr. T.* yalnızca çenede bırakılan sakal, sivri sakal.
didona *a. Fr. bkz.* **didon**.
difana *a. Yun.* üç katlı bir balık ağı.
difenbahya *a. Al. (Dieffenbach özel adından) bitb.* güzel yaprakları için seralarda yetiştirilen bir süs bitkisi.
diferansiyel *a. Fr.* **1** dönemeçlerde otomobilin iki arka tekerleğinin ayrı ayrı hızlarda dönmesini sağlayan dişli aygıt. **2** *mat.* özellikle fonksiyonlardaki değişmeleri ele alan matematik dalı.
difraksiyon *a. Fr. fiz.* ışık, ses ve radyoelektrik dalgalarının karşılaştığı kimi engelleri dolanarak geçmesi olayı. *eş.* kırınım.
difteri *a. Fr. hek.* genellikle çocuklarda görülen, burun, boğaz ve yutak çeperine yerleşen mikropların yol açtığı bulaşıcı bir hastalık. *eş.* kuşpalazı.
difterili *s. Fr. T. hek.* difteriye yakalanmış olan (kimse).
diftong *a. Fr. dilb.* kimi dillerde görülen, hecede yan yana bulunan, çıkarılışı sırasında tınısı değişen, başlangıçta duyulan sesin bitişte yerini başkasına bırakması yoluyla gerçekleşen iki ünlü. *eş.* ikili ünlü.
diftonglaşmak *(nsz) Fr. T. dilb.* (bir ünlü) diftong durumuna dönüşmek. *eş.* ikili ünlüleşmek.
difüzyon *a. Fr. fiz.* ışığın, pürüzlü bir yüzeyin her noktasında yansıyarak pek çok yönde yayılması olayı. *eş.* yayınma.
dijital *s. Fr.* sayı ile ilgili, sayı temeline dayalı. *eş.* sayısal.
dikenlisalyangoz *b. a. T. Yun. hayb.* karındanbacaklılar sınıfından, tropik ve ılık denizlerde yaşayan, kabuğu üzerinde birçok diken bulunan bir yumuşakça. *eş.* iskerlet.
dikiz *a. (Rumenceden) arg.* **1** dikizlemek eylemi. **2** bakma, gözetleme, bakış, erkete.
dikizci *a. arg.* **1** dikizleme huyunda olan kimse, dikizleyen kimse. **2** hırsızların koydukları gözcü, erketeci.
dikizlemek *(-i) arg.* gizlice gözetlemek, sezdirmeden, belli etmeden bakmak.
diksiyon *a. Fr.* **1** seslerin, sözcüklerin, vurguların, anlam ve coşku duraklarının hakkını vererek söyleme biçimi. *eş.* söyleyiş. **2** *dil.* sözü kullanma, konuşma eyleminin öğeler arasındaki bağlantıları, durakları, vurgulamayı, titremlemeyi ilgilendiren bölümü. **3** *tiy.* duru, açık, vurgulamaya ve çıkaklara tam uyarak konuşma.
diksiyoner *a. Fr.* bir dilin bütün sözcük ve deyimlerini ya da belli bir alanda kullanılan sözcüklerini alfabe sırasıyla vererek anlamlarını açıklayan yapıt. *eş.* sözlük.
dikta *a. Lat.* **1** hiç karşı çıkılmadan, körü körüne ve kesin bir biçimde uyulması, yerine getirilmesi gereken buyruk. **2** tepeden inme buyruklarla yönetim biçimi.
diktacı *a.* ve *s. Lat. T.* ülke yönetiminde dikta yanlısı olan (kimse).
diktacılık *a. Lat. T.* diktacı olma durumu.

diktafon *a. Fr.* ses alma aygıtının bir türü.

diktatör *a. Fr.* **1** bir ülkede bütün siyasal, yönetimsel ve yargısal yetkileri elinde toplayan, buyruğu yasa olan, baskı düzeni kurmuş kimse. *eş.* buyurgan. **2** *mec.* çevresindekileri kendi doğrultusunda zorlayan kimse. *eş.* zorba.

diktatörlük *a. Fr. T.* **1** diktatör olma durumu. **2** bütün gücün bir tek kişinin elinde bulunduğu siyasal düzen. **3** bir diktatörce yönetilen ülke. *eş.* buyurganlık.

dikte *a. Fr.* **1** (yazı, mektup vb. için) söyleyip yazdırma işi. **2** bu biçimde yazdırılan şey. **dikte etmek** *Fr. T.* **1)** yazdırmak için söylemek, söyleyerek yazdırmak. **2)** *mec.* (birine) isteklerini zorla kabul ettirmek.

dilatometre *a. Fr. fiz.* ısınan cisimlerin görünür genleşme katsayılarını ölçen aygıt. *eş.* genleşmeölçer.

dilemma *a. Yun. esk. mant.* ve *fels.* iki önermesi bulunan ve her iki önermenin de vargısı aynı olan tasım; örneğin, "bu işi sen biliyorsan yap, yok ben biliyorsam, söylediğime uy ve işi yap" buyruğu bir dilemma oluşturur. *eş.* ikilem.

dilüviyum *a. Fr. yerb.* ırmakların dördüncü çağdan kalma en eski alüvyonlarına verilen ad.

dimi *a. Yun.* sıkı dokunmuş, pamuklu bir kumaş.

diminuendo *be. İt. müz.* sesi gitgide azaltarak.

din *a. Fr. fiz.* ağırlığı bir gram olan bir kütlenin hızını saniyede bir santimetre artıran güç birimi.

dinamik *a. Fr.* **1** *fiz.* mekaniğin güç, devinim, erke arasındaki ilişkileri inceleyen dalı. *eş.* devimbilim. **2** *s.* dinamikle ilgili olan. *eş.* devimsel. **3** *s. mec.* canlı, etkin.

dinamikleşmek *(nsz)* dinamik[3] duruma gelmek. *eş.* etkinleşmek, canlılaşmak.

dinamit *a. Fr.* **1** nitrogliserinden yapılan patlayıcı madde. **2** *arg.* kokain.

dinamitlemek *(-i)* **1** dinamit koyup patlatarak havaya uçurmak. **2** *mec.* bir girişimi engelleyici, bir kuruluşu yıkıcı davranışlarda bulunmak.

dinamitlenmek *(nsz)* **1** dinamit patlatılarak havaya uçurulmak. **2** *mec.* yıkıcı davranışlara uğramak.

dinamizm *a. Fr.* **1** davranışları canlı, hareketli olan canlının özelliği, canlılık, devinimlilik, hareketlilik. **2** *fels.* maddenin özünde devinim ve gelişim bulunduğunu öne süren öğretilerin ortak adı. *eş.* devimselcilik.

dinamo *a. Fr.* mekanik gücü elektrik gücüne çeviren aygıt.

dinamometre *a. Fr. fiz.* fiziksel güçleri ölçmekte kullanılan araçların genel adı. *eş.* güçölçer.

dinar *a. Lat.* İran, Irak, Tunus, Cezayir gibi kimi ülkelerin para birimlerinin adı.

dineri *a. İt.* iskambil kâğıtlarındaki kırmızı, baklava dilimi biçiminde simge taşıyanı. *eş.* karo[1].

dingi *a. İng. den.* yelkenli ya da kürekli küçük tekne.

dinozor *a. Fr. hayb.* **1** dinozorlar takımından, ilk çağlarda yaşamış, günümüze taşılları kalmış, boyu yirmi metreyi bulabilen, uzun kuyruklu, iri gövdeli, uzun boyunlu, küçük başlı, sağlam omurgalı ve boyundan kuyruk sonuna değin omurlu, iki art ayağı öndekilerden daha uzun, karada yaşayan sürüngenlerin ortak adı. **2** *mec.* dünya görüşü, yaşantısı vb. eskide kalmış, modası geçmiş, yaşlı kimse.

dinozorca *be. Fr. T. mec.* yaşlılar

gibi, günün gidişine ayak uyduramayanlara yakışır bir biçimde.

dinozorlar *ç. a. Fr. T. hayb.* omurgalı hayvanların sürüngenler sınıfına giren, ilk çağlarda yaşamış ve daha sonra, bilinmeyen bir nedenle soyu tükenmiş, günümüze taşıları kalmış olan bir takım.

dinozorlaşmak *(nsz) Fr. T. mec.* yaşlanıp yaşam biçimi, dünya görüşü vb. yönünden eskilerde kalmak, günün gidişine ayak uyduramamak.

dipfriz *a. İng.* bozulabilir yiyecekleri çok düşük ısıda dondurup uzun süre saklamaya yarayan buzdolabı. *eş. yeni* donduraç, derindondurucu.

diplarya *a. kbd. hayb.* küçük pisibalığı.

diploit *a. Fr. yaşb.* iki kromozomlu göze.

diploma *a. Yun.* bir okulu ya da bir öğrenim programını bitirenlere, bir dereceya da sana hak kazananlara, bir iş, uğraş ya da sanat dalında yeterli olanlara bu durumlarını belirtmek için, bir öğretim kurumunca verilen resmi belge.

diplomalı *s. Yun. T.* **1** diploması olan. **2** yetkisi, yeterliliği diplomayla belgelenmiş.

diplomasız *s. Yun. T.* **1** diploması olmayan. **2** yeterliliği, yetkisi diplomayla belgelenmemiş olan, diploma alınarak çalışılacak bir meslekte diploması olmadan çalışan.

diplomasi *a. Fr.* **1** uluslararası ilişkiler ve bu ilişkileri düzenleyen antlaşmalar bütünü. **2** yabancı bir ülkede ya da uluslararası toplantılarda ülkesini temsil etme eylemi ve sanatı. **3** uluslararası ilişkilerde ülkesini temsil eden kimsenin mesleği, görevi. **4** bu kimselerin oluşturduğu topluluk. **5** *mec.* güç bir görüşme yapılırken gösterilen ustalık ve beceriklilik.

diplomat *a. Fr.* **1** uluslararası ilişkilerde ülkesini temsil etmekle görevlendirilmiş kimse. **2** *s. mec.* ilişkilerinde becerikli, kurnaz olan.

diplomatça *be. Fr. T.* **1** diplomata yaraşır bir biçimde, diplomatın yapacağı biçimde. **2** *mec.* işi dallandırıp budaklandırmadan, kurnazlıkla.

diplomatik *s. Fr.* **1** uluslararası ilişkilerle, dış siyasayla ilgili. **2** diplomat olana özgü.

diplomatlık *a. Fr. T.* **1** diplomat olma durumu. **2** diplomasi. **3** *mec.* kurnazlık.

dipnot *b. a. T. Fr.* bir kitapta, yazıda sayfa içinde geçen bir düşünceyle ilgili olarak sayfanın altına konulan açıklama.

direksiyon *a. Fr.* motorlu taşıtlarda, aracı istenilen yöne çevirmeye, belirli doğrultuda sürmeye yarayan düzenek. *eş.* yönelteç. **direksiyona geçmek** *Fr. T. mec.* yönetimi ele almak. **direksiyon sallamak** *Fr. T. arg.* (mesleği sürücülük olan kimse) dolmuşta, yük kamyonunda vb. çalışıyor olmak, motorlu taşıt kullanmak.

direkt *be. Fr.* **1** dolaysız bir biçimde, doğru olarak, doğruca, dosdoğru. **2** *s.* doğrudan doğruya, dolaysız.

direktif *a. Fr.* herhangi bir konuda tutulacak yol, uygulanacak kural vb. için üst makamlardan alt makamlara ya da örgütlere, üst aşamadakilerin alt aşamadakilere verdikleri sözlü ya da yazılı buyruk. *eş.* yönerge.

direktör *a. Fr.* bir kuruluşu yönetme yetkisinde bulunan kimse. *eş.* yönetmen.

dirije *s. Fr.* başkasınca yönlendiril-

miş, güdülmüş olan. *eş.* güdümlü.

diril *a. Al.* şilte yüzü yapmaya yarayan pamuklu bir bez.

disimilasyon *a. Fr. dil.* bir sözcükte bulunan özdeş ya da benzer seslerden birinin değişikliğe uğraması; örneğin "aşçı" sözcüğündeki "ş" sesinin "ahçı"da "h" olması olayı. *eş.* benzeşmezlik.

disiplin *a. Fr.* **1** bireyin yasa, kural, ilke, tüzük ve düzen gibi belirli şeylere uygun davranması ya da bir işte, o işin gerektirdiği düzene uyması durumu. **2** içinde yaşadıkları topluluğun düşünce ve davranışlarına bireylerin uymasını sağlamak için alınan önlemlerin tümü. *eş.* sıkıdüzen. **3** bilimde, öğretim konusu olan ya da olabilecek bilgilerin tümü. **4** bilimsel bir yöntemin ya da töresel bir davranışın sıkı bir biçimde kurallara bağlanması. **5** görevini ve aldığı buyrukları tartışmasız yerine getiren kimsenin davranışı.

disipline *a. Fr.* Fransızca'da "disiplinli","sıkıdüzenli" demek olan bu sözcük Türkçe'de tek başına kullanılmaz, yalnızca "edilmek", "etmek" yardımcı eylemiyle kullanılır. **disipline edilmek** *Fr. T.* (bir iş, bir kimse) başıboşluktan kurtarılmak, denetim, sıkıdüzen altına alınmak. **disipline etmek** *Fr. T.* (bir işi, bir kimseyi) başıboşluktan kurtarmak, denetime almak.

disiplinli *s. Fr. T.* disiplin kurallarına uyan ya da disiplini olan. *eş.* sıkıdüzenli.

disiplinsiz *s. Fr. T.* disiplin kurallarına uymayan ya da disiplini olmayan. *eş.* sıkıdüzensiz.

disk *a. Fr.* **1** gramofon plağı. **2** bilgisayarın erişebileceği bilgileri saklayan manyetik araç. *eş.* disket. **3** *sp.* disk atma sporunda kullanılan, erkekler için iki, kadınlar için bir kilogram ağırlığında ve metal bir çemberle çevrelenmiş tahta ağırşak. **4** *gövb.* omurları birbirine birleştiren ana madde. **disk atma** *Fr. T. sp.* atletizmde disk[3] fırlatma yarışması. **disk jokey** *Fr. bkz.* **diskjokey**. **disk** (ya da **disket**) **sürücü** *Fr. T.* (bilgisayarda) bir diskte[2] yer alan veriyi okuyup bilgisayarın kullanabilmesini sağlamak için bilgisayarın belleğine ya da verileri bilgisayarın belleğinden diskete kopyalayan aygıt.

diskalifiye *s. Fr. (Türkçede yalnızca etmek ve olmak yardımcı eylemleriyle kullanılır.)* **diskalifiye etmek** *Fr. T. sp.* yarış dışı bırakmak. **diskalifiye olmak** *Fr. T. sp.* yarış dışı bırakılmak.

diskçalar *a. Fr. T.* disk adı verilen yeni tip plakların çalınmasında kullanılan aygıt. *eş.* diskpleyır.

diskçi *a. Fr. T. sp.* disk atma sporuyla uğraşan kimse.

diskçilik *a. Fr. T. sp.* disk atma sporuyla uğraşma işi.

disket *a. İng.* bilgisayarda bir depolama ortamı olarak yararlanılan, belli sığası olan, plastik manyetik araç, disk[2].

diskimsi *s. Fr. T.* disk biçiminde olan.

diskjokey *a. İng.* radyolarda, diskoteklerde vb. plakların ya da ses bantlarının çalınmasını yöneten, müzik yayınlarını sunan kimse.

diskjokeylik *a. İng. T.* diskjokeyin yaptığı iş.

diskli *s. Fr. T.* diski olan.

disko *a. Fr.* plaktan ya da banttan çalınan müzikle dans edilen yer. *eş.* diskotek[2]. **disko** (ya da **diskotek**) **çocuğu** *Fr. T. arg.* yaşamını kazanma sorunu olmayan yeniyetme, dünyadan habersiz, sorumsuz genç. **disko müziği** *Fr.*

diskolarda çalınan ve dans etmeye uygun, hareketli müzik.

diskotek *a. Fr.* **1** plak ve ses bandı koleksiyonu. **2** *bkz.* **disko**. **diskotek çocuğu** *Fr. T. arg. bkz.* **disko çocuğu**.

diskpleyır *a. İng. bkz.* **diskçalar.**

diskur *a. Fr.* **1** dinleyenlere belli bir düşünceyi anlatmak, bir duyguyu aşılamak ereğiyle yapılan coşkulu, güzel konuşma. *eş.* söylev. **2** *dil.* dilin sözlü ya da yazılı gerçekleşmesi, bir ya da birçok tümceden oluşan, başı ve sonu olan bildiri. *eş.* söylem. **diskur geçmek** (ya da **çekmek**) *Fr. T. arg.* **1)** söylev verir gibi ya da uzun uzun konuşmak. **2)** dinlenmeyecek, tutulmayacak öğütler vermek.

dispanser *a. Fr.* hastalıkları yatırılarak bakıma gereksinim duyurmayan hastalara ayakta tanı ve sağaltım hizmetleri verilen sağlık evi. *eş.* sağaltımevi.

dispeç *a. İng. den.* **1** bir ortak avaryada, kazadan sonra gemi ve yükle ilgili kimselerin uğradıkları zararların ve bunların yaptığı masrafların kimlerce, nasıl ve ne oranda karşılanacağını saptamak için yapılan işlem. **2** deniz sigortacılığında, ilgili yanların bir ortak avaryada üzerlerine düşen yükümlülüklerini, paylarının oranlarını göz önünde bulundurarak düzenleyen, sorumluluğu ayrıntılı olarak belirten belge.

dispeççi *a. İng. T. den.* bir avaryada, gemi ve yük sahiplerine ne kadar ödeme düştüğünü, belgeleri toplayarak inceleyip hesaplayan ve bölüştüren uzman kimse.

disprosyum *a. Fr. kim.* simgesi Dy, atom sayısı 66, atom ağırlığı 162,50 ve yoğunluğu 8,54 olan, 1500 santigrat derecede eriyen, açık yeşil renkte çözeltiler veren, çok az bulunan bir element.

distilasyon *a. Fr.* imbikten vb. geçirme, damıtma işi. *eş.* damıtma.

distile *s. Fr.* damıtılmış durumda olan. *eş.* damıtık.

distribütör *a. Fr.* **1** bir malın belli bölgelerde yayılmasını sağlayan satıcı. **2** motorlarda yüksek gerilimli akımı çalışma sırasına göre bujilere yayarak gönderen aygıt. *eş.* dağıtıcı.

divitin *a. kbd.* bir yüzü sık, ince ve yumuşak havlı, saten dokunuşunda, pamuklu ya da yünlü kumaş.

diyabaz *a. Fr. yerb.* feldispatlardan, bir plajiyoklaz ile ojitten oluşmuş yeşil renkli bir kayaç.

diyabet *a. Fr. hek.* şeker hastalığı.

diyabetik *s. Fr. hek.* **1** şeker hastalığıyla ilgili. **2** *a.* şeker hastalığına yakalanmış kimse, şeker hastası.

diyabetoloji *a. Fr. hek.* şeker hastalığını konu alan hekimlik dalı.

diyafram *a. Fr.* **1** *gövb.* karın boşluğuyla göğüs boşluğunun arasında yer alan, onları birbirinden ayıran ince ve geniş kas. **2** *bitb.* bir kapsül içindeki meyveleri birbirinden ayıran bölmelerin her biri. **3** *fiz.* bir ışık demetinin çevresini sınırlamak, uçtaki ışıkları tutmak ve optik araçlarda daha seçik bir görüntü sağlamak için, delik çapı ayarlanabilir ışık geçirmez levha.

diyagnostik *a. Fr.* **1** bir bozukluğu ortaya çıkarma. **2** *hek.* bir hastalığı belirtilerine bakarak tanılama.

diyagonal *a. Fr.* **1** deseni, kenarlarına oranla eğrilemesine dokunmuş yün, ipek ya da pamuklu kumaş. **2** *mat.* bir çokgende bitişik olmayan iki köşeyi birleştiren doğru parçası. **3** *mat.* bir çokyüzlüde aynı yüzde bulunmayan iki köşeyi birleştiren doğru parçası. *eş.* köşegen.

diyagram *a. Fr.* **1** herhangi bir olayın gelişimini, değişimini gösteren grafik. *eş.* çizenek. **2** *bitb.* bir çiçeğin bütün ayrıntılarını gösteren çizim.

diyaklaz *a. Fr. yerb.* yer değiştirme, kayma gibi bir devinim olmaksızın, taş kütlelerinde yeraltındaki basınç nedeniyle oluşan çatlak.

diyakoz *a. Yun.* Hıristiyanlıkta, papaz yardımcısı.

diyakroni *a. Fr.* **1** evrim açısından ele alınan zaman içinde birbirini izleme durumu. **2** *dil.* zaman içindeki evrimleri açısından incelenen dil olaylarının özelliği. *eş.* artzamanlılık.

diyakronik *s. Fr.* **1** evrim açısından ele alınan zaman içinde birbirini izleyen. **2** *dil.* dil olay ve olgularını zaman içinde geçirdikleri evrim açısından ele alan (çalışma, inceleme). *eş.* artzamanlı.

diyalaj *a. Fr. yerb.* piroksen cinsinden, doğal kalsiyum, magnezyum ve demir silikatı.

diyalekt *a. Fr.* bir anadilin tarihsel, toplumsal, bölgesel ve kültürel nedenlerle ses, yapı ve sözdizimi yönlerinden oldukça büyük farklılıklar gösteren kolu. *eş.* lehçe.

diyalektik *s.* ve *a. Fr.* **1** aklı doğru ve yöntemli bir biçimde kullanma, tartışmayı doğru bir biçimde yürütme sanatı, savve karşı savdan bileşime ulaşma yöntemi. *eş.* eytişim. **2** *fels.* filozof Hegel'in, kavramları karşıtlarıyla birlikte düşünme yoluyla gerçeğe ulaşmak ereğini güden felsefesi. *eş.* eytişim. **3** diyalektikle ilgili. *eş.* eytişimsel. **diyalektik materyalizm** *Fr.* Marx ile Engels'in birlikte geliştirdikleri, evreni sürekli bir devinim içindeki bir maddeden oluşan bir bütün olarak gören, evrensel oluşma ve gelişmenin, evrimin genel yasalarını açıklayan, evrenle ilgili genel kuram. *eş.* eytişimsel özdekçilik.

diyalektikçi *a. Fr. T. fels.* diyalektiği bir yöntem olarak kullanan kimse. *eş.* eytişimci.

diyalektoloji *a. Fr.* bir anadilin ayrıldığı lehçeleri, ağızları konu alan dilbilim dalı. *eş.* lehçebilim.

diyaliz *a. Fr.* **1** *kim.* kimi maddelerin, başka cisimlere oranla, gözenekli zarlardan daha kolayca geçmesi özelliğine dayanan bir kimyasal çözümleme ve arıtma yöntemi. **2** *hek. bkz.* **hemodiyaliz**.

diyalog *a. Fr.* **1** iki ya da çok kişi arasında geçen karşılıklı konuşma. **2** oyun, roman, öykü gibi yazınsal bir yapıtta, bir film senaryosunda kişiler arasındaki karşılıklı konuşma. **3** karşılıklı konuşmalar biçiminde yazılmış yapıt. **4** *mec.* karşılıklı konuşma yoluyla bir sonuca ulaşma çabası. **diyalog kurmak** *Fr. T.* anlaşma ve uyum sağlayacak yolda ya da bir sonuca ulaşmak için karşılıklı konuşmak.

diyapazon *a. Fr. fiz.* ve *müz.* titreştirilince belirli yükseklikte bir ses çıkaran, ana seslerden birini veren, çelikten yapılmış, U biçiminde, küçük bir araç.

diyapozitif *a. Fr.* projeksiyonda kullanılmak üzere, saydam bir yüzey üzerine alınmış pozitif görüntü. *eş.* slayt.

diyare *a. Fr.* sık sık ve sulu olarak dışkılama biçiminde kendini gösteren bir kalınbağırsak hastalığı. *eş.* sürgün, ishal.

diyastaz *a. Fr.* pankreasın salgısında ve tükürükte bulunan, nişastanın dekstrin ve glikoz durumuna gelmesini sağlayan bir enzim.

diyastol *a. Fr.* sistolden sonra karıncıkların genişlemesi.

diyatome *a. Fr. bitb.* silisli sert ka-

bukları olan ve taşılları kalın yer katmanları oluşturan bir algler familyası.

diyet *a. Fr.* sağlığı korumak ya da düzeltmek ereğiyle uygulanan beslenme düzeni. *eş. esk.* perhiz, *yeni* besidüzen.

diyetetik *a. Fr.* yiyeceklerin besin değerlerini, kötü beslenmenin yol açtığı hastalıkları inceleyen, yiyecek düzenini hastanın gereksinimine göre ayarlayan sağlık bilgisi dalı. *eş. yeni* besibilim.

diyetisyen *a. Fr.* diyet uzmanı.

diyez *a. Fr. müz.* **1** bir sesin yarım ton inceltileceğini belirten nota işareti. **2** *s.* böylece inceltilmiş olan (ses).

diyoptri *a. Fr.* optik dizgelerde yakınsaklık birimi.

diyorit *a. Fr. yerb.* yerkabuğunun derinliklerinde bulunan, genellikle plajiyoklazdan oluşan, saydam ve üstü tanecikli kayaç.

diyot *a. Fr.* akım doğrultucu olarak kullanılan iki elektrotlu lamba.

dizanteri *a. Fr. hek.* basillerin yol açtığı, ağrılı ve kanlı sürgünle kendini gösteren, bağırsakta yaralar oluşmasına neden olan, çok bulaşıcı, tehlikeli bir hastalık.

dizanterili *s. Fr. T. hek.* dizanteriye yakalanmış olan (kimse).

dizayn *a. İng.* bir sanat yapıtının, bir yapının ya da bir sanayi ürününün vb. tasarlanmış çizimi. *eş.* tasarçizim, çizim.

dizaynçı *s. Fr. T.* dizaynla uğraşan kimse. *eş.* tasarçizimci.

dizel *a. (Alman mühendisi Rudolf Diesel'in adından)* sıkıştırılmış temiz hava içine püskürtülen yakıtla çalışan ve yakıt olarak motorin yakan motor.

dizyem *a. Fr.* sıcakölçerde santigratın onda biri.

do *a. müz.* **1** gamda "si" ile "re" arasında yer alan ses. **2** bu sesi belirten nota işareti.

doanahtarı *b. a. Fr. Yun. müz.* portenin üzerine çizilen ve o çizgide yer alan notaya adını veren anahtar.

doçent *a. Al.* üniversitede profesörden önceki aşamada bulunan öğretim üyesi.

dogma *a. Fr. fels.* **1** doğruluğu deneyden geçirilmeden, sınanmadan kabul edilen, olduğu gibi benimsenen ve bir öğretinin ya da ülkünün dayanağı yapılan sav. *eş.* inak. **2** bir felsefe okulunca benimsenen ve doğru diye öne sürülen öğreti.

dogmacı *s.* ve *a. Fr. T. fels.* **1** dogmacılıkla ilgili. **2** dogmacılık yandaşı olan kimse. *eş.* inakçı.

dogmacılık *a. Fr. T.* **1** öne sürülen düşünceleri, ilkeleri, öğretiyi eleştirinin süzgecinden geçirmeden doğru olarak kabul edip benimseyen ve bunlardan katı bir yöntemle önermeler türeten felsefe anlayışı. **2** düşüncenin bağımsızlığını ve özgürlüğünü sınırlayan ya da ortadan kaldıran her türlü katı düşünme biçimi. **3** aklın, kendi gücünü eleştirmeden tuttuğu yol. *eş.* inakçılık, dogmatizm.

dogmalaşmak *(nsz) Fr. T.* (bir inanç) dogma durumuna gelmek, dogma niteliği kazanmak.

dogmalaştırılmak *(nsz)Fr. T.* (bir inanç) dogma durumuna getirilmek.

dogmalaştırmak *(-i) Fr. T.* bir inancı dogma durumuna getirmek.

dogmatik *s. Fr. fels.* **1** dogma ile ilgili. *eş.* inaksal. **2** deneye dayanan kanıtları, deneyden edinilen bilgileri kabul etmeyerek, onları yok sayarak, kanılarını inanç öğre-

tilerinden çıkaran (kimse ya da düşünme biçimi). **3** *a.* felsefe ve din dogmalarının mantığa uygun ve dizgesel olarak ortaya konuluşu. **dogmatik felsefe** *Fr. Ar.* her türlü eleştiri ve kuşkunun üzerinde tutulan birtakım ilkeleri benimseyen felsefe.

dogmatizm *a. Fr. fels. bkz.* **dogmacılık**.

dok *a. İng.* **1** gemilerin yük boşalttığı ya da aldığı rıhtım. **2** ticaret mallarını korumak, saklamak için rıhtımda yapılan büyük ambar. **3** gemilerin onarıldığı, üstü kapalı havuz. **dok işçisi** *İng. T.* gemileri yükleme ve boşaltma işlerinde çalışan işçi.

doktor *a. Fr.* **1** insanlardaki hastalıkları tanılayan ve onları ilaçlarla ya da kimi araçlarla sağaltan, hekimlik öğrenimi görmüş kimse. *eş.* hekim. **2** üniversitede, bir bilim dalında doktora yapan kimseye verilen san. **3** *arg.* gözlüklü kimse, genellikle gözlüklü erkek. **4** *arg.* işinin ustası hırsız, dolandırıcı ya da hileci.

doktora *a. Fr.* **1** doktor sanını kazanmak için verilen sınav. **2** üniversiteyi bitirdikten sonra bir bilim dalında bilimsel bir yapıt ve sınavla ulaşılan aşama. **doktora yapmak** *Fr. T.* üniversite öğreniminden sonra, doktor sanını elde etmek için, bir bilim dalında yapıt verip sınav kazanmak.

doktoralı *s. Fr. T.* doktora yapmış olan.

doktorasız *s. Fr. T.* doktora yapmamış olan.

doktorluk *a. Fr. T.* **1** hekim olma durumu. *eş.* hekimlik. **2** doktor[2] olma durumu.

doktrin *a. Fr.* **1** bilimde düzenli bir görüş oluşturan ilke ve kuramların tümü. **2** bir dinin, felsefenin, bilim ya da yazın okulunun ya da bir partinin doğru diye öne sürülen, öğretilen, izlenen dogma ve ilkelerinin tümü. *eş.* öğreti.

doktriner *s. Fr.* doktrin ile ilgili, doktrine bağlı. *eş.* öğretisel.

doküman *a. Fr.* **1** bir gerçeği, bir olguyu gösteren, bir savın doğruluğuna apaçık inanç veren, tanıklık eden şey. **2** bir kimsenin niteliğini, bir şey üzerindeki hakkını ya da kendisine verilen bir hakkı bildiren resmi kâğıt. *eş.* belge.

dokümantasyon *a. Fr.* belge toplama, belge verme, belge gösterme işi. *eş. yeni* belgeleme.

dokümanter *s.* ve *a. Fr. sin.* belge özelliği, niteliği taşıyan film. *eş.* belgesel.

dolar *a. İng.* Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve daha başka kimi ülkelerin para birimi.

dolikosefal *s. Fr. gövb.* kafasının ön-art ekseni yan eksenine göre uzun olan (kimse). *eş.* uzunkafalı.

dolmen *a. Fr. (Keltçeden) tar.* ikisi dikili, üçüncüsü de bunların üzerine kapak gibi yatırılmış üç taştan oluşmuş taş devri mezarı.

domates *a. (Amerika yerlilerinin dilinden) bitb.* **1** patlıcangillerden, ılıman iklimlerde yazın bahçe ve tarlalarda yetiştirilen ya da kışın kapalı seralarda yetiştirilebilen, yaprakları tüylü, çiçekleri salkım durumunda, vitamin bakımından zengin olan ürünü çiğ ya da pişmiş olarak yenilen, salçası yapılan, çok değerli otsu bir bitki. **2** bu bitkinin sebze olarak kullanılan (yemeği, salatası, turşusu, salçası yapılan) türlü irilikte ve genellikle elma biçiminde, önceleri yeşil, olgunken kırmızı olan ürünü.

dominant *s. İng.* benzerleri içinde güç ve önem yönünden başta

gelen, etki, sayı ya da önemce üstün olan, benzerlerine baskın çıkan, egemen durumda olan. *eş.* başat.

domino *a. Fr.* **1** üzerileri noktalarla işaretli ve dikdörtgen biçimli yirmi sekiz taşla masa üzerinde, iki ya da daha çok kişi arasında oynanan bir oyun. **2** maskeli balolarda giyilen, önü açık, kukuletalı uzun giysi.

dominyon *a. İng.* İngiliz Uluslar Topluluğu üyesi bağımsız ülkelere eskiden verilen ad.

done *a. Fr.* **1** bir araştırmada, bir tartışmada, bir akıl yürütmede sonuca ulaşabilmek için gerekli olan ilk bilgi. **2** *mat.* bir problemde belirtilmiş olan, bilinen ve bilinmeyeni bulmaya yarayan şey. **3** bir sanat ya da yazın yapıtına temel olan ana ilkeler. **4** bilgisayarda, bilişimde olgu, kavram ya da komutların, iletişim, yorum ve işlem için elverişli biçimsel gösterimi. *eş.* veri.

donkişot *s. (İspanyol yazarı Cervantes'in Don Quichotte adlı yapıtının aynı adı taşıyan başkişisinin adından)* gereği yokken yiğitlik göstermeye kalkışan (kimse).

donkişotça *be.* donkişota yaraşır bir biçimde.

donkişotlaşmak *(nsz)* donkişota yakışır bir biçimde davranmak, gereği yokken yiğitlik göstermeye kalkışmak.

donkişotluk *a.* donkişot olma durumu. **donkişotluk etmek** donkişot gibi davranmak, gereği yokken yiğitlik göstermeye kalkışmak.

doping *a. İng.* bir spor yarışması sırasında, vücuda üstün güç ve devinim sağlamak ereğiyle yarışmadan önce kullanılan güçlendirici, uyarıcı ilaç. **doping yapmak** *İng. T.* **1)** (bir insana ya da hayvana) kimi bedensel özellikleri değiştiren ya da çok artıran uyarıcı bir ilacı çok az miktarda vermek. **2)** *mec.* güç verici, uyarıcı bir etkide bulunmak.

dosya *a. Fr.* **1** özdeş konu, iş ya da kimseyle ilgili belgeler bütünü. **2** bu türlü belgelerin içine konulduğu kartondan yapılmış kap. *eş. yeni* dizeç. **dosya açmak** *Fr. T.* bir konu, iş ya da kimseyle ilgili yeni bir dosya hazırlamak.

dosyalamak *(-i) Fr. T.* (yazıları, belgeleri) dosya içine koymak.

dosyalanmak *(nsz) Fr. T.* (yazılar, belgeler için) bir dosya içinde toplanmak, bir dosyaya konulmak.

dosyalatmak *(-i, -e) Fr. T.* **1** dosyalamak eylemini yaptırmak. **2** (yazılar, belgeler için) bir dosyada toplanmasını sağlamak, bir dosyaya koydurmak.

doz *a. Fr.* **1** bir kezde ya da bir gün içinde alınması gereken ilaç miktarı. *eş.* ölçü. **2** *kim.* bir bileşiğe ya da karışıma giren maddenin bu bileşiğe ya da karışıma girmesi gereken belli miktarı. *eş. yeni* düze. **3** *mec.* bir davranışta, bir konuşmada, bir istekte vb. yeterli görülen, aşılmaması gereken ölçü, sınır. *eş.* ölçü. **dozu kaçmak** *Fr. T.* aşırı gitmek, ölçüyü, sınırı aşmak. **(bir şeyin) dozunu kaçırmak** *Fr. T.* ölçüyü tutturamamak, ölçüyü aşmak, ileri gitmek, aşırı davranmak.

dozaj *a. Fr.* **1** dozu düzenleme, ayarlama. **2** *kim.* bir bileşiğe ya da karışıma girecek madde miktarının belirtilmesi. *eş.* düzem.

dozer *a. İng. bkz.* **buldozer**. *eş. ha.* yoldüzler.

dömifinal *b. a. Fr. sp.* sona kalacak iki takımı belli edecek karşılaşmalar. *eş.* yarıson.

döpiyes *a. Fr.* aynı kumaştan yapılmış etek ve ceketten oluşan iki parçalı kadın giysisi.

döpiyeslik *s. Fr. T.* döpiyes yapılmaya uygun (kumaş).

döteryum *a. Fr. kim.* D simgesiyle gösterilen ve çekirdeğinde bir proton ve bir nötron bulunduran, hidrojen atomunun bir izotopu. *eş.* ağır hidrojen.

döviz *a. Fr.* **1** ülkelerarası ödemelerde kullanılabilen para, çek ve poliçe gibi her türlü ödeme aracı. **2** yabancı ülke parası. **3** üzerine belli bir söz ya da sözler yazılmış, gösteri yaparken elde taşınan, propaganda ya da tanıtma ereğiyle bir yere asılan bez ya da karton.

dragon *a. Fr.* **1** masallarda geçen korkunç düşsel canavar; büyük yılan. *eş.* ejderha. **2** *tar.* eskiden batı ülkelerinin ordularında bulunan bir asker sınıfı.

drahmi *a. Yun. esk.* Yunanistan'ın eski para birimi.

drahoma *a. Yun.* Hıristiyanlarda ve Musevilerde, bir evlenmede, gelinin güveye verdiği para ya da mal.

draje *a. Fr.* **1** üstü renkli, parlak ve şekerli bir maddeyle kaplanmış hap. **2** üzeri şekerli çikolatayla kaplanmış kuruyemiş.

dram *a. Fr.* **1** *tiy.* sahnede oynanmak üzere yazılmış, konuşmalar ve devinimlerle gelişen, karşıt oluşların çatışmasıyla sonuçlanan oyun, yapıt. **2** *mec.* acıklı olay. **dram sanatı** *tiy. bkz.* **drama**.

drama *a. Fr. tiy.* **1** *bkz.* **dram**[1]. **2** tiyatro yazını, oyun yazma sanatı. **3** (televizyonda) oyun biçiminde yapıt. *eş.* oyun.

dramatik *s. Fr.* **1** sahne oyununa özgü olan, dram[1] ile ilgili. **2** içinde gerilim, çatışma, çeşitli olaylar ve karşıtlıklar bulunan, insanla ve insan ilişkileriyle gelişen (yapıt ya da olay). **3** *mec.* duyguları kamçılayan, coşku verici, gerilim yaratıcı. **4** *mec.* çok acıklı. **dramatik tiyatro** *Fr. tiy.* konuşmanın devinimlerle desteklendiği, seyirciyi sahnede geçen olay ve kişilere ortak eden, seyirciye onlarla özdeşleşme duyumsatan tiyatro türü.

dramatikleşmek *(nsz) Fr. T.* dramatik bir duruma gelmek.

dramatizasyon *a. Fr.* bir konuyu sahne oyunu durumuna getirme işi. *eş.* oyunlaştırma.

dramatize *s. Fr.* dram[1] biçimine sokulmuş, oyunlaştırılmış ya da oyun biçiminde olan. **dramatize etmek** *Fr. T.* **1)** roman, öykü, şiir gibi bir yazın yapıtını radyo, televizyon ya da sahne oyunu biçimine sokmak. *eş.* oyunlaştırmak. **2)** *mec.* bir olayı, bir durumu olduğundan daha acıklı bir biçimde göstermek.

dramaturg *a. Fr. tiy.* genellikle bir tiyatroda görevli, oyun yazma ve yönetme kurallarını bilen, bir oyun yazılır ya da sahneye konurken bilgisinden yararlanılan kimse, tiyatronun bilim ve sanat danışmanı.

dramaturgi *a. Yun.* **1** oyun yazarlığı ve yönetmenliği sanatı. **2** tiyatro yapıtları incelemesi. **3** dramaturgun yaptığı iş.

dren *a. Fr.* **1** bir yerde birikip kalmış suyu ya da herhangi bir sıvıyı dışarıya akıtmaya yarayan oluk, boru ya da bu işlevi gören bir başka araç. *eş.* akaç. **2** *hek.* bir ameliyattan sonra, vücut içinde kalan doku artıklarını ya da oluşan sıvıları ya da bir yaranın yangısını dışarı atmak için kullanılan bükülgen tüp.

drenaj *a. Fr.* **1** bataklık kurutmaya ya da bir yerde birikmiş suları dışarı atmaya, yeraltı sularını bir

yere toplamaya yarayan döşem. *eş.* akaçlama. **2** *hek.* vücutta oluşan zararlı sıvıyı drenle boşaltma işlemi.

dretnot *a. İng. (1907'de denize indirilen bir İngiliz gemisinin adından) den.* XX. yüzyılın başlarından ilk yarısına değin savaş donanmalarının belkemiği olan bir zırhlı tipi.

drezin *a. Fr.* demiryollarında, yol bakımı ve denetimi için kullanılan, mekanik olarak işletilen ya da motorla yürütülen küçük vagon.

drosera *a. Yun. bitb.* droseragillerden, topuz biçiminde yaprakları olan, yapraklarının üst yüzeyi, böcekleri yakalayan yapışkan tüylerle örtülü, otsu bir bitki.

droseragiller *ç. a. Yun. T. bitb.* ikiçeneklilerden, örneği drosera olan bir bitki familyası.

duayen *a. Fr.* bir ülkedeki yabancı diplomatlar arasında kıdem yönünden en eski olan, en başta gelen diplomat.

dublaj *a. Fr. sin.* **1** görüntülerle birlikte saptanmamış konuşmaların, sonradan, filmin görüntüleriyle eşzamanlı olarak seslendirme yoluyla filme katılması. **2** yabancı bir filmin dilini, olabildiğince eşzamanlı olarak seslendirme yoluyla yerli dile çevirme. *eş.* sözlendirme.

dublajcı *a. Fr. T. sin.* bir filmin sözlendirilmesinde, sesiyle bir oyuncuyu konuşturan kimse. *eş.* sözlendirici.

dublajcılık *a. Fr. T. sin.* sözlendirme eylemi ya da sözlendiricinin yaptığı iş, sözlendirme işi. *eş.* sözlendiricilik.

duble *a. Fr.* **1** (içki, yiyecek vb. için) belirli miktarın ya da büyüklüğün iki katı. **2** giysinin iç yüzüne geçirilip kumaşla birlikte dikilen astar ya da içi görünen giysinin ya da yırtmaçlı eteğin içine ayrı olarak giyilen giysi. **duble etmek** *Fr. T.* giysiye ya da benzeri bir şeye astar geçirmek.

dubleks *a.* ve *s. Fr.* çift katlı. **dubleks daire** (ya da **ev**) *Fr. Ar.* kendi iç merdiveni ile birbirine bağlanan iki ayrı kattan oluşan tek daire (ya da ev).

dublör *a. Fr. tiy.* ve *sin.* gerektiğinde bir oyuncunun yerine oynayabilecek olan, aynı rolü çalışan yedek oyuncu.

dublve *a.* batı dillerindeki "w" harfinin Fransızca söylenişi.

duka *a. İt. bkz.* **dük**.

dumdum *a. (Hindistan'da Batı Bengal bölgesindeki Dum Dum kentinin adından)* ilkin XIX. yüzyılda Dum Dum kentinin silah fabrikasında yapılmış olan, çekirdeğinin dışı çelikten, ucu haç biçiminde çentikli, çarptığı yerde bu uç açılıp genişleyerek kurşunu dağıtan ve dolayısıyla çok tehlikeli, büyük yaralar açan bir tüfek kurşunu.

duralit *a. kbd.* kontrplak benzeri, ince, esnek, yapay levha.

duş *a. Fr.* **1** temizlik ya da sağaltım ereğiyle, yüksekten vücuda püskürtünek yoluyla su dökünme. **2** bu biçimde yıkanmaya yarayan aygıt. **3** bu aygıtın bulunduğu yıkanma yeri. **duş almak** (ya da **yapmak**) *Fr. T.* duş ile yıkanmak.

duy *a. Fr.* elektrik ampulünün takıldığı, bakır ya da pirinçten yapılmış, yivli araç. **duy priz** *Fr.* elektrik ampulü takılarak ışık üretilebilen ya da gerektiğinde elektrik akımı alınabilen araç.

düalist *a.* ve *s. Fr. fels.* düalizm yandaşı (kimse, görüş). *eş.* ikici.

düalizm *a. fels.* ruh ve madde, iyilik ve kötülük, yaratan ve yaratılan vb. gibi, her şeyde birbirine karşıt

iki ilkenin var olduğunu öne süren görüş. *eş.* ikicilik.

dübel *a. Fr.* doğrudan vida tutturulamayan gevşek dokulu bir duvarda önceden açılan deliğe, vidanın daha sağlam tutması için yerleştirilen plastik yuva.

düello *a. İt.* **1** *esk.* birbirine düşman ya da hakaret etmiş iki kişinin, tanıklar önünde ve belli kurallara göre yaptığı silahlı dövüş, vuruşma. **2** *mec.* iki siyasal ya da ekonomik güç arasındaki çıkar çatışması. **düello yapmak** *İt. T.* (iki kişi) tanıklar önünde ve belli kurallara göre silahla dövüşmek, vuruşmak.

düet *a. İt. müz.* **1** iki ses ya da iki çalgı için düzenlenmiş müzik parçası. **2** iki kişi tarafından karşılıklı söylenen şarkı.

düetto *a. İt. müz.* küçük düet.

dük *a. Fr.* kimi batı ülkelerinde prensten sonra gelen en yüksek soyluluk sanı.

dümen *a. İt.* **1** hava ve deniz taşıtlarının, taşıta yön vermeye yarayan devingen parçası. **2** *mec.* bir ülkede, bir örgütte yönetim yeri, yönetim. **3** *arg.* yalan dolan, dalavere, hile, düzen, dolap.

dümenci *a. İt. T.* **1** *den.* gemilerde dümeni kullanan denizci. **2** *arg.* yalan dolanla iş gören, dalavereci, düzenci, hileci. **3** *arg.* olduğu gibi görünmeyen, rol yapan kimse.

düşes *a. Fr.* dükün karısına verilen san.

düzine *a. İt.* aynı cinsten olan bir nesnenin on ikisini içeren bir birim, aynı cinsten bir nesnenin on ikilik takımı.

E

ebonit *a. Fr.* kauçukla kükürdün işlenmesinden elde edilen bir plastik madde.

edisyon *a. Fr.* basılma işi. *eş.* basım, baskı.

editör *a. Fr.* gazete, dergi, kitap gibi okunacak şeyleri basıma hazırlayan, yayımlayan kimse. *eş.* yayımcı.

efekt *a. Fr.* radyo ve televizyon yayımlarında, tiyatro oyunlarında, film sözlendirmelerinde, konu gereği kullanılması, bulunması gereken seslerin doğal kaynakların dışında optik, mekanik, kimyasal vb. yollarla, yapay olarak gerçekleştirilmesi.

efektif *a. Fr.* (bankacılıkta) elde bulunan para, nakit.

efektör *a. Fr.* efektleri hazırlayan ve uygulayan kimse.

efemine *s. Fr.* kadınlara özgü davranışları olan (erkek).

efendi *a. Yun.* **1** *esk.* eğitim ve öğrenim görmüş kişi için özel addan sonra kullanılan san. **2** (şimdi) bey sanından farklı biçimde, özel adlardan sonra kullanılan ikinci derecede bir san. **3** buyruğu yürüyen, sözü geçen kimse, sahip. **4** (kocasının adını ya da "koca" sözcüğünü kullanmayan kadınlara göre) bey, koca. **5** *s.* ağırbaşlı, çelebi, incelikli, kibar, terbiyeli (kimse). **6** *ünl.* erkekler için seslenme sözü olarak da kullanılır. **efendi efendi** *ik. be. Yun.* efendiye yaraşır bir biçimde, uslu uslu. **efendi gibi yaşamak** *Yun. T.* varlık içinde, rahat bir biçimde ömür sürmek. **efendiden bir adam** *Yun. T.* ağırbaşlı ve kibar, terbiyeli görünen biri için söylenir. **efendim nerde, ben nerde?** *Yun. T.* "söylediklerimi yanlış anlıyorsunuz" anlamında kullanılır. **efendime söyleyeyim** *Yun. T.* konuşmakta iken, söyleyeceği uygun, gerekli sözü bulamayan kişinin, sözü bulup söyleyebilmek için zaman kazanmak üzere başvurduğu bir kalıp söz.

efendice *s.* ve *be. Yun. T.* efendiye yaraşır bir biçimde, efendi gibi.

efendilik *a. Yun. T.* efendiye yaraşır davranış, efendi olma durumu, ağırbaşlılık, incelik, terbiyelilik.

efendim *ünl. Yun. T.* **1** bir sesleniş karşısında yanıt olarak, "buradayım", "söyle", "ne diyorsun" gibi kullanılır. **2** saygı ya da incelik için söylenir; örneğin, "çok doğru, efendim" gibi. **3** anlaşılmayan bir sözü yineletmek ya da karşısındakinin ne düşündüğünü sormak için kullanılır; örneğin, "Efendim, ne buyurmuştunuz? Bu böyle gitmez; efendim?" gibi.

efor *a. Fr.* (bedensel ve zihinsel)

güç, hareket, çaba.

eglog *a. Yun. yaz.* doğadan, kırdan söz eden kısa şiir.

ego *a. Lat. (Latince "ben") fels.* bireyin kişiliğini oluşturan ana öğe; bireyi öteki varlıklardan ayıran bilinç. *eş.* ben.

egoist *s. Fr.* **1** yalnızca ya da öncelikle kendi yararını, çıkarını düşünen ve ona göre davranan (kimse). **2** *fels.* egoizm öğretisine inanan. *eş.* bencil.

egoistlik *a. Fr. T.* **1** yalnızca kendi yararını ve çıkarını düşünme ve ona göre davranma işi. **2** *ruhb.* kendi çıkarını düşünmenin bütün bilinçli eylemlerin ana güdüsü olması durumu. *eş.* bencillik.

egoizm *a. Fr.* **1** egoiste yaraşır tutum ve davranış. **2** *fels.* kişinin bütün eylemlerinin "ben" ile belirlenmiş bulunduğunu, ahlaklılığın, erdemin de yalnızca "ben"ini, kendini koruma içgüdüsünün başka bir biçimi olduğunu öne süren öğreti. **3** *fels.* kendi çıkarını düşünmeyi bütün eylemlerin doğru ve haklı amacı olarak kabul eden ve bunu yaşamın kesin ilkesi yapan öğreti. **4** *ruhb.* kendi çıkarını düşünmenin bütün bilinçli eylemlerin ana güdüsü olduğunu öne süren görüş. *eş.* bencillik.

egosantrik *s.* ve *a. Fr.* **1** *fels.* egosantrizm felsefesini benimseyen. **2** *ruhb.* başkalarının gereksinim ve çıkarlarına karşı duygusuz kalıp yalnızca kendi çıkarıyla ilgilenen kişi. *eş.* beniçinci, benmerkezci.

egosantrizm *a. Fr. fels.* her şeyde insanın, bireyin kendi "ben"ini merkez sayan, bireyi evrenin odağı olarak gören felsefe öğretisi. *eş.* beniçincilik, benmerkezcilik.

egotizm *a. Fr.* kendi benliğinin gelişimini, bütün davranışlarının ilkesi yapan kişinin niteliği. *eş.* benlikçilik.

egzama *a. Yun. hek.* birdenbire ortaya çıkarak gelişen, kızartı, kaşınma, sulanma, kabuk bağlama gibi doku bozukluklarıyla belirginleşen bir deri hastalığı. *eş.* mayasıl.

egzersiz *a.* bir beceriyi, bir bilgiyi kazanabilmek için yapılan yineleme işi. *eş.* alıştırma

egzistansiyalist *a.* ve *s. Fr. fels.* egzistansiyalizm öğretisini benimsemiş olan. *eş.* varoluşçu.

egzistansiyalizm *a. Fr. fels.* İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da, özellikle de Fransa'da ortaya çıkan, varlığın, varoluşun özden, içerikten önce geldiğini, yani insanın önce var olduğunu, daha sonra tutum ve davranışlarıyla, eylemleriyle kendini sürekli olarak yarattığını, biçimlendirdiğini öne süren felsefe ve yazın akımı. *eş.* varoluşçuluk.

egzogami *a. Fr. topb.* evlenecek kimsenin kendi topluluğu içinden biriyle evlenmesini yasaklayan, kendi boyu ve soyu dışından biriyle evlenmesi ilkesine dayalı evlilik biçimi. *eş.* dışevlilik.

egzomorfizm *a. Fr. yerb.* magmanın sokulması nedeniyle komşu kayaçların uğradıkları değişim. *eş.* dışbaşkalaşım.

egzotik *s. Fr.* çok uzak ve yabancı ülkelerle ilgili ya da böyle ülkelerden gelmiş, getirilmiş. *eş.* ıraksıl, yabancıl.

egzotizm *a. Fr.* **1** bir yapıtta, uzak, yabancı ülkelerden söz etme, oralarda geçen olayları, oralı kişileri yansıtma. *eş.* ıraksıllık, yabancıllık. **2** egzotik şeylere düşkünlük. *eş.* ıraksılcılık.

egzoz *a. İng.* **1** içten yanmalı motorlarda yanan akaryakıt gazlarının dışarı atılması. **2** taşıtlarda,

motorda yanan akaryakıt gazının dışarı atılmasını sağlayan düzenek. **3** bu düzeneğin ucunda bulunan susturucu.

egzozcu *a. İng. T.* içten yanmalı motorlarda egzoz düzenini yapan, onaran usta.

eids *a. İng. hek. bkz.* **aids, AIDS**.

ejektör *a. Fr.* belli bir hızla devinen bir akışkan yardımıyla, başka bir akışkanın boşalmasını sağlayan aygıt. *eş.* fışkırtıcı.

ekarte *a. Fr. (Türkçede genellikle "etmek" yardımcı eylemiyle birlikte kullanılır)* oyun dışı bırakma, ortadan kaldırma, bir yana itme.

ekinokok *a. Yun.* etoburların bağırsaklarında yaşayan bir tenya türü.

ekinoks *a. Fr. gökb.* 21 Martta ve 21 Eylülde olmak üzere yılda iki kez görülen, gece ile gündüzün eşit olduğu durum.

ekip *a. Fr.* bir işi birlikte yapan kimselerin oluşturduğu topluluk. *eş.* takım.

ekipman *a. Fr.* bir işletmeye ya da kuruluşa gerekli olan eşya. *eş.* donanım.

eklektik *s.* ve *a. fels.* eklektizm yandaşı ya da eklektizme dayalı. *eş.* seçmeci.

eklektizm *a. fels.* var olan felsefe dizgelerinden değişik düşünceleri seçip alarak kendi öğretisine birleştirme, kaynaştırma yöntemi ve bu yöntemle çalışan filozofların öğretisi. *eş.* seçmecilik.

eklimetre *a. Fr.* eğimleri ölçmeye yarayan aygıt.

eko *s. Fr. fiz.* sesin bir yere çarparak az bir süre sonra geri dönmesiyle işitilen ikinci ses. *eş.* yankı.

ekol *a. Fr.* anlayışları, görüşleri birbirine benzeyen, bir öğretiye bağlanan sanatçıların, bilimcilerin, felsefecilerin vb. oluşturdukları akım. *eş.* çığır, okul.

ekolali *a. Fr. ruhb.* başkasının söylediği sözleri ya da tümceleri anlamsızca, yankı gibi yineleme hastalığı. *eş.* yankıca.

ekolayzır *a. Fr.* müzik setlerinde sesin kalitesini yükselterek aslına uygun ve net bir ses sağlayan aygıt.

ekoloji *a. Fr.* canlıları içinde bulundukları doğal ortamla ilişkileri yönünden inceleyen yaşambilim dalı. *eş.* çevrebilim.

ekolojik *s. Fr.* ekolojiyle ilgili. *eş.* çevrebilimsel.

ekolojist *a. Fr.* çevrebilimle uğraşan kimse, çevrebilim uzmanı. *eş.* çevrebilimci.

ekonometri *b. a. Fr.* **1** ekonomik olayların açıklanmasında pek çok sayıda değişkeni göz önüne alarak ve karşılıklı ilişkiler kurarak, kuramsal çalışmaların deneylerle doğrulanmasını sağlayan matematiksel çözümleme yöntemi. **2** bu yöntemle uğraşan bilim dalı.

ekonomi *a. Fr.* **1** bir insan topluluğunun ya da bir ülkenin, yaşayabilmek için üretme ve bunları bölüşme biçimlerinin ve bu eylemlerden doğan ilişkilerinin tümü. *eş.* iktisat. **2** aşırı ve gereksiz harcamalardan sakınma, tutum. *eş.* iktisat. **ekonomi politik** *Fr.* insan toplumlarında maddi gönencin durumunu, dağıtımını ve insanlar arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişimini konu alan bilim. **ekonomi yapmak** *Fr. T.* gereksiz yere harcamayıp artırmak, tutumlu davranmak.

ekonomik *s. Fr.* **1** ekonomiyle ilgili olan. *eş.* iktisadi. **2** daha az gider gerektiren, daha az masraflı olan. **ekonomik ambargo** *Fr.* bir ülkenin ekonomisini çökertmek ereğiyle uygulanan, o ülkeyle her türlü ekonomik ilişkinin

belli bir süre için askıya alındığı durum. **ekonomik davranmak** *Fr. T.* gereksiz harcamadan kaçınmak, tutumlu davranmak.

ekonomist *a. Fr.* ekonomi uzmanı.

ekonomizm *a. Fr.* toplumsal yaşamda her şeyi ekonominin belirlediğini öne süren öğreti.

ekopraksi *a. Fr. ruhb.* başkasının devinimlerini ve davranışlarını anlamsız bir biçimde yineleme. *eş.* yansıca.

ekose *s. Fr.* çeşitli renklerde kare desenleri olan (kumaş).

ekran *a. Fr.* **1** bir cismin görüntüsünü ışık yoluyla üzerine düşürmekte kullanılan saydam olmayan düz yüzey. *eş.* görüntülük. **2** üzerinde sinema filmlerinin yansıtıldığı beyaz yüzey. *eş.* beyazperde, görüntülük. **3** televizyon tüpü, camı. *eş. yeni* görüntülük.

eksantrik *s. Fr.* **1** merkez dışı olan, dış merkezli. **2** *mec.* (insan için) başkalarına benzemeyen, tuhaf, acayip, alışılmamış. *eş.* ayrıksı. **eksantrik mili** *Fr.* kimi makine parçalarının çalışmalarını yöneten yuvarlak bir mil.

ekselans *a. Fr.* elçiden başlayarak cumhurbaşkanına değin, yüksek yerlerde bulunan yabancı devlet büyüklerinin adlarının önünde kullanılan saygı sanı.

ekskavatör *a. Fr.* toprağı kazma işinde kullanılan, eklemli bir kol üzerinde devinebilen bir kepçesi bulunan ve bu kepçeyle toprağı kazıp dışarı atabilen araç. *eş.* kazaratar.

ekspansiyon *a. Fr.* bir ülkenin, başka ülkelere yayılma tutumu. *eş. yeni* yayılım.

ekspansiyonist *s.* ve *a. Fr.* başka ülkeleri ele geçirme amacı taşıyan. *eş. yeni* yayılımcı.

eksper *a. Fr.* **1** kendini belli bir alanda özel olarak yetiştirmiş kimse. *eş.* uzman. **2** çözülmesi özel ve bilimsel bilgi gerektiren konularda düşüncesine başvurulan kimse. *eş.* bilirkişi.

eksperimantal *s. Fr.* deney yoluyla elde edilen, deneye dayanan. *eş.* deneysel.

eksperimantalist *a. Fr.* eksperimantalizm yandaşı. *eş.* deneyselci.

eksperimantalizm *a. Fr. fels.* bilginin varsayımsal olduğunu, gerçek bilginin ancak deneye dayanılarak elde edilebileceğini öne süren öğreti. *eş.* deneyselcilik.

ekspertiz *a. Fr.* bir uzmana gösterme ve değeri bir uzmanca belirtilme. **ekspertiz raporu** *Fr.* bir uzmanca verilen değerlendirme raporu.

eksport *a. Fr. tic.* dış ülkelere mal satma işi. *eş.* dışsatım.

ekspoze *a. Fr.* bir yazının, bir bildirinin özeti. *eş.* özet.

ekspozisyon *a. Fr.* sergileme işi.

ekspres *a. İng.* **1** çok hızlı giden ve yalnızca bellibaşlı yerlerde, büyük duraklarda duran, büyük iskelelere ya da büyük kentlere uğrayan taşıt. **2** *s.* çok hızlı bir biçimde yapılan (şey). **3** *s.* posta ile hızla yerine ulaştırılan (gönderi).

ekspresyon *a. Fr. fels.* ruhsal olayların, iç gerçeğin belirgin göstergelerle, anlatımlarla dışa verilmesi, özellikle insan ruhunun algılanabilir biçimde, yüz anlatımı ya da sözle kendini dışa vurması. *eş.* dışavurum.

ekspresyonist *a. Fr.* ekpresyonizmi izleyen. *eş.* dışavurumcu.

ekspresyonizm *a. Fr.* izlenimciliğe ve doğalcılığa karşıt yolda gelişen, insanın iç dünyasını anlatmaya çalışan sanat akımı. *eş.*

dışavurumculuk.

ekstra *s. Fr.* **1** (tür için) çok iyi nitelikli, en üstün. **2** bir şeyin yanında verilen ek. **3** *be.* ayrıca, ek olarak, fazladan. **ekstra ekstra** *ik. s. Fr.* en iyi.

ekstrafor *a. Fr.* perde ve benzeri şeylerin ucuna, kenarlarına, giysilerin etek, kol, yaka ya da paça parçalarına geçirilen, seyrek dokunmuş keten şerit.

ekstrasistol *a. Fr. hek.* yürek ve damarlarda düzgülü, olağan iki kasılma arasında oluşan fazladan kasılma.

ekstre *a. Fr.* **1** bir maddenin fiziksel ya da kimyasal yollarla çıkarılmış özü. *eş. yeni* özüt. **2** *tic.* (hesap için) döküm, özet.

ekstrem *s. Fr.* **1** en uç, en son, son uç. **2** aşırı.

ekstremist *s.* ve *a. Fr.* özellikle siyasada aşırılığı benimseyen, aşırı düşünceleri yaşama geçirmek isteyen.

ektoderm *a. Fr. yaşb.* sinir sistemini ve duyu organlarını oluşturan embriyonun dış yüzünü örten tabaka. *eş.* dışderi.

ekvator *a. Fr. coğr.* ve *gökb.* yeryuvarının eksenine dik olarak geçtiği ve onu iki eşit parçaya böldüğü varsayılan, uzunluğu kırk milyon metre olan, en büyük çember. *eş.* eşlek.

ekvatoral *s. Fr.* **1** *coğr.* ekvatorla ilgili. *eş.* eşleksel. **2** *a. gökb.* yıldızların açılımını ve yükselimini ölçmekte kullanılan dürbün.

ekzotermik *s. Fr. kim.* ısı açığa çıkaran, çevresine ısı saçan (bileşme, tepkime). *eş.* ısıveren.

elastik *s. Fr.* bastırma, germe ve benzeri bir dış etkiyle yitirdiği biçimine, etkinin ortadan kalkmasıyla yeniden dönebilen. *eş.* esnek.

elastiki *s. Fr. Ar. bkz.* **elastik**. *eş.* esnek.

elastikiyet *a. Fr. Ar.* elastik olma durumu ve özelliği. *eş.* esneklik.

eleji *a. Fr. yaz.* ölen bir yiğit için yazılmış ağıt.

elektrifikasyon *a. Fr.* elektrik enerjisini endüstri, ulaşım ve gündelik yaşama uygulama, elektrik enerjisini her alanda kullanılır duruma getirme.

elektrik *a. Fr.* **1** maddenin elektron, pozitron, proton gibi parçacıklarının hareketleriyle ortaya çıkan enerji türü. **2** bu enerjinin gündelik yaşamda kullanılan biçimi. **3** bu enerjiyle sağlanan aydınlanma. **4** fizik biliminin, elektrik olaylarını inceleyen kolu. **5** *s.* elektrik enerjisiyle işleyen. **6** *mec.* coşku, gerilim ya da duygusal yakınlaşma.

elektrikçi *a. Fr. T.* elektrik işleri yapan usta.

elektriklemek *(-i) Fr. T. fiz.* üzerinde elektrik enerjisi bulunmayan bir iletkene, elektrikli bir başka iletkeni yaklaştırmak ya da değdirmek yoluyla elektrik gücü vermek, elektrikli bir duruma getirmek.

elektriklendirilmek *(nsz) Fr. T.* elektrikle aydınlatılması, elektrik enerjisini kullanır duruma gelmesi sağlanmak.

elektriklendirmek *(-i) Fr. T.* **1** elektrik enerjisiyle donatmak, elektrik gücünü kullanır duruma getirmek. **2** *mec.* bir yerde gergin bir durum yaratmak, gerginliğe, sinirliliğe yol açmak.

elektriklenmek *(nsz) Fr. T.* **1** elektrik enerjisiyle yüklü bir duruma gelmek. **2** *mec.* (ortalık, bir yer, hava) gerginleşmek.

elektrikli *s. Fr. T.* **1** elektrik enerjisiyle yüklü olan, elektriği olan. **2**

elektrik gücüyle işleyen. **3** *mec.* gergin bir havaya girmiş bulunan.

elektriksel *s. Fr. T.* elektrikle ilgili.

elektriksiz *s. Fr. T.* **1** elektrik enerjisiyle yüklü olmayan. **2** elektriği bulunmayan, olmayan.

elektro- *Yun.* **1** Yunanca "elektron" [sarı kehribar] sözcüğünden alınan ve önüne getirildiği sözcüğün elektrikle ilgili olduğunu ya da elektriksel özellikleri bulunduğunu bildiren önek. **2** elektrokardiyografi sözcüğünün kısaltılmış biçimi.

elektroakumetre *a. Fr. hek.* elektrikli dinleme aygıtı.

elektroansefalografi *a. Fr. hek.* beyin gözelerinin ve saçlı derinin topladığı gizilgüç farklarının yazılması.

elektroansefalogram *a. Fr. hek.* beyin gözelerinin doğurduğu gizilgüç farklarının yazılmasıyla elde edilen çizelge.

elektrobiyoloji *a. Fr.* canlı varlıklardaki elektrik olaylarını konu alan bilim.

elektrodinamik *a. Fr.* **1** elektrik akımlarını devimbilim yönünden inceleyen fizik dalı. **2** *s.* bu fizik dalıyla ilgili olan.

elektrodinamometre *a. Fr.* elektrik akımının yeğinliğini ölçmekte yararlanılan aygıt.

elektrodiyaliz *a. Fr. kim.* elektrik enerjisiyle hızlandırılmış, kimi parçacıklara göre koloitlerin gözenekli zarlardan daha kolay geçmesi temeline dayanan kimyasal arıtma yöntemi.

elektrofil *s. Fr. kim.* bir iyondan, atomdan elektron alabilen ya da onunla elektron paylaşabilen (özdek).

elektrofon *a. Fr.* fonograf kayıtlarını okuyup elektrik akımı aracılığıyla yükselterek sese çevirmek için gerekli araçları içinde toplayan aygıt.

elektrogitar *a. İng.* elektriğe bağlanarak çalınan gitar.

elektrojen *s. Fr.* elektrik üreten (dizge).

elektrokardiyograf *a. Fr. bkz.* **kardiyograf**.

elektrokardiyografi *a. Fr. bkz.* **kardiyografi**.

elektrokardiyogram *a. Fr. bkz.* **kardiyogram**.

elektrokimya *a. Fr. Ar.* elektrik akımıyla ortaya çıkan kimyasal değişmeleri ve kimyasal işlemlerde oluşan enerjiyi elektrik üretiminde kullanmayı konu alan bilim dalı.

elektrolit *a. Fr. fiz.* elektroliz işleminde çözülen madde.

elektroliz *a. Fr. fiz.* elektrik akımının etkisiyle ortaya çıkan kimyasal ayrışma.

elektromanyetik *s. Fr. fiz.* **1** elektromanyetizması olan. **2** elektromanyetizma ile ilgili bulunan. **elektromanyetik dalgalar** *Fr. T. fiz.* ışık hızıyla yayılan, yeğinlikleri periyodik olarak değişen, elektrik ve manyetik alanlardan oluşmuş dalgalar. *eş.* hertz dalgaları. **elektromanyetik enerji** *Fr. fiz.* manyetik alan içindeki elektrik akışını etkileyen güç.

elektromanyetizma *a. Fr. fiz.* **1** elektriklenme ile mıknatıslanmanın karşılıklı olarak etkilenmeleri sonucu ortaya çıkan olayların tümü. **2** elektrik akımıyla mıknatıs oluşturma.

elektromekanik *a. Fr.* mekaniğe uygulanmış elektriği konu alan bilim.

elektrometalürji *a. Fr.* **1** metalürji ürünlerinin elde edilmesinde ve arıtılmasında termik elektriğin ısı ve elektroliz özelliklerinin kulla-

nılması. **2** elektrikle ısıtma olaylarından yararlanılarak yapılan ve madenlere uygulanan termik işlemlerin tümü.

elektrometre *a. Fr.* elektrikle kullanılan türlü ölçü aygıtlarının ortak adı.

elektromıknatıs *a. Fr. fiz.* içinde manyetik akıyı toplayarak artıran bir yumuşak demir bulunan bobin ya da bobinlere, doğru akım geçirilerek elde edilen mıknatıs.

elektromotor *s. Fr. fiz.* **1** mekanik ya da kimyasal bir etki altında elektrik üreten. **2** *a.* elektrik enerjisini mekanik enerjiye dönüştüren aygıt.

elektron *a. Fr. fiz.* negatif elektrik atomu.

elektronegatif *s. Fr. fiz.* elektrolizde pozitif kutupta toplanma özelliği olan (cisimler).

elektronik *s. Fr. fiz.* **1** elektron temeline dayanan, elektronla ilgili. **2** *a.* serbest durumdaki elektronların etkisiyle oluşan olayları inceleyen, konu alan bilim dalı. **elektronik beyin** *Fr. T. esk. bkz.* **kompütür**. *eş.* bilgisayar. **elektronik çalgılar** *Fr. T. müz.* müzik sesleri elde etmek için elektrik salınımları üreten ve hoparlör aracılığıyla bu sesleri dışa veren müzik araçlarının tümü. **elektronik müzik** *Fr. müz.* elektronik çalgılarla oluşturulan müzik.

elektronikçi *a. Fr. T.* elektronik uzmanı, elektronikle uğraşan kimse.

elektropozitif *s. Fr. fiz.* elektrolizde negatif kutupta toplanma özelliği olan (cisimler).

elektroradyolog *a. Fr. hek.* elektroradyoloji uzmanı hekim.

elektroradyoloji *a. Fr. hek.* hastalıkların tanılanması ve iyileştirilmesinde elektrik ışınlarının uygulanmasını konu alan hekimlik dalı.

elektroskop *a. Fr. fiz.* bir cisimde elektrik yükünün varlığını ve bu yükün pozitif ya da negatif oluşunu ve elektriklenmenin derecesini bulmaya yarayan aygıt.

elektrostatik *s. Fr. fiz.* **1** denge durumunda bulunan elektrikle ilgili. **2** *a.* elektriklenmiş cisimler üzerinde elektriği denge durumunda inceleyen fizik dalı.

elektroşok *a. Fr. hek.* ruh hastalıklarında, beyinden çok kısa süreli yüksek elektrik akımı geçirerek, hastayı iyileştirmeye çalışma yöntemi.

elektrot *a. Fr. fiz.* **1** kullanıldığı ortamda elektrik akımını taşıyan iletken parça. **2** bir elektrolitin içine daldırılan iki iletken çubuktan her biri; bu çubukların pozitifine ***anot***, negatifine ***katot*** adı verilir.

elektroteknik *s. Fr.* **1** elektrik tekniğiyle ilgili, elektrik tekniğine dayanan. **2** *a.* elektrik tekniğini, elektriğin uygulanmasını konu alan bilim dalı.

elektroterapi *a. Fr. hek.* elektrikle sağaltım.

eleman *a. Fr.* **1** bileşik bir şeyi oluşturan şeylerden her biri, öğe. **2** bir kuruluşta, bir yerde çalışan insanların her biri.

elemanter *s. Fr. bkz.* **elementer**.

element *a. Al. kim.* kimyasal çözümleme yoluyla ayrıştırılamayan ya da bireşimle elde edilemeyen madde.

elementer *s. Al.* bir şeyin başlangıcını oluşturan, salt temel ilkeleri kapsayan.

eliminasyon *a. Fr.* bir yarışta ya da sınavda elenme ya da eleme.

elimine *s. Fr.* bir yarışta ya da sınavda elenmiş.

elips *a. Fr. mat.* odak adı verilen iki ayrı noktaya olan uzaklıklarının toplamı birbirine denk olan noktalar kümesinin oluşturduğu kapalı eğri.

elipsoidal *s. Fr. mat.* elipsoit biçiminde olan, elipsoitle ilgili.

elipsoit *s. Fr. mat.* **1** elipse benzeyen, elips biçiminde olan. **2** *a.* bir elipsin kendi ekseni dolayında döndürülmesiyle oluşan cismin biçimi.

eliptik *s. Fr. mat.* elips biçiminde olan, elips ile ilgili.

elit *a. Fr.* benzerleri arasında üstün nitelikleriyle seçkinleşen, göze çarpan (kimse). *eş.* seçkin.

emar *a. Fr. hek.* MR kısaltmasıyla gösterilen, tam adı manyetik rezonans olan, hidrojen çekirdeği ve benzeri çekirdeklerin yüksek manyetik alan içerisinde uyarılmaları sonucu yaydıkları sinyalleri görüntüye dönüştürme temeline dayalı, yumuşak dokuların incelenmesini sağlayan bir tanı yöntemi.

emay *a. Fr. kim.* kimi maddeleri korumak, boyamak ve onlara belirli bir parlaklık kazandırmak için kullanılan, saydam ya da donuk, cama benzeyen bir cila.

emaycı *a. Fr. T.* seramik ya da madeni eşyayı kaplamak işinde çalışan işçi.

emaye *s. Fr.* üzeri emayla kaplanmış olan. **emaye etmek** *(-i)Fr. T. bkz.* **emaylamak**.

emaylama *a. Fr. T.* **1** emaylamak eylemi. **2** boyalara maden oksitler katarak, bir madeni parçayı emaya benzer renklerle kaplamak amacıyla yapılan sanat çalışması.

emaylamak *(-i)* emayla kaplamak.

emboli *a. Fr. hek. bkz.* **amboli**.

embriyolog *a. Fr.* embriyoloji alanında uzmanlaşmış bilim adamı.

embriyoloji *a. Fr. yaşb.* oğulcuğun, dölüt durumuna gelinceye değin geçirdiği gelişim evrelerini konu alan yaşambilim kolu.

embriyon *a. Fr.* **1** *yaşb.* döllenmiş olan bir yumurtacığın gelişmeye başladığı andan kan dolaşımı başlayıncaya değin geçen süredeki adı. *eş.* oğulcuk. **2** *bitb.* bitki tohumlarında bir kökçük ile bir filizcikten oluşan, tohum çimlenince o bitkinin türünden yeni bir bitki olarak gelişen ana bölüm. *eş.* oğulcuk. **embriyon kesesi** *bitb. Fr. Far.* tohumdaki ana gözenin oluşturduğu gözeleri barındıran kese.

emisyon *a. Fr.* (devletçe) piyasaya kâğıt para çıkarma, kâğıt para basma.

emoglobin *a. Fr. bkz.* **hemoglobin**.

emoroit *a. Fr. hek.* kalınbağırsağın alt bölümünde ve anüste toplardamarın genişlemesiyle oluşan varis. *eş.* basur.

emperyalist *s.* ve *a. Fr.* emperyalizm yandaşı (kimse) ya da emperyalizmi uygulayan (ulus, ülke). *eş.* yayılımcı.

emperyalizm *a. Fr.* **1** bir ulusun başka bir ulusun ya da başka ulusların topraklarını ele geçirerek yayılması, onları siyasal ve ekonomik egemenliği altına alması ya da böyle bir siyasa gütmesi. *eş.* yayılımcılık. **2** toplumcu görüşe göre, anamalcılığın çok güçlü tekelleşme biçiminde beliren en yüksek, en son aşaması.

empoze *s. Fr.* zorla kabul ettirilmiş, zorla benimsetilmiş olan. **empoze etmek** *(-i) Fr. T.* özellikle bir düşünceyi, bir görüşü birine zorla, baskı kurarak benimsetmek, kabul ettirmek.

empresyon *a.* ve *s. Fr.* **1** bir olay, durum, kişi ya da şeyden duyular

yoluyla elde edilen duyumsal şeylerin bütünü. *eş.* izlenim. **2** *ruhb.* uyaranların, duyu organları ve ilişkili sinirler üzerindeki etkileri ya da belirli bir durumun kişi üzerindeki çözümlenmemiş toplu etkisi. *eş.* izlenim.

empresyonist *a. Fr.* empresyonizmi izleyen (sanat, sanatçı). *eş.* izlenimci.

empresyonizm *a. Fr.* **1** XIX. yüzyılın sonlarında Fransa'da ressamlarda bir tutum olarak beliren ve daha sonra bütün sanatlarda benimsenen, doğayı ve insanın dış dünyasını gerçekte olduğu gibi bütün çirkinliği ve gerçekliğiyle değil, ancak ondan edinilen izlenime göre vermeyi yeğleyen, izlenimleri yansıtan sanat akımı. **2** *ruhb.* yalnızca duyu izlenimleri ve duyumları gerçek olarak kabul eden bilgi öğretisi. *eş.* izlenimcilik.

emprezaryo *a. İt.* kazançtan belirli bir yüzde karşılığında, bir sanatçının anlaşmalarını yürüten ve sanat izlencesini düzenleyen kimse.

emprime *a. Fr.* **1** bir kumaş üzerine, değişik renkte boya kullanarak, zemin ve desen basma işlemi. **2** *a.* ve *s.* bu işlemden geçirilmiş (ipekli, yünlü vb. kumaş).

endeks *a. Fr.* **1** *bkz.* **indeks**. **2** bir işin, bir hesabın sonucunu gösteren cetvel, gösterge.

endekslemek *(-i, -e) Fr. T.* (Türkçede) bir göstergeyle ilişkilendirmek, o göstergeye uyarlamak.

endekslenmek *(-e) Fr. T.* (Türkçede) bir göstergeyle ilişkilendirilmek, o göstergeye uyarlanmak.

endeksli *s. Fr. T.* bir endekse bağlanmış olan.

endirekt *s. Fr.* doğrudan doğruya olmayan, bir araçla, bir aracıyla gerçekleşen. *eş.* dolaylı.

endoderm *a. Fr. gövb.* sindirim ve solunum kanallarının iç yüzeylerini, karaciğerin, pankreasın ve benzeri bezlerin içini örten tabaka. *eş.* içderi.

endogami *a. Fr. topb.* eşini yalnızca kendi boyundan ya da soyundan seçme kuralına dayalı evlilik biçimi. *eş.* içevlilik.

endokrin *a. Fr. gövb.* vücuttaki salgıbezlerinin doğruca kana karışacak biçimde çıkardıkları salgı. *eş.* içsalgı.

endokrinoloji *a. Fr.* içsalgıbezlerinin gelişmelerini, işlevlerini ve hastalıklarını konu alan yaşambilim ve hekimlik dalı. *eş.* içsalgıbilim.

endoskop *a. Fr. hek.* insan gövdesinin iç bölümünü görünür kılabilen aygıt.

endoskopi *a. Fr. hek.* endoskopla muayene.

endotermik *s. Fr. kim.* oluşumu sırasında çevresindeki ısıyı emen, ısıyı soğuran (bileşme, tepkime). *eş.* ısıalan.

endüksiyon *a. Fr. fels.* ve *mant.* akıl yürütmede, tikelden tümele, olaydan yasaya, etkiden etkene, özelden genele geçme yolu. *eş.* tümevarım.

endüstri *a. Fr.* hammaddeleri işlenmiş duruma sokup değerlendirmeye, kullanılacak ürünler durumuna getirmeye yarayan bilgilerin, araçların ve yöntemlerin tümü. *eş.* sanayi, işleyim.

endüstrileşmek *(nsz) Fr. T.* sanayi yönünden çok iyi duruma gelmek. *eş.* sanayileşmek.

endüstriyalizm *a. Fr.* sanayii ve sanayileşmeyi tek amaç olarak be-

nimseyen sistem. *eş.* sanayicilik.

endüstriyel *s. Fr.* sanayi ile ilgili. *eş.* işleyimsel.

enerji *a. Fr.* **1** maddede var olan ve ısı, ışık biçiminde ortaya çıkan güç. *eş.* erke. **2** organizmanın etkin gücü, çalışma gücü. **3** *mec.* içsel güç, yılmazlık.

enerjik *s. Fr.* **1** enerjiyle ilgili. **2** güçlü ve devinimli, canlı. **3** davranışlarında kararlarını kesinlikle uygulayan. **4** güçlü bir biçimde ortaya çıkan.

enfarktüs *a. Fr. hek.* akciğer, kalp gibi bir organda bir atardamarın, doku bozukluğu nedeniyle, kan pıhtısıyla tıkanması. *eş. yeni* tıkanca.

enfeksiyon *a. Fr. hek.* organizmada hastalığa yol açan bir mikrobun yerel ya da genel olarak yayılması. *eş.* bulaşma.

enflasyon *a. Fr.* **1** *eko.* dolanımda bulunan para miktarıyla, malların ve satın alınabilir hizmetlerin toplamı arasındaki açığın büyümesi nedeniyle ortaya çıkan ve fiyatların toptan yükselişi, para değerinin düşmesi biçiminde kendini gösteren ekonomik ve parasal süreç. *eş.* paraşişkinliği. **2** *ha.* yaşam pahalılığı. **3** *mec.* bir şeyde gereğinden çokluk, bolluk.

enflasyonist *s. Fr. eko.* enflasyona yol açan, enflasyon oluşturucu özelliği olan.

enflüanza *a. İt. hek.* paçavra hastalığı, göğüs ingini, grip.

enformasyon *a. Fr.* **1** karşılıklı olarak haber alıp verme. *eş.* haberleşme. **2** bilgiler vererek bilgili kılma. *eş.* bilgilendirme. **3** kimi kuruluşlarda, kuruluşun işlerine ilişkin sorulara karşılık vermek, yol göstermek için kurulmuş kol. *eş.* danışma.

enformatik *a. Fr.* insanların teknik, ekonomik ve toplumsal iletişimde kullandığı ve bilimin dayanağı olan "bilgi"nin, düzenli ve akla uygun bir biçimde, özellikle bilgisayarla ve benzeri elektronik aygıtlar aracılığıyla işlenmesi bilimi. *eş.* bilgiişlem, bilişim.

enforme *a. Fr.* belli bir konuda bilgili duruma getirme, bilgili kılma, bilgilendirme. **enforme edilmek** *Fr. T.* belli bir konuda bilgili duruma getirilmek, bilgilendirilmek. **enforme etmek** *Fr. T.* bir kimseyi vb. belli bir konuda bilgili duruma getirmek, bilgilendirmek.

enfraruj *a. Fr. fiz.* ışık tayfında kırmızı bölümün ötesindeki alanda yayılmış durumda ısı ışınlarının oluşturduğu, gözle görülemeyen ışınım. *eş.* kızılötesi.

enfrastrüktür *a. Fr.* **1** bir kentin, bir yapının, çoğu yeraltında olan elektrik, su, kanalizasyon, telefon, yol gibi, çok gerekli döşemlerinin tümü. **2** *topb.* insanın üretime yönelmiş çaba ve bilgisini, üretimde kullanılan araçlarla üretim yöntemlerini ve üretim ilişkilerini içeren ekonomik telem için kullanılan genel kavram. *eş.* altyapı.

enginar *a. Yun. bitb.* **1** bileşikgillerden, killi, kumlu ve nemli topraklarda yetişen, kökü yıllarca yaşayan ve her ilkyazda yeniden süren, mavimsi mor renkte çiçekler açan, dikenli bir bitki. **2** bu bitkinin, çiçekliği sebze olarak yenilen, iri ve topuz biçimindeki, yeşil ürünü. **3** *arg.* baş, kafa, zekâ. **enginarı çalıştırmak** *Yun. T. arg.* kafayı çalıştırmak, düşünmek.

engizisyon *a. Fr. tar.* ortaçağda batı ülkelerinde, Katolikliğin katı inançlarına karşı gelenleri sapkın sayarak cezalandırmak için kurulan kilise mahkemesi.

enjeksiyon *a. Fr.* bir ilacı, sağaltım amacıyla, enjektörle vücuda verme, iğne yapma.

enjekte *a. Fr. (Türkçede genellikle "enjekte etmek" biçiminde kullanılır)* enjektörle vücuda sıvı verme.

enjektör *a. Fr.* **1** bir sıvıyı, özellikle sıvı ya da sıvılaştırılan bir ilacı vücuda vermekte kullanılan, ucunda iğne bulunan basınçlı bir aygıt. *eş.* iğne, şırınga. **2** bir akışkanı herhangi bir yere basınçla vermekte kullanılan bir tür pompa.

ensefalit *a. Fr. hek.* beyinde yangı oluşmasından doğan hastalık.

enstantane *a. Fr.* **1** ışık alma süresi çok az olan hızlı bir devinimi olduğu anda saptayan fotoğraf çekme yöntemi. **2** *a.* ve *s.* bu yöntemle çekilen (fotoğraf). **3** *s.* bir anda olan. **enstantane fotoğraf** *Fr.* enstantane[1] yöntemiyle çekilen fotoğraf.

enstitü *a. Fr.* bir üniversiteye bağlı olarak ya da bağımsız bir kuruluş biçiminde kurulmuş olan ve genellikle belli konularda araştırmalar yapan ve kimi durumlarda öğretime de yer veren eğitim kurumu.

enstrüman *a. Fr.* **1** *müz.* müzikte, güzel, uyumlu sesler çıkarması için yapılmış araç. *eş.* çalgı. **2** bir işte gücünden, özelliğinden yararlanılan nesne. *eş.* araç.

enstrümantal *s. Fr.* **1** *müz.* çalgılarla ilgili olan. *eş. yeni* çalgısal. **2** araç özelliği taşıyan, araçla ilgili. *eş.* araçsal. **enstrümantal müzik** *Fr. müz.* ses için değil yalnızca çalgılarla çalınmak için yazılmış müzik.

enstrümantalist *s. Fr. fels.* enstrümantalizmi benimseyen (kimse, görüş). *eş.* araççı.

enstrümantalizm *a. Fr. fels.* bilimsel yasa ve kuramların, töre biçimleri vb.nin nesnel gerçekleri bulunmadığını, bunların yalnızca yaşamın değişik koşullarına uymada birer araç olduğunu öne süren öğreti. *eş.* araççılık.

ensülin *a. Fr.* şeker hastalığına karşı kullanılan, kan şekerini düşürücü özelliği olan protein yapısında bir hormon.

entegrasyon *a. Fr.* bir araya gelerek birleşme, bütünleşme, tümleşme.

entegre *s. Fr.* **1** birbiriyle bağlanma yoluyla tüm durumuna gelen. *eş.* tümleşik. **2** değişik birimlerden oluşan (sanayi kuruluşları).

entel *a.* ve *s. arg. (Fransızca "entelektüel"den kısaltma)* laf üreten kimse, yeni moda aydın. **entel barı** *arg.* günün ya da haftanın belli zamanlarında entellerin yoğun olarak bulunduğu bar. **entel takılmak** *arg.* enteller gibi yaşamaya, onların yaptıklarını yapmaya çalışmak.

entelekt *a. Fr. fels.* ve *ruhb.* **1** duyudan ve istençten ayrı olarak var olan bilme yetisi. **2** akılla ölçme, yargılama, kavrama, anlama gücü. *eş.* anlık.

entelektüalist *a.* ve *s. Fr. fels.* ve *ruhb.* entelektüalizmi benimsemiş olan. *eş.* anlıkçı.

entelektüalizm *a. Fr. fels.* ve *ruhb.* varlığın düşünceden, anlıktan doğduğunu öne süren, anlığın duyu ve istençten üstün olduğunu savunan öğretilerin genel adı. *eş.* anlıkçılık.

entelektüel *a.* ve *s. Fr.* **1** çoğunlukla öğrenim görmüş, çok okumuş, kültürlü, görgülü, ileri ve açık düşünceli, kendisi aydınlanmış olduğu için çevresini de aydınlatabilecek nitelikte olan (kimse). *eş.* aydın. **2** *s.* düşünce sorunlarıyla ilgili olan. *eş.* düşüncel.

entelekya *a. Yun. fels.* Aristoteles'e

göre, her varlığın erişmeyi amaçladığı, maddeye biçim veren, olanağı gerçekliğe dönüştüren etkin ilke, varlıkta yetkinlik ve olgunluk durumu, bu duruma erişmiş gerçek varlık.

enteresan *s. Fr.* kendisinde ilgilenilecek bir yön bulunan, ilgiye değer olan, ilgi uyandıran, ilgi çeken, dikkat çekici. *eş.* ilginç.

enterkoneksiyon *a. Fr. bkz.* **interkoneksiyon**.

enterkonnekte *s. Fr.* gerektiğinde birbirlerini desteklemek, aralarında enerji alışverişi yapmak üzere, elektrik üretim santrallerini birbirine bağlayan şebeke.

entern *a. Lat. hek.* hekimlikte, tıp fakültesini bitirdikten sonra ya da son yıl, yetişmek üzere bir hastanede çalışan, orada yatıp kalkan genç doktor.

enternasyonal *s. Fr.* iki ya da daha çok ulus arasında gerçekleşen, birçok ulusu ilgilendiren. *eş.* uluslararası.

enternasyonalist *a. Fr.* enternasyonalizmi benimseyen. *eş.* uluslararasıcı.

enternasyonalizm *a. Fr.* **1** ulusçuluğa karşı olan, ulusların toplumsal sınıflarını kaynaştırmayı amaçlayan siyasal akım. **2** ekonomik ve siyasal sorunların birçok devlet çerçevesinde incelenmesini öne süren öğreti. *eş.* uluslararasıcılık.

enterne *s. Fr.* gözaltında (olan). **enterne etmek** *Fr. T.* gözaltına almak.

entertip *a. İng. ("International Typesetting" adlı bir Amerikan kuruluşunun adından oluşan "intertype"ten)* harfleri tek parça, bitişik satır durumunda dizen ve döken dizgi makinesi. *eş. yeni* tümdizer.

entimem *a. Fr. fels.* öncüllerden birinin ya da birkaçının, önceden bilindiği varsayılarak açık olarak dile getirilmediği, örtük biçimde içinde var olan tasım; örneğin "küçük, büyüklere karışma!" sözü bir entimemdir, çünkü bu söz "küçükler büyüklerin yaptıklarına karışmazlar, sen küçüksün, öyleyse sen de karışma" demektir. *eş.* örtük tasım.

entomoloji *a. Fr.* hayvanbilimin, böcekleri yapı, yaşayış ve hastalık yapıcı nitelikleri yönünden inceleyen dalı. *eş.* böcekbilim.

entomolojist *a. Fr.* entomoloji uzmanı. *eş.* böcekbilimci.

entrik *a. Fr.* bir tiyatro oyununun düğümünü oluşturan, iç içe geçmiş olaylar.

entrika *a. İt.* bir işin gerçekleşmesini ya da gerçekleşmemesini sağlamak için girişilen gizli çalışma. *eş.* dolap, düzen, hile. **entrika çevirmek** *İt. T.* hile ve dalavereyle iş görmek. *eş.* dolap çevirmek.

entrikacı *a. İt. T.* dolap çeviren. *eş.* düzenci, hileci.

envanter *a. Fr. tic.* **1** bir işletmenin para, değerli kâğıtlar, taşınır ve taşınmaz mal varlıklarıyla alacaklarını ve borçlarını oluşturan bütün öğeleri miktarları ve değerleriyle ayrıntılı olarak gösterme işlemi. *eş.* döküm. **2** bu durumu gösteren çizelge.

envestisman *a. Fr. eko.* üretimi geliştirmek ya da işler durumda tutmak için yapılan harcamalar. *eş.* yatırım.

enzim *a. Fr. yaşb.* ve *kim.* canlı gözelerinde bir tepkimeye yol açan ve onu hızlandıran, protein yapısında, eriyebilir özellikte organik madde.

eosen *s. Yun. yerb.* üçüncü yerbilimsel çağın, memelilerin oluştuğu

dönemi.

epe *a. Fr. sp.* **1** kılıçoyununda kullanılan, insanı yaralamayacak biçimde yapılmış bir tür kılıca verilen ad. **2** bu kılıçla oynanan bir tür kılıçoyunu.

epidemi *a. Fr. hek.* salgın hastalık.

epidemiyoloji *a. Fr. hek.* salgın hastalıkları konu alan hekimlik dalı.

epiderm *a. Fr. gövb.* deriyi oluşturan iki tabakadan üstte bulunanı. *eş.* üstderi.

epidermik *s. Fr. hek.* üstderiyle ilgili.

epifit *a. Fr. bitb.* başka bir bitkinin üzerinde biten ama asalak olmayan (bitki). *eş.* üstbitken.

epigenez *a. Fr. yaşb.* embriyonun, yumurtadan art arda yeni bölümlerin oluşmasıyla geliştiğini öne süren yaşambilim kuramı. *eş.* sıralıoluş.

epigrafçı *a. Fr. T.* epigrafi uzmanı. *eş.* yazıtbilimci.

epigrafi *a. Fr.* yazıtları konu alan, araştıran, inceleyen ve bu yolda tarihe yardımcı olan bilim. *eş.* yazıtbilim.

epigrafik *s. Fr.* epigrafiyle ilgili olan. *eş.* yazıtbilimsel.

epigram *a. Fr. yaz.* **1** eski çağlarda mezar taşlarına yazılan kısa koşuk parça. **2** yermek için yazılmış olan kısa şiir.

epik *a.* ve *s. Fr. yaz.* **1** destana özgü, destanla ilgili, destansı. **2** destan biçiminde yazılmış olan (yapıt). **3** yiğitlik konularını işleyen (şiir). **epik şiir** *Fr. T. yaz.* yiğitlik konularını işleyen, öyküleyici ve uzun şiir. **epik tiyatro** *Fr. yaz.* seyirciyi olabildiğince oyunun dışında tutan, sahnede geçenlerin bir oyun olduğunu sürekli olarak duyumsatan ve böylece seyirciyi oyuna bir gözlemci olarak katan, onu düşünmeye yönelten tiyatro. *eş.* göstermeci tiyatro.

epikerem *a. Fr. mant.* ve *fels.* her öncülüne kendi kanıtının eşlik ettiği, tasım biçiminde düşünme; örneğin "küçükler büyüklerin yaptıklarına karışmaz, çünkü akılları ermez; sen henüz küçüksün, onun için aklın ermez, öyleyse benim yaptığıma karışma" gibi.

Epikurosçu *ö. a.* ve *s. Yun. T. fels.* Epikurosçuluk yandaşı.

Epikurosçuluk *ö. a. Yun. T. fels.* antikçağ Yunan düşünürlerinden Epikuros'un, acıdan kurtulmuş, haz, sevinç ve mutluluk dolu bir ruh dinginliğini arayan ve öneren öğretisi; yaşamın hazlara, sevinçlere, mutlu yaşamaya yönelik olduğunu öne süren ve böyle yaşamayı yaşam biçimi yapan tutum.

Epikürcülük *ö. a. Yun. T. fels. bkz.* **Epikurosçuluk**.

epilasyon *a. Fr.* vücudun istenmeyen kıllarını yolma, giderme işi.

epilatör *a. Fr.* epilasyon işleminde kullanılan araç.

epilepsi *a. Fr. hek.* birdenbire kendini yitirerek yere düşme, bilincin yitişi, vücutta şiddetli çırpınmalar ve ağız köpürmesiyle ortaya çıkan bir sinir hastalığı. *eş.* sara, *ha.* tutarak, tutarık, tutarga.

epilog *a. Fr.* **1** *yaz.* yazınsal bir yapıtın sonuç bölümü, olayın bir sonuca ulaştığı bölüm. *eş.* sondeyiş. **2** *tiy.* oyun bittikten sonra, oyunculardan birinin izleyiciye dönüp söylediği, oyunu bağlayan son sözler. *eş.* sondeyiş.

epistemoloji *a. Fr.* "bilgi"nin kaynaklarını, dayanağını, yöntemini, özelliğini, güvenilirliğini ve sınırlarını araştıran felsefe dalı. *eş.* bilgibilim.

epitaf *a. Fr.* mezar taşı yazısı. *eş.* yazıt.

epitel *a. Fr. bkz.* **epitelyum**.

epitelyum *a. Fr. yaşb.* tek ya da çok gözeden oluşan, vücudun bütün iç ve dış yüzeylerini kaplayan doku.

epizot *a. Fr. yaz.* bir roman, öykü ya da destanda, ana olaydan ayrı olarak yer alan ve başlıbaşına konusal bir bütünlük gösteren ikinci derecede olay ya da olaylar.

epope *a. Fr. yaz.* tarihöncesinin tanrıları, tanrıçaları, yarı tanrıları ve yiğitleriyle ilgili olağanüstü olayları öyküleyici bir yöntemle ve koşuk olarak anlatan en eski yazınsal tür. *eş.* destan.

epsilon *a. Yun.* yunan abecesinin beşinci harfi, *(Ε).*

eradikasyon *a. Fr.* (zararlı bir şeyi) ortadan kaldırma, savaşıp yok etme.

erbin *a. Fr. kim.* erbiyum oksit (Er_2O_3) ya da erbiyum hidroksit, $Er(OH)_2$.

erbiyum *a. ("erbin"in bulgulandığı İsveç kasabası Ytterby yer adından, Latince "-yum" ekiyle) kim.* simgesi Er, atom sayısı 68, atom ağırlığı 167,2 olan, doğada çok az bulunan, kullanım alanı bulunmayan bir element.

ereksiyon *a. Fr. hek.* penisin sertleşmesi, dikleşmesi. *eş.* dikleşme.

erg *a. Fr. fiz.* bir din yeğinliğindeki bir gücün etki ettiği cisme kendi yönünde saniyede bir santimetre yol aldırmasıyla gerçekleşen işe eşit olan iş birimi.

erganun *a. Yun. müz. bkz.* **org**.

ergonomi *a. Fr.* insanın, bir işyerinde işe uyum sağlamasını, işin ereğine göre çalışmasını düzenlemeye yönelik araştırma ve incelemelerin tümü. *eş.* işbilim.

eristik *a. Fr. fels.* mantık oyunlarıyla sürdürülen çekişmeli tartışma yöntemi. *eş.* didişim.

eritrosit *a. Fr.* kanın bir milimetre küpünde yaklaşık olarak beş milyon olan, kana kırmızı rengini veren, çekirdeksiz, küçük, yuvarlak göze. *eş.* alyuvar.

erkete *a. Yun. arg.* **1** kumar, hırsızlık, uyuşturucu satışı vb. gibi yasadışı bir iş yapılmakta iken, polisin gelip gelmediğini gözetleyip haber vermekle görevlendirilen kimse, kollayıcı, gözcü. **2** gözcülük eylemi ya da gözcülüğün yapıldığı yer. **erkete durmak** *Yun. T. arg.* erkete[1] görevini üstlenmek, erkete, gözcü olarak beklemek. **erketeye yatmak** *Yun. T. arg.* çevreyi kollayabilecek bir yerde durmak, erkete[1] olarak beklemek.

erketeci *a. Yun. T. arg.* erkete[1] olarak bekleyen kimse, erkete[1], gözcü.

ermin *a. Fr.* **1** sansargillerden, gelincik ve kokarcaya benzeyen, yırtıcı, etçil bir hayvan. **2** bu hayvanın postundan yapılan değerli kürk.

eroin *a. Fr.* morfinden kimyasal yollarla elde edilen uyuşturucu bir madde.

eroinci *a. Fr. T.* **1** eroin yapıp satan kimse. **2** eroin kullanma alışkanlığı bulunan, eroin kullanan kimse.

eroincilik *a. Fr. T.* eroin kullanma alışkanlığı.

eroinman *a.* ve *s. Fr.* **1** eroin kullanma alışkanlığı olan kimse, eroinci[2]. **2** *arg.* esrik görünüşlü, baygın bakışlı (kimse).

eros *a. Yun. (Yunan mitolojisindeki aşk tanrısı Eros'un adından) ruhb.* cinsel içgüdü de içinde olmak üzere cinsel duygu ve isteklerin, cinsel yönsemelerin tümü.

erosal *s. Yun. T.* aşkla, cinsellikle ilgili olan. *eş.* erotik, *yeni* kösnül.

erosçu *s. Yun. T.* **1** aşkla, cinsel-

likle ilgili olan. *eş.* erotik. **2** aşk konusuna ve cinselliğe, cinsel ilişkilere geniş yer veren (yapıt). *eş.* erotik.

erosçuluk *a. Yun. T.* **1** erosçu olma durumu. **2** cinsel duygu ve isteklerine çok düşkün olma durumu. *eş.* erotizm, *yeni* kösnüllük.

erotik *s. Fr. bkz.* **erosçu**.

erotiklik *a. Fr. T. bkz.* **erosçuluk**.

erotizm *a. Fr. bkz.* **erosçuluk**.

erotojen *s. Fr.* erotik duygular uyandıran, erosla ilgili.

erozyon *a. Fr. coğr.* yerkabuğunu oluşturan kayaçların, su, yel gibi doğal güçlerce yıpratılması, aşındırılması, koparılması ya da eritilmesi ya da bir başka yere taşınması olayı. *eş.* aşınım, aşınma.

erör *a. Fr.* yanlış düşünce, yanılgı, hata, yanlış.

esans *a. Fr. kim.* bitkilerden türlü yollarla, işlemlerle elde edilen ya da kimyasal yöntemlerle yapılan, kokulu ve uçucu sıvı.

esanslı *s. Fr. T.* içinde esans bulunan, kokulu.

eskatologya *a. Yun. fels.* insanın ve evrenin sonunu, ölümden sonraki yaşamı, öteki dünyayı konu alan Tanrıbilim kolu.

eskiz *a. Fr.* bir şeyi, bir sanat ya da yazın yapıtını ana çizgileriyle gösteren ön çalışma. *eş.* taslak.

eskort *a. İng.* bir araç içinde bir yerden bir yere giden önemli birini, bir devlet adamını vb. korumakla görevli, ona eşlik eden güvenlik aracı ve takımı.

eskrim *a. Fr. sp.* iki kişi arasında, dürtücü kılıç, delici kılıç ve kesici kılıç adı verilen silahlarla yapılan bir spor. *eş.* kılıçoyunu.

eskrimci *a. Fr. sp.* eskrim yapan sporcu. *eş.* kılıçoyuncusu.

espas *a. Fr.* **1** basımcılıkta, bir sözcüğün harflerinin ya da sözcüklerin aralarını açmak için kullanılan, harflerden daha kısa ve ince metal çubuk. **2** aralık.

espaslamak *(-i) Fr. T.* dizgide, sözcükler ya da sözcükte harfler arasında boşluk bırakmak.

espaslı *s. Fr. T.* **1** (basımcılıkta) espası olan. **2** aralıklı.

Esperanto *ö. a. İsp.* 26 Temmuz 1887'de, Polonyalı Dr. Zeamenhof'un ortaya attığı, bütün ulusların kullanması için hazırlanmış olan, dilbilgisi on altı kurala dayanan ve abecesi 28 harften oluşan yapay bir dil.

espiyon *a. Fr. bkz.* **ispiyon**.

espressivo *s. İt. müz.* duygulu içten.

espri *a. Fr.* **1** ince anlamlı, güldürürken düşündüren söz. *eş.* nükte. **2** yazıda, sözde, resimde ve davranışta ince ve derin anlam. **espri yapmak** *Fr. T.* hoş bir hava yaratmak ereğiyle nükteli söz söylemek.

esprili *s. Fr. T.* **1** içinde espri bulunan (söz). **2** güzel espriler yapabilen (kimse).

espritüel *s. Fr. bkz.* **esprili**.

estamp *a. Fr.* metal, tahta, muşamba ve benzeri bir şey üzerine kazıldıktan sonra boyanarak kâğıda basılan resim.

estampaj *a. Fr.* metal, tahta, muşamba ve benzeri şeyler üzerine resim kazıyarak basma ve çoğaltma yöntemi.

ester *a. Al. kim.* oksijenli bir asidin alkolle etkileşmesi sonucu aralarından bir su molekülünün ayrılmasıyla oluşan kimyasal bileşik.

esterleşme *a. Al. T. kim.* oksijenli asitlerle alkollerin etkileşerek ester oluşturması.

estet *a. Fr.* güzel duyusu olan, güzelden anlayan ve güzeli en yüce değer sayan kimse.

estetik *a. Fr.* **1** sanatsal yaratıcılığın, sanatta ve yaşamda güzel ve güzellik denen kavramın bilimi, güzeli araştıran bilim dalı. *eş.* güzelduyu. **2** *s.* insanda güzel duygusu uyandıran, güzellik duygusuna uygun olan, güzellik duygusuyla ilgili. *eş.* güzelduyusal. **3** *s.* genel anlamda güzel olan, bir dereceye değin güzel sayılabilen. **4** *a. fels.* güzel olanın ve güzelliğin insan duygularındaki etkilerini konu alan felsefe dalı. *eş.* güzelduyu. **5** *a. hek.* kusurlu bir organı düzeltmek ya da güzelleştirmek için uygulanan yöntemler. **estetik cerrahi** *Fr. Ar. hek.* hekimliğin, kusurlu organları cerrahi yöntemlerle düzeltmeyi konu alan dalı. **estetik yaptırmak** *Fr. T. ha.* kusurlu bir organını estetik cerrahiyle düzelttirmek.

estetikçi *a. Fr. T.* **1** estetikle uğraşan kimse. **2** estetik cerrahi uzmanı hekim.

estetikçilik *a. Fr. T. fels.* sanatı, bütün gerçeklik ve yarar kaygılarından sıyrılarak yalnızca güzellik, duyarlık olarak gören öğreti. *eş.* güzelduyuculuk.

estetizm *a. Fr. bkz.* **estetikçilik**.

estomp *a. Fr.* karakalem resimde çizgileri ya da pastel boyasını yaymak için kullanılan, kendi üzerine sarılmış kâğıt ya da deri.

eşantiyon *a. Fr.* bir ürün ya da malın niteliklerini tanıtmak üzere ondan verilen örnek.

eşarp *a. Fr.* başı ya da boynu örtmekte kullanılan, kumaştan ya da yün örgüden yapılmış kadın atkısı. *eş.* başörtüsü.

eşelmobil *b. a. Fr.* çalışanların aylıklarının, piyasadaki mal fiyatlarının iniş çıkışına göre otomatik olarak saptanması temeline dayanan ödeme düzeni. *eş.* değişken ölçü.

eşkina *a. Yun. hayb.* gölgebalığıgillerden, ılıman denizlerde yaşayan, Marmara'da bol bulunan, yaklaşık 30 cm. boyunda ve 500 gr. ağırlığında, vücut yapısı elips biçiminde, yanlardan hafifçe basık, sırtı koyu kurşuniyle karışık lacivert, karnı sarımtırak beyaz, gözlerinin arka taraflarında birer taş bulunduğu için "taş balığı" da denilen, eti beyaz ve çok lezzetli bir balık.

eşofman *a. Fr.* genellikle spor çalışmalarında giyilen, pamukludan[1] yapılmış, iki parçalı giysi.

etajer *a. Fr.* rafları olan, kapaksız ve taşınabilir dolap.

etalon *a. Fr.* ağırlık ve uzunluk ölçüleri için kabul edilmiş yasal ölçü modeli.

etamin *a. Fr.* genellikle perde yapmakta kullanılan, pamuk, keten ya da ipekten, gevşek ve delikli dokunmuş bir kumaş.

etanol *a. Fr. kim. bkz.* **alkol**.

etap *a. Fr. sp.* **1** bir yarışın belirli uzaklıktaki bölümlerinden her biri. **2** yarışta bu türü iki bölüm arasındaki uzaklık.

eter *a. Fr. kim.* **1** alkollerin asitlerle birleşmelerinden oluşan sıvılara verilen ad. **2** renksiz, çok uçucu, kendine özgü bir kokusu bulunan, hekimlikte kullanılan bir sıvı. *eş.* lokmanruhu.

eterlemek *(-i) Fr. T.* eter buharı koklatarak uyuşturmak, eter buharıyla anestezi yapmak.

eterleşmek *(nsz) Fr. T. kim.* (bir alkol ya da bir asit) eter[1] durumuna dönüşmek.

eterleştirici *a. Fr. T. kim.* eterleşmenin sağlandığı özel aygıt.

eterleştirilmek *(nsz) Fr. T.* eter[1] durumuna getirilmek, eterleşmesi sağlanmak.

eterleştirmek *(-i) Fr. T. kim.* (bir

alkol ya da asidi) eter[1] durumuna getirmek, eterleşmesini sağlamak.

etik *a. Fr.* **1** iyi, kötü, yarar gibi sorunları inceleyen, töresel bir davranış yasası geliştiren, ahlak ve onun ilkeleriyle uğraşan felsefe kolu. *eş.* ahlakbilim, törebilim. **2** *s.* etikle, törebilimle ilgili olan. *eş.* ahlakbilimsel, törebilimsel.

etiket *a. Fr.* **1** bir malın türünü, miktarını, özellikle de fiyatını ve benzer niteliklerini ya da bir defter, kitap ve benzeri bir şeyin kimin malı olduğunu göstermek, belirtmek, belli etmek için üzerlerine konulan ya da yapıştırılan küçük kâğıt. **2** *mec.* kişinin toplumsal ve uğraşsal olarak elde ettiği yere uygun belirti, san vb. **3** *mec.* toplum içindeki davranışlarda izlenecek yol. **4** *mec.* iyi ya da kötü damga.

etiketçi *a. Fr. T.* **1** bir işyerinde kutu, şişe vb. üzerine etiket yapıştıran işçi. **2** *s. mec.* etikete[2] önem veren (kimse).

etiketlemek *(-i) Fr. T.* **1** satışa sunulan mal üzerine etiket[1] koymak ya da defter, kitap gibi şeyler üzerine etiket[1] yapıştırmak. **2** *mec.* (birini) iyi, kötü, sağcı, solcu vb. diye damgalamak.

etiketlenmek *(nsz) Fr. T.* etiketlemek eylemi yapılmak.

etiketletmek *(-i, -e) Fr. T.* etiketlemek eylemini yaptırmak.

etiketli *s. Fr. T.* **1** üzerinde etiket bulunan, etiketi olan. **2** *mec.* etikete[2] bağlı.

etiketsiz *s. Fr. T.* üzerinde etiket bulunmayan.

etil *a. Fr. kim.* organik bileşiklerin bileşimine giren karbon ve hidrojen atomları grubu.

etilalkol *b. a. Fr. kim. bkz.* **alkol**.

etilen *a. Fr. kim.* renksiz, az kokulu, yanıcı, 0,97 yoğunluğunda, karbon ve hidrojen bileşiği bir gaz.

etimolog *a. Fr.* etimoloji alanında çalışan bilim adamı. *eş.* kökenbilimci.

etimoloji *a. Fr.* **1** bir dildeki sözcüklerin kaynağını, ne zaman ortaya çıktıklarını, biçim ve anlam yönlerinden geçirdikleri evreleri inceleyen, sözcüklerin anlamsal ve biçimsel yönden tarihini araştıran dilbilim dalı. *eş.* kökenbilim. **2** bir sözcüğün kökeni.

etimolojik *s. Fr.* etimolojiyle ilgili, etimoloji yönünden. *eş.* kökenbilimsel.

etimolojist *a. Fr.* etimolojiyle uğraşan dilbilimci. *eş.* kökenbilimci.

etioloji *a. Fr.* **1** *fels.* olayların, olguların nedenlerini araştıran bilim dalı. **2** *hek.* hastalıkların nedenlerini araştıran hekimlik dalı. *eş.* nedenbilim.

etnik *s. Fr.* (insanda) soyla, budunla ilgili. *eş.* budunsal.

etnisite *a. Fr.* soyu en yüce değer sayma işi. *eş.* ırkçılık.

etnograf *a. Fr.* etnografya alanında araştırmalar, incelemeler yapan bilim adamı. *eş.* budunbetimci.

etnografya *a. Fr.* insan topluluklarının, özellikle de ilkel halkların kültür oluşumlarının bilimsel incelemesini yapan, budunları karşılıklı olarak ele alıp inceleyen bilim dalı. *eş.* budunbetim.

etnolog *a. Fr.* etnoloji alanında araştırmalar, incelemeler yapan bilim adamı. *eş.* budunbilimci.

etnoloji *a. Fr.* insan cinsinin soylara, ırklara ayrılışını, bu soyların nereden çıktığını, oluşumlarını, yeryüzüne yayılışlarını, aralarındaki ilişkileri ele alan ve onları belirleyen nitelikleri araştırıp, inceleyip karşılaştıran ve bölümleyen

bilim. *eş.* budunbilim.

etnolojik *s. Fr.* etnolojiyle ilgili olan. *eş.* budunbilimsel.

etokrasi *a. Fr.* yalnızca töreye dayanan, ahlak üzerine kurulu yönetim biçimi.

etol *a. Fr.* genellikle kürkten yapılan, gösterişli kumaşlardan ya da yün örgüden de yapılabilen, kadınlarca kullanılan uzun omuz atkısı.

etüt *a. Fr.* **1** herhangi bir konuda yapılan inceleme, araştırma. **2** bir konuda ön çalışma. **3** *yaz.* belli bir konuyu ele alıp araştıran, inceleyen yapıt, inceleme. **4** *müz.* genellikle öğretim amacıyla bestelenmiş müzik parçası. **5** öğrencilerin, bir öğretmenin ya da öğretim görevlisinin gözetimi, denetimi altında, kendi kendilerine ders çalışmaları için ayrılmış zaman. **etüt etmek** *Fr. T.* araştırmak, incelemek.

etüv *a. Fr.* **1** nesneleri, yiyecek maddelerini yüksek ısıyla mikroplardan arındırmakta kullanılan kapalı aygıt. **2** türlü eşyayı kurutmakta, temizlemekte kullanılan aygıt. **3** mikropların üretilmesi için gerekli olan uygun sıcaklığı sağlayan kapalı aygıt.

eviye *a. Fr.* taştan ya da madenden yapılmış, musluk altına konan bulaşık teknesi.

evropiyum *a. Fr. kim.* simgesi Eu, atom sayısı 63, atom ağırlığı 122 olan, yalnız tuzlarıyla bir tek oksidi bulunan, parlak kurşuni renkli bir element.

F

fa *a. Fr. müz.* **1** gam dizisinde "mi" ile "sol" arasındaki ses. **2** bu sesi gösteren nota imi.

faanahtarı *b. a. Fr. Yun. müz.* portedeki notaların "fa" yüksekliğinde olacağını belirten im.

fabl *a. Fr. yaz.* kişileri çoğunlukla hayvanlardan seçilen, sonunda bir yaşam dersi ortaya koyan, genellikle koşuk biçiminde yazılmış öykü.

fabrika *a. İt.* işlenmemiş ya da yarı işlenmiş maddeleri insan, makine ve benzeri araçlar kullanarak işleyen ve kullanıma, tüketime hazır bir duruma getiren sanayi kuruluşu.

fabrikacı *a. İt. T.* fabrika sahibi ya da fabrika işleten kimse. *eş.* fabrikatör.

fabrikasyon *a.* ve *s. Fr.* **1** fabrikada yapılarak tüketime sunulan (madde). **2** *mec.* pek değeri olmayan, sıra işi, sıradan (şey).

fabrikatör *a. Fr. bkz.* **fabrikacı**.

fabrikatörlük *a. Fr. T.* fabrika sahipliği, fabrika işletmeciliği.

faça *a. İt. arg.* **1** yüz, çehre. **2** yüzdeki bıçak yarası. **3** kişinin genel görünüşü, kılık, giysi. **4** pişti oyununda destenin en altına açılan iskambil kâğıdı. **5** gazinoda sahneye en yakın olan masalar. **6** *den.* yüklü geminin bordasındaki su düzeyiyle boş geminin bordasındaki su düzeyi arasında kalan bölüm. **faça açmak** *İt. T. arg.* kesici bir şeyle birini yüzünden yaralamak. **faça etmek** *İt. T. den.* serenleri başa ya da geriye doğru çevirerek yelkenleri sarmak. **faça façaya** *İt. arg.* yüz yüze, karşı karşıya. **façasını almak** *İt. T. arg.* **1)** birini mahcup etmek, bozmak. **2)** döverek, hırpalayarak görünüşünü, kılığını bozmak.

façeta *a. İt.* elmasın yontulmuş yüzlerinden her biri. *eş.* faseta.

façetalı *s. İt. T.* **1** üzerinde façetaları bulunan, yontulmuş olan (elmas). **2** üzerinde çentikler oluşan (çakıl vb.).

façuna *a. İt. den.* halatın örselenmesini önlemek için, örselenecek yerlerinde tel ya da sicimle yapılan sargı. **façuna etmek** *İt. T. den.* sürtünmeyle olan örselenmeden ya da hava olaylarından korumak ereğiyle, halatı tel ya da sicimle sarmak.

façunalık *a. İt. T. den.* façuna yapmakta kullanılan tel ya da sicim.

fagosit *a. Fr. yaşb.* organik ya da inorganik cisimcikleri içine alarak sindirebilen, özellikle zararlı maddeleri, mikropları yutarak yok eden kan gözesi. *eş.* yutargöze.

fagositoz *a. Fr. yaşb.* vücuda giren mikropların yutargözelerce yutu-

lup yok edilmesi olayı. *eş.* gözeyutarlığı.

fagot *a. Fr. müz.* tahtadan yapılan ve parçalardan oluşan, parçaları uç uca ekli olduğu için uzun bir boruya benzeyen bir üflemeli çalgı.

fahrenhayt *a. Al. (Alman fizikçi Daniel Fabriel Fahrenheit'in adından)* erimekte olan buzun sıcaklığını 32, kaynar suyun buhar sıcaklığını 212'de gösterebilecek biçimde derecelenmiş bulunan bir tür sıcakölçer.

fakfon *a. Fr. kim.* bakır, çinko ve nikelden oluşan, gümüş görünüşünde, kuyumculukta da kullanılan bir alaşım.

fakir *a. Fr.* Hindistan'da, yokluğa, eziyete kendini alıştırmış olan ve olağanüstü hünerler gösterebilen derviş.

fakirizm *a. Fr.* **1** insanın vücudunun bütün kötülüklerin kaynağı olduğunu, ruhun kurtuluşu ve mutluluğu için bedene eziyet etmek gerektiğini öne süren ve bunu uygulayan Hint felsefesi, Hint çileciliği, Hint dervişliği. **2** fakirlerin gösterdiği ve doğaüstü bir güce mal edilen olağanüstü hünerler.

faks *a. Fr. ("faksimile"den)* **1** yazı ve resimleri, telefon yolu aracılığıyla anında tıpkıbasım olarak gönderip alabilen elektronik aygıt. **2** bu aygıtla gönderilmiş yazı, ileti vb. **faks çekmek** *Fr. T.* (haber, bilgi vb.yi) faks aracılığıyla göndermek.

faksimile *a. Fr.* bir yazının, desenin, tablonun vb. nin fotoğrafından kalıp çıkarılarak yapılan, her yönden aynı, tıpkı olan basım. *eş.* tıpkıbasım.

fakslamak *(-i) Fr. T.* faks aygıtıyla göndermek.

fakslanmak *(nsz) Fr. T.* fakslamak eylemine konu olmak.

fakslatılmak *(nsz) Fr. T.* fakslanması sağlanmak.

fakslatmak *(-i, -e) Fr. T.* fakslamak eylemini yaptırmak, fakslamasını ya da fakslanmasını sağlamak.

faktitif *a.* ve *s. Fr. dilb.* eylemin kök ve gövdesine bir ek getirilerek, eylemin belirttiği işin başkasına yaptırıldığını gösteren (eylem), ettirgen çatılı eylem; örneğin "giydir-mek", "dinle-t-mek" gibi. *eş.* ettirgen eylem.

faktör *a. Fr.* **1** bir işin gerçekleşmesine, bir olayın olmasına yol açan, oluşu etkileyen (herhangi bir şey). **2** *fels.* etkileyici, belirleyici gücü olan (şey). **3** *kim.* bir maddenin üzerinde belli bir değişiklik yapan (şey). *eş.* etken, etmen.

fakül *a. Fr. gökb.* Güneş lekeleri yöresinde görülen, parlak tanecikler ve damarlardan oluşan bölüm. *eş.* benek.

fakülte *a. Fr.* bir üniversitenin, öğrenim alanı ya da uzmanlık konusu bakımından ayrılmış kollarından her biri.

fakülteli *s.* ve *a. Fr. T.* fakülte öğrencisi olan.

falanj *a. Fr.* **1** *tar.* Eski Yunanlılarda, özellikle Makedonya piyadelerinin çekirdeğini oluşturan mızraklı alay. **2** kimi ülkelerde, diktatörlüklerde, yarı askeri siyasal örgütlere verilen ad.

falanjist *a. Fr.* İspanya'da ulusal falanja üye bulunan kimse.

falçete, falçeta *a. İt.* **1** eğri biçimli kunduracı bıçağı. **2** *arg.* bıçak, sustalı, kasatura gibi her türlü kesici araç.

falez *a. Fr. coğr.* yüksek kıyılarda, dalgaların aşındırmasıyla oluşan ve aşınma sürdükçe karanın içine

doğru gerileyen dik yar. *eş.* yalıyar.

fallik *s. Lat. ha.* **1** (kadın için) utanma duygusu olmayan, yüzü kızarmayan. **2** (kadın için) oynak yürüyüşlü, oynak, kırıtkan. **3** (kadın için) kendini erkeklere veren, orospu, sürtük.

fallus *a. Lat.* erkeklik organı, penis.

falso *a. İt. müz.* **1** bir müzik yapıtını çalarken ya da söylerken yapılan nota yanlışlığı. **2** *mec.* yanlış davranış. **falso vermek** *İt. T. mec.* yanlış davranışta bulunmak, kendisini güç duruma sokabilecek ya da bilgisizliğini gösterecek bir şey yapmak. **falso yapmak** *İt. T.* **1)** *müz.* bir müzik parçasını çalarken ya da söylerken notalarda yanlışlıklar yapmak. **2)** *mec.* yanlış davranışta bulunmak.

falsolu *s. İt. T.* yanlış, hatalı, kusurlu.

falsosuz *s. İt. T.* yanlışsız, hatasız, kusursuz.

falya *a. İt.* **1** *esk.* eskiden ağızdan dolma toplarda bulunan, topu ateşlemek için ağızotunun konulduğu delik. **2** kapıp koyuverme, salıverme, bırakma.

falyanos *a. Yun. hayb.* yunusbalığının iri bir türü.

familya *a. İt.* **1** aile. **2** *yaşb. hayb.* ve *bitb.* birçok ortak özellikleri dolayısıyla bir araya getirilen cinslerin oluşturduğu topluluk. **3** *ha.* karı, eş.

fanatik *s.* ve *a. Fr.* bir öğretiye, bir dine, bir kimseye, bir şeye çok aşırı ölçüde, coşku ve tutkuyla bağlı olan, bağnaz (kimse).

fanatikleşmek *(nsz) Fr. T.* bir öğretiye, bir dine, bir kimseye vb. aşırı ölçüde coşkuyla ve tutkuyla bağlanmak. *eş.* bağnazlaşmak.

fanatizm *a.* bir dine, bir öğretiye, bir kimseye, bir şeye çok aşırı ölçüde, coşku ve tutkuyla bağlılık, insanı bu konularda aşırılıklara sürükleyen, körü körüne yandaşlık. *eş.* bağnazlık.

fanfar *a. Fr. müz.* **1** bakırdan yapılmış üflemeli çalgılardan oluşan orkestra. **2** böyle bir orkestranın çaldığı tartımlı ve canlı müzik parçası.

fangri *a. Yun. hayb.* ılıman ve sıcak denizlerde yaşayan, mercan türünden bir balık.

fanila *a. İt.* **1** genellikle ince pamuk ipliğinden dokunmuş, vücudun üst bölümüne ten üzerine giyilen iç çamaşırı. **2** ince pamuk ipliğinden dokunmuş ve iç çamaşırı yapmakta kullanılan kumaş. **3** ince ve taranmış yünden dokunmuş, hafif ve gevşek bir kumaş.

fanta *a. kbd. hayb.* baştankaragillerden, gök baştankara da denilen, mavimsi yeşil renkte bir kuş.

fantasma *a. Yun.* gerçekte var olmadığı halde gözün var gibi gördüğü imge. *eş.* görme yanıltısı.

fantastik *s. Fr.* **1** gerçekte var olmayan, gerçek olmayan, düş ürünü olan. **2** *a. yaz.* her dönemin yazınında görülmekle birlikte Fransa'da XVIII. yüzyılın sonlarında, İngiliz korku romanlarının etkisiyle başlayan, düş gücünün alabildiğine çalışarak ortaya koyduğu düş ürünü öğelere bolca yaslanan, bilimkurgu benzeri bir yazınsal tür.

fantazya *a. Fr.* **1** düş gücünün özgür işleyişiyle ortaya çıkan düşünü ya da düş gücünün özgür işleme yeteneği. *eş.* düşlem. **2** *bkz.* **fantastik**[2].

fantezi *a. Fr.* **1** sonsuz, sınırsız düş. **2** düş gücünün özgür işleyişiyle ortaya çıkan düşünü ya da düş gücünün özgür işleme yeteneği. *eş.* düşlem. **3** değişik beğeni, değişik

düşünüş, değişik heves. **4** *s.* değişik türde ve süslü. **5** *müz.* serbest biçimli beste ya da alaturka müzikte serbest biçimli şarkı.

fanti *a. Yun.* iskambil kâğıtlarında üzerinde oğlan resmi bulunan kâğıt.

fanus *a. Yun.* **1** üzerinde süsler bulunan, uzun ayaklı fener. **2** mikroskop, saat gibi araçları tozdan korumak için üzerlerine kapatılan yarımküre biçiminde cam kap. **3** genellikle silindir biçiminde olan gaz lambası, mum gibi aydınlatma araçlarının çevresini kapatarak ışığını rüzgârdan koruyan, camdan yapılmış koruyucu.

fanuslu *s. Yun. T.* fanusu olan.

fanya *a. Yun.* ince gözlü bir balık ağına, mantar yakasından kurşun yakasına değin uzanan iri gözlü ikinci bir ağ eklendiği zaman bu ikinci ağa verilen ad.

fanyalı *s. Yun. T.* fanyası olan (ağ). **fanyalı ağ** *Yun. T.* palamut, kalkan, tekir, barbunya gibi balıkları avlamakta kullanılan, fanya eklenmiş ağ.

far (I) *a. Fr.* **1** taşıtların önünde bulunan ve önü ve uzağı aydınlatan, güçlü ışık verici. **2** *arg.* (kadında, kızda) meme. **3** *arg.* göz.

far (II) *a. Fr.* kadınların süs için gözkapaklarına sürdükleri, çeşitli renkte ve parıltılı boya.

farba *a. bkz.* **farbala**.

farbala *a. Fr.* giysi, perde gibi şeylerin kenarlarına dikilen, kırmalı ya da büzgülü süs. *eş.* fırfır.

farenjit *a. Fr. hek.* yutakta oluşan, boğaz mukozasının şişmesi, yangılanması biçimindeki hastalık, yutak yangısı. *eş.* anjin.

faril *a. İng.* balık ağlarının alt ve üst yanlarına geçirilen, keçi kılından ip.

farmakodinami *a. Fr. hek.* ilaçların, hasta ya da sağlıklı organizmalar üzerindeki etkisini deneysel olarak araştıran, inceleyen bilim.

farmakodinamik *a. Fr.* **1** ilaçların etki gücü. **2** ilaçların hasta ya da sağlıklı organizmalar üzerindeki etkisini inceleyen eczacılık dalı.

farmakolog *a. Fr. hek.* farmakolojiyle uğraşan bilim adamı, farmakoloji uzmanı.

farmakoloji *a. Fr. hek.* ilaçlar konusunda araştırmalar yapan, ilaçların etkisini ve kullanışlarını konu alan bilim dalı.

farmakolojik *s. Fr. hek.* farmakolojiyle ilgili.

farmakolojist *a. Fr. hek. bkz.* **farmakolog**.

farmason *a. Fr.* **1** *bkz.* **mason**. **2** *ha.* inançsız, dinsiz. **3** *arg.* (erkek için) dünyaya boş vermiş, mezhebi geniş.

farmasonluk *a. Fr. T. bkz.* **masonluk**.

fars *a. Fr. tiy.* ilkel, sıradan ve kaba güldürme öğelerinden yararlanılarak, kimi kez de inanırlığın sınırlarını zorlayarak oluşturulan, ciddi bir havası ve iletisi bulunmayan, yalnızca güldürme ereğini güden, incelikten yoksun güldürü.

farta *a. kbd. ha.* abartılmış söz, abartılmış yalan. **farta furta** *ik. be. ha.* abartılmış, anlamsız, boş sözlerle böbürlenerek. **farta furta** (ya da **fart furt**) **etmek** *ha.* anlamsız, boş, abartılı sözlerle övünmek, abartılı bir biçimde böbürlenmek. **fartası furtası olmamak** *ha.* patavatsız bir biçimde konuşmak, boşboğazlık etmek.

fasa fiso *ik. s. kbd. (Yunanca "fasarya"dan uydurulmuş olabilir) arg.* hiçbir önemi ve değeri olmayan, beş para etmez, üzerinde durmaya değmez, boş (şey ya da söz).

fasarit *a. Fr.* (bir marka adından) püskürtme yoluyla uygulanan, uygulandığı yüzeyde pütürlü bir görünüm oluşturan bir sıva.

fasarya *a.* ve *s. Yun. arg.* üzerinde durmaya değmeyen, hiçbir değeri, önemi olmayan, anlamsız, boş, fasa fiso (şey ya da söz).

faseta *a. İt. bkz.* **façeta**.

fasikül *a. Fr.* ansiklopedi ve benzeri büyük kitapların ayrı kapaklar içinde yayımlanan bir ya da birkaç formalık bölümü. *eş. esk.* cüz, *yeni* böle.

fason *a. Fr.* (modada) terzinin, belli bir ölçü ve modele göre kumaşa biçim vermek üzere kesimi.

fasone *a. Fr.* **1** dokumada, atkı ya da çözgünün kumaş yüzeyi üzerinde kendiliğinden bir desen oluşturduğu her tür kumaş. **2** bu tür kumaşlarda oluşan desen örneği.

fasulye *a. Yun. bitb.* **1** fasulyegillerden, barbunya, çalı fasulyesi, ayşekadın, horoz fasulyesi gibi birçok türü bulunan, ürünü sebze olarak kullanılan, bir yıllık sarılgan bir bitki. **2** bu bitkinin, yeşil ya da kuru sebze olarak yenilen ürünü. **fasulye yazmak** *Yun. T. arg.* kumarhane sahibinin payını ayırmak.

fasulyegiller *ç. a. Yun. T. bitb.* kapalıtohumlu, ayrı taçyapraklı çiçekli bitkiler familyası; yonca, fasulye, karaçalı gibi otsu, ağaçsı ya da ağaç biçimindeki bitkileri kapsar.

faşige *a.* ve *s. ("faşist"ten bozma, uydurma) arg.* faşizm yandaşı, faşist (kız, kadın).

faşing *a. Al.* Almanya'da, Hıristiyanlığın büyük perhizinden önce düzenlenen üç gün ya da kimi kez bir hafta boyunca süren şenlik, eğlence, karnaval.

faşist *a.* ve *s. Fr.* faşizm yandaşı, faşizme bağlı olan (kimse, görüş).

faşistleşmek *(nsz) Fr. T.* baskıcı bir düzeni benimseyen bir kimse, bir ülke durumuna gelmek.

faşistleştirmek *(-i) Fr. T.* (bir kimsenin) faşistleşmesini sağlamak.

faşistlik *a. Fr. T.* **1** faşist olma durumu, faşiste yaraşır davranış. **2** faşizm yandaşlığı. **3** *bkz.* **faşizm**.

faşizan *a.* ve *s. Fr.* faşizme ilgi duyan.

faşizm *a. Fr.* **1** İtalya'da, Musolini'nin önderliği altında 1919'da başlayan, adını 1922-1943 yılları arasında iktidarda bulunan partiden alan, sendikalara, meslek kuruluşlarına dayanan, devlet sınırlarını genişletmek ereğini güden, tüm yetkilerin tek partinin ve tek kişinin elinde toplandığı düzen. **2** demokratik düzen yerine aşırı, çarpıtılmış bir ulusçuluğa dayanan bir baskı düzeni kurmayı amaçlayan öğreti.

faşo *s.* ve *a. ("faşist"ten bozma, uydurma) arg.* faşizm yandaşı, faşizme bağlı, faşist (erkek).

fatalist *a.* ve *s. Fr. fels.* fatalizme, yazgıya inanan (kimse). *eş.* yazgıcı.

fatalite *a. Fr.* Tanrı'ca alna yazıldığına inanılan durum. *eş.* alınyazısı, yazgı.

fatalizm *a. Fr. fels.* her şeyin Tanrı'ca ya da doğaüstü bir güç tarafından önceden ve değişmez bir biçimde kararlaştırıldığına, insanın bu kararı değiştiremeyeceğine inanan dünya görüşü, öğreti. *eş.* yazgıcılık.

fatura *a. İt.* satılan bir malın cinsini, miktarını, fiyatını ve toplam tutarını belirten ve satıcı tarafından düzenlenerek alıcıya verilen belge.

faturalamak *(-i) İt. T.* bir malın

faturasını düzenlemek.

faturalı *s. İt. T.* faturası bulunan (mal).

faturasız *s. İt. T.* faturası bulunmayan (mal).

faul *a. İng.* **1** *sp.* maçlarda ve türlü spor karşılaşmalarında, bir sporcunun takımına sayı kazandırma olasılığı bulunan bir hareketini önlemek için, karşı takım oyuncusunca başvurulan kuraldışı davranış. **2** *s.* ve *a. arg.* hatalı, uygunsuz (durum, görünüm). **faul vermek** *İng. T.* **1)** *sp.* (hakem) bir oyuncunun oyunda yaptığı kuraldışı davranışa ceza uygulamak. **2)** *arg.* (kız ya da kadın) bacağını ya da göğsünü, bilerek ya da bilmeden, alışılmıştan çok açmak. **3)** *arg.* (öğretmen) öğrenciyi azarlamak. **faul yapmak** *İng. T. sp.* (oyuncu) oyunda, kuraldışı bir davranışta bulunmak.

faullü *s. İng. sp.* faulü olan, faul yapan ya da yapılan (oyun, oyuncu).

faulsüz *s. İng. sp.* faulü olmayan (oyun), faul yapmayan (oyuncu).

fauna *a. Lat. hayb.* bir ülkeye, belli bir bölgeye ya da döneme özgü hayvanların tümü, bir yerin hayvansal doğası. *eş.* direy.

fava *a. İt.* bakla ya da bezelye içiyle yapılan zeytinyağlı ezme.

favori *a.* ve *s. Fr.* **1** herhangi bir işte ya da yarışmada üstün geleceğine inanılan (kimse, takım vb.). **2** (bir kimsece ya da birçoklarınca) en çok beğenilen, tutulan, gözde. **3** yüzün iki yanında, saçın süreği olarak bırakılan sakal demeti. **4** yarışı kazanacağı düşünülen at. **5** *sp.* maçta, yarışmada ya da karşılaşmada üstün geleceğine inanılan yan.

fay *a. Fr. yerb.* kayaç kütlelerinin, bir kırılma düzlemi boyunca yerlerinden kayması. *eş.* kırık.

fayans *a. Fr.* **1** bir yüzü sırlı, renkli ve çoğunlukla çiçek resimleriyle süslü, yapı işlerinde duvarlara, yere döşenen pişmiş balçık levha. *eş.* çini, *yeni* sırlıtaş. **2** *s.* bu tür bir işlemle yapılmış olan (eşya). *eş.* çini, *yeni* sırlıtaş.

fayansçı *a. Fr. T.* fayans satan ya da fayans döşeme işini yapan kimse.

fayrap *a. İng.* **1** bir istim kazanının, istim oluşturacak biçimdeki yanar durumu. **2** gemilerde ateşçiye, ateşi hızlandırması, harlı duruma getirmesi için verilen komut. **3** *arg.* bir işe, bir eyleme hızla girişme, başlama ya da bir işi hızlandırma. **4** *arg.* (kapı, pencere için) sonuna, ardına değin açma, (giysi için) hepsini çıkarma, soyunma. **fayrap etmek** *İng. T.* **1)** ocağın ateşini harlandırmak. **2)** *arg.* işi hızlandırmak. **3)** *arg.* (kapı, pencere için) sonuna değin açmak, (giysi için) çıkarmak.

fayraplamak *(-i) İng. T. arg. bkz.* **fayrap etmek**.

fayton *a. Yun.* **1** tek körüklü, dört tekerlekli, bir çift at tarafından çekilen binek arabası. **2** *hayb.* perdeayaklılardan, sıcak deniz kıyılarında yaşayan, uzun kuyruklu bir kuş.

faytoncu *a. Yun. T.* **1** fayton[1] sürücüsü. **2** fayton[1] işleten kimse.

faz *a. Fr. fiz.* elektrik geriliminde evre. **faz kalemi** *Fr. Ar.* priz, dağıtma tablosu gibi yerlerde gerilim olup olmadığını anlamaya yarayan araç.

federal *s. Fr.* federasyon[1] durumunda birleşmiş olan.

federalist *a.* ve *s. Fr.* **1** federalizm yandaşı (kimse, görüş). **2** federalizmle ilgili olan.

federalizm *a. Fr.* iki ya da daha çok devletin, ayrı ayrı bağımsız olmak-

la birlikte, kendi gönüllü katılımlarıyla tek bir devlet durumunda birleşmeleri biçimindeki siyasal birlik.

federasyon *a. Fr.* **1** iki ya da daha çok devletin tek bir devlet durumuna gelmek için oluşturdukları siyasal birlik, devletler birliği. *eş. yeni* birleşik devlet. **2** amaç birliği bulunan birçok örgütün, kuruluşun birleşerek oluşturduğu birlik. *eş. yeni* üstbirlik.

federatif *s. Fr.* federalizme uygun olan. *eş. yeni* birleşik.

federe *s. Fr.* **1** bir federasyona bağlı olan. *eş. yeni* birleşik. **2** *a.* bir konfederasyonun üyesi.

fekül *a. Fr.* kimi patates benzeri bitkilerin yumrularında bulunan nişasta.

feldispat *a. Al. min.* potasyumlu, sodyumlu ve kalsiyumlu olarak üçe ayrılan, en önemli silikatlı mineral grubu.

feldmareşal *a. Al. ask.* kimi batı devletlerinde en yüksek askeri rütbe.

feminist *a.* ve *s. Fr.* feminizm yandaşı (kimse, görüş).

feminizm *a. Fr.* XVIII. yüzyılda Fransa'da filozoflar ve kadın yazarlarca ortaya atılan ve savunulan, daha sonraki yüzyıllarda her toplumda yandaş bulan, toplumda kadının siyasal ve toplumsal haklar bakımından erkekle eşit olması gerektiğini öne süren ve bunu gerçekleştirmeye çalışan, genellikle kadınlarca yürütülen akım.

fener *a. Yun.* **1** içinde bir ışık kaynağı bulunan, dışı cam ve benzeri saydam bir maddeden yapılmış, türlü biçimlerde olabilen aydınlatma aracı. **2** elde taşınabilen ve pille çalışan, "el feneri", "cep feneri" gibi adlar verilen aydınlatma araçlarının ortak adı. **3** *mim.* kimi yapıların çatılarında, içeriye ışık gelsin diye yapılmış, çevresi pencereli, üstü kapalı, çokgen planlı alçak kule. **4** *den.* deniz feneri.

fenerbalığı *b. a. Yun. T. hayb.* fenerbalığıgillerden, sıcak ve ılık denizlerde yaşayan, vücudu armuda benzeyen, sırtı esmer, karnı beyaz, kaygan derili, başı üstten yassı ve çok büyük, vücudunda ışık veren çok sayıda organı bulunan, eti lezzetli olmakla birlikte çirkin görünüşü nedeniyle pek tutulmayan bir balık.

fenerbalığıgiller *ç. b. a. Yun. T. hayb.* kemikli balıklar takımının, sıcak ve ılık denizlerin derin yerlerinde, diplerde yaşayan, vücutları basık, derileri çıplak, ağızları çok büyük olan, boyları 70 santimetreyle 2 metre arasında olabilen, ışık veren organlarıyla avlarını çeken balıkları içine alan bir familya.

fenerci *a. Yun. T.* **1** fener yapan ya da satan kimse. **2** deniz feneri bekçisi.

fenerli *s. Yun. T.* feneri olan.

fenersiz *s. Yun. T.* feneri olmayan. **(birini) fenersiz yakalamak** *Yun. T.* gizli yapmaya çalıştığı bir işi yaparken yakalamak. **fenersiz yakalanmak** *Yun. T.* beklenmedik bir zamanda istenmeyen bir durumla karşılaşmak, hazırlıksız yakalanmak.

fenik *a. Al. esk.* markın yüzde biri değerinde Alman para birimi.

fenol *a. Fr. kim.* boyacılıkta, kimi plastik maddelerin ve kimi ilaçların yapımında kullanılan, çoğunlukla madenkömürü katranından elde edilen benzinin oksijenli türevi. *eş.* asit fenik.

fenomen *a. Fr.* gözlenebilen, duyularla algılanabilen her şey. *eş.*

olgu, olay, görüngü.

fenomenal *s. Fr.* fenomen özelliği bulunan.

fenomenizm *a. Fr. fels.* gerçek olanın yalnızca görüngüler olduğunu öne süren görüş. *eş.* görüngücülük.

fenomenoloji *a. Fr.* **1** *fels.* olgu ve olayların, görüngülerin, nesnenin özüne varmaya uğraşan felsefe yöntemi. **2** *ruhb.* davranışın dış gerçeklik yerine yaşantı olaylarıyla belirlendiğini öne süren görüş. **3** *topb.* olayların incelenmesinde tek doğru yöntem bulunduğunu, olaylara ilişkin insan bilgisinin ancak duyu organları aracılığıyla ve onların yeterlikleri ölçüsünde elde edilebileceğini öne süren görüş. *eş.* görüngübilim.

fenotip *a. Fr.* bir canlının gözle görünen ya da herhangi bir yöntemle varlığı saptanabilen ayırıcı özelliklerinin tümü. *eş. yeni* soyserim.

feodal *s. Fr.* derebeylikle ilgili.

feodalite *a. Fr. tar.* özellikle Avrupa'da, toprağı ve o toprak üzerinde yaşayan köylüleri bir tek kişinin malı sayan, toprak köleliğine dayanan ortaçağ siyasal düzeni. *eş.* derebeylik.

feodalizm *a. Fr. bkz.* **feodalite**. *eş.* derebeylik.

feribot *a. İng.* karayolu taşıtlarını deniz ya da ırmakta bir kıyıdan öteki kıyıya geçirmekte kullanılan gemi.

ferma *a. İt.* av köpeğinin, avı bularak, avcı gelinceye değin, onu gizlendiği yerden gözetlemesi.

fermantasyon *a. Fr.* organik maddelerin kimi mikroorganizmalarca salgılanan enzimlerin etkisiyle uğradığı değişiklik. *eş.* mayalanma.

fermejüp *a. Fr.* kumaşın ya da üzerine dikilmiş bulundukları şeyin iki kenarını üst üste getirerek birleştirmeye yarayan, iki parçadan oluşan tutturmalık. *eş.* çıtçıt.

fermene *a. İt. esk.* üzeri nakış işlemeli, önü kavuşmayan, yeleğe benzer giysi.

fermeneci *a. İt. T. esk.* fermene yapan ya da satan kimse.

ferment *a. Fr. kim.* içerdikleri enzimlerin katalizör niteliği etkisiyle şekerleri karbondioksite ve alkole dönüştüren birgözeli bitki organizmaları. *eş.* maya.

fermiyum *a. Fr. (İtalyan fizikçi Enrico Fermi'nin adından) kim.* simgesi Fm, atom sayısı 100, atom ağırlığı yaklaşık 257 olan yapay bir element.

fermuar *a. Fr.* iki parçalı kumaş şeride tutturulmuş karşılıklı dişler ve bunların üzerinde yürüyerek kapanmalarını sağlayan bir parçadan oluşan, genellikle giysi, çanta, cüzdan gibi şeylerde kullanılan kapatma düzeneği.

fertik *a. Al. arg.* kaçıp gitme, sıvışma, uzaklaşma. **fertiği çekmek** (ya da **kırmak**) *Al. T. arg.* gizlice sıvışıp gitmek, gizlice kaçmak, kaçıp uzaklaşmak.

fertiklemek *(nsz) Al. T. arg.* gizlice ayrılmak, sıvışmak, kaçıp gitmek.

fertikletmek *(-i) Al. T.* gizlice kaçmasını sağlamak.

fes *a. (Fas kentinin adından) esk.* Osmanlı döneminde, II. Mahmut zamanında giyilmesi zorunlu tutulan ve cumhuriyet döneminde, 1925'te çıkan bir yasayla giyilmesi yasaklanan, kırmızı renkte kalın çuhadan yapılmış, tepesinde püskülü bulunan, silindir biçiminde başlık.

fesleğen *a. Yun. bitb.* ballıbabagillerden, süs bitkisi olarak yetiştirilen, yaprakları hoş kokulu, kekik gibi bir baharat olarak kullanıldı-

ğı gibi, öksürüğe ve sindirimsizliğe karşı da iyileştirici özelliğinden yararlanılan bir ot.

festfut *a. İng.* sandviç, hamburger vb. ile ayaküstü karın doyurma.

festival *a. İng.* **1** tarihi, süresi, yapıldığı çevre, katılanların sayısı ve özellikleri önceden hazırlanan bir izlenceyle belirtilen ve özel önemi olan sanat gösterisi. *eş.* şenlik. **2** *sin.* ve *tiy.* belli bir yılda üretilen ya da belli bir konuda olan filmlerin ya da oyunların gösterilmesi ve sunulması sonunda derece alanlara ödül verilmesi biçiminde düzenlenen ulusal ya da uluslararası gösteri dizisi. *eş.* şenlik. **3** bir bölgenin en ünlü ürünü için düzenlenen bayram. **4** *tkz.* her kafadan bir ses çıkan düzensiz toplantı, gürültülü, karışık durum. **5** *arg.* şenlikli, gürültülü patırtılı olay, gülünç durum.

fetiş *a. Fr.* **1** *topb.* ilkel toplumlarda, doğaüstü gücü ve etkisi bulunduğuna inanılan canlı ya da cansız varlık. *eş.* put, *yeni* tapıncak. **2** uğurlu sayılan şey. **3** *mec.* kendisine bir tür tapınma duygusuyla bağlanılan, çok sevilen kimse ya da nesne.

fetişist *a.* ve *s. Fr.* **1** fetişi olan, fetişizmi uygulayan (kimse). *eş.* tapıncakçı. **2** *ruhb.* fetişizme[2] düşkün (kimse).

fetişizm *a. Fr.* **1** *topb.* ilkel toplumlarda doğaüstü gücü ve etkisi olduğuna inanılan canlı ya da cansız varlıklara tapma biçimindeki eylemlerin tümü. *eş.* tapıncakçılık. **2** *ruhb.* karşı cinsin giysi ve benzeri eşyalarıyla cinsel doyuma ulaşma biçimindeki cinsel sapkınlık. **3** *mec.* bir şeye karşı duyulan, inanç niteliğine varan derin, aşırı saygı.

fıçı *a. Yun.* **1** hafifçe eğmeçli ensiz tahtaların yan yana bir araya getirilip çemberlerle tutturulmasıyla oluşturulmuş, yuvarlak, orta bölümü şişkin, altı ve üstü düz kap. **2** sactan da yapılabilen bu biçimde kap. **3** bir fıçının alabildiği ölçü.

fıçıcı *a. Yun. T.* fıçı yapan ya da satan kimse.

fıçılamak *(-i) Yun. T.* fıçıya doldurmak, fıçıya koymak.

fıçılanmak *(nsz) Yun. T.* fıçıya doldurulmak, fıçıya konulmak.

fıçılatmak *(-i, -e) Yun. T.* **1** fıçılanmasını sağlamak. **2** fıçılamak eylemini yaptırmak.

fındık *a. Yun. bitb.* **1** kayıngillerden, kuzey yarımküreninılık yerlerinde ve Türkiye'nin daha çok Karadeniz Bölgesi'nde yetişen, boyu 3-4 metreyi bulabilen, yürek biçiminde, tüylü ve kenarları çift dişli yaprakları olan bir ağaççık. **2** bu ağaççığın sert bir kabuk içinde bulunan, yağlı ve nişastalı, çok değerli ürünü. **3** *arg.* hileli zar. **4** *arg.* başkalarının cinsel ilgisini çekecek biçimde davranan ama ilişkiye yanaşmayan kimse. **fındık altını** *Yun. T.* **1)** *esk.* Osmanlı döneminde kullanılmış olan, kenar süsleri fındığa benzediği için bu adla anılan altın sikke. **2)** *mec.* küçük ve değerli şey. **fındık kırmak** *Yun. T.* çapkınlık yapmak. **fındık kömür** *Yun. T.* kömürü iriliğine göre ayırmaya yarayan eleğin deliklerinin çapı büyüklüğündeki kömür parçası. **fındık zoka** *Yun.* balık avlamakta kullanılan, fındık biçimindeki zoka.

fındıkbiti *b. a. Yun. T. hayb.* kınkanatlılardan, fındıkkurdu adı verilen kurtçuklarıyla fındık ürününe çok büyük zarar veren, uzun gagalı böcek.

fındıkçı *a. Yun. T.* **1** fındık yetiştiren ya da satan kimse. **2** *mec.* (kadın için) oynak, cilveli.

fındıkçılık *a. Yun. T.* **1** fındık yetiştirme ya da satma işi. **2** *mec.* (kadın için) oynaklık, cilvelilik.

fındıkfaresi *b. a. Yun. Ar. hayb.* kemiricilerden, fındık bahçelerinde çok zarara yol açan, sırtı kırmızımsı sarı ya da boz renkli, kuyruğu uzun ve az tüylü, küçük bir memeli türü.

fındıki *s. Yun. Ar.* fındık kabuğunun renginde, açık kahverengi.

fındıkkıran *b. a. Yun. T.* fındık, ceviz gibi kabuklu yemişlerin kabuğunu kırmaya yarayan, metalden yapılmış, penseye benzer biçimde bir araç.

fındıkkurdu *b. a. Yun. T. hayb.* **1** fındıkbitinin, fındık[2] içine girerek onun hastalanıp dökülmesine, değerini yitirmesine yol açan kurtçuğu. **2** *mec.* ufak tefek, tombul ve canlı (kadın).

fındıklı *a. Yun. T. ha.* yerel olarak dokunan küçük kareli bir kumaş.

fındıklık *a. Yun. T.* fındık[1] yetiştirilen, fındık ağaçlarının bol olduğu yer, fındık korusu.

fındıksıçanı *b. a. Yun. T. hayb. bkz.* **fındıkfaresi.**

fırça *a. Yun.* **1** bir araya getirilerek bir sapa tutturulmuş kıllardan ya da kıla benzer başka tellerden oluşturulmuş, bir şeyin tozunu, kirini gidermek ya da bir şeyi boyamakta, bir şeye cila sürmekte kullanılan araç. **2** *mec.* resim yapma sanatı ve biçimi. **3** *arg.* azar, paylama. **fırça çekmek** *Yun. T. arg.* kendinden alt aşamadaki ya da küçük birini uzun boylu azarlamak, uzun uzun paylamak. **fırça gibi** *Yun. T.* dik, sık ve sert (saç, sakal). **fırça yemek** *Yun. T. arg.* azarlanmak, paylanmak.

fırçacı *a. Yun. T.* fırça[1] yapıp satan kimse.

fırçacılık *a. Yun. T.* fırça[1] ve fırçaya benzer araçların yapım ve satımı işi.

fırçalamak *(-i) Yun. T.* **1** temizlemek ya da parlatmak için bir şeye fırça[1] sürtmek. **2** (avcı, av ya da av köpeği için) sık ve bataklık ormandan geçmek. **3** *arg.* kendinden alt aşamada bulunan ya da küçük birini uzun boylu azarlamak, fırça çekmek.

fırçalanmak *(nsz) Yun. T.* **1** fırça[1] ile ovulmak ya da temizlenmek. **2** *arg.* kendinden üst aşamada ya da büyük bir kimsece uzun uzun azarlanmak, fırça yemek.

fırçalatmak *(-i, -e) Yun. T.* fırçalamak eylemini yaptırmak.

fırçalık *a. Yun. T.* ressamlarca kullanılan, tenekeden yapılmış, kesik koni biçiminde, içinde tel süzgeç bulunan, fırçaların temizlenmesine yarayan kap.

fırkata *a. İt. esk. den.* on ya da on beş çift kürekli, eski bir savaş gemisi.

fırtına *a. İt.* **1** yeğin yağmur getiren ve kasırgaya dönüşebilecek olan çok güçlü rüzgâr. **2** bu rüzgârın denizde ya da kum çöllerinde oluşturduğu dalgalanma. **3** *mec.* güçlükle atlatılan kötü durum, yeğin karışıklık. **4** *mec.* insanda, karşıt duygu, düşünce ve durumların yarattığı ruhsal sıkıntı, karışıklık. **5** *mec.* gürültülü olay, kavga. **6** *den.* saatteki hızı genellikle 34-40 mil olan rüzgâr.

fırtınakuşu *b. a. İt. T. hayb.* perdeayaklılardan, açık denizlerde yaşayan, yaklaşık yarım metre yüksekliğinde, tüyleri siyahımsı ya da külrengi, kıvrık gagalı bir kuş.

fırtınakuşugiller *ç. b. a. İt. T. hayb.* omurgalı hayvanlardan kuşlar sınıfına giren bir familya.

fırtınalı *s. İt. T.* **1** çok ve yeğin rüzgârlı, fırtınası olan. **2** *mec.* çok

çekişmeli, coşkularla dolu, çok gürültülü patırtılı, çok kavgalı, sarsıntılı.

fışkı *a. Yun.* **1** atgillerin taze dışkısı. **2** *ha. mec.* (kadın için) erkeklerle düşüp kalkan, kötü kadın, orospu.

fışkılamak *(nsz) Yun. T.* **1** (atgiller) fışkısını çıkarmak, dışkılamak. **2** *(-i)* toprağı fışkıyla gübrelemek.

fışkılı *s. Yun. T.* fışkı[1] bulaşmış bulunan, fışkısı olan.

fışkılık *a. Yun. T.* **1** fışkı[1] yığılan, biriktirilen yer, gübrelik. **2** *ha.* fışkı[2] olma durumu ya da fışkıya özgü nitelik.

fiber *a. İng.* bitki elyafının sıkıştırılmasıyla elde edilen mukavva ya da tahta.

fiberglas *b. a. İng.* camın çok yüksek sıcaklıkta eritilmesiyle elde edilen, plastik maddelerden, özellikle poliyesterden parçalar yapımında sağlamlaştırıcı madde olarak yararlanılan bir madde.

fiberoptik *s. Fr.* "cam elyaftan yapılmış, elektrik dalgalarının iletiminde, özellikle telefon vb. iletişiminde kullanılan, özel nitelikli kablo" anlamındaki **fiberoptik kablo** sözünde geçer.

fibrin *a. Fr. yaşb.* kan ve akkan serumunda bulunan, pıhtılaşma sırasında oluşan albüminli bir madde.

fide *a. Yun.* yastıklarda tohumdan yetiştirilen ve büyütülmek, yetişkin duruma getirilmek üzere oradan alınarak başka yerlere dikilebilen körpe sebze ya da çiçek.

fideci *a. Yun. T.* fide yetiştirip satan kimse.

fideizm *a. Fr. fels.* aklı yetersiz bulan, temel ve Tanrısal gerçeklerin akılla kavranamayacağını, aklın inanla desteklenmesi gerektiğini öne süren öğretilerin genel adı. *eş.* inancılık.

fidelemek *(-i) Yun. T.* fide ya da fidan dikmek.

fidelik *a. Yun. T.* **1** fide yetiştirilen bahçe. **2** *s.* fide yetiştirilmek üzere seçilmiş olan, fide olmaya uygun (tohum).

fifre *a. Al. müz.* tahtadan yapılan, altı deliği bulunan, ses genişliği iki oktav olan ve yanlamasına çalınan küçük bir flüt.

figür *a. Fr.* **1** (resim ve yontu sanatlarında) varlıkların resimde yer alan görüntüsü ya da yontuda biçimi. *eş.* beti. **2** dansta, ölçülü adımlarla beliren ve birleşmesiyle dansı bütünleyen zincirleme hareketlerin her biri, bir dansı oluşturan ve kendine özgü biçimi olan her devinim adımı. **3** *müz.* birbirini izleyerek ritmik ve ezgisel yönden bir bütün oluşturan notalar grubu.

figüran *a. Fr.* **1** *sin.* ve *tiy.* konuşması ve önemli bir durumu olmayan ya da çok az olan rollerde yer alan kimse. **2** *mec.* bir toplulukta, toplu yapılan bir eylemde önemli bir yeri olmayan, sönük kalan, etkisiz olan kimse.

figüratif *s. Fr.* içinde insan, hayvan, doğa varlıklarının biçimleri bulunan (resim) ya da bu türlü varlıkları konu almış olan (yontu). *eş.* betili. **figüratif sanat** (resim ve yontuda) doğanın görünen biçimlerini işleyen, yansıtan sanat. *eş.* betili sanat.

figürlü *s. Fr. T.* figürü olan.

fiğ *a. Yun. bitb.* baklagillerden, kuzey yarımküreninılıman bölgelerinde yetişen pek çok türü bulunan, gövdesi dört köşeli, yaprakları karşılıklı dizili ve çiçekleri salkım durumunda olan, fasulye biçiminde meyvesi olan ve hayvan yemi olarak yetiştirilen bir yıllık ya da çok yıllık, tırmanıcı, otsu bir

bitki.

fiks *s. Fr.* değişmez, durağan. **fiks mönü** *Fr.* lokanta ve benzeri bir yerde belli fiyata verilen belli yiyecekleri içeren yemek.

fiksiyon *a. Fr.* gerçekte olmadığı ya da olup olmadığı bilinmediği halde varmış gibi düşünülen şey. *eş.* yapıntı, kurmaca.

fikstür *a. İng. sp.* ligde maçların belli, değişmez sıra ve tarihleri.

fiktif *s. Fr.* **1** düş niteliğinde olan, düşte oluşturulan. *eş.* düşsel. **2** yalan, uydurma. **3** varmış gibi düşünülen. *eş.* saymaca.

filafil *a. Fr.* dokuma sırasında atkı ve çözgüde bir açık bir koyu renk ipliğin art arda kullanıldığı yünlü ya da pamuklu kumaş.

filaman *a. Fr.* elektrik ampullerinde bulunan, akım geçtiğinde akkor durumuna gelen ince, iletken tel.

filantrop *s.* ve *a. Fr.* insanların iyiliği için çalışan, insanları seven. *eş.* insansever (kimse).

filantropizm *a. Fr.* insanların iyiliği için çalışmayı amaçlayanların öğretisi. *eş.* insanseverlik.

filariz *a. kbd.* keten dövmekte kullanılan tokmak.

filarmoni *a. Fr.* **1** müziğe karşı duyumsanan, gösterilen güçlü sevgi, müzik sevgisi. **2** müzik dinletileri derneği ya da dinleti orkestrası.

filarmonik *s. Fr.* **1** müziği seven (kimse). **2** müzik tutkunlarının, müziği sevenlerin kurdukları dernekler ya da dinleti dernekleri için kullanılır. **filarmonik orkestra** *Fr.* her tür çalgının bulunduğu büyük ve önemli orkestra.

filateli *a. Fr.* posta pullarıyla uğraşan bilim. *eş.* pulculuk.

filatelist *a. Fr.* posta pullarıyla ilgilenen kimse, posta pulu koleksiyoncusu.

fildekoz *a. Fr.* **1** ince ve sağlam, bir tür pamuk ipliği. **2** *s.* bu iplikten dokunmuş olan.

file *a. Fr.* **1** yün, pamuk vb. ipliklerinden ilmiklerle oluşturulan ağ. **2** alışverişte içine alınan öteberinin konulduğu ağ torba. **3** saçların kabarmasını ve dağılmasını önlemek için başa geçirilen, saç renginde ve ince yapay iplikten örülmüş ağ biçiminde örgü. **file dantel** *Fr.* üzerine dantel motif işlenmiş file işi. **file işi** *Fr. T.* bir kumaşın atkı ve çözgü iplikleri çekilmek yoluyla oluşturulan delikleri ağa benzer biçimde işleyerek yapılan nakış.

fileminyon *a. Fr.* sığırın ilk sırt omur kemiklerinin altından çıkarılan iyi nitelikli et.

filenk *a. Yun. den.* deniz teknelerini karaya çekmek ya da denize indirmek, ağır cisimleri bir yerden bir yere kaydırmak için bunların altlarına sürülen yuvarlak ağaç. *eş.* felek.

filet *a. İt. den.* derinliği her yerinde aynı olan sığ deniz alanı.

fileto *a. İt.* kasaplık hayvanların sırtında, bel bölgesi boyunca iki yandaki gevrek ve değerli et. **fileto çıkarmak** *İt. T.* kalın kılçıklı balıkları, kılçıklarını, derisini yok ederek temizleyip lop et parçaları durumuna getirmek ya da kasaplık hayvanlardan kemiksiz lop et yapmak.

filigran *a. Fr.* genellikle para ve devletçe çıkarılan kimi değerli kâğıtlarda kullanılmak üzere yapılan kâğıtlarda bulunan, kâğıdın yapımı sırasında dokusuna işlenmiş olan ve ancak ışığa tutulduğunda görülebilen çizgi, resim, yazı gibi bir gizli, özel im.

filigranlı *s. Fr. T.* filigranı olan (kâğıt).

filika *a. İt. den.* gemilerde bulundurulan küçük tekne, sandal.

filikacı *a. İt. T. den.* gemilerde filikalara bakmakla görevli denizci.

filinta *a. Al.* **1** tüfekten daha kısa, elde taşınabilir, kısa ve yivsiz namlulu, ateşli bir silah. **2** *arg.* güzel ve yakışıklı (erkek), erkek güzeli. **filinta gibi** *Al. T.* (erkek için) ince ve uzun boylu, yakışıklı.

filispit *s.* ve *a. İng. (İngilizce, gemicilikte makine için verilen "full speed" [tam yol ileri, tam hızla] komutundan) arg.* aşırı sarhoş, zilzurna.

filiz *a. Yun.* yeni sürmüş olan körpe ve küçük dal ya da yaprak, bitki sürgünü. **filiz gibi** *Yun. T.* ince ve güzel vücutlu (kimse).

filizi *s.* ve *a. Yun. Ar.* **1** açık yeşil renk, asma filizinin rengi. **2** *s.* açık yeşil renkte olan.

filizkıran *b. a. Yun. T.* mayıs ayı ortalarında çıkan ve bitki filizlerine zarar veren fırtına.

filizlemek *(-i) Yun. T.* bitkideki gereksiz filizleri kırarak gerekli olanların gelişmelerine olanak hazırlamak.

filizlenme *a. Yun. T.* **1** filizlenmek eylemi. **2** patates ürününde görülen, yumruların üzerinde ince uzun ve cılız filizler oluşması biçimindeki hastalık.

filizlenmek *(nsz) Yun. T.* **1** (bitki) filiz vermek. **2** *mec.* (herhangi bir şey) gelişmeye, uç vermeye, büyümeye başlamak.

filizli *s. Yun. T.* filizi olan.

film *a. İng.* **1** fotoğrafçılıkta, radyografide ve sinemacılıkta görüntü elde etmek için kullanılan, selülozdan üretilmiş, üzeri ışığa duyarlı bir tabakayla kaplı, saydam ve bükülebilir, türlü boyutlarda olabilen yaprak. **2** sinemacılıkta, bir senaryonun elde edilmiş bütün görüntülerini taşıyan şerit ya da şeritlerin tümü. **3** sinema makinesiyle izleyicilere gösterilen yapıt. **4** *arg.* ilginç olay. **5** *arg.* düzenci, hileci kimse. **6** *arg.* şakacı kimse. **7** *arg.* uydurma, yalan. **film çekmek** *İng. T.* **1)** *sin.* genellikle bir senaryoya dayanarak, bir kamera aracılığıyla görüntüleri film üzerinde saptamak ya da bir hareketin, bir görünümün sıralı resmini filme aktarmak. **2)** vücudun röntgenini almak. **film çevirmek** *İng. T.* **1)** *sin.* izleyiciye beyazperdede ya da televizyonda gösterilmek üzere, bir senaryoyu filme almak. **2)** *sin.* böyle bir yapıtın çekilişi sırasında rollerden birini oynamak. **3)** *arg.* ilginç bir olay düzenlemek ya da yaşamak. **4)** *arg.* hileli ya da ciddi olmayan işler yapmak. **5)** *arg.* eğlenerek hoşça vakit geçirmek. **filme almak** *İng. T.* **1)** bir konuyu kamera aracılığıyla film üzerinde görüntülemek. **2)** *mec.* birinin davranışlarını izleyip gerektiğinde şaka yollu öykünmek. **film etmek** *İng. T. arg.* (bir olayı, durumu) herkese anlatarak yaymak. **film kopmak** *İng. T. arg.* (sarhoşluk vb. ile) bir yerden sonra olan bitenleri algılamaz duruma gelmek, olan biteni ertesi gün anımsamamak. **film müziği** *Fr. sin.* filmin görüntülerine eşlik eden ya da filmin gerekli yerlerinde kullanılan sözsüz müzik. **film olmak** *İng. T. arg.* herkesin diline düşecek ilginçlikte bir olay geçmek ya da biri böyle bir olay yaşamak. **filmleri yakmak** *İng. T. arg.* bir işi yüzüne gözüne bulaştırmak, beceriksizlik etmek. **film oynamak** *İng. T.* bir sinema yapıtı bir sinemada gösterilmekte olmak. **film oynatmak**

İng. T. bir filmi bir sinemada göstermek.

filmci *a. İng. T.* **1** *bkz.* **sinemacı.** **2** *arg.* düzenci, hileci ya da şakacı kimse.

filmcilik *a. İng. T. bkz.* **sinemacılık.**

filmografi *a. Fr.* bir yönetmen, yapımcı ya da bir oyuncunun çevirdiği, gerçekleştirdiği filmlerin listesi.

filo *a. İt.* **1** bir arada ve bir komuta altında bulunan savaş gemileri ya da uçak topluluğu. **2** belirli tür yük taşıyan ticaret gemilerinin tümü. **3** *arg.* yan yana duran birkaç bitten oluşan bit topluluğu.

filogenez *a. Fr. yaşb.* türlerin, ortaya çıkıştan başlayarak, bulundukları zamana değin geçirdikleri gelişim evrelerinin tümü. *eş.* soyoluş.

filoksera *a. Yun.* **1** eşkanatlılardan, yapraklarda belirgin kırmızı lekeler biçiminde oluşturduğu hastalıkla asma yapraklarına çok zarar veren, sarıya çalar renkte bir böcek. *eş.* asmabiti. **2** bağlarda görülen, asmabitinin yol açtığı bir hastalık.

filolog *a. Fr.* filolojiyle uğraşan bilgin.

filoloji *a. Fr.* **1** bir dilin yazılı belgelerinin dilsel ve tarihsel açıdan incelenmesi. **2** bir toplumun kültürünü dili yoluyla araştıran, inceleyen bilim.

filolojik *s. Fr.* filolojiyle ilgili.

filotilla *a. İsp.* torpidolardan oluşan filo[1], küçük filo.

filoz *a. Yun.* balıkçıların ağları su yüzünde tutabilmek için kullandıkları kabaktan, plastik bir maddeden ya da mantardan yapılmış ağ şamandırası.

filozof *a. Fr.* **1** felsefeyle uğraşan ve felsefe biliminin gelişmesinde katkıları olan, felsefede çığır açan kimse, düşünür. **2** *s. mec.* felsefe yapmaya düşkün (kimse). **3** *s. mec.* sakin ve kendi halinde yaşayan, olaylara kendine özgü yorumlarla bakan, en kötü olayda bile iyi bir yön bulan, olayları hoşgörüyle karşılayan (kimse).

filozofça *s.* ve *be. Fr. T.* filozofa yaraşır biçimde, filozof gibi.

filozofi *a. Fr. esk.* **1** bir konuda soyut düşünüş, düşünce üretimi, filozofların uğraş alanı. **2** var olanların varlığı, kaynağı, anlamı ve nedeni üzerine düşünme ve bilginin bilimsel olarak araştırılması. **3** bir bilgi alanının ya da bilimin temelini oluşturan ilkeler bütünü. *eş.* felsefe.

filozofik *s. Fr.* filozofiyle ilgili.

filozoflaşmak *(nsz) Fr. T. mec.* olaylara hoşgörüyle yaklaşmak özelliğini edinmek, filozof özelliği kazanmak.

filtre *a. Fr.* **1** bir akışkanın içinde bulunan yabancı maddeleri süzerek ayıran, akışkanı ayıklayan aygıt. *eş.* süzgeç, süzek. **2** fotoğrafçılıkta, kimi ışıkları tutan cam parça. **filtre etmek** *Fr. T.* bir sıvıyı vb.yi içindeki tortulardan, katı ya da zararlı maddelerden ayırmak, temizlemek için süzgeçten geçirmek. *eş.* süzmek.

filtreli *s. Fr. T.* filtre takılmış olan.

filtresiz *s. Fr. T.* filtre takılmamış olan.

filum *a. İng. yaşb.* aynı soydan gelen ve kuşaklar boyu sürüp giden, canlıların bölümlenmesinde dalların bir araya gelmesiyle oluşan birlik.

final *s. Fr.* **1** sona eren, biten, son. **2** *sp.* elemeli spor yarışmalarında sonucu, kazananı belirten karşılaşma. **3** *a. müz.* bir müzik parçasının bitiş bölümü. **finale kalmak** *Fr. T. sp.* elemeli spor

karşılaşmalarında son karşılaşmaya ya da son yarışmaya girme hakkını elde etmek.

finalist *s. Fr.* **1** *fels.* finalizmi benimsemiş olan. *eş.* erekçi. **2** *sp.* finale kalan (takım, sporcu).

finalizm *a. Fr. fels.* her şeyin bir erekle belirlendiğini, bir ereğe yöneldiğini ve bir ereğe göre olup bittiğini öne süren öğreti. *eş.* erekçilik.

finans *a. Fr. eko.* parasal kaynak, para.

finansal *s. Fr.* finansla ilgili olan.

finanse edilmek *(nsz) Fr. T. eko.* (bir girişim, bir işletme) para ya da kredi yoluyla desteklenmek. *eş. yeni* akçalanmak.

finanse etmek *(-i) Fr. T. eko.* bir girişimi, bir işletmeyi para koyarak, kredi vererek desteklemek, para ve kredi yoluyla işlemesini, gelişmesini sağlamak. *eş. yeni* akçalamak.

finansman *a. Fr. eko.* bir girişime, bir işletmeye, işleyebilmesi, gelişebilmesi için gereken parayı ve krediyi sağlamak işi. *eş. yeni* akçalama, akçalanma.

finansör *a. Fr.* bir işe vb. para yatıran, o işin parasal yönünü üstlenen kimse.

finiş *a. İng.* **1** bitme, bitiş. **2** *sp.* bir yarışın sona erdiği yer ya da çizgi, varış. **finişe kalkmak** *İng. T.* **1)** *sp.* uzun ya da orta uzunluk koşularında, varış çizgisine yaklaşırken hız artırmak. **2)** *mec.* bir işi bitirmek için hızlanmak.

finito *a. İt. arg.* "sona erdi, bitti, sonuna ulaştı, artık yok" vb. anlamlarında kullanılır.

fino *a. İt.* **1** küçük boylu, çok tüylü, yuvarlak başlı, kısa burunlu bir süs köpeği türü. **2** *arg.* çok iyi nitelikli esrar. **3** *arg.* dalkavuk, yağcı (kimse).

fire *a. Yun. tic.* ambalajlanmadan taşınan ya da depolanan her türlü ticaret malında kuruma, dökülme, bozulma gibi nedenlerle ağırlık yitimi ya da eksilme. *eş. yeni* eksinti. **fire vermek** *Yun. T.* **1)** yaş iken ağır olan nesne, kuruma dolayısıyla ağırlıkça eksilmek. **2)** içinde ezikleri, çürükleri, işe yaramazları bulunan nesne, ayıklanma sonunda azalmak. **3)** (genel olarak) eksilmek.

firkete *a. İt.* **1** kadınların saçlarını toplayıp bir arada tutturmak için kullandıkları, U biçiminde, kemik, bağa, naylon ya da telden yapılmış saç tokası. **2** *ha.* çengelliğne. **3** *mim.* U harfi biçiminde bükülmüş ve genellikle 12 metre uzunluğunda beton çeliği.

firketelemek *(-i) İt. T.* firkete ile tutturmak.

firketelenmek *(nsz) İt. T.* firketeyle tutturulmak.

firma *a. İt. tic.* gerçek ya da tüzelkişilik olarak bir ekonomik etkinlik birimi ve bu birimin bütün işlemlerinde kullandığı adı. **firma olmak** *İt. T. arg.* (kişi) ün kazanmak, tanınmak, ünlenmek.

fiske *a. Yun.* **1** parmaklardan herhangi birinin ucunu başparmağın başına iliştirilip birden bire ileriye fırlatılarak yapılan vuruş. **2** iki parmak ucuyla tutulabilen miktar. **3** insan derisinde herhangi bir nedenle oluşan ufak ve içi su dolu kabarcık. **fiske fiske kabarmak** (ya da **olmak**) *Yun. T.* (insanda) deride çok sayıda kabarcıklar oluşmak. **fiske kondurmamak** (ya da **dokundurmamak**) *Yun. T.* bir kimseyi ya da nesneyi en küçük bir tehlikeden bile korumak, onu titizlikle savunmak.

fiskelemek *(-i) Yun. T.* **1** fiske vur-

mak. **2** *mec.* hafifçe sitem etmek.

fiskemsi *s. Yun. T.* fiske[3] görünüşünde olan.

fistan *a. Yun.* **1** tek parça kadın giysisi. **2** (İskoçya, Arnavutluk ve Yunanistan'da) erkeklerce giyilen kısa ve pilili etek.

fistanlı *s. Yun. T.* fistan giymiş.

fistanlık *s. Yun.* fistan yapmaya uygun (kumaş).

fistansız *s. Yun. T.* fistan giymemiş olan.

fisto *a. Fr.* **1** kadın giyeceklerinin çeşitli yerlerinde süs için kullanılan, elde ya da makinede işlenmiş şerit. **2** kadın giysisi yapılabilen, dantele benzer süsleri olan bir tür kumaş. **3** *s.* bu tür kumaştan yapılmış olan (giysi).

fistolu *s. Fr. T.* üzerine fisto[1] dikilmiş olan.

fistül *a. Fr. hek.* bir türlü iyileşmeyen ve sürekli işleyen çıban. *eş.* akarca.

fiş *a. Fr.* **1** bir kablonun ucuna bağlanan ve iki ucu kendisine uyan bir prize sokularak akım almaya yarayan yalıtkan nesne. **2** not almakta, üzerine bilgiler yazmakta kullanılan ya da bir işe kılavuzluk etmek için yazılıp sınıflandırılan, hepsi bir boyda olan küçük kâğıt yapraklarından her biri. **3** belli bir para karşılığı alınan ve kumarda, kimi alışverişte her biri belli bir miktar para yerine kullanılan dikdörtgen ya da yuvarlak pul ve benzeri bir nesne. **4** bir devlet dairesinde ve benzeri bir yerde bir işi yaptırmakta ya da bir sıranın alındığını belirtmekte kullanılan üzerinde gerekli bilgi bulunan küçük kâğıt. **fiş açmak** *Fr. T.* bir işle ilgili gerekli bilgileri fişler üzerine yazmaya başlamak. **fiş almak** *Fr. T.* işi izlemek ya da sıra için verilen fişi[2] almak. **fişi çekmek** *Fr. T. arg.* **1)** çevresinde olan bitenlerle, dünya ile ilgisini kesmek. **2)** sarhoş olup sızmak, uyumak gibi bir nedenle bilinci yitmek. **3)** (erkek için) cinsel ilişkiyi bitirmek. **fişini tutmak** *Fr. T.* bir kimsenin davranışlarını fiş üzerinde saptamak, fişe yazmak.

fişka *a. İt. den.* geminin kenarında bulunan ve demiri kaldırıp asmakta kullanılan metal askı.

fişlemek *(-i)Fr. T.* **1** fişe[2] geçirmek, fiş[2] üzerine yazmak. **2** bir işle ilgili olarak fiş açmak. **3** (bir kimse) hakkındaki bilgileri dosyalamak.

fişlenmek *(ösz) Fr. T.* **1** fişe[2] geçirilmek, fişe[2] yazılmak. **2** emniyette dosyası bulunmak.

fişletmek *(-i, -e) Fr. T.* fişlemek eylemini yaptırmak.

fişli *s. Fr. T.* **1** fişe[2] geçirilmiş, yazılmış olan. **2** emniyette dosyası bulunan (kimse).

fişlik *a. Fr. T.* **1** fiş koymaya yarayan ya da konulan yer ya da kutu. **2** *s.* fiş[2] olmaya ya da fiş[2] yapılmaya elverişli olan (kâğıt).

fit (I) *a. İng.* razı olmak, yeterli bulmak, eşit saymak, ödeşmek. **fit olmak** *İng. T. arg.* razı olmak, ödeşmek.

fit (II) *ç. a. İng.* İngiliz uzunluk ölçüsü birimi olan ***fut*** sözcüğünün çoğulu.

fiyaka *a. İt.* afi, caka, çalım, gösteriş. **fiyaka satmak** *İt. T. arg.* gösteriş yapmak, çalımlı davranmak.

fiyakacı *a.* ve *s. İt. T.* gösteriş düşkünü, gösterişçi, çalım satma huyu olan (kimse).

fiyakalı *s. İt. T.* fiyakası olan, çalımlı, gösterişli, çekici, albenili.

fiyango *a. İt. bkz.* **fiyonk**.

fiyangolu *s. İt. T. arg.* **1** pek süslü, süslü püslü. **2** (konuşma, davranış için) pek ince, incelikli.

fiyasko *a. İt. tkz.* iddialı bir girişimde çok başarısız ve gülünç sonuç. **fiyasko vermek** *İt. T.* (çok iddialı bir iş, bir girişim) ereğine ulaşamamak, başarısızlıkla sonuçlanmak.

fiyonk *a. İt.* bir kurdelenin ya da şerit durumundaki kumaş parçasının vb. kelebek biçiminde bağlanmış durumu ya da bu biçimdeki kurdele, kumaş vb. **fiyonk yapmak** *İt. T.* bir kurdeleye, şerit durumundaki kumaş parçasına kelebek biçimi vermek.

fiyonklu *s. İt. T.* fiyongu bulunan.

fiyort *a. (Norveç dilinden) coğr.* kutup bölgelerine komşu kıyılarda dördüncü çağ buzullarının oluşturdukları dik yamaçlı ve derin eski buzul koyaklarının alt kesimlerinin deniz altında kalmasıyla oluşmuş olan körfez.

fizibil *s. İng.* yapılabilir, yapılması uygun, yararlı (olan). *eş.* yapılabilir.

fizibilite *a. İng.* herhangi bir girişimin işletme ve ekonomi yönlerinden uygun olup olmadığını, yapılabilir olma durumunu, yararlılığını vb. önceden araştırıp saptama işi. *eş.* yapılabilirlik. **fizibilite raporu** *İng. Fr.* bir girişimin işletme ve ekonomi yönünden yapılabilir olup olmadığını saptayan çalışma.

fizik *a. Fr.* **1** maddenin kimyasal yapısındaki değişiklikler dışında kalan genel özelliklerini, genel ya da geçici yasalara bağlı, deney yoluyla incelenebilen, matematiksel olarak tanımlanabilen durum ve devinimlerini konu alan bilim dalı. **2** (insanda) doğal, maddesel yapı. **3** (insanda) dış görünüş. **fizik tedavi(si)** *Fr. Ar. hek.* romatizma ve benzeri hastalıkları ısı, ışık vb. ile sağaltım.

fizikçi *a. Fr. T.* **1** fizik[1] bilgini ya da fizikle uğraşan kimse. **2** fizik öğretmeni. **3** fizik tedavisiyle uğraşan hekim.

fiziki *s. Fr. Ar. bkz.* **fiziksel**.

fizikman *be. Fr.* fizik olarak, beden bakımından, bedence, gövdece.

fizikokimya *b. a. Fr. Ar.* kimyasal olayları fiziksel yöntemlerle çözümleyen, fizik ve kimya konularıyla uğraşan bilim.

fizikötesi *b. a. Fr. T. fels.* **1** duyularla kavranamayan varlıkları konu edinen felsefe. **2** akıl ve sezgiyle sağlanan bilgiyi araştıran, inceleyen, Tanrısal öz üzerinde düşünen felsefe. **3** *s.* doğaötesi bir özelliği bulunan, duyularla kavranamaz olan. *eş.* metafizik, *yeni* doğaötesi, doğaötesel.

fiziksel *s. Fr. T.* **1** fizikle[1] ilgili olan. **2** genel olarak doğaya, nesneye ilişkin olan. **3** (insanda) vücut yapısıyla ya da dış görünüşle ilgili. **4** gerçek.

fizyokrasi *a. Fr. bkz.* **fizyokratlık**.

fizyokrat *s. Fr.* fizyokratlık yandaşı.

fizyokratlık *a. Fr. T.* doğal düzeni temel alan, tarım emeğinin üretici emek olduğunu ve yalnızca bu emeğin değeri yarattığını öne süren, XVIII. yüzyıl felsefe ve ekonomi öğretisi.

fizyolog *a. Fr. bkz.* **fizyolojist**.

fizyoloji *a. Fr. yaşb.* canlıların göze, doku ve organlarının işlevlerini ve bu işlevlerin nasıl yerine geldiklerini inceleyen yaşambilim dalı.

fizyolojik *s. Fr.* **1** fizyolojiyle ilgili. **2** fizik yapısıyla ilgili. **3** doğal olarak işleyen.

fizyolojist *a. Fr.* fizyoloji[1] bilgini ya da fizyolojiyle uğraşan kimse. *eş.* fizyolog.

fizyonomi *a. Fr.* insan yüzünün biçim ve anlatım özellikleri, yüz

çizgilerinden çıkan anlam.

fizyoterapi *b. a. Fr.* hastalıkların ısı, ışık ve su gibi fiziksel ve mekanik yöntemler kullanılarak sağaltımı.

fizyoterapist *a. Fr. hek.* fizyoterapi uzmanı.

flama *a. İt.* **1** türlü amaçlarla ve genellikle de işaret, simge olarak ve işaretleşmede kullanılan küçük bayrak. **2** haritacıların, mühendislerin kullandığı renkli işaret sırığı. **3** mızrak ucuna takılan küçük bayrak. **4** *ask.* iki ya da üç köşeli, küçük boyutlu bayrak.

flamacı *a. Fr. T.* flamayla işaretleşme yoluyla anlaşmayı sağlamakla görevli kimse.

flamangiller *ç. a. İng. T. hayb.* kuşlar sınıfının, leyleksiler takımının, flamanlar alttakımının bir familyası.

flamankuşu *b. a. hayb. bkz.* **flamingo**.

flamanlar *ç. a. İng. T. hayb.* kuşlar sınıfının, leyleksiler takımının bir alttakımı.

flamasız *s. İt. T. arg.* **1** hiçbir görüşe bağlı olmayan (kimse). **2** kendinden her şey beklenebilecek ya da her türlü iş yapabilen (kimse).

flamingo *a. İng. hayb.* leyleksilerden, ılık iklimlerde su kıyılarında sürüler halinde yaşayan, tüyleri pembemsi beyaz, kanatları kırmızı kara, uzun bacaklı, ayakları perdeli, gagası iri, yassı ve kıvrık, eti yenilebilen bir kuş.

flandra *a. İt. den.* donanmaya bağlı savaş gemilerinde ve yardımcı gemilerde pruva direklerinin şapkalarına çekilen, savaş gemilerini, özellikle yardımcı gemileri öteki gemilerden ayıran bir işaret olarak kullanılan ve gerektiğinde bayraklarla konuşmada da yararlanılan, genellikle ince bezden yapılmış, uçkurluk bölümü dar, ensiz ve uzun bayrak.

flandrabalığı *b. a. İt. T. bkz.* **kurdelebalığı**.

flanel *a. Fr.* ketenle yünden dokunan kumaş.

flaş *a. İng.* **1** fotoğraf çekilirken ışık yeterli olmadığı durumlarda kullanılan, çok kısa süreli güçlü ışık. **2** fotoğraf çekiminde, yeterli ışık olmadığı durumlarda kullanılan, seçik görüntü elde etmek için gereken çok kısa süreli ve güçlü ışığı sağlayan araç, lamba. **3** *mec.* (basında, iletişimde) önceliği, üstünlüğü olan, çok önemli haber. **4** *s. mec.* gösterişe düşkün. **5** *arg.* bir uyuşturucu maddenin, özellikle eroinin kullanıldıktan sonraki ilk anlarda verdiği en yoğun keyif.

flaşör *a. İng.* taşıtlarda iki ön ve iki art olmak üzere dört sinyal lambasının aynı anda yanıp sönmesini sağlayan düzenek.

flavta *a. İt. bkz.* **flüt**.

flebit *a. Fr. hek.* toplardamarlarda oluşan yangı ve bunun yol açtığı hastalık.

flegmon *a. Yun. hek.* deri altındaki ya da organlar arasındaki katılgandokunun yangılanması.

fleol *a. Fr. bitb.* buğdaygillerden, doğal çayırlarda yetişen, başakları küçük küme biçiminde olan bir ot. *eş.* çayırotu.

flit *a. İng.* **1** sinek, sivrisinek gibi zararlı böcekleri öldürmek için püskürtülen öldürücü ilaç. **2** bu ilacın havaya püskürtülmesinde kullanılan araç. **flit yapmak** *İng. T. bkz.* **flitlemek**.

flitlemek *(-i) İng. T.* zararlı böcekleri yok etmek ereğiyle, flit ve benzeri bir şeyle bir yere ilaç püskürtmek.

flitlenmek *(nsz) İng. T.* flitlemek

eylemi yapılmak.

flitletmek *(-i, -e) İng. T.* flitlemek eylemini yaptırmak.

flok *a. İt. den.* yelkenli bir gemide cıvadraya çekilen üçgen yelken.

flokçu *a. İt. T. den.* üçgen yelkeni yöneten kimse.

flor *a. kim. bkz.* **flüor**.

flora *a. Lat.* bir ülkede ya da bir bölgede yetişen bitkilerin tür olarak tümü. *eş.* bitey.

floresan *s. Fr. bkz.* **flüorışıl**. **floresan lamba** *Fr.* içindeki seyreltilmiş gazdan oluşan elektrik boşalması sonucu yayılan ışınımların etkisiyle çeperleri flüorışıl durumuna gelen cam tüp.

floresans *a. Fr. bkz.* **flüorışı**.

florin *a. İt. esk.* Hollanda'nın eski para birimi.

floş (I) *a. Fr.* selülozdan üretilen, parlak ve bükümsüz yapay iplik.

floş (II) *a. İng.* (pokerde) aynı renkten ve aynı türden beş kâğıt.

flöre *a. Fr.* kılıçoyununda kullanılan, uzun kabzalı, düz ve yuvarlak namlulu, ucu düğmeli kılıç.

flört *a. İng.* **1** kadınla erkek arasındaki çok yakın duygusal arkadaşlık, aşk ilişkisi. **2** böyle bir ilişki kurulan kimse. **3** *mec.* (bir siyasal partiye vb.) tümüyle bağlanmadan yaklaşma. **flört etmek** *İng. T.* karşı cinsten biriyle çok yakın duygusal ilişki kurmak. *eş. tkz.* kırıştırmak.

flu *s. Fr.* az belli, belli belirsiz, bulutlu, donuk.

flulaşmak *(nsz) Fr. T.* flu bir durum almak, görüntü vb. olarak belli belirsiz olmak.

flulaştırılmak *(nsz) Fr. T.* flu bir duruma getirilmek, flulaşması sağlanmak.

flulaştırmak *(-i) Fr. T.* flu bir durum almasını sağlamak.

fluluk *a. Fr. T.* flu olma durumu, belli belirsizlik.

flurcun *a. kbd. hayb.* ispinozgillerden, Avrupa ile Asya'nın her yanında yaşayan, serçe büyüklüğünde, parlak kara ve kahverengi tüylü, kısa kuyruklu, iri ve sivri gagalı, ötücü bir kuş. *eş.* kocabaş.

flurya *a. kbd. hayb.* ispinozgillerden, tüyleri yeşilimsi, kanatları ve kuyruğu parlak sarı benekli, korularda, ağaçlık ve fundalıklarda yaşayan, küçük taneler ve böceklerle beslenen, güzel ötüşlü küçük bir kuş. *eş.* yelve.

flüor *a. Lat. kim.* simgesi F, atom sayısı 9, atom ağırlığı yaklaşık olarak 19, halojenler grubunun ilk elementi olan, yeşilimtırak sarı renkte, kokusu ozona benzeyen basit bir element.

flüoresan *s. Fr. bkz.* **flüorışıl**.

flüoresans *a. Fr. bkz.* **flüorışı**.

flüorışı *b. a. Lat. T. fiz.* kimi cisimlerin, aldıkları ışığı boyu daha uzun ışık ışınımlarına dönüştürme özelliği. *eş.* floresans, flüoresans.

flüorışıl *b. s. Lat. T. fiz.* flüorışı özelliği gösteren. *eş.* floresan, flüoresan.

flüorin *a. Fr. min.* doğal kalsiyum flüorür.

flüorit *a. Lat. min.* kalsiyum flüorür bileşiminde, çeşitli renkleri olan bir mineral.

flüorlu *s. Lat. T. min.* bileşiminde flüor bulunan.

flüorür *a. Fr. kim.* flüorun başka bir elementle verdiği ikili bileşik.

flüt *a. Fr. müz.* metalden yapılmış ve birbirine geçmeli üç parçadan oluşan, ses genişliği üç oktav kadar olan, yan tutularak çalınan, orkestrada yer alan bir üflemeli çalgı. *eş.* flavta.

flütçü *a. Fr. T.* flüt çalan sanatçı.

fob *a. İng. (İngilizce "gemiye yüklenince yeğin gidersiz" anlamına gelen*

"free on board" sözünün ilk harflerinden oluşan kısaltma) tic. fiyatı konusunda alıcı ile satıcı arasında bir anlaşmaya varılmış olan malın, alıcının göstereceği gemiye yükleninceye değin gerçekleşecek bütün giderlerin satıcıca ödenmesine dayanan bir alışveriş yöntemi, bir malın gemide teslim fiyatı.

fobi *a. Fr. ruhb.* kişinin, belirli nesneler ya da durumlar karşısında duyduğu, kapıldığı baskılı, kaygılı, olağan olmayan, hastalık derecesinde güçlü korku. *eş.* yılgı.

fodepar *a. Fr. sp.* düzgün olmayan, yanlış çıkış.

fodra *a. İt.* giysinin kimi yerlerini düzgün ve dik tutmak için, kumaşla astar arasına konulan kolalı ve sert bez.

fok *a. Yun. hayb.* etçiller takımının fokgiller familyasından, birkaç metre boyunda, gövdesi mekik biçiminde, başı yassıca, ön ayakları kısa ve art ayakları yalnızca gövdenin ardında sürüklenici durumda olan, postu kısa ve kadifemsi kıllarla kaplı ve çok değerli, memeli bir deniz hayvanı. *eş.* ayıbalığı.

fokgiller *ç. a. Yun. T. hayb.* soğuk denizlerin kıyılarında yaşayan, fokları ve yakın türlerini kapsayan, etçiller takımının yüzgeçayaklılar alttakımından bir familya.

fokstrot *a. İng.* erkek ve kadın olarak iki kişinin birlikte oynadığı dört tempolu bir dans.

fol *a. Yun.* **1** tavuğun istenilen yere yumurtlamasını sağlamak için o yere konulan yumurta ya da yumurtaya benzer şey. **2** *arg.* para cüzdanı. **fol yok yumurta yok** *Yun. T.* ortada konuyla ilgili hiçbir belirti yokken varmış gibi bir havaya girildiğinde bu durumu belirtmek için söylenir.

folk *a. İng.* **1** halk. **2** halk müziği. *eş.* folk müziği. **folk müziği** *İng. Fr.* **1)** halk müziği. **2)** İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerika'da başlayan, halk şarkılarından esinlenen müzik. **folk sanatçısı** *İng. Ar. T.* folk müziği yapan, söyleyen sanatçı.

folkçu *a. İng. T.* folk müziği sanatçısı.

folklor *a. İng.* bir ülke halkının gelenek ve göreneklerini, törelerini, inançlarını, masal, efsane, ağıt, tekerleme, türkü gibi sözlü yazın ürünlerini, müziğini, danslarını, oyunlarını, geleneksel tiyatrosunu, halk hekimliğini, araç gereç ve konut yapımını, giyim kuşamını ve bunlar gibi bütün halk kültürü ürünlerini araştırıp inceleyen bilim dalı. *eş.* halkbilim.

folklorcu *a. İng. T.* **1** halkbilimle ilgili araştırmalar, incelemeler, derlemeler yapan kimse, halkbilim uzmanı. *eş.* halkbilimci. **2** *ha.* halk dansları oyuncusu.

folklorik *s. İng.* halkbilimle ilgili. *eş.* halkbilimsel.

folluk *a. Yun. T.* **1** tavukların yumurtlaması için hazırlanmış, içinde fol[1] bulunan yer. **2** *arg.* orospu ya da edilgin eşcinsel erkek ya da düşük düzeyli, aşağılık kimse.

folyo *a. Lat.* çok ince maden levha.

fon (I) *a. Fr.* bir kurumu, bir işletmeyi finanse etmek ya da belirli bir işi yürütmek için, gerektikçe harcanmak üzere ayrılan para.

fon (II) *a. Fr.* **1** bir şeye belirginlik kazandıran, bir şeyin arkasında yer alan, bir şeyin üzerinde belirdiği ana öğe. **2** *sin.* ve *tiy.* oyuncuların arkasındaki resim, fotoğraf ve benzeri plastik öğelerden oluşan dekor, görüntü. **3** dekorasyonda, üzerine başka şeyler eklenen, tut-

turulan bölüm. **4** bir tabloda, üstüne başka şeyler eklenen, üstünde konunun işlendiği ilk boya katı. **5** dokumacılıkta, bir kumaşın alt dokusu, zemini. **fon müziği** *Fr.* bir sahne yapıtı oynanırken çalınan ya da bir filmde gerektikçe kullanılan müzik.

fonda *a. İt. den.* **1** geminin demir attığı yer. **2** "demir at!" komutu. **fonda etmek** *İt. T. den.* (gemi) demir atmak.

fondan *a. Fr.* içinde likör ya da hoş kokulu maddeler bulunan, ağızda kolayca eriyen bir tür şekerleme.

fon dip *(Almanca "-den, -dan" anlamına gelen "von" ve Türkçe "dip" sözcüğünden) arg.* bardakta ya da şişede kalan içkiyi bir kezinde sonuna değin içme. **fon dip yapmak** *arg.* bardakta bulunan ya da şişede kalan içkiyi sonuna değin içmek.

fondöten *a. Fr.* kadınların, teni pürüzsüz göstermesi, gergin tutması, tene renk vermesi için yüzlerine sürdükleri boyalı ve sıvıca krem. *eş.* düzgün.

fonem *a. Fr. dil.* bir dilde, başka seslerle kurduğu ilişki yönünden belirlenen, anlam ayrımlarını gösteren ve sesbirimciklerden oluşan en küçük ses öğesi. *eş.* sesbirim.

fonetik *a. Fr. dil.* **1** sözcükleri ses yapısı, boğumlanma noktası, boğumlanma özellikleri, birbirlerini etkilemeleri vb. yönlerinden inceleyen dilbilim dalı. *eş.* sesbilgisi. **2** *s.* sesbilgisine özgü olan, sesbilgisiyle ilgili. *eş.* sesbilgisel. **3** *s.* dilin seslerini bütün özellikleriyle ve ayırtılarıyla gösteren, sesi temel alan, sese dayanan, sesle ilgili olan. *eş.* sesçil. **fonetik alfabe** *Fr.* bir dilin ses özelliklerini ayrıntılı olarak gösteren alfabe. *eş.* sesçil abece. **fonetik imla** *Fr. Ar.* sözcüklerin seslendirilişlerindeki özellikleri, değerleri olduğu gibi yansıtan yazım. *eş.* sesçil yazım.

fonetikçi *a. Fr. T.* sesbilgisiyle uğraşan, sesbilgisi uzmanı.

fonksiyon *a. Fr.* **1** bir nesnenin gördüğü iş, nesnenin iş görme yetisi. *eş.* işlev. **2** bir kimsenin ya da bir şeyin yapageldiği, göregeldiği iş ya da kendisinden beklenen eylem. *eş.* görev. **3** *mat.* bir ya da birçok değişkene (değerleri değişebilen niceliğe) bağlı olarak değişen nicelik. **4** *kim.* bir bileşikte yer alan herhangi bir madde grubunun kimyasal işlevi, bu işlevi niteleyen özelliklerin tümü. **5** *yaşb.* bir organın ya da gözenin yaptığı iş.

fonksiyonalizm *a. Fr.* **1** biçimi koşullayan işlevler arasında, yararlılığın ve sağlamlığın yanı sıra ruhsal değerlere de yer veren görüş. **2** *topb.* toplumsal yapıyı oluşturan öğelerin işlevlerini aydınlatmaya ağırlık veren kuramsal tutum. **3** *topb.* toplumu, her bir öğesi belli bir işlev gören bir karşılıklı bağımlılıklar ve etkileşmeler düzeni sayan akım. **4** *ruhb.* algının her şeyden önce gereksinimlere ve coşkulara dayalı etkinliklerin sonucu olduğunu öne süren görüş. **5** *mim.* mimarlıkta ve mobilyacılıkta, biçimin her zaman belli bir işlevi olmasını isteyen tutum. *eş.* işlevcilik.

fonksiyonel *s. Fr.* **1** işlev yönünden, işlevle ilgili. *eş.* işlevsel. **2** *kim.* bir kimyasal fonksiyonla ilgili.

fonograf *a. Fr. esk.* bir plağa ya da benzeri özel bir madde üzerine önceden saptanmış olan sesleri istendiğinde yineleyen mekanik düzenekli aygıt. *eş.* gramofon.

fonografi *a. Fr.* **1** seslerin istenildiğinde, gerektikçe yinelenebil-

mesini sağlamak için, bunların titreşimlerini özel bir madde üzerine iz olarak geçirme yöntemi. **2** ses veren cisimlerin titreşimlerini çizgeyle gösterme yolu.

fonojenik *s. Fr.* **1** gramofonda ya da radyoda dinlenildiğinde kulağa hoş gelen (ses). **2** sesi gramofona ya da radyoya uygun olan (kimse).

fonolit a *Fr. yerb.* vurulduğunda çınlama sesi veren, gri ya da yeşil renkli, ortoklazlı yanardağ kayası. *eş.* seslitaş.

fonolog *a. Fr.* çalışma alanı fonoloji olan dilbilimci. *eş.* sesbilimci.

fonoloji *a. Fr.* belli bir dilde, sözlü dilin anlam ayrımı oluşturan yakın sesbirimlerini, bunların iletişimdeki işlevlerini konu alan dilbilim dalı. *eş.* sesbilim.

fonotelgraf *a. Fr.* telefonla iletilen telgraf.

font (I) *a. Fr.* dökme demir. *eş.* pik.

font (II) *a. İng.* bilgisayarda, birbiriyle uyumlu ve tek tip bütün bir harfler dizisi, belirli bir özelliği, büyüklüğü ve stili olan baskı harfleri ailesi.

fora (I) *ünl. İt. den.* yelkenleri açtırmak için verilen komut. **fora etmek** *İt. T.* **1)** *den.* (yelkenleri) açmak, çözmek. **2)** *arg.* (bıçak, tabanca vb.) çekip çıkarmak, (giysi) çıkarmak.

fora (II) *a. kbd.* ayakkabı astarının altına, astarla pençe arasına konulan parça.

forint *a. Mac.* Macaristan'ın para biriminin adı.

forklift *a. İng.* yük kaldırmakta kullanılan, alttan çatal kollu, önünde bir kaldırma düzeneği bulunan, tırtıllı bir araç. *eş. yeni* kaldırmaç.

form *a. Fr.* **1** bir şeyin dış çizgileri bakımından niteliği, dış görünüş. *eş.* biçim. **2** bir şeyin istenilen ve olması gereken durumu. **3** bir başvuru durumunda istenilen şeylerin yazılması, boş yerlerinin doldurulması için hazırlanmış basılı kâğıt. **4** *yaz.* yakışık alan değişik ve özgün yapı. *eş.* biçim. **5** *yaz.* şiirin ölçü, uyak, dize kümelenişi, bölümleri yönünden dış görünüş. *eş.* biçim. **6** *sp.* sporcunun bedence ve ruhça olması gereken durumu. **formda olmak** *Fr. T. sp.* (sporcu) güç ve yetenekçe istenilen durumda olmak. **formdan düşmek** *Fr. T. sp.* (sporcu) güç ve yeteneği zayıflamak. **formunu korumak** *Fr. T.* **1)** *sp.* (oyuncu) istenilen beden ve ruh durumunu, gücünü ve yeteneğini sürdürüyor olmak. **2)** diri ve canlı, dinç görünmek.

forma *a. İt.* **1** öğrencilerin, sporcuların vb. giydikleri, bağlı bulundukları okul, spor kulübü vb.yi belirten tek tip giysi. **2** tek bir tabaka kâğıda basılı on altı sayfalık kırılmış kitap, dergi parçası ya da bir kitabın, bir derginin on altışar sayfalık her bir bölümü. **3** *mim.* teknik resim çizilen kâğıdın standart boyutu.

formaldehit *a. Fr. kim.* sanayide yararlanılan, özellikle bakalit, formika, melamin yapımında kullanılan, doymuş aldehitlerin ilki ve formülü HCHO olan aldehit.

formalık *a. İt. T.* **1** forma[1] yapmaya uygun ya da forma[1] yapılmak üzere ayrılmış ya da herhangi bir sayıda forma[1] olabilecek miktarda (kumaş). **2** herhangi bir sayıda forması[2] olan (kitap, dergi).

formalist *a.* ve *s. Fr.* **1** alışılmış kurallara, yol yordama sıkı sıkıya bağlı olan (kimse, tutum). *eş.* biçimci. **2** *fels.* formalizmi benimsemiş olan (kimse, görüş). *eş.* biçimci. **3** yazın ve sanatta forma,

biçime önem veren (kimse, anlayış, sanat). *eş.* biçimci. **4** işin özüyle değil biçimiyle ilgilenen (kimse, tutum).

formalite *a. Fr.* **1** yasaların, yönetmeliklerin vb. gerektirdiği işlem. **2** *mec.* pek önem verilmediği halde bir gerekirliğe bağlı olarak yerine getirilen biçimsel davranış. **3** *huk.* yerine getirilmesi yasaca zorunlu kılınan işlem.

formaliteci *a. Fr. T.* özellikle resmi işlerde tüzüklere, yönetmeliklere, uyulması gerekli sıralara vb. sıkı sıkıya bağlı kalan, bunlara uyulmasında direnerek işlerin yürümesini güçleştiren kimse.

formalizm *a. Fr.* **1** alışılmış kurallara, yol yordama sıkı sıkıya bağlılık. **2** *fels.* varlığı biçim sayan ve gerçeğin ancak biçim yönünden kavranabileceğini, özün, içeriğin değil biçimin önemli ve belirleyici olduğunu savunan öğreti. **3** *dil.* dil birimlerini, işlevlerini göz önünde bulundurmadan yalnızca biçimleri ya da dağılımları açısından ele alan dilbilim akımı. **4** yazın ve sanatta, içerikten, özden çok biçime ağırlık veren tutum. *eş.* biçimcilik.

formasyon *a. Fr.* **1** belli bir biçim kazanma, oluşma. *eş.* biçimlenme. **2** eğitim ve öğrenim yönünden yetişme durumu. *eş.* yetişim, yetişek.

format *a. İng.* belli biçim.

formatlamak *(-i) İng. T.* (bilgisayar) bir diski ya da disketi, üzerinde okuma ve yazma işlemi yapabilecek biçimde, sektör ve kanallardan oluşan belirli bir standarda göre düzenlemek.

formatlanmak *(nsz) İng. T.* (bilgisayar diski ya da disketi) formatlamak eylemine konu olmak.

formatlı *s. İng. T.* formatlama işlemi yapılmış olan (bilgisayar disketi).

formel *s. Fr.* **1** açık seçik, kesin. **2** (mantık için) düşünce biçimlerini inceleyen.

formen *a. İng.* üretim yapan bir işyerinde ustabaşı.

formika *a. (marka adından)* fenol formol reçinesine batırılarak yüzeyi yapay reçineyle kaplanmış olan birkaç kat kâğıttan oluşan ve genellikle marangozlukta kaplama işlerinde kullanılan, üzeri düz ya da desenli bir gereç, ince bir levha.

formikasit *a. Fr. kim.* karıncalarda ve kimi bitkilerde bulunan asit. *eş.* karınca asidi.

formol *a. Fr. kim.* formaldehitin yüzde kırk oranında derişik sulu çözeltisi.

formül *a. Fr.* **1** bir olgu, ilke ya da kuralla ilgili simgeler takımı. **2** bir belgenin yazılacağı biçimi ve ona özgü kalıp sözleri gösteren örnek. **3** bir yasanın, bir yasa kuralının, bildiri vb.nin özlü anlatım kalıbı. **4** kimi durumlarda kullanılan kesin ve değişmez söz, kalıplaşmış, basmakalıp anlatım. **5** *mec.* çözüm, çıkar yol, tutulan yol, yöntem. **6** *mat.* bir ya da birçok niceliğe bağlı bulunan bir niceliğin hesaplanmasına yarayan cebirsel ifade. **7** *kim.* bir bileşiği oluşturan maddeleri ve bunların o bileşik maddedeki oranlarını simge ve sayılarla gösterme biçimi. **formül bulmak** *Fr. T.* bir işin olumlu yola girmesinin yolunu bulmak, çözüm bulmak, çıkar yol bulmak.

formüle etmek *(-i) Fr. T.* bir öneriye, bir düşünceye uygun bir anlatım biçimi vermek.

formüler *a. Fr.* formül derlemesi.

formülleşmek *(nsz) Fr. T.* (bir düşünce, konu) kısa ve özlü bir duruma gelmek.

formülleştirilmek *(nsz) Fr. T.* (bir konu, düşünce) kısa ve özlü bir duruma getirilmek.

formülleştirmek *(-i) Fr. T.* (bir düşünceyi) kısa ve özlü bir duruma getirmek.

foroz *a. Yun.* ağın bir kez atılışıyla tutulan balık miktarı. **foroz kayığı** *Yun. T.* dalyanda ağ çekerken kullanılan küçük kayık.

fors *a. İng.* **1** devlet başkanlarının bulunduğu yerlere ve bindiği taşıtlara, amirallerin çalıştıkları yapılara ve gemilere, generallerin garnizonlarına ve bindikleri taşıtlara çekilen, özel biçimli bayrak. **2** *mec.* güçlülük, söz geçirme gücü, saygınlık. **forsu olmak** *İng. T.* söz geçirme gücü, saygınlığı bulunmak.

forsa *a. İt.* **1** *esk.* gemilerde kürek çeken mahkûm ya da tutsak erkek. **2** basımcılıkta, basılan kâğıdın arka yüzünde görülen ve fazla basınçtan oluşan kabarık harf izi.

forseps *a. Fr. hek.* kimi güç doğumlarda, bebeğin başını kavrayıp dışarı çekmekte kullanılan araç.

forslu *s. İng. T.* **1** üzerinde fors[1] bulunan, fors çekilmiş (taşıt). **2** *mec.* saygı gören, sözü geçer, güçlü (kimse).

forsmajör *a. Fr.* bir şeyin yapılmasını kaçınılmaz kılan şey. *eş.* zorlayıcı neden.

forte *be. İt. müz.* çok hızlı, çok güçlü olarak anlamında, bir müzik yapıtının güçlü bir biçimde çalınacağını belirtir.

fortepiyano *be. İt. müz.* simgesel olarak FP harfleriyle gösterilen ve parçanın önce güçlü bir biçimde çalınıp söyleneceğini ve hemen sonra hafifletileceğini belirten sözcük.

fortissimo *be. İt. müz.* bir müzik yapıtının kimi bölümlerinin çok güçlü, çok şiddetli çalınacağını belirtir.

forum *a. Lat.* **1** *tar.* Eski Romalılar çağında, Roma'da ve öteki kentlerde, yurttaşların, kamu işlerini konuşmak için toplandıkları alan. **2** bir konuda düzenlenmiş olan, konuşmacıların yanı sıra dinleyici durumundaki kimselerin de söz alabildiği toplantı. **3** ilgili çok kişinin katıldığı ve kimi sorunların görüşülüp tartışılarak karara bağlandığı toplantı. **4** *mec.* savaşım alanı. **forum yapmak** *Lat. T.* bir konuyu görüşüp tartışarak karara bağlamak üzere toplantı düzenlemek.

forvet *a. İng. sp.* görevi karşı takım alanına doğru top sürmek ve böylece sayı yapmaya çalışmak olan, sürekli yeri ön sırada bulunan oyuncu. *eş.* akıncı.

fos *s. Fr.* **1** *ha.* (ceviz vb. için) içi boş, çürük, kof. **2** *arg.* temeli olmayan, değersiz, yararsız olan, çürük, boş, kof. **fos çıkmak** *Fr. T.* **1)** *ha.* (ceviz vb.) içi boş, çürük, kof çıkmak. **2)** *ha.* (insan ya da iş) sözünde durmamak, iş görmemek ya da iş olmamak, gerçekleşmemek. **3)** *arg.* (bir kimsenin) sanıldığı gibi iyi, yiğit, iş bitirir vb. olmadığı anlaşılmak, belli olmak. **4)** *arg.* (bir nesne, durum) umulduğu gibi olmamak, olumlu sonuca varmamak. **fos dalga** *Fr. T. arg.* tuzak kurma, kancıkça hile yapma.

fosfat *a. Fr. kim.* gübre olarak kullanılan, fosforik asidin tuzu ya da esteri.

fosfatlamak *(-i) Fr. T.* **1** ekilen toprağa fosfatlı gübre vermek. **2** madensel bir şeyin yüzeyinde koruyucu bir fosfat tabakası oluşturmak.

fosfatlanmak *(nsz) Fr. T.* fosfatlamak eylemi yapılmak.

fosfatlaşmak *(nsz) Fr. T.* fosfat durumuna gelmek.

fosfatlatmak *(-i, -e)* fosfatlamak eylemini yaptırmak, fosfatlanmasını sağlamak.

fosfatlı *s. Fr. T.* içinde fosfat bulunan.

fosfor *a. Fr. kim.* simgesi P, atom sayısı 15, atom ağırlığı 30,97, yoğunluğu 1,83 olan, balmumu kıvamında, yarısaydam, karanlıkta ışıltı yayan, sarmısak kokulu, zehirli bir element.

fosforışı *b. a. Fr. T. fiz.* kimi cisimlerin, kimi canlı varlıkların, olağan sıcaklığında duyumsanabilir bir artış olmaksızın, karanlıkta ışık yayma özelliği.

fosforışıl *b. s. Fr. T. fiz.* karanlıkta ışık verme özelliği olan (nesne).

fosforik asit *Fr. kim.* oda sıcaklığında katı olmakla birlikle genellikle derişik sulu çözelti durumunda bulunan, çeliğin paslanmadan korunması için üzerinde bir demir fosfat tabakası oluşturmada, sabun, deterjan, gübre ve ilaç yapımında kullanılan, H_3PO_4 simgesiyle gösterilen renksiz sıvı.

fosforlu *s. Fr. T.* **1** *kim.* bileşiminde fosfor bulunan. **2** *mec.* parlak, ışıklı. **3** *arg.* (kadın için) çok boyalı, gösterişli.

fosforsuz *s. Fr. T.* fosforu olmayan.

fosfür *a. Fr. kim.* fosforun hidrojen ya da madenlerle bileşmesiyle oluşan bileşiklerin ortak adı.

fosgen *a. Fr. kim.* klor ve karbonmonoksidin güneş ışığında bileşmesiyle oluşan, sanayide boyarmadde üretiminde kullanılan, 3,4 yoğunluğunda, renksiz, kokulu, boğucu bir gaz.

fosil *a. Fr.* **1** bugünkü yerbilimsel çağdan önceki yerbilimsel zamanlarda yaşamış olan hayvanların ya da bitkilerin toprak katmanlarına gömülerek, taşlaşarak bugüne gelmiş olan izleri ya da kalıntıları. *eş.* taşıl. **2** *mec.* yaşayış biçimi, düşünce ve davranışlarıyla çağın gerisinde kalmış kimse, geri kafalı, bağnaz.

fosilleşmek *(nsz) Fr. T.* **1** fosil durumuna gelmek. *eş.* taşıllaşmak. **2** *mec.* çağın gerisinde kalmak, köhneleşmek.

fosilleştirmek *(-i) Fr. T.* fosilleşmesine yol açmak. *eş.* taşıllaştırmak.

fosilli *s. Fr. T.* içinde fosil bulunan. *eş.* taşıllı.

foslamak *(nsz) Fr. T.* **1** *arg.* fos çıkmak. **2** *ha.* sonu gelmemek, sonuçsuz kalmak. **3** *ha.* iddia sonunda yenilerek utanmak, yenilmek.

foslatmak *(-i) Fr. T. arg.* yanlışını ya da hilesini ortaya çıkararak birini güç duruma düşürmek, utandırmak.

fosseptik *a. Fr.* kanalizasyon bulunmayan yerlerde pissuları içinde toplamak üzere yapılan, sızdırmaz çukur.

fota *a. İt.* içinde şarap yapılan bir tür fıçı.

foto- *Yun. (önek)* Yunanca ***foto-*** ["phos", "photos"] öneki "ışık" anlamındadır. Türkçeye de girmiş olan birçok yabancı sözcükte yer alır. (Bu sözcüklerin Türkçedeki yaygın ya da yaygınca örnekleri bundan sonraki maddelerde verilmiştir.)

foto *a.* fotoğrafçı sözcüğünün yaygın olarak kullanılan kısaltılmış biçimi.

fotoakım *a. fiz.* fotoelektrik olayından sağlanan akım.

fotoelektrik *a. Fr. fiz.* **1** ışığın etkisiyle elektrik oluşturma, elde etme. **2** *s.* ışık ışımalarının etkisiyle oluşan her türlü elektrik olayı.

fotobiyoloji *a. Fr.* ışığın canlı varlıklar üzerindeki etkisini konu alan yaşambilim dalı.

fotofiniş *a. İng.* genellikle at yarışlarında, yarışın varış anını fotoğrafla saptama yöntemi ve bu durumu saptayan aygıt.

fotofobi *a. Fr. hek.* gözde oluşan düzensizlik nedeniyle kendini gösteren, ışıktan korkma hastalığı, ışık korkusu.

fotoğraf *a. Fr.* **1** fotoğraf makinesiyle elde edilmiş görüntüyü, ışığa duyarlıklı cam, kâğıt gibi bir yüzey üzerine özel araçla geçirme, saptama yöntemi. **2** bu biçimde saptanan, çoğaltılan görüntü, resim. **fotoğraf çekmek** *Fr. T.* fotoğraf makinesiyle film üzerinde bir görüntü elde etmek. **fotoğrafını** (ya da **fotoğraf**) **almak** *Fr. T.* fotoğraf makinesiyle birinin ya da bir şeyin resmini (ya da resim) çekmek. **fotoğraf makinesi** *Fr.* görüntüyü duyarlıklı yüzey, genellikle film üzerinde saptamakta kullanılan aygıt. **fotoğraf olmak** *Fr. T. arg.* işlediği bir suç dolayısıyla gazetede fotoğrafı yayımlanmak.

fotoğrafçı *a. Fr. T.* **1** fotoğraf çekmeyi ve bunu kâğıda geçirmeyi, basmayı meslek edinmiş kimse. **2** fotoğraf çekilen, basılan ya da fotoğraf makineleri satılan yer. *eş.* fotoğrafhane.

fotoğrafçılık *a. Fr. T.* **1** fotoğraf makinesi, ışık ve kimyasal maddeler yardımıyla, nesneleri oldukları gibi veren, gösteren bir görüntü elde etme yöntemi ve sanatı. **2** fotoğrafçının yaptığı iş, mesleği.

fotoğrafhane *b. a. Fr. Far. bkz.* **fotoğrafçı**[2].

fotojen *s. Fr.* ışık yaratan, ışık oluşturan, ışık doğuran.

fotojenik *s. Fr.* **1** *fiz.* ışığın kimi cisimlere yaptığı kimyasal etkiyle ilgili. **2** bu tür etki yaratma özelliği taşıyan. **3** fotoğraf kâğıdını çok etkileyen. **4** *mec.* fotoğrafta ya da sinema filminde güzel görünen (yüz, duruş).

fotokimya *a. Fr. Ar.* ışık etkisiyle oluşan, ışıma enerjisinin yol açtığı kimyasal tepkimeleri konu alan bilim.

fotokimyasal *s. Fr. Ar. T.* fotokimya ile ilgili.

fotokinezi *a. Fr. yaşb.* kimi hayvanları karanlık bir ortamdayken ışık, çok aydınlık bir ortamdayken karanlık aramaya iteleyen dürtü.

fotokopi *a. Fr.* bir yazı ya da fotoğrafın, biçimin fotoğraf yoluyla kopyasını çıkarma ya da bu yöntemle elde edilen örnek, kopya. *eş.* eşçekim, tıpkıçekim.

fotolitografi *a. Fr.* taşya da maden üzerindeki resim, yazı ve benzeri örneklerin, ışığa duyarlı tabakalar üzerinde fotoğraf ya da kopya yoluyla çıkarılmasında kullanılan baskı tekniği.

fotomekanik *s. Fr.* görüntünün ışık etkisiyle metale, kâğıda vb. saptanmasına dayanan (baskı yöntemi).

fotometre *a. Fr. fiz.* bir ışık kaynağının belli uzaklıkta oluşturduğu aydınlığı ya da ışığın yeğinliğini, gücünü ölçmekte kullanılan araç. *eş.* ışıkölçer.

fotometri *a. Fr. fiz.* fizik biliminin, ışık niceliğinin ölçülmesini ve cisimlerin ışığı iletme, yansıtma, dağıtma gibi özelliklerini konu alan bölümü. *eş.* ışıkölçüm.

fotomodel *a. Fr.* sanat ya da reklam fotoğrafları için modellik eden kimse.

fotomodellik *a. Fr. T.* fotomodelin yaptığı iş, fotomodelin mesleği.

fotomontaj *a. Fr.* birkaç fotoğrafın ya da ayrı ayrı fotoğraflardan kimi bölümlerin bir araya toplanarak tek bir fotoğraf durumuna getirilmesi işlemi.

fotomorfoz *a. Fr.* ışığın, canlı varlıkların bireyoluş sırasındaki gelişimi üzerinde yaptığı etki.

fotoroman *a. Fr.* olayı bir dizi fotoğrafla ve kısa kısa metinlerle anlatan, genellikle gazete ve dergilerde yayımlanan ve yığınlara seslenen, sıradan öykü ya da roman.

fotosentez *a. Fr. yaşb.* yeşil bitkilerin ışıkta, su, karbondioksit gibi yalın bileşiklerden karmaşık yapılı organik molekküller oluşturması.

fotosfer *a. Fr. gökb.* Güneş'in dışarıya ışık veren katmanı. *eş.* ışıkyuvarı.

fotoskop *a. Fr. fiz.* merceklerin uyumundaki değişiklikleri, onların yüzeylerinde oluşan yansımalarla gözlemeye yarayan aygıt.

fotoşimi *a. Fr. kim. bkz.* **fotokimya**.

fototaksi *a. Fr. bitb.* birgözelilerin, birdenbire gelen ışığa karşı gösterdiği tepkime. *eş.* ışığagöçüm.

fototaktizm *a. Fr. bitb. bkz.* **fototaksi**. *eş.* ışığagöçüm.

fototek *a. Fr.* fotoğraf belgeliği.

fototerapi *a. Fr. hek.* ışığın sağaltım ereğiyle kullanılması, ışık kullanılarak yapılan sağaltım.

fototropizm *a. Fr. bitb.* bitkilerde, ışık etkisiyle büyüme biçiminde görülen tepkime. *eş.* ışığadoğrulum.

foya *a. İt.* kuyumculukta, süs eşyası olarak işlenmiş elmasın parıltısını artırmak için, taşın altına konulan çok ince gümüş yaprakçık. **foyası meydana** (ya da **ortaya**) **çıkmak** *İt. Ar. T.* bir kimsenin önceleri belli olmayan kötü niteliği zamanla ya da bir olay nedeniyle anlaşılmak, ne olduğu belli olmak.

fön *a. Fr.* sıcak ve kuru hava oluşturan bir araçla saçlara verilen biçim.

fönlemek *(-i) Fr. T.* (berber) saça fön uygulamak.

fönlenmek *(nsz) Fr. T.* (saç için) fön uygulanmak.

fönlü *s. Fr. T.* (saç için) fönlenmiş olan.

fötr *a. Fr.* **1** kuzu ve deve yünü, kunduz kılı gibi şeylerden yapılan, şapka, çanta, terlik, çiçek ve benzeri eşya yapmakta kullanılan, ince ve yumuşak, tüylü ya da tüysüz, türlü renkte olabilen keçe. **2** *s.* bu keçeden yapılmış (şey). **3** *a.* fötrden yapılmış yuvarlak şapka.

föy *a. Fr.* yaprak, kâğıt. **föy volant** *Fr.* tek yapraklık kâğıt.

fragman *a. Fr.* bir sinema filmini tanıtan film parçası, tanıtma filmi.

frak *a. İng.* erkeklerin resmi törenlerde giydikleri siyah renkli, uzun etekli ve eteğinin arkası bele değin yırtmaçlı ceketle bir pantolondan oluşan takım giysi.

fraksiyon *a. Fr.* genellikle bir siyasal akım ya da parti içinde, izlenen ana çizgiye karşı olan, akımdan kopmaksızın bu çizgiyle savaşan ve kendine göre bir çizgisi olan topluluk. *eş.* bölüngü.

francala *a. İt.* içinde kepek bulunmayan iyi nitelikli undan yapılan ince uzun ekmek.

francalalık *s. İt. T.* francala yapımına elverişli olan (un).

frank *a. Fr. esk.* Fransa, Belçika, Lüksemburg gibi kimi ülkelerin eski para biriminin adı.

fransiyum *a. Fr. kim.* 1939'da Fransa'da Paris'te Matmazel Perrey'ce bulunan, simgesi Fr, atom sayısı 87, atom ağırlığı 223 olan ve aktinyumdan elde edilen ışınetkin bir element.

frapan *s. Fr.* güzelliğiyle ilgi çeken, alımlı, gözalıcı.

frapanlaşmak *(nsz) Fr. T.* frapan duruma gelmek.

frapanlık *a. Fr. T.* frapan olma durumu.

frekans *a. Fr. fiz.* **1** (ses, akım vb. için) birim zamandaki titreşim sayısı, titreşim sıklığı. **2** devirli bir olayın saniyedeki devir sayısı.

frekansölçer *b. a. Fr. T.* salınımlı bir elektrik akımının frekansını ölçen aygıt.

fren *a. Fr.* bir makinenin, otomobil, otobüs vb. gibi bir taşıtın hızını kesmeye ya da gerektiğinde onu durdurmaya yarayan düzenek. **fren yapmak** *Fr. T.* fren düzeneğini kullanarak taşıtın hızını kesmek ya da durmasını sağlamak.

frenci *a. Fr. T.* demiryollarında, yol boyunca dönemeçlerde bulunan durdurma, hız kesme düzeneklerine komuta eden görevli.

frengi (I) *a. Cer. (Frenk özel adından) hek.* genellikle cinsel ilişkiyle bulaşan, sağaltım yoluna gidilmezse inme, körlük, delilik gibi sonuçlara yol açan ve soydan soya geçebilen bir hastalık.

frengi (II) *a. İt. den.* dolan suların dışarıya akmasını sağlamak için gemi güvertelerinde bordalarda açılan delik.

frengili *s. Cer. T.* frengi hastalığına yakalanmış olan (kimse).

Frenk *ö. a. Cer.* **1** Anglosakson, Cermen ya da Latin soylarının birinden olan kimse. **2** *tar.* Osmanlıların Avrupalılara, özellikle de Fransızlara verdiği ad. **3** *s.* Avrupalılara özgü, Avrupalılarla ilgili.

frenkasması *b. a. Cer. T.* asmagillerden, güz aylarında yaprakları kendine özgü güzel bir renge bürünen bir süs sarmaşığı.

Frenkçe (I) *ö. a. Cer. T.* Frenk ve özellikle Fransız dili.

Frenkçe (II) *s.ve be. Cer. T.* **1** Frenklerin biçiminde ve Frenklere özgü olan. **2** Avrupalı gibi.

frenkçileği *b. a. Cer. T. bitb.* kırmızı, çok iri ve kokusuz meyve veren çilek türü.

frenkgömleği *b. a. Cer. T.* genellikle uzun kollu, yakası kravat takmaya uygun, ceket ya da yelek altına giyilen erkek gömleği.

frenkinciri *b. a. Cer. Far. bitb.* **1** kaktüsgillerden, sıcak ve kurak iklimlerde yetişen, kuraklığa dayanıklı, yaprakları etli, yayvan ve dikenli bir bitki. *eş.* firavuninciri, hintinciri, *ha.* eşekinciri. **2** bu bitkinin yumurta iriliğinde, kalın ve dikenli kabuğu olan, yenilebilen tatlı meyvesi.

frenklahanası *b. a. Cer. Yun. bitb. bkz.* **brüksellahanası.**

Frenkleşmek *(nsz) Cer. T. mec.* Frenklere benzemek, Frenkler gibi davranışlarda bulunmak.

frenkmaydanozu *b. a. Cer. Yun. bitb.* maydanozgillerden, kırlarda kendiliğinden yetişen ya da bahçelerde yetiştirilebilen kimi bitkilerin ortak adı.

frenkmenekşesi *b. a. Cer. Far.* turpgillerden, güzel kokulu çiçekleri olan bir süs bitkisi.

frenküzümü *b. a. Cer. T.* **1** taşkırangillerden, boyu bir metreye ulaşabilen, kökleri ve dalları zayıf olmakla birlikte her yıl dipten sürgünler vererek yenilenen, yapraklarından sidik söktürücü olarak yararlanılan bir çalı. **2** bu bitkinin likörü, şurubu, reçeli yapılabilen, uzun salkım biçiminde, kırmızı renkli, ufak taneli ve mayhoş yemişi.

frenlemek *(-i) Fr. T.* **1** bir taşıtın, bir makinenin devinimini fren yardımıyla yavaşlatmak ya da durdur-

mak. **2** *mec.* bir tutumun, bir gidişin aşırılığını önlemek, hızını azaltmak.

frenlenmek *(nsz) Fr. T.* frenlenmek eylemi yapılmak.

frenleyici *s. Fr. T.* **1** *gövb.* kimi organların çalışmasını, devinimini engelleyen. **2** *mec.* gelişmeye, ilerlemeye engel olan.

frenoloji *a. Fr. hek.* insanın özyapısını ve zihinsel yetisini kafatasının dış yapısına, dış biçimine bakarak inceleme.

fresk *a. İt.* **1** kireç suyunda eritilmiş madeni boyalarla, yeni sıvanmış olan ıslak bir duvar yüzeyine resim yapma tekniği. **2** bu yolla yapılmış duvar resmi.

freskçi *a. İt. T.* duvarlara fresk[1] yöntemiyle resim yapan sanatçı.

freze *a. Fr.* **1** bir eksen çevresinde düzenli bir biçimde sıralanmış kesici ağızları olan, dönerek kesici takım. **2** tornacılıkta, bir deliğin ağzını genişletmekte kullanılan çelik aygıt. **3** frezeleme işinde kullanılan takım tezgâhı. **4** basımcılıkta, baskı klişelerinin gereken yerlerinin kazınmasında kullanılan aygıt.

frezeci *a. Fr. T.* freze tezgâhında her çeşit parçayı teknik resme ya da modele uygun bir biçimde yapabilen işçi.

frezelemek *(-i) Fr. T.* bir parçayı freze tezgâhında işlemek.

frezelenmek *(nsz) Fr. T.* freze tezgâhında işlenmek.

fribord *a. İng. den.* yüklü bir geminin bordasının su yüzeyinden yukarıda kalması gereken bölümü.

frigo *a. Fr.* **1** eğlence yerlerinde satılan, dondurmaya benzer bir tür dondurulmuş krema. **2** *s. arg.* yakınlık kurulması güç, sevimsiz ve soğuk (kimse).

frigocu *a. Fr. T.* frigo satan kimse.

frigorifik *s. Fr.* soğutma özelliği olan, içinde soğutucu bir düzenek bulunan, soğutucu.

frijider *a. Fr. (marka adından)* yiyeceklerin, bir süre için, bozulmadan saklanmasına yarayan ve içecekleri soğutan, motorla çalışan dolap. *eş.* buzdolabı.

frijidite *a. Fr. hek.* kadınlarda görülen cinsel soğukluk.

frijit *s. Fr. hek.* cinsel soğukluğu olan (kadın).

frikik *a. İng.* **1** *sp.* ayaktopunda, kuraldışı bir davranışa karşı verilen serbest vuruş. **2** *arg.* (kadında) eteğin açılarak bacağın görünmemesi gereken yerlere değin ya da göğsün açılarak memelerin bir bölümünün görünmesi. **frikiğe yatmak** *İng. T. arg.* (erkek) açık kadın bacağı görmek ereğiyle uygun bir yerde tetikte durmak. **frikik vermek** *İng. T.* **1)** *sp.* (hakem) ayaktopunda, yapılan kuraldışı bir davranışa karşı serbest vuruş uygulamak. **2)** *arg.* (kadın) bacağını ya da göğüslerini farkında değilmişçesine açmak, göstermek. **frikik yakalamak** *İng. T. arg.* (erkek) açık kadın bacağı ya da göğsü görmek.

friksiyon *a. Fr.* vücudun bir bölümünü, genellikle bir şey sürerek ovma, ovuşturma. **friksiyon yapmak** *Fr. T.* ovmak, ovuşturmak.

frisa *a. Yun.* kurutulmuş ringa balığı.

frişka *a. İt. den.* yelkenleri küçültmeksizin kullanmaya elverişli olacak denli hafif esen yel.

fritöz *a. Fr.* kokusuz kızartma yapmaya, özellikle balık, patates kızartmaya yarayan özel kap.

friz *a. Fr.* **1** *tiy.* sahnenin tavanının ön sıralardan görünmesini önleyen ve dekora bütünlük katan,

tavandan inerek sahnenin üst bölümünü boydan boya kaplayan kısa perde. **2** *mim.* Eski Yunan ve Roma yapılarında, taban kirişiyle çatı arasında kalan, üzeri boydan boya kabartmalarla süslü bölüm. **3** *mim.* bir duvarın üst bölümünde yapılan süsleme kuşağı.

früktoz *a. Fr.* meyve şekeri. *eş.* levüloz.

fuar *a. Fr.* belli zamanlarda, belli yerlerde ve belli süre mal sergilemek, ürün tanıtmak ve ticaret bağlantıları kurmak ereğiyle açılan büyük pazar.

fuarcı *a. Fr. T.* fuar düzenleyen, fuar işleriyle uğraşan kimse.

fuarcılık *a. Fr. T.* fuar düzenleme işi.

fuaye *a. Fr.* tiyatro ve benzeri, gösteri ya da toplantı yapılarında, temsil ya da toplantı aralıklarında kullanılan, sigara, çay kahve vb. içilen dinlenme yeri. *eş. yeni* gezinek.

fuel-oil *b. a. İng.* ham petrolün damıtılmasıyla elde edilen ve yakıt olarak kullanılan bir ürün. *eş.* yağyakıt.

fukusgiller *ç. a. Lat. T. bitb.* suyosunlarından, gelgit olayı çok görülen denizlerin kayalıklara yakın yerlerinde yetişen, esmer renkli bir yosun.

fular *a. Fr.* **1** eşarp, kadın boyun atkısı, entari vb. yapımında kullanılan ipek ya da yarı ipek, ince kumaş. **2** ipek eşarp ya da boyun atkısı.

fultaym *a. İng.* yasal olarak kabul edilmiş olan işgünü süresi. *eş.* tamgün, tümgün.

fulya *a. İt. bitb.* **1** nergisgillerden, soğan köklü, yaprakları hasırotu yaprağını andıran bir bitki, bir nergis türü. *eş.* zerrin. **2** bu bitkinin zerrin ve nergis adlarıyla da anılan, çok güzel kokulu, taç bölümü çok gelişmiş, sarı renkli çiçeği.

fulyabalığı *b. a. İt. T. hayb.* fulyabalığıgillerden, sıcak ve ılıman denizlerde dipte yaşayan, gövdesi yuvarlak yassı, sırtı esmer yeşilimtırak renkte ya da koyu gri, yan yüzgeçleri kanat gibi olan, denizde planör gibi yüzebilen, uzun kuyruklu, kuyruğunun dibinde ucu zehirli birkaç diken bulunan, çok çirkin bir köpekbalığı.

fulyabalığıgiller *ç. b. a. İt. T. hayb.* örneği fulyabalığı olan omurgalı hayvanlar sınıfı.

funda *a. Yun. bitb.* fundagillerden, işlenmemiş topraklarda yetişen, kökünden sigara ağızlığı, dallarından süpürge yapılan, küçük bir çana benzeyen çiçekler açan, çalı görünüşünde bir bitki. *eş.* süpürgeotu. **funda toprağı** *Yun. T.* süpürgeotu yapraklarının çürümesiyle oluşan ve genellikle çiçekler vb. için gübre olarak yararlanılan toprak.

fundagiller *ç. a. Yun. T. bitb.* fundalar takımından, süpürgeotu, azelya, kocayemiş, yabanmersini gibi çoğu her zaman yeşil kalan birçok çalı ve ağaççığı kapsayan bir bitki familyası.

fundalar *ç. a. Yun. T. bitb.* fundagillerle birlikte onlara benzeyen daha başka familyaları da içine alan bir bitki takımı.

fundalık *a. Yun. T.* fundalarla kaplanmış olan yer.

fundamentalist *s.* ve *a. İng.* dini siyasal yol olarak gören, köktendincilik yandaşı (kimse, görüş). *eş.* köktendinci.

fundamentalizm *a. İng.* dinsel kuralları temel alan, toplumsal yaşamı ve düzeni dinsel kurallara uydurmak isteyen, dinin toplum yaşamının her alanını denetle-

mesini savunan, din kurallarının toplum yaşamında egemen olması için aşırı ölçüde çaba harcayan, bu uğurda terör eylemlerine bile girişebilen, Tanrısal kurallar dışında hiçbir şeye yaşam hakkı tanımayan, çağdışı, katı dinsel akım. *eş.* köktendincilik.

fundasıçanı *b. a. Yun. T. hayb.* kemiriciler takımından, Güney Amerika'da, genellikle Peru ve Şili'de yaşayan bir memeli türü.

fundatavuğu *b. a. Yun. T. hayb.* tavuksulardan, Yeni Gine ve Avustralya'da yaşayan, oldukça büyük, tüyleri kara, boynu ve başı az tüylü bir kuş.

funya *a. İt.* **1** top ateşlemeye yarayan kapsül. **2** topu ateşlemek için falyaya[1] konulan araç.

furgon *a. Fr.* demiryollarında, yolcu trenine eşya taşımak için eklenen kapalı vagon.

furya *a. İt.* olağandan bol, aşırı çoklukta bulunma durumu.

fut *a. İng.* "ayak" anlamına gelen, çoğulu fit olan, 30, 480 cm.ye eşit İngiliz uzunluk ölçüsü birimi.

futa *a. İt. den.* **1** kapalı, sakin sularda kullanılabilen küçük tekne. **2** spor yapmak ereğiyle kullanılan, dar ve yaklaşık sekiz metre uzunluğunda, hafif bir yarış kayığı. *eş.* kik.

futbol *a. İng. sp.* belli ölçüsü ve biçimi olan bir alanda topu, el vurmadan, yalnız ayak ve başla karşı kaleye sokma ilkesine dayanan ve on birer kişiden oluşan iki takım arasında oynanan top oyunu. *eş.* ayaktopu.

futbolcu *a. İng.* **1** *sp.* futbol oynayan kimse. *eş.* ayaktopu oyuncusu. **2** *arg.* herhangi bir dünya görüşü olmayan, toplumsal sorunlara ilgisiz (kimse).

füg *a. Fr. müz.* çoksesli müzikte bir beste.

führer *a. Al.* nazi Almanya'sında Hitler'e verilmiş olan ve önder, başbuğ anlamına gelen unvan.

füme *a. Fr.* **1** koyu külrengi. *eş.* dumanrengi. **2** *s.* tütsü ile kurutulmuş (balık, et).

fümerol *a. Fr. yerb.* yanardağların etkin bulunmadıkları dönemlerde, ağız ve çatlaklarından güçlü olarak ve az çok gürültüyle çıkan gaz ve buharlar.

fütürist *a. Fr.* fütürizmi benimsemiş olan. *eş.* gelecekçi.

fütürizm *a. Fr.* **1** *yaz.* İtalyan ozanı Marinetti'nin 1909 yılında Fransa'da yayımladığı bildiriyle ortaya çıkan, yaşamın, dünyanın ve uygarlığın sürekli bir değişim geçirdiğini, sanatın da eskimiş kuralları bırakarak bu değişime uyması, yeni biçimler, yeni anlatım olanakları bulması gerektiğini öne süren ve bunu uygulayan akım. **2** bu yazınsal akımın etkisiyle, plastik sanatlarda kendini gösteren ve bütün sanat geleneklerini, yöntemlerini yadsıyan, çağdaş dünyanın her türlü görüntülerini, devinimli nesne ve olaylarını tek resim, yontu vb. yüzeyinde vermeye çalışan çığır. *eş.* gelecekçilik.

fütürolog *a. Fr.* fütürolojiyle uğraşan kimse. *eş.* gelecekbilimci.

fütüroloji *a. Fr.* bugünkü toplumsal, ekonomik ve teknik verilere dayanarak, bir toplumun ya da toplumların gelecekteki belli bir zaman dilimi içinde ulaşacakları düzeyi bilimsel olarak açıklamaya çalışan bilim dalı. *eş.* gelecekbilim.

füze *a. Fr.* **1** itiş gücü, bir yanıcı ve bir yakıcı maddenin sürekli olarak etkileşmesi, sürekli ateşlenme sonucu doğan hareket sağlayıcı düzenek. **2** *arg.* (kadında) iri ve

dik göğüs. **füze gibi** *Fr. T. arg.* (kadın göğüsleri için) iri ve dik.

füzeatar *b. a. Fr. T.* İkinci Dünya Savaşı'nda kullanılmaya başlanan ve o zamandan bu yana daha da geliştirilen, özitmeli mermiler atan ve bu mermileri güdümleyebilen kimi özel silahlara verilen ad.

füzen *a. Fr.* **1** kömürün bileşimindeki maddelerden biri. **2** desen çizmekte kullanılan, taflan çubuklarından yapılmış kalem, kömür kalemi. **3** bu tür kalemle yapılan resim.

füzesavar *b. a. Fr. T. ask.* füzelerle yapılan saldırıları etkisiz duruma getirmek için yapılmış savunma sistemi.

füzyometre *a. Fr.* ergime sıcaklığını ölçmekte kullanılan aygıt.

füzyon *a. Fr. fiz.* (bir katı cisim) sıcaklık artırılmak yoluyla, ısının etkisiyle katı durumdan sıvı duruma geçme. *eş.* ergime.

fyuloyl *a. İng. bkz.* **fuel-oil**. *eş.* yağyakıt.

G

gabardin *a. Fr.* **1** yünlü ya da pamuklu, sık dokunmuş, ince, su geçirmez özellikte bir tür kumaş. **2** su geçirmez kumaştan yapılmış reglan pardösü.

gabari *a. Fr.* **1** kimi eşyaya verilmesi gereken boyutları, yan görünüşü çizmeye, hazırlamaya ya da bunları denetlemeye yarayan örnek. **2** genellikle karayolu taşıtlarının yüklü olarak bir köprü ve benzeri bir yerin altından rahatça geçebilmeleri için gereken, yükün en yükseklik durumunu belirten ölçü. **3** *mim.* yapılacak bir yapının belediyece öngörülen olabilir yüksekliği.

gabro *a. İt. yerb.* amfibol, olivin ve piroksen gibi renkli minerallerden oluşan bir tür kayaç.

gabya *a. İt. den.* yelkenli gemilerde ana direklerin üzerine sürülen çubuklar ya da bu direklerin üstlerinde bulunan ikinci yelkenler.

gacı *a. Çin. arg.* kadın, metres. *eş.* gaco.

gaco *a. Çin. arg.* kadın, (kadın) sevgili, (kadın) dost, metres, ortaoyununda zenne. *eş.* gacı.

gadolinyum *a. (Finlandiyalı fizik ve kimya bilgini Johan Gadolin'in adından) kim.* simgesi Gd, atom sayısı 64, atom ağırlığı 157,25 olan, yüksek derecede sıcaklıkta eriyen, itriyumlu topraklarda bulunan, birtakım tuzları bilinen, tuzları renksiz çözeltiler veren, parlak gri renkte, katı bir element.

gaf *a. Fr.* yersiz ve zamansız söylenen söz ya da yapılan davranış. **gaf yapmak** *Fr. T.* bilmeden, karşısındaki kimseye dokunacak, onu incitecek bir söz söylemek ya da böyle bir davranışta bulunmak, çam devirmek, pot kırmak.

gag *a. Fr. tiy.* ve *sin.* bir skece, revüye ya da bir eğlence gösterisine eklenen, beklenmedik gülünç durumlar ya da güldürücü, nükteli sözler. *eş.* gülüt.

gala *a. İt.* **1** *tiy.* ve *sin.* genellikle törensel bir yönü olan, çağrılı olarak gidilebilen, bir tiyatro yapıtının, bir operanın ya da sinema filminin ilk oynanışı, ilk gösterilişi. **2** resmi bir tören sonunda verilen büyük, gösterişli şölen.

galaksi *a. Fr. gökb.* milyonlarca yıldızdan, yıldız kümelerinden, bulutsulardan ve gaz bulutlarından oluşmuş, Samanyolu gibi bağımsız uzay adası. *eş.* gökada.

galalit *a. Fr.* formaldehitle kazeinin derişmesinden elde edilen, kesici araçlarla işlenebilen ve birçok işlerde kullanılan katı bir plastik madde.

galen *a. Fr. bkz.* **galenit**.

galenit *a. Yun. yerb.* içinde doğal kurşun bulunan sülfür.

galeri *a. Fr.* **1** genellikle resim, heykel vb. gibi sanat yapıtlarının sergilendiği salon. *eş.* sanatevi. **2** otomobil ve benzeri taşıtların, kimi ticaret mallarının satışa sunulduğu yer. **3** maden ocaklarında, madeni çıkarabilmek için açılan yeraltı yolu. **4** *mim.* bir yapının birçok bölümünü aynı katta birbirine bağlayan, içten ya da dıştan yapılmış geniş geçit, örtülü geçit. **5** *mim.* bir tiyatro salonunun çevresinde yer alan balkon.

galerici *a. Fr. T.* galeri[1,2] işleten kimse, galeri sahibi.

galeta *a. Fr.* fırında iyice pişirilip kurutulmuş yuvarlak ya da uzun bir tür peksimet.

galibarda *a. İt. (İtalyan siyasacısı ve komutanı Guiseppe Garibaldi'nin düzenlediği "kızıl gömlekliler" hareketini anıştırarak Garibaldi adından)* mora yakın koyu kızıl.

galon *a. İng.* **1** Anglosaksonların tahıllar, sıvılar için kullandığı, yaklaşık 4,5 litrelik ölçü birimi. **2** genellikle akaryakıt taşımakta kullanılan, metalden yapılmış, silindir biçiminde kap.

galop *a. Fr. müz.* çok hızlı çalınan bir tür ezgi.

galoş *a. Fr.* tabanı tahtadan, üstü deriden yapılmış ayakkabı.

galvaniz *a. Fr. (İtalyan fizikçi Luigi Galvani'nin adından)* **1** galvanizlenecek parçanın içine batırıldığı erimiş çinko banyosu demek olan galvaniz banyosu teriminde geçer. **2** üzeri değerli bir madenle kaplanacak bir bakır levhanın batırıldığı altın, gümüş ya da platin banyosu.

galvanizci *a. Fr. T.* madensel bir parçanın sıcakta daldırma tekniğiyle galvanizlenmesinde kullanılacak olan erimiş çinko banyosunu hazırlamak ve denetlemekle görevli işçi.

galvanize *s. Fr.* paslanmaktan korumak için galvaniz banyosuna batırılmış (metal nesne).

galvanizlemek *(-i) Fr. T.* madensel bir parçayı, paslanmaktan korumak için, galvaniz banyosuna batırıp erimiş çinko ile kaplamak.

galvanizlenmek *(nsz) Fr. T.* (madensel bir nesne) galvaniz banyosuna batırılarak erimiş çinko ile kaplanmak.

galvanizletmek *(-i, -e) Fr. T.* (madensel bir nesneyi) paslanmaktan korumak için galvaniz banyosuna batırılıp erimiş çinko ile kaplanmasını sağlamak.

galvanizli *s. Fr. T. bkz.* **galvanize**.

galvanizm *a. Fr. (İtalyan fizik bilgini Luigi Galvani'nin adından)* elektriksel doğru akımın canlı organizmalar üzerindeki etkisi olayı.

galvano- *Fr. (İtalyan fizikçi Luigi Galvani'nin adından)* kimi sözcüklerin yapısına giren ve sözcüğün elektrikle ilgisini gösteren önek.

galvano *a. Fr. bkz.* **galvanotip**.

galvanokoter *a. Fr. hek.* elektrikle kızdırılan dağlama aracı.

galvanometre *a. Fr. fiz.* mıknatıslı iğnede oluşan sapmaları gözleme yoluyla elektrik akımının yeğinliğini ölçmeye yarayan aygıt.

galvanoplasti *a. Fr. fiz.* içinde erimiş halde herhangi bir maden bulunan bir sıvıya istenilen bir eşyayı daldırarak sıvının içinden elektrik akımı geçirmek yoluyla o eşyayı bir maden tabakasıyla kaplama işlemi.

galvanoskop *a. Fr.* manyetik bir gösterge yardımıyla, elektrik akımının varlığını ya da yönünü gösteren aygıt.

galvanotip *a. Fr.* elektroliz yoluyla yapılmış, tipo baskıda kullanı-

lan resim klişesi.

galvanotipi *a. Fr.* kabartma klişeleri çoğaltmada yararlanılan galvanoplasti.

galyot *Fr. esk. den.* başı ve kıçı aynı biçimde, alçak ve altı düz tekne.

galyum *a. Fr. kim.* simgesi Ga, atom sayısı 31, atom ağırlığı 69,72, yoğunluğu 5,9 olan ve 29,78 santigrat derecede ergiyen, doğada çok seyrek bulunan, alüminyumu andıran bir element.

gam *a. Fr. müz.* sekiz notanın kalın sesten inceye ya da ince sesten kalına gitmek üzere sıralanmış dizisi; *do, re, mi, fa, sol, la, si, do* ya da *do, si, la, sol, fa, mi, re, do.* **gam yapmak** *Fr. T. müz.* bir çalgıyla ya da sesle, gam biçiminde müzik alıştırmaları yapmak.

gama *a. Yun.* Yunan abecesinin üçüncü harfi, (γ). **gama ışınları** *Yun. T. fiz.* ışınetkin cisimlerin yaydığı üç ışından biri (ötekiler için *bkz.* **alfa**, **beta**) ve X ışınlarından daha kısa dalgalı olan ışınlar.

gamaglobülin *a. Fr. yaşb.* kanda, akkanda, safrada vb.de bulunan bir protein türü.

gamalı *s. Yun. T.* kimi eski uygarlıkların ve dinlerin genel olarak Güneş'in simgesi olarak kullandıkları, çağımızda da nazizmin simgesi olan, uçları Yunan abecesinin gama harfi biçiminde kıvrılmış olan (haç).

gamato *a. Yun. arg.* sövgü, küfür. **gamato sallamak** *Yun. T. arg.* sövmek. **gamatoyu basmak** *Yun. T. arg.* sövmek.

gambot *a. İng. den.* genellikle kıyı korumasında ve gezici karakol görevinde kullanılan, birkaç topu olan küçük savaş gemisi.

gamet *a. Fr. yaşb.* erkek ya da dişi üreme gözesi.

gametli *s. Fr.* gamet oluşturan, gameti olan.

garni *a. Fr.* kahvaltısız ve yemeksiz, yalnızca konaklanılabilen otel.

gamma *a. Yun. bkz.* **gama**.

gamsele *a. İt.* kauçuktan yapılmış su geçirmez yağmurluk.

gang *a. Fr. yerb.* bir maden yatağında değerli filizle karışmış durumda bulunan, çoğunlukla değersiz taş ya da mineral.

gangliyon *a. Lat. gövb.* **1** sinirlerde ve lenf damarlarında yer yer görülen şişlik. **2** merkezi sinir sistemi dışında kalan göze gövdelerinin oluşturduğu kitle.

gangster *a. İng.* **1** genellikle büyük kentlerde uyuşturucu ticareti, kumarhane işletme, tehditle insanlara yolsuz işler yaptırma, adam öldürme, haraç alma vb. gibi yasadışı işler yapan bir çetenin üyesi bulunan kimse. **2** *mec.* para, kazanç sağlamak ya da herhangi bir çıkarı için her türlü kötülüğe başvurmaktan çekinmeyen kimse.

ganyan *s.* ve *a. Fr.* **1** at yarışlarında kazanan (at). **2** bu at için alınmış olan bilet.

gar *a. Fr.* demiryoluyla yolcu ve yük taşımayı sağlamak amacıyla oluşturulan yapıların ve ilgili kuruluşların bulunduğu yer.

garaj *a. Fr.* **1** genellikle otomobil, vagon, motosiklet gibi taşıtların konulduğu kapalı yer. *eş. yeni* taşıtlık. **2** otomobil, otobüs gibi taşıtların bakımlarının ve onarımlarının yapıldığı yer. **3** kentlerarası yolcu otobüslerinin kalkış ve varış noktası olarak belediyece ayrılmış bulunan yer. *eş.* otogar.

garajcı *a. Fr. T.* otomobil, otobüs gibi taşıtları belli bir süre barındıracak kapalı yer işleten kimse.

garanti *a. Fr.* **1** bir anlaşmada, taraflardan birinin, olumsuz durumlara, sonuçlara karşı sorumlu-

luğu üzerine alması durumu ve bu sorumluluğa güven sağlamak için ortaya konulan şey. *eş.* güvence, inanca. **2** *be.* ne olursa olsun, kesin olarak, kesinlikle, yüzde yüz. **(bir şeyi) garanti etmek** *Fr. T.* **1)** (o şeyle ilgili olarak) olumsuz durumlara, sonuçlara karşı sorumluluğu yüklenmek. *eş.* güvence vermek. **2)** bir işin gerçekleşmesi için gereken önlemleri alarak işin olmasını kesinleştirmek. **garanti vermek** *Fr. T. bkz.* **garanti etmek**. *eş.* güvence vermek. **garantisi var** *Fr. T. arg.* "yüzde yüz, kesinlikle" anlamında kullanılır.

garantilemek *(-i) Fr. T.* bir işin gerçekleşmesi için gereken önlemleri alarak durumu kesinleştirmek, işi sağlama bağlamak. *eş.* güvencelemek.

garentilenmek *(nsz) Fr. T.* bir güvenceye bağlanmak, güvence altına alınmak.

garantili *s. Fr. T.* garantiye bağlanmış olan. *eş.* güvenceli.

garantisiz *s. Fr. T.* garantiye bağlanmış olmayan. *eş.* güvencesiz.

garantör *a.* ve *s. Fr.* bir konuda garanti veren ve bunun gerçekleşmesini gözeten, sağlayan (kişi, kuruluş, devlet). *eş.* güvenceci.

gard *a. Fr. sp.* kılıçoyunu, yumrukoyunu gibi sporlarda, kendini korumak için alınan durum. **(birinin) gardını indirmek** *Fr. T. sp.* yumrukoyununda, yumruklarıyla rakibi iyice sarsarak yüzünü koruyamayacak duruma getirmek.

gardenparti *a. İng.* çağrılıların katılabildiği, bahçede düzenlenen, genellikle içkili ve müzikli eğlenti, bahçede verilen şölen.

gardenya *a. Fr. (bitkibilimci Alexandre Garden'in adından) bitb.* **1** kökboyasıgillerden, yeryüzünün tropikal bölgelerinde yetişen, çiçekçilikte büyük değer verilen, çok gösterişli bir ağaççık. **2** bu ağaççığın çok güzel kokulu ve ak renkli çiçeği.

gardıfren *a. Fr.* trenlerde, katarın el frenlerini kullanan görevli.

gardırop *a. Fr.* **1** genellikle üst giysilerinin konulduğu giysi dolabı. *eş.* giysilik. **2** bir kimsenin sahip olduğu giysilerin tümü. **3** *tiy.* sürekli olarak kullanılan tiyatro giysilerinin konulduğu, saklandığı yer. *eş.* giysilik.

gardiyan *a. İt.* cezaevlerinde tutuklu ve hükümlülerin, cezaevi yönetmeliğine ve yasalara uygun davranmalarını gözeten, cezaevinin türlü işlerini yürüten görevli.

gargara *a. Yun.* **1** su ya da başka bir sıvıyı ağza alıp, yutmaksızın ve sesli bir biçimde, onunla boğazı çalkalama eylemi. **2** bu biçimde ve sağaltım amacıyla kullanılan ilaçlı sıvı. **gargara etmek** (ya da **yapmak**) *Yun. T.* **1)** suyla ya da sağaltım amacıyla ilaçlı bir sıvıyla, sıvıyı yutmaksızın boğazı çalkalamak. **2)** *arg.* (bir hileyi) yutmamak, hileye kanmamak. **3)** *arg.* anlamsız şeyler söylemek, laf kalabalığına boğmak. **gargaraya gelmek** *Yun. T. arg.* **1)** (bir kimse) aldanmak, kanmak. **2)** (bir söz) başka sözlere karışıp güme gitmek. **3)** (bir şey) ne olduğu, nasıl olduğu anlaşılmadan ortadan yok olmak. **gargaraya getirmek** *Yun. T. arg.* **1)** (bir kimseyi) aldatmak, kandırmak. **2)** (bir şeyi) karışıklığa getirip almak, çalmak. **3)** (bir şeyi) laf kalabalığına getirip söylemek, söyledikleri arasına sokuşturmak. **4)** (bir eylemi) karışıklığa getirip önemini, etkisini azaltmak.

garnitür *a. Fr.* **1** herhangi bir şeyi bütünleyen kendisine uygun nitelikli nesne. **2** et, balık gibi ana yemeklerin yanına süs olsun diye ya da onları tamamlamak için konulan haşlanmış sebze, patates, piyaz, taze soğan vb. gibi yiyecekler. *eş.* süslenti. **3** giysiye daha güzel bir görünüş vermek için kimi yerlerine eklenen süsleme. *eş. yeni* süslenti. **4** çömlekçilikte, çömleklere takılan kulp, ağız, ayak gibi parçalara verilen ortak ad.

garnitürlü *s. Fr. T.* garnitürü olan.

garnizon *a. Fr. ask.* **1** bir kentin savunmasında yer alan ya da bir kentin içinde ve yöresinde yerleşmiş bulunan asker birliklerinin tümü. **2** bu birliklerin bulunduğu ve sınırları belli bölge, yer.

garson *a. Fr.* lokanta, pastane, otel, kahvehane gibi yerlerde müşterilere hizmet eden kimse.

garsoniyer *a. Fr.* kimi evli erkeklerin, eş ve çocuklarıyla birlikte oturdukları kendi evlerinden ayrı olarak, evlilikdışı ilişkiler için tuttukları özel ev.

gastrit *a. Fr. hek.* mide sümükdokusunda oluşan yangı.

gastroenterolog *a. Fr. hek.* sindirim sistemi hastalıkları uzmanı olan doktor. *eş. yeni* sindirimbilimci.

gastroenteroloji *a. Fr. hek.* **1** hekimliğin sindirim organları hastalıklarıyla uğraşan dalı. *eş. yeni* sindirimbilim. **2** hastanelerde, sindirim organları hastalıklarının tanılandığı ve sağaltımlarının yapıldığı bölüm.

gastroloji *a. Fr.* yeme içme bilimi.

gastronom *a. Fr.* iyi yemekten anlayan kimse.

gastronomi *a. Fr.* iyi yemek düşkünlüğü, yemekten anlama, yemek bilimi, iyi yemek sanatı.

gastroskop *a. Fr. hek.* hastaya ağız yoluyla uygulanan ve yutma borusu, mide ve onikiparmakbağırsağının gözle görülmesini sağlayan aygıt.

gastroskopi *a. Fr. hek.* gastroskopla yapılan muayene.

gastrula *a. Fr. yaşb.* yumurta gözesi oğulcuk durumuna gelirken, blastulanın bir noktasından çukurlaşarak iç içe geçmiş iki göze katmanı biçimine girme evresi.

gato *a. Fr.* çörek, pasta.

gauss *a. Al. (Alman matematik, gökbilim ve fizik bilgini Carl Friedrich Gauss'un adından) fiz.* simgesi G olan, manyetik alanın yeğinlik birimi.

gavot *a. Fr. müz.* orta hızda, iki vuruşlu, eski bir Fransız halk dansı.

gayda *a. Bul.* İskoçların ulusal çalgısı olan, zurnaya benzer bir bölümü bulunan, tiz sesli, tulumlu bir nefesli çalgı.

gaydacı *a. Bul. T.* gayda çalan ya da gayda yapan ve satan kimse.

gayzer *a. Fr. yerb.* volkanik yerlerde, belli aralıklarla sıcak su ve buhar fışkırtan kaynak. *eş.* kaynaç.

gayzerit *a. Fr. yerb.* gayzerlerde oluşan silisli çökelti. *eş.* kaynaçtaşı.

gaz (I) *a. (Belçikalı hekim ve kimyacı Jan Baptist van Helmont'un Latince "chaos" sözcüğünden türettiği bir sözcük)* **1** olağan basınç ve sıcaklıkta olduğu gibi kalan, içinde bulunduğu kabın her yanına yayılmak ve bu kabın iç yüzeyinin her noktasına basınç yapmak özelliğinde olan akışkan madde. **2** *ha.* gazyağı, petrol. **3** ağızdan yutulan hava nedeniyle ya da mayalanma sonucu, sindirim borusunda oluşan uçucu maddelerin karışımı.

gaza basmak 1) bir motorlu taşıtın hızını artırmak ereğiyle,

taşıtın gaz pedalına basarak gaz akışını artırmak. **2)** *arg.* hızlanmak, hızla savuşmak, çekip gitmek. **gaz bombası** içinde canlılar için tehlikeli, öldürücü gazlar bulunan bomba. **gaz kesmek** *arg.* **1)** yavaşlamak, hız azaltmak. **2)** sözü çok uzatmamak. **gaz lambası** içine konulan gazyağını içinde bulunan bir fitil yardımıyla yakarak ışık veren, şişeli, türlü biçimlerde olabilen aydınlatma aracı. **gaz maskesi** zehirli gazlara karşı korunmaya yarayan, özel olarak yapılmış, yüze geçirilerek kullanılan gereç. **gaz ocağı** üzerinde yemek pişirilebilen, gazyağıyla yanan fitilli ve pompalı araç. **gaz sayacı** içinden geçen gazı metre küp olarak ölçen aygıt, havagazı ya da doğalgaz sayacı. **gaz sobası** içine konan gazyağının yanmasıyla ısı veren, borulu ya da borusuz soba.

gaz (II) *a. Fr. (Gazze kentinde dokunan, ince ipek ya da keten bezden)* tül. **gaz bezi** *Fr. T.* yaraların temizlenmesinde ve sarılmasında kullanılan, ince ve seyrek dokunmuş, ak renkli bez. *eş. ha.* gazlı bez.

gazete *a. İt.* **1** siyasa, ekonomi ve kültür başta olmak üzere insanları, toplumu ilgilendiren her konuyla ilgili haber, bilgi, yorum içeren ve günlük olarak ya da belirli kısa zaman aralıklarıyla yayımlanan, belirli boyutu, sayfa sayısı ve düzeni olan yayın. **2** bu tür bir yayının hazırlanıp basıldığı yer.

gazeteci *a. İt. T.* **1** gazete[1] yayımlayan kimse. **2** bir gazetede çalışan ve işi haber toplamak, yazı yazmak, resim yapmak, fotoğraf çekmek vb. olan, gazetenin hazırlanmasına katılan, bunu uğraş, meslek edinmiş olan kimse. **3** gazete[1] satan kimse.

gazetelik *a. İt. T.* gazete koymaya yarayan küçük sehpa.

gazhane *a. Lat. Far.* havagazı üretilen ya da depo edilen yer.

gazışı *b. a. Lat. T. fiz.* termik bir etki söz konusu olmaksızın, kendiliğinden olan ışık yayımı.

gazışıl *b. s. Lat. T. fiz.* gazışı saçabilen, gazışı yayabilme özelliği bulunan, gazışıyla ilgili.

gazino *a. İt.* **1** yemek yenilen, gösteri izlenen, kimi kez de kimi bölümlerinde kumar oynanan eğlence yeri. *bkz.* **casino**. **2** büyük kahvehane ve birahane.

gazinocu *a. İt. T.* gazino işleten kimse.

gazinoculuk *a. İt. T.* gazino işleticiliği, gazinocunun yaptığı iş.

gazlamak *(-i; nsz)* **1** üzerine gazyağı sürmek. **2** (motorlu taşıtlar için) motora fazla benzin gitmesini sağlayarak aracın hızını artırmak için gaz pedalına daha çok basmak, motora daha çok gaz vermek. **3** *arg.* kaçıp gitmek, kaçmak, savuşmak. **4** *arg.* vermek. **gazla!** *ünl. arg.* defol, git!

gazlanmak *(nsz) Lat. T.* **1** üzerine gazyağı sürülmek, gazyağı bulaşmak. **2** sindirim yolunda gaz[3] oluşmak.

gazlaşmak *(nsz) Lat. T.* gaz durumuna gelmek.

gazlaştırılmak *(nsz) Lat. T.* gaz durumuna getirilmek, gazlaşması sağlanmak.

gazlaştırmak *(-i)* bir maddeyi gaz durumuna dönüştürmek.

gazlı *s. Lat. T.* içinde gaz bulunan, gazı olan ya da üzerine gaz sürülmüş, gaz bulaşmış bulunan. **gazlı bez** *ha. bkz.* **gaz bezi**.

gazoil *b. a. İng.* açık sarı renkli, oldukça kıvamlı, yanıcı ve yakıcı olarak kullanılan bir petrol ürünü. *eş.* gazoyl.

gazojen *a. Fr.* sıvı ya da katı bir yakıtı hava ya da oksijen etkisiyle gazlaştırmaya yarayan aygıt.

gazolin *a. Fr.* ham petrolün ilk damıtılmasında ayrışan, çok uçucu ve hafif bir akaryakıt.

gazometre *a. Fr.* **1** gazların belirli basınç altında depo edildiği aygıt. **2** *bkz.* **gazölçer**.

gazometri *a. Fr. bkz.* **gazölçüm**.

gazoyl *b. a. İng. bkz.* **gazoil**.

gazoz *a. Fr.* **1** su, karbon asidi, şeker ve kimi kez de bunlara meyve esansı katılarak yapılan, basınçlı havayla şişelere doldurulan, genellikle serinletici olarak soğuk içilen bir içecek. **2** *s.* ve *a. arg.* aptal, bön (kimse), işe yaramaz, değersiz (şey, kimse). **gazoz ağacı** *Fr. T. arg.* yenilenin gazoz ısmarlaması koşuluna dayalı tavla, iskambil gibi oyunlarda sürekli yenilerek gazoz paralarını ödemek zorunda kalan kimse, sürekli yenilen kimse.

gazozcu *a. Fr. T.* gazoz yapan ve satan ya da eğlence yerlerinde dolaşarak gazoz satan kimse.

gazölçer *b. a. Lat. T.* belirli basınç altında gelen gazın oylumunu ölçmeye yarayan aygıt. *eş.* gazometre[2].

gazölçüm *b. a. Lat. T.* gazların oylum, yoğunluk ve başka özelliklerinin ölçülmesi. *eş.* gazometri.

gaztaşı *b. a. Lat. T.* bileme işinde kullanılan, korindon ya da karborundum tanelerinden hazırlanan bir tür taş.

gazyağı *b. a. Lat. T.* ham petrolün ayrımsal damıtılması sırasında benzin ile gazoil arasında bir ara ürün olarak elde edilen, aydınlatmada ve ısınmada vb. kullanılan, renksiz ya da açık sarı renkte, kendisine özgü bir kokusu bulunan bir akaryakıt.

gazyuvarı *b. a. Lat. T. gökb.* Yer'i ya da herhangi bir gökcismini saran gaz (I)[1] katmanı; Yer'inkine "havayuvarı" da denir. *eş.* havayuvarı, atmosfer.

gebre (I) *a. Lat.* atları tımar etmekte kullanılan, kıldan dokunmuş ya da çuhadan yapılmış kese.

gebre (II) *İt. a.* gebreotunun yemişi. *eş.* kapari.

gebrelemek *(-i) Lat. T.* (atı) tımar ettikten sonra bütün vücudunun tozunu, kıllarını gebre (I) ile silmek.

gebrelenmek *(nsz) Lat. T.* (at) gebrelemek eylemi yapılmak.

gebreotu *b. a. İt. T. bitb.* gebreotugiller familyasından, genellikle tropik bölgelerde yetişen, büyük pembe çiçekler açan, yemişine gebre (II) ya da kapari denilen, yemişinden turşu yapılan, yemişi baharat olarak da kullanılan bodur bir ağaççık.

gebreotugiller *ç. b. a. İt. T. bitb.* ikiçeneklilerden, dünyanın tropik bölgelerinde yetişen 50 cinsi ve 750 türü bulunan, örnek bitkisi gebreotu olan bir bitki familyası.

gen *a. Yun. yaşb.* içinde bulunduğu göze ya da organizmada özel bir etkisi olan ve gözeden gözeye, kuşaktan kuşağa geçen kalıtımsal öğe.

general *a. Fr. ask.* orduda, kara ve hava kuvvetlerinde ve jandarmada, albaydan üstte bulunan ve mareşalliğe değin olan yüksek rütbeli subaylara verilen ortak ad.

generallik *a. Fr. T. ask.* **1** general rütbesi. **2** general olma durumu. **3** generalin görevi.

genetik *a. Fr. yaşb.* canlılardaki soyaçekim olaylarını konu alan yaşambilim dalı. *eş.* kalıtımbilim.

genitif *a. Fr. dilb.* ad görevindeki bir sözcüğün kavramının başka bir

kavrama bağlanması durumu; Türkçede bu durum *-in (-nin)* ekiyle kurulur, "odanın kapısı" tamlamasındaki "oda*nın*" gibi. *eş.* tamlayan durumu.

genom *a. Fr. yaşb.* bir gamette bulunan ve bir türe özgü olan genlerin tümü.

genosit *a. Fr.* siyasal, ulusal, ırksal ya da dinsel bir nedenle, azınlık durumundaki bir insan topluluğunu soyca yok etmeyi amaçlayan toplu öldürme eylemi. *eş.* soykırımı.

genotip *a. Fr.* bireyin taşıdığı genlerin tümü, bireyin soyaçekimsel yapısı. *eş.* jenotip, *yeni* soyyapı.

geoit *a. Fr. yerb.* yerkürenin, üzerindeki engebeler düşünülmeksizin, geometrik olmayan, gerçek biçiminin adı.

geometri *a. Fr.* **1** uzayı ve uzayda tasarlanabilen biçimleri (nokta, çizgi, açı, yüzey vb.) ve bunların birbirleriyle ilişkilerini, ölçümlerini, özelliklerini inceleyen matematik dalı. **2** bu dalla ilgili olan kitap ya da ders.

geometrik *s. Fr.* geometriyle[1] ilgili ya da geometriye uygun olan. **geometrik çizim** *Fr. T. mat.* cetvel, pergel gibi araçlarla elde edilen çizim. **geometrik dizi** *Fr. T. mat.* ardışık terimleri arasındaki oranı değişmeyen dizi; örneğin 2,4,8, 26, 32 gibi. **geometrik oran** *Fr. T. mat.* geometrik iki büyüklük arasındaki oran. **geometrik yer** *mat.* özellikleri aynı olan noktaların oluşturdukları çizgi ya da yüzey.

gerdel *a. Yun.* **1** ayran, süt vb. koymaya ya da hayvanlara yem vermeye yarayan, ağzıyla dibi aynı genişlikte, kova biçiminde tahta ya da deri kap. **2** *den.* gemilerde temizlik işlerinde kullanılan, saç ya da pirinç çemberli tahta kova.

geriatri *a. Fr. hek.* yaşlanmayla ilgili sağlık konularını ve sorunlarını çalışma konusu yapan hekimlik dalı. *eş.* yaşlılıkbilim.

gerilla *a. Fr.* **1** dağlarda kendi başına, bağımsız olarak yasadışı işler yapan düzensiz çete. **2** özellikle siyasal bir amacı olan, siyasal bir örgütten güç alan ve örgütün amacını silahlı eylemlerle gerçekleştirmeye çalışan, genellikle sivil kimselerden oluşan ya da yurda girmiş düşmana karşı baltalama eylemlerine girişen düzensiz birlik. **3** bu birlikten olan kimse. **gerilla savaşı** *Fr. T.* düşman güçlerinin eylemlerini engellemek, geciktirmek amacıyla, beklenmedik yerlerde ve zamanlarda, gerillaların düşmana karşı düzenledikleri baltalama eylemleri vb. biçimindeki savaş.

gerillacı *a.* gerilla savaşı yapan birlikten olan kimse, gerilla[3].

germanyum *a. Fr. kim.* simgesi Ge, atom sayısı 32, atom ağırlığı 72,59 olan, 937,4 santigrat derecede ergiyen, kalaya ve silisyuma benzeyen, az bulunan bir element.

germen *a. Lat. yaşb.* canlı yaratıklarda gametlere dayanan ve gametlerle taşınan üreme öğelerinin tümü.

gestapo *a. Al. (Almanca "Geheime Staatpolizei"den kısaltma)* **1** Hitler Almanyasının gizli siyasal polis örgütü. **2** bu örgütte görevli olan polis. **3** *mec.* korkutucu görünüşlü, sert ve acımasız kimse. **gestapo gibi** *Al. T. mec.* gestapoya benzeyen, korkutucu görünüşlü, sert ve acımasız tutumlu kimse.

getr *a. Fr.* ayakkabının üstünden bacağın alt bölümüne değin sarılan, kumaş ya da köseleden yapılmış bir tür tozluk.

getto *a. Fr. topb.* **1** (eskiden, kimi Avrupa ülkelerinde)Yahudilerin kendi istekleri, kendi seçimleriyle oturdukları ya da zor yoluyla yerleştirildikleri, bu yüzden de sonunda sinir zayıflamasına varan davranış kalıpları oluşturdukları, kent dışında bir yerleşim alanı. **2** bir kentin, herhangi bir azınlık kümesince kendiliğinden yerleşilen kesimi. **3** *mec.* birtakım kişilerin, toplumun dışına itilmiş olarak, kötü bir yaşam sürdükleri yer.

geyşa *a. (Japoncadan)* **1** dansçı ve şarkıcı Japon kadını. **2** konuk ağırlama, konuklara hoşça vakit geçirtme konusunda özel olarak eğitilmiş, yetiştirilmiş, bu işi meslek edinmiş Japon kadını.

gırnata *a. ha. bkz.* **klarnet**.

gırnatacı *a. ha. bkz.* **klarnetçi**.

gidon *a. Fr.* **1** bisiklet ve motosiklette, ön tekerleğe yön vermeye yarayan ve iki ucunda tutacak yeri bulunan enlemesine çubuk. *eş.* yönelteç. **2** *den.* komodorlara özgü, boyunun yarısına değin üçgen biçiminde kesilmiş üç köşe sancak. *eş.* fors.

ginseng *a. (Kore dilinden)bitb.* Kore, Çin, Japonya gibi Uzakdoğu ülkelerinde yetişen ve halk hekimliğinde sağaltım amacıyla kullanılan, kazık köklü, çok yıllık, otsu bir bitki.

gipür *a. Fr.* iri delikleri olan ve üzerinde kabartmalar bulunan dantela.

giray *a. (Moğolcadan) tar.* Kırım hanlarına ve han ailesinden olan prenslere verilen san.

gişe *a. Fr.* sinema, tiyatro, istasyon gibi yerlerde, o yerlere girebilmek ya da trene binebilmek için gereken biletleri satan, postane, banka gibi yerlerde para alıp veren, genellikle küçük bir pencere biçiminde açık yeri bulunan camlı yer.

gitar *a. Fr.* genellikle altı telli, telleri iki parmak arasında çekilerek çalınan, biçim olarak da uda benzeyen çalgı.

gitarcı *a. Fr. T.* gitar çalan kimse.

gitarist *a. Fr. bkz.* **gitarcı**.

giyotin *a. Fr. (bulucusu olan Doktor Louis Guillotin'in adından)* ilkin 1792 yılında Fransa'da kullanılmış olan, ölüm cezasına çarptırılanların başını kesmekte kullanılan aygıt.

gladyatör *a. Fr.* Eski Roma'da MÖ 264'te başlayıp MÖ 105 yılında resmi şenlikler arasına alınan ve ancak MS 404 yılında yasaklanması sağlanan, kanlı bir oyun, gösteri olan ve arenalarda yer alan ölümle sonuçlanan dövüşte, genellikle tutsaklar arasından seçilip eğitilen ve türlü silahlarla birbirleriyle ya da çoğunlukla silahsız olarak, yırtıcı hayvanlarla dövüşen kimse.

glase *a. Fr.* **1** yumuşak deri. **2** *s.* üzerine saydam bir cila tabakası çekilmiş olan (eşya).

glasyoloji *a. Fr.* fiziksel coğrafyanın, buzulları ve onların yeryüzündeki işlevlerini araştıran bölümü. *eş.* buzulbilim.

glasyolojist *a. Fr.* buzulbilimle uğraşan bilim adamı, buzulbilim uzmanı. *eş.* buzulbilimci.

glayöl *a. Fr. bitb.* süsengillerden, iki yüzden çok türü bulunan, soğuğa dayanıklı, ensiz, uzun ve sivri yapraklı, güzel çiçekli bir süs bitkisi. *eş.* kuzgunkılıcı.

glikojen *a. Fr. kim.* karaciğerde ve kaslarda bulunan, hidrolizle şeker veren karbonhidrat.

glikol *a. Fr. kim.* çok dayanıklı filmlerin ve kimi sentetik kumaşların yapımında kullanılan, bileşiminde iki alkol grubu bulunan bir madde. *eş.* dialkol.

glikoz *a. Fr. kim.* özellikle üzüm suyunda bulunan ve karbon, hidrojen ve oksijenden oluşan şeker, üzüm şekeri.

glikozit *a. Fr. kim.* birçok bitkide bulunan glikoz bileşiklerinin ortak adı.

glikozüri *a. Fr. hek.* sidikte şekerli bir maddenin, özellikle de glikozun bulunması durumu.

gliserin *a. Fr.* yağlı maddelerden sabunlaştırma yoluyla elde edilen, renksiz ve şurup kıvamında bir sıvı.

global *s. Fr.* **1** yuvarlak hesap, toplam, toptan, topluca, bütünsel. **2** küresel, evrensel.

globalizm *a. Fr.* **1** küreselleşme yandaşlığı. **2** ülkeler olarak karşılıklı bağımlılık içinde evrenselleşme, bütünleşme akımı. *eş.* küreselleşmecilik.

globalleşmek *(nsz) Fr. T.* **1** bütün dünyanın malı durumuna gelmek, yeryüzünün her yanına yayılarak oralarda da bilinir olmak. *eş.* evrenselleşmek. **2** *mec.* (ülkeler) ekonomik, siyasal ve kültürel yönden birbirlerine iyice yaklaşarak karşılıklı olarak bağımlılaşmak, birbirlerine bağımlı duruma gelmek, birbirleriyle bütünleşmek.

globülin *a. Fr. kim.* kanın bileşiminde bulunan maddelerden biri olan, iri molekülü bir protein.

glokom *a. Fr. hek.* genellikle gözün iç basıncının artmasıyla oluşan, körlüğe yol açabilen bir göz hastalığı. *eş.* karasu.

glokoni *a. Fr. yerb.* deniz dibi çökeltilerinde bol olarak bulunan, koyu yeşil renkli, hidratlı doğal demir ve potasyum silikat.

glüten *a. Fr.* **1** katı cisimlerin parçalarını birbirine yapıştıran madde. **2** *kim.* tahıl unlarından nişasta alındıktan sonra geriye kalan yapışkan madde. **glüten ekmeği** *Fr. T.* şeker hastaları için yapılan nişastasız ekmek.

gnays *a. Al. yerb.* kuvars, mika ve feldispattan oluşmuş kayaç.

gnoseoloji *a. Fr. fels.* "bilgi"nin kaynaklarını, dayanağını, özelliğini, yöntemini, güvenilirliğini ve sınırlarını araştıran felsefe dalı. *eş.* bilgibilim.

gnostisizm *a. Fr. fels.* İnsanla Tanrı arasındaki ilişkiyi kurgusal bilgilere bağlayan öğretilerin ortak adı. *eş.* bilinircilik.

goblen *a. Fr.* **1** kanaviçe ya da telleri sayılabilecek denli seyrek dokunmuş bir kumaş üzerine renkli ipliklerle yapılan özel bir işleme. **2** *s.* bu biçimde işlenmiş (kumaş).

gocuk *a. Bul.* **1** tek parça hayvan postundan yapılmış olan ceket. **2** iç yüzü kürk, pelüş ve benzeri bir şeyle kaplanmış ceket.

gofret *a. Fr.* un, su ve az miktarda şekerle oluşturulmuş bir hamurdan yapılmış, üzeri bal peteği biçiminde, bisküviye benzer, tatlı ve hafif bir yiyecek.

gol *a. İng. sp.* ayaktopunda ya da eltopunda, topun kaleye sokulmasıyla kazanılan sayı. **gol atmak** *İng. T. sp.* ayaktopunda ya da eltopunda, topun karşı takımın kalesine girmesini sağlamak. **gol olmak** *İng. T. sp.* ayaktopunda ya da eltopunda, top karşı takımın kalesine girmek. **gol yapmak** *İng. T. sp.* ayaktopunda ya da eltopunda, topu karşı takımın kalesine sokarak sayı kazanmak. **gol yemek** *İng. T. sp.* ayaktopunda ya da eltopunda, atılan golün kaleye girmesine engel olamamak.

golcü *a. İng. T. sp.* çok gol atan oyuncu.

golf *a. İng. sp.* açık havada ve çok geniş bir alanda, küçük bir top ve

özel sopalarla oynanan, sopayla vurarak topu belli çukura soka soka ilerletmeye dayanan bir oyun. **golf pantolon** *İng. Fr.* bacak bölümü dizlerin altına değin geniş, daha aşağısı büzgülü biçimde olan pantolon.

golfçü *a. İng. T. sp.* golf oyuncusu.

golfstrim *a. İng.* Atlas Okyanusu'nda, Meksika Körfezi'nden başlayarak Norveç kıyılarına değin ulaşarak oradan Avrupa Rusyası'nın kuzey kıyılarına gelen ve Batı Avrupa'nın deniz iklimini oldukça yumuşatan sıcak su akıntısı.

gollük *s. sp.* ayaktopunda, gol olabilecek, gol olmaya elverişli (vuruş, durum).

gomalak *a. İt.* Hindistan ve Çin Hindi'nde kimi ağaç türlerinin dallarında yaşayan bir böceğin salgıladığı ve sanayide özellikle cila işlerinde kullanılan, alkolde eriyen hayvansal reçine.

gondol *a. İt.* genellikle İtalya'nın Venedik kentinde kullanılan, 10 metre uzunluğu ve yaklaşık 130 cm. genişliği bulunan, yassı ve iki başı yukarıya doğru kıvrık, kıç tarafından ayakta tek kürekle yürütülen kayık.

gondolcu *a.* gondol çalıştıran kimse, gondol kayıkçısı.

gonk *a. (Malezya dilinden)* **1** *müz.* orkestralarda yer alan, keçe ya da bez kaplı bir tokmakla vurularak titreşmesi sağlanan bir kurstan oluşan vurgulu çalgı. **2** *sp.* yumrukoyununda, her raundun başlangıcını ve bitişini bildiren sesi veren araç.

gonokok *a. Fr. hek.* belsoğukluğu hastalığına yol açan mikrop.

gonyometre *a. Fr.* bir uçağın yerini ve yönünü belirlemeye yarayan aygıt.

goril *a. Fr.* **1** *hayb.* Afrika'nın ekvator bölgelerinde ormanlarda yaşayan, bütün vücudu uzun, sert ve kara kıllarla örtülü, insanımsıların en irisi ve en güçlüsü olan hayvan. **2** *mec.* genellikle tehlikeli işlerle uğraşan kimselerin koruyuculuğunu yapan, iriyarı kimse.

goşist *a.* ve *s. Fr.* goşizm yandaşı.

goşizm *a. Fr.* aşırı sol eylemleri öngören, siyasal çözüm yollarını aşırı eylemlerde ve ansızın başlatılan devrimlerde gören solculuk tutumu.

gotik *s. (Gotlar'ın adından) Fr.* Gotlarla ilgili, Gotlara özgü olan. **gotik harfler** basımcılığın ilk yıllarında, ilk denemelerinde kullanılmış olan köşeli harfler. **gotik sanat** Avrupa'da, XII. yüzyıldan Rönesans'a değin süren dönemde yer alan, ana özelliği sivrilik, köşelilik, bezeklilik olan, mimarlıkta ve plastik sanatlarda uygulama bulan biçem.

Gotlar *ö. a. tar.* ortaçağda Orta Avrupa'da yaşayan bir halk.

gönder *a. Yun. ha.* **1** bayrak direği. **2** üvendire. **3** yelkenli gemilere ve kayıklara yön vermekte kullanılan, 4-5 metre uzunluğunda ve ucu metalle kaplı ağaç sopa. **4** gömütün baş ve ayakucuna dikilen ağaç kazık.

grad *a. Al. mat.* bir dik açının ölçüsünün yüzde biri.

grado *a. İt.* **1** *kim.* bir sıvının içindeki alkol derecesi. **2** *mec.* derece. **3** *arg.* saygınlık, kredi, itibar.

grafik *a. Fr.* **1** bir olayın, niceliğin türlü durumlarını göstermeye ya da birkaç şey arasında karşılaştırma yapmaya yarayan, çizgilerden oluşmuş biçim. *eş.* çizge. **2** biçim, desen ya da çizgilerle gösterme, anlatma. **grafik sanatlar** *Fr. Ar.* desen, gravür basma vb. gibi sanatsal basım işleri.

grafikçi *a. Fr. T.* kimi durumların biçimler ve çizgilerle belirtilmesi düzenlemesini yapan desen, çizgi, yazı, biçim vb. sanatçısı.

grafiker *a. Al. bkz.* **grafikçi**.

grafit *a. Fr. yerb.* maden parlaklığında, kurşuni siyah renkli, yumuşak, kolayca toz durumuna gelebilen, yapay olarak da billurlaşabilen, kurşunkalemi ve kimi aygıtların yapımında kullanılan, bir tür doğal karbon.

grafiti *a. Fr.* bilinmeyen kişilerce duvarlara kalem, boya vb. ile yazılmış, çoğunlukla nükteli, çarpıcı yazı, resim. *eş.* duvar yazısı.

grafolog *a. Fr.* grafoloji uzmanı.

grafoloji *a. Fr.* bir el yazısından, yazanın karakterini ve duygularını belirleme yöntemi. *eş.* yazıbilgisi.

grafometre *a. Fr.* bir yerin planını yaparken, arazi üzerindeki açıları ölçmekte kullanılan aygıt.

gram *a. Fr.* kilogramın binde birine eşit değerdeki ağırlık ölçüsü birimi.

gramağırlık *b. a. Fr. T. fiz.* bir gram kütleye 45 derece enlemindeki deniz yüzeyinde Yer'in uyguladığı ağırlık. *eş.* gramkuvvet.

gramaj *a. (Fransızcadan olmakla birlikte Fransızcada kullanılmaz)* (ekmek ve kâğıtta) ağırlık, gram.

gramatikal *s. Fr. dilb.* dilbilgisi yönünden, dilbilgisi kurallarına uyan. *eş.* dilbilgisel.

gramer *a. Fr.* **1** bir dilin işleyişini ve sunduğu düzeni inceleyen, onun ses, sözcük yapısı, anlam değişmeleri, tümce kuruluşu gibi öğelerini ele alıp bunların kurallarını saptayan bilim. **2** bu kuralları öğreten ders ya da kitap. *eş.* dilbilgisi.

gramerci *a. Fr. T.* dilbilgisiyle ilgili bilimsel çalışmaları olan kimse, dilbilgisi uzmanı.

gramercilik *a. Fr. T.* dilbilgisi uzmanlığı.

gramkuvvet *b. a. Fr. Ar. fiz. bkz.* **gramağırlık.**

gramofon *a. Fr. (marka adından)* bir plağa ya da benzeri özel bir madde üzerine önceden saptanmış olan sesleri istendiğinde yineleyen, mekanik düzenekli aygıt. *eş.* fonograf.

gramsantimetre *b. a. Fr. fiz.* bir gram ağırlığında bir kütlenin bir santimetre uzunluğunda yer değiştirmesini sağlayan erke birimi, kilogrammetrenin yüz binde biri.

granat *a. Lat. yerb. bkz.* **grena**.

grandi *a. İt. den.* iki ya da daha çok direği bulunan gemilerde baştan ikinci direk; "ana direk", "grandi direği" de denir.

grandük *a. Fr.* **1** büyük bir düklüğü yöneten düke verilen ad. **2** Rusya'da çarlık döneminde prenslere verilen san.

granit *a. Fr. yerb.* **1** feldispat, kuvars, mika ve ortoklaz minerallerinden bileşmiş, türlü renkte, billursu, çok sert bir tür kayaç. **2** *s.* bu kayaçtan yapılmış. **granit gibi** *Fr. T. mec.* çok sert, çok güçlü, çok sağlam. **granit kumu** *Fr. T. yerb.* kristalli kayaç bileşenlerinin dağılmasıyla oluşan kum.

granitleşme *a. Fr. T. yerb.* yeryuvarlağı içinde [illegible] nan ve başlangıçtaki kimyasal bileşimi granite yakın olan bir tortul kayacın, iç güçlerin etkisiyle granite dönüşmesi.

granitli *s. Fr. T. yerb.* içinde granit bulunan (kayaç).

granül *a. Fr.* şeker ve laktozdan yapılan ve içinde az miktarda aktif madde bulunan küçük tanecikler durumunda hap.

granülin *a. Fr. yerb.* opal mineralinin bir türü.

granülit *a. Fr. yerb.* feldispat, granit, kuvars, moskofcamı gibi maddelerden bileşmiş billur kayağantaş kütlesi.

gravite *a. Fr.* (sıvılar için) ağırlık, yoğunluk.

gravür *a. Fr.* **1** ağaç, metal ve benzeri bir maddenin yüzeyini değişik renkte boyalarla iyice boyadıktan sonra yer yer kazıyarak, oyarak resim yapma ve bu kalıpla resim basma tekniği, sanatı. *eş. yeni* oymabaskı. **2** bu teknikle elde edilmiş resim. *eş.* oyma resim.

gravürcü *a. Fr. T.* gravür yapan sanatçı, genellikle oyma resim yapan ressam.

gravürcülük *a. Fr. T.* gravür sanatı ve sanatçılığı.

gravyer *a. (İsviçre'deki La Gruyère kentinin adından)* ilk kez İsviçre'de yapılmış olan, özellikle inek sütünden yapılan, koyu sarı renkli ve yağlı, bir tür peynir.

grayder *a. İng. bkz.* **greyder**.

grekoromen *b. a. Fr. (Grek ve Romen sözcüklerinden)* **1** *sp.* yüze, boğaza dokunmamak, belden aşağısını tutmamak ve ayaklarla oyun yapmamak gibi kuralları olan bir güreş türü. **2** *arg.* cinsel ilişki. **grekoromen konuşmak** *Fr. T. arg.* açık saçık şeylerden söz etmek, cinsel ilişkiyi açık açık anlatmak.

grekoromenci *b. a. Fr. T. sp.* grekoromen güreşi yapan güreşçi.

gren *a. Fr.* kâğıt yüzeyinin pürüzlülük durumu.

grena *a. Fr. yerb.* **1** narçiçeği renginde bir süs taşı. **2** alüminyum silikat ile kalsiyum, magnezyum, demir ya da manganez gibi madenlerden birinin bileşmesinden oluşmuş, çeşitli renkteki mineral.

gres *a. Fr. bkz.* **gresyağı**.

gresyağı *b. a. Fr. T.* damıtılmış bir yağlama yağıyla bir sabunun, istenilen kıvama göre değişen oranlarda karıştırılmasıyla elde edilen, yarı koyu bir yağlama yağı, makine yağı.

grev *a. Fr.* işçilerin, isteklerini işverene kabul ettirebilmek ereğiyle ve yasaların öngördüğü biçimde, işlerini hep birlikte bırakmaları. *eş.* işbırakımı. **grev kırıcılığı** *Fr. T.* grevin etkisini azaltmak ya da grevi tümden ortadan kaldırmak ereğiyle, işverenin ya da ona yardımcı olanların yasalarca yasaklanmış kimi eylemlerde bulunması. **greve gitmek** *bkz.* **grev yapmak. grev yapmak** *Fr. T.* (bir işyerinde çalışan işçiler) hep birlikte işi bırakmak.

grevci *a. Fr. T.* grev yapan, greve katılan kimse.

greyder *a. İng.* altında bulunan ve değişik açılardan çalışabilen bıçağıyla toprağı kesen ve yayan, engebeli yerleri düzleştirmekte kullanılan makine. *eş. yeni* yerdüzler.

greyderci *a. İng. T.* greyder kullanan kimse.

greyfrut *a. İng.* **1** sedefotugillerin turunçgiller altfamilyasından, sıcak iklimlerde yetişen bir ağaç. **2** bu ağacın portakaldan daha iri, kanarya sarısı renkte, tadı acımsı buruk meyvesi. *eş.* altıntop, *ha.* kızmemesi.

gri *a.* ve *s. Fr.* ak ile kara arasında bir renk. *eş.* külrengi, kurşuni.

grifit *a. yerb.* hidratlı doğal demir, alüminyum, sodyum ve manganez fosfat.

grip *a. Fr.* nezle ve genel kırıklıkla karışık kas ağrıları ve ateşle kendini gösteren, salgın yapan, bulaşıcı hastalık. *eş.* enflüanza, *ha.* paçavra hastalığı.

gripal *s. Fr.* grip sanısı veren, gripe benzeyen (rahatsızlık).

grizu *a. Fr.* kömür ocaklarında

doğal sıcaklık ve basınçta açığa çıkan, büyük bölümü saf metan olan, kolayca tutuşabilen ve patlamaya yol açabilen bir gaz.

grizumetre *b. a. Fr. bkz.* **grizuölçer**.

grizuölçer *b. a. Fr. T.* maden ocaklarında havanın grizu oranını ölçmeye yarayan aygıt.

grosa *a. İt.* on iki düzine.

groston *a. İt. den.* bir geminin kullanılan bölümlerinin ton birimi cinsinden karşılığı.

grostonluk *s. den.* herhangi bir groston ölçüsünde olan (gemi ya da yük).

grotesk *a. Fr.* **1** *mim.* eskiçağ Roma yapılarında bulunan, insan, hayvan ve çiçek figürlerinin gülünç bir biçimde birleşmeleri biçimindeki abartılı süsleme tarzı. **2** *tiy.* kaba gülünçlüklerden, tuhaf ve olmayacak şakalaşmalardan yararlanan, bağdaşmaz durumları, karşıt görüntüleri şaşırtıcı biçimde birleştiren, temelde ciddi ama görünüşte gülünç ve abartılı olan güldürü tarzı.

grup *a. Fr.* **1** aynı yerde bulunan kimseler ya da nesneler bütünü. *eş.* küme, öbek. **2** ortak özellikleri bulunan varlıklar, nesneler bütünü. **3** *mec.* çıkarları ve görüşleri ortak olan kimselerin oluşturduğu bütün, topluluk. **4** *ask.* çeşitli sınıftan olan ya da çeşitli birliklere bağlı elemanların, belirli bir taktik görevi gerçekleştirmek üzere, tek komutanın buyruğu altında birleştirilmesiyle oluşturulan kıta topluluğu. **grup grup** *ik. be. Fr.* gruplar olarak, gruplar durumunda.

gruplandırılmak *(nsz) Fr. T.* gruplandırmak eylemi yapılmak.

gruplandırmak *(-i) Fr. T.* **1** gruplara ayırmak. **2** dağınık durumdaki şeyleri toplayarak grup oluşturmak.

gruplaşmak *(nsz) Fr. T.* gruplar durumunda bir araya gelmek, gruplar oluşturmak, gruplara ayrılmak.

guano *a. İsp.* özellikle deniz kuşlarının dışkı ve cesetlerinin kimi yerlerde uzun yıllar boyu birikip yığılmasıyla oluşan, azot ve fosfatça çok zengin, gübre olarak kullanılan madde.

guatr *a. Fr. hek.* boyundaki kalkanbezinin aşırı ölçüde büyümesi biçimindeki hastalık.

gulaş *a. Mac.* Macarlara özgü, bol salçalı bir et yemeği.

gulden *a. bkz.* **florin**.

gulet *a. Fr. den.* iki direkli yelkenli bir savaş gemisi türü.

gurme *a. Fr.* yemekler ve içkiler konusunda uzmanlık ölçüsünde bilgisi ve gelişmiş beğenisi olan, ağzının tadını bilen kişi, yiyecek içecek uzmanı.

gurmeleşmek *(nsz) Fr. T. mec.* yiyecek içecek konusunda gurme olabilecek denli uzmanlaşmak.

gurmelik *a. Fr. T.* gurme olma durumu, özelliği.

gusto *a. İt.* ince beğeni, zevk.

gut *a. Fr. hek.* organizmadaki ürik asidin atılmayarak vücudun kimi yerlerinde, özellikle ayak başparmağında, topuk ve eklem yerlerinde birikmesinden ileri gelen, ağrı ve şişkinliklerle ortaya çıkan hastalık. *eş.* nikris, *ha.* damla hastalığı.

guvaş *a. Fr.* **1** zamklı ve mat, bir çeşit suluboya. **2** bu boya ile yapılan resim.

guvernör *a. Fr.* banka ve benzeri bir kamu kuruluşunu yöneten kimse.

gübre *a. Yun.* toprağı daha verimli duruma getirmek amacıyla top-

rağa dökülen, karıştırılan her türlü hayvan dışkısı, bitkisel ya da kimyasal madde.

gübreböceği *b. a. Yun. T. hayb.* kınkanatlılardan, gübreyle beslenen bir böcek.

gübrelemek *(-i) Yun. T.* daha verimli olmasını sağlamak için toprağa gübre dökmek, gübre karıştırmak.

gübrelenmek *(nsz) Yun. T.* gübrelemek eylemine konu olmak, üzerine gübre dökülmek, gübreyle karıştırılmak.

gübreletmek *(-i, -e) Yun. T.* gübrelemek eylemini yaptırmak, gübrelenmesini ya da gübrelemesini sağlamak.

gübreli *s. Yun. T.* gübrelenmiş olan.

gübrelik *a. Yun. T.* gübre konulan yer.

gübresiz *s. Yun. T.* gübrelenmemiş olan.

güğüm *a. Yun.* genellikle bakırdan yapılmış, karın bölümü şişkin, yandan kulplu, uzun ve dar boyunlu, ağzı kapaklı su kabı.

gümrük *a. Yun.* **1** bir ülkeye dışalım yoluyla giren ya da herhangi kimsece getirilen yabancı mallarından alınan yasal vergi. **2** bu verginin alınması işlemiyle uğraşan devlet örgütü. **3** bir ülkenin giriş ve çıkışında gümrük denetiminin yapıldığı yer. **gümrük komisyonculuğu** *Yun. Fr. T.* bir ücret karşılığında, başkalarının malının gümrük işlemini yürütme işi, gümrükçülük. **gümrük komisyoncusu** *Yun. Fr. T. bkz.* **gümrükçü**. **gümrükten mal kaçırır gibi** *Yun. T.* telaşla, aceleyle ve herkesten gizlemeye, saklamaya çalışarak. **gümrükten mal kaçırmak** *Yun. T.* bir malı ülkeye gümrük vergilerini ödemeden sokmak, kaçakçılık yapmak.

gümrükçü *a. Yun. T.* **1** gümrük[2] görevlisi. **2** başkalarının malının, eşyasının gümrük işlemini yürütmeyi bir ücret karşılığında üstüne alan kimse, gümrük komisyoncusu.

gümrükçülük *a. Yun. T.* **1** gümrük[2] görevliliği. **2** gümrük komisyonculuğu.

gümrüklemek *(-i) Yun. T.* (bir malın) gümrükteki işlerini yürütmek.

gümrüklenmek *(nsz) Yun. T.* gümrüklemek eylemi yapılmak, gümrükle ilgili işlemi yerine getirilmek.

gümrüklü *s. Yun. T.* **1** gümrük vergisi ödenmesi gerekli olan, gümrük vergisine bağlı bulunan (mal). **2** gümrük vergisi ödenmiş bulunan (mal).

gümrüksüz *s. Yun. T.* **1** gümrük vergisine bağlı bulunmayan, gümrük vergisi ödenmesi gerekmeyen (mal). **2** gümrük vergisi ödenmemiş, kaçak (mal).

gütaperka *a. (Malezya dilinden)* Malezya takımadalarında yetişen bir cins ağaçtan elde edilen, genellikle kablo yapımında yalıtkan olarak kullanılan, kauçuğa benzer, zamklı bir madde.

güverte *a. İt. den.* gemilerde, tekne boyunca yatay olarak, sürekli ya da kesik biçimde, tahtadan ya da sac levhadan yapılan, yük ve yaşama yerlerinin tabanını oluşturan ya da üstünü örten yüzey, döşeme, ambar ve kamaraların üstü.

H

habanera *a. İsp.* **1** Kūba'ya Afrika'dan geldiği ōne sürülen, çok kıvrak bir Kūba halk dansı. **2** bu dansın müziği.

habitat *a. Lat.* **1** (insan için) bir yere yerleşme, yaşanılır bir çevrede oturma. **2** *bitb.* bitkinin doğal olarak yetiştiği yer, bitkinin anayurdu. **3** yerleşim biçimi, konut koşulları, konut.

haç *a. Erm.* Hıristiyanlığın simgesi olan ve birbirini dik olarak kesen iki doğrunun oluşturduğu biçim. *eş.* istavroz. **haç çıkarmak** *Erm. T.* (Hıristiyanlar) sağ elini önce alna, sonra karna ve daha sonra göğüs hizasında iki koltuğa ve göğse götürüp getirerek haç biçiminde tapınma işareti yapmak. *eş.* istavroz çıkarmak.

haçlı *s. Erm. T.* haçı olan. **Haçlı Seferleri** *Erm. Ar. tar.* XI. ve XII. yüzyıllar arasında, Avrupalı Hıristiyanların bir araya gelerek, kendilerince kutsal olan yerleri Müslümanların elinden almak için düzenledikleri ve sekiz kez yinelenen savaşlar.

Haçlılar *ç. ö. a. Erm. T. tar.* Haçlı Seferleri'ne katılanlara verilen ad.

haf *a. İng. sp.* (ayaktopunda) takımda, savunucularla akıncılar arasında yer alan, görevi hem akıncılara hem de savunuculara yardım etmek olan üç oyuncudan her biri.

hafniyum *a. (Danimarka'nın başkenti Kopenhag'ın eski adı olan Hafnia'dan) kim.* simgesi Hf, atom sayısı 72, atom ağırlığı 178,49 olan, az bulunan ve kullanımı pek olmayan, ak renkli bir element.

haftaym *a. İng. sp.* ayaktopunda, kırk beş dakikalık ilk dönemden sonra oyunculara verilen on beş dakikalık dinlenme süresi, ara.

haham *a. İbr.* Yahudi din adamı.

hahambaşı *b. a. İbr. T.* bir ülkedeki Yahudi topluluğunun dinsel başkanı.

hahambaşılık *b. a. İbr. T.* **1** hahambaşı olma durumu, hahambaşının görevi. **2** hahambaşının başında bulunduğu, ona yardımcı olan örgüt.

hahamhane *b. a. İbr. Far.* hahambaşının çalıştığı yer, yapı.

hahamlık *a. İbr. T.* hahamın sanı, yaptığı iş, hahamın görevi.

hahnyum *a. Al. kim.* simgesi Ha ve atom sayısı 105 olan, kaliforniyum atomlarının azot çekirdekleriyle bombardımanından elde edilmiş yapay bir element.

hal *a. Fr.* genellikle üstü kapalı, sebze, meyve vb. satılan, haftanın her günü açık bulunan pazaryeri, yerleşik pazaryeri.

halat *a. Yun.* kenevirden yapılmış çok kalın ve sağlam ip. **halat çekme** *Yun. T. sp.* bir halatı birer

ucundan tutan iki tarafın birbirini çekmesi ve çeken tarafın yengisiyle biten yarışma.

halojen *a. Fr. kim.* klorlardan kimilerine verilen ad.

halüsinasyon *a. Fr. ruhb.* gerçekte var olmayan şeyleri görmek, işitmek gibi dayanaksız algılama. *eş.* sanrı.

halter *a. Fr. sp.* **1** birbirine bir sapla bağlanmış iki gülle ya da diskten oluşan bir spor aracı. **2** bu aracı belli kurallara göre kaldırmaya dayanan spor dalı.

halterci *a. Fr. T. sp.* halter sporuyla uğraşan sporcu.

haltercilik *a. Fr. T. sp.* **1** halterci olma durumu. **2** halter sporu, halter[2].

hamak *a. Fr.* iki ağaç ya da direk arasına asılarak içine yatılan ve sallanılabilen, ağdan ya da sağlam bezden yapılmış yatak. *eş.* ağ yatak.

hamburger *a. Al. (Almanya'daki Hamburg kentinin adından)* küçük ve yuvarlak özel bir ekmeğin arasına, isteğe göre ketçap, hardal, domates, turşu vb. ile bir arada konulmuş büyükçe yassı bir tür köfteden oluşan yiyecek.

hamburgerci *a. Al. T.* **1** hamburger yapan ya da satan kimse. **2** hamburger satan yer.

handikap *a. İng.* **1** *sp.* at yarışlarında, biniciyle eyerin toplam ağırlığının koşu için gerekli olan ağırlığa ayarlanması. **2** *mec.* elverişsiz durum, engel.

hangar *a. Fr.* uçak, araba, tarım araçları vb. koymaya yarar, büyük ve kapalı yer.

hara *a. Fr.* at üretilip yetiştirilen çiftlik.

harakiri *a. Fr.* Japonyada, karnını bir hançerle yarma yoluyla uygulanan bir kendini öldürme biçimi.

haraşo *a. Rus.* yün örme işinde bir örgü türü.

hard disk *a. İng.* (bilgisayarcılık) sabit disk de denilen, bilgisayarın kendisine yüklenen bilgileri sakladığı, depoladığı donanım.

harharyas *a. Yun. hayb.* harharyasgillerden, denizlerin çoğunda görülen, boyu 7-8 metreyi bulabilen, çok tehlikeli bir balık türü.

harharyasgiller *ç. a. Yun. T. hayb.* camgöz, harharyas gibi türleri içine alan köpekbalıkları takımına giren bir familya.

harmoni *a. Fr. müz. bkz.* **armoni**.

harmonyum *a. Fr. bkz.* **armonyum**.

harp *a. Fr. müz.* dik tutularak ve telleri parmaklarla çekilerek çalınan, üç köşeli, büyük bir çalgı. *eş.* arp.

harpa *a. İt. bkz.* **harp**.

harpist *a. Fr. müz.* harp çalan sanatçı.

hartuç *a. Fr.* **1** kartuş. **2** *ha.* nargile şişesini temizlemekte kullanılan bir çeşit fırça.

havra *a. İbr.* **1** Yahudi tapınağı. *eş.* sinagog. **2** *mec.* çok gürültülü yer.

havyar *a. İt.* genellikle mersinbalığının, eritilmiş balmumuna batırılıp tuzla hazırlanan yarı ezme durumundaki yumurtası. **havyar kesmek** *İt. T. arg.* çalışmadan vakit geçirmek, zamanını boşa harcamak, yapması gereken işle uğraşmayarak boş oturmak.

haydut *a. Mac.* **1** silahlı soygun yapan kimse. **2** *tkz.* yaramaz ama sevimli çocuklar için şaka yollu söylenir. **haydut gibi** *Mac. T.* **1)** görünüşü insana korku veren, çok iriyarı (kimse). **2)** *tkz.* yaramaz ama sevimli çocuklar için şaka yollu söylenir.

haydutça *be. Mac. T.* hayduda yaraşır bir biçimde, haydut gibi.

haydutlaşmak *(nsz) Mac. T. mec.* haydut gibi olmak, yaramazlaş-

mak.

haydutluk *a. Mac. T.* **1** haydut olma durumu. **2** haydudun yaptığı iş. **3** haydutça davranış. **haydutluk etmek** *Mac. T.* **1)** silahlı soygunlar yapmak. **2)** haydut gibi davranmak.

haymatlos *s.* ve *a. kbd. huk.* herhangi bir nedenle uyrukluğunu yitirmiş, hiçbir devletin yurttaşı olmayan, yurdu olmayan, yurtsuz (kimse).

hedonist *a. Fr. fels.* hedonizmi benimsemiş olan (kimse). *eş.* hazcı.

hedonizm *a. Fr.* **1** *fels.* yaşamın anlamını haz olarak gören, haz veren her şeyin iyi ve bütün eylemlerin ereğinin haz olduğunu öne süren, sevincin, mutluluğun kaynağını hazda bulan dünya görüşü. **2** *ruhb.* her davranışın hoşlanma ve acıdan kaçınma isteğiyle güdülendiğini öne süren görüş. **3** *eko.* ekonomik etkinliğin hazzın en yüksek noktasına varacak biçimde geliştirilmesi öğretisi. *eş.* hazcılık.

Hegelci *ö. a.* ve *s. (Alman düşünürü Hegel'in adından) fels.* Hegelcilik yandaşı (kimse, görüş).

Hegelcilik *ö. a. (Alman düşünürü Hegel'in adından) fels.* Alman düşünürü Hegel'in ve onu izleyenlerin oluşturduğu, diyalektik yönteme yaslanan felsefe öğretisi.

hegemonya *a. Yun.* bir devletin başka bir devlet üzerindeki siyasal ve ekonomik egemenliği. *eş.* egemenlik.

hektar *a. Fr.* yüz ar değerinde ya da on bin metre kareye eşit olan bir yüzey ölçü birimi; simgesi "ha".

hektogram *a. Fr.* yüz gramlık ya da bir kilogramın onda biri değerinde bir ağırlık ölçü birimi; simgesi "hg".

hektolitre *a. Fr.* yüz litrelik oylum ölçü birimi; simgesi "hl".

hektometre *a. Fr.* yüz metrelik ya da kilometrenin onda biri değerinde bir uzunluk ölçü birimi; simgesi "hm".

Helen *ö. a. Fr.* eski Yunanlı, Grek.

Helenist *ö. a. Fr.* Grek tarihi, dili, yazını ve kültürü konularında uzman kimse.

Helenistik *s. Fr.* Büyük İskender'den sonraki Yunan sanatı, tarihi ve kültürüyle ilgili.

Helenizm *ö. a. Fr.* **1** Grek uygarlığının tümüne verilen ad. **2** Grek olmayan ulusların Grek düşüncesinden etkilenerek ortaya koydukları uygarlık. **3** *dil.* yalnızca Grekçeye özgü konuşma biçimi, anlatım.

helikoit *a. Fr.* helis biçiminde yüzey, eğri yüzey.

helikon *a. Fr. müz.* boyundan geçirilerek sol omuzda tutulan, büyük bir av borusu gibi çember biçimli, ağızlığı ve pistonu olan, bakırdan yapılmış bir üflemeli çalgı.

helikopter *a. Fr.* dik bir biçimde iniş ve kalkış yapabildiği için dar yerlerde de kullanılabilen, tepeden, üstten pervaneli hava taşıtı.

helis *a. Fr. mat.* bir silindirin anadoğrularını sabit bir açıyla kesen eğri.

helisel *s. Fr. T.* helis biçiminde olan. *eş.* sarmal.

helmintoloji *a. Fr.* solucanların yapılarını, yaşayışlarını, yaptıkları hastalıkları ve bu hastalıklara karşı savaşımı konu alan asalakbilim dalı. *eş.* kurtbilim.

helyodor *a. Fr.* berilden oluşmuş, altın sarısı renkte, kuyumculukta kullanılan değerli bir taş.

helyograf *a. Fr.* **1** *gökb.* Güneş'in yaydığı ısı miktarını ölçmeye yarayan aygıt. **2** *met.* Güneş'in ışıldadığı saatlerin süresini belirle-

mekte yararlanılan aygıt. **3** Güneş ışınlarından yararlanan optik telgraf aygıtı.

helyoterapi *a. Fr. hek.* Güneş ışınları yardımıyla yapılan sağaltım.

helyum *a. Fr. kim.* simgesi He, atom sayısı 2, atom ağırlığı 4,0026, yoğunluğu 0,138 olan, yanıcı olmayan, havada az miktarda bulunan bir soy gaz.

hemati *a. Fr. bkz.* **eritrosit.** *eş.* alyuvar.

hematit *a. Fr. yerb.* kırmızı ya da esmer renkli doğal demir oksidinden oluşan bir mineral. *eş.* kantaşı.

hematolog *a. Fr.* hematoloji uzmanı. *eş.* kanbilimci.

hematoloji *a. Fr.* **1** kanın yapısal, dokusal, kimyasal ve genetik vb. özelliklerini konu alan bilim dalı. **2** *hek.* hekimliğin kan hastalıklarını konu alan dalı. **3** hastanelerde kan hastalıklarının bakıldığı bölüm. *eş.* kanbilim.

hemodiyaliz *a. Fr. hek.* kanı, geçirgen bir zardan süzerek temizleme yöntemi.

hemofil *s.* ve *a. Fr.* hemofili hastalığı bulunan (kimse).

hemofili *a. Fr. hek.* kanın pıhtılaşmasındaki bir bozukluktan ileri gelen ve kalıtım yoluyla geçen kanama hastalığı.

hemoglobin *a. Fr. yaşb.* kanda bulunan, demir, azot, oksijen, hidrojen, kömür ve kükürt bileşiminden oluşan, akciğerle gözeler arasında oksijen ve karbon gazı iletimini sağlayan alyuvarların en önemli maddesi.

hentbol *a. İng. sp.* yedişer ya da on birer kişilik iki takım arasında ve yalnızca el ile oynanan, topu karşı takım kalesine atarak sayı yapma ilkesine dayanan top oyunu. *eş.* eltopu.

hentbolcu *a. İng. T. sp.* eltopu oyuncusu.

hepatit *a. Fr. hek.* karaciğer yangıları için kullanılan ortak ad.

hepatoloji *a. Fr.* karaciğeri ve hastalıklarını konu alan hekimlik dalı.

hermafrodit *s. Fr. hek.* erkek ve dişi cinsellik organı kendisinde birlikte bulunan (birey). *eş. esk.* hünsa, *yeni* erdişi.

hermin *a. Fr. bkz.* **ermin.**

hertz *a. (Alman fizik bilgini Heinrich Hertz'in adından) fiz.* Hz simgesiyle gösterilen ve bir saniyede bir titreşim yapan devirli bir olayın frekansına eşit olan frekans birimi. **hertz dalgaları** *fiz.* ışık hızıyla yayılan, yeğinlikleri periyodik olarak değişen, elektrik ve manyetik alanlardan oluşmuş dalgalar. *eş.* elektromanyetik dalgalar.

heterogen *s. Fr. bkz.* **heterojen.**

heterojen *s. Fr.* **1** öğeleri arasında türsel ya da niteliksel ayrılıklar bulunan, ayrı ayrı türlerden oluşan. **2** *kim.* farklı yapıda olan. *eş.* çoktürlü, ayrıcinsten, ayrıtürden, çoktürden.

heteroseksüel *s. Fr.* karşı cinse ilgi ve cinsel istek duyan.

heterotrof *s. Fr. yaşb.* besinini organik maddelerden sağlayan. *eş.* dışbeslenen.

heterotrofi *a. Fr. yaşb.* besinini organik maddelerden sağlama. *eş.* dışbeslenme.

heyamola *a. İt.* eskiden gemicilerin yelkenleri hep birlikte açarken ya da hep birlikte kürek çekerken "haydi çek", "ha gayret" anlamında kullandıkları ve bir ağızdan, yüksek sesle, makamla söyledikleri söz. **heyamola ile** *İt. T. tkz.* bir işin, ancak büyük güçlüklerle ve birçok kişinin yardımıyla yapılabildiğini ya da yapılabileceğini an-

latır.

hırızma *a. kbd.* denetim altında tutabilmek için, kimi azgın hayvanların dudaklarına ya da burnuna geçirilen demir halka.

Hıristiyan *ö. a.* ve *s. Yun.* **1** Hazreti İsa' ya inanan ve onun yolundan giden, onun dininden olan (kimse). *eş.* İsevi. **2** Hıristiyanlara özgü olan, Hıristiyanlarla ilgili olan (şey).

Hıristiyanlaşmak *(nsz) Yun. T.* Hıristiyanlığı kabul etmek, Hıristiyan olmak.

Hıristiyanlaştırılmak *(nsz) Yun. T.* Hıristiyan olması sağlanmak.

Hıristiyanlaştırmak *(-i) Yun. T.* bir kimse ya da topluluğu Hıristiyan dinine sokmak, Hıristiyan yapmak.

Hıristiyanlık *ö. a. Yun. T.* **1** Hazreti İsa'nın kurduğu din, Hazreti İsa'nın öğretisine ve onun Tanrı'nın oğlu olduğuna inananları ı dini. *eş.* Isevilik. **2** Hıristiyan dünyası.

hıristo *a. (Hristo özel adından)* terzilikte, çaprazlama yapılan bir teyel olan ***hıristo teyeli*** tamlamasında geçer.

Hırvat *ö. a. İsl.* **1** Hırvatistan'da yaşayan bir halk ve bu halkın soyundan olan kimse. **2** *s.* Hırvatlara özgü olan, Hırvatlarla ilgili.

Hırvatça *ö. a. İsl. T.* Hırvatistan'da konuşulan bir güney İslav dili.

hidadit *a. Fr. hayb.* insanın ve birçok memelinin karaciğerinde gelişen ekinokok tenyasının larvası.

hidr-, hidro- *Yun. (önek)* Yunanca ***hydro*** [su] sözcüğünden ***hydr-*** ya da ***hydro-*** biçimleriyle batı dillerinde birçok sözcükte önek olarak yer almaktadır; bu sözcüklerden büyük bir bölümü terim olarak Türkçeye de girmiştir: "hidrat", "hidrofor" gibi. (Bu önek, geldiği sözcüğün anlattığı bileşimde hidrojen ya da suyun bulunduğunu gösterir.)

hidra *a. Fr. hayb.* hidralar takımından, bir santimetre uzunluğunda, vücudu torba biçiminde, ağız çevresinde yaklaşık on tane dokunacı bulunan bir tatlı su hayvanı.

hidralar *ç. a. Fr. T. hayb.* örnek hayvanı hidra olan selentereler bölümü.

hidrasit *a. Fr. kim.* hidrojen ile bir metalsinin oksijensiz bileşiminden oluşan asit.

hidrat *a. Fr. kim.* basit ya da karmaşık bir cismin su ile oluşturduğu bileşik.

hidratlama *a. Fr. T. kim.* bir maddeyi su ile bileştirerek hidrat durumuna getirme.

hidratlı *s. Fr. T. kim.* içinde hidrat bulunan.

hidrobiyoloji *a. Fr.* sularda yaşayan bütün canlıların yaşamını inceleyen bilim.

hidrodinamik *a. Fr. fiz.* **1** sıvıya batırılmış katı cisimler üzerinde, onların hareketleriyle ilgili olarak sıvıların gösterdiği direnci ve genel olarak sıvıların hareketini inceleyen bilim dalı. **2** *s.* bu bilim dalıyla ilgili olan.

hidroelektrik *s. Fr.* su gücüne davanan, su gücünden elde edilen (elektrik). **hidroelektrik santral** *Fr.* su gücüyle çalışan makinelerle elektrik üreten merkez.

hidrofil *s. Fr.* **1** suyu çeken, suyu emen. *eş.* sucul. **2** *hayb.* kınkanatlılardan, küçük su birikintilerinde yaşayan, boyu iki santimetreye yaklaşan, kahverengi bir böcek. *eş.* suböceği.

hidrofobi *a. Fr.* sudan korkma biçiminde kendini gösteren bir ruh hastalığı. *eş.* su korkusu.

hidrofor *a. Fr.* yapılarda, suya yapı-

nın üst katlarına çıkacak basıncı sağlayan düzenek. *eş. yeni* subasar.

hidrograf *a. Fr.* hidrografi uzmanı.

hidrografi *a. Fr.* **1** bir bölgede yerin altında ve üstünde bulunan suların durumunu inceleyen bilim. *eş. yeni* subilgisi. **2** bir bölgenin akarsularıyla göllerinin tümü. *eş. yeni* suvarlığı. **3** bir bölgedeki kıyıların, adaların topografyası.

hidrojen *a. Fr. kim.* simgesi H, atom sayısı 1, atom ağırlığı yaklaşık 1,008 olan, rengi, kokusu, tadı bulunmayan, oksijenle bileşerek suyu oluşturan bir gaz. **hidrojen bombası** *Fr.* ağır hidrojen atomları çekirdeklerinin kaynaşarak helyum durumuna girmesiyle elde edilen enerji temeline dayanan güçlü bir bomba. **hidrojen bromür** *Fr. kim. bkz.* **bromhidrik asit**. **hidrojen fosfür** *Fr. kim.* simgesi P_2H_4 olan, havada alevlenebilen bir sıvı.

hidrojenlemek *(-i) Fr. T. kim.* hidrojenle birleştirmek.

hidrojenli *s. Fr. T. kim.* bileşiminde hidrojen bulunan.

hidrojeoloji *a. Fr.* yeraltı sularının araştırılmasını, elde edilmesini konu alan yerbilim kolu.

hidrokarbon *a. Fr. kim.* hidrojen ve karbon bileşiği.

hidrokarbonat *a. Fr. kim.* hidratlı bazik karbonat.

hidrokarbür *a. Fr. kim. bkz.* **hidrokarbon.**

hidroklorikasit *a. Fr. kim.* hidrojen ile klordan oluşan, hayvan kemiklerinden fosfor ve jelatin elde edilmesinde, çeliğin pasını gidermede kullanılan, suda çok kolay bir biçimde eriyen, havada ak dumanlar saçan, asit tadında, keskin kokulu, renksiz bir gaz. *eş.* tuzruhu.

hidroksil *a. Fr. kim.* bir madenle birleştiğinde hidroksit oluşturan atom grubu.

hidroksit *a. Fr. kim.* bir madenin hidroksil grubuyla kaynaşmasından oluşan bileşik.

hidrolik *s. Fr.* **1** suyla ilgili olan. **2** suyla ya da başka bir sıvı basıncıyla çalışan (makine, cendere vb.). **3** *a.* suların akışıyla ilgili ve onlara uygulanan yasaları, suyun dağıtımı sırasında kendini gösteren sorunları konu alan bilim ve teknik.

hidroliz *a. Fr. kim.* bir molekülün su etkisiyle ikiye ayrılmasını sağlayan tepkime.

hidrolog *a. Fr.* subilim uzmanı. *eş.* subilimci.

hidroloji *a. Fr.* suların mekanik, fizik, kimya ve yaşambilim yönlerinden özelliklerini araştıran bilim. *eş.* subilim.

hidrometre *a. Fr.* suyun ve kimi akışkanların derinliğini, ağırlığını, basıncını ölçmeye yarayan aygıt. *eş.* suölçer.

hidrosefal *a.* ve *s. Fr.* hidrosefali olan.

hidrosefali *a. Fr. hek.* beyin omurilik sıvısının çoğalmasıyla, beyin karıncıklarının, kimi zaman da kafatasının büyümesine yol açan bir hastalık.

hidrosfer *a. Fr.* denizlerin yeryüzünde oluşturduğu yuvar. *eş.* suyuvarı.

hidrosiyanik *s. Fr. kim.* hidrojenle siyanojenin bileşmesiyle oluşan asit.

hidroskopi *a. Fr.* yeraltı sularını arayıp bulma işi.

hidrostatik *a. Fr.* **1** sıvıların dengesini ve kaplar üzerinde yaptıkları basıncı konu alan fizik dalı. **2** *s.* sıvıların dengesiyle ilgili olan.

hidroterapi *a. Fr. hek.* **1** kimi hastalıkları suyla sağaltma. **2** suyun

hastalık sağaltımında kullanılması yöntemi.

hidroterapik *s. Fr.* hidroterapiyle ilgili.

hidrozol *a. Fr. kim.* sıvı durumundaki koloitlere verilen ad.

hidrür *a. Fr. kim.* hidrojenin bir element ya da bileşikle oluşturduğu bileşik.

higrofil *s. Fr.* nemli yerlerde yetişen, nemden hoşlanan (bitki). *eş.* nemcil.

higrometre *a. Fr.* havanın nem derecesini, oranını ölçmeye yarayan aygıt. *eş.* nemölçer.

higroskop *a. Fr.* bir tür nemölçer. *eş.* nemçeker.

higroskopik *s. Fr.* havadaki nemi emme özelliği olan. *eş.* nemçeker.

higrostat *a. Fr. fiz.* bir yerdeki nemlilik derecesini denetleyerek hep aynı durumda kalmasını sağlayan aygıt. *eş.* nemdenetir.

higrotropizm *a. Fr. yaşb.* canlıların, zorunlu olarak, havanın nemine göre yönelmesi ve yer değiştirmesi olayı. *eş.* nemeyönelim.

hijyen *a. Fr.* hekimliğin, sağlığı korumak için nelerin yapılması gerektiğini bilimsel olarak ele alan dalı. *eş.* sağlıkbilgisi.

hijyenik *s. Fr.* sağlıkla ilgili. *eş.* sağlıksal.

himen *a. Fr. gövb.* kızlık zarı.

hindistancevizi *b. a. (Hindistan ülke adıyla Arapça "ceviz"den) bitb.* **1** palmiyegillerden, tropikal bölgelerde yetişen, boyu 25 metreyi bulabilen, gövdenin tepe bölümünde her biri birkaç metre uzunluğunda ve bir metre eninde on, on beş yaprağı bulunan bir ağaç. **2** bu ağacın iri portakaldan da büyük, insan başı büyüklüğünde de olabilen, yenilen ve yağı çıkarılan, çok sert kabuklu meyvesi.

Hindolog *ö. a. Fr.* Hindoloji bilgini.

Hindoloji *ö. a. Fr.* Hint dilini konu alan bilim.

Hindu *ö. a. Fr.* **1** Hindistan'ın resmi dili. **2** *ö. a.* ve *s.* Hinduizme inanan (kimse). **3** *s.* Hinduizmle ilgili olan.

Hinduizm *ö. a. Fr.* birçok tanrısı bulunan ve insanların öldükten sonra yeniden dirileceğini öne süren, tarihsel olarak Brahmanizm'den daha sonra ortaya çıkmış olmakla birlikte niteliği yönünden ondan daha katı, Hindistan'a özgü bir din.

hintarmudu *b. a. (Hindistan ülke adıyla Farsça "armut"tan) bitb.* mersingillerden, anayurdu Amerika olan, sıcak ülkelerde yetişen, birçok türü bulunan, kerestesi sert, meyvesi yenilen bir ağaç.

hintbademi *b. a. (Hindistan ülke adıyla Farsça "badem"den) bitb. bkz.* **kakao.**

hintbezelyesi *b. a. (Hindistan ülke adıyla Yunanca "bezelye"den) bitb.* baklagillerden, sıcak iklimlerde yetişen, tohumları fasulyeye benzeyen bir bitki.

hintdarısı *b. a. (Hindistan ülke adıyla Türkçe "darı"dan) bitb.* buğdaygillerden, Afrika'da önemli bir tarım bitkisi olan, doğu ülkelerinde de ekilen, pek çok türü bulunan, boyu çok uzayabilen, taneleri yenilen, darıya benzeyen bir bitki.

hintdomuzu *b. a. (Hindistan ülke adıyla Türkçe "domuz"dan)* **1** *hayb.* Büyük Okyanus'taki adalarda yaşayan, köpekdişleri boynuz gibi yukarıya doğru kıvrık, iri yapılı bir domuz türü. **2** kobay.

hinterlant *a. Al. coğr.* bir limanı iç ve dış ticaret yönlerinden besleyen, ona çeşitli ulaşım yollarıyla bağlı bölge. *eş.* içbölge.

hintfıstığı *b. a. (Hindistan ülke adıyla Farsça "fıstık"tan) bitb. bkz.* **kürkas**.

hintfulü *b. a. (Hindistan ülke adıyla Arapça "ful"den) bitb.* ak renkli bir nilüfer türü. *eş.* mısırfulü.

hintgüreşi *b. a. (Hindistan ülke adıyla Türkçe "güreş"ten) sp.* karşıt yönde yan yana ve sırtüstü yatan bir çift güreşçinin, iç yandaki bacaklarını kenetleyerek birbirilerini çevirmelerine dayanan bir güreş türü.

hinthıyarı *b. a. (Hindistan ülke adıyla Arapça "hıyar"dan) bitb.* baklagillerden, kara renkte olan meyvelerinin içinde çekirdekten başka, hekimlikte kullanılan bir öz de bulunan bir bitki. *eş.* hıyarşembe.

hinthurması *b. a. (Hindistan ülke adıyla Farsça "hurma"dan) bitb.* palmiyegillerden, meyvesinden reçel yapılan, taze filizleri Hindistan'da sebze gibi yenen, kerestesi çok sert bir ağaç.

hintinciri *b. a. (Hindistan ülke adıyla Farsça "incir"den) bitb. bkz.* **frenkinciri**.

hintirmiği *b. a. (Hindistan ülke adıyla Türkçe "irmik"ten) bitb. bkz.* **sagu.**

hintkamışı *b. a. (Hindistan ülke adıyla Türkçe "kamış"tan) bitb. bkz.* **bambu**.

hintkeneviri *b. a. (Hindistan ülke adıyla "kenevir"den) bitb.* yapraklarından esrar elde edilen bir kenevir türü.

hintkertenkelesi *b. a. (Hindistan ülke adıyla "kertenkele"den) hayb. bkz.* **iguana**.

hintkestanesi *b. a. (Hindistan ülke adıyla Yunanca "kestane"den) bitb.* **1** atkestanesigillerden, boyu 15-20 metre olabilen, yaprakları açık el biçiminde, unlu meyvesi hekimlikte kullanılan, çiçeği güzel kokulu bir ağaç. **2** bu ağacın, dikenli bir kapsül içinde bulunan, kestaneye benzeyen yemişi. *eş.* atkestanesi.

hintkirazı *b. a. (Hindistan ülke adıyla Yunanca "kiraz"dan) bitb.* **1** antepfıstığıgillerden, sumak familyasından, tropikal iklimlerde yetişen, esmer kabuklu, yaprakları pürtüklü, küçük ve kırmızımtırak çiçekler açan büyük bir ağaç. **2** bu ağacın, reçeli, marmelatı, turşusu yapılabilen, zeytin iriliğinde yemişi. *eş.* mango.

hintpirinci *b. a. (Hindistan ülke adıyla Farsça "pirinç"ten) bitb.* buğdaygillerden, Hindistan'da ve Etiyopya'da çok yetiştirilen, taneleri pirinç yerine kullanılan bir bitki.

hintsafranı *b. a. (Hindistan ülke adıyla Arapça "safran"dan) bitb.* zencefilgillerden, Asya'nın sıcak bölgelerinde yetişen, sivri uçlu yaprakları, sarı renkte çiçekleri olan, köksaplarından safrana benzer bir madde çıkarılan, yemeklere çeşni vermek için baharat olarak da kullanılan bir bitki. *eş.* zerdeçal.

hintsarısı *b. a. (Hindistan ülke adıyla "sarı"dan)* hintkirazı yapraklarıyla beslenen ineklerin sidiğinden elde edilen, kehribar sarısına yakın renkte, özellikle yağlıboya resimde kullanılan bir boya.

hintyağı *b. a. (Hindistan ülke adıyla "yağ"dan)* keneotunun tohumlarından elde edilen, hekimlikte ve sanayide kullanılan bir yağ.

hiper- *Yun. (önek)* Yunanca hyper sözcüğü, kimi batı dillerinde birçok sözcüğün yapısına önek olarak girmiştir; içinde önek olarak yer aldığı sözcüğe "aşırı", "yüksek", "çok" anlamında bir özellik katar. (Batı dillerinden Türkçeye girmiş kimi sözcüklerde yer alır.)

hiperbol *a. Fr. mat.* bir düzlem üzerinde, odak adı verilen iki durağan noktadan uzaklıklarının farkı, du-

rağan noktaların birleştirilmesiyle elde edilen eğri.

hiperbolik *s. Fr. mat.* hiperbol biçiminde olan, hiperbolle ilgili.

hiperboloidal *s. Fr. mat.* hiperboloit biçiminde olan.

hiperboloit *s. Fr. mat.* **1** hiperbole benzeyen. **2** *a.* hiperbolün iki ekseninden biri çevresinde döndürülmesiyle oluşan yüzey.

hiperenflasyon *a. Fr. eko.* paranın piyasada aşırı ölçüde bollaşmasının doğurduğu ekonomik durum, aşırı paraşişkinliği, yüksek enflasyon.

hipermarket *b. a. İng.* her türlü malın satıldığı, süpermarketten de büyük market.

hipermetrop *s. Fr.* **1** cisimlerin görüntüleri ağtabakanın gerisinde kaldığı için yakını iyi göremeyen (göz). **2** gözleri böyle olan, yakını iyi göremeyen (kimse).

hipertansiyon *a. Fr. hek.* olağandan yüksek olan atardamar basıncı.

hipnotizma *a. Fr. bkz.* **ipnotizma**.

hipnoz *a. Fr. bkz.* **ipnoz**.

hipo- *Yun. (önek)* Yunanca ***hypo*** [alt, altında] sözcüğü kimi batı dillerinde önek olarak birtakım sözcükler oluşturmuştur; yapısına girdiği sözcüğe değerce bir azalma, küçülme anlamı katar. (Bu önekin bulunduğu birçok sözcük Türkçeye girmiştir.)

hipoderm *a. Fr. gövb.* üstderinin altında bulunan ikinci tabaka. *eş.* altderi.

hipodermik *s. Fr. gövb.* hipoderm ile ilgili.

hipodrom *a. Fr.* at yarışları yapılan özel alan.

hipofiz *a. Fr. hek.* kafatasının içinde yer alan ana bez.

hipoglisemi *a. Fr. hek.* aşırı terlemeye, aşırı halsizliğe ve hafif baygınlığa yol açan, kanda olağandan daha az şeker bulunması hastalığı.

hipopotam *a. Fr. hayb.* çiftparmaklılardan, Afrika'da ırmaklarda ve göllerde yaşayan, çok iri yapılı, kalın ve çıplak derili, iri başlı, geniş ağızlı memeli hayvan. *eş.* suaygırı.

hipopotamgiller *ç. a. Fr. T. hayb.* suaygırını ve benzeri türleri içine alan memeli hayvanlar familyası. *eş.* suaygırıgiller.

hipostaz *a. Fr. fels.* kimi din ve felsefe kuramlarının dayandığı ana temellerden her biri.

hipotansiyon *a. Fr. hek.* olağandan düşük olan atardamar basıncı.

hipotenüs *a. Fr. mat.* bir dik üçgende, dik açının karşısında bulunan kenar.

hipotetik *s. Fr.* kesinliği olmayan, bir varsayıma dayanan. *eş.* varsayımsal.

hipotez *a. Fr. fels.* **1** deneyle kanıtlanmamış olmakla birlikte kanıtlanabileceği umulan, mantıksal bir sonuç çıkarmaya dayanak olarak öne sürülen kuramsal düşünce, kuramsal önerme. **2** doğrulanmış, kanıtlanmış, gerçekmiş gibi kabul edilerek bir olayı açıklamada yararlanılan bilimsel ilke. **3** düşünmenin, herhangi bir konuda öne sürdüğü bir savı kanıtlamak üzere koyduğu ön dayanak. *eş.* varsayım.

hippi *a. İng.* toplumun üst ve orta sınıflarından olmakla birlikte yaşayış olarak hippiliği seçen, toplumsal düzene ve tüketime karşı olan, hiçbir iş yapmayan, uyuşturucu kullanan ve derbederce yaşayan genç insan.

hippilik *a. İng. T.* 1960'larda Amerika'da ve Avrupa ülkelerinde genç insanlarca bir yaşama biçimi

olarak benimsenen ve uygulanan, toplumun temel kurumlarına karşı bir başkaldırı akımı olarak beliren bir yol, hippilerin yaşama biçimi ve dünya görüşü.

histerezis *a. Fr. fiz.* ve *kim.* doğa olaylarının evriminde görülen gecikme.

histeri *a. Fr. hek. bkz.* **isteri**.

histerik *s. Fr. hek. bkz.* **isterik**.

histoloji *a. Fr. hek.* yaşambilimin, canlılardaki dokuların oluşum, bileşim ve evrimlerini geniş bir biçimde araştıran, inceleyen dalı. *eş.* dokubilim.

hit *a.* ve *s. İng.* (şarkı, plak, kaset vb. için) yığınlar tarafından çok beğenilen, en çok tutulan, en çok satılan. **hit olmak** *İng. T.* (şarkı, plak, kaset vb.) çok sevilerek satın alınmak, çok tutulmak, en çok satılmak, dorukta olmak.

Hitit *ö. a. Fr. tar.* Anadolu'da, MÖ 2000. yıldan MÖ 800. yıla değin, yaklaşık 1200 yıl yaşamış güçlü bir imparatorluk kurmuş olan bir ulus. *eş.* Eti.

Hititçe *ö. a. Fr. T.* Hititlerin konuştuğu dil, Eti dili.

Hititolog *ö. a. Fr.* Hitit (Eti) uygarlığı, dili ve tarihiyle uğraşan, bu alanda kazılar ve araştırmalar yapan bilim adamı.

Hititoloji *ö. a. Fr.* Hitit (Eti) uygarlığı, dili ve tarihini konu alan bilim dalı.

hiyerarşi *a. Fr.* makamların, rütbelerin vb. önem sırası, astlık ve üstlük düzeni, aşama gözetilerek yapılan sınıflama. *eş.* aşama sırası.

hiyerarşik *s. Fr.* hiyerarşiyle ilgili.

hiyeroglif *a. Fr.* eski çağlarda kimi uygar uluslarca kullanılmış olan, nesnelerin yalınlaştırılmış resimlerine dayanan yazı. *eş.* resimyazı.

hobi *a. İng.* kişinin işi, meslek çalışması, asıl uğraşı dışında, dinlendirici bir iş olarak yaptığı, oyalayıcı şey. *eş. yeni* düşkü.

hodan *a. kbd. bitb.* hodangillerden, Eskidünya'nın ılıman bölgelerinde yetişen, dalları ve yaprakları dikenli, yaz aylarında art arda çiçekler açan, çiçekleri genellikle mavi, kökü kavrularak yenen, kökü ve çiçekleri hekimlikte kullanılan bir yıllık otsu bir bitki.

hodangiller *ç. a. kbd. bitb.* ikiçeneklilerden, örneği hodan olan, üzeri sert dikenlerle kaplı ağaçsı ve otsu bitkiler familyası.

hokey *a. İng.* XIX. yüzyılda İngiltere'den Avrupa ülkelerine, oradan da daha sonra Amerika'ya yayılan, bir ucu kıvrık sopalarla çavır ya da buz üzerinde iki takım arasında belli kurallara göre oynanan bir top oyunu.

hokus pokus *ik. kbd.* **1** gözbağcıların, gösterilerini yaparken kullandıkları anlamsız söz. **2** *arg.* el çabukluğu, dalavere, düzen, hile. **hokus pokusçu** *arg.* el çabukluğuyla iş gören. *eş.* düzenci, dalavereci, gözbağcı, hileci.

hol *a. İng.* evlerde oda kapılarının açıldığı genişçe yer. *eş.* sofa.

holding *a. İng.* birçok ortaklığın pay senetlerinin en büyük bölümlerini ya da tümünü elinde bulundurarak onları denetimi altında tutan, yöneten anamal yatırım ortaklığı.

holdingleşmek *(nsz) İng. T.* (bir yatırım ortaklığı) birçok ortaklığı denetler durumda olmak, holding durumuna gelmek.

holigan *a. İng.* özellikle ayaktopu karşılaşmalarında ırkçı bir tutum gösteren, çevresini kırıp döken ayaktakımından kimse, sokak serserisi. *eş.* ayaktakımı.

holmiyum *a. Fr. (Stockholm kentinin adından) kim.* simgesi Ho, atom

sayısı 67, atom ağırlığı 164,94 olan, oksidi açık sarı renkte, tuzları portakal sarısı renginde, pek az bulunan kimyasal bir element.

holosen *a. Fr. yerb.* IV. çağın en yeni dönemi.

holotüritler *ç. a. Yun. hayb.* denizhıyarı ve benzerlerini içine alan derisidikenliler sınıfı. *eş.* denizhıyarları.

Homerik *s. Fr. yaz.* Eski Yunan ozanı Homeros'a yaraşır bir biçimde.

homo *s. Fr. arg. ("homoseksüel"in kısa biçimi) bkz.* **homoseksüel**. *eş.* eşcinsel.

homojen, homogen *a. Fr.* **1** birbiriyle her bakımdan anlaşan, uyuşan; her yeri aynı özellikte olan. *eş.* bağdaşık, türdeş. **2** *s. mat.* bütün terimleri aynı derecede olan (çokterimli).

homolog *s. Fr.* bir başkasının yerini tam olarak tutan.

homonim *a.* ve *s. Fr. dil.* söylenişleri ve genellikle yazılışları aynı ama kökleri ve anlamları ayrı olan (sözcükler); örneğin "toprak" anlamındaki ***kara*** ile bir renk olan ***kara*** gibi. *eş.* eşadlı, eşsesli.

homoseksüel *s. Fr.* kendi cinsinden olanlarla, yani erkek erkeğe ya da kadın kadına cinsel ilişkide bulunan kimse. *eş.* eşcinsel.

homoteti *a. Fr. mat.* merkez olarak alınan bir noktaya göre birer noktasının geometrik yerleri karşılıklı olarak aynı olan iki nokta grubunun durumu.

homotetik *s. Fr. mat.* aralarında homoteti durumu bulunan (noktalar topluluğu).

hoparlör *a. Fr.* **1** elektrik dalgalarını ses dalgalarına çeviren ve gerektiğinde sesi yükselten aygıt. **2** radyo ve benzeri aygıtlarda sesi işitilebilecek duruma getiren araç. *eş. yeni* sesyayar, sesbüyültür.

hoparlörlü *s. Fr. T.* hoparlörü olan.

hoparlörsüz *s. Fr. T.* hoparlörü olmayan.

hora *a. Yun.* birçok erkeğin el ele ya da kol kola tutuşarak davul zurna eşliğinde oynadıkları bir halk oyunu. **hora tepmek** *Yun. T.* **1)** hora oynamak. **2)** *mec.* ayaklarını yere vurarak çok gürültü çıkarmak, gürültü etmek.

hormon *a. Fr. yaşb.* **1** iç salgıbezlerince salgılanan ve kana geçen, kimi organların çalışmasını düzenleyen adrenalin, insülin, tiroksin gibi maddelerin ortak adı. **2** bu maddelerin işlevini yerine getirecek özellikte yapay madde.

hormonal *s. Fr. hek.* hormon yönünden, hormonla ilgili.

hornblent *a. Al. min.* doğal alüminyum, kalsiyum, demir ve magnezyum silikatından oluşmuş, koyu yeşil ya da kara renkte, parlak bir amfibol türü.

horon *a. Yun.* Türkiye'nin Doğu Karadeniz Bölgesi'nde, birçok kişice el ele, kol kola tutuşularak, kemençe eşliğinde oynanan çok hızlı bir halk oyunu. **horon tepmek** *Yun. T. ha.* horon oynamak.

horoskop *a. Fr.* yıldızbilimcilerin, yıldızlara bakarak bir kimsenin geleceğiyle ilgili olarak söyledikleri fal. *eş.* yıldız falı.

horozbina *a. kbd. hayb.* horozbinagillerden, sıcak ve ılıman denizlerin kıyı bölgelerinde yaşayan, Türkiye'nin denizlerinde on kadar türü görülen, vücudu uzun koni biçiminde ve kaygan, başının yanları biraz yassıca, yüzgeçleri gelişmiş, sırt yüzgeci uzun ve geniş, 30 cm.ye değin olabilen, genellikle küçük, eti pek tutulmayan bir balık.

horozbinagiller *ç. a. hayb.* örnek hayvanı horozbina olan, deniz kıyı-

larında kayalık yerlerde yaşayan kemikli balıklar familyası.

hostes *a. İng.* **1** yolcu taşıtlarında ve özellikle de uçaklarda yolculara hizmet eden genç kadın. *eş.* konukçu. **2** (bir sergide, toplantıda, kurultayda vb.) gelenleri ağırlayan, onlara yer gösteren, kılavuzluk eden genç kadın. *eş.* konukçu.

hotel *a. Fr. bkz.* **otel**.

hoyrat *s. Yun.* çok kaba, çok kırıcı ve hırpalayıcı.

hoyratça *s.* ve *be. Yun. T.* hoyrata yakışır bir biçimde, hırpalayıcı, kaba (bir biçimde).

hoyratlaşmak *(nsz)* hoyratça davranmaya başlamak, kabalaşmak.

hoyratlık *a. Yun. T.* **1** hoyrat olma durumu. **2** hoyratça davranış. **hoyratlık etmek** *Yun. T.* hoyrata yakışır bir biçimde davranmak.

humor *a. Fr.* **1** eğlendirmek, güldürmek, bir davranışa incitmeksizin takılmak ereğini güden ince alay. **2** *yaz.* gerçeğin, olayların, durumların, kişilerin güldürücü yanlarını vurgulayarak anlatan yazı türü. *eş.* gülmece.

humorist *a. Fr.* humor yazarı.

humur *a. Fr. bkz.* **humor**.

humus *a. Lat.* bitkilerin çok uzun bir zaman içinde çürümesiyle oluşmuş olan koyu renkte organik toprak.

huni *a. Yun.* bir sıvıyı dar ağızlı bir kaba aktarabilmek için kullanılan, koni biçiminde bir araç.

hurra *ünl. İng.* kimi batılı ulusların, başarıyı kutlamak, sevinci, coşkun duyguları anlatmak için "yaşa" anlamında kullandıkları bir sözcük.

hümanist *s.* ve *a. Fr.* **1** insana değer veren, insancı. *eş.* insancıl. **2** *fels.* hümanizm öğretisini benimsemiş olan. *eş.* insancı.

hümanistleşmek *(nsz) Fr. T.* insana değer veren biri durumuna gelmek. *eş.* insancıllaşmak.

hümanizm *a. Fr.* **1** XIV. yüzyılda Avrupa'da, ortaçağın skolastik düşünüşüne karşı doğan ve Eski Yunan ve Latin kültürünü en yüksek kültür örneği olarak gören ve onun yeniden canlandırılmasını amaçlayan felsefe, bilim ve sanat görüşü. **2** *fels.* insanın yüceliğini ve insanlık sevgisini en yüce amaç bilen, insanın aklına ve insanlığa inanan ve insanı her şeyin ölçüsü olarak gören öğreti. *eş.* insancılık.

hümanizma *a. Lat. bkz.* **hümanizm**.

I

ığrıp *a. Yun. ha.* **1** genellikle uskumru, istavrit gibi balıkları avlamakta kullanılan, kayıkla denize atılan, çok büyük bir balık ağı. *eş.* ırıp. **2** yalan, düzen. **ığrıp çekmek** *Yun. T.* avlanmak için denize atılmış ığrıbı yukarı çıkarmak. **ığrıp çevirmek** *Yun. T.* yalan dolanla, düzenle iş görmek, bir şeyden yalan dolanla yararlanmak. **ığrıp kayığı** *Yun. T.* beş çifte kürekli balıkçı kayığı.

ıhlamur *a. Yun. bitb.* **1** ıhlamurgillerden, her yerde ve her çeşit toprakta yetişen, sağlam yapılı, kerestesi beğenilen bir gölge ve süs ağacı. **2** bu ağacın, sarımtırak beyaz renkli, kurutulup çay gibi kaynatılarak içilen, güzel kokulu çiçeği.

ıhlamurgiller *ç. a. Yun. T. bitb.* ikiçeneklilerden, örneği ıhlamur ağacı olan, ayrı taçyapraklı çiçekli bitkiler familyası.

ırgat *a. Yun.* **1** tarım ya da yapı işçisi. **2** *den.* gemilerde ve yapılarda kullanılan, yatay kolları olan ve birkaç kişi tarafından çevrilen bocurgat. **3** *arg.* çok az bir parayla çalışan kimse. **ırgat gibi çalışmak** *Yun. T.* ağır bir işte ve çok çalışmak. **ırgat pazarı** *Yun. Far.* ırgatların toplu halde bulunduğu ve iş beklediği yer. **(bir yeri) ırgat pazarına döndürmek** *Yun. Far. T.* karmakarışık bir duruma sokmak.

ırgatlık *a. Yun. T.* ırgat[1] olma durumu.

ırıp *a. Yun. T. ha. bkz.* **ığrıp**.

ıska *a. kbd. arg.* hedefi tutturamama, hedefe rastlatamama, boşa çıkarma, amaca ulaşamama. **ıska geçmek** *arg.* **1)** hedefi kaçırmak, vuramamak, tutturamamak, boşa atmak, boşa vuruş yapmak. **2)** amaca, isteğe ulaşamamak. **3)** üzerinde durmamak, aldırmamak, önem vermemek.

ıskaça *a. İt. den.* yelkenli gemilerde direklerin vb. oturtulduğu yuva.

ıskala *a. İt.* **1** *müz.* bir bestede kullanılabilecek eş türden sesler kümesi. **2** genellikle ölçü ayarlarını gösteren çizelge. **3** sekiz notanın sıralanmasıyla oluşan dizi. **ıskala yapmak** *İt. T. müz.* çalgı perdelerinde parmak alıştırmak.

ıskalamak *(-i) arg. bkz.* **ıska geçmek**.

ıskarça *a. İt. den.* **1** kabarma, alçalma ya da rüzgâr değişiminde gemilerin demir yeri. **2** kapasitesi yetersiz olduğu için, yükleme ya da boşaltmada gemileri bekleten liman.

ıskarmoz (I) *a. İt. den.* **1** geminin kaburgasını oluşturan eğri ağaç. **2** kayık, sandal gibi kürekle çekilen deniz aracının yan kenarlarına

dikine yerleştirilmiş, kürek kayışını takmaya yarayan ağaç çubuk.

ıskarmoz (II) *a. İt. hayb.* ılıman denizlerde yaşayan, vücudu füze biçiminde, boyu ortalama 50 cm.yi bulabilen, başı ve çeneleri uzun, alt çene üsttekine göre ileride ve ucu yukarıya doğru kıvrık, çeneleri dişli, kuyruk yüzgeci çatal, derisi ince pullarla örtülü, sırtı kahverengi yeşil arası, yanları ve karnı beyaz bir balık.

ıskarpela *a. İt. bkz.* **iskarpela**.

ıskarta *a. İt.* **1** kimi iskambil oyunlarında, kullanılması gerekmediği için, bir yana bırakılan kâğıtlar. **2** *s.* herhangi bir nedenle değerini yitirmiş (mal). **ıskartaya çıkarmak** *İt. T.* (bir şeyi) işe yaramaz, değersiz olduğundan ayırıp bir yana koymak. **ıskartaya çıkmak** *İt. T.* işe yaramaz, değersiz sayılarak bir yana atılmak.

ıskoda a *(motorlu taşıt markası olan "skoda"dan) arg.* **1** çirkin olmadığı halde zevksiz giyinen kadın. **2** *s.* eğri bacaklı (kadın).

ıskonto *a. İt. tic.* **1** bir malın, bir hizmetin vb. fiyatında yapılan indirme, değer düşürümü. *eş.* indirim. **2** süresi dolmamış bir senedin, faiz ve komisyonu düşürülerek, karşılığından eksiğine alınması, paraya çevrilmesi. **3** bir senedin saymaca değeri üzerinden yapılan indirim. **4** *tkz.* (söz için) bir bölümünü söylenmemiş sayma. **ıskonto etmek** *İt. T.* **1)** fiyatta indirime gitmek, indirim yapmak. **2)** *tkz.* (söz için) bir bölümünü söylenmemiş saymak.

ıskontolu *s. İt. T.* **1** fiyatında indirim yapılmış olan. *eş.* indirimli. **2** *tkz.* (söz için) bir bölümü söylenmemiş sayılan.

ıskota *a. İt. den.* yelkenli gemilerde, büyük yelkenleri yönetmeye yarayan ip.

ıskuna *a. İng. den.* brikten küçük, iki direkli yelkenli gemi.

ıspanak *a. Yun. bitb.* ıspanakgillerden, anayurdu Anadolu olduğu öne sürülen, killi ve kumlu toprakları seven, genellikle güzün ekilen ve kışın yetişen, yaprakları sebze olarak kullanılan bir bitki.

ıspanakgiller *ç. a. Yun. T. bitb.* ikiçeneklilerden, ıspanak, pancar, kazayağı gibi türleri kapsayan bir bitki familyası.

ıspanaklar *ç. a. Yun. T.* horozibiğigilleri, ıspanakgilleri, şekercibo-yasıgilleri içine alan ikiçenekli bitkiler takımı.

ısparmaça *a. İt. den.* deniz içinde birkaç demir vb. zincirinin birbirine dolaşması.

ıspatula *a. İt.* duvarcılıkta, ev işlerinde, cerrahide vb. kullanılan, bir maddeyi kazımaya, yaymaya yarayan, metalden, ağaçtan, kemikten vb. yapılmış, esnevebilen küçük bir kürek ya da ucu keskin olmayan, esnevebilen bir bıçak biçiminde bir araç.

ıspavli *a. İt. den.* gemilerde kullanılan, kalın bir sicim türü.

ıspazmoz *a. Yun.* aşırı kasılma, titreyerek kasılma, çırpınma, titreme. **ıspazmoza tutulmak** *Yun. T.* aşırı ölçüde kasılıp titremeye, çırpınmaya başlamak.

ıstakoz *a. Yun. hayb.* ıstakozlardan, sıcak ve ılıman denizlerin taşlık, kayalık yerlerinde yaşayan, denizlerimizde de bol olarak bulunan, ortalama boyu 40 cm.yi bulan, omurgasız, vücudu sert bir kabukla kaplı, on ayağı bulunan ve birinci ayak çifti güçlü iki kıskaç durumunda olan, eti beyaz ve lezzetli bir hayvan. **ıstakoz gibi** *Yun. T.* kıpkırmızı, çok kırmızı.

ıstakozlar *ç. a. Yun. T. hayb.* ona-

yaklılar takımına giren ve örnek hayvanı ıstakoz olan bir familya.

ıstakozluk *a. Yun. T.* ıstakozları canlı saklamak için deniz kıyısına yapılan havuz.

ıstampa *a. İt.* **1** maden, linolyum, ağaç vb. üzerine oyulduktan sonra bir yere basılan biçim. **2** bu biçimde hazırlanmış yazı vb.yi basmaya yarayan kalıp, damga, mühür. **3** içinde, damga, mühür gibi şeyleri mürekkeplemeye yarayan mürekkepli keçe, çuha bulunan kutu. **ıstampa resim** *İt. Ar.* ağaç, bakır vb. üzerine oyulduktan sonra bir tuale basılan resim.

ıstampacı *a. İt. T.* ıstampa yapan, satan ya da ıstampa resim yapan kimse.

ıstar *a. Yun. ha.* çul, kilim, halı vb. dokumaya yarayan ilkel el tezgâhı.

ıstavroz *a. Yun. bkz.* **istavroz**.

ızbandut *a.* ve *s. İt.* **1** *esk.* Rum korsanlara verilen ad. **2** görünüşüyle ve davranışıyla korku salan (iriyarı adam). **ızbandut gibi** *İt. T.* çok iri, iriyarı (erkek).

ızgara *a. Yun.* **1** metal çubuklardan ya da ahşaptan yapılmış, parmaklık biçiminde araç. **2** metalden, genellikle bu biçimde yapılmış, et, balık, köfte gibi yiyecekleri pişirmekte kullanılan araç. **3** *s.* bu araç üzerinde pişmiş olan. **ızgara yapmak** *Yun. T.* (et, balık vb.yi) ızgara üzerinde pişirmek.

ızgaralık *a.* ve *s. Yun. T.* ızgara yapmaya elverişli (et, balık vb.)

İ

ibis *a. Lat.* ve *Yun. hayb.* leyleksilerden, Afrika'nın ve Batı Asya'nın sulak yerlerinde yaşayan, oldukça büyük boyda, uzun ve eğri gagalı bir kuş. *eş.* mısırturnası.

içplazma *b. a. T. Yun. yaşb.* birgözeli canlılarda protoplazmanın merkez bölümü.

ide *a. Fr. fels. bkz.* **idea**.

idea *a. Fr. fels.* değişmez öz, şeylerin ilk örneği, uzayın ve zamanın ötesinde, öznenin dışında, kendiliğinden var olan, duyularla değil ruhsal olarak, anımsama yoluyla kavranabilen, duyularla yalnızca görüngüleri algılanabilen asıl gerçeklik. *eş.* düşünce, *esk.* fikir.

ideal *a. Fr.* **1** ardından koşulan, uğruna çalışılan, ulaşılmak istenen yüce amaç. *eş.* ülkü. **2** *s.* ancak düşüncenin tasarlayabileceği bütün üstünlükleri kendinde toplayan. *eş.* ülküsel. **3** *fels.* gerçekte olmayıp ancak düşüncede tasarım olarak var olan ve yalnızca düşünceyle kavranabilen şey. **4** *fels.* en yüksek, en yetkin gerçeklik, yetkinliğin ulaştığı en son, en yüce aşama. **5** *fels.* insanı duyular dünyasının üstüne yükselten ve hiçbir zaman tümüyle gerçekleştirilemeyecek olan en yüksek erek. **6** *s. fels.* yalnız düşünceyle algılanabilen. *eş.* düşüncel.

idealist *a.* ve *s. Fr.* **1** bir ideale bağlı olan. *eş.* ülkücü. **2** *fels.* idealizm öğretisine bağlı filozof. *eş.* düşünceci.

idealizasyon *a. Fr.* nesnel olarak var olmayanı düşüncede var etme. *eş.* ülküleştirme.

idealize *a. Fr. (Türkçede genellikle "idealize etmek" biçiminde kullanılır)* ideal durumuna getirme. *eş.* ülküleştirme.

idealizm *a. Fr.* **1** belli bir ülküye çıkar gözetmeksizin bağlanma, ülküsü uğrunda her türlü güçlüğe göğüs germe biçimindeki tutum ve bu tutumu bir dünya görüşü olarak benimseme. *eş.* ülkücülük. **2** *fels.* bilgide düşüncenin temel olduğunu öne süren, düşünceyi temel alan ve varlığı, insan düşüncesinin oluşturduğunu, kurduğunu kabul eden öğretilerin ortak adı. *eş.* düşüncecilik. **3** *fels.* bir ülküyü temel olarak alan, bilgiyi, asıl gerçeği insan düşüncesinin yarattığını söyleyen öğreti. **4** sanatta, gerçeği idealde arayan, gerçekte olandan daha güzel olanı yaratmaya uğraşan çığır.

idealleşmek *(nsz) Fr. T.* ideal özelliği kazanmak, ülkü durumuna gelmek.

idealleştirilmek *(nsz) Fr. T.* ülkü durumuna getirilmek. *eş.* ülküleştirilmek.

idealleştirmek *(-i) Fr. T.* ülkü du-

rumuna getirmek. *eş.* ülküleştirmek.

idealsiz *s. Fr. T.* ulaşmak istediği ereği, ülküsü olmayan.

idealsizlik *a. Fr. T.* idealsiz olma durumu.

idefiks *a. Fr.* **1** *ruhb.* yersiz olduğu bilinen ama kişinin etkisinden kendisini kurtaramadığı düşünce. **2** *fels.* bilincin takılıp kaldığı, düzeltemediği, kurtulamadığı yanlış bir tasarım. *eş.* saplantı.

idem *a. Lat.* yazılarda, aynı kaynaktan aktarılmış olan alıntıların ilkinden sonrakilerin de künyesi verilmiş olan kaynaktan olduğunu kısaca belirtmek için kullanılır.

identik *s. Fr. mat.* her türlü nitelik ve nicelik yönünden eşit, benzer olan. *eş.* özdeş.

identite *a. Fr. fels.* her yönden benzerlik, aynılık. *eş.* özdeşlik.

ideolog *a. Fr.* bir siyasal, toplumsal ya da düşünbilimsel öğretiye bağlanarak onun dizgesine katkılar getiren kimse. *eş. yeni* düşüngücü. **ideologlar** *Fr. T. fels.* **1)** düşsel bir ülküye bağlı olan kimseler. **2)** Fransa'da, doğaötesini ortadan kaldırarak manevi bilimleri insanbilime ve ruhbilime dayandırmayı amaçlayan, düşünür Condillac'a bağlı felsefe okulunun savunucularına verilen ad.

ideoloji *a. Fr.* düşünbilimsel, toplumsal ya da siyasal bir öğreti oluşturan, ülkü olarak da benimsenebilen, kişi ve kurumların davranışlarına yön veren düşünceler bütünü. *eş. yeni* düşüngü, *fels.* düşünbilim.

ideolojik *s. Fr.* ideolojiyle ilgili. *eş. yeni* düşüngüsel.

idil *a. Fr. yaz.* kır yaşamının güzelliğini ve çobanıl aşkı konu alan kısa şiir.

idiopati *a. Fr. hek.* herhangi bir hastalıklı duruma bağlı olmaksızın kendi başına ilerleyen hastalık, bağımsız hastalık. *eş. yeni* kapanduygu.

idol *a. Fr.* **1** çoktanrılı dinlerde küçük boyutlu tanrı ya da tanrıça heykelciği. **2** insan eliyle yaratılmış tanrı, put. **3** *mec.* tapılacak ölçüde sevilen, putlaştırılmış kimse.

idolleştirilmek *(nsz) Fr. T.* idol katına yükseltilmek.

idolleştirmek *(nsz) Fr. T.* idol katına yükseltmek.

iguana *a. İsp. hayb.* iguanagillerden, Amerika'nın tropikal bölgelerinde yaşayan, boyu 2 metre olabilen, sırtında dikenli çıkıntılar bulunan, derisi pullu, göz kapakları oynak, dili kalın ve ağız tabanına yapışık, sivri parmaklı bir sürüngen. *eş.* hintkertenkelesi.

iguanagiller *ç. a. İsp. T. hayb.* sürüngenler sınıfından, Amerika'nın sıcak bölgelerinde üç yüz kadar türü yaşayan, örnek hayvanı iguana olan bir familya.

ikebana *a. (Japon dilinden)* Japonlarda, geleneksel çay töreni kurallarına ve belli bir simgeye bağlı olarak yapılan çiçek düzenlemesi.

ikon *a. Fr. bkz.* **ikona**.

ikona *a. Fr.* **1** Ortodoks Hıristiyanlarda, Hazreti İsa, Meryem Ana ya da Hıristiyan ermişlerinin, geleneksel olarak tahta üzerine yapılmış ve kutsal kabul edilen resimlerine verilen ad. **2** simge.

ikonografi *a. Fr.* ikonların tanıtılması ve yorumlanması bilimi.

ikonografik *s. Fr.* ikonografiyle ilgili.

iks *a. Fr.* kimi batı dillerindeki "x" harfinin Türkçede de kullanılan Fransızca söylenişi.

ilarya *a. Yun. hayb.* Avrupa denizlerinde, Akdeniz'de ve Karadeniz'de yaşayan, kefal türünden,

kefalden küçük bir balık.

illegal *s. Fr.* yasa kurallarına uymayan, yasalara aykırı olan, yasal olmayan. *eş.* yasadışı.

illüstrasyon *a. Fr.* **1** resimlerle bezeme. **2** bir gazetenin, derginin, kitabın içinde yer alan bir metinle ilgili, onu açıklayan, somutlaştıran, süsleyen resim, desen. **3** bu amaçla yapılan resim. **4** estetik değerden yoksun, sıradan resim.

illüzyon *a. Fr.* **1** görünüşün gerçek sanılmasına yol açan algı ya da duygu yanılması. *eş.* yanılsama. **2** *ruhb.* var olan nesneyi ya da canlıyı yanlış, farklı ya da değişik olarak algılama. *eş.* yanılsama. **3** el çabukluğu ve beceriyle, gerçekte olmayan bir şeyi oluyormuş gibi gösterme sanatı. *eş.* gözbağı.

illüzyonist *a.* ve *s. Fr.* illüzyonizmle uğraşan kimse. *eş.* gözbağcı.

illüzyonizm *a. Fr.* gözü aldatmak temeline dayanan, bu iş için özel olarak yapılmış araçlarla gerçekte olmayan bir şeyi oluyormuş gibi gösterme sanatı. *eş.* gözbağcılık.

imaj *a. Fr.* **1** *ruhb.* duyu organlarının dıştan algıladığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri, görüntüsü. **2** *fels.* duyu organlarıyla algılanmış olan bir şeyin somut ya da düşünsel kopyası. *eş.* imge. **3** *yaz.* yazınsal ürünlerde, özellikle de şiirde dile getirilmek istenileni daha canlı, daha etkili, duyumsanabilir, göz önüne getirilebilir bir biçimde anlatmak için, onunla başka şeyler arasında bağlantı kurularak zihinde oluşturulan yeni biçim, dış dünyanın, duyumsamaların ve izlenimlerin zihinde görüntüye dönüşmesi. *eş.* imge.

imajinasyon *a. Fr.* kişinin düş gücü. *eş. yeni* düşlem.

imajizm *a. Fr. yaz.* **1** imaja ağırlık veren sanat anlayışı. **2** XX. yüzyılın başlarında İngiltere'de, ozan Richard Aldington'ca kurulmuş, daha sonra Amerika Birleşik Devletleri'nde Ezra Pound, T. E. Hulme, Hilda Doolittle gibi ozanlarca benimsenerek güçlendirilmiş, duygusallıktan ve romantizmden kaçınan, kesinliği, açıklığı, kısalığı yeğleyen, görselliğe, görüntüye, imgeye önem veren şiir akımı. *eş.* imgecilik.

imitasyon *a. Fr.* **1** gerçeğine benzetilerek yapılmış olan süs eşyası. **2** taklit etme, taklit.

immoral *s. Fr. fels.* daha üstün saydığı bir töre adına var olan töreyi tanımayan, töre kurallarına aykırılık gösteren (görüş, kimse). *eş.* töretanımaz.

immoralizm *a. Fr. fels.* bir toplumca benimsenmiş törel değerleri tanımayan, onları değiştirmek isteyen öğretilerin ortak adı. *eş.* töretanımazlık.

immünoloji *a. Fr. hek.* hekimliğin, bağışıklığın ortaya çıkma koşullarını, işleyişini, bağışıklık için alınabilecek önlemleri ve yapılabilecek sağaltımı araştıran dalı. *eş.* bağışıklıkbilim.

imparator *a. İt.* bir imparatorluğu yöneten kimse.

imparatoriçe *a. İt.* **1** imparator karısı. **2** bir imparatorluğu yöneten kadın.

imparatorluk *a. İt. T.* **1** imparator olma durumu. **2** imparatorun görevi. **3** kendi topraklarında oturan çeşitli ulusları egemenliği altında toplayan ve bir imparatorca yönetilen devlet.

imparatorotu *b. a. İt. T. bitb.* maydanozgillerden, beyaz ve sarı çiçekler açan, güzel yapraklı, baharlı ve yakıcı olan kökü hekimlikte kullanılan, çok yıllık otsu bir bit-

ki.

inç *a. İng.* uzunluğu 2,54 cm. olan İngiliz uzunluk ölçü birimi.

indeks *a. Fr.* **1** bir kitabın içindekileri konu, kişi, yer adı gibi yönlerden saptayıp kitapta geçtikleri yerleri de sayfa numarasıyla gösterecek biçimde ve alfabe sırasına göre düzenlenmiş, genellikle kitabın sonunda yer alan dizelge. *eş.* dizin. **2** bir gelişimi gösteren nicelikler ya da değerler arasındaki ilişki.

indeterminist *a. Fr. fels.* indeterminizmi benimsemiş olan. *eş.* belirlenmezci, yadgerekirci.

indeterminizm *a. Fr. fels.* gerekirciliği yadsıyan, insan istencinin özgür olduğunu, iyiyi ya da kötüyü seçmenin insanın elinde bulunduğunu öne süren öğreti. *eş.* belirlenmezcilik, yadgerekircilik.

indikatör *a. fiz.* bir aygıtın işlemesiyle ilgili birtakım ölçümlerin sonucunu kendiliğinden gösteren araç. *eş.* gösterge.

indis *a. Fr.* **1** bir harfin üzerine konulan küçük rakam ya da im. **2** *mat.* bir harf, benzer ama yine de değişik biçimlerde iki ya da daha çok kez kullanılmak istendiğinde, harfin üstüne ya da altına eklenen ayırıcı im. **3** *mat.* bir kökün derecesini göstermek ereğiyle kök iminin kolları arasına konulan sayı.

individüalist *a. Fr. fels.* individüalizmi benimsemiş olan. *eş.* bireyci.

individüalizm *a. Fr.* **1** *fels.* tek olana, bireye üstünlük tanıyan, yalnızca tek olanın, bireyin bağımsız bir gerçeklik olduğunu öne süren görüş. **2** *topb.* toplumsal yaşamda bireyin yararlarını toplumun yararlarından daha üstün, daha önemli gören, birey haklarını savunan tutum, siyasa ve öğretilerin genel adı. *eş.* bireycilik.

indiyum *a. Lat. kim.* simgesi İn, atom sayısı 49, atom ağırlığı 114,82 olan, gümüş parlaklığında, alüminyumla benzerliği bulunan, kurşundan daha kolay ezilen, yumuşak, az bulunur bir element.

indükleç *a. Fr. T. fiz.* indükleme akımı oluşturmaya yarayan aygıt.

indükleme *a. Fr. T.* **1** *fiz.* indüklemek eylemi. **2** *fels.* akıl yürütmede, tikelden tümele, olaydan yasaya, etkiden etkene, özelden genele geçme yolu. *eş.* tümevarım. **indükleme akımı** *Fr. T. fiz.* indükleme yoluyla sağlanan elektrik akımı. **indükleme makinesi** *Fr. İt. fiz.* indüklemeyle oluşan elektrik akımını üreten makine.

indüklemek *(-i) Fr. T. fiz.* kapalı bir devreyi, yeğinliği her an değişen bir manyetik alanın içine koyarak onun üzerinde bir elektrik akımı oluşturmak.

indüksiyon *a. Fr. bkz.* **indükleme**.

infinitezimal *s. Fr. mat.* sıfıra eşit olmamak koşuluyla, herhangi bir sayıdan daha çok sıfıra yakın olabilen değişken. *eş.* sonsuz küçük.

informatik *a. Fr.* insanların teknik, ekonomik ve toplumsal iletişimde kullandığı ve bilimin dayanağı olan bilginin, düzenli ve akla uygun bir biçimde, özellikle bilgisayarlar ve benzeri elektronik aygıtlar aracılığıyla işlenmesi bilimi. *eş.* bilişim.

ingilizanahtarı *b. a. (İngiliz özel adı ve Yunanca "anahtar"dan)* somunları sıkıştırmaya ya da gevşetmeye yarayan, çeneleri istenilen ölçüde açılıp kapanacak biçimde ayarlanabilen kıskaç.

ingiliztuzu *b. a. (İngiliz özel adı ve "tuz"dan)* iç sürdürücü olarak yararlanılan magnezyum sülfatı.

inisiyal *a. Fr.* kişi adlarının baş harfleri ya da marka.

inisiyatif *a. Fr.* **1** bir şeyi yapmaya öncelikle davranma, önceliği ele alma, öncecilik. **2** bir kimsenin, alınması gerekli kararı öncelikle ve kendiliğinden alabilmek konusundaki yeterliliği. **inisiyatifi ele almak** *Fr. T.* herhangi bir konuda eylem üstünlüğünü sağlamak, yönlendirmeyi ve yönetimi üstlenmek ve gerekli kararları verip uygulamak. **inisiyatifini kullanmak** *Fr. T.* bir konuda alınması gereken kararları, kimseyi beklemeksizin, kimseye danışmaksızın, öncelikle almak.

inorganik *s. Fr.* **1** içinde canlı göze bulunmayan, cansız olan. **2** *kim.* organik olmayan. *eş.* anorganik. **3** *a. yaşb.* gözelerin cansız bölümleri. **4** *a. hek.* organlardaki herhangi bir bozukluktan ileri gelmemiş olan hastalık. **inorganik kimya** *Fr. Ar.* yerkabuğunu oluşturan ve canlıların dışında kalan bütün kimyasal maddeleri inceleyen kimya dalı. **inorganik madde** *Fr. Ar.* içinde canlı göze bulunmayan ve ancak mineraller gibi üst üste birikerek büyüyebilen madde.

insektaryum *a. Fr.* bilimsel amaçlarla, böcekleri inceleme, koruma, zararlı böcekleri yiyerek yok edecek böcekler yetiştirme kurumu.

integral *a. Fr.* **1** parçalardan oluşmuş bütün. **2** *mat.* türevi bilinen fonksiyon. **integral denklemi** *mat.* bir değişkenin bilinmeyen fonksiyonunu ve bu fonksiyonun bulunduğu belirli integrali birbirine bağlayan denklem. **integral hesapları** *Fr. Ar. mat.* sonsuz integrallerin bulunması ve uygulanmasıyla ilgili yöntemleri kullanan matematik dalı.

integrasyon *a. Fr. mat.* **1** bilinen bir diferansiyelin denklemini çözme işlemi. **2** herhangi bir diferansiyel denklemi çözme işlemi.

integre *s. Fr. bkz.* **entegre**.

intelekt *a. Fr. bkz.* **entelekt**.

intelektüalizm *a. Fr. bkz.* **entelektüalizm**.

interferometre *a. Fr. fiz.* ışık girişim saçaklarını uzaktan ölçmeye yarayan aygıt. *eş.* girişimölçer.

interferometri *a. Fr. fiz.* girişim saçaklarını ölçme yöntemi. *eş.* girişimölçme.

interferon *a. Fr. yaşb.* gözelerin virüslere karşı oluşturdukları özel savunma özdeği.

interkinez *a. Fr. yaşb.* çekirdeğin iki bölünme devresi arasındaki dinlenme durumu.

interkoneksiyon *a. Fr.* birçok elektrik şebekesini birbirine bağlama.

intermezzo *a. İt. müz.* özgür bir biçimde yazılmış olan ve kendi başına bir bütünlüğü bulunan müzik yapıtı.

intern *a. Fr. (tıp fakültesi hastanelerinde)* staj yapan tıp fakültesi son sınıf öğrencisi.

internet *a. İng.* uluslararası bilgisayar ağı.

interpol *a. Fr.* uluslarası polis örgütü.

ipeka *a. Fr. bitb.* Güney Amerika'da yetişen, kökboyasıgillerden kimi bitkilerin köküne verilen ad. *eş.* altınkökü.

ipnotize *s. Fr.* ipnotizma yoluyla etki altına alınmış. **ipnotize edilmek** (ya da **ipnotize olmak**) *Fr. T.* ipnotizma yoluyla uyutulmak ve etki altına alınmak. **ipnotize etmek** *Fr. T.* (bir kimseyi) ipnotizma yoluyla uyutmak ve etki altına almak.

ipnotizma *a. Fr.* bir kimsede bakış, söz ve telkinle sağlanan bir tür uyku.

ipnotizmacı *a. Fr. T.* ipnotizmayla uğraşan kimse, ipnotizma uzmanı.

ipnotizmalı *s. Fr. T.* ipnotize edilmiş olan.

ipnoz *a. Fr.* bir kimsede söz, bakış ve telkin yoluyla sağlanan, o kimseyi dış dünyanın etkilerine kapatan ama uyutan kimsenin etkilerine açık tutan bir tür uyku durumu.

ipotek *a. Fr.* bir borcun ödeneceğine güvence olarak, borç ödenince kaldırılmak koşuluyla, borçlunun ortaya koyduğu bir taşınmaz üzerinde alacaklı lehine tapu siciline işlenen kayıt. **ipotek etmek** *Fr. T.* bir taşınmazı ipotek işlemiyle güvence olarak vermek.

ipotekli *s. Fr. T.* üzerinde ipotek işlemi uygulanmış, ipotek edilmiş (taşınmaz).

ipotetik *s. Fr. bkz.* **hipotetik**.

ipotez *a. Fr. bkz.* **hipotez**.

iridyum *a. Fr. kim.* simgesi İr, atom sayısı 77, atom ağırlığı 193,1 ve yoğunluğu 22,4 olan, platin yataklarında bulunan ve platine benzer özellikler gösteren, alaşımlarda kullanılan değerli bir element.

iris *a. Yun. gövb.* ince ve kasılabilen bir zardan oluşan ve saydam tabakayla göz merceği arasında bulunan ve göze rengini veren tabaka.

ironi *a. Fr.* **1** biriyle ya da bir olayla alay. **2** *tiy.* etkiyi artırmak için, bir şeyin tersini söyleyerek alay etme.

ironik *s. Fr.* ironi özelliği taşıyan.

irrasyonalizm *a. Fr. fels.* usun ve mantığın algılamaya yetmeyeceğini öne süren, sevgi, sezgi gibi duyguları ve içgüdüleri bilginin kaynağı sayan felsefe yolu. *eş.* usdışıcılık.

irrasyonel *s. Fr. fels.* usla kavranamayan, usun dışında kalan, usa sığmayan, usa aykırı, usa karşı olan. *eş.* usdışı.

iskalarya *a. İt. den.* çarmıhların halattan yapılmış basamakları.

iskambil *a. Fr. (Fransız Briscambille'in adından)* **1** bir yüzünde sayılar ve imler ya da kimilerinde imlerle resimler bulunan ve türlü oyunlar oynamaya yarayan ince kart, oyun kâğıdı. **2** bu kartın 52 tanesinden oluşan deste. **3** bu kart destesiyle oynanan oyun.

iskandil *a. İt.* **1** denizin derinliğini ölçme işi. **2** denizin derinliğini ölçmeye yarayan araç. **3** çapari ve benzeri oltaların en uç bölümüne bağlanan kurşun ağırlık. **4** *arg.* (birini) sınama, yoklama. **iskandil etmek** *İt. T.* **1)** deniz derinliğini ölçmek. **2)** *mec.* bir durumun içyüzünü öğrenmek için bilgi toplamak, bir konuda eğilimleri anlamaya çalışmak, nabız yoklamak. **3)** *arg.* çevreyi dikkatle gözetlemek, kollamak. **4)** *arg.* (birinin) tepkisini, nasıl davranacağını önceden anlamaya çalışmak, ağzını aramak.

iskarpela *a. İt.* tahta, metal, taş gibi sert nesneleri işlemekte kullanılan çelik araç.

iskarpin *a. İt.* genellikle kadınların giydiği ökçeli ve konçsuz ayakkabı.

iskarto *a. İt.* yapağı döküntüsü.

iskele *a. İt.* **1** vapur, kayık gibi deniz taşıtlarının kıyıya yanaşabilmesi için yapılmış, karadan denizin içine doğru uzanan, tahta ya da beton yer. **2** kıyıya yanaşan deniz aracına doğru uzatılan ve inip binmeyi sağlayan, eğreti küçük köprü. **3** vapurların uğradığı, indirme bindirme yaptığı kıyı kenti ya da kasabası. **4** kıyıda olmayan bir yerin kendine en yakın olan, deniz taşıtlarının uğrağı yer. **5** *den.* geminin sol yanı. **6** yapıcılıkta, yapıların dışında ya da yapım sıra-

sında içinde de, genellikle keresteden kat kat kurulan, çalışmak için üzerine çıkılan çatı. **7** *sin.* stüdyolarda, ışıkların yerleştirilmesi, ışıkçıların dolaşabilmesi için, tavana yakın yerlerde duvarı boydan boya saran çıkıntı. **iskele almak** *İt. T.* **1)** *den.* (gemi) merdivenleri kaldırıp hareket etmeye hazırlanmak. **2)** *arg.* (erkek) bir kadına yanaşmaya çabalamak, sarkıntılık etmek. **iskele babası** *İt. T.* **1)** kıyıya yanaşan gemileri bağlamak için rıhtıma konmuş dökme demirden ya da betondan silindir. **2)** *arg.* çocuklarına karşı babalık görevini, sorumluluğunu yerine getirmeyen kimseler için alay yollu söylenir. **iskele yapmak** *İt. T. arg.* bir çıkar elde etmek ereğiyle biriyle yakınlık kurmaya çalışmak.

iskelekuşu *b. a. İt. T. hayb.* yalıçapkınıgillerden, su kıyılarında yaşayan ve balıkla beslenen, yaklaşık 20 cm. uzunluğunda, kısa bacaklı, uzunca sivri gagalı, omuzları koyu yeşil, sırtı parlak mavi, karın bölümü pasrengi, gerdanı beyaz bir kuş. *eş.* yalıçapkını.

iskelet *a. Fr.* **1** insan ve hayvanın genel kemik çatısı. **2** etleri dökülmüş ölü bir vücudun kemiklerinin tümü. **3** *mec.* bir şeyi oluşturan temel çatı. **4** *mec.* bir yapıtın genel planı. **5** *s. mec.* çok zayıf (kimse). **iskeleti çıkmak** *Fr. T.* çok zayıflamak.

iskemle *a. Lat.* **1** arkalığı bulunmayan, ayakları ağaç, üstü tahta ya da hasır, açılır kapanır biçimde de olabilen sandalye. **2** sandalye. **3** üstüne tepsi, sigara tablası, vazo vb. koymaya yarayan küçük masa.

iskemlecibaşı *b. a. Yun. T. tar.* Osmanlı döneminde, padişah ata binerken ya da attan inerken kullanılan iskemleyi taşıyan görevli.

İskender *a. (Makedonyalı İskender'in adaşı Bursalı bir kebapçının adından)* altında küçük küçük dilimlenmiş pide bulunan, üzerine salça ve kızgın tereyağı dökülen, istenirse yoğurtlu da olabilen, yaprak yaprak kesilmiş döner kebabı; ***İskender kebap*** da denir.

iskerlet *a. Lat. hayb. bkz.* **dikenlisalyangoz**.

iskete *a. Yun. hayb.* serçegillerden, kuzey yarımkürenin pek çok yerinde ormanlarda, bağlık bahçelik yerlerde yaşayan, boyu 8-10 cm., tüyleri mavi parıltılı kara renkte, başının iki yanıyla ensesinde birer ak leke bulunan, gagası dişli, zararlı böceklerle ve kurtlarla beslenen, güzel sesli, ötücü bir kuş.

iskorbüt *a. Fr.* C vitamini eksikliği yüzünden dişeti kanamaları, dermansızlık, zayıflık gibi belirtilerle kendini gösteren bir hastalık.

iskorçina *a. İt. bitb.* bileşikgillerden, anayurdu İspanya olan, Akdeniz çevresinde çok yetiştirilen, ince uzun yapraklı, sarı çiçekler açan, kökü etli ve lezzetli olduğu için sebze olarak kullanılan bir bitki.

iskorpit *a. Yun. hayb.* iskorpitgillerden, genellikle ılıman denizlerde yaşayan, ortalama boyu 20 cm. olan, iri başlı ve geniş ağızlı, çirkin görünüşlü, alacalı esmer renkli, yüzgeçlerinde zehirli dikenleri bulunan, eti beyaz ve lezzetli bir balık.

iskorpitgiller *ç. a. Yun. T. hayb.* omurgalılardan, örneği iskorpit olan, sırt yüzgeçleri zehirli bezlere bağlı güçlü dikenlerle donanmış, ılıman denizler başta olmak üzere bütün denizlerde yaşayan bir balık sınıfı.

iskota *a. İt. den.* yelkenlerin alt

köşelerine bağlanarak rüzgârdan en iyi yararlanacak biçimde yönetilmelerini sağlayan halat, zincir ve palangadan oluşan donanım.

ispanyolet *a. Fr.* pencere kanatlarını kapadıktan sonra sürgülemeye yarayan ve ortasında her iki yana işlemeyi sağlayacak tutacak yeri bulunan uzun demir sürgü.

ispari *a. kbd. hayb.* izmaritgillerden, sıcak ve ılık denizlerin kıyı kayalıklarında küçük sürüler halinde yaşayan, ortalama boyu 15-20 cm. olan, vücudu yuvarlağa yakın elips biçiminde, başı ve ağzı küçük, gözleri irice, vücudu kalın pullarla örtülü, sırtı esmer, yüzgeçleri sarımtırak, eti yağlı ve lezzetli bir balık.

ispati *a. Yun.* iskambil kâğıdındaki dört türden biri olan ve üzerinde yonca biçiminde siyah simge bulunan kâğıt. *eş.* sinek.

ispenç *a. kbd. hayb.* çok küçük boylu bir tavuk ve horoz türü. **ispenç horozu** *mec.* ufak tefek olduğu halde kabadayılık taslayan (kimse). **ispenç horozu gibi** ufak tefek kimse.

ispençiyari *a. İt. esk.* eczacılık.

ispendek *a. kbd. hayb.* levreğin küçüğüne verilen ad.

ispermeçet *a. İt.* balinalardan, özellikle de ispermeçet balinasının başından elde edilen, mum yapımında ve kozmetiklerde kullanılan ak renkli bir tür yağ. **ispermeçet balinası** *İt. Lat. hayb.* balinalardan, bütün okyanuslarda yaşayan, büyüklüğü yönünden balinaya benzemekle birlikte altçenesinde bulunan geniş dişiyle ondan ayrılan, başındaki bir boşlukta bulunan yağı için avlanan bir deniz memelisi. *eş.* kaşalot.

ispinoz *a. Yun.* **1** *hayb.* ispinozgillerden, sırt tüyleri yeşilimtırak parlak mavi, boynuyla başı kırmızı, kanatlarıyla kuyruğu siyah beyaz, gagası koni biçiminde ve kısa, küçük bir ötücü kuş. **2** *s.* ve *a. arg.* boşboğaz, geveze.

ispinozgiller *ç. a. Yun. T. hayb.* kanarya, saka, serçe, sarıasma, ispinoz gibi ötücü kuşları içine alan bir familya.

ispir *a. İt.* atlara ya da atlarla arabalara bakan uşak.

ispiralya *a. İt. den.* gemi kamaralarına güneş ışığı gelmesi için üst güverteler üzerinde açılan, camlı, yuvarlak yer. *eş.* kaporta.

ispirto *a. İt.* **1** *ha.* etilalkol, alkol. **2** *mec.* içki.

ispirtocu *a. İt. T.* ispirto içen içkici.

ispirtolu *s. İt. T.* içinde, bileşiminde ispirto bulunan.

ispirtosuz *s. İt. T.* içinde, bileşiminde ispirto bulunmayan.

ispit *a. Yun.* **1** *bkz.* **jant**. **2** *ha.* araba tekerleğinin ağaç bölümü.

ispiyon *a. Fr.* bir kimsenin gizli işlerini gözleyip, düşüncelerini öğrenip yetkililere bildirerek çıkar sağlayan kimse.

ispiyoncu *a. Fr. T. ha. bkz.* **ispiyon**.

ispiyonlamak *(-i) Fr. T.* birinin gizli işlerini, düşüncelerini gözleyerek, öğrenerek, bir çıkar karşılığında, yetkili yerlere iletmek.

ispiritizma *a. Fr.* ruhun varlığını, hiçbir zaman ölmediğini, istenirse ölü kimselerin ruhlarıyla bağlantı kurulabileceğini öne süren inanış ve uygulama, ruh çağırma.

ispiritizmacı *a. Fr. T.* ispiritizmayla, ruh çağırmayla uğraşan kimse.

ispritizmacılık *a. Fr. T.* ispritizmacının yaptığı iş.

istadya *a. İt.* uzaktaki iki noktanın arasını ölçmekte kullanılan araç.

istanbulin *a. (İstanbul kentinin adından) esk.* Osmanlılarda Tanzi-

mat döneminden Meşrutiyet dönemine değin kullanılan, yakası kapalı bir redingot türü.

istasyon *a. Fr.* **1** demiryollarında, trenlerin durarak yolcu ve yük indirdikleri ya da aldıkları, birtakım yapıları da bulunan yer. **2** bilimsel araştırma kuruluşu. **3** satış, bakım, aşı gibi işler yapılan yer ya da kuruluş. **4** *arg.* genelev.

istatistik *a. Fr.* **1** vergi, yargı, sanayi ve tarım üretimleri, nüfus, hastalık vb. gibi belli alanlardaki bilgileri, olguları, bir sonuç çıkarmak ereğiyle, yöntemli bir biçimde toplayıp sayılar halinde gösterme işi. *eş. yeni* sayımlama. **2** bu işi kendisine konu alan, bu tür bilgilerle çalışan matematik dalı. *eş. yeni* sayımbilim. **3** *s.* bu işle ilgili olan. *eş. yeni* sayımsal.

istatistikçi *a. Fr. T.* istatistik alanında çalışan uzman. *eş. yeni* sayımbilimci.

istavrit *a. Yun. hayb.* uskumrugillerden, bütün ılıman denizlerin kıyı bölgelerinde yaşayan, Türk sularında "karagöz istavrit" ve "sarıkanat istavrit" adlarıyla tanınan iki türü bulunan, vücudu uzunca füze biçiminde, yanlarından biraz yassıca, boyu ortalama 20 cm. kadar olabilen; sırtı biraz menevişli, karnı gümüş renginde, ufak pullu ve az kılçıklı, eti oldukça lezzetli bir balık.

istavroz *a. Yun. bkz.* **haç. istavroz çıkarmak** *Yun. T. bkz.* **haç çıkarmak. istavroz fidesi** *Yun. arg.* Hıristiyanlara karşı kullanılan alaylı söz. **istavrozundan başlamak** *Yun. T. arg.* Hıristiyanlara karşı, söveceğini belirterek korkutmak. **istavrozunu şaşırmak** *Yun. T. arg.* neye uğradığını bilememek, çok şaşırmak.

isteka *a. İt.* **1** bilardoda toplara vurmakta kullanılan özel sopa. **2** *bkz.* **istika. 3** basımevlerinde, kitap formalarını katlamak için kullanılan tahtadan, kemikten vb. yapılmış küçük araç.

isteri *a. Fr. hek.* acı veren, duygu yüklü bir düşüncenin içe atılması, bastırılması sonucunda türlü ruh karışıklıkları, duyu bozuklukları, kasılmalar, çırpınmalar, kimi zaman inmelerle kendini gösteren belirtilere çevrildiği bir sinir bozukluğu türü. *eş.* histeri.

isterik *s. Fr. hek.* isterisi bulunan, isteriye tutulmuş olan, isteri durumu gösteren (kimse). *eş.* histerik.

istif *a. İt.* **1** genellikle aynı türden şeylerin üst üste konulmasıyla oluşturulan düzgün yığın. **2** *bkz.* **stok. 3** *arg.* kılık. **istif etmek** *İt. T.* **1)** genellikle aynı türden şeyleri, devrilmeyecek, yıkılmayacak bir biçimde, üst üste düzgünce yığmak, yerleştirmek, istiflemek. **2)** stok etmek. **(birinin) istifinden başlamak** *İt. T.* ağır sözler etmek, sövmek. **istifini bozmamak** *İt. T.* herhangi bir davranışta bulunmasına yol açması beklenen bir olay karşısında eski durumunu değiştirmemek, hiç aldırış etmemek, davranışını hiç değiştirmemek.

istifçi *a. İt. T.* **1** bir yerde malları, eşyayı istif eden kimse. **2** *s. mec.* istifçilik[2] yapan (kimse). *eş.* stokçu.

istifçilik *a. İt. T.* **1** istif yapma işi. **2** gelecek günlerde bulunmayacağı ya da fiyatının artacağı düşüncesiyle çok mal yığarak piyasada mal darlığına yol açma. *eş.* stokçuluk.

istiflemek *(-i) İt. T.* **1** genellikle aynı türden malları üst üste, düzgün bir biçimde yığmak. **2** stok etmek, depolamak.

istiflenmek *(nsz) İt. T.* istiflemek

eylemine konu olmak.

istifletmek *(-i, -e)* istiflemek eylemini yaptırmak, istiflenmesini ya da istiflemesini sağlamak.

istika *a. İt.* kunduracıların, ayakkabıların altını parlatmakta kullandıkları kemik araç.

istim *a. İng.* bir iş gördürmek ereğiyle elde edilen buhar. *eş.* islim. **istim arkadan gelsin** *İng. T.* ilkeleri, dayanakları, gerekçeleri belirlemeden, olupbittiye getirilerek yapılan işler için kullanılır. **istim üstünde olmak** *İng. T.* **1)** (buharla işleyen araçlar için) kalkmaya hazır duruma gelmek. **2)** *mec.* hemen gidecek durumda bulunmak.

istimara *a. İt.* **1** değerlendirme, ölçme. **2** bir kabın oylumunu ya da alabileceği miktarı hesaplama.

istimator *a. İt.* gümrüklere gelen mallara değer biçen görevli.

istimbot *a. İng.* buharla işleyen, filika büyüklüğünde deniz teknesi, küçük vapur. *eş.* çatana.

istiridye *a. Yun. hayb.* yassısolungaçlılar sınıfından, ılıman ve sıcak denizlerde dip sularda, sığ yerlerde yaşayan, ortalama boyu 5 cm. olan, okyanuslarda çok irileri de bulunan, kirli esmer renkli, güçlü kaslarla birbiri üzerine kapanan iki çenedi olan, bu çenetlerden biriyle tutunan, eti lezzetli bir deniz yumuşakçası.

istop *ünl. (İngilizce "stop" [dur!] sözcüğünden) ha.* **1** *bkz.* **stop**. **2** *a.* topu havaya atıp kaçışırken topu yakalayan ebenin "istop" demesiyle durmaya, duranları tutulan bu topla vurmaya dayanan bir çocuk oyunu. **istop etmek** *ha.* (makine, motor vb.) durmak, çalışmaz olmak.

istor *a. Fr. ha. bkz.* **stor**.

istralya *a. İt. den.* **1** gemide ana direk ve çubuklarını baş tarafından tutan donanımlar. **2** geminin kaburgalarını birbirine bağlayan demir kuşak.

istrongilos *a. Yun. hayb.* izmaritgillerden, sıcak ve ılıman denizlerde, özellikle de Akdeniz'de yaşayan, boyu ortalama 15 cm. olan, vücudu füze biçiminde, çatal kuyruklu, uzun sırt yüzgeçli, sırtı hafif dalgalı açık kahverengi, yanlarıyla karnı beyaz, izmarite benzeyen, eti beyaz ve lezzetli bir balık.

işkine *a. hayb. bkz.* **eşkina**.

işporta *a. İt.* **1** gezici satıcıların mallarını koydukları, tekerlekli tekerleksiz araç ya da sepet, büyük bohça vb. **2** açıkta, bu tür bir araç üzerinde sergilenerek yapılan mal satışı. **işporta malı** *İt. Ar.* düşük nitelikli, ucuz mal. **işportaya düşmek** herkesçe kullanılır düzeye inmek, değerini yitirmek.

işportacı *a. İt. T.* işportayla mal satan kimse.

işportacılık *a. İt. T.* işportacının uğraşı, işi, işportada mal satma işi.

italik *s. Fr.* üstten sağa doğru eğik olan (basımevi harfi).

iterbiyum *a. (İsveç'teki Ytterby yer adından) kim.* simgesi Yb, atom sayısı 70, atom ağırlığı 173,04 olan, özellikleri pek iyi bilinmeyen, tuzları soluk portakal renginde ya da yeşilimsi, az bulunan, değerli bir element.

itinerer *a. Fr.* **1** bir gezide alınacak yol. **2** bir yolcunun yol boyunca gördüklerini not ettiği defter. **3** bir yolcunun yol boyunca tuttuğu notların yer aldığı kitap.

itriyum *a. (İsveç'teki Ytterby yer adından) kim.* simgesi Y, atom sayısı 39, atom ağırlığı 88,9059, yoğunluğu 4,6 olan, katı, seryum filizlerinde bulunan, kurşuni renkli, değerli bir element.

iyodür *a. Fr. kim.* iyodun başka bir element ya da bir bileşikle verdiği bileşim.

iyon *a. Fr. fiz.* ve *kim.* artı ya da eksi elektrik yüklü atom, atom grubu ya da parçacık. *eş. yeni* yükün.

iyonik *s. Fr. fiz.* ve *kim.* iyonlardan oluşan, iyonla ilgili.

iyonizasyon *a. Fr. kim. bkz.* **iyonlaşma**.

iyonlaşma *a. Fr. T. fiz.* ve *kim.* molekullerin ayrışması, atom ya da molekül kümelerine elektron katılması ya da bunlardan elektron çıkarılmasıyla iyonların oluşması.

iyonlaşmak *(nsz) Fr. T. fiz.* ve *kim.* ayrışarak iyonlar biçiminde oluşmak.

iyonlaştırmak *(nsz) Fr. T. fiz.* ve *kim.* bir ortamda iyonlar oluşturmak.

iyonosfer *a. Fr. bkz.* **iyonyuvarı**.

iyonyuvarı *b. a. Fr. T. gökb.* Yer gazyuvarındaki atomların ve molekullerin güneş ışınlarıyla iyonlaştığı 80 ile 400 km. yükseklikler arasındaki katman.

iyot *a. Fr. kim.* simgesi İ, atom sayısı 53, atom ağırlığı 126,9045 olan, doğada deniz suyunda sodyum iyodür durumunda rastlanılan, kimi deniz bitkilerinde de çokça birikmiş olarak bulunan, mavimtırak esmer renkte katı bir element. **iyot gibi açığa çıkmak** *Fr. T. arg.* işlediği suç, kusur, hata kısa bir incelemeyle apaçık anlaşılmak.

iyotlama *a. Fr. T. kim.* **1** içme sularındaki mikropların iyot etkisiyle yok edilmesi. **2** organik bir bileşikte hidrojenin iyotla yer değiştirmesi.

izbiro *a. İt. den.* yükü yukarı çekmekte kullanılan, halattan yapılmış sapan.

izmarit *a. Yun.* **1** içilmiş sigaranın artığı. **2** *hayb.* izmaritgillerden, sıcak ve ılıman denizlerde yaşayan, özellikle Türkiye'nin denizlerinde bol bulunan, ortalama 15 cm. boyunda, vücudu elips biçiminde, sırtı hafif dalgalı açık kahverengi, yanları ve karnı beyaz, kılçıklı ama eti beyaz ve lezzetli bir balık.

izmaritçi *s. Yun. T.* atılmış sigara izmaritlerini yerden toplayıp içen (kimse).

izmaritgiller *ç. a. Yun. T. hayb.* örneği izmarit[2] olan kemikli balıklar familyası.

izobar *a. Fr. coğr.* üzerindeki hava basınçları eşit olan yeryüzü noktaları. *eş.* eşbasınç. **izobar eğrisi** *coğr.* ve *met.* basıncın yeryüzündeki ya da belli bir yerdeki dağılışını belirlemek amacıyla düzenlenen haritalarda, eşit basınç altındaki yerleri birleştiren iç içe eğrilerden her biri. *eş.* eşbasınç eğrisi.

izohips *a. Fr. coğr.* yükseltileri birbirine eşit olan (yerler). *eş.* eşyükselti. **izohips eğrisi** *coğr.* yeryüzü biçimlerini göstermek için çizilen haritalarda, deniz düzeyinden yükseklikleri eşit olan yerleri birleştiren iç içe eğrilerden her biri. *eş.* eşyükselti eğrisi.

izolasyon *a. Fr.* **1** *fiz.* elektrik akımının olumsuz etkilerini önlemek için, iletkeni lastik, kauçuk, porselen gibi bir maddeyle kaplama işi. **2** elektrik, ses, ısı ya da sıvı akımını engelleme işi. *eş.* yalıtım.

izolatör *a.* ve *s. Fr.* izolasyon işinde kullanılan madde, vb. *eş.* yalıtkan.

izole *s. Fr.* yalıtılmış. **izole bant** akım geçirilecek çıplak elektrik tellerini birbirinden ya da başka iletkenlerden yalıtmakta kullanılan sargı. **izole etmek** *Fr. T.* **1)** *fiz.* elektrik akımının olumsuz etkilerini önlemek için, iletkeni las-

tik, kauçuk, porselen gibi bir maddeyle kaplamak. **2)** elektrik ya da ısı akımını, su ya da ses geçmesini engellemek. *eş.* yalıtmak. **3)** *mec.* tek başına bırakmak.

izomer *s. Fr. kim.* özdeş oranlarda bileşmiş özdeş elementlerden oluşan ama molekülleri̇nde atom kümeleşmeleri değişik olduğundan birbirinden ayrı özellikler gösteren (maddeler).

izomeri *a. Fr. kim.* izomer cisimlerin niteliği.

izomerik *s. Fr.* izomeriyle ilgili.

izomerleşme *a. Fr. T. kim.* bir maddeden bunun izomeri olan başka bir maddeye doğruca ya da kimyasal bir etkiyle geçme.

izometri *a. Fr. mat.* noktalar arasındaki uzaklığı olduğu gibi koruyan noktasal dönüşüm. *eş.* eşölçer.

izometrik *s. Fr. mat.* ölçüleri eşit olan. *eş.* eşölçülü.

izomorf *a.* ve *s. Fr. kim.* ve *yerb.* başka bir şeyin biçimce ya da yapıca aynısı olan şey. *eş.* eşbiçim.

izomorfik *s. Fr. kim.* ve *yerb.* biçimce ya da yapıca birbirinin aynısı olan (iki şeyden her biri). *eş.* eşbiçimli.

izomorfizm *a. Fr.* **1** *ruhb.* beyindeki uyaran alanının bilinçte beliren görüntülerle noktası noktasına benzerlik gösterdiğini öne süren görüş. *eş.* eşbiçimcilik. **2** *kim.* ve *yerb.* benzer yapıda olan maddeler arasındaki billurlaşma benzerliği. *eş.* eşbiçimlilik. **3** *mat.* matematiksel iki küme arasındaki benzerlik ilişkisi. *eş.* eşbiçimlilik. **4** *hayb.* organizmadaki çeşitli soylardan doğan benzerlik. *eş.* eşbiçimlilik.

izoterm *a.* ve *s. Fr. coğr.* sıcaklığı eşit olan (yeryüzü noktalarından her biri). *eş.* eşsıcak. **izoterm eğrisi** *Fr. T. coğr.* sıcaklığın yeryüzündeki ya da yeryüzünün bir bölgesindeki dağılışını göstermek için çizilen haritalarda, eşit sıcaklıktaki yerleri birleştiren iç içe eğrilerden her biri. *eş.* eşsıcak eğrisi.

izotop *s. Fr. kim.* kitleleri değişik ama kimyasal özellikleri eş olan (aynı atom sayısını taşıyan element).

J

jagar *a. bkz.* **jaguar**.

jaguar *a. Fr. (Amerika yerlilerinin dilinden) hayb.* Güney Amerika'da yaşayan, Orta Amerika'da da bulunan, postu iri benekli, çok güçlü, çok yırtıcı bir pars türü.

jaket *a. Fr. bkz.* **ceket**.

jaketatay *a. Fr.* erkeklerin resmi ziyaret ve davetlerde giydikleri, siyah kumaştan yapılmış, etekleri uzun ve ön köşeleri yuvarlak kesilmiş, arkası uzunca yırtmaçlı ceket.

jakoben *a. Fr. (Fransız Devrimi'nin önde gelen kişilerinden Robespierre ve arkadaşlarının da içinde bulunduğu ünlü siyasal topluluğun adından) mec.* halk adına halka karşın devrimci girişimlerde bulunan kimse, seçkin azınlık devrimcisi, devrimci demokrat, tepeden inmeci, dayatmacı.

jakobence *be. Fr. T.* jakobene yaraşır bir biçimde.

jakobenizm *a. Fr.* jakobence tutum ve davranış, jakobenlik.

jakobenleşmek *(nsz) Fr. T. mec.* halk adına halka karşın devrimci eylemler yapmaya eğilim göstermek.

jakobenlik *a. Fr. T.* jakoben olma durumu.

jakuzi *a. (marka adından)* suyu güçlü bir burgaç gibi döndürerek vücuda masaj yapan banyo küveti.

jaluzi *a. Fr.* şerit biçiminde ince metal ya da plastik levhalardan yapılmış, tül perde işlevi gören, dışarıdan görülmeksizin dışarıyı görmeyi sağlayan bir pencere kapama düzeni.

jambon *a. Fr.* saklamak için tuzlama ya da dumanlama yoluyla hazırlanmış domuz budu ya da kolu.

jandarma *a. Fr.* **1** yurt içinde özellikle kırsal yerleşim yerlerinde bir tür polis olarak genel güvenliği ve kamu düzenini korumakla görevli, hükümet buyruklarının ve yasal düzenlemelerin yerine getirilmesini sağlayan silahlı askeri kolluk gücü. **2** bu güçte görevli asker. **3** *s. mec.* açıkgöz.

jandarmalık *a. Fr. T.* **1** jandarmanın görevi. **2** *mec.* açıkgözlük.

janjan *s. Fr.* kıpırdadıkça türlü renklerde ışıldayan (kumaş, deri vb.) *eş.* yanardöner.

janjanlı *s. Fr. T.* janjan özelliği taşıyan, yanardöner olan.

janr *a. Fr.* (sanatta) çığır, tür.

jant *a. Fr.* taşıtlarda, lastiklerin takıldığı, tekerleğin çember biçimindeki çelik bölümü.

japone *s. Fr.* **1** (uzun kollu kadın giysisi için) omuz kesimi bulunmayan, bol ve geniş (kol). **2** (kadın giysisi için) kolsuz.

japongülü *b. a. bkz.* **kamelya**.

japonhurması *b. a. bkz.* **trabzon-**

hurması.

japonsarmaşığı *b. a. (Japon özel adından) bitb.* asmagillerden, anayurdu Çin ve Japonya olan, sülüklerinin ucuyla duvara tutunabilen sarılıcı bir süs bitkisi.

jargon *a. Fr.* **1** külhanbey, hırsız gibi kişilerin ve çevrelerinin konuştukları özel dil, ağız. **2** anlaşılamayan, bozulmuş dil.

jarse *a. Fr. (Jersey Adası'nın adından)* **1** ipekli ya da yünlü, esnek dokunmuş kumaş. **2** *s.* bu kumaştan yapılmış ya da esnek örülmüş (giyecek).

jartiyer *a. Fr.* kadınların giydiği çorapları dizin üstünde ya da altında tutmaya yarayan lastikli bağ.

jel *s. Fr.* diş macunu ve benzeri kimi maddelerin pelte koyuluğunda ve saydam olduğunu belirtmek için kullanılır.

jelatin *a. Fr.* hayvanların kemik ve kıkırdak gibi dokularından ya da bitkisel yosunlardan elde edilen, genellikle hekimlikte ve fotoğrafçılıkta kullanılan, saydam, renksiz, kokusuz bir madde.

jeloz *a. Fr. bkz.* **agaragar**.

jenerasyon *a. Fr.* **1** atalar ve torunlar zincirinde halka. *eş.* kuşak, soy. **2** *topb.* yaklaşık olarak 25-30 yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği. *eş.* kuşak. **3** *fels.* yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın koşullarını, dolayısıyla da birbirlerine benzer sıkıntıları, yazgıları yaşamış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin oluşturduğu topluluk. *eş.* kuşak. **4** *mec.* (bilgisayar ve benzeri makinelerde) belli özelliklerle piyasaya sürülen bir makinenin daha gelişmişi çıkıncaya değin kullanımda olanı.

jeneratör *a. Fr. fiz.* herhangi bir mekanik enerjiyi elektrik akımına çeviren aygıt. *eş.* üreteç, dinamo.

jenerik *a. Fr. sin.* bir filmde emeği bulunanların adını, filmin yapımıyla ilgili bilgileri vb. içine alan, genellikle filmin başında sunulan liste. *eş.* tanıtma yazısı.

jenital *s. Fr.* (insan ve hayvan için) üreme organıyla ilgili.

jenotip *a. Fr. bkz.* **genotip**.

jeobotanik *a. Fr.* bitkilerin yeryüzündeki dağılımını konu alan bilim.

jeodezi *a. Fr.* Yer'in boyutlarını ve biçimini konu alan bilim. *eş.* yerölçüm.

jeodinamik *a. Fr.* yerkabuğunda, deprem, volkan gibi iç ve aşınma gibi dış etkenlerle oluşan değişiklikleri inceleyen yerbilim dalı.

jeofizik *a. Fr.* yeryuvarlağını ve atmosferi etkileyen doğal fiziksel olayları inceleyen fizik dalı.

jeofizikçi *a. Fr. T.* jeofizik uzmanı.

jeokimya *a. Fr. Ar.* yerkabuğunu oluşturan kimyasal öğelerin tümü.

jeolog *a. Fr.* jeolojiyle uğraşan uzman. *eş.* yerbilimci.

jeoloji *a. Fr.* Yer'in geçmiş çağlardaki oluşumunu, evrimini, yapısını, bileşimini ve ondaki değişimleri konu alan bilim. *eş.* yerbilim.

jeolojik *s. Fr.* jeolojiyle ilgili. *eş.* yerbilimsel.

jeomorfolog *a. Fr.* jeomorfoloji uzmanı.

jeomorfoloji *a. Fr.* yeryüzünün engebelerini ve aşınmayı inceleyen bilim.

jeopolitik *a. Fr.* **1** içinde bulunduğu coğrafyanın ve onun yanı sıra ekonominin, nüfusun vb. bir devletin siyasası üzerindeki etkisi. **2** bir devlette, bir bölgede uygulanan siyasayla o yerin coğrafyası arasındaki ilişki. **3** bir devletin saldırgan nitelikteki genişlemesini, siyasal coğrafya ve ekonomi açısından

haklı kılmaya yönelik siyasal öğreti.

jeosantrik *s. Fr. gökb.* başlangıç noktası olarak Yer'in özeğini alan (devinim). *eş.* yerözekçil.

jeosantrizm *a. Fr. fels.* Yer'i evrenin en önemli varlığı ve merkezi sayanların görüşü. *eş.* yerözekçilik.

jeosenklinal *a. Fr.* yerkabuğunun çok uzun bir süre çöken, bu çökmeye bağlı olarak da kat kat bir biçimde kalın tortullarla dolmuş bulunan bölümü.

jeosismik *s. Fr.* toprak altında derinlerde oluşturulan patlama sonucu yayılan dalgaları inceleyerek yeryüzü katmanlarındaki madenleri bulma yöntemi.

jeostrateji *a. Fr.* bir ülkenin bulunduğu konum da göz önüne alınarak düzenlenmesi gereken strateji.

jeostratejik *s. Fr.* jeostratejiyle ilgili.

jeotermal *s. Fr.* yeraltında kaldığı ya da yeraltından geçtiği için ısısı yüksek olan. **jeotermal enerji** *Fr.* yeraltından çıkan sıcak sudan ve onun buharından sağlanan enerji.

jeotermi *a. Fr.* **1** yerkürede oluşan ısı olaylarının incelenmesi. **2** yerküredeki sıcaklık dağılımı, ısı alışverişi gibi ısı koşullarını inceleyen jeofizik dalı. **3** magmanın derinliklerinden doğan ısı erkesi.

jeotermik *s. Fr.* jeotermiyle ilgili.

jeotropizma *a. Fr. bitb.* bitkilerde köklerin ve sapların, yerçekiminin etkisiyle belli bir doğrultu almaları özelliği. *eş.* yereyönelim.

jest *a. Fr.* **1** konuşurken el, kol ve başla yapılan belirli ve anlamlı devinim. **2** yerinde yapılan ve beğenilen davranış.

jet *a. İng.* tepkili uçak. **jet gibi** (ya da **jet hızıyla**) *İng. T. be. ha.* çok hızlı bir biçimde.

jeton *a. Fr.* kumbaralı telefonu açmak, deniz taşıtlarına binmek, kimi yerlere girmek için para yerine kullanılan, metal ya da plastikten yapılmış küçük marka. **jeton düşmek** *Fr. T. arg.* ayrımsamak, anlamak. **jeton** (ya da **jetonu**) **geç düşmek** *Fr. T. arg.* bir şeyi biraz geç anlamak.

jetoncu *a. Fr. T. ha.* telefon jetonu satan kimse.

jigolo *a. Fr.* geçimi varsıl ama yaşlı bir kadınca sağlanan, onun sevgilisi durumundaki genç erkek. **jigolo tutmak** *Fr. T.* (yaşlı ve varsıl bir kadın) genç bir erkek sevgili edinmek.

jikle *a. Fr.* motorlu taşıtlarda, motorun yüksek devirde çalışabilmesi için fazla benzin akışını sağlayan düzenek.

jiklet *a. İng. bkz.* **çiklet**.

jile *a. Fr.* kadınların bluz üzerine giydikleri yelek.

jilet *a. İng. (Gillette özel adından)* ince çelikten yapılmış iki yanı ya da tek yanı keskin tıraş bıçağı. **jilet gibi** *İng. T.* çok keskin. (bıçak vb.)

jimnastik *a. Fr.* **1** vücudu güçlendirmek ve çevikleştirmek ereğiyle yapılan bedensel alıştırmaların tümünün genel adı. *eş.* idman. **2** erkeklerde, yer alıştırmaları, barparalel, barfiks, halkalar ve kulplu beygir; bayanlarda, yer alıştırmaları, eşit olmayan çubuklar, barfiks, denge kalası alıştırmalarını kapsayan yarışma disiplini. **jimnastik yapmak** *Fr. T.* vücudu güçlendirmek ve çevik bir duruma getirmek için bedensel devinimler yapmak.

jimnastikçi *a. Fr. T.* **1** *sp.* jimnastik sporuyla uğraşan sporcu. **2** *ha.* jimnastik öğretmeni.

jinekolog *a. Fr.* jinekoloji uzmanı hekim. *eş.* nisaiyeci.

jinekoloji *a. Fr.* **1** kadın organizmasını ve cinsel organını fizyolojik, morfolojik ve patalojik yönden konu alan bilim dalı. *eş.* nisaiye. **2** kadın hastalıklarını konu alan hekimlik dalı. *eş.* nisaiye.

jip *a. İng. bkz.* **cip**.

jips *a. Fr. yerb.* toprak içinde sıkışık çok taneli kütleler ya da billur halinde bulunan, pişirilip toz durumuna getirilerek alçı yapılan hidratlı kalsiyum sülfat. *eş.* alçıtaşı.

jiujitsu *a. (Japoncadan)* Japon silahsız savunma sanatı olarak dünyaya yayılan, güçten çok yönteme dayanan, çıplak elle savunma tekniği.

jiujitsucu *a.* jiujitsuyu spor olarak yapan sporcu.

joker *a. İng.* iskambilde benekli dört kâğıt dizisi dışında kendine özgü bir kâğıt olan ve birçok iskambil oyununda her kâğıt yerine geçebilen kart.

jokey *a. İng. bkz.* **cokey**.

jonglör *a. Fr.* **1** el çabukluğuyla birtakım şaşırtıcı oyunları sahnede gösteri olarak sunan kimse. *eş.* hokkabaz. **2** *s. mec.* yalan dolanı meslek edinmiş, başkalarını aldatarak iş gören (kimse).

jorjet *a. Fr.* **1** genellikle pamuktan dokunmuş, çok bükümlü, bürümcük görünüşlü bir kumaş. **2** *s.* bu kumaştan yapılmış olan.

jöle *a. Fr.* **1** meyve suyunun şekerle kaynatılmasıyla istenilen yoğunlukta elde edilmiş şekerleme. **2** et suyunun soğuduktan sonra esnek, gevşek bir kıvam almış durumu.

jön *s. Fr.* **1** genç. **2** *a.* önemli rollerde oynayan genç oyuncu. *eş.* jönprömiye.

jönprömiye *a. Fr. bkz.* **jön**[2].

judo *a. (Japoncadan)* jiujitsudan gelişmiş, tutmalara, fırlatmalara, hareketsiz bırakmalara vb. dayanan, silahsız olarak dövüş sporu.

judocu *a.* judo yapan ya da bu sporu öğreten kimse.

jul *a. İng. (fizik bilgini Joule'ün adından) fiz.* bir cisim üzerine uygulanan bir nevtonluk gücün uygulama noktasını, kendi doğrultusunda bir metre yer değiştiren iş birimi.

jurnal *a. Fr.* bir kimseyle ilgili olarak, yetkililere gizli verilen kovlama, kötüleme yazısı. **jurnal etmek** *Fr. T.* bir kimseyle ilgili olarak yetkililere kovlama, kötüleme yazısı vermek ya da bir kimseyle ilgili gizli bilgiyi yetkililere iletmek.

jurnalcı *s.* ve *a. Fr. T.* bir kimseyi jurnal eden (kimse).

jurnallamak *(-i) Fr. T. bkz.* **jurnal etmek**.

juro *a. (Juro özel adından) yerb.* ikinci çağın triasla kretase arasında kalan dönemi.

jübile *a. Fr.* **1** *esk.* Eski Ahit'e göre, Yahudilerde, elli yılda bir Tanrı'ya ve dinlenmeye ayrılan yıl. **2** Katoliklerde, Roma'ya hacca gidenlerin günahlarının kilisece bütünüyle bağışlandığı yıl. **3** bir evliliğin ellinci yılında düzenlenen kutlama. **4** bir meslekte uzun bir süre başarılı olarak çalışan bir kimse için düzenlenen tören.

Jüpiter *ö. a. Fr. gökb.* gezegenlerin en büyüğü olan ve Güneş'e yakınlık yönünden beşinci durumdaki gezegen. *eş.* Erendiz, Müşteri.

jüpon *a. Fr.* kadınların giysi altına giydikleri etek.

jüri *a. Fr.* yarışma, sınav gibi etkinliklerde, başarılı olanları, üstün görülenleri seçmesi için oluşturulmuş geçici kurul. *eş.* seçici kurul.

jüt *a. (Bengali dilinden)* **1** *bitb.* ıhlamurgillerden, Hindistan'da ve Bangladeş'te yetişen, lifleri ip, çuval yapımında kullanılan bir bitki. **2** bu bitkinin liflerinden yapılan dokuma.

K

kabala *a. İbr.* **1** Yahudilerde, yazılı olarak bulunan Tanrısal yasaların yanı sıra, kuşaklar boyunca ağızdan ağıza yaşatılan dinsel buyrukların, İbrani felsefesinin ve mitolojisinin tümü. **2** bir öğretiye bağlananların tümü. **3** doğaüstü varlıklarla bağlantı kurma sanatı.

kabalacı *a.* ve *s. İbr. T.* kabala konusunda uzman olan, kabalayla uğraşan (kimse).

kabalacılık *a.* kabalacı olma durumu.

kabalist *a. Fr. bkz.* **kabalacı.**

kaban *a. Fr.* palto yerine giyilen, ancak kalçaya değin örten, genellikle kukuletalı üst giysisi.

kabare *a. Fr.* **1** çeşitli gösterilerin yapıldığı gece kulübü, özellikle atraksiyon ve revülerin yer aldığı eğlence yeri. **2** meyhane. **kabare şarkısı** *Fr. Ar. müz.* sanat değeri olmayan hafif şarkı. **kabare tiyatrosu** *Fr. tiy.* **1)** güldürücü ve eğlendirici olmasına karşın temelde ciddi olan, her türlü güncel sorunu, özellikle siyasal ve toplumsal konuları ince bir alayla, iğneleyici, yerici, taşlayıcı bir tutumla ele alan skeçler, monologlar, şarkılar, şiirler vb.lerle toplum eleştirisine yönelen gösteri türü. **2)** *tiy.* bu tür gösteriler sunan ve gösteri sırasında içki de içilebilen küçük tiyatro.

kabareci *a. Fr. T. tiy.* kabarede gösteri yapan kimse, kabare oyuncusu.

kabin *a. Fr.* **1** bir iki kişinin sığabileceği küçük özel bölme. **2** gemilerde, uçaklarda, uzaygemilerinde küçük bölme, odacık. **3** plajlarda soyunup giyinmede yararlanılan özel, kapalı yer, küçük bölme.

kabine *a. Fr. esk.* **1** ülkenin işlerini yürütmekle görevli, başbakan ve bakanlardan oluşan kurul. *eş.* bakanlar kurulu, hükümet. **2** hekim muayenehanesi, küçük oda. **3** *bkz.* **kabin**[3]. **4** hela.

kablo *a. Fr.* elektrik akımını iletmekte kullanılan, üzeri yalıtkan bir maddeyle kaplanmış metal tel. **kablolu televizyon** *Fr.* televizyon yayınlarının kablo aracılığıyla yalnızca abonelere ulaştırıldığı yayın türü.

kablocu *a. Fr. T.* kablo döşeyen kimse.

kablolu *s. Fr. T.* **1** kablosu bulunan. **2** bir kablo aracılığıyla yapılan. **kablolu televizyon** *Fr. ha.* kablolu yayın yapan televizyon.

kabotaj *a. Fr.* bir ülkenin kıyıları boyunca, iskele ve limanları arasında gemi işletme işi. **kabotaj hakkı** *Fr. Ar. huk.* bir ülkenin karasularında, göllerinde ve akarsularında gemi bulundurma, bunlarla taşıma yapma hakkı.

kadana *a. Mac.* iri yapılı bir cins at. **kadana gibi** *Mac. T.* iri yapılı, iriyarı (kadın).

kadastro *a. İt.* düzenli ve sağlam bir tapu sicili oluşturmak ereğiyle bir ülkedeki bütün arazi, arsa ve mülklerin yerlerinin, alanlarının, sınırlarının, değerlerinin ve hukuksal durumlarının devlet eliyle saptanıp plana bağlanması işi. *eş. yeni* yeryazım. **(bir yerden) kadastro geçmek** *İt. T.* kadastrosu yapılmak.

kadastrocu *a. İt. T. ha.* kadastro işini yapan görevli.

kadastrolamak *(-i) İt. T.* kadastrosunu yapmak.

kadastrolanmak *(nsz) İt. T.* kadastrosu yapılmak, kadastro geçmek.

kadavra *a. İt.* tıp öğreniminde, görerek, uygulayarak öğrenim amacıyla üzerinde çalışmalar yapılmak üzere hazırlanmış, ölü insan ya da hayvan vücudu. *eş. yeni* ölük. **kadavra gibi** *İt. T.* kuru, sıska (vücut).

kadavralaşmak *(nsz) İt. T. mec.* (vücut) çok zayıflamak, kadavra durumuna gelmek.

kadırga *a. Yun. esk. den.* hem yelkenle, hem de kürekle yol alan, özellikle Akdeniz'de kullanılmış olan bir savaş gemisi.

kadırgabalığı *b. a. Yun. T. hayb. bkz.* **ispermeçet balinası**.

kadmiyum *a. Fr. kim.* simgesi Cd, atom sayısı 48, atom ağırlığı 112,41, yoğunluğu 8,6 olan, 320 santigrat derecede ergiyen, maden yataklarında çinkoyla birlikte bulunan, kalay görünüşünde, kolay işlenen, tel durumuna gelebilen, elektrik ve seramik sanayiinde kullanılan bir element.

kadraj *a. Fr.* ölçme işi, ölçü.

kadran *a. Fr.* kronometre, saat, pusula gibi aygıtlarda, üzerinde yazı, rakam ya da başka imler bulunan düzlem.

kadril *a. Fr.* **1** XVIII. yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkan, çok sayıda çiftlerin bir arada oynadıkları, çeşitli figürleri olan bir salon dansı. **2** bu dansın müziği.

kadro *a. İt.* **1** bir kamu kuruluşunun, bir işletmenin vb. yönetim, yönlendirme ya da denetim işlerini yürütenler ve bunların görev, yetki ve sorumluluklarının tümü. **2** bu kişi, görev, yetki ve sorumlulukları sayı, nitelik ve aşamalarıyla gösteren çizelge. **3** bu çizelgedeki yer. **4** herhangi bir işi birlikte yürütecek olanların topu. **5** motosiklet ve bisiklette iskeleti oluşturan metal bölüm.

kadrolandırmak *(-i) a. İt. T.* kadroda yer vermek.

kadrolaşmak *(nsz) İt. T.* **1** yeni bir kadro oluşturmak. **2** *mec.* çok kişinin çalıştığı bir yerde, genellikle kamu kuruluşlarında kendi siyasal eğilimine yakın kişilere iş vermek, onları yetkili yerlere getirmek.

kadrolu *s. İt. T.* (bir işyerinde) kadroya alınmış bulunan, kadrosu olan.

kadrosuz *s. İt. T.* kadrosu olmayan.

kadük *s. Fr.* değerini, önemini yitirmiş, eskimiş olan. **kadük olmak** *Fr. T.* (yasama meclisinin yenilenmesi dolayısıyla önceki meclise sunulmuş olan yasa öneri ve tasarıları) değerini yitirmek.

kadüklük *a. Fr. T.* kadük olma durumu.

kafe *a. Fr.* oturup çay, kahve, gazoz gibi sıcak, soğuk içecekler içilen, kahvaltı da yapılabilen yer, kafeterya.

kafein *a. Fr.* kahvede, çayda ve kola cevizinde bulunan, uyarıcı niteliği olan, hekimlikte de yararlanılan

bir madde.

kafeşantan *b. a. Fr.* içkili ve sazlı sözlü gazino.

kafeterya *a. İng.* **1** oturup çay, kahve, gazoz gibi sıcak, soğuk içecekler içilen yer. **2** herkesin, kendi yemeğini kendisinin bir tepsi içinde masasına götürüp yediği lokanta.

kakanoz *a. Yun. arg. bkz.* **kaknem**.

kakao *a. Fr. (Meksika dilinden) bitb.* **1** ikiçeneklilerden, Amerika'nın sıcak bölgelerinde yetişen, on metre boya ulaşabilen, almaşık yaprakli, düzgün ve küçük çiçekler açan, hıyar biçimli meyvesi olan, meyvesinde bulunan çekirdekleri için yetiştirilen bir ağaç. **2** bu ağacın meyve çekirdeği. **3** bu çekirdeklerin öğütülmesiyle elde edilen toz. **4** bu tozdan su ya da sütle hazırlanan içecek.

kakaolu *s. Fr. T.* içinde kakao bulunan.

kaknem *s. Yun.* **1** (kadın için) çirkin, hırçın, huysuz. **2** (kadın için) çok zayıf, sıska, kuru.

kakofoni *a. Fr. yaz.* kimi sözlerde, söz öbeklerinde, çıkakları birbirine yakın seslerin art arda gelmeleri sonucu söyleyişin güçlüğe uğraması, kulağı tırmalaması olayı. *eş.* kakışma.

kakofonik *s. Fr.* kulağa hoş gelmeyen, rahatsız edici (sözcük sesi).

kaktüs *a. Fr. bitb.* kaktüsgillerden, yaprakları yayvan ve dikenli, çok güzel ve parlak renkte çiçekler açan bir bitki. *eş.* atlasçiçeği.

kaktüsgiller *ç. a. Fr. T. bitb.* ikiçeneklilerden, sıcak ve kurak ülkelerde, özellikle çöllerde yetişen, susuzluğa çok dayanıklı, gövdeleri ve yaprakları dikenli, yaprakları etli, genellikle büyük, parlak renkli çiçek açan bir bitki familyası. *eş.* atlasçiçeğigiller.

kalaazar *a. Fr. bkz.* **maltahumması**.

kalafat *a. İt.* **1** *den.* geminin kaplama ve güverte döşeme tahtalarının aralarına üstüpü doldurduktan sonra ziftleyerek su geçirmez duruma getirme işi. **2** *tar.* Osmanlı döneminde yeniçerilerin giydiği, aşağısı dar, yukarısı geniş bir başlık. **3** *tar.* Osmanlı döneminde vezirlerin ve yüksek aşamalı devlet büyüklerinin giydiği bir başlık. **4** *mec.* onarma. **kalafat yeri** *İt. T.* gemi ve kayıkların onarıldığı, kalafatlandığı yer. **kalafata çekmek** *İt. T.* **1)** (gemiyi) onarmak için karaya çekmek. **2)** *mec.* (birini) azarlamak, paylamak.

kalafatçı *a. İt. T.* gemi ve kayıkları kalafatlayan usta.

kalafatlamak *(-i)* **1** *den.* gemi ve kayıkları kalafatla onarmak. **2** *mec.* onarıp çekidüzen vermek.

kalafatlanmak *(nsz) İt. T.* kalafatlamak eylemine konu olmak.

kalafatsız *s. İt. T.* (gemi, kayık vb. için) kalafatı kalmamış.

kalamar *a. Yun. hayb.* mürekkepbalığının bir türü.

kalamata *a. Yun.* tane olarak çok etli ve büyük zeytin.

kalamazo *a. İt.* özel yapıda, çok büyük boyutlu ve ciltli defter.

kalamin *a. Fr.* **1** *min.* doğada az bulunan, güç işlenen, hidratlı doğal çinko silikat. **2** yüksek ısıda işlenen metal parçalarının havayla teması sırasında yüzeyinde oluşan oksit katmanı. **3** bir motorun yanma odasında yakıtın tam olarak yanmamasından ileri gelen kömürlü tortu.

kalaminlenme *a. Fr. T.* bir çeliğin, kimi etkenler karşısında bir demir oksit tabakasıyla kaplanması.

kalamit *a. Fr.* **1** *min.* amfibol cinsinden bir mineral türü. **2** ilkçağ ağaç taşılı.

kalantor *a.* ve *s. İt.* varsıllığını giyim kuşamına da yansıtan, yaşlıca, gösterişe düşkün ve varlıklı (erkek).

kalantorca *be. İt. T.* kalantor gibi, kalantora yaraşır bir biçimde.

kalantorluk *a. İt. T.* kalantor olma durumu.

kalas *a. (Romanya'daki Galatz kentinin adından)* **1** kalın biçilmiş uzun tahta ya da kaba kereste. **2** ahşap yapılarda kiriş olarak kullanılan uzun ağaç. **kalas gibi** incelikten yoksun, kaba (kimse).

kalastra *a. İt. den.* cankurtaran filikalarını oturtmak için gemilerin güvertelerine konulan, kalın kütüklerden yapılmış sehpa.

kalaşnikof *a. Rus. (Rus mühendis Mihail Kalaşnikof'un adından)* asıl adı AK47 olan, Rus yapımı ve bütün dünyada çok tutulan bir hafif makineli tüfeğin yaygın adı.

kalay *a. kbd. (kimi kaynaklarda Ahmet Vefik'in bu sözcüğün Malaya dilinden geldiğini öne sürdüğü belirtilir) kim.* simgesi Sn, atom numarası 50, atom ağırlığı 118,7 ve yoğunluğu 7,20 olan, 232 santigrat derecede ergiyen, gümüş renginde ve parlaklığında, kolay işlenebilen yumuşak bir element.

kalaycı *a.* bakır kapları kalaylayan kimse.

kalaylamak *(-i)* oksitlenmesini önlemek ereğiyle, bir metal parçasını ya da bakır kapları kalay tabakasıyla kaplamak.

kalaylanmak *(nsz)* kalaylamak eylemine konu olmak.

kalaylatmak *(-i, -e)* kalaylanmasını ya da kalaylamasını sağlamak.

kalaylı *s.* kalaylanmış olan.

kalçete *a. İt. den.* el ile saç gibi örülmüş yassı halat.

kalçın *a. İt.* abadan ya da meşinden yapılmış, genellikle çizme içine giyilen, kalçaya değin çıkan çizmeye benzer nesne.

kaleska *a. Rus.* dört tekerlekli, üstü açık, hafif bir gezinti arabası.

kaleydoskop *a. Fr.* ucu buzlucamla kapatılmış metal ya da mukavvadan bir boru içine yerleştirilmiş aynaların aracılığıyla, boru içine konulan renkli küçük cisimlerin ve onların görüntülerinin oluşturduğu çeşitli biçimleri gösteren araç.

kaliborit *a. Fr. kim.* hidratlı doğal sodyum ve magnezyum boratı.

kalibre *a. Fr.* mermilerde, ateşli silahlarda çap.

kalifiye *s. Fr.* bir şeyi yapabilme ustalığını kazanmış olan, ustalaşmış olan, nitelikli.

kaliforniyum *a. ("California" yer özel adından)* simgesi Cf, atom sayısı 98, atom ağırlığı 244 olan, 1950 yılında küriyumun alfa tanecikleriyle bombardımanından yapay olarak elde edilmiş bulunan, aktinit grubundan, ışınetkinliği güçlü bir element.

kaligrafi *a. Fr.* harfleri, güzel biçimler vererek yazma sanatı, güzel yazı sanatı.

kalinis *a. Yun. hayb.* yağmurkuşunun bir türü.

kalinos *a. Yun. hayb.* levreğe benzeyen bir balık.

kalipso *a. Fr. müz.* iki zamanlı bir Jamayka dansı ve bu dansın müziği.

kalite *a. Fr.* **1** bir şeyin nasıl olduğunu belirten, onu öteki şeylerden ayıran, şöyle ya da böyle yapan özellik, farklı kılan üstünlük. **2** *fels.* bireyi, yaşantının bir yönünü ya da nesneyi ötekilerden ayırt etmeye yarayan ve ölçülebilen özellik. *eş.* nitelik. **3** *s. (Fransızcada*

bu anlamı yoktur) üstün nitelikli.

kaliteli *s. Fr. T.* **1** her yönden iyi ve üstün olan, kendinde bir üstünlük bulunan. **2** ayırt edici bir özelliği olan. **3** *mec.* işe yarar, değerli, üstün. *eş.* nitelikli.

kalitesiz *s. Fr. T.* kaliteli olmayan. *eş.* niteliksiz.

kalker *a. Fr. yerb.* kireç ocağında işlenerek kireç elde edilen, kalsiyum karbon tuzundan bileşik bir kayaç. *eş.* kireçtaşı.

kalkerleşmek *(nsz) Fr. T.* (toprak) kalker durumuna gelmek. *eş.* kireçleşmek.

kalkerli *s. Fr. T.* bileşiminde kireçtaşı bulunan.

kalkersiz *s. Fr. T.* bileşiminde kireçtaşı bulunmayan.

kalkojen *a. Fr. kim.* periyodik dizgede, altıncı kümedeki oksijen, kükürt, selenyum, tellür, polonyum elementlerinin ortak adı.

kalkolitik *a.* ve *s. Fr.* bakırın kullanılmaya başlamasıyla nitelenen tarihöncesi dönem.

kaloma *a. İt. den.* demir atmış bir geminin çapa zincirinin su içinde kalan bölümü.

kalomel *a. Fr. kim.* cıva bileşimlerinden olan ve hekimlikte kullanılan zehirli bir madde. *eş.* tatlısülümen.

kalori *a. Fr. fiz.* **1** doğal atmosfer basıncında, ısınma ısısı 15 santigrat derecelik suyun kine eşit olan bir cismin bir gramının sıcaklığını 1 santigrat derece yükseltmek için gereken ısı miktarına eşit olan ısı birimi. **2** kalori sözcüğü, besinlerin dokular içinde yanarak vücudun sıcaklık ve erkesini sağlama değerlerinin ölçülmesinde de kullanılır.

kalorifer *a. Fr.* **1** merkez ve depo durumunda bulunan bir kazandan çıkan sıcak su, buhar ya da havayı borular içinde dolaştırmak yoluyla bir yapının her yanını ısıtan araç. *eş. yeni* ısıtaç. **2** *ha.* radyatör.

kaloriferci *a. Fr. T.* **1** kalorifer döşeyen ya da onaran kimse. **2** kaloriferi yakan kimse.

kalorifercilik *a. Fr. T.* **1** kalorifer döşeme ya da onarma işi, uğraşı. **2** kaloriferi yakma görevi, işi.

kalorimetre *a. Fr. fiz.* cisimlerin ısınma ısısını ölçmeye yarayan aygıt. *eş.* ısıölçer.

kalorimetri *a. Fr.* türlü doğal ya da yapay fiziksel olaylar sırasında açığa çıkan ısı miktarının ölçülmesini konu alan fizik dalı. *eş.* ısıölçüm.

kaloş *a. Yun. bkz.* **galoş**.

kalseduan *a. Fr. min.* yapısında billur durumunda kuvars ve biçimlenmemiş silis bulunan, maviye çalan beyaz renkte bir akik türü.

kalsemi *a. Fr.* kanda bulunması gereken kalsiyum miktarı.

kalsit *a. Fr. min.* billur durumunda doğal kalsiyum karbonat.

kalsiyum *a. Fr. kim.* simgesi Ca, atom sayısı 20, atom ağırlığı 40,08, yoğunluğu 1,55 olan ve 800 santigrat derecede ergiyen, doğada serbest durumda bulunmayan, sarımtırak beyaz renkte, yumuşak bir element. **kalsiyum hidroksit** sönmüş kireç, $Ca(OH)_2$.

kalsiyumlu *s. Fr. T. kim.* bileşiminde kalsiyum bulunan.

kalsiyumsuz *s. Fr. T. kim.* bileşiminde kalsiyum olmayan.

Kalvenci *ö. a. Fr. (papaz Calvin'in adından)* Kalvencilik öğretisini benimsemiş kimse.

Kalvencilik *ö. a. Fr. (papaz Calvin'in adından)* Fransa'da, papaz Jean Calvin'in 1532 yılında kurduğu, Papa'nın yetkisini yadsıyan, Tanrı'yla kul arasına hiçbir otoritenin giremeyeceğini söyle-

yen ve Hıristiyanlığı eski sadeliğine döndürmek gerektiğini öne süren, Katolikliğe aykırı bir Hıristiyan öğretisi.

kalyon *a. İt. tar.* hem yelkenle hem de kürekle yol alan, savaş gemilerinin en büyüğü.

kalyoncu *a. İt. T. tar.* **1** kalyonlarda görevli asker. **2** deniz eri, denizci.

kamanço *a. İt. arg.* elden ele aktarma, elden ele geçirerek yükleme. **kamanço etmek** *İt. T. arg.* elden ele aktarmak, geçirmek, elden ele aktararak yüklemek.

kamara *a. İt.* **1** gemilerde yolcu ve gemicilerin kaldıkları oda. **2** İngiltere yasama meclisini oluşturan ***avam kamarası*** ve ***lortlar kamarası*** tamlamalarında "meclis" anlamında geçer.

kamarilla *a. İsp.* önder gibi davranan bir büyük güç sahibini perde arkasından yöneten kimse.

kamarot *a. İt.* yolcu gemilerinde yolcuların hizmetine bakan görevli.

kambiyo *a. İt. tic.* **1** iki ayrı ülke paralarının birbirleriyle değiştirilmesi. **2** yabancı bir ülkedeki bir alacağın tahsili, bir borcun ödenmesi ya da bir yabancı ülkeden toplanan para ya da para yerine geçen taşınabilir değerlerin başka bir yere aktarılması için yapılan işlem. **3** bu işlemlerin yapıldığı yer.

kambiyocu *a. İt. T.* kambiyo işleriyle uğraşan, bu konuda uzman kimse.

kambiyoculuk *a. İt. T.* kambiyo işlemleri.

kambriyen *a. (Cambria bölgesinin adından) yerb.* paleozoik çağın ilk dönemi ve bu dönemde oluşmuş yer katmanları. **kambriyen öncesi** *yerb.* Yer'in tarihinde, paleozoik çağın ilk döneminden de önce, dağların ve magma olaylarının oluştuğu çok uzun bir zaman süresi. *eş.* prekambriyen.

kame *a. Fr.* değişik renkli üst üste iki katmanı bulunan ve üstteki katmanına kabartma bir desen yontulabilen değerli bir taş.

kamelya *a. (Moravyalı Cizvit din adamı Camellus'un adından) bitb.* çaygillerden, anayurdu Uzakdoğu olan, her yerde bir süs bitkisi olarak yetiştirilen, birçok çeşidi bulunan, yaprakları dayanıklı, kısa saplı ve büyük, katmerli, beyaz, pembe ya da kırmızı çiçekler açan bir ağaççık ya da ağaç. *eş.* çingülü, japongülü.

kamera *a. İng.* **1** *sin.* sinema filmi çevirmekte kullanılan, görüntüleri film şeridi üzerine kaydeden aygıt. *eş.* alıcı. **2** *ünl. sin.* bir çekime başlanırken, yönetmenin alıcının çalıştırılması için verdiği buyruk. **3** fotoğraf makinesi.

kameraman *a. İng. sin.* ve *TV.* kamerayı çalıştıran ve yöneten ve görüntülerin film üzerine geçirilmesini sağlayan kimse. *eş.* alıcı yönetmeni.

kameriye *a. Yun.* bahçelerde yaz günlerinde oturulmak için yapılan, kafes biçiminde ve kubbeli, üstü sarmaşık bitkilerle örtülen süslü çardak.

kamikaze *a. (Japoncadan)* düşmana uçağıyla intihar dalışı yapan pilot.

kamineto *a. İt.* küçük boy ispirto ocağı.

kamp *a. Fr.* **1** genellikle kent dışı bir yerde, dinlenmek, bir şeye hazırlanmak için çadır, baraka gibi eğreti barınaklarla oluşturulmuş konaklama yeri. **2** böyle bir yerde konaklama. **3** tutsakların ya da siyasal sürgünlerin toplu olarak tutuldukları yer. **4** belli bir amaç ya

da çıkar doğrultusunda bir araya gelenlerin oluşturduğu topluluk. **kamp kurmak** *Fr. T.* kamp yapılacak yerde gerekli düzeni oluşturmak. **kamp yapmak** *Fr. T.* dinlenmek ya da bir spor yarışmasına vb. gerektiği biçimde hazırlanmak için bir kampta bir süre yaşamak. **kampa çıkmak** *Fr. T.* kamp yapmak üzere bir yere gitmek. **kampa girmek** *Fr. T.* bir yarışına öncesi, bir kampta, yarışmaya gerektiği ölçüde hazırlanmak.

kampana *a. İt.* **1** çan. **2** *den.* gemilerde, işaret vermek için çalınan çan. **3** *arg.* erbezi. **kampana çalmak** *İt. T.* (gemilerde, istasyon gibi yerlerde) belirli durumları bildirmek için belirli vakitlerde çan çalmak. **(birinin) kampanasını sökmek** *İt. T. arg.* (birini) iyice dövmek.

kampanacı *a.* ve *s. İt. T. arg.* şarlatan, yalancı, düzenci, hileci.

kampanya *a. İt.* **1** (siyasa, ekonomi, kültür gibi alanlarda) belirli bir konuda ve belirli süredeki hızlı, yoğun ve yaygın etkinlik ya da etkinlik dönemi. **2** bir işe ayrılmış süre. **kampanya açmak** *İt. T.* (bir konuda, bir işin yapılabilmesi için) örgütlenerek, halkın destek ve yardımını sağlamak için sıkı bir çalışmaya girişmek.

kampanyacı *a. İt. T.* kampanya düzenleyen ya da kampanyaya katılan kimse.

kampçı *a. Fr. T.* kamp yapan kimse.

kampçılık *a. Fr. T.* **1** kamp kurma işi. **2** kamp yaşamı.

kamping *a. İng.* kamp kurma yeri, kamp[1].

kamplaşmak *(nsz) Fr. T.* belli bir amaç ya da çıkar çevresinde birleşen karşılıklı topluluklar oluşturmak.

kampus *a. İng.* bir üniversitenin, genellikle kent dışında, öğrenci yurdu, derslik, işlik gibi her türlü yapı ve etkinlik alanlarıyla birlikte toplu olarak yerleşmiş bulunduğu alan. *eş. yeni* yerleşke.

kamuflaj *a. Fr. ask.* görünmesini önlemek için, bir şeyi renklerle, beneklerle, dallarla vb. bezeyerek bulunduğu çevreye uydurma. *eş.* alalama.

kamufle *s. Fr.* üzeri örtülmüş, alalanmış, gizlenmiş. **kamufle etmek** *Fr. T.* **1)** *ask.* görünmesini önlemek için, bir şeyi renklerle, beneklerle, dallarla vb. bezeyerek bulunduğu çevreye uydurmak. *eş.* alalamak. **2)** başka bir görünüş vererek gizlemek, üstünü örtmek.

kamyon *a. Fr.* **1** ağır yüklerin taşınmasında kullanılan, motorlu büyük taşıt. **2** *arg.* iriyarı, göbekli erkek.

kamyoncu *a. Fr. T.* **1** kamyonu olan ve kamyonla taşıyıcılık yapan kimse. **2** kamyon sürücüsü.

kamyonculuk *a. Fr. T.* **1** kamyonla yük taşıyıcılığı işi, kamyon işleticiliği. **2** kamyon sürücülüğü.

kamyonet *a. Fr.* en çok 1500 kilogram yük taşıyan küçük kamyon.

kamyonetçi *a. Fr. T.* kamyoneti olan ve onunla taşıma işleri yapan kimse.

kana *a. İt. den.* teknenin suya batış durumunu göstermek üzere, geminin baş, orta ve kıç bodoslamalarına metre ya da kadem cinsinden olarak yazılan rakamlar.

kanal *a. Fr.* **1** kimi toprakları sulamak, bataklıkları kurutmak ya da gemilerin ulaşımını sağlamak amacıyla, insan eliyle açılmış suyolu. **2** *coğr.* iki kıyı arasındaki dar ve derin deniz. **3** *gövb.* içinden damar, sinir ya da bir sıvı geçen yol. **4** telefon, telgraf gibi aygıtlarda

iletişimi sağlayan, televizyonda yayımın yapıldığı, alındığı yol. **5** balıkçılıkta, genellikle bir ters alt akıntının bulunduğu ve balık sürülerinin yer aldığı derince sular. **6** tahtanın liflerine dik yönde açılan kırlangıç kuyruğu biçimli girinti.

kanalcık *a. Fr. T. gövb.* bir organizmadaki küçük kanal.

kanalıyla *be. Fr. T.* (bir kimse ya da şey) aracılığıyla, eliyle.

kanalet *a. Fr.* küçük suyolu, küçük kanal.

kanalizasyon *a. Fr.* kentlerde, yapıların pissularının, pisliklerinin atılmasını sağlayan, yeraltından geçen boru ve kanallardan oluşan düzen, lağım[1].

kanalize *a. Fr. (Türkçede genellikle "etmek" yardımcı eylemiyle birlikte kullanılır)* bir şeyi yoluna koyma, yönlendirme.

kanarya *a. İsp. (Atlas Okyanusu'ndaki Kanarya Adaları'nın adından) hayb.* ispinozgillerden, anayurdu Kanarya Adaları olan, yeşilimsi ya da sarı tüylü, koni biçiminde küçük gagalı, kuş meraklılarınca değişik özellikte olanları yetiştirilen, kafes kuşu olarak çok sevilen, küçük, ötücü bir kuş. **kanarya sarısı** *İsp. T.* açık sarı renk.

kanaryaçiçeği *b. a. İsp.* **1** *bitb.* çançiçeğigillerden bir bitki ve onun sarı renkli bir çiçeği.

kanaryalık *a. İsp. T.* kanarya yetiştirilen yer.

kanaryaotu *b. a. İsp. T. bitb.* çuhaçiçeğigillerden, tel köklü, sürüngen ince gövdeli, karşıt yaprakli, 30-40 cm. boya ulaşabilen, bütün bir yıl boyunca çiçek açan, tohumları kafes kuşlarına yem olarak verilen, otsu bir bitki.

kanasta *a. İsp.* elli ikilik iki takım kâğıtla ve ikişerli eş olan dört oyuncu arasında oynanan bir iskambil oyunu.

kanata *a. Yun.* tek kulplu ve geniş ağızlı su kabı.

kanava *a. İt. bkz.* **kanaviçe**.

kanaviçe *a. İt.* **1** el işleri için kullanılan, seyrekçe dokunmuş keten bezi. **2** bu bezin üzerine yapılmış işleme, nakış. **3** çuval yapmakta kullanılan, kendir ya da kenevir liflerinden yapılmış iplerden seyrek dokunmuş bez.

kanbiyit *a. Fr. min.* hidratlı doğal demir silikat.

kanca *a. İt.* **1** bir şey çekmekte kullanılan, ucu demir çengelli çubuk. **2** *ha.* bir şey asmaya yarayan madensel çengel. **3** *arg.* birine askıntı olan, onu rahat bırakmayan kimse. **(birine) kancayı takmak** (ya da **atmak**) *İt. T. arg.* bir kimsenin kötülüğü için sürekli bir biçimde uğraşmak, onu rahat bırakmamak.

kancabaş *b. a. İt. T. den.* başı kancaya benzer biçimde yapılmış tekne.

kancalamak *(-i) İt. T.* **1** kancayı bir şeye takmak. **2** kancayı bir şeye atıp çekmek.

kancalı *s. İt. T.* kancası[1,2] olan.

kancalıiğne *b. a. İt. T.* çengeliiğne.

kancalıkurt *b. a. İt. T. hayb.* ipsiler familyasından, incebağırsaklarda yaşayan, 10 milimetre boyunda, ağzı çift çengelli asalak solucan.

kançılar *a. İt.* elçiliklerde ve konsolosluklarda yönetimsel işleri ve yazı işlerini yürüten görevli.

kançılarlık *a. İt. T.* **1** elçiliklerde ve konsolosluklarda kançıların yaptığı iş. **2** elçiliklerde ve konsolosluklarda yönetim işlerine bakan görevlilerin tümü. **3** kançıların ve kançılarlık görevlilerinin içinde çalıştığı yapı. *eş.* kançılarya.

kançılarya *a. İt. bkz.* **kançılarlık**.

kandela *a. Fr.* ışık yoğunluğu ölçü birimi, mum; simgesi cd olan bu birim, belirli bir doğrultuda, alanı santimetre karenin altmışta biri olan ve platinin katılaşma sıcaklığında tam bir ışıksız cisim gibi ışıyan, bu doğrultuya dik bir deliğin ışık yoğunluğuna eşittir.

kanepe *a. Fr.* **1** birkaç kişinin oturabileceği genişlikte koltuk. **2** genellikle çay ve kokteyllerde konuklara sunulan, üstünde peynir, salam, sucuk gibi şeyler bulunan, bir lokmalık, incecik ve küçük ekmek.

kangren *a. Fr.* vücudun bir yerindeki dokunun tümüyle ölmesi. *eş. yeni* çürükçe. **kangren olmak** **1)** vücudun bir yerindeki dokular tümüyle ölmek. *eş. yeni* çürükçeleşmek. **2)** *mec.* kangrenleşmek[2].

kangrenleşmek *(nsz)Fr. T.* **1** kangren olmak. *eş. yeni* çürükçeleşmek. **2** *mec.* (bir durum, iş) düzelemeyecek bir duruma gelmek, rahatsızlık verici bir biçimde uzamak.

kangrenleştirmek *(-i) Fr. T.* **1** kangren durumunu almasına yol açmak. **2** *mec.* (bir işi, bir durumu) düzelemeyecek bir duruma getirmek.

kangrenli *s. Fr. T.* kangreni olan.

kanguru *a. (Avustralya yerlilerinin dilinden) hayb.* kangurugillerden, Avustralya'da yaşayan, ön ayakları kısa, art ayaklarıyla kuyruğu uzun ve çok güçlü, başı küçük, sıçrayarak yer değiştiren, dişisinin karnında yavrularını taşıyacak bir kesesi bulunan, iri, otçul bir memeli.

kangurugiller *ç. a. hayb.* memelilerden, Avustralya'da ve Yeni Gine'de yaşayan, sıçrayıcı, keseli hayvanlar familyası.

kaniş *a. Fr.* uzun ya da yumuşak ve kıvırcık tüylü, çok zeki bir süs köpeği.

kankan *a. Fr.* yalnız kadınların oynadığı çok hareketli bir Fransız dansı.

kano *a. Fr.* kürekle yol alan, dar ve uzun, hafif tekne.

kanon *a. Fr. müz.* eşit aralıklarla ilerleyen ama birlikte değil de birbiri ardınca duyulan iki ya da daha çok sesin birbirine kesin ve sürekli bir biçimde öykünmesiyle oluşan bütün.

kanotiye *a. Fr.* hasır, fötr ya da kumaştan yapılan, düz kenarlı şapka.

kanser *a. Fr.* kendiliğinden, düzensiz olarak bölünüp çoğalarak bulundukları bölge dışına yayılabilen ve doğal gelişimi ölüme yol açan, genellikle kötücül ur biçiminde olan bütün doku ve göze bozukluklarını kapsayan ortak ad.

kanserbilim *b. a. Fr. T.* kanser hastalıklarını konu alan hekimlik dalı. *eş.* kanseroloji, onkoloji.

kanserbilimci *b. a. Fr. T.* kanserbilim uzmanı hekim. *eş.* onkolog.

kanserleşmek *(nsz)Fr. T.* (bir ur, bir göze bozukluğu) kanser durumunu almak, kansere dönüşmek.

kanserli *s. Fr. T.* **1** kanser niteliğinde olan. **2** *a.* kansere yakalanmış kimse.

kanserojen *s. Fr.* kanser yapabilen, kansere yol açan.

kanseroloji *a. Fr. bkz.* **kanserbilim**.

kantaron *a. Yun. bitb.* **1** kızılkantarongillerden, yeryüzünün her yerinde, özellikle ılıman bölgelerde bol yetişen, acı köklü, sarı çiçekli, hekimlikte yararlanılan küçük bir bitki. **2** bileşikgillerden, tahıl tarlalarında kendiliğinden yetişen,

sarı, mavi, kırmızı ve beyaz çiçek açan türleri bulunan, mavi çiçekli türüne *peygamberçiçeği* de denilen, otsu bir bitki.

kantat *a. İt. müz.* yiğitlikleri konu alan ya da dinsel konuları işleyen, tek ya da çok sesli oda, konser ya da kilise müziği olarak düzenlenen beste.

Kantçı *ö. s. fels. (düşünür Kant'ın adından)* Kantçılığa ilişkin olan (düşünce) ya da Kantçılığı savunan, Kantçılık yandaşı (kimse).

Kantçılık *ö. a. (düşünür Kant'ın adından) fels.* XVIII. yüzyılda yaşamış olan Alman düşünürü Immanuel Kant'ın felsefesini çıkış noktası alan düşünce doğrultularının ortak adı.

kantin *a. Fr.* **1** okul, fabrika, hastane, kışla gibi yerlerde yiyecek ve içecek maddelerinin satıldığı yer. **2** bu tür kurumlarda işletilen ve yalnız o kurumda çalışanların yemek yediği lokanta. **3** *arg.* gerçek olmayan, uydurma, yalan, palavra (söz, haber). **kantin atmak** *Fr. T.* **1)** *arg.* uydurmak, yalan söylemek. **2)** *ha.* yalan söylemek, aldatmak. **3)** *ha.* abartmak.

kantinci *a. Fr. T.* **1** kantin işleten kimse. **2** *ha.* aldatıcı (kimse).

kantincilik *a. Fr. T.* kantin işletme işi.

kantiyane *a. Lat.* kızılkantarongillerden, hekimlikte iştah açıcı etkisinden yararlanılan bir bitki.

kanto *a. İt.* **1** tuluat tiyatrolarında, oyundan önce, genellikle kadın sanatçıların şarkı söyleyip dans ederek yaptığı gösteri. **2** bu gösteri sırasında söylenen şarkı.

kantocu *a. İt. T.* kanto söyleyen kadın sanatçı.

kanton *a. Fr.* İsviçre'de konfederasyonu oluşturan devletlerden her biri.

kantonit *a. Fr. (Gürcistan'daki Kanton yer adından) yerb.* doğal bakır sülfürü.

kanyak *a. (Fransızca "konyak"ın Türkçeleşmiş adı)* alkol derecesi yüksek, özel kokulu, sarımtırak renkte bir tür içkinin Türkiye'deki ticari adı. *eş.* konyak.

kanyon *a. İng. coğr.* genellikle kireçtaşı, kumtaşı gibi suyu kolaylıkla geçiren katmanlar içinde görülen, bir akarsuyun oyarak oluşturduğu, yamaçları duvar gibi dik, dar koyak. *eş. ha.* kapız.

kaolin *a. Fr. (Çin'deki Kaoling yer adından)* porselen yapımında kullanılan, ak ve gevrek kil. *eş.* arıkil.

kaolinit *a. Fr. kim.* arıkilin ana maddesini oluşturan, hidratlı alüminyum silikat.

kaolinli *s. Fr. T.* bileşiminde arıkil bulunan.

kaos *a. Fr.* **1** evrenin düzene girmeden önce içinde bulunduğu, biçimden ve düzenden yoksun, uyumsuz ve karmakarışık olan durumu. **2** *mec.* kargaşa, karışıklık.

kaotik *s. Fr.* kaosu andırır bir biçimde, çok karmakarışık.

kapari *a. Yun. bitb.* gebreotunun turşusu yapılan ya da bahar olarak kullanılan çiçek tomurcuğu ya da yemişi, gebre.

kaparo *a. İt.* bir sözleşmenin yapılışı sırasında, bağlanmayı güvenceye almak üzere, taraflardan birinin ötekine verdiği, miktarı anlaşmaya bağlı para. *eş.* pey akçası. **kaparo almak** *İt. T.* bir pazarlıkta, bir sözleşmede anlaşmaya varılmış paranın küçük bir bölümünü, güvence olarak önceden almak, pey akçası almak. **kaparo vermek** *İt. T.* bir pazarlıkta, bir sözleşmede anlaşmaya varılmış paranın küçük bir bölümünü güvence olarak, önceden

vermek, pey akçası vermek.

kaparoz *a. İt. (?) arg.* bir görevi kötüye kullanarak, yolsuz olarak ya da zorla elde edilen mal, para, rüşvet.

kaparozcu *s.* ve *a. İt. (?) T. arg.* görevini kötüye kulanarak, yolsuzca ya da zorla çıkar sağlamayı yol edinmiş (kimse).

kaparozculuk *a. İt. (?) T. arg.* kaparozcunun yaptığı iş.

kaparozlamak *(-i) İt. (?) T. arg.* bir malı, parayı, görevini kötüye kullanarak, yolsuzluk yaparak ya da zorla ele geçirmek, haksız olarak almak.

kapasite *a. Fr.* **1** (bir şeyin) içine alma sınırı. *eş.* sığa. **2** *fiz.* bir kondansatörün elektrik yığma sınırı. *eş.* sığa.

kapasiteli *s. Fr. T.* kapasitesi olan.

kapasitesiz *s. Fr. T.* kapasitesi olmayan.

kapik *a. Rus.* **1** rublenin yüzde biri değerindeki para. **2** *arg.* para. **kapik çalışmaz** *Rus. T. arg.* "bence para vermeye değmez, buna para vermem" anlamında kullanılır. **kapik tutmak** *Rus. T. arg.* para kazanmaya başlayıp para biriktirmek.

kapital *a. Fr. tic.* **1** artıkdeğer elde etmek için gerekli olan para, mal ve para ile ölçülebilir her türlü şey. *eş.* anamal. **2** bir ticaret girişiminin gerçekleştirilmesi ve yürütülmesi için gerekli olan, bu işte kullanılan para ve paraya çevrilebilen malların tümü. *eş.* anapara.

kapitalist *a.* ve *s. Fr.* **1** büyük parayla birlikte toprak, yapılar, makinelervb. gibi üretimde yararlanılan araçları da elinde bulunduran (kimse). **2** kapitalizm yandaşı. *eş.* anamalcı.

kapitalistleşmek *(nsz) Fr. T.* **1** anapara sahibi olmak. **2** anamalcı düzeni benimsemek. **3** *mec. ha.* çok parası olmak.

kapitalizm *a. Fr. topb.* üretim araçlarının özel ellerde bulunmasına, kapitale ve kâr amacına yönelik üretime dayanan toplumsal düzen. *eş.* anamalcılık.

kapitone *a. Fr.* **1** döşemelik ya da giyim eşyası yapımında kullanılan, içi pamuk ya da yün vatkayla doldurularak dikilmiş kumaş. **2** *s.* bu tür kumaştan yapılmış ya da bu biçimde dikilmiş.

kapitülasyon *a. Fr.* bir ülkede, yurttaşların zararına olarak, yabancılara verilen ayrıcalık hakları.

kapitüler *a. Fr.* sömürücü, sömürgeci.

kapnisit *a. Fr. yerb.* hidratlı doğal alüminyum fosfat.

kaporta *a. İt.* **1** otomobil, kamyon gibi motorlu kara taşıtlarında, motoru örten açılır kapanır biçimdeki kapak da içinde olmak üzere taşıtın sac bölümü. **2** *den.* gemi içinin aydınlanması ve hava alması için güvertede açılmış bulunan camekânlı, yuvarlak yer. **3** *arg.* kişinin yüz, giysi, ayakkabı vb.den oluşan dış görünümü.

kaportacı *a. İt. T.* kaporta[1] onaran usta.

kaportacılık *a. İt. T.* kaporta[1] yapma ya da onarma işi.

kapriçyo *a. İt. müz.* beklenmedik değişmeleri olan, çalgı ya da ses için bestelenmiş parça.

kapris *a. Fr.* düşüncesizce, geçici, değişken, huysuzca istek ya da davranış. **kapris yapmak** *Fr. T.* değişken, geçici, gereksiz isteklerde bulunarak huysuzca davranmak, huysuzluk etmek.

kaprisli *s. Fr. T.* kapris yapan, kaprisi olan.

kaprissiz *s. Fr. T.* kapris yapmayan, kaprisi olmayan.

kapsol *a. İt. bkz.* **kapsül**.

kapsül *a. Fr.* **1** ateşli silahlarda barutu ateşlemekte yararlanılan, horozun ya da iğnenin çarpmasıyla ateş alan, çabuk ateş alan özel bir barutla dolu, küçük, yuvarlak metal parça. **2** oyuncak tabancalarda kullanılan, şerit biçiminde iki kâğıt arasına konulmuş patlayıcı madde. **3** bir şişenin ağzını ve mantarının üstünü örten madeni başlık. **4** laboratuvarlarda kimi maddeleri eritmek, kimi sıvıları buharlaştırmak için kullanılan, ateşe dayanıklı, yarımküre biçimindeki kap. **5** *hayb.* bir organı ya da yapıyı çevreleyen kese biçimindeki zar. **6** *bitb.* kimi bitkilerde tohumları içinde taşıyan kuru kabuk. **7** kimi ilaçların kolay yutulmasını sağlamak için içine konulduğu, ilacın yapısını etkilemeyen, midede kolayca eriyen, jelatinden kap.

kaptan *a. İt.* **1** bir gemiyi yöneten, geminin her şeyinden sorumlu ve gemide her şeye yetkili deniz adamı. **2** yolcu otobüsü sürücüsü. **3** (uçakta) kaptan pilot. **4** *sp.* takım başı.

kaptanıderya *b. a. İt. Far. tar.* Osmanlı döneminde deniz kuvvetleri komutanı.

kaptanlık *a. İt. T.* **1** kaptanın yaptığı iş. **2** kaptanın görevi. **3** kaptanın mesleği ve aşaması.

kaptanpaşa *b. a. İt. T. bkz.* **kaptanıderya**.

kapuska *a. Rus.* doğranarak etle pişirilmiş lahana yemeği.

kaput (I) *a. Fr.* **1** asker paltosu. **2** otomobil, otobüs, kamyon gibi motorlu kara taşıtlarında motoru örten, açılır kapanır biçimde, sactan yapılmış kapak. **3** cinsel ilişkilerle bulaşabilecek hastalıklardan korunmak ya da gebeliği önlemek için erkeklerin cinsel ilişki sırasında penislerine taktığı, kauçuktan yapılmış ince, saydam kılıf. *eş.* prezervatif.

kaput (II) *a. Al.* kimi kâğıt oyunlarında karşısındakine hiç el, sayı vermeden yenme. **kaput etmek** *Al. T.* kimi kâğıt oyunlarında karşısındakini hiç el vermeden yenmek. **kaput gitmek** (ya da **olmak**) *Al. T.* **1)** kimi kâğıt oyunlarında hiç sayı alamamak. **2)** *arg.* (öğrenci) bitirme sınavlarında bütün derslerden kalmak, hiçbir dersten geçer not alamamak. **kaputu kesmek** *Al. T. arg.* **1)** kimi kâğıt oyunlarında bir tek el kazanmış olmak. **2)** (öğrenci) bitirme sınavlarında yalnız bir tek dersten geçer not almak.

kaputbezi *b. a. Fr. Ar.* pamuktan düz dokuma bez. *eş.* amerikanbezi.

kaputluk *s. Fr. T.* **1** kaput (I)[1] yapmak için kullanılacak ya da kaput yapmaya elverişli (kumaş). **2** *a.* kaputların konulduğu yer.

kapüşon *a. Fr.* **1** bir üst giysisinin yakasına ilikli durumda olup gerektiğinde başa geçirilebilen başlık. **2** çocuk başlığı.

karaantilop *b. a. T. Fr. hayb.* Hindistan'da yaşayan, yalnız erkeğinde uzun ve yay biçiminde boynuz bulunan bir antilop türü.

karabina *a. Fr.* yivli namlulu, kısa ve hafif bir tüfek.

karabinyer *a. Fr.* **1** İtalyan jandarması. **2** İspanyol gümrük koruma görevlisi.

karaborsa *b. a. T. İt.* piyasada bulunmayan bir malın gizlice, el altından çok yüksek fiyatla alınıp satılması işi. **karaborsa yapmak** bir malı piyasaya çıkarmadan karaborsada satmak. **karaborsaya düşmek 1)** (bir mal) gizlice, el altından alınıp satılır ol-

mak. **2)** bulunmaz olmak.

karaborsacı *a. T. İt.* karaborsa yapan kimse.

karafaki *a. Yun.* küçük boy rakı sürahisi.

karakoncolos *a. T. Yun.* **1** varlığı çocukları korkutmak için uydurulmuş, gerçekdışı, korkutucu bir yaratık. **2** *mec.* çok çirkin kimse.

karakter *a. Fr.* **1** bir nesnenin, bir bireyin ya da topluluğun kendine özgü olan, onu başkalarından ayıran temel belirti, onun davranışlarını belirleyen ana özellik. *eş. yeni* ıra, özyapı. **2** bir kimsenin ya da bir insan topluluğunun duygulanma ve davranış biçimi, tutumu. **3** üstün manevi özellik, güçlü kişilik. **4** basımcılıkta harf türü. **5** *fels.* kişinin kendi kendisine egemen olmasını, kendisiyle uyum içinde bulunmasını, düşünüş ve eylemlerinde, davranışlarında tutarlı, sağlam kalabilmesini sağlayan özellikler bütünü. **6** *ruhb.* ahlaksal değerlerle ilgili olarak kişinin, güçlüklere karşın, düzenli ve sürekli tepki göstermesini sağlayan özellikler bütünü. **7** *yaz.* roman, öykü, oyun gibi bir yazınsal üründe duygu, düşünüş, davranış ve tutkuları yönünden işlenen kişi. **karakter bozukluğu** *Fr. T. ruhb.* kişiliği oluşturan davranışlardaki bozukluk. **karakter özelliği** *ruhb.* kişileri karakterleri yönünden birbirinden ayıran tutum ve davranışlar.

karakteristik *s. Fr.* **1** bir kimseye, topluluğa ya da nesneye özgü olan (nitelik). *eş. yeni* ırasal, özyapısal. **2** *a. mat.* bir logaritmanın tam birimler anlatan bölümü.

karakterize *s. Fr. (Türkçede "etmek" yardımcı eylemiyle birlikte kullanılır)* ayırıcı özelliği ortaya konulmuş, ayırt edilmiş. **karakterize etmek** *Fr. T.* kendi ayırıcı özelliğini ortaya koymak, kendini belirli bir karakterle belirtmek. *eş. yeni* ıralamak.

karakterli *s. Fr. T.* **1** karakteri, kişiliği sağlam olan. **2** herhangi bir nitelikte karakteri olan.

karakteroloji *a. Fr. fels.* bireylerde karakterin oluşum, gelişim ve ayrımlarını konu alan bilim. *eş. yeni* ırabilim.

karaktersiz *s. Fr. T.* karakteri kötü, bozuk olan, güvenilir bir karakteri olmayan.

karamandola *a. Yun.* **1** genellikle ayakkabı ve terlik yüzü yapılan, satene benzer, parlak ve sağlam bir kumaş. **2** *s.* bu kumaştan yapılmış.

karambol *a. Fr.* **1** bilardo oyununda istekayla vurulan topun öteki toplara dokunması. **2** *mec.* kişilerin ya da nesnelerin birbirine çarpması, çarpışma, karışıklık. **karambol yapmak** *Fr. T.* bilardo oyununda topu öteki toplara vurdurmak. **karambole gelmek** *Fr. T.* (bir iş, bir şey) karışıklığa gelmek. **karambole getirmek** *Fr. T.* **1)** karışık durumdan yararlanarak bir kimseyi aldatmak. **2)** bir işi aşırı çabuklukla yaparak gereken özeni göstermemek.

karamela *a. İt.* eritilmiş ve biraz da yakılmış şekerle yapılan şekerleme.

karamusal *a. İt. den.* çifte demir atıldığında geminin dönmesiyle çapa zincirlerinin birbirine dolaşmasını engellemek için kullanılan X biçiminde ve fırdöndüye bağlı zincir düzeni.

karantina *a. İt.* **1** bulaşıcı bir hastalığın yaygın olduğu bir ülkeden, bir yerden gelen kişilerin, gemilerin, malların ve hayvanların geçi-

ci olarak bir yerde tutulup gözlemlenmesi biçiminde uygulanan sağlık önlemi. **2** hastanelerde, yatacak hastaların kayıt ve kabul işlemlerinin yapıldığı yönetim bölümü. **karantina koymak** *İt. T.* **1)** bulaşıcı bir hastalık dolayısıyla bir ülkeye, bir yere giriş çıkışı bir süre için durdurmak. **2)** *mec.* bir topluluğun baskısıyla bir kimseyi tek başına kalacak duruma sokmak. **karantina süresi** karantina[1] için gerekli olan süre.

karat *a. İng.* **1** elmas, zümrüt gibi değerli taşların tartısında kullanılan, iki desigramlık ölçü birimi. **2** *mec.* (insan için) değer, düzey, nitelik. *eş. Ar.* kırat.

karate *a. (Japoncadan)* VI. yüzyılda Japonya'da ortaya çıkan, o zamandan bu yana bir spor ve dövüş yöntemi olarak kullanılan, beden gücüne dayalı, ayak ve yumruk vuruşları üzerine kurulu bir oyun.

karateci *a.* karate yapan, bu sporda usta kimse.

karavan *a. İng.* insanların genellikle tatillerini geçirirken barınak olarak kullandıkları, içinde yataklar, masa, sandalye gibi eşyalar bulunan, bir otomobilin arkasına takılarak çekilen, tekerlekli araç. **karavan turizmi** *İng.* karavanla tatil yapmayı öngören turizm.

karavana *a. İt.* **1** genellikle orduda erlerin yemeğini dağıtmada kullanılan, çok miktarda yiyecek alan, çok derin ve kenarları dik metal kap. **2** (ordu, yatılı okul, cezaevi gibi yerlerde) yemek. **3** *min.* düz, ince ve yassı elmas. **4** *arg.* (atış taliminde) hedef tahtasını bile vuramama. **karavana borusu** *İt. T. ask.* yemek vaktini bildiren boru sesi. **karavanadan yemek** *İt. T. ha.* **1)** toplu olarak aynı kaptan yemek. **2)** *mec.* sade bir yaşam sürmek.

karavanacı *a.* ve *s. İt. T.* **1** *ask.* karavanayı taşıyan (asker). **2** *arg.* hedef tahtasını bile vuramayan (kimse).

karavela *a. İt. den.* **1** *esk.* büyük deniz teknesi. **2** gemilerde denizcilik kurallarına aykırı durum.

karavide *a. Yun. bkz.* **kerevit**.

karboksil *a. Fr. kim.* organik asitlerden olan, -COOH formülündeki tek değerli köklere verilen ad.

karboksilik *s. Fr. kim. bkz.* **karboksilli**.

karboksilli *s. Fr. T. kim.* yapısında bir ya da birden çok karboksil kökü bulunan (maddeler). *eş.* karboksilik.

karbon *a. Fr. kim.* simgesi C, atom sayısı 6, atom ağırlığı 12,01 olan, doğada elmas, grafit gibi billurlaşmış durumda ya da madenkömürü, linyit, antrasit gibi şekilsiz olarak bulunan element. **karbon dönemi** *Fr. T. yerb.* karbonun oluşmuş bulunduğu yerbilimsel dönem. *eş.* karbonifer. **karbon kâğıdı** *Fr. Ar.* yazarken yazılanın kopyasını elde etmek için yazı kâğıtlarının arasına konulan bir yüzü özel boyalı kâğıt.

karbonado *a. İsp.* kayaları delmekte kullanılan kara renkli elmas. *eş.* karaelmas.

karbonat *a. Fr. kim.* **1** karbonik asidin bazlarla bileşmesinden oluşan tuzların ortak adı. **2** sodyum bikarbonat.

karbonatlamak *(-i) Fr. T. kim.* karbonik asit alabilen maddelere bu gazı vererek onları karbonata dönüştürmek.

karbonatlı *s. Fr. T.* içinde karbonat bulunan.

karbondioksit *b. a. Fr. kim.* formülü CO_2, yoğunluğu 1,52 olan, sıfır santigrat derecede ve 35

atmosfer basıncı altında kolayca sıvılaşabilen, tadı ekşimsi bir gaz.

karbonhidrat *b. a. Fr. kim.* yağlar ve yumurta akı maddelerinin yanı sıra, insanların ve hayvanların organik besinlerinden en önemlisi olan organik kimya bileşiklerinin ortak adı.

karbonifer *a. Fr. yerb. bkz.* **karbon dönemi**.

karbonik *s. Fr. kim.* karbonla ilgili olan. **karbonik asit** *Fr. kim.* karbondioksidin suda erimiş durumuna verilen ad; bu gaz, organik ya da başka türden karbonlu maddelerin çürümesinden, yanmasından, bitkilerin ve canlıların solunumundan oluşur.

karbonil *a. Fr. kim.* iki kök değerli karbonmonoksit.

karbonit *a. Fr. kim.* karbon grubundan basit madde.

karbonlama *a. Fr. T.* **1** karbonlamak eylemi. **2** metalurjide çeliğe karbon verme işlemi.

karbonlamak *(-i)* bir madeni ya da alaşımı karbon yönünden zenginleştirmek.

karbonlaşmak *(nsz)Fr. T.* karbon durumuna gelmek, kömürleşmek.

karbonlaştırmak *(-i) Fr. T.* **1** organik maddeleri, özellikle odunu karbon durumuna dönüştürmek. **2** içine karışmış olan bitkisel maddeleri temizlemek için yünü asit banyosuna batırmak.

karbonlu *s. Fr. T.* bileşiminde, içinde karbon bulunan.

karbonmonoksit *b. a. Fr. kim.* karbon ya da bileşikleri tam yanmadığında oluşan, yandığında karbondioksit veren, formülü CO olan, 0,97 yoğunluğunda, renksiz, kokusuz, zehirleyici bir gaz.

karborundum *a. Fr. kim.* aşındırıcı madde olarak kullanılan silisyum karbürün ticaretteki adı.

karbür *a. Fr. kim.* karbonun başka bir elementle bileşmesinden oluşan madde.

karbüratör *a. Fr.* patlamalı motorlarda akaryakıtı buharlaştırıp havayla karışmasını sağlayan aygıt.

karbürleme *a. Fr. T.* metalurjide, madenden yapılmış bir ürünün karbon yönünden zenginleştirilmesi işlemi.

kardinal *a. Fr.* bir araya gelerek meclis oluşturan, Katolikliğin başı olan papayı seçen ve ona danışmanlık eden başpapazlardan her biri.

kardinalkuşu *b. a. Fr. T. hayb.* ispinozgillerden, oldukça büyük boylu, büyük gagalı, dikilgen tepelikli, parlak kırmızı renkli, birçok türü bulunan ötücü bir kuş.

kardinallik *a. Fr. T.* **1** kardinal olma durumu. **2** kardinalin görevi. **3** kardinalin makamı.

kardiyograf *a. Fr. hek.* yüreğin devinimlerini grafik biçiminde yazabilen aygıt. *eş.* elektrokardiyograf.

kardiyografi *a. Fr. hek.* yüreğin devinimlerini grafik biçiminde kaydetme yöntemi. *eş.* elektrokardiyografi.

kardiyogram *a. Fr. hek.* kardiyografın kaydettiği yürek grafiği. *eş.* elektrokardiyogram.

kardiyolog *a. Fr. hek.* yürek hastalıkları konusunda uzmanlaşmış hekim.

kardiyoloji *a. Fr.* **1** *hek.* gövdebilim, fizyoloji ve patolojinin yürekle ilgili bölümleri. **2** hastanelerde yürek hastalıklarına bakılan bölüm.

kardiyopati *a. Fr. hek.* yürek hastalıklarının genel adı.

kardiyoskleroz *a. Fr. hek.* kimi kez atardamar sertleşmesiyle birlikte görülen yürek dokusu sertleşmesi.

kardiyoskop *a. Fr. hek.* yürek kasılmalarının incelenmesinde yararlanılan aygıt.

kardiyoskopi *a. Fr. hek.* yürek kasılmalarının kardiyoskopla incelenmesi.

kardiyotonik *s. Fr. hek.* yüreğin kasılma gücünü artıran.

kare *a. Fr.* **1** *mat.* kenarları ve açıları birbirine eşit olan dörtgen. *eş.* dördül. **2** *s.* bu biçimde olan. **kare kare** *ik. Fr.* kareleri olan, kareli. **(bir sayının) karesi** *Fr. T. mat.* bir sayının kendisiyle çarpımı; bir sayının karesi, örneğin 5^2 gibi yazılır. **karesini almak** *Fr. T. mat.* bir sayıyı kendisiyle çarpmak.

karekök *b. a. Fr. T. mat.* karesi verilen bir sayıya eşit olan sayı; örneğin 5 sayısı 25'in karekökündür. **karekök almak** *Fr. T. mat.* bir sayının karekökünü hesaplamak.

kareleme *a. Fr. T.* **1** karelemek eylemi. **2** *mat.* herhangi bir çokgenle eşdeğerli bir kare çizme ya da eşdeğer bir kareyle hesaplama.

karelemek *(-i) Fr. T.* **1** karelere ayırmak. **2** bir resmi büyütme ya da küçültme işleminde, asıl örneğin oranlarını kopyasında da elde etmek amacıyla resmi eşit sayıda karelere bölmek.

kareli *s. Fr. T.* karelere bölünmüş, üzerinde kareler bulunan, kareleri olan. **kareli defter** *Fr. T. Ar.* her sayfası bütünüyle küçük küçük karelere bölünmüş olan defter.

karfice *a. Yun.* orta boy ve küçük başlı demir çivi.

kargo *a. İng.* uçak, gemi gibi bir taşıtla taşınan ya da böyle bir taşıta verilen yük, eşya. **kargo gemisi** *İng. T.* özellikle yük taşımada kullanılan gemi, yük gemisi. **kargo uçağı** *İng. T.* yük taşımada kullanılan uçak.

kargocu *a. İng. T.* kargo taşıyan, kargo işiyle uğraşan kimse (ya da işyeri).

kargoculuk *a. İng. T.* kargo taşımacılığı.

karides *a. Yun. hayb.* kabuklulardan, denizlerde ya da tatlı sularda yaşayan, uzunca ve silindirimsi gövdeli, solungaçları yaprak halinde, uzun duyargalı, on ayaklı, hepsi de iyi yüzen, yenebilen birçok türü bulunan hayvanların ortak adı.

karikatür *a. Fr.* **1** bir şeyin, bir kimsenin, bir olayın alaylı, insanı güldürecek ve güldürürken de düşündürecek, abartılı bir biçimde çizilmiş resmi. *eş. yeni* çizgi. **2** *mec.* beceriksizce yapılmış şey, kötü taslak.

karikatürcü *a. Fr. T.* karikatür çizen sanatçı. *eş. yeni* çizer.

karikatürcülük *a. Fr. T.* karikatür çizme sanatı. *eş. yeni* çizerlik.

karikatürist *a. Fr. bkz.* **karikatürcü**. *eş.* çizer.

karikatürize *s. Fr.* karikatür durumuna getirilmiş olan, gülünçlü yönleri anlatılan. **karikatürize etmek** *Fr. T. bkz.* **karikatürleştirmek.**

karikatürleştirilmek *(nsz) Fr. T.* karikatürleştirmek eylemine konu olmak.

karikatürleştirmek *(-i) Fr. T.* **1** karikatür durumuna getirmek. **2** bir şeyin, bir olayın belirtilmesi gereken özelliklerini bozarak, çarpıtarak, abartarak, gülünç duruma getirerek, yererek anlatmak.

karikatürlük *a. Fr. T.* **1** karikatür özelliği taşıma durumu. **2** *mec.* karikatüre konu olabilecek şey.

karina *a. İt. den.* **1** gemi omurgası. **2** gemi teknesinin su kesiminden aşağıdaki bölümü. **karina etmek** (ya da **karinaya basmak**)

İt. T. den. gemiyi, boyamak, temizlemek vb. için, karinası ortaya çıkacak biçimde bir yanı üzerine yatırmak.

karinalılar *ç. a. İt. T. hayb.* omurgalı hayvanlardan kuşlar sınıfının hemen hemen bütün kuşları içine alan büyük bir bölümü; bu kuşlarda göğüs kemiği gemi karinasına benzer, kanatlarsa uçmaya elverişlidir.

kariyer *a. Fr.* **1** meslek. **2** üniversite öğretim üyeliği mesleği. **3** diplomatlık mesleği. **kariyer yapmak** *Fr. T.* üniversite öğretim üyeliğinde ya da diplomatlıkta ilerlemek.

karizma *a. Fr.* kişiliği çevresinde büyük bir ilgi oluşturma, niteliği kolay açıklanamaz bir biçimde büyüleyicilik, etkileyicilik.

karizmatik *s. Fr.* etkisi büyük olan, etkileyici, çevresinde çekim oluşturan, karizması olan, büyüleyici (kimse).

karkas *a. Fr.* **1** yapı iskeleti. **2** demirlibetonla yapılmış yapı.

karmanyola *a. İt.* kent içinde silah zoruyla insan, dükkân, banka vb. soyma, kent içi soygunculuk. **karmanyolaya gelmek** *İt. T.* (biri) kent içinde silah zoruyla soyulmak. **karmanyolaya getirmek** *İt. T.* (birini) kent içinde silah zoruyla soymak.

karmanyolacı *a. İt. T.* kent içinde silah zoruyla soygun yapan kimse.

karnaval *a. Fr.* **1** Hıristiyanların, büyük perhizden önce, şaşırtıcı kılıklara girerek yaptıkları şenlik ve eğlence dönemi. **2** bu dönemde yapılan eğlence. **karnaval maskarası** *Fr. İt.* **1)** karnaval için süslenmiş, gülünç kılıklara girmiş kimse. **2)** gülünç ve abartılı giyimli, çok süslü kimse. **karnaval maskesi** *Fr.* karnavalda takılan gülünç maske.

karne *a. Fr.* **1** *eğit.* okul yönetimince öğrencilere dönem sonlarında verilen ve öğrencinin her dersten aldığı notlarla okula devam durumunu vb. gösteren belge. **2** gerektikçe koparılarak kullanılabilecek biçimde hazırlanmış biletlerin oluşturduğu defter. **3** resmi yerlerce verilen ve içine herhangi bir şey, bir durum işlenen defter ya da kart.

karni *a. Fr. kim.* laboratuvarda damıtma işlerinde kullanılan, geniş karınlı, dar ve eğri boyunlu cam kap.

karo *a. Fr.* **1** iskambil kâğıtlarının kırmızı baklava biçimli benekli olanı. **2** betondan yapılmış, dört köşe döşeme taşı. *eş. yeni* dördültaş.

karoser *a. Fr.* otomobil, otobüs gibi taşıtlarda, motor, şasi, tekerlek gibi bölümlerin dışında kalan, görünen dış bölüm.

karpit *a. Fr. kim.* formülü CaC_2 olan, asetilen gazı elde etmekte kullanılan, karbonla kalsiyum bileşiği madde. **karpit lambası** *Fr.* asetilen gazı yakarak ışık veren lamba.

karst *a. Al. ("Karst" yer adından) yerb.* kireçtaşı aşınma biçimlerinin çok belirgin olduğu, yeraltı akıntıları olan, kireçtaşı ve dolomit bölgesi anlamına gelen ***karst bölgesi*** teriminde geçer.

karşıgerilla *b. a. T. Fr. ask.* aynı taktiği kullanarak düşman karşı güçlerini etkisiz duruma getirmek üzere devletçe yönetilen gerilla eylemi. *eş.* kontrgerilla.

kart *a. Fr.* **1** düzgün kesilmiş, üzerine herhangi bir şey yazılabilen ince karton parçası. **2** *bkz.* **kartvizit**. **3** *bkz.* **kartpostal.** **4** kimi şeylerden yararlanmak, kimi yer-

lere girmek vb. için resmi yerlerden verilen, kimliği belirten belge. **5** iskambil kâğıdı. **kart** (ya da **kartvizit**) **bırakmak** *Fr. T. arg.* herkesin göreceği bir yere kusmak, işemek ya da dışkılamak.

kartel (I) *a. Fr. eko.* birbirinden bağımsız işletmelerin, daha çok kazanç sağlamak ya da başka işletmelerin rekabetini ortadan kaldırmak gibi amaçlarla oluşturdukları büyük birlik.

kartel (II) *a. İt. den.* gemilerde içme suyu koymaya yarayan, ortası basık küçük fıçı.

kartela *a. İt.* **1** tombala ve benzeri şans oyunlarında üzerinde sayılar bulunan kart. **2** *tiy.* tuluat tiyatrosunun kapısına asılan tabela.

kartelleşmek *(nsz) Fr. T. eko.* kartel (I) oluşturmak.

karter *a. Fr.* motorun devinen parçalarını dış etkenlerden koruyan ve parçanın yağlama yağını içinde bulunduran, her yanı kapalı kutu.

kartezyen *s. Fr. fels. bkz.* **Dekartçı**.

kartezyenizm *a. Fr. fels. bkz.* **Dekartçılık**.

kartograf *a. Fr.* mesleği haritacılık olan ve harita yapan kimse. *eş.* haritacı.

kartografi *a. Fr.* türlü amaçlara yönelik haritaların yapımı yöntemi ve işi. *eş.* haritacılık.

kartografik *s. Fr.* haritacılıkla ilgili.

karton *a. Fr.* **1** kâğıt hamuruyla yapılan, ayrıca içinde birkaç lif tabakası bulunan kalınca ve sert kâğıt. **2** on paket sigarayı bir araya getiren ambalaj.

kartonpiyer *a. Fr. mim.* yapıları kabartmalarla süslemek için, çoğunlukla duvarlarda ve tavan göbeklerinde kullanılan, sertleştirilmiş mukavva ya da kıtıklı alçı.

kartonumsu *s. Fr. T.* kartona benzeyen, karton görünümünde, niteliğinde olan.

kartotek *a. Fr.* **1** kartlar üstüne işlenmiş bilgilerin düzenli olarak bir araya getirilmesi. **2** bu biçimde düzenlenip bir araya getirilmiş kartların saklandığı yer, dolap, kutu vb.

kartpostal *b. a. Fr.* **1** genellikle dikdörtgen biçiminde ince kartondan yapılmış, bir yüzü resimli, öbür yüzüne bir şeyler yazılabilen posta yazışma kartı. **2** fotoğrafçılıkta 9x12 cm. boyutlarındaki fotoğraf.

kartuş *a. Fr.* **1** merminin, içinde barut bulunan, silindir biçimindeki bölümü. **2** dolmakalem ya da tükenmezkalem içine yerleştirilen, içi mürekkep dolu tüp.

kartvizit *b. a. Fr.* üzerinde bir kimsenin adının, soyadının, unvanının, adresinin vb. bulunduğu, kutlamalarda ya da kendini tanıtmada kullanılan küçük karton parçası.

karyokinez *a. Fr. yaşb.* çokgözeli canlılarda göze çekirdeğinin parçalanarak iki uçta toplanması ve orada yeni bir çekirdek oluştuktan sonra gözenin ortadan ikiye bölünmesi, böylece iki yeni gözenin ortaya çıkması ve bu oluşumun sürüp gitmesi, gözelerin böyle belli evreler geçirerek çoğalması. *eş.* mitoz.

karyola *a. İt.* üzerine yatak konulup yatılan tahta ya da metal kerevet.

kasa *a. İt.* **1** para, değerli kâğıtlar ya da mücevher vb. saklamaya yarayan çelik dolap. **2** alışveriş yerlerinde para ödenen yer. **3** kamyon vb.de yüklerin konulduğu bölüm. **4** vagonun şasiye bağlanmış üst bölümü. **5** (kimi şeyler

için) sandık. **6** kapı pencere kanatlarının tutturulduğu çerçeve. **7** basımevlerinde, el dizgisinde kullanılan döküm harflerin konulduğu, gözlerden oluşan tabla. **8** kimi kumar oyunlarında oyunu yönetme ya da para karşılığı fiş verme işi. **9** *sp.* yüksekliği ayarlanabilen, beş ayrı parçadan oluşmuş atlama aracı. **10** *den.* halatın ucunda ya da bedeninde yapılan halka kıvrım. **11** *ünl. den.* yan yelkenlerin açılması için verilen komut.

kasadar *a. İt. Far.* alışveriş yerlerinde kasada[2] oturup para alıp veren kimse.

kasalamak *(-i) İt. T.* meyve, sebze, içki, yumurta gibi şeyleri satış yerlerine gönderebilmek için kasalara[5] yerleştirmek, sandıklara koymak.

kasalanmak *(nsz) İt. T.* (meyve, sebze, içki, yumurta vb. için) kasalara[5] yerleştirilmek, sandıklara konulmak.

kasalatılmak *(nsz) İt. T.* (sebze, meyve vb.) kasalara[5] yerleştirilmesi sağlanmak.

kasalatmak *(-i, -e) İt. T.* kasalamak eylemini yaptırmak.

kasara *a. İt. den.* geminin baş ve kıç yanında olmak üzere iki tane, asıl güverteden yüksek olan kısa güverte.

kasatura *a. İt. ask.* askerlerin bel kayışına takılı olarak taşıdıkları ve gerektiğinde süngü gibi, tüfeğin namlusu ucuna taktıkları bir çeşit bıçak.

kaset *a. Fr.* içinde, görüntü ve seslerin ya da yalnızca seslerin kaydedildiği bir manyetik şerit bulunan küçük kutu. *eş. yeni* kutucuk. **kaseti sarmak** *Fr. T. arg.* ne diyeceğini şaşırarak sözleri birbirine karışmak.

kasetçalar *b. a. Fr. T.* ses kasetlerindeki seslerin dinlenilmesini sağlayan aygıt.

kasetçi *a. Fr. T.* kaset satan kimse.

kasetçilik *a. Fr. T.* boş ya da dolu kaset üretme ya da satma işi.

kasırga *a. kbd.* **1** hızı saatte 120 km.nin üstünde olan çok güçlü fırtına. **2** *mec.* güçlü duygusal sarsıntı, büyük coşku.

kasis *a. Fr.* **1** karayollarında bulunan bozukluklar ve çukurlar. **2** bir yolun bir yanından öbür yanına geçen ark.

kasiyer *a. Fr.* alışveriş yerlerinde kasada oturarak para alan kimse.

kask *a. Fr.* motosiklet sürücülerinin vb. kullandığı, çarpmalardan başı korumak için giyilen başlık.

kasket *a. Fr.* genellikle erkeklerin giydiği, önü siperli başlık.

kasketçi *a. Fr. T.* kasket yapan ya da satan kimse, işyeri.

kasketli *s. Fr. T.* başında kasket bulunan, kasket giymiş (kimse).

kasketsiz *s. Fr. T.* başında kasket olmayan (kimse).

kasko *a. İt. huk.* taşıtların kaza yapmaları sonucu uğrayacakları maddi zararları karşılayan sigorta türü.

kast *a. Fr. topb.* bugün Uzakdoğu toplumlarında, en koyu biçimiyle de Hindistan'da görülen, ayrıcalıklar yönünden yukarıdan aşağıya doğru kesin ölçülerle sıralanmış bulunan, hemen hemen tümüyle birbirine kapalı toplumsal sınıfların her biri. **kast düzeni** *Fr. T. topb.* kastlardan oluşan toplumsal sınıf yapısı.

kastanyet *a. İsp.* parmaklara takılıp çalınan ve özel bir ses çıkaran zil, çalpara.

kastanyola *a. İt.* **1** bir çarkın dişlerine takılarak geriye dönmesine engel olan dil. **2** *den.* akan çapa zincirini durdurmaya yarayan demir kol. **kastanyola yu-**

vası *İt. T.* bir çarkta kastanyola için açılmış dişlerin arası.

kastor *a. Fr.* **1** kunduz. **2** kunduz kürkü. **3** *s.* kunduz kürkünden yapılmış.

kaşalot *a. Fr.* **1** *hayb. bkz.* **ispermeçet balinası**. **2** *s. arg.* kavrayışı kıt, aptal, bön, salak, budala. **3** *s. arg.* çok çalıştığı halde yine de dersi öğrenemeyen (öğrenci). **4** *s. arg.* iriyarı, çok şişman (kimse, özellikle kadın).

kaşar *a. Yun.* **1** *bkz.* **kaşarpeyniri**. **2** *arg.* açıkgöz, düzenci, kurnaz, hileci (kimse).

kaşarca *be. Yun. T. arg.* kaşara[2] yaraşır bir biçimde.

kaşarlanmak *(nsz) Yun. T. arg.* **1** bir konuda, bir işte ya da eylemde deneyim kazanmak, iyice ustalaşmak. **2** hoşa gitmeyen bir işe ya da bir eyleme alışarak artık ondan üzüntü duymaz olmak, onu olağan karşılamaya başlamak.

kaşarlı *s. Yun. T.* **1** içinde kaşarpeyniri bulunan, kaşarpeyniriyle yapılmış olan. **2** *arg.* kaşarlanmış (kimse).

kaşarlık *a. Yun. T. arg.* kaşar[2] olma durumu, kaşarca davranış.

kaşarpeyniri *b. a. Yun. T.* koyun sütünden yapılan, tekerlek biçiminde, sarımtırak renkte, yağlı bir peynir türü. *eş.* kaşar[1].

kaşe *a. Fr.* **1** damga, mühür. **2** içine toz durumundaki ilaçların konulduğu, yutulmaya elverişli küçük kap. **3** bir sanatçı vb. ile belli bir süreye bağlı çalışma anlaşması.

kaşeksi *a. Fr. hek.* beslenme işlevlerinin tümüyle bozulmasıyla oluşan ileri derecedeki zayıflık.

kaşeli *a.* ve *s. Fr. T.* **1** kaşe[2] içine konulmuş, kaşesi olan (ilaç). **2** işverenin, başkaca herhangi bir yükümlülük altına girmeden, yalnızca çalışma süresine, işine göre ücret verdiği (kimse).

kaşkariko *a. Yun. arg.* **1** dolap, düzen, tuzak, oyun, hile. **2** yalan dolan. **3** arabozuculuk. **kaşkariko atmak** (ya da **oynamak** ya da **yapmak**) *Yun. T. arg.* (birine) oyun, hile yapmak, hileli davranmak.

kaşkaval (I) *a. İt.* **1** inek ve koyun sütünden yapılan, tekerlek biçiminde, sarı renkli bir peynir. **2** *s. arg.* aptal, budala, bön, salak, sersem. **kaşkaval yemek** *İt. T. arg.* beklenmedik bir anda güç bir durumla karşılaşıp üstesinden gelememek.

kaşkaval (II) *a. İt. den.* gabya ve babafingo çubuklarının topuklarındaki deliklerden geçirilerek uçları mavnaya dayanan, demir ya da ağaç takoz.

kaşkavallık *a. İt. T. arg.* kaşkaval (I)[2] olma durumu, aptallık, bönlük, budalalık, salaklık, sersemlik.

kaşkol *a. Fr.* yün örgü ya da yünlü kumaştan yapılmış, boynu soğuktan korumak için kullanılan atkı, boyun atkısı.

kaşkorse *a. Fr.* kadınların, ten üzerine giydikleri süslü ve ince fanila.

kaşmer *s.* ve *a. Fr. (?) arg.* **1** kaşları bitişik kimse. **2** maskara, soytarı.

kaşmerdikoz *s. Fr. arg.* çok çirkin, çok garip görünüşlü, acayip, tuhaf (kimse).

kaşmir *a. Fr. (Hindistan'daki Keşmir kentinin adından)* **1** Keşmir keçisinden elde edilen çok ince ve çok yumuşak yün. **2** *s.* bu yünden örülmüş ya da dokunmuş (örgü ya da kumaş).

katabolizma *a. Fr. yaşb.* (canlı organizmayı yapan büyük ve karmaşık yapılı moleküller) enerji çıkararak yanma. *eş.* yadımlama.

katafalk *a. Fr.* önünden sessizce geçilerek kendisine saygı gösterilecek bir ölünün tabutunun konulması için hazırlanmış, üzeri kumaşla örtülü yüksekçe yer.

katafot *a. Fr.* dışardan gelen bir ışığın etkisiyle geceleyin ışıklı görünen yansıtaç.

katakofi *a. Yun. arg.* **1** kabadayıca davranış, kabadayılık. **2** yalan dolan. **katakofi atmak** *Yun. T. arg.* yalan söylemek, uydurmak.

katakomp *a. Fr.* ilk Hıristiyanların kayaları oyarak içinde ya da toprağı kazarak yeraltında yaptıkları, ölülerini gömdükleri ya da kimi kez tapınak olarak kullandıkları, uzun dehlizler biçiminde gömütlük.

katakulli *a. kbd. arg.* yalan dolan, düzen, tuzak, dalavere, hile. **katakulli çevirmek** (ya da **yapmak**) *arg.* dalavereye başvurmak, hile yapmak. **katakulli okumak** *arg.* yalan söylemek, aldatmak. **katakulliye gelmek** (ya da **düşmek**) *arg.* tuzağa düşürülmek, aldatılmak.

katalepsi *a. Fr. hek.* kaslarda istence bağlı kasılma durumunun geçici olarak yitirilmesi sendromu.

kataleptik *s. Fr. hek.* katalepsiyle ilgili.

katalitik *s. Fr. kim.* kataliz özelliğinde olan, katalizle ilgili.

kataliz *a. Fr. kim.* kimyasal bir tepkimeye girmiyormuş gibi görünen bir maddenin, hiçbir değişmeye uğramadan, tepkimenin olmasını ya da tepkimenin hızının değişmesini sağlayan etkisi.

katalizör *a. Fr. kim.* kendisi değişmeksizin, kimyasal bir tepkimeyi sağlayan ya da tepkimenin hızının değişmesine yol açan madde.

katalog *a. Fr.* **1** kurum, kuruluş ve işletmelerin ürettikleri malları, hizmetleri tanıtan, bunların satış amacıyla düzenlenmiş listesi. **2** bir kitaplıktaki kitapları ve öteki başvuru kaynaklarını nitelikleri yönünden tanıtmak, arandıklarında bulunmalarını sağlamak ereğiyle, yer numaraları vb. belirtilerek hazırlanmış kitap, defter ya da fişlerden oluşan bütün. **3** basımevi harflerinin takımlarını gösteren liste.

kataloglamak *(-i) Fr. T.* katalog olarak hazırlamak.

katalpa *a. (Amerika'nın bir yerli dilinden) bitb.* ikiçeneklilerden, anayurdu Kuzey Amerika olan, park ve bahçelerde yetiştirilen, yaprakları yürek biçiminde ve çok büyük, güzel çiçekler açan bir süs ağacı.

katana *a. bkz.* **kadana**.

katarakt *a. Fr. hek.* gözdeki billurcismin saydamlığını yitirip ağarması biçiminde ortaya çıkan körleşme. *eş.* ak, akbasma, aksu, boz, perde.

katastrof *a. Fr.* **1** büyük acıya ve derde yol açan zarar. *eş.* yıkım. **2** yok olma.

katavasya *a. Yun.* göçebe balıkların, Karadeniz'de ısının düşmesi nedeniyle Marmara Denizi'ne ya da Akdeniz'e geçmeleri.

katedral *a. Fr.* piskoposluk makamı bulunan büyük kilise. *eş.* başkilise.

kategori *a. Fr.* **1** aralarında herhangi yönden benzerlik ya da ilgi bulunan şeylerin tümü, eş türden nesneler, insanlar bölümü. *eş. yeni* ulam. **2** *mant., fels.* ve *topb.* nesnel gerçekliğin ve bilginin en genel ve ana özelliklerini, ilişkilerini yansıtan temel kavramların her biri; nicelik, nitelik, bağıntı, kiplik gibi, bir konuya yükletilebilen sıfatların oluşturdukları en geniş cinslerden her biri. *eş. yeni* ulam.

kategorik *s. Fr.* **1** kuşku bırakmayan, açık, kesin. **2** *be.* kuşku bırakmayacak bir biçimde, kesin olarak, kesinlikle, kesenkes.

katgüt *a. İng. (İngilizce "cat" [kedi] ve "gut" [bağırsak] sözcüklerinden) hek.* ameliyat yerini ya da yaraları dikmek için kullanılan, bağırsaktan yapılmış özel iplik.

Katolik *ö. a. Fr.* **1** Roma Kilisesi'nin kendisine verdiği ad. **2** *ö. a.* ve *ö. s.* Katolikliğe bağlı, Katoliklik mezhebinden olan (Hıristiyan).

Katoliklik *ö. a. Fr. T.* Hazreti İsa'nın, Hıristiyanlığı yaymak için görevlendirdiği, yetkilendirdiği havarilerinden biri olan Aziz Petrus'un ölümü üzerine onun yerine Roma piskoposunu (papayı) dinsel başkan olarak kabul eden, o günden bugüne Hıristiyanlığın katı kurallarına ve papaya bağlı kalan Hıristiyan mezhebi ve onun öğretisi.

katot *a. Fr. kim.* **1** elektrikle yapılan bir ayrıştırmada sıvıya batırılarak akımın geçmesini sağlayan metal uçlardan eksi yüklü olanı. **2** eksi yüklü elektrot. *eş.* eksiuç.

katrat *a. Fr.* **1** basımevlerinde, eski sistem dizgide, harfler arasına konulan belli incelikte metal parçası. **2** basımevlerinde, eski sistem dizgi işinde kullanılan bir aralık ölçüsü birimi.

katrilyon *a. Fr.* trilyonun bir milyon katı olan sayı (10^{24}), bir milyon trilyon.

katyon *a. Fr. kim.* bir çözeltinin elektrolizi sırasında eksiuçta toplanan iyon. *eş.* artın.

kauçuk *a. Fr.* **1** *bitb.* sıcak ülkelerde yetişen, gövdesi odunsu, yaprakları büyük, oval biçimli, kalın ve parlak, yapışkan ve süt kıvamında özsuyu olan bir ağaç. *eş.* lastikağacı. **2** Amerika, Asya ve Afrika'nın çeşitli ağaçlarından, özellikle de kauçuktan[1] ya da kimi petrol artıklarının bileşiminden elde edilen, esnek ve çok dayanıklı madde. **3** *s.* bu maddeden yapılmış.

kauçuklu *s. Fr. T.* bileşiminde kauçuk[2] bulunan ya da kauçukla[2] kaplanmış olan (nesne).

kavalye *a. Fr.* bir yerde, bir toplantıda kadına arkadaşlık eden ya da dansta kadına eşlik eden erkek.

kavalyelik *a. Fr. T.* kavalye olma durumu. **kavalyelik etmek** *Fr. T.* bir kadına bir toplantıda ya da dansta eşlik etmek.

kavanço *a. İt.* **1** *den.* yelkeni bir bordadan öteki bordaya geçirme işi. **2** *arg.* bir nesneyi yerine aynı türden bir şey koyarak alma, değiştirme. **3** *arg.* takas. **4** *arg.* bir işi, bir görevi ilgisi olmayan, yükümlülüğü, sorumluluğu bulunmayan birinin başına sarma. **kavanço etmek** *İt. T. arg.* **1** değiştirmek. **2** (işi) başkasına yüklemek.

kavanoz *a. Yun.* **1** topraktan ya da camdan yapılmış, geniş ağızlı, ufak ya da orta boyda kap. **2** herhangi bir sayıda kavanoz dolusu. **kavanoz dipli dünya** *Yun. T.* "ölümlü dünya", "boş dünya" anlamında acınma, üzülme sözü olarak kullanılır.

kavasya *a. Fr. bitb.* sedefotugillerden, sıcak ülkelerde, özellikle Brezilya'da yetişen, odunu ve kabuğu kaynatılarak elde edilen suyu iştah açıcı ve böcek öldürücü ilaç gibi kullanılan bir ağaççık. *eş.* acıağaç.

kavela *a. İt. den.* yelkenin kasa ve halat dikişlerinde kollar arasını açmakta kullanılan, ağaç ya da demirden yapılmış, bir ucu sivri parça.

kavern *a. Fr.* **1** *yaşb.* kovuk, oyuk. **2** *hek.* ciğer hastalıkları nedeniyle

ciğerde oluşan oyuk.

kayarto *a. Çin. arg.* edilgin eşcinsel erkek, oğlan.

kayser *a. Al. tar.* Roma, Bizans ve Alman imparatorlarının kullandıkları san.

kazak *a. Fr.* **1** kollu ya da kolsuz, baştan geçirilerek giyilen, örme üst giysisi. **2** cokeylerin giydiği renkli gömlek.

kazamat *a. İt.* obüslerden, bombalardan korunmak için yerin altına kazılmış korunak, siper.

kazaska *a. Rus.* kaynağı Kafkasya olan, çok hızlı bir biçimde oynanan bir halk dansı.

kazein *a. Fr.* **1** sütte bulunan protein maddesi. **2** küspeden, sıvı yağ artıklarından elde edilen azotlu madde. *eş.* bitkisel kazein. **kazein tutkalı** *Fr. T.* ekşi sütten kireç yardımıyla elde edilen ve soğuk olarak kullanılan ağaç yapıştırıcısı.

kazmir *a. Fr. bkz.* **kaşmir**.

kazolit *a. Fr. min.* hidratlı doğal kurşun ve uranyum silikat.

kebe *a. İt.* **1** kısa kepenek. **2** özellikle Bursa'da yapılan, kilim gibi ya da kapı perdesi olarak kullanılan işlemeli keçe. **3** *ha.* kaba kumaştan yapılmış ceket ya da palto.

kebere *a. Lat. bitb. bkz.* **gebreotu**.

kefal *a. Yun.* **1** *hayb.* kefalgillerden, sıcak ve ılıman denizlerin kıyı bölgelerinde, denizle bağlantılı ırmak ve göllerde sürüler durumunda yaşayan, boylarına göre değişik adlar verilen birçok türü bulunan, vücut yapısı füze biçiminde, derisi iri pullarla kaplı, küt başlı, küçük ağızlı, genellikle gümüş renkli, eti beyaz ve lezzetli bir balık. **2** *arg.* büyük sigara izmariti. **3** *arg.* sınıf geçmeye yetecek not, orta. **kefal tutmak** *Yun. T. arg.* **1)** büyükçe bir sigara izmariti bulmak. **2)** (öğrenci) sınavda, beklemediği halde geçer not almak.

kefalgiller *ç. a. Yun. T. hayb.* kefalleri ve onlara yakın türleri içine alan kemikli balıklar familyası.

kefaller *ç. a. Yun. T. hayb.* kefalgiller, cennetbalığıgiller, kumbalığıgiller, uskumrugiller familyalarını kapsayan kemikli balıklar takımı.

kefir *a. (Kafkas dillerinden)* keçi ya da inek sütünden, özel bir maya mantarıyla hazırlanan, hafifçe alkollü, ekşi içecek.

kek *a. İng.* **1** un, şeker ve yumurta karışımı, genellikle içine çekirdeksiz kuru üzüm, kakao vb. de konularak yapılan, fırında pişirilen tatlı çörek. **2** *s.* ve *a. arg.* aptal, bön (kimse).

Kemalist *ö. a. Ar. Fr. (Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün adından, Fransızca "ist" sonekiyle)* Kemalizmi benimsemiş olan, Kemalizm yandaşı (kimse, görüş). *eş.* Atatürkçü.

Kemalizm *ö. a. Ar. Fr. (Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün adından, Fransızca "isme" sonekiyle)* **1** Türkiye'nin çağdaş uygarlık düzeyine erişebilmesini Atatürk'ün başlattığı devrimlerin yürütülmesine bağlayan öğreti. **2** bu öğretiye bağlılık. *eş.* Atatürkçülük.

kemoterapi *a. Fr. hek.* (özellikle kanserde) ilaçla sağaltım.

kenevir *a. Yun. bitb.* kendirgillerden, anayurdu Hindistan olan, sıcak ülkelerde bir tarım bitkisi olarak yetiştirilen, boyu 3,5 metreyi bulabilen, yüzeyi pürtüklü, içi boş ve dik gövdeli, parçalı yapraklı, sapının liflerinden çuval, halat gibi kaba örgüler yapılan, tohumlarından çıkarılan yağı sabunculukta kullanılan, ikievcikli, bir yıllık bir bitki. *eş.* kendir.

kental *a. Fr.* yüz kilogramlık kütle ağırlık ölçü birimi.

kentet *a. Fr. müz.* beş müzisyenden oluşan orkestra. *eş.* beşli.

kentilyon *a. Fr.* bin katrilyon.

kep *a. İng.* **1** sipersiz hafif başlık, şapka. **2** hemşirelerin giydiği özel başlık. **3** kimi törenlerde öğrencilerin ve profesörlerin giydikleri özel başlık.

kerata *a. Yun.* **1** karısı tarafından bir başka erkekle aldatılan kişi. **2** sevgiyle söylenen bir sitem sözü. **3** ayakkabı çekeceği.

keratin *a. Fr. gövb.* boynuz, tırnak, kıl gibi üstderi ürünü olan yapıları oluşturan proteinli madde.

keratinleşme *a. Fr. T. gövb.* protoplazma proteinlerinin keratine dönüşmesi.

keratinli *s. Fr. T.* keratini olan.

kerempe *a. Yun.* **1** denize doğru uzanan kayalık burun. **2** dağın en yüksek yeri, doruk.

kerevet *a. Yun.* üzerine şilte serilerek oturmaya ya da yatmaya yarayan, tahtadan yapılmış yüksekçe yer. *eş.* sedir.

kerevides *a. Yun. hayb. bkz.* **kerevit**.

kerevit *a. Yun. hayb.* kabuklular sınıfından, çamurlu tatlı sularda yaşayan, birçok türü bulunan, biçim olarak ıstakozu andıran, ortalama boyu 12-13 cm. olan bir eklembacaklı, tatlı su ıstakozu.

kermes *a. Fr.* **1** bir çalışmaya yardım elde etmek ereğiyle, kadınlar arasında ve genellikle açık havada yapılan, çeşitli el işlerinin de satışa çıkarıldığı, eğlentili toplantı. **2** küçük kentlerde bayramlarda ya da panayır günlerinde yapılan açık hava şenliği.

kerte *a. İt.* **1** *den.* gemi pusulasında kadranın ayrılmış olduğu on bir derece ve on beş dakika ölçüsünde bir açıya eşit olan, otuz iki bölümden her biri. **2** *mec.* derece.

kerte kerte *ik. İt.* azar azar, derece derece, yavaş yavaş. **kertesine gelmek** *İt. T.* tam zamanını ve yerini bulmak. **kertesine getirmek** en uygun zamanını, tam sırasını bulmak.

kerteleme *a. İt. T.* azar azar, kerte kerte, yavaş yavaş ilerleme durumu.

kerteriz *a. Yun.* **1** *den.* bir yerin pusula kertelerine göre bulunduğu yön. **2** balıkçıların denizin sığ yerlerini belirtmek için koydukları işaret. **kerteriz almak** *Yun. T. den.* bir yerin hangi yönde ya da geminin hangi noktada bulunduğunu gemi pusulasıyla ölçmek. **kerteriz etmek** *Yun. T. arg.* durumu, ne olup bittiğini anlamak için dikkatle izlemek. **kerteriz noktası** *Yun. Ar. den.* geminin bulunduğu yeri anlamak için kerteriz almaya yarayan fener kulesi, duba, şamandıra gibi şeylerin harita üzerindeki yeri.

kerterizlemek *(-i) Yun. T.* bir yerin hangi yönde bulunduğunu, uzaklığının ne olduğunu anlamaya çalışmak, kerteriz almak.

kestane *a. Yun.* **1** *bitb.* kayıngillerden, ılıman iklimlerde yetişen, 25-30 metre boyunda, yaygın dallı, yaprakları sert, geniş, parlak ve uzun dişli, kerestesinden ve meyvesinden yararlanılan bir orman ağacı. **2** bu ağacın açık kahverengi kabuklu, irice, yenilen meyvesi. **3** *s.* ve *a.* kestanerengi. **kestane dorusu** *Yun. T.* at donlarından açık kahverengi olan. **kestane** (ya da **koz**) **kabuğundan çıkmış da kabuğunu beğenmemiş** *Yun. T.* soyunu, yetiştiği çevreyi hor görenler için kınama yollu söylenir. **kestane suyu gibi** *Yun. T.* (kahve için) kahvesi az, sulu.

kestaneci *a. Yun. T.* kestane[2] ya da kestane kebabı satan kimse.

kestanecik *a. Yun. T.* **1** *gövb. bkz.* **prostat. 2** *hayb.* atların her bacağında birer tane çıkan, boynuz dokusunda olan kısa ve yayvan uzantı.

kestanefişeği *b. a. Yun. Far.* içinde, fitilin geçmesine yarayan küçük bir kanalı olan ve tane barut bulunan, patlaması ateş üzerindeki kestanenin kesik kesik patlayışını andıran şenlik fişeği.

kestanekabağı *b. a. Yun. T. bitb.* **1** kabakgillerden, mayısta tarlaya çekirdek olarak ekilerek güz aylarında ürün veren, sürüngen sapları metrelerce uzayabilen bir bitki. **2** bu bitkinin, çok büyük, dışı boz, içi sarı renkli, tatlısı yapılan meyvesi. *eş.* helvacıkabağı.

kestanekargası *b. a. Yun. T. hayb.* kargagillerden, iri gövdeli, tüyleri ak, kara ve kahverengi karışımı renkte, kanat tüyleri parlak mavi, ötücü bir kuş. *eş.* alakarga.

kestanelik *a. Yun. T.* kestane ağaçları çok olan yer, kestane ormanı.

kestanerengi *b. a. Yun. Far.* **1** açık kahverengi. **2** *s.* bu renkte olan.

ketal *a. kbd. ha.* kolalı ve parlak bir bez.

ketçap *a. İng.* ana maddesi baharat katılmış domates olan İngiliz sosu.

keton *a. Fr. kim.* karbonil grubuna iki alkil kökünün bağlanmasıyla türeyen bileşik.

kınakına *a. İsp.* **1** *bitb.* kökboyasıgillerden, anayurdu Güney Amerika olan, tropik bölgelerde sanayi bitkisi olarak yetiştirilen, boyu 20 metreyi bulabilen, kabuğundan kinin elde edilen bir ağaç. **2** bu bitkiden yararlanılarak yapılan içecek.

kıranta *a. İt.* **1** saçları ağarmaya başlamış orta yaşlı erkek. **2** *s.* ağırbaşlı, orta yaşta ya da daha yaşlı, yaşına karşın özenli giyinmiş, bakımlı (erkek). **3** *s.* (saç, sakal için) kır düşmüş, kırlaşmış.

kırlent *a. İt.* **1** çiçek ya da yaprak işlemeli süs. **2** yatak ya da koltuk vb. üzerine konulan, yüzü çiçek ya da yaprak işlemeli ya da işlemesiz küçük yastık.

kıtıpiyos *a. Yun. (?) arg.* düşük nitelikli, bayağı, değersiz, kötü.

kızılkantaron *b. a. T. Yun. bitb.* kızılkantarongillerden, kırmızı çiçekler açan, sapları ve yaprakları hekimlikte kullanılan, otsu bir bitki.

kızılkantarongiller *ç. b. a. T. Yun. bitb.* ikiçeneklilerden, acıyonca, kızılkantaron gibi bitkileri içine alan, pek çok türü bulunan bir bitki familyası.

kibutz *a. İbr.* İsrail'de ortak çalışma temeline göre oluşturulmuş tarımsal topluluk, tarımsal köy.

kik *a. İng.* dar, uzun ve hafif bir yarış kayığı.

kikla *a. Yun. (?) hayb.* lapinagillerden, pek soğuk olmayan bütün denizlerin kıyı bölgelerinde, dibi taşlık, kayalık yerlerinde küçük sürüler durumunda yaşayan, vücudu yandan yassı elips biçiminde, iri pulları olan, gözleri kahverengiyle karışık kırmızı, yaklaşık 50 cm. boyunda, iki üç kilo ağırlığında, eti lezzetli bir balık.

kiklon *a. Yun. bkz.* **siklon**.

kiklotron *a. Yun.* atom araştırmalarında, elektriklenmiş cisimleri yüksek hıza ulaştıran aygıt.

kilise *a. Yun.* **1** Hıristiyan tapınağı. **2** Anglikan kilisesi, Ortodoks kilisesi gibi Hıristiyan mezheplerinden her biri. **3** Hıristiyanlıkla ilgili dinsel örgüt. **4** Hıristiyanlığın

öğretilmesi, dinsel işlerin yönetimi vb. ile görevli papa ve piskoposlar topluluğu. **kilise direği gibi** *Yun. T.* (ense için) "çok kalın" anlamında şaka yollu söylenir.

kilit *a. Yun.* **1** genellikle anahtar ya da benzeri bir parçayla kapanıp açılabilen kapatma aygıtı. **2** *den.* demir zincirlerinin belirli uzunluktaki parçalarını birbirine eklemek, yük donanımlarının halkalarını bağlamak vb. için kullanılan, bir yanı değirmi, öteki yanına demir çubuk geçirilebilen, çelik yarım halka. **3** *ha.* kimi atlarda alından altçeneye değin uzanan beyazlık. **kilit adam** *Yun. İbr. mec.* bir yerde en yetkili olan, işi götüren kimse, önemli adam. **kilit altına almak** *Yun. T.* (bir şeyi) kilitli bir yere koyarak alınmasını, çalınmasını vb. önlemek, saklamak.

kilitlemek *(-i) Yun. T.* **1** anahtarla kilidi kapamak. **2** (bir nesneyi ya da bir kimseyi) kilitli bir yere kapamak. **3** (karşılıklı girinti ve çıkıntıları bulunan şeyleri) birbirine geçirmek, kenetlemek. **4** *mec.* sıkıca tutmak.

kilitlenmek *(nsz) Yun. T.* **1** kilitlemek eylemine konu olmak. **2** *mec.* fiziksel, ruhsal vb. nedenlerle devinemez, kıpırdayamaz duruma gelmek.

kilitletmek *(-i, -e) Yun. T.* kilitlemek eylemini yaptırmak.

kilitli *s. Yun. T.* **1** kilidi olan. **2** kilitlenmiş. **3** *ha.* (at için) alnından altçenesine değin beyazlık bulunan ya da alt ve üst dudağı beyaz olan.

kilitsiz *s. Yun. T.* **1** kilidi olmayan. **2** kilitlenmemiş olan.

kiliz *a. kbd. bitb.* hasırotugillerden, genellikle su kıyılarında, bataklıklarda yetişen, dik ve silindirimsi gövdeli, çok uzun ve düz yaprakli, şemsiye biçiminde pembe çiçekler açan, yaprakları dayanıklı olduğu için kıtık yapmaya, hasır örmeye vb. yarayan bir bitki. *eş.* hasırotu.

kilizbalığı *b. a. hayb.* sazangillerden bir balık türü.

kilizman *a. kbd.* sazlık, kamışlık.

kilo- *Yun. (önek)* önüne getirildiği birimi binle çarpan önek; örneğin "kilometre", "kilogram" gibi.

kilo *a. Fr.* kilogram bileşik sözcüğünün kısa biçimi. **kilo almak** *Fr. T.* şişmanlamak. **kilo vermek** *Fr. T.* zayıflamak.

kiloamper *b. a. Fr. fiz.* değeri 1000 amper olan elektrik akımı yeğinliği birimi.

kilogram *b. a. Fr.* uluslarası anlaşmayla kararlaştırılıp kabul edilen, kısaltması kg. olan, 1000 gramlık ağırlık birimi. *eş.* kilo. **kilogram ağırlık** *Fr. T. fiz.* Yer'in bir kilogramlık bir kütleyi çekmesini sağlayan güce eşit olan güç birimi, 9.81 nevtona eşit güç.

kilogramkuvvet *b. a. Fr. Ar. bkz.* **kilogram ağırlık**.

kilogrammetre *b. a. Fr. fiz.* değeri bir kilogram ağırlık olan bir gücün, uygulandığı maddesel bir noktayı güç yönünde bir metre yer değiştirmesiyle yapılan işe eşit iş birimi.

kilohertz *b. a. Fr. fiz.* bir saniyede 1000 titreşimi olan elektromanyetik dalga boyu ölçüsü birimi.

kilojul *b. a. Fr. fiz.* 1000 jul değerinde iş birimi.

kilokalori *b. a. Fr. fiz.* bir atmosfer basınç altında 1 kg. suyun sıcaklığını 14,5 santigrat dereceden 15,5 dereceye çıkarmak için gereken ısı miktarı. *eş.* büyük kalori.

kilolarca *s. Yun. T.* pek çok kilo olarak, çok ağır.

kilolu *s. Yun. T.* **1** oldukça ağır. **2** oldukça şişman.

kiloluk *s. Fr. T.* **1** herhangi bir kilo ağırlığında. **2** herhangi bir kilo ağırlıktaki şeyi alabilen ya da içinde bir şeyden herhangi bir kilo miktarında bulunan. **3** bir kilo ağırlığında olan.

kilometre *b. a. Fr.* kısaltması km. olan, 1000 metrelik uzunluk ölçüsü birimi. **kilometre doldurmak** *Fr. T. arg.* **1)** (taksi sürücüsü) müşteri bulamadan dolaşıp durmak. **2)** boşa zaman harcamak. **kilometre kare** *Fr.* kısaltması, simgesi km^2 olan, kenarı bir kilometre uzunluğundaki bir karenin alanına eşit yüzey ölçü birimi. **kilometre taşı** *Fr. T.* **1)** karayolları boyunca kilometreleri gösteren dikili taşlar. **2)** *mec.* bir işte ulaşılan, elde edilen önemli bir durum, üzerinde durulması gereken önemli bir nokta.

kilometrelerce *be.* ve *s. Fr. T.* çok uzun, çok uzak. *ör.* Köye daha kilometrelerce yol vardı.

kilosikl *a. Fr. fiz.* saniyede 1000 devir olan elektrik akımının frekansını ölçmekte kullanılan birim.

kiloton *b. a. Fr.* değeri 1000 ton olan kütle ağırlık birimi.

kilovat *b. a. Fr. İng.* değeri 1000 vat olan güç birimi. **kilovat saat** *Fr. Ar. fiz.* bir kilovat değerinde bir gücün bir saatte verdiği iş ve enerji birimi.

kilovolt *b. a. Fr.* değeri 1000 volt olan elektrik gerilimi ya da potansiyel farkı birimi.

kimono *a. ("giysi", "giyecek" anlamında Japonca sözcük)* **1** Japonya'da hem kadınların hem de erkeklerin giydiği, önden çapraz olarak kavuşan, geniş bir kemerle tutturulan, bol, uzun etekli ve uzun kollu, Japonların ulusal giysisi. **2** bu giysiye benzeyen, geniş kollu sabahlık.

kinematik *a. İng. fiz.* devinimlerin nedenlerini bir yana bırakarak, cisimlerin devinimlerini yörünge, hız ve ivme gibi konular yönünden ele alan mekanik dalı.

kinestezi *a. Fr. ruhb.* hareketten ve özellikle de kasların gerilmesinden edinilen duyum. *eş.* devimduyum.

kinetik *s. Fr.* **1** *fiz.* devinim dolayısıyla oluşan, ilkesi devinim olan, devinimle ilgili. **2** *a.* devinim olaylarını konu alan bilim dalı. **3** *kim.* kimyasal tepkimelerin hızlarını inceleyen bilim dalı. **kinetik enerji** *Fr. fiz.* devinmekte olan bir cismin enerjisi, cismin devinimini sağlayan ya da devinen bir cisimde bulunan enerji.

kinik *a.* ve *s. Fr. fels.* kinizm yandaşı (kimse ya da görüş).

kinin *a. Fr.* kınakına ağacının kabuğundan elde edilen ve sıtmanın sağaltımında yararlanılan beyaz bir alkaloit; tuzlarından biri olan ***kinin sulfatı*** sözünden kısaltılarak halk arasında ***sulfata*** da denir. **kinin** (ya da **sulfata**) **gibi** *Fr. T.* çok acı.

kininli *s. Fr. T.* içinde kinin bulunan.

kinizm *a. Fr. fels.* Yunan düşünürleri Antisthenes'le Diogenes'in oluşturdukları, insanın gerçek erdeme ve mutluluğa, bütün gereksinimlerinden sıyrılarak ve hiçbir değere bağlı kalmayarak ulaşabileceğini öne süren Sokratesçi öğreti.

kipe *a. Al. sp.* hızla bükülen kalçanın sert ve birdenbire gerilmesiyle, vücudun yatıştan ayaküstü duruşa ya da asılmadan dayanmaya geçmesi.

kiraz *a. Yun. bitb.* **1** gülgillerden, anayurdu Asya olan, dünyanın ılı-

man bölgelerinde yetişen iki türü ve pek çok çeşidi bulunan, düz kabuklu, genellikle yapraklanmadan önce çiçek açan bir meyve ağacı. **2** bu ağacın kırmızı renkte, etli, sulu ve tek çekirdekli, çok sevilen meyvesi.

kirazelması *b. a. Yun. T.* kırmızı ya da soluk sarı renkli, parlak kabuklu, küçük ve sert bir elma türü.

kirazlık *a. Yun. T.* kiraz ağaçlarının bol olduğu yer, kiraz bahçesi.

kiremit *a. Yun.* kızıl topraktan pişirilerek yapılan, yan yana getirilerek yapıların çatılarını örtmekte kullanılan, yağmur suyunu aşağı geçirmeden dışarı akıtacak bir biçim verilmiş yapı gereci.

kiremitçi *a. Yun. T.* kiremit yapan, satan ya da yapılara kiremit döşeyen kimse.

kiremitlik *a. Yun. T.* yapının kiremitle örtülen çatı bölümü.

kiremitrengi *b. a. Yun. Far.* **1** kahverengiye çalan kırmızı renk, kiremidin rengi. **2** *s.* bu renkte olan.

kirizma *a. Yun.* toprağı ekime, dikime vb. hazırlamak üzere derince bir biçimde kazarak altını üstüne getirme. **kirizma yapmak** (ya da **etmek**) *Yun. T.* toprağı, ekime, dikime hazırlamak üzere derince bir biçimde sürmek, toprağın altını üstüne getirmek.

kirizmalamak *(-i) Yun. T. bkz.* **kirizma yapmak**.

kist *a. Fr.* **1** *hek.* içi koloit ya da yağ gibi sıvı ya da yarı sıvı bir maddeyle dolu patolojik torba. **2** *hayb.* birgözelilerin ya da çokgözeli hayvanların çoğalma sırasında ya da kendilerine uygun olmayan durumlarda çevrelerine saldıkları, kendilerini korumaya yarayan dayanıklı kapsül. **3** *bitb.* sporlu bitkilerde, özellikle suyosunlarında, mantarlarda görülen, bir ya da birkaç gözeden oluşmuş organ.

kistleşmek *(nsz) Fr. T. hek.* yabancı bir cismin ya da patolojik bir urun çevresinde katılgan doku sertleşmek.

kitara *a. İsp. bkz.* **gitar**.

kitin *a. Fr.* eklembacaklıların ve kabukluların örteneğini oluşturan, kimi mantarlarda ve likenlerde de görülen, dayanıklı ve esnek organik madde.

kivi (I) *a. (Avustralya yerlilerinin dilinden)* kivigillerden, Yeni Zelanda ormanlarında yaşayan, tavuk iriliğinde, kaba ve esmer tüylü, kanatlarının küt olması nedeniyle uçamayan, bacakları kısa ve güçlü, uzun gagalı bir kuş. *eş.* apteriks.

kivi (II) *a. kbd.* tropikal yerlerde yetişen, üzerinde küçücük tüyler bulunan, armuda benzeyen bir meyve.

kivigiller *ç. a. hayb.* omurgalı hayvanlardan kuşlar sınıfına giren, bilinen örnek hayvanı kivi (I) olan bir kuş familyası.

kiyanus *Yun. kim.* doğada tek başına bulunmamakla birlikte birçok cismin bileşiminde yer alan, karbon ve azottan oluşan, yanıcı ve zehirli bir gaz.

klakson *a. Fr. bkz.* **korna**. **klakson çalmak** *bkz.* **korna çalmak**.

klan *a. (Keltçeden) topb.* ortak bir atadan geldiklerine, aralarında kan bağı olduğuna inanan ve bu yüzden kendi aralarında evlenmeyen, hem ana hem baba soyuna göre birbirleriyle akraba olan birkaç büyük ailenin bir araya gelmesi sonucu oluşan, geleneksel, toplumsal birlik. *eş.* boy .

klapa *a. Al.* giysi yakasının göğse doğru inen devrik bölümü.

klape *a. Fr.* pompada, körükte, motorda, kimi müzik araçlarında

vb.de, su, hava gibi bir akışkanın geçmesini sağlamak ya da önlemek üzere açılıp kapanabilen supap.

klarnet *a. Fr. müz.* orkestrada önemli bir yeri olan, tahtadan yapılan, boru biçiminde, metal perdeli, üflemeli çalgı.

klarnetçi *a. Fr. T. müz.* klarnet çalan sanatçı.

klas *a. Fr.* **1** *topb.* bir toplumda, gelir düzeyleri, yaşama biçimleri, toplumda gördükleri saygı ölçüsü yönlerinden birbirinden ayrılan geniş insan kümesi. *eş.* sınıf. **2** *s. mec.* üstün yetenekli, üstün nitelikli, en üstün, en iyi.

klasifikasyon *a. Fr.* birçok şeyden birbirine benzer olanları ayırma, benzer olanları bir araya getirme, bölümleme, sınıflara ayırma, sınıflama, sınıflandırma.

klasik *s. Fr.* **1** Eski Yunan ve Roma çağı dili ve sanatıyla ilgili olan. **2** *s.* ve *a. yaz.* XVII. yüzyıl Fransız dili, yazarları ve yazınıyla ilgili olan (yapıt ya da yazar). **3** *yaz.* üzerinden çok zaman geçtiği halde değerini koruyan, türünde örnek sayılan (yapıt ya da yazar). **4** sanatta kuralcı (tutum ya da kimse). **5** bir yenilik getirmeyen, alışılagelmiş olan, geleneksel, alışılmış, bilinen. **6** *a. yaz.* eski Yunan, Roma çağı ya da XVII. yüzyıl Fransız dili ve yazınıyla ilgili yazar ya da yapıt. **7** *mec.* öteden beri yapılagelen, alışılmış olan, eskimiş.

klasikleşmek *(nsz) Fr. T.* **1** (sanat, sanatçı, yapıt için) üzerinden çok zaman geçmiş olmasına karşın değerini yitirmemek, her zaman ilgi görmek, değerli bulunmak. **2** bir özellik, bir yenilik getirmemek, alışılmış durumda kalmak.

klasiklik *a. Fr. T.* klasik olma durumu, klasik olanın özelliği.

klasisizm *a. Fr.* **1** *yaz.* XVII. yüzyılda Fransa'da ortaya çıkan, Eski Yunan ve Roma çağı dili ve yazınından, sanatından esinlenerek anlatımda duruluk ve açıklığı, bileşimde dengeyi, ölçülülüğü ve sağlamlığı, ahlaksal ve ruhsal çözümlemede inceliği, doğallığı ve gerçeğe benzerliği ilke olarak benimseyen yazın akımı. **2** ölçülü olma yönelişiyle, biçimlerde uyuma önem verişle, anlatımda incelikle belirginleşen sanat eğilimi. **3** belirli bir yazın ya da sanat geleneğine bağlılık.

klasman *a. Fr.* birçok şeyden birbirine benzer olanları sınıflara ayırma, bölümleme, sınıflandırma.

klasör *a. Fr.* içine, yazışmaların belli bir düzene göre konulduğu kalın karton dosya.

klavsen *a. Fr. müz.* klavyeli ve telli, madeni sesli bir çalgı.

klavsenci *a. Fr. T. müz.* klavsen çalan sanatçı.

klavye *a. Fr.* piyano, org gibi çalgılarda, yazı ve hesap makinelerinde, bilgisayarlarda tuşlardan oluşan bütün.

klavyeli *s. Fr. T.* klavyesi olan.

kleptoman *a. Fr. hek.* kleptomaniye yakalanmış kimse.

kleptomani *a. Fr. hek.* insanı, dayanılmaz, karşı konulamaz bir biçimde çalmaya, hırsızlığa yönelten ruhsal itki, bir tür hastalık.

klerikalizm *a. Fr.* toplumsal yaşamın türlü kesimlerinde dinin ve dinsel kurumların yerini güçlendirme ereğini güden toplumsal akım. *eş.* dinerkçilik.

klik *a. Fr.* bir parti, bir dernek içinde çıkarları için anlaşıp birleşenlerin oluşturduğu küçük topluluk, çıkar topluluğu. *eş.* bölek.

klikçi *a. Fr. T.* bir klik içinde yer

alan, klik oluşturan (kimse). *eş.* bölekçi.

klikleşmek *(nsz) Fr. T.* (bir örgüt içinde) klikler oluşturmak, kliklere ayrılmak. *eş.* bölekleşmek.

klima *a. Fr.* kapalı bir yerin ısısının, mevsime göre, istenilen biçimde ayarlanmasını sağlayan aygıt.

klimatolog *a. Fr.* klimataloji uzmanı. *eş.* iklimbilimci.

klimatoloji *a. Fr.* fiziksel coğrafyanın, havayuvarı olaylarını, bu olayların ortaklaşa yarattığı iklimleri ve türlerini, iklimlerin yeryüzüne dağılışını konu alan bölümü. *eş.* iklimbilim.

klinik *a. Fr. hek.* **1** hastanelerde, ayakta bakılması gereken hastaların tanılarının ve sağaltımlarının yapıldığı yer. **2** hekim olacak öğrencilerin hasta başında uygulamalı olarak ders gördükleri hasta koğuşu ve burada verilen ders. **3** *s.* vücut muayenesinde görülen (hastalık belirtisi).

klinker *a. İng.* çimento üretilirken, fırından ezilmeden çıkan artık.

klinometre *a. Fr.* bir yüzey, düzlem, yol ya da aygıtın yatay düzleme göre eğimini ölçmekte kullanılan aygıt. *eş.* eğimölçer.

klip *a. İng.* genellikle televizyonda gösterilmek üzere üretilen, bir müzik parçasını görüntü eşliğinde veren kısa film.

klips *a. Fr.* küpe, iğne gibi şeylerde bulunan, onları tutturmaya yarayan yaylı pens.

kliring *a. İng. tic.* iki ülke arasında yapılan alışverişin karşılıklı olarak malla gerçekleşmesi, mal değiş tokuşu. *eş.* takas. **kliring anlaşması** *İng. T. tic.* iki ülke arasında ticaretin kliring yoluyla yapılmasını öngören sözleşme.

klişe *a. Fr.* **1** basımevinde, baskı işinde kullanılmak ereğiyle üzerine kabartma ya da oyma resim, şekil, yazı çıkarılmış metal kalıp. **2** *s.* ve *a. mec.* basmakalıp (söz, görüş vb.).

klişeci *a. Fr. T.* klişe[1] yapan kimse.

klişehane *b. a. Fr. Far.* klişe[1] yapılan yer, klişe işliği, klişe atölyesi.

klişeleşmek *(nsz) Fr. T. mec.* basmakalıplaşmak, kalıplaşmak.

klitoris *a. Fr. gövb.* kadının cinsel organının üst yanındaki, dikleşebilen, cinsel zevk duyumu noktası olan bölüm. *eş.* bızır.

klor *a. Fr. kim.* halojenlerden, simgesi Cl, atom sayısı 17, atom ağırlığı 35,453 olan, doğal sıcaklıkta gaz durumunda bulunan bir element.

klorat *a. Fr. kim.* klorik asitten türeyen tuz.

klorhidrat *a. Fr. kim.* azotlu organik bir baz ile hidroklorik asitten türeyen tuz.

klorhidrik *s. Fr. kim.* klor ile hidrojen bileşiği olan ***klorhidrik asit*** teriminde geçer.

klorik *s. Fr. kim.* klordan türemiş oksijenli asit olan ***klorik asit*** teriminde geçer.

klorlamak *(-i) Fr. T.* **1** suya, mikroplardan arındırmak ereğiyle, düşük oranda klor katmak. **2** özellikle yünlü kumaşları, iplikleri, parlatmak için, klor gazına tutmak. **3** (savaş sırasında) insanlara, hayvanlara, bitkilere zarar vermek, onları öldürmek için, her yere geniş ölçüde klor gazı püskürtmek.

klorlanmak *(nsz) Fr. T.* klorlamak eylemine konu olmak.

klorlatmak *(-i, -e) Fr. T.* klorlamak eylemini yaptırmak.

klorlu *s. Fr. T.* bileşiminde klor bulunan, klorlanmış olan, içine klor katılmış olan.

klorofil *a. Fr. bitb.* bitkilerin körpe saplarında ve yapraklarında bulu-

nan, güneş ışığını soğurarak bitkilerde karbon özümlemesini sağlayan, bitkilere yeşil renklerini veren madde.

kloroform *a. Fr. kim.* genellikle anestezide kullanılan, renksiz, hoş kokulu, yatıştırıcı ve uyuşturucu kimyasal bir bileşik. **kloroform vermek** kloroform koklatarak uyutmak.

klorometri *a. Fr. kim. bkz.* **klorölçer**.

kloroplast *a. Fr. bitb.* yeşil bitkilerin gözelerinin içinde bulunan, klorofil molekküllerinden oluşan, özümlemeyi sağlayan karmaşık yapılı kromoplast.

kloroz *a. Fr.* **1** yaprakların sarımtırak bir renk aldığı bitki hastalığı. **2** *hek.* genellikle genç kızlarda görülen, kanda alyuvar sayısının azalmasından ileri gelen kansızlık.

klorölçer *b. a. Fr. T. kim.* bir sıvının içinde erimiş durumda bulunan klorun miktarını ölçmeye yarayan aygıt.

klorür *a. Fr. kim.* klorun, oksijen ve flüor dışındaki elementlerle ya da bileşiklerle oluşturduğu bileşik.

klorürlendirmek *(-i) Fr. T. kim.* klorla birleştirmek, klorüre dönüştürmek.

klorürleştirme *a. Fr. T. kim.* bir organik molekülde, hidroksil OH grubu yerine klorür Cl getirme işlemi.

klostrofobi *a. Fr. hek.* dar ve kapalı yerlerde duyumsanan, hastalık derecesinde sıkıntı, kaygı ve korku. *eş.* kapalı yer korkusu.

kloş *s. Fr.* alt yanı çan biçiminde genişleyen (kadın eteği).

klozet *a. İng.* alafranga hela teknesi.

klüz *a. Fr. coğr.* bir kıvrımı keserek iki yandaki çukur yerleri birleştiren, boğaz biçimindeki dar koyak. *eş.* kısık.

koalisyon *a. Fr.* ayrı görüşteki çeşitli güçlerin belli bir amaçla oluşturdukları birlik, değişik güçlerin işbirliği. **koalisyon hükümeti** parlamentoda bulunan partilerden herhangi birinin hükümet kurabilecek çoğunluğu sağlayamaması durumunda, birkaç partinin anlaşarak ortaklaşa kurduğu hükümet.

koaptör *a. Fr.* kırık kemikleri yerinde tutmakta yararlanılan tahtadan, mukavvadan ya da teneke-den yapılmış, üzeri bezle kaplanmış levha. *eş.* cebire, süyek.

kobalt *a. Al. kim.* simgesi Co, atom sayısı 27, atom ağırlığı 58,9332 olan, nikele ve demire benzeyen, gümüş renginde bir element. **kobalt bombası** *Al. Fr.* kobalttan ya da doğrudan doğruya ışınetkin duruma getirilebilen bir madenden yapılan, hekimlikte kanser sağaltımında yararlanılan ışınetkin bomba.

kobay *a. (Amerika yerlilerinin dilinden)* **1** *hayb.* kobaygillerden, Güney Amerika'da yaşayan, ön ayaklarında dörder, arka ayaklarında üçer parmak bulunan, kısa bacaklı, tıknaz, bilimsel araştırmalarda deney hayvanı olarak kullanılan küçük bir kemirgen. *eş.* hintdomuzu[1]. **2** *mec.* deney konusu.

kobaygiller *ç. a. hayb.* omurgalı hayvanların memeliler sınıfına giren bir familya.

kobra *a. (Portekizceden) hayb.* kobragillerden, Afrika'nın ve Asya'nın sıcak bölgelerinde yaşayan, boyu 4 metreyi geçebilen, kızıl, esmer ve sarının baskın olduğu renklerde, çok zehirli bir yılan. *eş.* gözlüklüyılan.

kobragiller *ç. a. hayb.* sürüngenler sınıfının zehirli yılanların ço-

ğunu kapsayan bir familyası.

koç *a. İng. sp.* bir spor takımını çalıştıran, hazırlayan teknik adam.

kod *a. Fr.* **1** bir bilginin simgesi. **2** bir bilgiye ulaşabilmek için kullanılan simge ya da simgeler dizisi. **3** bir simgeler dizgesiyle gösterilen bir bilgiyi, başka bir kodlamada kullanılan bir ya da birkaç eşanlam listesiyle bir araya getiren belge ya da el kitabı. **kod açma** kodlanmış bilgileri yeniden açık, anlaşılır dile çevirme, kodu çözme, okuma.

kodein *a. Fr. hek.* afyondan elde edilen ve öksürük ilaçlarında vb. kullanılan bir alkaloit.

kodeks *a. Lat. hek.* bütün ilaçların formüllerini topluca veren resmi kitap.

kodes *a. Yun. arg.* hapishane. **(birini) kodese tıkmak** (ya da **koymak**) *Yun. T. arg.* hapishaneye koymak, hapse sokmak, hapsetmek. **kodesi boylamak** *Yun. T. arg.* hapishaneye girmek, hapse konulmak.

kodeslemek *(-i) Yun. T. arg.* hapishaneye koymak.

kodeslenmek *(nsz) Yun. T. arg.* hapishaneye konulmak, hapsedilmek.

kodlamak *(-i) Fr. T.* **1** kodlarla, simgelerle göstermek. **2** bir harita ya da taslaktaki noktaların kodlarını, rakamlarını koymak.

kodoş *a. Erm.* **1** kadınla erkeğin yolsuz birleşmelerine aracılık eden erkek, pezevenk. **2** pezevenk anlamında kullanılan bir sövgü sözü.

kodoşluk *a. Erm. T.* kodoş olanın yaptığı iş, pezevenklik.

kofana *a. Yun. hayb.* lüfer cinsinden, boyu 30 cm.yi, ağırlığı yarım kiloyu geçen, lüferin en irisi olan balık.

kofra *a. Fr.* genellikle yapı girişlerinde bulunan ve yapıya giren elektrik akımını düzenleyen sigorta düzeneğini içinde bulunduran kutu.

kofti *s. Yun. arg.* **1** beş para etmez, işe yaramaz, değersiz, uyduruk, anlamsız (şey, haber, söz vb.). **2** beceriksiz, yalancı, yeteneksiz (kimse). **kofti atmak** *Yun. T. arg.* uyduruk haber yaymak, yalan söylemek. **kofti yutmak** *Yun. T. arg.* yalana inanmak, aldanmak. **kofti yutturmak** *Yun. T. arg.* yalanla kandırmak, aldatmak.

koftiden *be. Yun. arg.* **1** yalandan, uydurarak. **2** *s.* değersiz, önemsiz.

koftileşmek *(nsz) Yun. T. arg.* **1** (nesneler için) değerini, niteliğini yitirmek. **2** (insan için) olağan davranışlarından farklı şeyler yapmaya başlamak.

koh *a. (ünlü Alman hekimi Robert Koch'un adından)* verem hastalığınının mikrobu anlamına gelen ***koh basili*** teriminde geçer.

kohenit *a. Fr. min.* göktaşlarında bulunan demir, nikel ve kobalt karbür.

kok *a. İng.* madenkömürünün damıtılması yoluyla elde edilen, bileşiminde kömürden çok daha az oranda uçucu madde bulunan, daha çok sanayide kullanılan katı yakıt. *eş.* kokkömürü.

koka (I) *a. (Peru dilinden) bitb.* **1** ikiçeneklilerden, And Dağları'nda yetişen, Peru ve Bolivya'da bahçelerde de geniş ölçüde yetiştirilen, küçük ve sarımtırak çiçekler açan, kırmızı renkte zeytin biçiminde meyvesi olan, yapraklarından kokain ve başka alkaloitler elde edilen bir ağaççık. **2** bu bitkinin yapraklarından elde edilen madde.

koka (II) *a. kbd. tar.* Osmanlı döne-

minde yeniçeri komutanlarının giydikleri tolga biçimindeki başlık.

kokain *a. Fr.* koka yapraklarından elde edilen uyuşturucu bir alkaloit.

kokainci *a. Fr. T.* kokain üreten, satan ya da içen kimse.

kokainoman *a.* ve *s. Fr.* burnuna kokain çekmeyi alışkanlık durumuna getirmiş, kokain düşkünü (kimse).

kokainomani *a. Fr.* sonu ölüme varan kokain alışkanlığı, kokain düşkünlüğü.

kokana *a. Yun. bkz.* **kokona**.

kokart *a. Fr.* **1** asker şapkalarına takılan, rengi uluslara ve asker sınıflarına göre değişen işaret. **2** belli bir topluluğa özgü olan işaret. **3** uçakların gövdesi üzerine ve kanatlarına ulusal bayrak renkleriyle işlenen işaret.

kokartlı *s. Fr. T.* kokardı olan (kimse vb.).

koket *a.* ve *s. Fr.* hoş görünmeye çalışan, çok süslü giyinen ve moda ya düşkün olan (kadın).

kokimbit *a. Fr. (Şili'deki Coquimbo yer adından) min.* hidratlı doğal demir sülfat.

kokkömürü *b. a. İng. T. bkz.* **kok**.

koklaşma *a. İng. T.* madenkömürünün kapalı kapta ve yüksek sıcaklıkta, ısı etkisiyle koka dönüşmesi.

koklaştırılmak *(nsz) İng. T.* işlenerek kok durumuna getirilmek.

koklaştırmak *(-i) İng. T.* işleyerek kok durumuna getirmek.

koko *a. (Fransızca "kokain"den kısaltma) arg.* kokain.

kokocu *a.* ve *s. (Fransızca "kokain"den kısaltarak "koko" ve Türkçe "-cu" ekiyle) arg.* kokain tiryakisi.

kokona *a. Yun.* **1** *esk.* Hıristiyan kadınlarına Müslüman Türklerce verilen ad. **2** *mec.* süse püse düşkün kadın, çok süslenen kadın. **kokona gibi** *Yun. T.* çok süslenmiş yaşlı kadın için kullanılır.

kokoreç *a. Yun.* iyice temizlenmiş koyun ya da kuzu bağırsağının soğan suyu, tuz ve karabiberle oğulup arasına içyağı konularak şişe sarılıp kor ateşte kızartılmasıyla yapılan, üzerine kekik serpilerek yenilen bir yemek.

kokoreççi *a. Yun. T.* kokoreç yapan ya da satan kimse.

kokoroz *a. İt.* **1** mısır, mısır koçanı. **2** *mec.* uzun ve sivri uçlu şey. **3** *a.* ve *s. arg.* çirkin (kadın, kimse).

kokorozlanmak *(nsz) İt. T. arg.* korkutmaya çabalamak, kabadayılanmak.

kokot *a. Fr.* aşüfte, orospu, yosma.

kokpit *a. İng.* pilotun uçağı kullandığı bölüm, uçak yönetim odası, pilot kabini.

kokteyl *a. İng.* **1** çeşitli içkileri belli ölçülerle karıştırarak yapılan içki. **2** yeri ve zamanı önceden saptanmış olan, ayaküstü söyleşilerin yapıldığı içkili toplantı.

kola (I) *a. İt.* **1** çamaşır kolalamakta kullanılan, suda eriyen özel bir nişasta. **2** kâğıt, bez gibi şeyleri yapıştırmakta kullanılan, kaynatılmış nişasta bulamacı. **3** kolalama. **kola yapmak** *İt. T. bkz.* **kolalamak**.

kola (II) *a. (Sudan dilinden)* **1** kolagillerden, Afrika'nın batı kıyısında, özellikle Sudan'da yetişen, boyu 10-15 metre olabilen, ***kola cevizi*** adıyla anılan ve küçük bir ceviz iriliğinde kırmızı ya da beyaz taneler veren, çekirdekleri kahveden daha uyarıcı olan ve kimi içeceklerde ve hekimlikte kullanılan bir bitki. **2** bu bitkinin yaprağından elde edilerek kokulu bir maddeyle kokulandırılan ve içine şe-

ker, karbonat katılarak yapılan bir içecek.

kolacı *a. İt. T.* **1** geçimini giysilere, örtü, çarşaf gibi şeylere kola ve ütü yaparak sağlayan kimse. **2** kolalama işinin yapıldığı dükkân.

kolacılık *a. İt. T.* kolacının işi, mesleği.

kolagiller *ç. a. bitb.* ayrı taçyaprak-lı ikiçeneklilerden, örnek bitkisi kola (II)[1] olan, birçok türü içine alan bir bitki familyası.

kolaj *a. Fr.* **1** bir karton üzerine yapıştırılan çeşitli kumaş, tahta, kâğıt vb. parçalarıyla yapılan resim. **2** *mec.* çeşitli yerlerden derlenip oluşturulmuş şey.

kolalamak *(-i) İt. T.* gömlek, örtü, çarşaf gibi şeyleri, sert ve parlak olması için, içinde kola (I)[1] eritilmiş suya batırıp ütülemek.

kolalanmak *(nsz) İt. T.* kolalamak eylemine konu olmak.

kolalatmak *(-i, -e) İt. T.* kolalamak eylemini yaptırmak, kolalamasını ya da kolalanmasını sağlamak.

kolalı (I) *s. İt. T.* **1** kolalanmış olan. **2** kolalanarak kullanılan.

kolalı(II) *s.* içinde kola (II) bulunan (içecek).

kolasız (I) *s. İt. T.* kolalanmamış olan.

kolasız (II) *s.* içinde kola (II) bulunmayan.

koledok *a. Yun. yaşb.* ve *gövb.* karaciğer ile ödkesesi kanallarının birleşmesinden oluşan ve ödü bağırsağa veren kanal. *eş.* öd kanalı.

kolej *a. Fr. eğit.* **1** yabancı dil öğretimine ağırlık veren lise dengi okul. **2** kimi meslek okullarına verilen ad; sağlık koleji, polis koleji gibi.

kolejli *s.* ve *a. Fr. T.* kolej öğrencisi.

koleksiyon *a. Fr.* **1** boş zamanlarını değerlendirme, zevk alma, öğrenme ya da yarar sağlama ereğiyle toplanmış, biriktirilmiş ve özelliklerine göre bölümlendirilmiş türdeş ya da benzer şeylerin tümü. *eş.* derlem, derme. **2** moda-evlerinin giyimdeki yeniliklerini tanıtmak ereğiyle düzenledikleri defilelerde gösterilen modellerin tümü. **koleksiyon yapmak** *Fr. T.* nesneleri koleksiyon[1] amacıyla biriktirmek, toplamak.

koleksiyoncu *a. Fr. T.* koleksiyon[1] yapan, bu işe merakı olan kimse.

koleksiyonculuk *a. Fr. T.* koleksiyoncunun yaptığı iş.

koleksiyoner *a. Fr. bkz.* **koleksiyoncu**.

kolektif *s. Fr.* **1** birçok kimseyi ya da nesneyi içine alan, birçok kişi ya da nesnenin bir araya gelmesi sonucu olan. **2** ortak olarak, el-birliğiyle, ortaklaşa. **kolektif ortaklık** (ya da *esk.* **şirket**) *Fr. T. tic.* bütün ortakların sorumluluğu tam ve sınırsız olan ticaret ortaklığı.

kolektifleşmek *(-i) Fr. T.* kolektif bir duruma gelmek. *eş.* ortaklaşmak.

kolektifleştirmek *(-i)* ortak duruma getirmek. *eş.* ortaklaştırmak.

kolektivist *s. Fr. topb.* kolektivizm yandaşı (kimse). *eş.* ortaklaşacı.

kolektivizm *a. Fr. topb.* üretim araçlarının özel kişilerin değil kamunun malı olmasını ve toplum içinde her türlü eylemde ortak davranışı savunan öğreti. *eş.* ortaklaşacılık.

kolektör *a. Fr.* **1** elektrik dinamolarında, devinen bölümün üzerindeki iletken devrede oluşan akımı toplayıp tek bir devreye veren araç. *eş. yeni* toplaç. **2** birkaç boruya dağıtılacak bir akışkanın toplandığı ana boru.

kolemanit *a. Fr. min.* hidratlı doğal kalsiyum borat.

kolera *a. Fr. hek.* çok yeğin sürgün ve kusmalarla kendini gösteren, yoğun sıvı yitimine yol açan, çok bulaşıcı, salgın yapan, öldürücü bir hastalık.

koleralı *s. Fr. T.* **1** koleraya yakalanmış olan. **2** içinde kolera mikrobu bulunan.

kolesterin *a. Fr. bkz.* **kolesterol**.

kolesterol *a. Fr.* tümüyle hayvansal kaynaklı olan, besinlerle alınan, kanda ve büyük bir oranda ödde bulunan sterol.

kolhoz *a. Rus.* (eski Sovyetler Birliği'nde) tarım üretim kooperatifi.

koli *a. Fr.* **1** posta paketi. **2** büyük paket.

kolibasil *b. a. Fr.* toprakta, insan ve hayvan bağırsağında, kimi vakit sularda, sütte, yiyeceklerde bulunan ve uygun bir ortam bulunca insanda hastalığa yol açabilen, yuvarlak uçlu, çomak biçiminde bakteri.

kolibri *a. Fr. hayb.* kolibrigillerden, Amerika'da yaşayan, geriye doğru da uçma özelliği olan, tüyleri çok renkli, kısa ve çelimsiz bacaklı, çok ince ve uzun gagalı, çok küçük bir kuş.

kolibrigiller *ç. a. Fr. T. hayb.* omurgalı hayvanlardan kuşlar sınıfına giren, üç yüzü aşkın türü içine alan bir familya.

kolik *a. Fr. hek.* kalınbağırsakta, genellikle karın boşluğunda duyumsanan, aralıklarla gelen çok güçlü sancı.

kolit *a. Fr. hek.* kalınbağırsak yangısı.

kolodyum *a. Lat. kim.* alkolle eter karışımı içinde şurup kıvamında, donukça, renksiz bir sıvı durumuna getirilen nitroselüloz.

kolofan (I) *a. Fr. min.* hidratlı doğal kalsiyum fosfat.

kolofan (II) *a. (Anadolu'da bir Lidya kenti olan Kolopyon yer adından)* çamsakızının damıtılmasıyla elde edilen, vernik, zift ve çeşitli elektrik yalıtkanları yapımında kullanılan, sarı renkli, katı ve saydam reçine.

koloidal *s. Fr. kim.* zamk, jelatin yapısında olan, koloit niteliği taşıyan.

koloit *a. Fr.* jelatin niteliği olan ve suda erimişi zarlardan geçmemesiyle billursulardan ayrılan maddelerin ortak adı.

kolokyum *a. Lat.* **1** bilimsel bir sorunun ya da siyasal, ekonomik, diplomatik sorunların ele alındığı, tartışıldığı bilimsel toplantı. *eş.* konuşu. **2** üniversitede doçentlik sınavı.

kolombiyum *a. (Colombia adından) kim. bkz.* **niyobyum**.

kolon *a. Fr.* **1** gazete, dergi gibi yazılı şeylerde, sayfanın yukardan aşağıya doğru ayrılmış olduğu dikine bölümlerden her biri. *eş.* dikeç, sütun. **2** yapılarda, katlardaki döşemleri birbirine bağlayan düşey boru. **3** *gövb.* kalınbağırsağın gödenden önceki bölümü.

koloni *a. Fr.* **1** bir devletin, ülkesinin sınırları dışında, üzerinde egemenlik kurarak yönettiği, ekonomik ve siyasal çıkar elde ettiği, her yönden sömürdüğü ülke. *eş.* sömürge. **2** göçmen topluluğu ya da böyle bir topluluğun yerleştiği yer. **3** bir ülkede bulunan bir başka ülke uyruklu kişiler topluluğu. **4** *hayb.* aynı türden organizmaların bir arada, birlik durumunda yaşama biçiminde oluşturdukları topluluk.

kolonoskopi *a. Fr. hek.* kalınbağırsağın incelenmesinde kullanılan araç ve yöntem.

kolonya *a. (Almanya'nın Köln kenti-*

nin İtalyanca söylenişinden) içinde koku verici madde olarak limon, lavanta, turunç çiçeği vb. yağı bulunan, hafif kokulu tuvalet ispirtosu.

kolonyal *s. Fr.* sıcağı geçirmeyen, içi mantarlı bir tür şapka olan kolonyal şapka için kullanılır.

kolonyalamak *(-i)* kolonya sürmek.

kolonyalanmak *(nsz)* kolonya sürmek ya da sürünmek.

kolonyalı *s.* **1** içinde, üzerinde kolonya bulunan. **2** kolonya sürmüş ya da sürülmüş, kolonyalanmış olan. **kolonyalı mendil** el yüz silmek, serinletmek için kullanılan, kolonya ile nemlendirilmiş, mendil biçiminde küçük kâğıt.

kolonyalist *a. Fr.* kolonyalizm yandaşı (kimse). *eş.* sömürgeci.

kolonyalizm *a. Fr. topb.* **1** bir devletin, ülkesinin sınırları dışında, başka ulusları siyasal ve ekonomik egemenliği altına alarak yayılması. **2** bu tür yayılmayı, sömürge edinmeyi amaç olarak alan ülkelerin siyasal öğretisi. *eş.* sömürgecilik.

koloridye *a. Yun. hayb.* kolyozun küçüğü.

kolorimetre *b. a. Fr. fiz.* bir rengin bileşenlerini belirlemeye, bir sıvının renk derecesini ölçmeye yarayan aygıt. *eş.* renkölçer.

kolorimetri *b. a. Fr. fiz.* sıvıların, dağıtıcı yüzeylerin, canlıların vb. renklilik derecesini ölçme. *eş.* renkölçme.

kolostrum *a. Lat.* gebeliğin son aylarında gebe kadının memelerinden salgılanan sarımtırak donuk renkli sıvı ya da memeli hayvanların meme sıvısı.

kolye *a. Fr.* genellikle değerli taşlardan ve madenlerden ya da altın paradan yapılmış, boyna takılan takı. *eş.* gerdanlık.

kolyoz *a. Yun. hayb.* uskumrugillerden, Akdeniz, Marmara Denizi ve Karadeniz'de yaşayan, boyu 35 santimetreyi bulabilen, küçüklerine koloridye, en irisine eşek kolyozu da denilen, uskumruya çok benzeyen, eti pek lezzetli olmayan bir balık.

kolza *a. Fr.* turpgillerden, tohumlarından çıkarılan yağ yemeklerde ve yapay kauçuk yapımında kullanılan, tohumundan hayvan yemi olarak da yararlanılan bir bitki.

koma (I) *a. Fr. hek.* kimi ağır hastalıklar sırasında görülen, anlama, duyma ve devinmenin tümüyle ya da oldukça yitimiyle beliren dalgınlık durumu. **komadan çıkmak** *Fr. T. hek.* komaya girmiş olan hasta bu durumdan kurtulmak, kendine gelmek, iyileşmeye başlamak. **komaya girmek** *Fr. T.* **1)** *hek.* duyma, anlama ve devinme yetilerini yitirerek yarı ölü bir duruma gelmek, kendinden geçmek. **2)** *mec.* kendinden geçercesine sinirlenmek. **3)** *mec.* çok şaşırmak ya da çok üzülmek. **komaya sokmak** *Fr. T. arg.* **1)** (birini) öldüresiye dövmek. **2)** çok sinirlendirmek, şaşırtmak ya da üzmek. **3)** içinden çıkamayacağı denli güç bir duruma düşürmek.

koma (II) *a. Yun. müz. (eski Yunan müziğinde)* eşit olmayan iki ses arasında kulakla seçilebilecek en küçük aralık.

komalık *s. Fr. T.* koma (I) durumuna gelmiş. **(birini) komalık etmek** *Fr. T. arg.* **1)** *mec.* öldüresiye dövmek. **2)** *mec.* çok sinirlendirmek. **komalık olmak** *Fr. T. arg. mec.* yorgunluktan bitmek, çok yorulmak.

komandit *a. Fr. tic.* bir komandit

ortaklığın anaparasının bir ya da birkaç ortakça sağlanan bölümü. **komandit ortak** *Fr. T. tic.* bir komandit ortaklığın sınırsız sorumlu ortağı durumundaki kimse. **komandit ortaklık** *Fr. T. tic.* alacaklılara karşı en az bir sınırsız, bir de sınırlı sorumlu olmak üzere iki ortağı bulunması gereken, tüzelkişiliği olan ticaret ortaklığı.

komandite *a. Fr. tic.* bir komandit ortaklıkta, sınırsız sorumluluğu bulunan ortak.

komanditer *a. Fr. tic.* bir komandit ortaklıkta, sorumluluğu ancak kendi koyduğu para kadar olan ortak.

komando *a. Fr.* **1** *ask.* özel olarak yetiştirilen, bağımsız olarak çalışan ve baskın, sabotaj gibi özel görevler yapan, az sayıda askerden kurulu birlik. **2** *ask.* komando birliği için özel olarak yetiştirilen, bu birlikte görevli asker. **3** *mec.* vurucu güç.

kombi *a. İng. (İngilizce "birleşik" anlamındaki "combine" sözcüğünden)* kat kaloriferi olarak ısıtma işlevi görürken aynı zamanda şofben gibi kullanım için sıcak su da sağlayan küçük kalorifer kazanı.

kombina *a. Rus.* birkaç sanayi kuruluşunun birbirine bağlanarak, birbirini tamamlayarak tek yönetim altında birleşmesi. *eş. yeni* tümleşke.

kombinezon *a. Fr.* **1** bir işi iyi bir biçimde sonuçlandırmak, başarıya ulaştırmak için düşünülen ve alınan önlemler. **2** kadınların giydikleri kısa ve kolsuz iç çamaşırı.

komedi *a. Fr.* **1** *yaz., tiy.* ve *sin.* kişilerin, toplumun ve olayların gülünç yanlarını gösteren tiyatro oyunu ya da sinema filmi. *eş.* güldürü. **2** *mec.* gülmeye yol açan olay ya da durumlar. **3** *mec.* yalan ve yapmacık söz ve davranış.

komedya *a. İt. bkz.* **komedi**.

komedyacı *a. İt. T. bkz.* **komedyen**.

komedyen *a. Fr.* **1** *tiy.* ve *sin.* güldürülerde oynayan oyuncu, güldürü ustası sanatçı. *eş. yeni* güldürmen. **2** *s.* ve *a.* sözleri, davranışları yalan ve yapmacık olan (kimse).

komi *a. Fr.* **1** otellerde ve benzeri yerlerde ayak işlerine bakan genç erkek. **2** lokantalarda garson yamağı.

komik *s. Fr.* **1** insanda gülme duygusu uyandıran, güldürücü, gülünç. **2** *a.* güldürülerde oynayan oyuncu, güldürü ustası. *eş.* güldürmen.

komikleşmek *(nsz) Fr. T.* gülünç bir duruma gelmek, güldürücü olmak, gülünçleşmek.

komiklik *a. Fr. T.* **1** komik olma durumu. **2** güldürücü davranış. **3** gülünç durum.

komiser *a. Fr.* güvenlik örgütünün meslek aşamalarında üçüncü dereceye gelmiş polis görevlisi.

komisyon *a. Fr.* **1** bir işi incelemek için seçilmiş bir kurulun içinden oluşturulan alt kurul. *eş.* yarkurul. **2** bir işte, bir satışta aracılık eden kimseye bırakılan yüzdelik.

komisyoncu *a. Fr. T.* genellikle ticari işlerde belli bir yüzdeyle aracılık eden kimse.

komisyoner *a. Fr. bkz.* **komisyoncu**.

komita *a. İsl.* siyasal bir amacı gerçekleştirmek, ereğine ulaşmak için terore başvuran, silahlı savaşımda bulunan gizli örgüt, gizli topluluk.

komitacı *a. İsl. T.* komitaya bağlı kimse, bir komitadan olan kimse.

komitacılık *a. İsl. T.* **1** komitacı olma durumu. **2** komitacıya özgü davranış.

komite *a. Fr.* bir işi incelemek için seçilmiş bir kurulun içinden oluşturulan alt kurul. *eş.* yarkurul.

komodin *a. İt.* karyolanın yanı başına konulan ve üstü masa gibi kullanılmaya elverişli olan dolap.

komodor *a. İng. den.* **1** amiral yetkisi olan deniz subayı. **2** bir kuruluşa bağlı yolcu gemilerinin en eski kaptanı. **3** yat kulübü başkanı.

komot *a. Fr. bkz.* **komodin**.

kompartıman *a. Fr.* yolcu treni vagonlarının bölmelerle ayrılmış bölümlerinin her biri.

kompaktdisk *b. a. İng. (CD kısaltmasıyla da gösterilir ve İngilizce "si:di:" olarak da söylenir)* tek yüzü üzerine yoğun, çok sıkıştırılmış bir biçimde ses, görüntü, bilgisayar verisi vb. kaydedilebilen ve kompaktdiskçalarlarda ya da bilgisayarlarda kullanılan bir tür plak. *eş. yeni* yoğunplak.

kompaktdiskçalar *b. a. İng.* [illegible] kompaktdisk çalmada kullanılan aygıt.

kompas *a. Fr.* küçük çapları, kalınlıkları ve uzunlukları ölçmeye yarayan bir ölçü aygıtı.

kompetan *a. Fr.* kendini belli bir alanda özel olarak yetiştirmiş, o konuda üstün çalışmaları, bilgisi, becerisi olan kimse. *eş.* uzman.

komple *s. Fr.* **1** boş hiçbir yeri bulunmayan, dolu. **2** gerekli her şeyi bulunan, eksiksiz, tam. **3** bütünü aynı şeyden olup bir takım oluşturan. **4** *mec.* üstün nitelikleri bulunan.

kompleks *s. Fr.* **1** hemen kavranamayan, anlaşılamayan, çözümü güç olan, birçok öğeden oluşan. *eş.* karmaşık. **2** *a.* aynı ekonomik etkinlik alanındaki sanayiin tümü; bir hammaddeden elde edilebilecek her şeyi topluca bir arada işleyip üreten işletme. *eş. yeni* toplanca. **3** *s. kim.* içinde başka öğeler bulunan, yalın olmayan. *eş.* karmaşık. **4** *a. kim.* çözeltide kendisini oluşturan öğelere iki yönlü olarak ayrışan iyon ya da bileşik. *eş.* karmaşık. **5** *a. ruhb.* genellikle çocukluk döneminden kalma, kişinin bilincini az çok koşullandıran ve kişiyi hastalıklı davranışlara itebilen, baskı altında tutulmuş, coşkusal yanı ağır basan anı, duygu ve düşüncelerin tümü. *eş.* karmaşa.

kompleksli *s. Fr.* ruhsal yönden karmaşa içinde bulunan (kimse).

komplikasyon *a. Fr. hek.* bir ilacın ya da bir hastalığın doğuracağı yan etki.

komplike *s. Fr.* öğelerinin ya da gerekli işlemlerinin sayısının çokluğu, çeşitliliği nedeniyle anlaşılması, yapılması zor olan (şey).

kompliman *a. Fr.* birine söylenen gönül okşayıcı hoş söz.

komplo *a. Fr.* **1** birine ya da bir kuruluşa karşı topluca alınan, o kimseyi ya da kuruluşu güç duruma sokacak gizli karar. **2** topluca ve gizlice yürütülen herhangi bir plan, iş. *eş. yeni* gizdüzen. **komplo kurmak** *Fr. T.* bir kimseye karşı, toplu olarak ve gizlice, zarar verici durum, plan hazırlamak.

komplocu *a.* ve *s. Fr. T.* komplo kuran (kimse). *eş. yeni* gizdüzenci.

komploculuk *a. Fr. T.* komplocu olma durumu. *eş. yeni* gizdüzencilik.

komposto *a. İt.* **1** şeker şurubunda bütün bir biçimde ya da dilimler durumunda kaynatılmış, genellikle yemek sırasında soğukluk, hafif tatlı olarak kullanılan meyve, bir tür hoşaf. **2** tarımda kullanılan ve bitki artıklarından yapılan gübre.

kompostoluk *s. İt. T.* **1** kompostо yapmaya uygun olan (meyve). **2** *a.* yemek sırasında içine kompostu koymaya yarayan derince kap.

kompoze *s. Fr.* "öğelerini bir araya getirip bütünleştirmek, yeniden oluşturmak, düzenlemek" anlamındaki kompoze etmek sözünde geçer.

kompozisyon *a. Fr.* **1** ayrı ayrı parçaları bir araya getirerek bir bütün oluşturma, düzenleme işi. **2** öğelerin bir araya getirilme biçimi. **3** öğrencilere duygu ve düşüncelerini, tasarımlarını sıraya koyup, açık ve etkili bir biçimde anlatmalarını öğretmek ereğini güden ders. **4** bu dersle ilgili yazılı çalışma, uygulama.

kompozitör *a. Fr. müz.* müzik yapıtı yaratan, beste yapan kimse. *eş.* besteci.

komprador *a. İsp.* **1** eskiden, Güney Amerika ülkelerinde, yabancılarla her türlü ilişkisi yasaklanmış olan halk ile sömürgeci ülke ortaklıkları arasında ticari işlerde aracılık yapan, yerli halktan kimse. **2** *tar.* Uzakdoğu ülkelerinde yabancı ortaklıklar yararına çalışan yerli aracı, acenta. **3** kendi çıkarları için, ülkesine yabancı anaparayı yerleştiren ya da yabancı anaparanın yerleşmesine yardımcı olan kimse. **4** işbirlikçi.

kompres *a. Fr. hek.* ameliyat sırasında, yaraların pansumanında ya da başka bir amaçla kullanılan, birkaç kat durumunda bez.

kompresör *a. Fr.* **1** *fiz.* bir akışkanı ya da gazı, istenilen basınca göre sıkıştırmaya yarayan aygıt. **2** yol yapımında, çakılları, kumları bastırıp sıkıştırmakta kullanılan, ağır silindirli araç.

komprime *a. Fr.* ağız yoluyla kullanılmak üzere hazırlanmış, genellikle yassı ya da silindir biçiminde katı ilaç.

kompütür *a. İng.* önceden belleğine yüklenmiş bir yazılıma göre komuta edilerek, çok sayıda ve karmaşık mantıksal ve aritmetiksel işlemlerden oluşan bir işi kısa sürede yapıp sonuçlandırabilen, bilgilerin depo edilmesine ve istendiğinde hemen bulunmasına elverişli, yaşamın her alanında kullanılan elektronik aygıt. *eş.* bilgisayar.

komün *a. Fr.* her şeyde ortaklaşa yaşama biçimi, topluluk, cemaat.

komünal *s. Fr.* komün ile ilgili.

komünikasyon *a. Fr.* **1** kişiler arasında duygu, düşünce, bilgi, haber alışverişi, kişilerin birbirini anlaması. **2** duygu, düşünce, bilgi ve haberlerin, akla gelebilecek her türlü biçim ve yolla kişiden kişiye karşılıklı olarak aktarılması işi. **3** telefon, telgraf, radyo, televizyon vb. gibi aygıtlardan, yazı, simge, ve benzeri araçlardan yararlanarak yürütülen bilgi alışverişi. *eş.* iletişim.

komünist *a.* ve *s. Fr.* **1** komünizm yandaşı (kimse, görüş). **2** komünizmle ilgili olan.

komünistlik *a. Fr. T.* **1** komünist olma durumu. **2** *bkz.* **komünizm**.

komünizm *a. Fr.* **1** özel mülkiyetin olmadığı, bütün malların, üretim araçlarının topluma ait bulunduğu, bunları herkesin ortaklaşa kullandığı toplum düzeni. **2** böyle bir düzenin kurulması ereğini güden siyasal, ekonomik ve toplumsal öğreti.

komütatör *a. Fr. fiz.* bir elektrik akımının yönünü değiştirmeye yarayan aygıt. *eş.* çevirici.

koncolos *a. Yun.* çocukları korkut-

mak için kullanılan *karakoncolos* sözcüğünde geçer.

konçerto *a. İt. müz.* birlikte çalınmak üzere, orkestra ile bir solo çalgı için bestelenmiş müzik yapıtı.

konçina *a. İt.* oyun kâğıtlarında ikiliden altılıya değin olan küçük değerli kâğıtlar.

kondansatör *a. Fr. fiz.* içinde akımsız elektrik yükü biriktiren aygıt. *eş.* yoğunlaç.

kondisyon *a. Fr.* **1** kimi terimlerde "durum", "koşul" anlamında kullanılır. **2** *sp.* bir sporcunun fiziksel ve ruhsal yönden durumu. **kondisyon bisikleti** *Fr. sp.* sağlığı korumak, vücudu, kasları geliştirmek ereğiyle evde vb. kullanılmak üzere yapılmış, tekerleksiz, pedallı, pedalların dirençlerini ayarlayan bir düzeneği bulunan spor aracı.

kondisyoner *a. Fr. sp.* kondisyon sağlayıcı araç.

kondom *a. İng. bkz.* **kaput, prezervatif.**

kondüktör *a. Fr.* yolcu trenlerinde biletleri denetleyen, yolcuların yerleşmelerine yardımcı olan, vagon işlerine bakan görevli.

kondüvit *a. Fr. tiy.* bir oyun oynanırken, sahneye çıkma sırası gelen oyuncuları uyarmakla, onlara sıralarının geldiğini bildirmekle görevli kimse.

konfederasyon *a. Fr.* **1** egemenliği, kendi bağımsız hükümeti olmakla birlikte merkezi bir hükümetin yönetimini kabul eden devletlerin oluşturduğu birlik, devletler birliği. **2** genellikle sendikaların bir üst örgüt olarak oluşturdukları birlik.

konfederatif *s. Fr.* konfederasyonla ilgili olan.

konfedere *s. Fr.* konfederasyonu oluşturanlardan (her biri).

konfeksiyon *a. Fr.* **1** hazır giyim eşyası. **2** hazır giyim eşyası diken sanayi kolu.

konfeksiyoncu *s.* hazır giyim eşyası yapan ya da satan (kimse, yer).

konfeksiyonculuk *a. Fr. T.* hazır giyim eşyası yapma ve satma işi.

konferans *a. Fr.* **1** bilim, sanat, yazın, ekonomi, siyasa vb. gibi alanlarda herhangi bir konuda, alanında uzman birince dinleyicilere bilgi vermek için yapılan uzun, bilgilendirici konuşma türü. *eş.* konuşma. **2** uluslararası bir sorunun çözümü için yapılan toplantı. **konferans çekmek** *Fr. T. tkz.* karşısındakini bıktıracak biçimde, uzun ya da öğüt verircesine konuşmak. **konferans vermek** uzmanı olduğu bir konuda bilgilendirici söz söylemek, konuşma yapmak.

konferansçı *a. Fr. T.* konferans veren kimse. *eş.* konuşmacı.

konfeti *a. İt.* düğün, balo gibi eğlencelerde başlara serpilen, küçük yuvarlak pul biçiminde kesilmiş renkli kâğıt parçaları. *eş. yeni* saçı.

konfor *a. Fr.* günlük yaşamı kolaylaştıran maddi rahatlık. *eş. yeni* gönence.

konforlu *s. Fr. T.* konforu olan. *eş. yeni* gönenceli.

konformist *a. Fr.* **1** korformizmi benimsemiş kimse. **2** rahatına düşkün kimse.

konformizm *a. Fr. topb.* yürürlükteki kurum, ölçüt ya da koşullara, görece katı kalıplara, eleştirel bir değerlendirme yapmaksızın uyma tutumu. *eş.* uymacılık.

konforsuz *s. Fr. T.* konforu olmayan.

konglomera *a. Fr. yerb.* molozların çimento durumuna dönüşmesiyle

oluşan kaba kütle. *eş.* yığışım.

kongre *a. Fr.* **1** bir kurumun, bir derneğin ya da bir siyasal partinin temel işlerinin görüşüldüğü, belli sürelerle ya da gerektikçe yapılan genel toplantı, genel kurul. *eş.* kurultay. **2** herhangi bir konuyu görüşmek üzere, çeşitli ülkelerden delegelerin katılmasıyla yapılan uluslararası toplantı.

Kongre *ö. a. Fr.* Amerika Birleşik Devletleri'nde Temsilciler Meclisi ile Senato adı verilen iki ayrı meclisin bir arada oluşturduğu yasama meclisi.

koni *a. Fr. mat.* **1** durağan bir noktadan geçerek bir eğri boyunca gezinen bir doğrunun oluşturduğu yüzey. **2** bu yüzeyle sınırlı kapalı katı cisim. **3** *s.* bu biçimde olan. **koni açısı** *Fr. T. mat.* koninin ana doğrularından biriyle ekseni arasında kalan açı. **koni ana doğrusu** *Fr. T. mat.* bir koninin taban çevresi üzerindeki bir noktayla tepesi arasındaki herhangi bir doğru parçası. **koni ekseni** *Fr. T. mat.* tabanın merkezini tepesine birleştiren doğru.

konik *s. Fr. mat.* **1** koni biçiminde olan. **2** koniyle ilgili. **3** *a.* tabanı daire biçiminde olan bir koninin[2] bir düzlemle arakesiti.

koniklik *a. Fr. T.* konik olma durumu, özelliği.

konjonktür *a. Fr.* **1** ekonomik, toplumsal, siyasal alanlarda istatistiklerden, olgulardan, nesnel durumlardan yararlanarak olayların gelecekteki gelişmeleriyle ilgili kestirim. **2** bir ülkenin ekonomik durumunu etkileyen, birbiriyle etkileşerek oluşturan öğelerin tümü. *eş. yeni* topludurum.

konjonktürel *s. Fr.* konjonktürle ilgili.

konkasör *a. Fr.* (yapıcılıkta) yol, yapı vb. yapımında kullanılacak çakılları, taşları elde etmek için, büyük kayaları kırıp ufalamaya yarayan makine.

konkav *s. Fr. mat.* ve *fiz.* yüzeyi düzgün ve pürüzsüz olarak, bir tasın içi gibi, içe doğru çukur olan. *eş.* içbükey.

konken *a. İt.* çift deste oyun kâğıdı, dört joker ve en fazla yedi kişiyle oynanan bir iskambil oyunu.

konkordato *a. İt.* **1** *huk.* ve *eko.* bir borçlunun ticari durumunun sarsılmış olmasıyla alacaklıların, alacaklarını belli bir plana göre almaları konusunda kendi aralarında vardıkları ve mahkemece onaylanan anlaşma. **2** *tar.* papalık makamıyla başka hükümetler arasında yapılan anlaşma.

konkre *s. Fr.* doğada belirli olarak var olan, varlığı duyularla algılanabilen, elle tutulup gözle görülebilen. *eş.* somut.

konkur *a. Fr.* yarış, yarışma.

konkurhipik *a. Fr. sp.* yalnız spor ereğiyle yapılan at yarışı.

konsantrasyon *a. Fr.* **1** *kim.* bir cismin, bileşimindeki suyu yitirerek daha koyu kıvama gelmesi olayı. *eş.* derişme. **2** *ruhb.* dikkatin, sürekli bir biçimde, bir nesne ya da konunun belirli bir yönü üzerinde yoğunlaşması. *eş.* dikkat toplaşımı.

konsantre *s. Fr.* **1** yoğunlaştırılmış, yoğun. **2** *kim.* bileşimindeki su alınarak koyulaştırılmış olan. *eş.* derişik. **konsantre olmak** (ya da **etmek**) *Fr. T.* düşünceyi, gücü, duyguyu bir noktada toplamak.

konsensüs *a. Lat. topb.* tartışmalı bir konuda uzlaşılarak ulaşılan genel görüş birliği. *eş.* oydaşma, anlaşım, uzlaşı, uzlaşım.

konsept *a. Fr.* nesnelerin ya da olayların ortak özelliklerini içine

alan ve onları bir ortak ad altında toplayan genel tasarım, genel düşünce, kavram.

konseptualist *a. Fr. fels.* konseptualizm yandaşı. *eş.* kavramcı.

kopseptualizm *a. Fr. fels.* tümellerin ya da genel adların taşıdığı kavramların nesnelerde var olan nitelikleri anlatmakla birlikte, bunların birer kavram olmaları dolayısıyla, kendi başlarına var olmadıklarını, yalnızca bilinç tasarımları olduklarını öne süren öğreti. *eş.* kavramcılık.

konser *a. Fr. müz.* **1** bir sanatçının ya da sanatçı topluluğunun, müzik yapıtlarını söylemesi, çalması ya da çalıp söylemesi. *eş.* dinleti. **2** *mec.* bir anda ve topluca çıkarılan sürekli gürültü. **konser vermek** *Fr. T. müz.* dinleyicilere, müzik yapıtlarını çalmak ya da çalıp söylemek.

konserto *bkz.* **konçerto**.

konservatif *s.* ve *a. Fr.* **1** yeniliklere kolay alışamayan, eskinin korunmasını isteyen (kimse, görüş). *eş.* tutucu. **2** *hek.* vücut bütünlüğünü korumaya yönelik, dinlenme ve ilaç uygulanması gibi işlemleri içine alan (sağaltım).

konservatizm *a. Fr.* var olan siyasal, toplumsal ve kültürel düzenin olduğu gibi sürdürülmesinden yana olan, bu alanlarda değişime, yenileşmeye karşı çıkan tutum, anlayış. *eş.* tutuculuk.

konservatör *s. Fr.* toplumsal, siyasal ve kültürel değişimlere karşı çıkarak, bu alanlarda var olanın sürdürülmesini isteyen (kimse, görüş). *eş.* tutucu.

konservatuvar *a. Fr.* müzik, bale ve tiyatro öğretiminin yapıldığı okul.

konserve *s. Fr.* **1** (yiyecek için) ısıyla sterilize edilerek uzun zaman bozulmadan saklanabilecek biçimde kutulanan. **2** *a.* bu yöntemle hazırlanmış besin maddesi. *eş. yeni* saklanca.

konservecilik *a. Fr. T.* konserve yapma ya da satma işi.

konsey *a. Fr.* **1** yönetim görevini üstlenmiş kişilerin oluşturduğu kurul. **2** kimi sorunları görüşüp, tartışıp karara bağlamak için toplanan meclis.

konsinye *s. Fr.* emaneten ya da parası satıldıktan sonra alınmak üzere bırakılan (mal).

konsol *a. Fr.* **1** duvara yakın yerleştirilerek üzerine ayna ve başka süs eşyası konulan, çekmeceleri olan, yüksek mobilya. **2** *mim.* yalnız bir yanındaki destekçe, dayanakça taşınan, öteki bölümleri boşlukta olan yatay yapı öğesi.

konsolidasyon *a. Fr. eko.* kısa vadeli devlet borcunun uzun süreli bir borca dönüştürülmesi işlemi, bir borcun vadesini uzatma.

konsolide *s. Fr. eko.* vadesi uzatılan (borç).

konsolit *a. Fr. eko.* ana paranın ne zaman ödeneceği belli olmayan ve yalnızca faizi ödenen devlet tahvili.

konsolitçi *a. Fr. T.* tahvil, hisse senedi gibi şeyler alıp satan kimse.

konsolos *a. Lat.* bir yabancı ülkede, orada bulunan kendi yurttaşlarının haklarını korumak, onların her türlü tüzel işlemlerini yapmak, ülkeye gelecek yabancılarla ilgili gerekli işlemleri yürütmek, görevli bulunduğu ülkeyle ilgili olarak kendi hükümetine kimi bilgiler vermek vb. gibi görevleri olan diplomat.

konsoloshane *b. a. Lat. Far. bkz.* **konsolosluk**[3].

konsolosluk *a. Lat. T.* **1** konsolos olma durumu. **2** konsolosun yap-

tığı iş, konsolosun görevi. **3** konsolosluk işlerinin yürütüldüğü ve içinde konsolosun makamının bulunduğu yapı.

konsomasyon *a. Fr.* **1** bar, gazino gibi eğlence yerlerinde yenilip içilen şey. **2** böyle yerlerde yiyip içme.

konsomatris *a. Fr.* bar, gazino gibi eğlence yerlerinde müşterinin masasına çağrılabilen, müşteriyle birlikte yiyip içerek çalıştığı yere kazanç sağlayan kadın.

konsomatrislik *a. Fr. T.* konsomatris olma durumu, konsomatrisin işi.

konson *a. Fr. dilb.* ses yolunda bir engele çarparak çıkan ses. *eş.* ünsüz.

konsonans *a. Fr. müz.* seslerin kulağa hoş gelecek biçimde akort edilmesi.

konsonant *a. Al. dilb. bkz.* **konson**.

konsorsiyum *a. Fr.* **1** uluslararası kimi kuruluşların ya da kimi devletlerin ekonomik ve mali yardımları yürütmek için oluşturdukları ortak organ. *eş. yeni* yardım yürütüm birliği. **2** *tic.* türlü sanayi kollarındaki girişimleri, bankaları, ulaştırma ve sigorta şirketlerini birbirine bağımlı ve ortak kılan uluslararası ticaret birliği. **3** bir konuda mali sorumluluğu yaymak, ortak işler yapmak amacıyla kimi ortaklıklar ya da bankalar arasında oluşturulan birlik.

konstrüktivist *a. Fr.* konstrüktivizmi benimseyen. *eş.* kurmacı.

konstrüktivizm *a. Fr.* resim ve yontu sanatında, yapıtı geometrik öğeleriyle kurmayı temel alan anlayış. *eş.* kurmacılık.

konsulto *a. İt. bkz.* **konsültasyon**.

konsül *a. İt. tar.* **1** Eski Roma devletinde her yıl seçilen ve devleti birlikte yöneten iki devlet başkanından her biri. **2** Fransa'da, 1799'dan 1804'e değin ülkeyi birlikte yöneten üç devlet başkanından her biri.

konsültasyon *a. Fr. hek.* bir hastalığa birkaç uzman hekimin birlikte tanı koyması işi. *eş. yeni* danışım. **konsültasyon yapmak** *Fr. T. hek.* (birkaç uzman hekim) bir hastalığa birlikte bir tanı koymak amacıyla bir araya gelmek.

konşimento *a. İt. tic.* bir gemiye teslim edilen yükün alındı belgesi.

kont *a. Fr.* **1** *tar.* Eski Roma'da, imparatorun kendisine danışman olarak seçtiği kimse. **2** *tar.* Avrupa'da, derebeylik düzeninde derebeyi. **3** batı toplumlarında dördüncü derecede bir soyluluk sanı. **kont gibi** *Fr. T.* (erkek için) şık giyinmiş. **kont gibi yaşamak** *Fr. T.* bolluk içinde yaşıyor olmak.

kontak *a. Fr.* **1** karışık elektrik yüklü iki maddenin birbirine dokunması. **2** *mec.* bağlantı, ilgi. **3** *s. arg.* deli, çılgın, dengesiz (kimse). **kontak anahtarı** *Fr. Yun.* bir taşıtın motorunu çalıştıran anahtar. **kontak kurmak** *Fr. T.* (biriyle ya da bir olayla) bağlantı sağlamak, ilişkiye geçmek. **kontak yapmak** *Fr. T.* karşıt elektrik yükü taşıyan iki madde birbirine dokunmak. **kontağı açmak** (ya da **kapamak**) *Fr. T.* bir taşıtın motorunu çalıştırmak (ya da durdurmak) için kontak anahtarını çevirerek elektrik devresini açmak (ya da kapamak).

kontaklens *a. İng.* görme bozukluğunu düzeltmek için gözün saydam tabakası üzerine doğrudan uygulanan, her noktası göz yuvarlağına dokunup yapışan, çok ince

plastikten yapılmış düzeltici mercek. *eş. yeni* yapışır mercek.

kontekst *a. Fr.* **1** *fels.* bir düşüncenin kendinden önceki ve sonraki düşünceye uygunluğu, düşünceler arasında çelişkiye yer vermeyen bağlantı. *eş.* bağlam. **2** *dilb.* bir dil birimini kendinden önce ya da sonra gelen ve anlamını belirleyen birim ya da birimler bütününe bağlayan anlamsal durum. *eş.* bağlam. **3** *yaz.* tümcede bir sözcüğün, paragrafta bir tümcenin, metin içinde bir paragrafın yerini çevreleyen, onun anlamına belirginlik kazandıran, kendinden önce ve sonra gelen öğeler, bağlantılar bütünü. *eş.* bağlam.

kontenjan *a. Fr.* **1** bir yararlanma ya da yükümlülük işinde, o işin kapsamına girenlerin oluşturduğu topluluk. **2** bir kuruluşun ya da bir kimsenin seçip almakta kullanabileceği, yararlanabileceği sayı, miktar. **3** *eko.* herhangi bir malın alım, satım ya da dağıtım işinde, ilgililerin her birine düşen, önceden saptanmış pay oranı. **kontenjan sistemi** *Fr.* dışalım yoluyla dışarıdan yurda getirilecek malların türlerini ve miktarlarını sınırlayan yöntem. **(bir şeyi) kontenjana bağlamak** *Fr. T.* (bir şeyin) sayısını sınırlamak.

kontes *a. Fr.* kontun karısına verilen san.

konteyner *a. İng.* genellikle deniz ürünleri, et, sebze gibi çabuk bozulabilecek mallardan, tahıl, kahve vb.ye değin birçok değişik malı ülkeden ülkeye ya da kentten kente taşımada kullanılan, çelik, alüminyum vb.den yapılmış, kilitlenip mühürlenebilen kapakla donatılmış büyük kap.

konteynır *a. İng. bkz.* **konteyner**.

konteynir *a. İng. bkz.* **konteyner**.

kontluk *a. Fr. T.* **1** kont olma durumu. **2** kontun mülkü, toprakları.

kontör *a. Fr.* **1** sayaç. **2** telefon konuşma sayılarını saptayan sayaç. **3** bu sayacın her atışına karşılık olan konuşma birimi, sayacın her bir atışı. **kontörlü telefon** *Fr.* hatta bağlanan ve kullanılan kontör sayısını gösteren bir aygıtı bulunan telefon.

kontr *a. Fr.* "karşıt", "karşı" anlamlarıyla, sözcüklerin başına getirilerek bileşik sözcükler oluşturan sözcük.

kontra *be. İt.* **1** karşı, karşıt, ters, aksi. **2** *a. bkz.* **kontrplak. kontra çarmıh** *İt. Far. den.* büyük bir yük altındaki çarmıhın yükünü bir süre için azaltmak için takılan yardımcı çarmıh. **kontra gitmek** *İt. T. arg.* (birine) sürekli olarak ters ve istemediği davranışlarda bulunmak. **kontra mizana** *İt. den.* dört direkli gemilerde en arkadaki direk. **kontra omurga** *İt. T. den.* gemi oturduğu zaman ana omurganın zarar görmemesi için ana omurga üstüne konulan ek omurga.

kontralto *a. İt. müz.* **1** kadın seslerinin en kalını. **2** sesi böyle olan sanatçı. *eş.* alto[2].

kontrast *s. Fr.* **1** karşıt, zıt. **2** *a.* karşıtlık, zıtlık.

kontrat *a. Fr. huk.* **1** hukuksal bir sonuç sağlamak ereğiyle, iki ya da daha çok kişinin ya da kuruluşun, karşılıklı ve birbirine uygun irade bildirişiyle gerçekleşen işlem. **2** bu işlemi gösteren yasal belge. *eş.* sözleşme. **kontrat yapmak** *Fr. T.* sözleşme yapmak.

kontratabla *a. Fr.* (marangozlukta) kerestenin çalışma oranını azaltmak, çalışmasını zararsız duruma getirmek amacıyla çapraz ya-

pıştırma yöntemiyle hazırlanmış olan tabla.

kontratak *a. Fr. sp.* karşı takımın yaptığı bir akını durdurup hemen o takıma karşı bir akına geçme eylemi. *eş.* karşı akın.

kontratlı *s. Fr. T.* bir kontrata bağlanmış olan, sözleşmeli.

kontratsız *s. Fr. T.* **1** bir konrata bağlanmamış olan, sözleşmesiz. **2** *arg.* bir erkekle nikâhsız yaşayan (kadın).

kontrbas *a. Fr. müz.* **1** keman türünden, en kalın sesli yaylı çalgı. **2** bu çalgıyı çalan sanatçı. *eş.* kontrbasçı.

kontrbasçı *a. Fr. T.* kontrbas çalan sanatçı. *eş.* kontrbas[2].

kontrendikasyon *a. Fr. hek.* bir ilacın kullanılmaması gereken özel durum.

kontrfile *a. Fr.* kasaplık hayvanlarda, belkemiğinin iki yanından çıkarılan yumuşak et.

kontrgerilla *a. Fr. bkz.* **karşıgerilla**.

kontrol *a. Fr.* **1** bir işin olması gerektiği yolda yapılıp yapılmadığını anlamak ya da işi gerektiği yolda yürütmek için gözetip bakma işi. *eş.* denetleme, denetim. **2** bir şeyin gerçeğe ve aslına uygunluğuna bakma. **3** arama yapma, yoklama, arama. **4** *bkz.* **kontrolör**. **kontrol altına alınmak** *Fr. T.* kontrol altına almak eylemi yapılmak. **kontrol altına almak** *Fr. T.* **1)** (hastalığı) durdurmak. **2)** (bir salgının) yayılmasını önlemek, durdurmak. **3)** (yangının) yayılmasını, çok zarar vermesini önlemek, (yangını) söndürmek. **4)** (bir olayı) denetim altına almak, onun zararlı duruma gelmesini önlemek. **kontrol etmek** *Fr. T.* **1)** bir işin olması gerektiği yolda yapılıp yapılmadığını anlamak ya da işi gerektiği yolda yürütmek için gözetip bakmak. *eş.* denetlemek. **2)** gözden geçirmek, yoklamak. **kontrol kalemi** *Fr. Ar.* bir elektrik devresinin açık ya da kapalı olup olmadığını içine yerleştirilmiş küçük bir lambanın yanmasıyla ya da yanmamasıyla gösteren, ucu tornavidalı, kalem biçiminde araç. **kontrol kulesi** *Fr. Ar.* (havaalanında) hava trafik denetimi işlerinin yönetilmesi için yapılmış, çevrenin iyice göründüğü, oldukça yüksek kule.

kontrolör *a. Fr.* denetlemekle görevli kimse. *eş.* denetçi.

kontrplak *a. Fr.* lifleri birbirine ters gelecek biçimde en az üç kaplamanın üst üste tutkallanmasından oluşmuş ince, esnek ve dayanıklı tahta.

kontrpuan *a. Fr. müz.* beste yapma sanatı.

kontrterör *a. Fr.* devletin, güvenlik birimleri içinde, teröre karşı savaşım vermek ereğiyle oluşturduğu birim.

kontur *a. Fr.* (genellikle resimde) çevre çizgisi, çerçeveleyen çizgi.

konvansiyon *a. Fr.* **1** anlaşma, uzlaşma, uyuşma. **2** bir anayasa yapmak ya da bir anayasayı değiştirmek için toplanan olağanüstü ve geçici meclis.

konvansiyonel *s. Fr.* anlaşmaya dayalı, anlaşmayla ilgili, anlaşmalı, uzlaşmalı.

konveks *s. Fr. mat.* ve *fiz.* yüzü tümsek, çıkık ve şişkin olan (nesne). *eş.* dışbükey.

konveksiyon *a. fiz.* ve *kim.* devinen nesnelerde belli nitelikte ısının taşınması, iletimi olayı. *eş.* ısıyayım, iletim.

konvektör *a. Fr.* bir akışkan ısıyı her yere eşit olarak yayan, ileten aygıt. *eş.* ısıyayar.

konvertıbıl *s. İng. eko.* yabancı paralarla kolaylıkla değiştirilebilen (para).

konvertıbılite *a. İng. eko.* (para için) yabancı paralarla kolaylıkla değiştirilebilir olma özelliği. *eş.* değiştirilebilirlik.

konvertisör *a. Fr. fiz.* bir nesnenin ya da bir gücün biçimini değiştirmede yararlanılan araç. *eş.* değiştirgeç.

konvoy *a. İng.* **1** aynı yöne giden, art arda dizilmiş taşıt ya da yaya yolcu topluluğu. *eş. yeni* katar. **2** *den.* savaş sırasında, savaş gemilerinin koruması altında yol alan ticaret gemileri kataru.

konyak *a. Fr. (Fransa'daki Cognac yer adından) bkz.* **kanyak**.

kooperatif *a. Fr. eko.* **1** ortaklarının her türlü gereksinimlerini uygun koşullarla elde etmelerini sağlamak için kurulan, kâr amacı gütmeyen kurum. *eş. yeni* birleşke. **2** üreticilerin, aracıları aradan çıkararak, ürünlerini daha iyi koşullarla pazarlamak için kurdukları ortaklık. *eş. yeni* birleşke.

kooperatifçi *a. Fr. T.* **1** kooperatif yöneticisi. **2** kooperatif üyesi.

kooperatifçilik *a. Fr. T.* kooperatif kurma ve işletme işi.

kooperatifleşmek *(nsz) Fr. T.* **1** bir kooperatif kurarak dayanışmak. **2** ekonomiyi kooperatiflere dayamak.

koordinasyon *a. Fr.* bir işle ilgili türlü bağlantılarda ya da birkaç iş arasında, ereğe en iyi biçimde ulaşabilmek için, bağlantı kurarak birliktelik, uyum ve düzen sağlama. *eş.* eşgüdüm.

koordinat *a. Fr. kim.* belirli bir molekül içinde özel bir konumu bulunan bir atoma bağlı atom ya da atom grubu.

koordinatlar *ç. a. Fr. T. mat.* bir noktanın düzlemdeki ya da uzaydaki yerini belirtmeye yarayan apsis, kot ve ordinatın ortak adı.

koordinatör *a. Fr.* türlü işler arasında birlikteliği, uyum ve düzeni sağlayan (kimse). *eş.* eşgüdümcü.

koordine *s. Fr.* aralarında koşutluk, birliktelik, uyum ve düzen bulunan (işler). *eş.* eşgüdümlü, eşgüdümsel. **koordine etmek** *Fr. T.* bir işte ya da kimi işlerde, birimler arasında birlikte işleyişi, uyumu ve düzeni, iş akışını sağlamak. *eş.* eşgüdümlemek.

kopal *a. İng.* tropik bölgelerde yetişen kimi erguvangillerden çıkarılan ve cila yapmakta kullanılan bir reçine türü.

kopanaki *a. Yun.* **1** bir tür dantel örmekte kullanılan iğ. **2** bu araçla örülen bir tür dantel.

kopça *a. Mac.* kimi giysilere dikilen ve giysinin iki yerini bitiştirmeye yarayan, metal bir halkayla bir çengelden oluşan tutturmalık.

kopçalamak *(-i) Mac. T.* kopçayla tutturmak, kopçayla iliklemek.

kopçalanmak *(nsz) Mac. T.* kopçayla tutturulmak, kopçayla iliklenmek.

kopçalı *s. Mac. T.* kopçası olan, kopçayla tutturulan, kopçayla iliklenen.

kopçasız *s. Mac. T.* kopçası bulunmayan.

kopek *a. Rus.* rublenin yüzde biri değerinde para birimi.

kopil *a. (Rumenceden) arg.* **1** *esk.* Müslüman olmayan azınlık çocuğu ya da genci. **2** yeniyetme. **3** arsız sokak çocuğu. **4** babası belirsiz çocuk, piç.

kopolimer *a. Fr. kim.* kopolimerleşmeyle elde edilen madde.

kopolimerleşme *a. Fr. T. kim.* doymamış bileşikler karışımının büyük molekküller vererek polimer

durumuna gelmesi.

kopoy *a. Mac.* orta boylu, kısa tüylü, düşük kulaklı bir av köpeği türü.

kopya *a. İt.* **1** bir yazının, metnin aslından alınan örneği, eşi ya da bir sanat yapıtının aslına bakılarak yapılan örneği. *eş. yeni* eşlem. **2** örneğini çıkarma işi, suret çıkarma. **3** yazılı sınavda gizlice bakıp yararlanmak için önceden hazırlanmış kâğıt, gereç. **4** bir sınavda, soruları doğru yanıtlamak için, önceden hazırlanmış bir gereçten ya da başka bir kimseden gizlice yararlanma. **kopya çekmek** (ya da **yapmak**) *İt. T.* (yazılı sınavda) soruları doğru yanıtlayabilmek için bir kaynağa gizlice bakmak ve ondan yararlanmak. **kopya etmek** (ya da **yapmak** ya da **kopyasını çıkarmak**) *İt. T.* (bir metin ya da bir yapıt için) aslına bakarak aynını ya da benzerini oluşturmak. **kopya kâğıdı** *İt. Ar.* bir metnin birkaç kopyasını elde etmek için yazılmakta olan kâğıdın altındaki beyaz kâğıtların arasına konulan bir yüzü karbonlu kâğıt. **kopya vermek** *İt. T.* bir kimseye, sınavda soruları doğru yanıtlayabilmesi için, gizlice yardım etmek.

kopyacı *a. İt. T.* **1** yazılı sınavlarda kopya çeken öğrenci. **2** (güzel sanatlarda) özgün yapıtı bulunmayan, başkalarının yapıtlarını kopya eden kimse.

kora *a. Yun. hek.* başlıca belirtisi, kendiliğinden ortaya çıkıveren kısa, çabuk, değişken güçte devinimler olan bir hastalık.

koral *a. Fr. müz.* genellikle kiliselerde söylenen, çalınan dinsel şarkı ya da kaynağı dinsel şarkılar olan orkestra parçası.

koramiral *b. a. T. Fr. ask.* **1** deniz kuvvetlerinde tümamiral ile oramiral arasındaki amiral rütbesi. **2** bu rütbede bulunan amiral.

kordiplomatik *b. a. Fr.* bir ülkede bulunan yabancı elçiler ve elçilik görevlileri topluluğu, diplomat topluluğu.

kordiyal *a. Fr.* çarpıntı ve kalp rahatsızlığında kullanılan rahatlatıcı bir ilaç.

kordon *a. Fr.* **1** genellikle ipekten yapılan kalın ip. **2** saat, madalyon gibi şeyleri asmaya yarayan ince zincir ya da kaytan şerit. **3** ütü, ızgara gibi elektirikli ev araçlarında kullanılan elektrik iletkeni. **4** mobilyada kullanılan süs. **5** bir yere giriş çıkışı denetim altına almak için görevlilerden oluşturulan dizi. **6** rıhtım. **7** *coğr.* kabaran denizin kumsalda bıraktığı döküntüden oluşan katman. **8** *gövb.* biçimleri ve duruşları göz önüne alınarak kimi organlara verilen ad; sperma kordonu gibi. **(bir yeri) kordon altına almak** *Fr. T.* giriş çıkışı denetlemek, önlemek için çevresine görevlileri dizmek.

kordone *a. Fr.* **1** sim ya da ipek ipliklerinin bükülmesiyle hazırlanan ve el işlemelerinde kullanılan ince kordon. **2** üç katlı bükülmüş ipek ipliği.

korelasyon *a. Fr.* **1** *fels.* biri olmadan öteki düşünülemeyen iki şey arasındaki ilişki. *eş.* bağlılaşım. **2** *yaşb.* organizmanın değişik özellik ve yapılarında, değişik olaylarında görülen karşılıklı ilişki. *eş.* bağlılaşım.

koreograf *a. Fr.* **1** baleyi oluşturan adımları ve figürleri bulan ve düzenleyen sanatçı. **2** koreografiyle ilgili yapıtlar veren yazar.

koreografi *a. Fr.* **1** dans adımlarının kâğıda geçirilmesi. **2** bir bale yapıtını oluşturan adımların, figürlerin ve anlatımların tümü.

korgeneral *b. a. T. Fr. ask.* **1** kara ve hava kuvvetlerinde, görevi kolordu komutanlığı olan, tümgeneral ile orgeneral arasındaki rütbe. **2** bu rütbede bulunan general.

koridor *a. Fr.* **1** bir yapıya girilmeyi sağlayan ya da odaların açıldığı dar geçit. *eş.* geçenek. **2** geçmeye yarayan dar ve uzun aralık. *eş.* dehliz, geçenek. **3** iki devlet arasındaki dar toprak parçası.

korindon *a. Fr. yerb. bkz.* **boksit**.

korna *a. İt.* **1** motorlu taşıtlarda, bisikletlerde sesle işaret vermek için kullanılan, içinden hava geçirilerek ya da elektrik akımıyla çalınan boru. *eş.* klakson. **2** bu borudan çıkan ses. **korna çalmak** *İt. T.* korna ile işaret vermek.

kornea *a. Lat. gövb.* gözün ön bölümünde yer alan, ışığı geçiren küresel zar. *eş.* saydam tabaka.

korner *a. İng. sp.* ayaktopu alanını oluşturan yan çizgilerle kale çizgilerinin kesişme noktalarından her biri. *eş.* köşe. **korner atışı** *İng. T. sp.* ayaktopunda, bir oyuncu topu kendi kale çizgisi dışına çıkarırsa, karşı takım lehine olarak kale çizgisi ucundan verilen vuruş hakkı. *eş.* köşe atışı.

kornet *a. Fr. müz.* kısa borulu, üç pistonlu bir orkestra çalgısı.

kornetçi *a. Fr. T. müz.* kornet çalan sanatçı.

korniş *a. Fr.* **1** evlerde perdeleri asmaya yarayan, metalden vb. yapılmış, ray gibi bir nesne. **2** *mim.* perdelerin asıldığı rayları gizleyen tahta ya da madenden yapılmış pervaz. **3** *mim.* çerçeve biçiminde oymalı çıkıntı. **4** *mim.* bir yapının yüzünde, üst kenarları sınırlamak ya da katları birbirinden ayırmak ereğiyle yapılmış, boydan boya uzanan, kimi zaman süslü çıkıntı. **5** sarp, kayalık çıkıntı.

kornişon *a. Fr.* kabuğunun üzeri pürtüklü, lezzetli, turşusu yapılan bir hıyar türü.

korno *a. İt. müz.* kendi üzerine dolanmış koni biçiminde uzun bir boru, bir ağızlık ve ağzı genişçe açılan bir kulaklıktan oluşan üflemeli bir çalgı.

koro *a. İt. müz.* **1** belli seslerden oluşan, bir müzik yapıtını söylemek üzere bir araya gelmiş insan topluluğu. **2** böyle bir topluluğun söylediği söz ya da şarkı.

koroner *a. Fr. hek.* yüreğe kanı taşıyan iki damara verilen ad.

korporasyon *a. Fr. bkz.* **lonca**.

korsa *a. Fr.* kimi duruş bozukluklarını düzeltmek gibi sağlık nedenleriyle ya da vücudu güzel göstermek gibi bir nedenle kullanılan, esnek iç giysisi.

korsacı *a. Fr. T.* korsa yapan ya da satan kimse.

korsan *a. İt.* **1** gemilere saldıran, gemileri ele geçirip yağmalayan deniz haydudu. **2** *mec.* başkalarının hakkını zor kullanarak ele geçiren kimse. **3** *s. mec.* bir hakkı izinsiz olarak kullanan.

korsanlık *a. İt. T.* **1** korsan olma durumu. **2** *mec.* bir hakkı izinsiz olarak kullanma.

korse *a. Fr. bkz.* **korsa**.

kort *a. İng.* alantopu oynamak için düzenlenmiş, uzunluğu 23,77 m. ve genişliği 8,23 m. olan dikdörtgen alan.

kortej *a. Fr.* **1** bir devlet büyüğünün yanında bulunan kimselerin oluşturduğu topluluk. *eş.* alay. **2** bayram, cenaze töreni gibi toplumsal etkinliklerde sıra halinde giden insan topluluğu. *eş.* alay.

kortizon *a. Fr. hek.* yangıları önlemekte önemli bir etkisi olan, böbreküstübezi kabuğunun salgıladı-

ğı hormonlardan biri.

kortizonlu *s. Fr. T.* bileşiminde kortizon bulunan.

korvet *a. Fr.* denizaltılara karşı özel olarak silahlandırılan ve konvoyları korumakta kullanılan, küçük savaş gemisi.

korza *a. İt. den.* iki zincirin denizin içinde birbirine dolaşması.

kosinüs *a. Fr. mat.* tümler açının sinüsü.

kostak *s. kbd. ha.* **1** iyi giyinmiş, yakışıklı, güzel, çalım satan, çalımlı, zarif, kibar. **2** kabadayı, yiğit, yürekli. **3** burnu havada olan.

koster *a. İng. den.* yakın limanlar arasında işleyen küçük yük gemisi, küçük tekne.

kostik *s. Fr.* hayvan ve bitki dokularını yakan, aşındıran.

kostüm *a. Fr.* **1** ceket, pantolon ve kimi kez de yelekten oluşan erkek takım giysisi. **2** genellikle sokakta giyilmek üzere dikilmiş kadın giysisi.

kostümcü *a. Fr. T. tiy.* bir oyunun giysilerini tasarlayan sanatçı.

kostümlü *s. Fr.* **1** kostüm giymiş olan. **2** günlük, alışılmış giysiler dışında özel giysiler giyilen.

kostümlük *s. Fr. T.* kostüm yapmaya uygun ya da kostüm yapmak üzere ayrılmış olan (kumaş).

koşnil *a. Fr. hayb.* kırmızböceğinin güzel bir lal boya çıkarılan türü. *eş.* kabuklu bit.

kot (I) *a. Fr. bkz.* **kod**.

kot (II) *a. Fr.* bir çizimde boyutu gösteren rakam ya da bir düzlem üzerindeki iki noktanın yüzeyleri arasındaki düzey farkı.

kot (III) *a. İng. (İngilizce "cotton" [pamuk, pamuklu] sözcüğünden)* **1** tümüyle pamuktan dokunmuş bir tür kabaca kumaş. **2** *s.* bu kumaştan yapılmış (giysi vb.).

kota *a. Fr.* **1** *eko.* kontenjan sisteminde dışalım yoluyla yurda getirilecek malların çeşitlerini ve her çeşidinin miktarlarını gösteren liste. **2** *sin.* kimi ülkelerde, sinemalarda belirli bir süre oynatılması zorunlu olan yerli film sayısının yabancı film sayısına oranı.

kotasyon *a. Fr. eko.* kota yöntemi.

kote *a. Fr. tic.* fiyatını borsada açıklama, belirtme.

koter *a. Fr. hek.* bozuk dokuyu elektrik, ısı ya da kimyasal bir maddeyle yakmak için kullanılan araç.

kotlamak *(-i) Fr. T. bkz.* **kodlamak**.

kotlet *a. Fr. bkz.* **pirzola**.

kotletpane *b. a. Fr.* galeta ununa bulanarak yağda kızartılmış pirzola.

koton *a.* ve *s. Fr.* tümüyle pamuk ipliğiyle dokunmuş olan, pamuklu (kumaş).

kotonperle *b. a. Fr.* ibrişim gibi parlak ve kalınca, bir cins pamuk iplik.

kotra *a. İng. den.* çoğunlukla tek direkli, randanası olan, ince gövdeli yelkenli.

kovboy *a. İng.* **1** Amerika Birleşik Devletleri'nde, özellikle eski zamanlarda, sığır çobanı. **2** kovboy filmlerinin erkek kahramanı. **kovboy filmi** *İng. sin.* Amerika Birleşik Devletleri toprakları üzerinde, Atlas Okyanusu kıyılarından içerilere, batıya doğru göç sırasındaki olayları konu alan, genellikle at sırtında, sığır sürüleri, kovalamalar, serüvenlerle dolu film.

kozmetik *a. Fr.* cildi ve saçları güzelleştirmeye, diri tutmaya yarayan her türlü kokulu maddenin ortak adı. *eş. yeni* sürümlük.

kozmik *s. Fr. gökb.* evrenle ve onun genel düzeniyle ilgili. **kozmik ışınlar** *Fr. T. fiz.* yıldızlararası u-

zaylardan gelerek havayuvarına giren, kaynakları kesin olarak bilinemeyen ışınlar. **kozmik madde** *fiz.* evreni oluşturan madde.

kozmogoni *a. Fr. fels.* evrenin nasıl oluştuğunu, onu oluşturan ilk nedenin ne olduğunu, yaratılışını anlatan kuramların ortak adı. *eş.* evrendoğum.

kozmogonik *s. Fr. fels.* kozmogoniyle ilgili olan. *eş.* evrendoğumsal.

kozmografya *a. Fr.* gökbilimin, matematik ve fiziğin yalnız ana kavramlarından yararlanarak, evrenle ilgili en bellibaşlı olayları konu alan bir dalı.

kozmoloji *a. Fr.* **1** evreni yöneten nesnel ve genel yasaları konu alan bilim. **2** *fels.* evrenin oluşumunu ve yapısını inceleyen felsefi ve bilimsel öğreti. *eş.* evrenbilim.

kozmolojik *s. Fr.* kozmolojiyle ilgili olan. *eş.* evrenbilimsel.

kozmonot *a. Fr.* uzaygemisiyle uzaya giden, uzaygemisini uzayda yöneten kimse. *eş.* uzayadamı.

kozmopolit *s. Fr.* **1** değişik uluslardan, ırklardan olan kimseleri bir araya getiren, barındıran, kapsayan. **2** kozmopolite özgü olan. **3** *a.* ulusal özelliklerini yitirmiş kimse.

kozmopolitizm *a. Fr.* kendilerini evrenin yurttaşı sayanların görüşü. *eş. yeni* evrendeşçilik.

kozmopolitlik *a. Fr. T.* kozmopolit olma durumu. *eş.* evrendeşlik.

kozmos *a. Yun.* sonsuz uzay ve uzay içindeki gök varlıklarının tümü. *eş.* evren.

kozmoz *a. Yun. bkz.* **kozmos**.

körfez *a. Yun.* **1** *coğr.* denizin, türlü biçimlerde, karanın içine sokulmuş parçası. **2** *mec.* (yer için) içerde kalan, işlek olmayan, ıssız, kuytu.

körfezcik *a. Yun. T.* küçük körfez.

kraça *a. Yun. hayb.* istavrit yavrusu.

kraft *a. Al.* esmer renkli, dayanıklı ambalaj kâğıdı.

kraker *a. Fr.* bir tür gevrek ve tuzlu bisküvi.

kral *a. İsl.* **1** bir ülkenin devlet başkanlığını kalıtım ya da kimi zaman soylularca seçilme yoluyla eline alan, devleti tek başına ve en yüksek yetkiyle yöneten, yönetimi genel olarak yaşam boyu süren kimse. **2** *mec.* herhangi bir alanda başkalarından üstün olan kimse. *ör. Futbol kralı bizim takımdadır.* **3** *mec.* çok başarılı ve çok varsıl işadamı. **4** *mec.* çok üstün nitelikli, çok iyi. **kraldan çok kralcı olmak** *İsl. T.* bir kimsenin çıkarlarını o kimseden daha çok savunmak. **krallara layık** *İsl. Ar.* çok üstün nitelikli, çok güzel şeyleri belirtmek için söylenir.

kralcı *a.* ve *s. İsl. T.* kral ve krallık yandaşı (kimse, görüş).

kralcılık *a. İsl. T.* yönetim biçimi olarak krallığı yeğleme tutumu ve durumu, krallık yandaşlığı.

kraliçe *a. İsl.* **1** kral karısı ya da krallığı yöneten kadın. **2** *mec.* kendi cinsleri içinde herhangi bir yönden üstünlüğü olan kadın.

kraliyet *a. İsl. Ar. bkz.* **krallık**.

krallık *a. İsl. T.* **1** kral olma durumu. **2** kralın görevi. **3** (siyasal düzen olarak) kral yönetimi. **4** bir kralca yönetilen devlet ve bu devletin toprağı, ülkesi.

kramp *a. Al.* bir ya da birkaç kasın ansızın ve istençdışı olarak, ağrılı bir biçimde geçici kasılması. *eş.* kasınç. **kramp girmek** *Al. T.* (bir organ) kasılmak.

krampon *a. Fr.* kaymaya engel olmak için ayakkabı tabanına konan demir, köşele ya da sert lastik.

kraniyoloji *a. Fr.* şimdiki ya da

taşıllar yoluyla geçmişte yaşamış insan ırklarının kafatası biçimlerini karşılaştırınalı olarak inceleyen, kafatasının içgüdüler ve yeteneklerle ilgisini araştıran bilim kolu.

krank *a. İng.* **1** bir motorda bilyelerin almaşık devinimini dairesel devinime çeviren dingil. **2** dökme demir, çinko, bakır, sac vb.den yapılmış borunun yönünü değiştirmeye yarayan kıvrım.

krater *a. Yun. yerb.* yanardağ ağzı.

kravat *a. Fr.* süs olarak, gömlek yakasının altından geçirilip bağlanan ve boyundan aşağıya doğru sarkıtılan enlice kumaş parçası. *eş. ha.* boyunbağı.

kravatlı *s. Fr. T.* kravatı olan, kravat bağlamış bulunan.

kravatsız *s. Fr. T.* kravatı olmayan, kravat bağlamamış bulunan.

kravl *a. İng. sp.* dizleri bükmeden bacakları hızlı bir biçimde hareket ettirerek kulaçla yüzme.

kreasyon *a. Fr.* **1** yeni bir şey ortaya koymak, yaratmak eylemi. **2** yeni olarak yaratılan şey. *eş. yeni* yaratı. **3** bir terzinin ya da modaevinin yarattığı her türlü yeni giysi modeli. *eş. yeni* yaratı.

kreatör *a.* ve *s. Fr.* yeni bir şey ortaya koyan, yaratan (kimse).

kredi *a. Fr.* **1** borç ödemede güvenilir olma durumu. **2** ödünç olarak alınan ya da verilen para ya da mal. **3** *mec.* güvenirlik, saygınlık, güven. **4** *eğit.* kimi eğitim kurumunda öğrencilerin, belli bir öğrenimi tamamlaması için herhangi bir dersten alması gereken, çalışmasının değerini niceliksel olarak gösteren birim. **kredi kartı** *Fr.* bankalarca ve kimi kuruluşlarca kişilere verilen, günlük satın almalarda para ve çek kullanımını önlemeyi amaçlayan bir ödeme biçimi olarak yararlanılan, alınan malın ya da yapılan hizmetin bedelinin söz konusu kartı veren yerce ödenmesi güvencesini taşıyan kart. **kredi limiti** *Fr. tic.* açılan kredinin büyüklük sınırı. **kredi mektubu** *Fr. Ar.* bankaların ve mali kuruluşların, müşterilerine ticari işlemlerle ilgili kredi hesabı açtırmak için, şubelerine ya da muhabirlerine gönderdikleri yazı. **kredisi dolmak** *Fr. T.* kredi olarak alabileceği sınıra ulaşmak. **kredisi düşmek** *Fr. T. mec.* güvenilirliğini, saygınlığını yitirmek.

kredibıl *s. İng. eko.* kredisi olan.

kredibılite *a. İng. eko.* kredisi olma durumu, kredi yönünden güvenilirlik.

kredilemek *(-i) Fr. T.* kredi açmak.

kredilendirilmek *(nsz) Fr. T.* kredi açmak yoluyla işlemesi sağlanmak.

kredilendirmek *(-i) Fr. T.* kredi açarak işlemesini sağlamak.

kredili *s. Fr. T. tic.* kredi açılarak yapılan (satış, iş vb.).

kreditör *a. Fr.* kredi veren kişi ya da kurum.

krem *a. Fr.* **1** tene yumuşaklık vermek ya da teni güneş, soğuk gibi dış etkilerden korumak ereğiyle kullanılan, güzel kokulu kozmetik. **2** *s.* krem kıvamında hazırlanmış olan. **3** *a.* açık samanrengi. **4** *s.* açık samanrenginde olan.

krema *a. İt.* **1** genellikle süt, yumurta ve şekerle yapılan bir tatlı. **2** sütün yüzünde toplanan yağlı tabaka. *eş.* kaymak. **3** kevgirden geçirilip sütle ya da kremayla koyulaştırılmış, püre kıvamında çorba. **4** *mec.* en değerli, en üst tabaka.

kremalı *s. İt. T.* kreması olan.

kremasız *s. İt. T.* kreması olmayan.

krematoryum *a. Fr.* ölülerin yakıldığı yer. *eş. yeni* yakımevi.

krem karamel *a. Fr. ("krema" ve "karamela" sözcüklerinden)* süt, yumurta, şeker ve vanilya ile yapılan bir tür tatlı.

kremlemek *(-i) Fr. T.* krem[1] sürmek.

kremlenmek *(nsz)* krem[1] sürülmek.

kreozot *a. Fr. kim.* türlü katranların damıtılmasından elde edilerek hekimlikte ve ahşapın korunmasında kullanılan, keskin kokulu bir sıvı.

krep (I) *a. Fr.* çok bükümlü iplikle dokunan, kendine özgü kıvrımlı bir görünüşü olan, ince bir kumaş.

krep (II) *a. Fr.* un, süt ve yumurtayla yapılan ve tavada kızartılan küçük yuvarlaklar durumunda tatlı ya da tuzlu yiyecek.

krepdöşen *a. Fr. ha. bkz.* **krepdöşin**.

krepdöşin *a. Fr. esk.* ince dokunmuş değerli bir kumaş, bir krep türü.

kreplin *a. Fr.* çok ince ipekli kumaş.

krepon *a. Fr.* **1** yün, pamuk ya da ipekten dokunmuş, kendine özgü kıvrımları olan bir kumaş. **2** krepon kâğıdı. **krepon kâğıdı** *Fr. Ar.* süslemede kullanılan, çabuk yırtılmayan, kıvrımlı, esnek bir kâğıt.

krepsaten *a. Fr.* parlak ve kaygan, ince dokunmuş bir tür ipekli kumaş.

kreş *a. Fr.* annesi çalışan süt çocuklarının gündüzleri bakılmak için bırakıldıkları yer. *eş.* bebek bakımevi.

kreşendo *be. İt. müz.* bir müzik parçasında, seslerin gittikçe en yüksek bir noktaya doğru güçleneceğini belirtir.

kretase *a. Fr. yerb.* genellikle alt bölümü killi ve kumlu, üst bölümü tebeşirli olan ikinci zamanın son dönemi. *eş.* tebeşir dönemi.

kreten *a.* ve *s. Fr. hek.* kretenizme tutulmuş (kimse).

kretenizm *a. Fr. hek.* tiroit bezinin kana yeterince salgı vermemesi nedeniyle oluşan, fiziksel ve ruhsal gelişimin durmasıyla kendini gösteren hastalık.

kreton *a. Fr. (Normandiya'da bir yer olan Creton kentinin adından)* bir tür beyaz patiska.

krezol *a. Fr. kim.* tolüenden türeyen üç fenol izomerinden biri. *eş.* lizol.

kriket *a. İng. sp.* on birer kişilik iki takım arasında, küçük ve ağır bir topu, sopalarla vurarak kaleye sokmak amacıyla oynanan bir oyun.

kriko *a. Fr.* ağır bir yükü kaldırmakta, ya da çok kısa mesafelerde yer değiştirmesini sağlamakta kullanılan araç. *eş.* kaldırıcı.

kriminal *s. Fr.* cinayetle, suçla ilgili.

kriminolog *a. Fr.* kriminoloji uzmanı. *eş.* suçbilimci.

kriminoloji *a. Fr.* deneysel yöntemle, suçlunun kişiliğini inceleme ve yorumlamayla birlikte, suç olayının kaynağını, suçun yaşambilimsel ve toplumbilimsel etkenlerinin araştıran bilim. *eş.* suçbilim.

kripto *s. Fr.* **1** siyasal inancını gizleyen (kimse). **2** gizlilik taşıyan (belge).

kriptolog *a. Fr.* kriptoloji uzmanı.

kriptoloji *a. Fr.* **1** gizli yazıları, şifreli belgeleri çözmeyle uğraşan bilim. **2** gizli yazıları, şifreli belgeleri ele alan inceleme.

kripton *a. Fr. kim.* simgesi Kr, atom sayısı 36, atom ağırlığı 83,80 olan, atmosferde yarım milyonda bir oranında bulunan, renksiz, kokusuz bir soy gaz.

kristal *a. Fr.* **1** duru ve temiz kesme cam. *eş.* billur. **2** *s.* billurdan yapılmış. **3** kimi nesnelerin al-

dıkları biçim.

kristalize olmak *Fr. T. bkz.* **kristalleşmek.**

kristalleşmek *(nsz) Fr. T.* yoğunlaşarak kristal durumuna gelmek. *eş.* billurlaşmak.

kristaloit *s. Fr.* saydamlığı ya da çınlamasıyla kristali andıran, kristale benzeyen. *eş.* billursu.

kriter *a. Fr.* **1** bir yargıya varabilmek ya da bir değer biçebilmek için başvurulan ilke, ölçü. **2** *fels.* bilgide doğruyu yanlıştan ayırt etme aracı. *eş.* ölçüt.

kritik *s. Fr.* **1** çok tehlikeli, kaygı veren, bunalımlı (durum). **2** eleştiri özelliği taşıyan. *eş.* eleştirel. **3** *a.* bir insanı, bir yapıtı vb. doğru ve yanlış yönlerini bulup göstermek ereğiyle inceleme işi. *eş.* eleştiri. **4** *a.* böyle bir inceleme sonucu genellikle yanlış görülenleri belirtme işi. **5** *yaz.* ereği, bir yazın ya da sanat yapıtını her yönüyle ele alıp açıklamak, anlaşılmasını sağlamak ve değerlendirmek olan yazı türü. *eş.* eleştiri. **6** *yaz.* eleştiri adı verilen yazınsal türde yazılar yazan kimse. *eş.* eleştirmen.

kritikleşmek *(nsz) Fr. T.* çok tehlikeli, kaygı verici bir duruma gelmek.

kritikleştirilmek *(nsz) Fr. T.* çok tehlikeli, kaygı verici bir duruma getirilmek.

kritiklik *a. Fr. T.* tehlikeli durum, kaygı vericilik.

kritisizm *a. Fr. fels.* **1** bilginin sınırı konusundaki felsefe bilinci ve bu bilincin uyanık tutulması, bir felsefe kurarken insan bilgisini bir eleştiriden geçirmeyi ilk koşul olarak alan görüş. **2** düşünür Kant'ın koyduğu bilgi kuramı, aklın ve bilginin olanaklarını, sınırlarını belirlemek üzere, dogmacılığa ve kuşkuculuğa karşı geliştirdiği felsefe yöntemi. *eş.* eleştirimcilik.

kriyoskopi *a. Fr. fiz.* tuzlu eriyiklerin donma yasalarını inceleyen fizik kolu.

kriz *a. Fr.* **1** herhangi bir durumun doğal gidişi sırasında birdenbire ortaya çıkan ve doğal olmayan aykırılık. *eş.* bunalım. **2** sonucu kötü olabilecek gerginlik. *eş.* bunalım. **3** *hek.* bir hastalıkta, birdenbire ortaya çıkan ve ölümle sonuçlanabilecek ağırlıktaki fizyolojik değişiklik. **4** *tic.* halkın satın alma gücünün azalması ya da durması, mal satış değerlerinin düşmesi gibi nedenlerle kendini gösteren alışveriş ve üretim durgunluğu. *eş.* bunalım. **kriz geçirmek** *Fr. T.* **1)** *hek.* bir organda birdenbire bir fizyolojik değişiklik olmak. **2)** herhangi bir nedenle ortaya çıkan bunalımı yaşamak. **3)** (kişi için) ruhsal yönden büyük rahatsızlık yaşamak. *eş.* bunalım geçirmek.

krizalit *a. Fr. yaşb.* bir böceğin, koza içinde ya da kozasız olarak, kelebek olmadan önce geçirdiği başkalaşma durumu.

krizantem *a. Fr. bitb.* bileşikgillerden, genellikle çelikleme yoluyla yetiştirilen, birçok türü bulunan, türlü renklerde iri ve katmerli çiçekleri olan, güzden kışa değin çiçek açan bir süs bitkisi. *eş.* kasımpatı.

krizolit *a. Fr. min.* cam gibi parlak, sarı renkte, doğal demir ve magnezyum silikat. *eş.* zebercet.

kroke *a. Fr. bkz.* **kroşe.**

kroki *a. Fr. mim.* ölçeksiz plan, taslak.

krokodil *a. Fr.* **1** işlenmiş timsah derisi. **2** *s.* işlenmiş timsah derisinden yapılmış olan.

krom *a. Fr. kim.* **1** simgesi Cr, atom sayısı 24, atom ağırlığı 52,01,

yoğunluğu 6,97 olan, ısıya dayanıklı, havada oksitlenmeyen, hafif mavi parıltılı ak renkli, çok sert bir element. **2** *s.* bu elementten yapılmış.

kromaj *a. Fr.* **1** metal yüzeyleri kromla kaplama işlemi. **2** bu işlemle kaplanmış yer.

kromatik *s. Fr.* **1** renklerle ilgili. **2** *yaşb.* kromozomlarla ilgili. **3** *müz.* yarım tonlardan oluşan (ses). **kromatik iplik** *Fr. T. yaşb.* karyokinez sırasında kromatin maddesinin iplik biçimindeki durumu.

kromatin *a. Fr. yaşb.* göze çekirdeğinde küçük tanecikler, düzensiz kitleler ya da ağ durumunda bulunan, kimi boyalarla hemen boyanabilen, soyaçekim olaylarını sağlayan madde.

kromatit *a. Fr. yaşb.* bir kromozomun uzunlamasına iki yarısından her biri.

kromatofor *a. Fr. yaşb.* plazması pigmentlerle dolu bulunan, belirli uzunlukta ya da kısalabilir uzantıları olan, çokgen ya da yıldız biçiminde göze.

kromlu *s. Fr. T.* bileşiminde krom[1] bulunan.

kromplast *a. Fr. yaşb.* değişik renkler taşıyan kromatofor.

kromosfer *a. Fr. gökb.* Güneş'in ışıkyuvarını saran, yaklaşık on bin kilometre kalınlığındaki küre kabuğu. *eş.* renkyuvarı.

kromotropizm *a. Fr.* canlı bir varlığın, belli renkteki bir nesneye doğru yönelme devinimi.

kromozom *a. Fr. yaşb.* karyokinez bölünme sırasında göze çekirdeğinin içinde beliren ve kromatin ipliklerinin parçalara ayrılmasıyla oluşan, kimi yeteneklerin, özelliklerin yeni bireylere geçmesine yarayan, kıvrık çubuk biçimindeki cisim. *eş.* kalıtım iplikçikleri, *yeni* soyaktaran.

kron *a.* Çek Cumhuriyeti'nin para biriminin adı.

kronaksi *a. Fr. yaşb.* belli, çok hafif bir elektrik akımının, bir sinirde ya da kasta uyarım oluşturabilmesi için gerekli olan çok kısa süre.

kronik *a. Fr.* **1** olayların günü gününe, tarih sırasına göre yazılmasıyla oluşan tarih. **2** *s.* ne zaman sona ereceği belli olmaksızın sürüp giden. **3** *s. hek.* uzun zamandan beri süren (hastalık). *eş.* süreğen.

kronikçi *a. Fr. T.* tarih yazarı.

kronikleşmek *(nsz) Fr. T.* ne zaman sona ereceği belli olmaksızın sürüp gitmek, sürüp giden bir durum göstermek. *eş.* süreğenleşmek.

kronograf *a. Fr.* belli bir işin süresini çizerek belirleyen araç. *eş.* süreyazar.

kronoloji *a. Fr.* **1** tarihsel olayların zamanını konu alan bilim. *eş.* zamanbilim. **2** tarihsel olayların zaman olarak sırası. *eş.* zamandizin. **3** *gökb.* gözlemlere dayanarak zaman ölçeğini saptayan ve tutulmaları, gezegenlerle ilgili önemli olayları, yıldızların yerlerini zaman sırasına göre veren bilim.

kronolojik *s. Fr.* kronolojiyle ilgili. *eş.* zamanbilimsel, zamandizinsel.

kronometre *a. Fr.* çok kısa süreleri ölçebilen saat. *eş.* süreölçer.

kros *a. İng. sp.* açık havada yapılan ve genellikle 4 ile 10 kilometre arasında değişik uzaklığı olan koşu. *eş.* kır koşusu.

kroşe *a. Fr. sp.* (yumrukoyunundaki) bükük kolla indirilen yumruk.

krupiye *a. Fr.* bir kumarhanede kâğıt dağıtmak, rulet döndürmek, kazanan numaraları yüksek sesle bildirmek, yitirenlerin fişlerini toplayıp kazananlara vermek vb.

gibi görevleri olan, oyunu yöneten kimse.

kruvaze *s. Fr.* (ceket, yelek için) düğmeyle kapanacak olan ön parçaları birbiri üstüne binecek biçimde yapılmış olan.

kruvazör *a. Fr. ask. den.* açık denizlerde kol gezmek, deniz ve hava filolarına kılavuzluk etmek, onları düşman gemilerinin ve uçaklarının saldırısından korumak gibi görevleri olan, gerekli silahlarla donatılmış, hızlı savaş gemisi.

ksenon *a. Fr. kim.* simgesi Xe, atom sayısı 54, atom ağırlığı 131,30 olan, havada on milyonda bir oranında bulunan, renksiz, kokusuz bir asal gaz.

ksilofon *a. Fr. müz.* değişik sayıda akortlu tahta ya da metal çubukların yan yana, gam sırasıyla dizilmesinden oluşan, iki değnekle vurularak çalınan bir çalgı.

kuaför *a. Fr. bkz.* **berber**.

kuartet *a. İt. müz.* dört çalgıcıdan ve çalgıdan oluşan müzik topluluğu. *eş.* dörtlü.

kubat *s. Erm. ha.* davranışları kaba olan (kimse).

kuintet *a. İt. müz. bkz.* **kentet**. *eş.* beşli.

kuka (I) *a. Yun.* dantel ya da nakış ipliği yumağı.

kuka (II) *a. Yun.* **1** tespih, sigara ağızlığı gibi şeyler yapımında kullanılan, sütlü kahverenginde hindistancevizi ağacı kökü. **2** *s.* bu kökten yapılmış olan.

kuka (III) *a. kbd. ha.* bir çocuk oyunu ve bu oyunda, yere çizilen bir daire içine hedef olarak dikilen kutu, taş vb. gibi şey.

kukla *a. Yun.* **1** kol, bacak, kafa gibi devinmesi gereken yerleri oynatan sanatçının parmaklarına görünmez bir biçimde iplikle bağlanarak, oynatanın gizlendiği bir yerin üzerinden oynatılmak, konuşturulmak üzere, karton ve benzeri hafif şeylerden yapılmış insan ve hayvan figürleri. **2** bunlarla gösterilen oyun. **3** *a.* ve *s.* bir başka kimsece yönetilen, onun güdümünde olan, onun istemine göre davranan (kimse). **kukla gibi** *Yun. T.* **1)** ufak tefek ve çelimsiz (kimse). **2)** *mec.* kişiliksiz. **(birini) kukla gibi oynatmak** *Yun. T.* **1)** ona her istediğini yaptırmak. **2)** işini yapar gibi görünerek onu oyalamak. **kukla hükümet** *Yun. Ar.* bir ülkede, yabancı bir devletin desteğiyle iş başına gelmiş, o devletin güdümünde olan, onun çıkarlarına göre ülkeyi yöneten hükümet. **kukla mı oynuyor?** *Yun. T. tkz.* "gülünecek bir şey mi var?" anlamında kullanılır.

kuklacı *a. Yun. T.* kukla[1] yapan ya da oynatan kimse.

kuklalık *a. Yun. T. mec.* başkasının güdümünde olma, onun istemine göre davranma durumu.

kuku *a. Fr. hayb.* gugukgillerden, genellikle kuzey yarımküresinde, daha çok da Avrupa'da yaşayan, 30-35 cm. boyunda, sırtı karaya çalan külrenginde, karnı kahverengi beyaz çizgili, dişileri başka kuşların yuvalarına yumurtlayarak yavruların bakım işlerini onlara gördüren, böcekçil bir kuş. *eş.* guguk.

kukuleta *a. İt.* genellikle yağmurluk, kaban, manto gibi bir giyeceğe dikili bulunan, ayrı olarak da kullanılabilen, soğuktan, yağmurdan ve benzeri dış etkilerden korunmak için başa geçirilen başlık.

kukuletalı *s. İt. T.* kukuletası olan (giyecek) ya da başına kukuleta geçirmiş (kimse).

kukuletasız *s. İt. T.* kukuletası olmayan (giyecek).

kukumav *a. Yun. hayb.* **1** baykuş-

gillerden, Eskidünya'nın çok büyük bir bölümünde yaşayan, birkaç türü bulunan, küçük kemirgenlerle ve böceklerle beslendiği için tarıma yararlı olan, basık başlı, yarım peçeli, külrenginde, küçük, yırtıcı bir gece kuşu. **2** *ha.* baykuş. **kukumav gibi** *Yun. T.* tek başına, kimsesiz, yalnız başına, yapayalnız. **kukumav gibi düşünüp durmak** *Yun. T.* çok üzüntülü ve ne yapacağını bilemez bir durumda, derin derin düşünüyor olmak.

kulis *a. Fr.* **1** *tiy.* tiyatroda, izleyicilerin oturduğu yerler dışında kalan, sahnenin gerisinde ve yanlarında bulunan bölüm. **2** *mec.* bir işin içyüzü, bilinmeyen yönleri. **3** borsa dışındaki alışveriş yeri. **kulis çalışması** *mec. Fr. T.* bir toplantıda, çeşitli grupların oturum dışında, ara verişlerde yaptıkları, yandaş toplamaya dayalı bir tür gizli çalışma. **kulis yapmak** *mec. Fr. T.* kulis çalışmasında bulunmak.

kulp *a. Yun.* **1** kazan, testi, ibrik, fincan gibi kapların, genellikle halka biçiminde olan, kaldırırken, taşırken tutulacak yeri. **2** *mec.* gerçek olmayan neden, bahane. **kulp takmak** *Yun. T.* bir şeyi, bir kimseyi kusurlu gösterebilmek için, uydurma bir neden bulmak. **kulpunu bulmak** *Yun. T.* yapılacak uygunsuz bir iş için, yasallığı tartışılabilecek bir çözüm yolu bulmak.

kulplu *s. Yun. T.* kulpu[1] olan. **kulplu beygir** *Yun. T. sp.* jimnastik alıştırmalarında destek olarak kullanılan, gövdesinin ortasında gerektiğinde sökülüp takılabilen yarım halka biçiminde aralıklı iki kulpu bulunan araç.

kulpsuz *s. Yun. T.* kulpu[1] olmayan.

kuluçka *a. İsl.* civciv çıkarmak üzere yumurta üzerine yatmış ya da yatmak üzere kızmış durumda olan ya da yeni civciv çıkarmış bulunan dişi kuş ya da dişi kümes hayvanı. **kuluçka dönemi** *İsl. T.* **1)** her tür kuşun, civciv çıkarmak üzere yumurtaları üstüne yatması gereken süre. **2)** döllenmeden sonra canlı bir organizma oluşuncaya değin geçen süre. **3)** *hek.* bir mikrobun vücuda girmesiyle hastalığın belirmesi arasında geçen süre. **kuluçka makinesi** *İsl. Fr.* gereken sıcaklığı sağlayacak düzeneği bulunan ve içine yumurta konularak çok sayıda civciv çıkarmakta kullanılan aygıt. **kuluçka olmak** *İsl. T.* (dişi kuş ya da kümes hayvanı) civciv çıkarmak üzere yumurta üstüne yatma zamanı gelmek. **kuluçkaya yatmak** *İsl. T.* (dişi kuş ya da dişi kümes hayvanı) civciv çıkarmak üzere yumurtaları üzerine yatmak.

kuluçkalık *a. İsl. T.* **1** kuluçka olma durumu. **2** *s.* kuluçka altına konulmaya elverişli (yumurta).

kulübe *a. Yun.* **1** kerpiçten, tahtadan ya da sazdan, kamıştan yapılmış küçük, basit barınak, ilkel, küçük ev. **2** bir yeri beklemekle görevli kimseler için yapılmış küçük barınak. **3** küçük baraka. **4** hayvanlar için yapılmış küçük barınak. **5** *mec.* kimi kez, alçakgönüllülük göstermek ereğiyle "ev" sözcüğü yerine kullanılır.

kulüp *a. İng.* **1** söyleşmek, okumak, spor yapmak gibi amaçlarla kurulmuş, yalnızca üye olanların girebildikleri yer. **2** spor derneği. **3** herkese açık müzikli, içkili eğlence yeri.

kulüpçü *a. Fr. T.* **1** kulüp işleten kimse. **2** bir spor kulübünün yandaşı kimse.

kulüpçülük *a. Fr. T.* **1** kulüp

işletmeciliği. **2** spor kulübü yandaşlığı.

kulvar *a. Fr. sp.* kimi yarışlarda koşucunun ya da yüzücünün koştuğu ya da yüzdüğü, yalnız ona ayrılmış yarış şeridi.

kumanda *a. İt. ask.* bir asker birliğini ve onunla ilgili bütün işleri yönetme görevi. *eş.* komuta. **kumanda etmek** *İt. T.* **1)** komut vermek. **2)** yönetmek. **3)** (düzenek) işlemek.

kumandan *a. İt. ask.* bir asker topluluğunu yöneten rütbeli kimse. *eş.* komutan.

kumanya *a. İt.* **1** yolculukta yenilmek için hazırlanan yiyecek. *eş.* azık. **2** *ask.* sefer durumundaki askerler için hazırlanan yiyecek. **3** *den.* gemi görevlilerinin yiyecek ve içeceklerinin tümü.

kumanyacı *a. İt. T. den.* gemilerde yiyecek içecek işlerine bakan gemici.

kumanyalık *a. İt. T. den.* gemilerde yiyecek ve içeceklerin konulduğu bölme.

kumpanya *a. İt.* **1** genellikle tecimsel amaçlı özel tiyatro topluluğu. **2** *mec.* aynı görüşü paylaşan, aynı eylemi yapan kimseler topluluğu.

kumpas *a. Fr.* **1** elle dizgi yapılan basımevlerinde, dizgicilerin harfleri satır durumuna getirirken içine yerleştirdikleri ayarlanabilir demir yuva. **2** *den.* gemilerde, deniz haritaları üzerinde uzaklıkları ölçmek için kullanılan pergel. **kumpas kurmak** *Fr. T. mec.* birisine karşı, onu güç duruma düşürecek gizli bir düzen, tuzak hazırlamak.

kumpir *a. Al.* **1** *ha.* patates. **2** közde ya da fırında pişmiş patates.

kundak *a. Yun.* **1** bebeği, doğumundan sonraki ilk aylarda, üşümemesini, gövdesinin ve kemiklerinin düz gelişmesini, debelenmemesini vb. sağlamak amacıyla sıkıca sarıp sarmalamaya yarayan geniş bez. **2** bu beze sarılmış bebek. **3** saçları yemeninin içine alarak bağlama biçimi. **4** yangın çıkarmak amacıyla bir yere konulan tutuşmuş yağlı bez vb. parçası. **5** tüfek ve benzeri kimi ateşli silahlarda, namlunun altında bulunan ağaç ya da metal bölüm. **6** *mec.* ara bozma. **kundak sokmak** (ya da **koymak**) *Yun. T.* **1)** yangın çıkarmak amacıyla bir yere tutuşmuş yağlı bez parçası koymak. **2)** *mec.* ara bozacak, karışıklık çıkaracak, başkaldırıya yol açacak bir söz söylemek ya da bir davranışta bulunmak. **kundaktan çıkmak** *Yun. T.* (bebek için) büyüyerek kundaklanmaya gerek olmayacak duruma gelmek.

kundakçı *a. Yun. T.* **1** kundak sokarak yangın çıkaran kimse. **2** tüfek kundakları yapan kimse. **3** *mec.* arabozucu, karışıklık çıkarıcı.

kundaklamak *(-i) Yun. T.* **1** bebeği kundağa sarmak. **2** (bir yeri) kundak sokarak yakmak. **3** saçları yemeninin içinde toplayarak bağlamak. **4** tüfek namlusunu kundağa bağlamak. **5** *mec.* ara bozmak, karışıklık çıkarmak.

kundaklanmak *(nsz) Yun. T.* kundaklamak eylemine konu olmak.

kundaklatılmak *(nsz) Yun. T.* kundaklanması sağlanmak.

kundaklatmak *(-i, -e) Yun. T.* kundaklamak eylemini yaptırmak.

kundaklı *s. Yun. T.* kundağı olan, kundağa sarılmış bulunan.

kundaksız *s. Yun. T.* kundağı olmayan, kundağa sarılı bulunmayan.

kundura *a. Yun.* işçiliği kaba, bağsız ve konçsuz ayakkabı.

kunduracı *a. Yun. T.* kundura ya-

pan ya da satan kimse.

kungfu *a. (Çinceden)* yalnızca el ve ayak kullanılarak yapılan bir Çin dövüşü.

kup *a. Fr.* kumaşa kesimle verilen biçim, giysinin kesimi.

kupa (I) *a. İt.* **1** genellikle genişliği derinliğinden çok olan, altın, gümüş, bronz ya da kristalden yapılmış, ayaklı kap. **2** bardak. **3** genellikle spor yarışmalarında ödül olarak verilen bir sanat yapıtı. **4** iskambil kâğıdının, benekleri kırmızı yürek biçiminde olanı. **5** *s.* bir kupanın alabileceği miktarda olan.

kupa (II) *a. Fr. esk.* dört tekerlekli, kapalı ve yalnızca arkada oturulacak yeri olan, iki kişilik at arabası.

kupes *a. Yun. hayb.* izmaritgillerden, sıcak ve ılıman denizlerde yaşayan, ortalama boyu 20 cm. olan, başı vücuduna göre küçük, gözleri büyük, ağzı ufak, sırt yüzgeci bir tane ve şerit durumunda, sırtı esmer, yanları ve karnı beyaz, eti pek lezzetli olmayan bir balık.

kuple *a. Fr.* **1** şarkılarda tekrarlanan bölüm. *eş.* nakarat. **2** şiirin iki dizesi. *eş.* ikilik.

kupon *a. Fr.* **1** pay senetleri, devlet tahvili gibi değerli kâğıtların üzerinde bulunan ve bu kâğıtların belirli zamanlarda getireceği faiz ya da kazanç payını gösteren, zamanı gelince kesilip ilgili yere verilerek karşılığında nakit para alınan parça. **2** *a.* ve *s.* tek bir giysilik olarak dokunmuş, üstün nitelikli (kumaş).

kupür *a. Fr.* **1** gazete, dergi gibi şeylerden kesilmiş yazı. *eş.* kesik. **2** kâğıt paranın küçük değerde olanları.

kur (I) *a. Fr.* **1** yabancı paraların ulusal para cinsinden değeri. **2** belirli bir konu üzerindeki öğretim. *eş. esk.* ders, *yeni* öğrence.

kur (II) *a. Fr.* **1** karşı cinsten birine ilgi göstererek onun hoşuna gitmeye, gönlünü çelmeye çalışma. **2** bir kimsenin duygularını okşayacak biçimde davranarak onu elde etmeye çalışma. **kur yapmak** *Fr. T.* **1)** karşı cinsten birine ilgi göstererek onun hoşuna gitmeye, gönlünü çelmeye çalışmak. **2)** bir kimsenin duygularını okşayacak biçimde davranarak onu elde etmeye çalışmak.

kurçatovyum *a. Rus. kim.* simgesi Ku, atom sayısı 104, atom ağırlığı 206 olan, rutherfordyum da denilen yapay bir element.

kurdele *a. İt.* giyecekleri süslemek, bir şey bağlamak vb. için kullanılan, ipekten ya da herhangi bir kumaştan yapılmış enlice şerit.

kurdelebalığı *b. a. İt. T. hayb.* kurdelebalığıgillerden, sıcak ve ılıman denizlerde orta sularda ya da diplerde yaşayan, uzun ve yassı vücutlu, boyu ortalama 40 cm. olan, parlak açık turuncu ya da açık pembe renkli, çok küçük pullu, kuyruk yüzgeci demet biçiminde ve ucu iplik gibi ince, kemikli bir balık.

kurdelebalığıgiller *ç. b. a. İt. T. hayb.* örnek hayvanı kurdelebalığı olan balıklar familyası.

kuron *a. Fr.* dişi korumak için üzerine geçirilen metal vb. kaplama.

kurs *a. Fr.* ilgililere bir konuda bilgi, beceri ve davranışlar kazandırmak için, resmi ya da özel kuruluşlarca düzenlenen, kısa süreli derslere dayanan eğitim etkinliği. *eş. yeni* alışım

kursiyer *a. Fr.* kurs gören kimse. *eş. yeni* alışman.

kuruş *a. Al.* Türk lirasının yüzde biri değerinde olan, artık geçerliği bulunmayan bir para. **kuruş ku-**

ruş *ik. be. Al.* kuruşu bile hesaplayarak. **kuruşu kuruşuna** *ik. be. Al. T.* hesabı tam olarak çıkartılarak.

kuruşlandırmak *(-i) Al. T.* bir listede yer alan her maddenin tutarını hesap edip karşısında göstermek.

kuruşluk *s. Al. T.* herhangi bir kuruşa karşılık olan.

kurye *a. Fr.* **1** elçilik postasını götürüp getiren görevli. **2** *mec.* gizli ilişkilerde iletileri yerine ulaştıran kimse. **3** ticari bir hizmette düzenli olarak gidip gelen uçak, taşıt.

kuryelik *a. Fr. T.* kuryenin yaptığı iş.

kuşe *a. Fr.* özen isteyen baskı işlerinde kullanılan parlak, düzgün, pürüzsüz, kaygan kâğıt. *eş.* kaymakkâğıdı, kuşe kâğıdı. **kuşe kâğıdı** *Fr. Ar. bkz.* **kuşe**.

kuşet *a. Fr.* yolcu trenlerinde, geçici olarak yatağa dönüştürülebilen açılır kapanır oturma yeri.

kuşetli *s. Fr.* kuşeti olan (tren).

kuşkirazı *b. a. T. Yun. bitb.* **1** gülgillerden, bütün ılıman ülkelerde yetişen, gövdesi silindir biçiminde, boyu 15 metreyi bulabilen, yapraklanmadan önce ak çiçekler açan, esmer kırmızı renkli kerestesi kaplamacılıkta, tornacılıkta ve müzik araçları yapımında kullanılan bir ağaç. **2** bu ağacın, reçeli ve likörü yapılabilen, küçük, kara renkli meyvesi.

kuvars *a. Al. yerb.* **1** az çok saf durumda olan billurlaşmış silisin doğada çok yaygın biçimde bulunan bir türü. **2** *s.* kuvars yapısında olan.

kuvarsit *a. Al. yerb.* ana maddesi kuvars olan sert kayaç. *eş.* kumtaşı.

kuvöz *a. Fr.* yeni doğmuş zayıf, dayanıksız bebeklerin ve özellikle de erken doğmuş bebeklerin bulaşıcı hastalıklardan korunması amacıyla içine konulduğu, belirli sıcaklığı olan aygıt.

kuzen *a. Fr.* amca, hala, teyze ya da dayı çocuğu (Türkçede: oğlu ya da kızı).

kuzin *a. Fr.* (bir kimseye göre) teyze, amca, dayı ya da hala kızı.

kuzine *a. İt.* **1** hem ısınmaya hem de üzerinde yemek pişirmeye yarayan büyük soba. **2** *den.* gemilerde yemek pişirilen yer, gemi mutfağı.

kübik *s. Fr.* **1** küp biçiminde olan. **2** *mat.* küp biçiminde olan. **3** kübizm akımına uyularak yapılmış olan (sanat yapıtı).

kübist *a.* ve *s. Fr.* **1** kübizmi uygulayan, kübizm yanlısı (sanatçı). **2** kübizmle ilgili olan.

kübizm *a. Fr.* plastik sanatlarda XX. yüzyılın başlarında Fransa'da ortaya çıkan, doğa biçimlerinin olduğu gibi yansıtılması gerekmediğini, onun plastik bir olgu olarak görülmesi gerektiğini öne süren, nesneleri geometrik biçimlerle yansıtan, yaratıcıları arasında Braque, Picasso gibi sanatçıların bulunduğu bir sanat akımı.

külot *a. Fr.* **1** vücudun belden aşağısına giyilen, beli lastikli, genellikle kısa iç çamaşırı. *eş.* don. **2** genellikle binicilerin giydiği, paçası dar, üst yanı geniş pantolon. **külot pantolon** *Fr. bkz.* **külot**[2].

kült *a. Fr.* **1** tapınma, tapma. **2** din. **3** dinsel tören, kuttören, tapınma. *eş. yeni* tapınç.

kültür *a. Fr.* **1** bir toplumun duyuş ve düşünüş birliğini oluşturan, gelenek durumundaki her türlü yaşayış, düşünce ve sanat varlıklarının topu. *eş.* ekin, ekinç. **2** *topb.* tarihsel ve toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan her türlü değerlerle bunları kullanmada, sonraki kuşaklara iletmede kullanı-

lan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların tümü. *eş.* ekin. **3** akıl yürütme, eleştirme ve beğeni yeteneklerinin öğrenim, deney ve yaşantılar yoluyla geliştirilmiş olan biçimi. **4** bireyin herhangi bir alanda kazandığı bilgi. **5** *yaşb.* uygun bir ortamda bir mikrop türünü üretme. **6** tarım. **kültür şoku** *Fr. topb.* bireylerde, başka bir kültür çevresine girmekten, yeni bir yaşama biçimiyle karşılaşmaktan doğan uyumsuzluk.

kültürel *s. Fr.* kültüre değgin, kültürle ilgili. *eş.* ekinsel.

kültürfizik *b. a. Fr. bkz.* **jimnastik.**

kültürlü *s. Fr. T.* kültürü gelişmiş olan. *eş.* ekinli.

kültürsüz *s. Fr. T.* kültürü olmayan. *eş.* ekinsiz.

kümes *a. Yun.* **1** tavuk, hindi gibi evcil hayvanlar için yapılmış kapalı barınak. **2** *mec.* küçük ev.

kümülüs *a. Lat.* üst bölümleri bembeyaz ve küme durumunda, tabanı da çoğu kez yatay ve esmer olan bulut. *eş.* kümebulut.

küp *a. Yun. mat.* **1** tümü birbirine eşit on iki ayrıtı olan, yüzeyleri birbirine eşit altı yüzden oluşan geometrik şekil. **2** oylum ölçü birimi. **3** bir sayının üçüncü kuvveti; örneğin 2'nin küpü: $(2^3) = 2x2x2 = 8$ gibi. **4** küp biçiminde olan nesne; örneğin tavla zarı küptür.

küpeşte *a. Yun. den.* gemilerde borda kaplamalarının en üstü, güverteden yukarıda kalan bölümler.

kür *a. Fr.* iyileşmeyi, canlanmayı sağlamak için başvurulan bakım ve beslenme yöntemlerinin tümü. **kür yapmak** *Fr. T.* sağlığı korumak ereğiyle özel sağaltım yöntemlerinden birini bir süre uygulamak.

kürar *a. (Antil dilinden)* Güney Amerika yerlilerinin oklarının ucuna sürdükleri, çok öldürücü bitkisel zehir.

kürdan *a. Fr.* dişler arasında kalmış yemek kırıntılarını temizlemek için kullanılan, kibrit çöpü büyüklüğünde, sivri uçlu çöp. **kürdan gibi** *Fr. T.* çok zayıf, sıska (kimse).

kürdanlık *a. Fr. T.* kürdan koymaya yarayan kap.

kürit *a. Fr. kim.* atom numarası 96'dan 103'e değin olan elementlerin ortak adı.

küriyum *a. Fr. (Fransız bilgini Marie Curie'nin adından) kim.* aktinitlerden, plutonyum 239'un helyum çekirdekleriyle bombardımanından elde edilen, simgesi Cm, atom sayısı 96, atom ağırlığı 248 olan, ışınetkin bir element.

kürkas *a. Lat. bitb.* sütleğengillerden, Amerika'nın tropik bölgelerinde yetişen, zehirli olan çekirdekleri çıkarılmak koşuluyla meyvesi yenilebilen bir ağaç. *eş.* hintfıstığı.

kürtaj *a. Fr. hek.* **1** vücudun boşlukları içinde bulunan hasta ya da zararlı sayılan dokuları kazıyıp alma işi. **2** dölyatağının içini kazıyarak dölütü alma işi. **kürtaj olmak** *Fr. T.* (kadın) dölütünü aldırmak. **kürtaj yapmak** *Fr. T.* (hekim) vücudun boşlukları içindeki bir dokuyu kazıyıp almak.

küstere *a. Yun.* **1** rendeye benzer bir marangoz aracı. **2** bileği çarkı. **3** değirmen taşı yapılan taş.

kütikül *a. Fr.* **1** *bitb.* yaprakların her iki yüzünde bulunan ve suyu sızdırmadığı, buharlaşmayı önlediği için bitkinin kurumasına engel olan ince zar. **2** *hayb.* kabukluların ve böceklerin örteneklerinin koruyucu, kitinli katmanı.

kütin *a. Fr. bitb.* bitkilerin kütikül-

lerini oluşturan, geçirgen olmayan, balmumu yapısında bir madde.

kütinleşme *a. Fr. T. kim.* selülozun kütine dönüşmesi.

küvet *a. Fr.* **1** içinde kimi şeyler ya da el yıkanan kap. **2** banyoda içinde yıkanılan tekne. *eş. yeni* yunak teknesi.

küvöz *a. Fr. bkz.* **kuvöz**.

L

la *a. İt. müz.* **1** gam dizisinde "sol" ile "si" arasındaki ses. **2** bu sesi gösteren nota imi.

labada *a. Yun. bitb.* karabuğdaygillerden, dere kenarlarında, sulak yerlerde kendiliğinden yetişen, bahçelerde ıspanak gibi de yetiştirilebilen, boyu kimi zaman iki metreyi bulan, yaz aylarında yeşilimtırak renkli küçük çiçekler açan, kökünden ve yapraklarından tıpta yararlanılan, yaprakları sebze olarak yenilebilen bir bitki.

labirent *a. Fr.* **1** çıkış yeri çok zor bulunabilecek biçimde karışık geçenekleri olan yapı. *eş. yeni* dolangaç. **2** *mec.* içinden çıkılması çok güç ya da olanaksız durum, çözümü zor sorun.

laborant *a. Al.* **1** araştırmalarda ve laboratuvar deneylerinde yardımcı olarak çalıştırılan kimse. **2** hastane ve benzeri yerlerin laboratuvarında çalışan kimse.

laborantlık *a. Al. T.* laborantın yaptığı iş, uğraş, meslek.

laboratuvar *a. Fr.* **1** bilimsel ve teknik araştırmalar için araç ve gereçleri bulunan yer. *eş. yeni* deneylik. **2** hastane ve benzeri yerlerde, doktorun gerekli gördüğü kimi kan, salgı vb. incelemelerinin yapıldığı yer.

labrador *a. Fr. (Kanada'da bir yarımada olan Labrador'un adından) yerb.* feldispatlar grubundan ve plajiyoklar dizisinden olan, Labrador kıyılarında parlak bir türü bulunan alüminyum, kalsiyum ve sodyum silikatı.

labros *a. Lat. hayb.* iri lapina.

labunya *a. Çin. arg.* edilgin eşcinsel erkek. *eş.* oğlan.

laçka *a. İt.* **1** *den.* gemi halatının gevşetilerek boşa bırakılması. **2** *s. mec.* düzeni bozulmuş, verimsiz duruma gelmiş, gevşemiş. **laçka etmek** *İt. T.* **1)** *den.* halatı gevşeterek boşa bırakmak. **2)** *mec.* bitkin bir duruma getirmek, gevşetmek. **3)** *mec.* aşındırıp bollaştırmak. **laçka olmak** *İt. T.* **1)** vida, mil gibi makine bölümleri aşınarak ya da yuvaları genişleyerek gevşemek. **2)** *mec.* herhangi bir düzen iyi işlemez duruma gelmek.

laçkalaşmak *(nsz) İt. T.* **1** (vida, mil gibi makine bölümleri) aşınarak ya da yuvaları genişleyerek gevşemek. **2** *mec.* (herhangi bir düzen) iyi işlemez duruma gelmek, gevşemek.

laçkalık *a. İt. T.* laçka olma durumu.

lagos *a. Yun. hayb. bkz.* **lahos**.

lagün *a. Fr. coğr.* bir kıyı diliyle önü kapanmış, küçük bir ayakla denize bağlı kalsa da artık bir göl durumuna gelmiş eski koy ya da körfez. *eş.* denizkulağı.

lağım *a. Yun.* **1** bir yerleşim yerinde, pissuların akıp gitmesi için yeraltında açılmış ark. **2** *tar.* düşmanın kale duvarlarını yıkmak ya da düşman karargâhına zarar vermek ereğiyle, düşman siperlerine doğru, yerin altından açılan dar yol. **lağımla atmak** *Yun. T.* (bir kayayı) delip, içine patlayıcı maddeler koyduktan sonra bu maddeleri ateşleyerek kayayı parçalamak.

lağımcı *a. Yun. T.* **1** lağım[1] kazan, pissu lağımlarını açıp temizleyen, lağım arızalarına bakan işçi. **2** *tar.* lağım[2] kazan asker.

lahana *a. Yun. bitb.* turpgillerden, ilkin Güney Avrupa kıyılarında yabanıl bir bitki olarak rastlanan, bugün pek çok çeşidi bütün dünyada güz ve kış sebzesi olarak yetiştirilen, iri ve kalın yapraklı, C vitamini yönünden zengin bir bitki.

lahos *a. Yun. hayb.* hanigillerden, Akdeniz'de ve Ege Denizi'nde yaşayan, kayahanisi de denilen, eti beyaz ve lezzetli bir balık.

laik *s. Fr.* din işleriyle dünya işlerini ayıran, dinin dünya, özellikle devlet işlerine karışmasını istemeyen (kişi, toplum, devlet).

laikleşmek *(nsz) Fr. T.* laik bir duruma gelmek, laikliği benimsemek.

laikleştirilmek *(nsz) Fr. T.* laik bir duruma getirilmek, laikleşmesi sağlanmak.

laikleştirmek *(-i) Fr. T.* (devleti) laik bir duruma getirmek; devlet işlerini dinin, din işlerini devletin etkisi dışında tutmak.

laiklik *a. Fr. T.* **1** laik olma durumu. **2** *huk.* dinin devlet işlerine, devletin din işlerine karışmaması durumu. *eş.* laisizm.

laisizm *a. Fr. bkz.* **laiklik**.

lak *a. Fr. bkz.* **laka**.

laka *a. İt.* **1** Uzakdoğu'da yetişen amerikanelmasından elde edilen reçine. **2** kırınızböceğinin üstderi bezlerince salgılanan ve boyacılıkta kullanılan bir madde.

lakacı *a. İt. T.* mobilyacılıkta, mobilyaya laka ya da vernik süren işçi.

lake *s. İt.* laka ile cilalanmış (mobilya).

lakerda *a. Yun.* **1** torik, palamut gibi balıklardan dilim dilim kesilerek yapılan salamura. **2** *arg.* olağanüstü güzel (şey, kimse).

lakonik *s. Fr.* az sözcükle çok şey anlatan, kısa ve özlü (anlatım).

laktaz *a. Fr.* bağırsakta bulunan ve laktozu glikoza çeviren bir enzim.

laktik asit *a. Fr. kim.* bitkilerin çoğunda ve özellikle ekşi sütte bulunan asit alkol, süt asidi.

laktoz *a. Fr.* sütte bulunan, sütün buharlaşmasıyla kristal durumunda toplanan şeker, süt şekeri.

lalanga *a. Yun.* yumurta, un, tulum peyniri, ekşi maya ile hazırlanan hamur yağda kızartılıp üzerine şeker şerbeti dökülerek yapılan bir hamur tatlısı.

lam *a. Fr.* **1** mikroskopta incelenecek maddelerin üzerine konulduğu, dar ve uzun cam parçası. **2** dar ve çok ince metal parçası.

lama (I) *a. (Peru dilinden) hayb.* gevişgetirenlerden, Güney Amerika'nın dağlık yerlerinde yaşayan, uzun bacaklı, uzun boyunlu, büyük ve kıllı kuyruklu, karadan aka değin türlü renklerde olabilen, yük hayvanı olarak kullanılan, etinden, yününden, sütünden yararlanılan bir hayvan.

lama (II) *a. (Tibetçeden)* Tibetlilerde ve Moğollarda Buda rahibi.

lamaist *a. Fr.* lamaizmi benimsemiş olan (kimse).

lamaizm *a. Fr.* Orta Asya'da ve özellikle Tibet'teki Budizme verilen

ad.

lamba *a. Yun.* **1** gazyağı ve benzeri yanıcı bir madde yakarak ya da içindeki teller elektrik akımıyla akkor durumuna geçerek ışık veren, aydınlatmada kullanılan araç. *eş. yeni* ışıtaç. **2** *esk.* radyo alıcılarında vb.de kullanılan, havası boşaltılmış ya da içine düşük basınçlı bir gaz doldurulmuş cam, seramik ya da çelik ampul. **3** marangozlukta, kapı, pencere, kapak vb. yanlarına açılan, genellikle dik açılı girinti.

lambada *a. (Güney Amerika İspanyolcasından?)* Güney Amerika'dan dünyaya yayılan, insanların birbirinin arkasından tutunarak yaptıkları bir dans.

lambalı *s. Yun. T.* **1** herhangi bir sayıda lambası olan. **2** lambayla çalışan. **3** birbirinin içine geçebilecek biçimde yapılmış.

lambalık *a. Yun. T.* **1** eski evlerde lamba koyacak ya da lamba asacak, takacak yer. **2** *s.* lambanın alabileceği kadar.

lambasız *s. Yun. T.* lambası olmayan.

lambri *a. Fr.* bir yapının iç duvar kaplaması.

lame *s. Fr.* **1** dokusunda gümüş ya da altın renginde tel bulunan (kumaş) ya da metal parlaklığı verilmiş (deri). **2** böyle bir kumaştan ya da böyle bir deriden yapılmış olan.

lamel *a. Fr.* mikroskopla yapılan incelemede kimi kez lamın üstüne kapatılan dört köşe, küçük ve ince cam.

laminarya *a. Lat. bitb.* suyosunlarından, bütün denizlerde bulunan, sarı ya da esmer renkte, iyot, soda, potas elde etmekte ve gübre olarak kullanılan, uzun şeritler durumunda bir deniz yosunu.

lanarkit *a. Fr. (Lanark özel adından)* içinde hidrat bulunan doğal kurşun sülfat.

lando *a. Fr. bkz.* **landon**.

landon *a. Fr. (yer adı olan Landau'dan)* dört tekerlekli, iki dingilli, çift körüklü, içinde karşılıklı iki oturma sırası bulunan, atlarla çekilen binek arabası.

langur *a. İng. hayb.* maymunlardan, Hindistan'da yaşayan, yuvarlak başlı, tepesinde bir tutam kıl bulunan, külrengi ya da kızıla çalan sarı tüylü, büyük bir maymun.

langust *a. Fr. hayb.* kabuklulardan, tropikal bölge denizlerinde yaşayan, Karadeniz dışında Türkiye'nin denizlerinde de bulunan, boyu 45 cm. olabilen, gövde yapısı ıstakoza benzemekle birlikte kıskaçları olmaması ve duyargalarının daha güçlü ve uzun olmasıyla ıstakozdan ayrılan, kabuğu koyu kırmızı, mor renkli ve yer yer turuncu lekeli, eti için avlanan bir deniz hayvanı.

lanolin *a. Fr.* koyun yapağısından elde edilen, eczacılıkta ve parfümeride yararlanılan, katı kıvamda, sarımtırak renkte bir yağ.

lanse *s. Fr.* öne sürülmüş, ortaya atılmış. **lanse etmek** *Fr. T.* tanıtmak ereğiyle öne sürmek, ortaya çıkarmak, tanınmasını sağlamak.

lantan *a. Fr. kim.* simgesi La, atom sayısı 57, atom ağırlığı 138,9, yoğunluğu 6,1 olan, gri renkli, katı, havada çabuk oksitlenen, parlak bir alevle yanan, genellikle lüks lambalarının gömleklerinin yapımında kullanılan, az bulunur bir element.

lantanit *a. Fr. kim.* atom sayıları 57'den 71'e değin olan ve birbirlerine çok yakın kimyasal özellikler gösteren, az bulunur elementlerin ortak adı.

lapa *a. Yun.* **1** yiyecek olarak, yarma, bulgur, pirinç gibi nişastalı tanelerin suyla kaynatılarak bulamaç kıvamına getirilmiş durumu. **2** ketentohumu ve benzeri bitkilerin, bitki tohumlarının kaynatılmasıyla elde edilen, bir tülbent içine konularak sıcak olarak vücuda dıştan uygulanan ilaç. **lapa gibi** *Yun. T.* lapa kıvamında. **lapa lapa** *ik. be. Yun.* (kar yağışı için) yassı, yumuşak ve iri taneler durumunda.

lapacı *s. Yun. T. mec.* vücutça toplu ve iri olmasına karşın gücü, direnci az olan (kimse).

lapilli *a. İt. yerb.* yanardağların fırlattığı çok küçük katı parçalar.

lapina *a. Yun. hayb.* lapinagillerden, sıcak denizlerin kayalık yerlerinde, sığ sularında yaşayan, Türkiye kıyılarında birçok türü bulunan, boyu 50 cm. olabilen, kırmızı benekli, mavi ya da yeşil, çok canlı, gözalıcı renkte bir balık.

lapinagiller *ç. a. Yun. T. hayb.* kemikli balıklar takımına giren, örnek hayvanı lapina olan bir familya.

larenjit *a. Fr. hek.* gırtlak yangısı.

largetto *be. İt. müz.* **1** bir müzik parçasının largodan hızlı ve hafif çalınacağını belirtir. **2** *a.* bu biçimde çalınan müzik parçası.

largo *be. İt. müz.* **1** bir müzik parçasının elden geldiği kadar ağır ve görkemli çalınacağını ya da söyleneceğini belirtir. **2** *a.* bu biçimde çalınan müzik parçası.

larva *a. Lat. hayb.* kimi hayvanların, özellikle de böceklerin yumurtadan çıktıktan sonra krizalit ya da ergin yapılarını kazanmadan önceki evresi. *eş.* kurtçuk.

laser *a. İng. ("light amplification by stimulated emission of radiation" sözcüklerinin baş harflerinden oluşturulmuş bir sözcük) bkz.* **lazer**.

laskine *a. Fr.* bir iskambil oyunu.

lasta *a. (Hollanda dilinden)* Kuzey Avrupa ülkelerinde kullanılan, yaklaşık 2 tonluk gemi yükünü, bu miktardaki ticaret mallarına değer biçmeye yarayan kütle ölçü birimi.

lasteks *a. İng.* **1** kauçuk, ipek, pamuk ya da yün karışımı bir kumaş. **2** *s.* bu kumaştan yapılmış olan.

lastik *s. Fr.* **1** kauçuktan yapılmış olan (nesne). **2** *a.* kimi taşıtların jantlarına geçirilen kauçuk çember. **3** *a.* esnek ve ince kauçuk ya da kauçuklu şerit. **4** *a.* kauçuktan yapılmış yazı silgisi. **5** *a.* yağmurlu havalarda ayakkabı üzerine giyilen kauçuktan yapılmış pabuç. **6** *a. mec.* kimi giysilerin kol, yaka ya da belindeki esnek örgü.

lastikağacı *b. a. Fr. T. bitb. bkz.* **kauçuk.**

lastikçi *a. Fr. T.* lastik ürünleri yapan ve satan, özellikle taşıt lastiği satan kimse.

lastikli *s. Fr. T.* **1** üzerine lastik geçirilmiş olan ya da içinde lastik bulunan. **2** *mec.* (söz, konuşma için) her anlama yorulabilen.

lastikotin *a. İng.* **1** ince iplikle çok sık dokunmuş yünlü kumaş. **2** *s.* bu kumaştan yapılmış olan.

lata (I) *a. Al.* genellikle dikdörtgen biçiminde, dar ve kalınca tahta, tomruk.

lata (II) *a. İt. (İtalyanca "kukuleta" sözcüğünden bozma olduğu söylenir) esk.* Osmanlılarda ilmiyenin giydiği, yakası ve kolları setre biçiminde cüppe.

latanya *a. (Karaip dilinden) bitb.* sıcak ülkelerde yetişen, kimi türlerinin yapraklarından dokumalık iplik yapılan, kimi türleri evlerde süs bitkisi olarak yetiştirilen, güzel bir

palmiye.

lateks *a. Fr.* kauçuk[1] ve benzeri kimi bitkilerin genellikle süt görünüşünde olan özsuyu.

laterit *a. Fr. yerb.* sıcak ve nemli iklimlerde oluşan, parlak kırmızı ya da kahverengiye çalan kırmızı renkli, demir oksit ve alüminyum yönünden zengin toprak.

laterna *a. İt.* ayaklı ve sandık biçiminde, kolunun çevrilmesiyle türlü havalar çıkaran bir çalgı.

laternacı *a. İt. T.* laterna çalan kimse.

latinçiçeği *b. a. ("Latin" özel adıyla Türkçe "çiçek"ten) bitb.* latinçiçeklerinden, kalkan biçiminde yuvarlak yapraklı, sarı ve kırmızı çiçekli, gök yeşili yapraklarının güzelliği nedeniyle bahçelerde yetiştirilen, otsu bir süs bitkisi.

latinçiçekleri *ç. b. a. ("Latin" özel adıyla Türkçe "çiçek"ten) bitb.* ikiçeneklilerden, örneği latinçiçeği olan bir bitki familyası.

lav *a. İt. yerb.* yanardağların püskürme sırasında yeryüzüne çıkardıkları, yerin derinliklerinden gelen ve genellikle yanardağ ağzından aşağılara doğru akan kızgın, sıvı durumunda kayaç maddeleri. **lav taşması** *İt. T. yerb.* yanardağın püskürmesi sırasında çıkan lavın, yanardağ ağzından aşağılara doğru akması.

lava *a. İt. den.* herhangi bir yere yanaşmış olan bir filikanın kürek çekilmeksizin, elle ilerletilmesi için verilen komut. **lava etmek** *İt. T.* **1)** *den.* bir yere yanaşmışolan filikayı elle ilerletmek. **2)** *mec.* birini çekiştirmek.

lavabo *a. İt.* **1** duvara tutturulmuş ya da ayaklı, el, yüz, bulaşık vb. yıkamaya yarayan, üzerinde soğuk ve sıcak su muslukları bulunan, dökülen suları aşağıdan pissu yoluna veren porselen, sac ya da emaye küvet. *eş. yeni* elyunağı. **2** lokanta, gar gibi yerlerde bu düzenin bulunduğu yer.

lavaj *a. Fr.* **1** *hek.* vücudun bir organını su vererek yıkayıp temizleme. **2** (metalurjide) metal yüzeyleri bir işlem sonrası suyla yıkama.

lavanta *a. İt.* lavantaçiçeğinden yapılan ispirtolu esans. **lavanta mavisi** *It. Ar.* lavantaçiçeği renginde mavi.

lavantacı *a. İt. T.* lavanta yapan ya da gezici olarak esans satan kimse.

lavantaçiçeği *b. a. İt. T. bitb.* ballıbabagillerden, çalı görünüşünde, sap ucunda başak durumunda mavi, mor ya da koyu kırmızı çiçekleri olan, çiçekleri esans sanayiinde kullanılan, güzel kokulu bir bitki.

lavman *a. Fr.* **1** kalınbağırsağı, anüs yoluyla su fışkırtarak yıkamak. **2** bu işlem için kullanılan sıvı ve araç.

lavrensiyum *a. kim. bkz.* **lorentiyum**.

lavrovit *a. Fr. yerb.* piroksen grubundan bir doğal silikat.

lavsonit *a. Fr. (Amerikalı madenci Audrew Comper Lawson'un adından) yerb.* hidratlı alüminyum ve kalsiyum silikatı.

lavta (I) *a. Al. müz.* gövdesi uttan küçük, mızrapla çalınan bir çalgı.

lavta (II) *a. İt.* zor doğumlarda, doktorların bebeği ana rahminden çekmekte kullandıkları kıskaç benzeri bir araç.

lavtacı *a. Al. T.* lavta (I) çalan kimse.

laytmotif *a. Al.* **1** *müz.* bir müzik yapıtında, bir duyguyu, düşünceyi ya da kişiliği göstermek için, yapıt boyunca sürekli yinelenen motif, ana motif. **2** *mec.* yazınsal bir yapıt-

ta, bir söylevde vb. pek çok yinelenen, sık sık kullanılan söz ya da tümce.

lazanya *a. İt.* özel bir biçimde hazırlanmış bir tür İtalyan makarnası.

lazer *a. İng. fiz.* çok yeğin, çok güçlü ışık parıltıları oluşturan ışık kaynağı.

legal *s. Fr.* yasadışı olmayan, yasaya uygun, yasal.

legalize etmek *(-i) Fr. T.* duruma yasaya uygun bir biçim vermek, yasal duruma getirmek. *eş.* yasallaştırmak.

legalleşmek *(nsz) Fr. T.* yasal bir duruma gelmek. *eş.* yasallaşmak.

legato *be. İt. müz.* bir parçanın notalarının, ara vermeksizin birbirine bağlanarak çalınacağını ya da söyleneceğini belirtir.

lego *a. (marka adından)* plastikten ya da tahtadan yapılmış birçok parçadan oluşan ve parçaların yan yana, üst üste vb. getirilmesiyle birçok yapı ve biçim oluşturulabilen, çocuklar için yaratıcılığı geliştirici, eğitici bir oyuncak.

legorn *a. İng.* tüyleri genellikle beyaz, eti sarımtırak, bol yumurta veren, yumurta tavuğu olarak yetiştirilen bir tavuk soyu.

lejant *a. Fr.* söylence, efsane.

lejyon *a. Fr.* **1** *tar.* Eski Romalılarda, piyade ve süvarilerden oluşan askeri birlik. **2** *ask.* (batı ülkelerinde) genellikle yabancıların oluşturduğu, birkaç takımdan kurulu asker birliği.

leksikograf *a. Fr.* sözlük hazırlayan kimse. *eş.* sözlükçü.

leksikografi *a. Fr.* sözlük hazırlama işi, sözlük yazarlığı. *eş.* sözlükçülük.

leksikolog *a. Fr.* sözlükbilim uzmanı, sözlükbilimle uğraşan kimse. *eş.* sözlükbilimci.

leksikoloji *a. Fr.* sözlüklerin hazırlanmasında tutulacak yolları, yöntemleri konu alan, saptayan dilbilim dalı. *eş.* sözlükbilim.

lektör *a. Fr.* üniversitede uygulama çalışmaları, dil öğretimi vb. ile görevlendirilmiş uzman. *eş.* okutman.

lenf *a. Fr. gövb.* lenf damarlarında dolaşan kanla doku öğeleri arasında aracı görevi yapan, kan plazması ve lenfositten oluşan saydam, sarı bir sıvı. *eş.* akkan. **lenf damarları** *Fr. T. gövb.* içinde akkan dolaşan damarlar. **lenf düğümleri** (ya da **boğumları**) *Fr. T. gövb.* üç santimetre çapında ya da daha küçük çapta olabilen yuvarlak, oval akyuvar çoğalma merkezleri. **lenf organı** *Fr. gövb.* bademcik ve dalak gibi lenfosit yapan organlar.

lenfa *a. Fr. gövb. bkz.* **lenf**.

lenfatik *s. Fr.* **1** akkanla ilgili olan. **2** *a.* ve *s.* lenfatizme yakalanmış olan (kimse).

lenfatizm *a. Fr. hek.* vitamin azlığından ya da lenf düğümlerinin oylumlarının artmasından doğan, derinin beyazlığı, tenin çok yumuşak olması, ayaklarda şişme ve boyundaki bezlerin büyümesi gibi belirtilerle kendini gösteren hastalık.

lenfosit *a. Fr. yaşb.* kanda, kemik iliğinde, akkanda bulunan, tek ve çok iri çekirdekli, küçük ve renksiz bir kan gözesi.

lengüist *a. Fr.* lengüistikle uğraşan kimse. *eş.* dilbilimci.

lengüistik *a. Fr.* genel olarak "dil" denilen gerçeği ele alan, dillerin doğuşunu, evrimini, gelişmesini, yeryüzüne yayılışını ve aralarındaki ilişkileri ses, biçim, anlam, sözdizimi vb. yönlerinden inceleyen bilim. *eş.* dilbilim.

Leninci *ö. a.* ve *s. (Rusça Lenin özel*

adından) Lenincilik yanlısı olan (kimse, görüş).

Lenincilik *ö. a. (Rusça Lenin özel adından)* Lenin'in oluşturduğu ve öne sürdüğü siyasal, toplumsal ve ekonomik görüş ve uygulamaların tümü, Lenin'in öğretisi.

Leninist *ö. a.* ve *s. Fr. (Rusça Lenin özel adından) bkz.* **Leninci**.

Leninizm *ö. a. Fr. (Rusça Lenin özel adından) bkz.* **Lenincilik**.

lens *a. İng.* **1** içinden geçen koşut ışınları düzgün bir biçimde birbirine yaklaştıran ya da uzaklaştıran, ışık kırıcı bir maddeden yapılmış saydam cisim. *eş.* mercek. **2** *bkz.* **kontaklens**.

lento (I) *be. İt. müz.* **1** bir müzik parçasının yavaş tempoyla çalınacağını belirtir. **2** *a.* yavaş tempoyla çalınan müzik parçası.

lento (II) *a. Fr. mim.* yapılarda kapı ve pencerelerin ağaçtan, taştan ya da betondan yapılmış üst eşiği.

leopar *a. Fr. hayb.* kedigillerden, genellikle Afrika'nın ve Asya'nın sıcak bölgelerinde sık ormanlarda yaşayan, çok güçlü ve çevik, yırtıcı, güzel görünüşlü, postu açık sarı benekli ya da düz kara, etçil memeli hayvan. *eş.* pars.

lepiska *a. (Almanya'nın Leipzig kentinin adından)* **1** Leipzig kentinde dokunan bir ipek kumaş, Leipzig ipeği. **2** *s.* (saç için) bu ipeğe benzeyen, uzun, sarı ve yumuşak.

lepra *a. Yun. hek.* Hansel basilinin yol açtığı, sağaltımı olanaklı bir deri hastalığı. *eş.* cüzam.

lesepase *a. Fr.* **1** bir sınırdan geçebilmek için verilmiş izin. **2** bu izni gösteren belge.

letarji *a. Fr. hek.* insanda yaşam işlevlerinin aşırı ölçüde zayıfladığı, çok derin ve sürekli, patalojik uyku durumu.

letrist *a. Fr. yaz.* letrizm akımını benimsemiş olan.

letrizm *a. Fr. yaz.* XX. yüzyılın başlarında Fransa'da, Romen asıllı ozan İsodore İsou'nun öncülüğünde kurulan, yerleşik dil dizgesini, sözcükleri ve sözcüklerin anlam değerlerini hiçe sayan, şiirde temel birim olarak harfi benimseyen, şiiri harflere dönüştüren, bir süre etkili olmuş bir akım.

leva *a. Bul.* Bulgaristan'ın para birimi.

levanten *s. Fr.* Levantenlere özgü olan.

Levanten *a. Fr.* Yakındoğu ülkelerine yerleşmiş, oralarda yaşayan ayrı ırktan, ayrı dinden kimselerle evlenerek soyu karışmış Avrupa asıllı kimse.

levent *a. İt.* **1** *tar.* Osmanlı donanmasında ve kıyılarında görev yapan asker sınıfı. **2** *a.* ve *s. mec.* boylu boslu, yakışıklı (erkek).

levrek *a. Yun. hayb.* levrekgillerden, kuzey yarımküresinin sıcak ve ılıman denizlerinde yaşayan, Türkiye'nin denizlerinde de bol bulunan, vücudu füze biçiminde, karın ve sırt yüzgeçleri yelpaze, kuyruk yüzgeçi palet gibi, derisi iri pullarla örtülü, karnı gümüşrengi, sırtı kurşuni, 10-15 kilogram ağırlığa ve 1 metre uzunluğa ulaşabilen, çok iri, eti beyaz ve lezzetli bir balık.

levrekgiller *ç. a. Yun. T. hayb.* kemikli balıklardan, denizlerde ve bir bölümü tatlı sularda yaşayan, yüzgeçleri dikenli, pulları pütürlü bir balık familyası.

levüloz *a. Fr. kim.* balda ve birçok meyvede bulunan bir tür şeker, meyve şekeri. *eş.* früktoz.

levye *a. Fr.* **1** bir düzeneğin kumanda kolu. **2** bir şeyi gevşetmek, yerinden oynatmak, kaldırmak gibi işlerde kullanılan, kaldıraca benzer araç. **3** bir taşıt lastiğini jant-

tan sökmeye yarayan demir çubuk.

ley *a. (Rumence)* Romanya'nın para birimi.

lezar *a. Fr.* **1** sepilenmiş kertenkele derisi. **2** *s.* bu tür deriden yapılmış olan.

lezbiyen *a. Fr.* cinsellikte kadın kadına sevişmeyi yeğleyen kadın, eşcinsel kadın. *eş.* sevici.

lezbiyenizm *a. Fr.* kadın eşcinselliği, lezbiyenlik. *eş.* sevicilik.

lezbiyenlik *a. Fr. T.* kadın eşcinselliği. *eş.* sevicilik.

lezyon *a. Fr.* **1** *hek.* organların yapısında görülen bozukluk, doku bozukluğu. **2** yara.

liberal *s. Fr.* **1** liberalizmden yana olan (kimse, görüş). *eş.* erkinci. **2** *mec.* hoşgörülü (kimse).

liberalizasyon *a. Fr.* liberalleştirme eylemi.

liberalizm *a. Fr.* **1** *eko.* bireyin özgür olmasını ve ekonomik güçler arasında özgür yarışmayı, devletin bireyler, sınıflar ve uluslararasındaki ekonomik ilişkilere karışmamasını isteyen siyasal ve ekonomik öğreti. *eş.* erkincilik. **2** *fels.* herkese vicdan, inanç, düşünce özgürlüğü tanınmasının gerekli olduğunu savunan, özgür düşünceye bağlı dünya görüşü.

liberalleşmek *(nsz) Fr. T.* liberal bir duruma gelmek.

liberalleştirilmek *(nsz) Fr. T.* liberal olması sağlanmak.

liberalleştirmek *(-i) Fr. T.* liberal duruma getirmek.

liberasyon *a. Fr. eko.* dışalımı serbest bırakma. **liberasyon listesi** *Fr.* dışalım yoluyla ülkeye girmesine izin verilen malların listesi.

libero *a. Fr. sp.* ayaktopunda, oyunu kuran, savunmaya yardım eden, alanın her yerinde oynayabilen oyuncu.

libido *a. Fr. ruhb.* insanın yaşama gücünün, davranışlarının temelini oluşturan cinsel içgüdü.

liboş *s. ("liberal" sözcüğünden bozma) arg.* "liberal gözüküp devleti vb. soyan kimse" anlamında uydurma bir sözcük.

liboşlaşmak *(nsz) arg.* her alanda liberalliği, küreselleşmeyi savunur gözüküp el çabukluğuyla varsıllaşmayı amaçlamak.

liboşluk *a. arg.* liboş olma durumu, liboşun davranışı.

libre *a. Fr.* eski yarım kilogramlık bir ağırlık ölçü birimi.

libretto *a. İt.* **1** *müz.* bir operanın sözleri ve bu sözlerin bulunduğu kitap. **2** bir pandomimi ya da baleyi açıklayan kitap.

lider *a. İng.* **1** güçlü ve ünlü oluşu, yeteneği ya da toplum içindeki yeri dolayısıyla, ilişkili bulunduğu toplumsal kümenin ya da toplumun tutum, davranış ve etkinliklerini, belli zaman ve koşullar içinde değiştirip yöneltme yeteneğini gösteren, kılavuzluk eden, toplumu örgütleyen kimse. *eş.* önder. **2** bir örgütün en üst düzeyde yönetimiyle görevli, özellikle bir partinin başkanı olan kimse. **3** *sp.* bir yarışmada başta bulunan takım ya da yarışmacı.

liderleşmek *(nsz) İng. T.* önder durumuna gelmek. *eş.* önderleşmek.

lig *a. Fr. sp.* takımların durumları ve nitelikleri göz önüne alınarak belli sayıda takımdan oluşturulan topluluk. *eş.* küme. **ligden düşme** *sp.* bulunduğu ligdeki takımların hepsinden daha az puan alarak bir alt kümeye inme. *eş.* küme (ya da kümeden) düşme.

liken *a. Yun.* **1** *bitb.* ortakyaşar bir suyosunuyla tel yapıda bir mantarın ortak yaşaması biçiminde or-

taya çıkan bitkilerin genel adı. **2** *hek.* leke gibi beliren kabarcıklar durumunda, kaşıntı veren bir deri hastalığı.

likenleşme *a. Yun. hek.* derinin kalınlaşması.

likidasyon *a. Fr. tic.* bir ticaret kuruluşunun batması, kapanması gibi nedenlerle hesapların kesilerek ortada kalan maldan ve paradan alacaklılara paylarına düşen miktarın verilmesi işlemi. *eş.* tasfiye.

likide *a. Fr. tic.* "alacak ve verecekleri hesaplayarak sonucu belirtmek" anlamında ***likide etmek*** teriminde geçer.

likidite *a. Fr. tic.* **1** para ve ticaret işlemlerinde kullanılabilen kısa vadeli anamal. **2** kolaylıkla paraya çevrilebilecek özellikteki varlıklar. **3** nakit para.

likit *a.* ve *s. Fr.* **1** sıvı durumunda olan, sıvı. **2** *tic.* hemen kullanılabilecek durumdaki para. **likit gaz** *Fr.* sıvılaştırılmış petrol gazı.

likorinoz *a. Yun.* birtakım balıkların iste kurutulması yoluyla yapılan balık pastırması.

likör *a. Fr.* alkol, su, meyve özü, esans ve şeker karışımıyla, mayalanma olmaksızın yapılan alkollü içki.

liman *a. Yun.* **1** gemilerin yük almalarına ya da yük boşaltmalarına, yolcu indirip bindirmelerine uygun kuruluşları bulunan, barınmalarına yarayan doğal ya da yapay sığınak. **2** *coğr.* kıyıda, doğal olarak ya da dalgakıranla fırtınalara karşı korunmuş yer. **3** *coğr.* deniz ulaştırmacılığının giriş ve çıkış kapısı olarak gelişmiş kent. **4** *mec.* sakin ve durgun yer.

limanlamak *(nsz) Yun. T.* **1** (gemi) bir limana girip orada kalmak. **2** (deniz, rüzgâr, hava) durgunlaşmak, sakinlemek, yatışmak.

limanlık *s. Yun. T.* **1** liman olarak düzenlenmeye elverişli, liman gibi kullanılan (yer). **2** (deniz, hava) dalgasız, sakin, yatışmış.

limbo *a. İt. den.* **1** ırmaklarda ve sığ sularda kullanılan, bordaları düz ve yassı bir tür yük teknesi. **2** bir ticaret gemisinin, içindeki yükü bordasına yanaşan bir başka gemiye aktarma işlemi.

limit *a. Fr.* **1** bir şeyin nicelik yönünden ulaşabileceği en son sınır, nokta ya da yer. **2** *mat.* değişken bir büyüklüğün, erişmek zorunda olmaksızın istenildiği kadar yaklaşabildiği değişmez büyüklük.

limitet *s. İng. tic.* ve *huk.* "ortaklarının sorumluluğu, koydukları anaparayla sınırlı bulunan ortaklık" demek olan ***limitet ortaklık*** teriminde "sınırlı" anlamında geçer.

limitsiz *s. Fr. T.* kendisi için bir sınırlama söz konusu olmayan. *eş.* sınırsız.

limnoloji *a. Fr.* gölleri inceleyen bilim.

limon *a. Yun. bitb.* **1** turunçgillerden, sıcak ve ılıman iklimlerde bahçelerde yetiştirilen, boyu 3-5 metre, yaz kış yaprak dökmeyen, güzel kokulu ak çiçekler açan, odunu mobilyacılıkta kullanılan bir ağaç. **2** bu ağacın sarı ve kokulu kabuklu, bol ve ekşi sulu, C vitamini bakımından zengin, yumurta biçiminde meyvesi. **limon asidi** *bkz.* **sitrik asit**. **limon gibi** *Yun. T.* **1)** çok sarı, sapsarı. **2)** çok ekşi. **limon kabuğu gibi** *Yun. T. tkz.* (şapka için) küçük ve biçimsiz. **(bir şeye) limon sıkmak** *Yun. T. arg.* (bir konuşmayı, bir ortamı, bir yaklaşımı vb.) olumsuz etkileyecek bir şey söylemek ya da bir davranışta bulunmak.

limonata *a. İt.* su, şeker ve limon[2] suyundan yapılan serinletici şer-

bet. **limonata gibi** *İt. T.* sıcak günlerde hafif hafif esen serinletici rüzgâr için kullanılır.

limonatacı *a. İt. T.* limonata yapan ya da satan kimse.

limoni *s. Yun. Ar.* **1** limon[2] renginde olan, yeşile çalan açık sarı. **2** *mec.* beklenmedik şeylerden alınan, alınan (kimse). **3** (insan ilişkileri için) biraz bozuk. **limoni hava** *Yun. Ar.* yağmur yağıp yağmayacağı pek belli olmayan kapalı hava.

limonit *a. Fr. yerb.* kahverengi ya da sarı renkte, doğal durumdaki hidratlı demir oksit.

limonküfü *b. a. Yun. T.* **1** yeşile çalan mavi renk. **2** *s.* bu renkte olan.

limonlamak *(-i) Yun. T.* içine ya da üstüne limon suyu katmak ya da sıkmak.

limonlanmak *(nsz) Yun. T.* içine ya da üstüne limon suyu katılmak ya da sıkılmak.

limonlu *s. Yun. T.* içine limon suyu katılmış ya da limon doğranmış olan.

limonluk *a. Yun. T.* **1** soğuktan zarar gören bitkilerin korunduğu, yetiştirildiği, bir bölümü ya da tümü camlı, kapalı yer. *eş.* sera. **2** suyunu çıkarmak için, kesilmiş limonu üzerine bastırıp sıkmaya yarayan, ortası tümsek ve çok oluklu, küçük mutfak aracı. **3** balkon, merdiven gibi yerlerin kenarlarına çekilen 25–30 cm. yüksekliğindeki set.

limontuzu *b. a. Yun. T. ha.* limon asidinin tuzu, sitrik asit.

limuzin *a. Fr. (oldukça uzun ve arka bölümü kapalı, ön bölümünün üstü açık, eski bir otomobil karoseri biçiminden)* uzun ve geniş karoserli, içinde her türlü donanım bulunan, konforlu ve gösterişli büyük otomobil.

linç *a. İng. (suçüstü yakalanmış suçluları hemen yargılayıp hüküm vermekle ünlü, Amerika Birleşik Devletleri'nin Virginia eyaleti yargıcı Lynch'in adından)* halktan bir topluluğun, bir suçluyu ya da kendilerine göre suç olan bir davranışta bulunmuş birini, yumruk, taş, sopa gibi araçlarla döve döve öldürmesi. **(birini) linç etmek** *İng. T.* (halktan bir topluluk) bir suçluyu ya da kendilerine göre suç olan bir davranışta bulunmuş birini, yumruk, taş, sopa gibi araçlarla döve döve öldürmek.

lineer *s. Fr. mat.* **1** çizgilerle ilgili olan. **2** değişmesi bir doğruyla gösterilebilen.

linin *a. Fr. yaşb.* göze çekirdeğinde bulunan ve kromatin tanelerini taşıyan, ağ görünümünde ipliksi yapıya verilen ad.

link *a. Fr.* bildirişimi, iletişimi sağlayan dizgenin, teknik ağın birliği.

linol *a. Fr. bkz.* **linolyum**.

linolyum *a. Fr.* genellikle yer döşemesi olarak kullanılan, üzeri ketenyağı ve mantar tozuyla kaplanmış jüt bezi. *eş.* muşamba.

linotip *a. İng.* basımevlerinde kullanılan, harfleri dizen ve satırları blok durumunda döken dizgi makinesi. *eş. yeni* tümdizer.

linyit *a. Fr. yerb.* bataklıklardaki bitki kalıntılarının bozunması ve üzerinin, çok uzun bir zaman dilimi içinde, alüvyon çökeltilerle örtülmesiyle oluşan, bileşimindeki karbon oranı yaklaşık yüzde 70 olan, kahverengi ya da siyah, taşıl kömür.

lipari *a. Yun. hayb.* çiroz durumundan çıkarak yağlanmaya başlamış olan uskumru.

liparit *a. (Lipari adalarının adından) yerb. bkz.* **riyolit**.

lipit *a. Fr. hek.* her tür organik yağın ortak adı. **lipit düşürücü** *Fr. T.* kandaki lipit oranını, özellikle kolesterol miktarını normal duruma getirmeye yarayan ilaç.

lipom *a. Fr. hek.* çoğu zaman deri altında, sırtta ve omuzda görülen, yağ dokusunun büyümesiyle oluşan iyi huylu ur.

lipsos *a. Yun. hayb.* iskorpitgillerden, Atlas Okyanusu'nda ve Akdeniz'de yaşayan, biçim olarak iskorpite çok benzeyen, 30–40 cm. boyunda, rengi genellikle kırmızı, derisinde benekler bulunan, yüzgeçlerindeki dikenlerde etkili bir zehir olan, eti çok lezzetli bir balık.

lir *a. Fr.* mitolojik çağlardan beri bilinen ve kullanılan, kirişleri elle çekilerek çalınan bir çalgı.

lira *a. İt.* **1** yüz kuruş değerinde Türk para birimi. **2** Mısır, Suriye gibi kimi ülkelerin para birimlerine de bu ad verilir. **3** *esk.* Osmanlı döneminde, kâğıt paradan önce kullanılmış olan, 7 gram ağırlığında altın sikke.

liralık *s. İt. T.* **1** herhangi bir lira değerinde olan. **2** *a.* lira[1].

liret *a. İt. esk.* İtalya'nın eski para birimi.

lirik *s. Fr.* **1** esinle dolu, coşkulu, coşkun. **2** *yaz.* Eski Yunan yazınında lir eşliğinde söylenen (koşuk). **3** *a. yaz.* genellikle kişisel duygulara yaslanan, çok etkileyici, coşkun, akıcı anlatımı olan yazın türü. **lirik şiir** *Fr. Ar. yaz.* **1)** *esk.* Eski Yunanlılarda lir eşliğinde söylenen koşuk. **2)** ozanın kişisel, içten gelen duygularını ya da toplumun ortak duygularını yansıtan, coşkun, akıcı ve ateşli bir anlatımı olan şiir.

lirizm *a. Fr.* kişisel duyguların, iç dünyanın esin yoluyla, coşkulu ve etkili bir biçimde anlatılması.

lisans *a. Fr.* **1** genellikle dört yıllık üniversite ya da yüksekokul öğrenimi. **2** bu öğrenim sonunda elde edilen ve diplomayla belgelendirilen akademik derece. **3** *huk.* yabancı bir firmanın bir malının üretilebilmesi için o firmaca üretici firmaya verilen izin ve yetki. **4** *tic.* kimi mallar için devletçe verilen dışalım ya da dışsatım izni. **5** *sp.* spor federasyonunun bir sporcuya verdiği, resmi yarışmalara katılabilmesi için gereken kayıt fişi ya da kimlik kartı.

lisanslı *s. Fr. T.* lisansı olan.

lisansüstü *b. a. Fr. T.* lisans öğreniminden sonra, ona dayalı olarak yapılan (öğrenim). **lisansüstü eğitim** *Fr. T.* lisans derecesi ya da diploması almış olanlara, kendi dallarında ya da ilgi duydukları bir bilim dalında yüksek lisans ya da doktora yaparak uzmanlaşma olanağı veren eğitim.

lise *a. Fr.* ilköğretim okulundan sonra en az üç yıllık bir eğitimle, öğrencileri yükseköğretime hazırlayan ortaöğretim kurumu.

liseli *s.* ve *a. Fr. T.* lise öğrencisi.

liste *a. Fr.* alt alta yazılmış şeylerin tümü ve bu şeylerin yazılı bulunduğu kâğıt. *eş.* çizelge, dizelge. **liste yapmak** *Fr. T.* liste durumuna getirmek, listelemek. *eş. yeni* dizelgelemek.

listelemek *(-i) Fr. T.* liste durumuna getirmek. *eş. yeni* dizelgelemek.

literatür *a. Fr.* **1** şiir, öykü, roman, oyun, deneme, eleştiri gibi yazınsal türleri içeren genel kavram. *eş.* yazın, edebiyat. **2** herhangi bir bilim dalında yazılmış olan yazıların, yapıtların tümü.

litografi *a. Fr. bkz.* **litografya**.

litografya *a. Fr.* **1** kalkerli taş yüzeyine sert bir cisimle kazındık-

tan sonra yazı, resim basma yöntemi. *eş.* taşbaskı, taşbasması. **2** *s.* bu yöntemle basılmış olan (yazı, resim). **litografya taşı** *Fr. T.* taşbaskı işlerinde, taşbasmasında kullanılan çok düzgün bir kalker.

litografyacı *a. Fr. T.* taşbaskıyla uğraşan, taşbaskı işleri yapan kimse.

litoloji *a. Fr.* taşların yapısını inceleyen yerbilim dalı. *eş.* taşbilim.

litosfer *a. Fr. yerb.* Yer'in kabuğunu oluşturan ve yeryuvarlağının merkez çekirdeği çevresinde bulunan katı yuvar. *eş.* taşyuvarı.

litre *a. Yun.* **1** genellikle sıvıları ölçmekte kullanılan, bir desimetre küp oylumunda bir ölçü birimi. **2** *s.* bir litrenin alabileceği miktarda olan.

litrelik *s. Yun. T.* herhangi bir sayıda litre ölçüsünde sıvı alan.

liturya *a. Yun. bkz.* **kudas**.

lityum *a. Fr. kim.* simgesi Li, atom sayısı 3, atom ağırlığı 6,941 ve yoğunluğu 0,55 olan, 18,54 santigrat derecede ergiyen, doğada silikatlar ve fosfatlar durumunda bulunan, bütün elementlerin en hafifi olan, gümüş parlaklığında, katı bir element.

livar *a. İt.* **1** içinde canlı balıkların saklandığı ağaçtan ya da metalden kap. **2** içinde canlı balık saklanan, denizden bölünmüş havuz. **3** özellikle balıkçı sandallarında, tutulan balıkların canlı olarak korunması için yapılmış, içinde su bulunan, sızdırmaz bölme.

lizol *a. Fr. bkz.* **krezol**.

lizöz *a. Fr.* kadınların, genellikle gecelik üstüne giydikleri, çoğunlukla bele değin olan, süslü, hafif üst giysisi.

lobelya *a. Lat. bitb.* anayurdu Kuzey Amerika olan, bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilen, salkım durumunda mavi çiçekler açan, çok yıllık bir bitki.

lobi *a. İng.* **1** *mim.* bir yapının kapısından içeri girildiğinde ilk boşluk. **2** otel, lokanta gibi yerlerde, oturulabilecek biçimde yerleri de bulunan, girişe yakın geniş yer. **3** *mec.* genellikle yolsuz çıkarlar sağlamak amacıyla bir araya gelerek, parlamentoda, basında vb. işlerine, çıkarlarına uygun siyasayı etkili, geçerli kılmaya çalışan topluluk.

lobici *a. İng. mec. ha.* lobi çalışmaları yapan, lobi oluşturan kimse.

lobicilik *a. İng. mec. ha.* lobicinin yaptığı iş.

loca *a. Fr.* **1** tiyatro, sinema gibi eğlence yerlerinde seyircilerin ya da parlamento salonlarında dinleyicilerin oturabileceği, üç yanı kapalı, üç beş kişilik özel bölüm. **2** Masonların toplantılarını yaptıkları yer.

loça *a. It. den.* gemilerin baş bodoslamalarının her iki yanında bulunan ve çapa zincirlerinin geçmesine yarayan, çapayı içine alabilen delik.

loder *a. İng.* kum, toprak, çakıl gibi şeyleri bir kepçeyle yerden alıp başka bir araca ya da kendi kasasına yükleyen araç. *eş. yeni* yükler.

lodos *a. Yun.* **1** güney ya da güneybatı yönünden esen, çoğu zaman kuru ve sıcak, kimi zaman yağış getiren rüzgâr. **2** bu yelin estiği gün ya da zaman. **3** güney yönü. **lodosun gözü yaşlı olur** (ya da **yaşlıdır**) *Yun. T.* "lodos yeli yağmur getirir" anlamında söylenir.

lodoslamak *(nsz) Yun. T.* **1** (hava) lodos esmeye başlamak. **2** (esen yel) lodosa çevirmek.

lodoslu *s. Yun. T.* lodosun etkisinde bulunan (deriz, yer vb.).

lodosluk *a. Yun. T.* lodosun estiği yön, genellikle güney.

logaritma *a. Yun. mat.* matematikte büyük çarpmaları, bölmeleri, kök ve kuvvet alışları kolaylıkla yapabilmek için yararlanılan bir yol; bir sayının başka bir sayı oluşturacak biçimde yükseltildiği gücün kuvveti; örneğin $2^3 = 8$ ifadesinde 3 sayısı 2 tabanında 8'in logaritmasıdır, bu ifade, 2'nin 8 sayısını vermesi için 3. kuvvetine yükseltilmesi gerektiğini gösterir. (Bunun gibi, örneğin biri aritmetik, öteki geometrik olmak üzere kurulan iki sayı dizisinde, geometrik sayı dizisi karşısına düşen aritmetik dizideki her sayı geometrik sayının logaritmasıdır; bir sayının logaritmasını logaritma tablosunda bulabiliriz.) **logaritma tablosu** *Yun. Fr. mat.* sayıların logaritmalarını gösteren çizelge.

logaritmik *s. Fr.* logaritmayla ilgili olan.

logo *a. İng.* bir kuruluşun, bir gazetenin vb. adının, simge özelliği bulunan, özel olarak hazırlanmış biçimi.

logos *a. Yun. fels.* Hıristiyan felsefesinde Tanrı kelamını insanlara ulaştıran oğul (İsa). *eş.* deyi.

loğusa *a. Yun.* yeni doğum yapmış kadın. **loğusa şekeri** *Yun. Far.* içinde baharat bulunan, şekerci boyasıyla renklendirilmiş, keskin kokulu, baklava biçiminde kırmızı şeker. **loğusa şerbeti** *Yun. Ar.* loğusa şekeriyle yapılan ve doğum nedeniyle kutlamaya gelen konuklara sunulan şerbet.

loğusahumması *b. a. Yun. Ar. hek.* doğum sırasında ve doğumdan sonra temizliğe özen gösterilmemesi yüzünden loğusanın tutulduğu ateşli hastalık. *eş.* albastı.

loğusalık *a. Yun. T.* **1** loğusa olma durumu. **2** doğum yaptıktan sonraki yedi ya da kırk günlük dönem.

loğusaotu *b. a. Yun. T. bitb.* ikiçeneklilerden, koyu kahverengi ve pis kokulu çiçekleri olan, 70-80 cm. boyunda, ince saplı, tırmanıcı bir bitki.

lojik *a. Fr. fels.* **1** doğru, akla uygun düşünme yolu ve yetisi. *eş.* mantık. **2** *s.* akla uygun olan. *eş.* mantıklı.

lojistik *a. Fr.* **1** *ask.* askerlik bilgisinin, savaş sırasında ya da askeri bir yürüyüşte ordunun yiyecek içecek sağlama, sağlık ve haberleşme hizmetleri, yol koşulları vb. yönlerinden en etkili durumda bulundurulması amacını güden çalışmaları bir araya getiren bölümü. **2** *mant.* modern mantık.

lojman *a. Fr.* bir kuruluşun, görevlilerine, işçilerine parasız ya da az bir kira karşılığı oturmaları için sağladığı, verdiği konut.

lok *a. İng. den.* düzeyleri birbirinden farklı iki su bölgesi arasında gemileri, suyun birinden ötekine aşırmak için yapılmış ara havuz.

lokal *s. Fr.* **1** belli bir bölgeye, belli bir yere değgin, belli bir yerle ilgili, yerel, bölgesel. **2** *hek.* belli bir vücut bölgesiyle sınırlı kalan. **3** *a.* bir kuruluşun, bir derneğin üyelerinin buluşma, yiyip içme, eğlenme gibi kişisel ve toplumsal gereksinimlerini karşılamak üzere ayrılmış yer. *eş. yeni* dernekevi.

lokanta *a. İt.* kazanç amacıyla açılmış, çok ve çok çeşitli yemekler çıkaran, müşterilerin para karşılığında yiyip içtikleri yer.

lokantacı *a. İt. T.* lokanta işleten kimse.

lokantacılık *a. İt. T.* lokanta işletme işi.

lokatif *a. Fr. dilb.* ad ya da ad görevli bir sözcüğün, taşıdığı kavramda bulunuşunu bildiren ad durumu.

eş. kalma durumu.

lokavt *a. İng. huk.* işverenin, işçileri topluca işten çıkarması.

lokomobil *a. Fr.* bir enerji kaynağı bulunmayan yerlerde, özellikle tarım alanında harman makinelerini çalıştırmak için kullanılan, istenilen yere çekilebilecek biçimde dört tekerlek üzerine kurulu patlamalı motor.

lokomotif *a. Fr.* demiryollarında vagonları çeken, tekerlekler üzerine yerleştirilmiş, buharlı, elektrikli, termik motorlu ya da sıkıştırılmış havalı makine. *eş. yeni* çekit.

lombar *a. İt. den.* gemi bordalarında, küpeştelerinde bulunan, top namlularının geçmesine, kamaraların havalandırılmasına ya da giriş çıkışa yarayan dörtgen biçiminde delik.

lomboz *a. İt. den.* kamaralarla alt güverteleri aydınlatmak için bordalarda ve güvertelerde açılmış, kırılmaz camlı, su geçirmez, yuvarlak pencere.

lonca *a. İsp. tar.* belli bir iş esnafının, meslek çıkarlarını korumak için, usta, kalfa ve çırak olarak bir pirin, başkanın yönetiminde oluşturdukları, meslek derneği.

loncacılık *a. İsp. T.* lonca örgütlerine dayanan ekonomi ve devlet anlayışı.

longa *a. (Rumenceden) müz.* alaturka müzikte yörük özellik taşıyan bir oyun havası.

longpley *b. a. İng.* uzun devirli plak. *eş.* uzunçalar.

longuz *a. Yun.* denizlerde, göllerde ya da büyük akarsularda birdenbire derinleşen yer.

lop *a. Fr. gövb.* akciğer, karaciğer, beyin gibi kimi organlarda, yarıklarla birbirinden ayrılmış parçaların her biri.

lopçuk *a. Fr. T.* **1** *gövb.* küçük lop. **2** *bitb.* oğulcukta bulunan iki çenekten küçüğü.

lorentiyum *a. Fr. kim.* simgesi Lr, atom sayısı 103 olan, kaliforniyum atomlarının bor çekirdekleriyle bombardımanından elde edilen yapay bir element.

lort *a. İng.* **1** İngiltere'de, kral ya da kraliçe tarafından soylulara verilen ve babadan oğula ya da ailenin büyük erkek kişisine geçen soyluluk sanı. **2** Lortlar Kamarası üyesi. **3** *mec. ha.* çok zengin kimse. **lort gibi** *İng. T.* bolluk içinde ve rahat bir biçimde. **Lortlar Kamarası** *İng. İt.* İngiliz parlamentosunda senato işlevi gören meclis.

lorta *a. İt.* ayakkabı kalıbının çapı.

lostra *a. İt.* ayakkabı boyama. **lostra salonu** *İt. Fr.* ayakkabı boyanan kapalı yer.

lostracı *a. İt. T.* lostra salonunda ayakkabı boyacısı.

lostromo *a. İt. den.* ticaret gemilerinde tayfaların başı.

lostromoluk *a. İt. T. den.* lostromonun işi, görevi, mesleği.

losyon *a. Fr.* deri ve saç bakımında kullanılan, hafif alkollü ya da alkolsüz, güzel kokulu sıvı.

lot *a. Fr. eko.* bir ortaklığın satışa çıkarılan paylarını bildiren birim.

lota *a. Lat. hayb.* tatlı su gelinciği.

lotarya *a. İt.* ad ya da numara çekilerek oynanan şans oyunlarının ortak adı.

lotaryacı *a. İt. T.* lotarya yoluyla kazanç sağlayan kimse.

lotaryacılık *a. İt. T.* lotaryacının yaptığı iş.

lotus *a. Lat.* nilüfer cinsinden birçok bitkiye verilen ortak ad.

lökoplast *a. Fr. bitb.* bitki gözelerinde ya da kimi kamçılılarda sitoplazma içinde bulunan ve genellikle nişasta taneciğini oluşturan

cisimcik.

lökosit *a. Fr. hek.* kan ve lenfte, milimetre küpte ortalama 6000 adet olarak bulunan, alyuvarlardan boyca büyük olan, ak renkli, çekirdekli, yuvarlak göze. *eş.* akyuvar.

lös *a. Al. yerb.* çoğunlukla koyaklarda, yamaçlarda bulunan, kil ile kum karışımı, sarı renkli, verimli balçık.

lösemi *a. Fr. hek.* kanda akyuvarların doğal olmayan bir biçimde çoğalmasıyla ortaya çıkan bir hastalık. *eş.* kan kanseri.

lösemili *s. Fr. T.* kan kanserine yakalanmış olan (kimse).

lösemit *a. Fr. hek.* lösemililerde deride oluşan lösemi belirtisi.

lubunya *a. Çin. arg.* kadınsı tavırlı erkek eşcinsel. *eş.* labunya.

lumbago *a. Fr. hek.* genellikle soğuğun etkisiyle bel bölgesinde birdenbire beliren ağrı, bel ağrısı.

lunapark *b. a. İt. İng.* geniş ve açık bir alanda düzenlenmiş, çeşitli oyun, eğlence araçları bulunan, bunlara binilerek eğlenilen yer.

lup *a. Fr.* küçük nesneleri, özellikle yazı ve resimleri incelerken yararlanılan, onları büyük gösteren mercek. *eş.* büyüteç.

lutr *a. Fr.* **1** *hayb.* susamuru. **2** susamurundan elde edilen post. **3** *s.* bu posttan yapılmış olan.

lüfer *a. Yun. hayb.* hanigillerden, ılıman denizlerde yaşayan, Türkiye'nin kıyı bölgelerinde bol bulunan, büyüklüğüne göre defneyaprağı, çinakop, sarıkanat, lüfer, kofana gibi adlar verilen, gövdesi yanlardan yassı, pullu, sırtı yeşile çalan mavi ya da kirli sarı, yanlarıyla karnı beyaz, sarımtırak yüzgeçli, eti beyaz ve lezzetli bir balık.

lüks (I) *a. Fr.* **1** giyim kuşamda, eşyada, harcamada, yaşam biçiminde kendini gösteren gereksiz, aşırı, gösterişli durum, gösteriş. **2** *s.* gerekli olanın sınırlarını aşan, aşırı ölçüde gösterişe yönelen. **3** *s.* gösterişli, süslü, şatafatlı. **4** *s.* her türlü gereksinimi fazlasıyla karşılayan, gösterişli.

lüks (II) *a. Fr.* **1** *fiz.* aydınlatma ölçü birimi. **2** bol ve beyaz bir ışık veren, hava basınçlı bir tür petrol lambası. **lüks lambası** *Fr. bkz.* **lüks (II)**[2].

lüksmetre *b. a. Fr. fiz.* birim zamanda bir yüzeyin birim alanına düşen ışık erkesini ölçmekte kullanılan aygıt. *eş.* aydınlıkölçer.

lümen *a. Fr. Fiz.* ışık yeğinliği 1 mum olan eşit dağıtımlı bir nokta kaynağının 2 steradyan içinde yayımladığı ışık akısı.

lümpen *a. Al.* yoksul, sefil. **lümpen proleter** *Al. Fr.* lümpen proletaryadan olan. **lümpen proletarya** *Al. Fr.* emekçi sınıfının, işi bulunmayan, sınıf bilinci olmayan, çok yoksul, en alt bölümü.

lümpence *be. Al. T.* lümpene yaraşır bir biçimde.

lümpenleşmek *(nsz) Al. T.* sefil bir duruma gelmek, iyice yoksullaşmak.

lümpenlik *a. Al. T.* lümpen olma durumu.

Lüterci *ö. a.* ve *s. (Alman Tanrıbilimcisi Martin Luther'in adından)* **1** Lütercilikle ilgili olan. **2** Lütercili-ği benimsemiş olan (kimse).

Lütercilik *ö. a. (Alman Tanrıbilimcisi Martin Luther'in adından)* Alman Tanrıbilimcisi Martin Luther'in kurduğu, kilise öğretisinin yalnızca İncil'e dayanmasını isteyen, bunun yanı sıra kilisenin tanıklığını da yadsımayan bir Hıristiyan mezhebi.

lütesyum *a. Fr. (Fransa'nın Paris kentinin eski adı olan Lutetia'dan)*

kim. simgesi Lu, atom sayısı 71, atom ağırlığı 175 olan, iterbiyumun çözüşmesiyle oluşan, renksiz tuzlar veren, çok az bulunan bir element.

M

maç *a. İng. sp.* kimi spor dallarında iki takım, iki kişi, iki taraf arasında yapılan karşılaşma. **maç yapmak** *İng. T. sp.* (iki takım ya da kişi) kazanmak, yenmek ereğiyle oynamak, karşılaşmak.

maça *a. İt.* **1** iskambil kâğıtlarında, üzerinde mızrak ucuna benzer kara benek bulunanı. **2** dökům parçasında, içi boş kopya elde etmek için kullanılan kum, maden ya da ergimiş durumdaki dökům maddesine başka bir dayanıklı madenden yapılmış dolgu kalıp. **maça beyi** *İt. T.* iskambil kâğıdının maça dizisinde yer alan birli. **maça beyi gibi kurulmak** *İt. T.* saygısızca yayılarak oturmak.

maço *a. İng. arg.* **1** iriyarı, sert erkek. **2** zengin olmakla birlikte görgüsüz ve kaba saba erkek.

maçolaşmak *(nsz) İng. T. arg.* görgüsüz, kaba saba, sert erkek özelliği kazanmak.

maçoluk *a. İng. T. arg.* maçoya yaraşır davranış.

maçuna *a. İt. den.* denizde bir duba üstünde ya da kıyıda kurularak ağır yükleri kaldırmada, gemiye yüklemede kullanılan, islimle çalışan bir ağırlık kaldırma aracı.

madalya *a. İt.* savaşta yararlık gösterenlere, yarışlarda ve sergilerde derece alanlara, kimi kez de önemli bir olay nedeniyle ilgililere anı olarak verilen metal nişan. **madalyanın ters** (ya da **öteki**) **yüzü** *İt. T.* olumlu bir durumun, işin ya da olayın düşünülmesi, hesaba katılması gereken olumsuz yönü.

madalyalı *s. İt. T.* madalya almış olan.

madalyasız *s. İt. T.* madalyası olmayan.

madalyon *a. İt.* genellikle değerli bir metalden yapılmış, içine sevilen birinin küçücük bir fotoğrafı konularak ince bir zincirle boyna asılan, türlü biçimde süs eşyası. **madalyonun öteki yüzü** *İt. T. bkz.* **madalyanın ters** (ya da **öteki**) **yüzü**.

madalyoncu *a. İt. T.* madalyon yapan ya da satan kimse.

madam *a. Fr.* **1** (Fransa'da) evli kadınlara verilen san. **2** (Türkiye'de) Müslüman olmayan evli kadınlara "bayan" anlamında kullanılır.

madama *a. ha. bkz.* **madam**[2].

madara *s. kbd. arg.* düşük nitelikli, kötü, niteliksiz, sevimsiz. **madara etmek** (birini) kötü, utanılacak bir duruma düşürmek, utandırmak. **madara olmak** yalanı, yanlışı ortaya çıkarak utanılacak duruma düşmek, utanmak.

madaralaşmak *(nsz) kbd. arg.* yalanı, düzeni ortaya çıkarak utanıla-

cak bir duruma düşmek.

madi *s. kbd. arg.* **1** kötü. **2** gerçek olmayan, düzmece, sahte.

madiden *be. kbd. arg.* **1** şaka olarak, gerçek olmayarak. **2** *s.* olumsuz, pek kötü.

madik *a. Erm.* **1** bilyeye fiske vurarak oynanan bir zıpzıp oyunu. **2** *arg.* dalavere, dolap, düzen, hile. **(birine) madik atmak** (ya da **etmek** ya da **oynamak**) *Erm. T.* hile yapmak, bir kimseyi aldatıp zarara sokmak.

madikçi *a.* ve *s. Erm. T. arg.* düzenci, dalavereci, dolapçı, hileci.

madiklemek *(-i) Erm.T. arg.* aldatıp zarara sokmak, dalavere çevirmek, hileyle kandırmak.

madlen *a. Fr.* **1** bir tür şekerli çörek. **2** bir tür çikolata.

madreporlar *ç. a. Fr. T. hayb.* mercanlar sınıfının kalkerli hayvanları kapsayan bir takımı.

maestoso *be. İt. müz.* **1** bir müzik parçasının ağır bir tempoyla ve görkemli bir biçimde çalınacağını belirtir. **2** *a.* bu biçimde çalınan müzik parçası.

maestro *a. İt. müz.* **1** beste yapan kimse, besteci. **2** bir orkestrayı yöneten kimse, orkestra şefi.

mafya *a. İt. (XIX. yüzyılda İtalya'da Sicilya'da ortaya çıkan yeraltı suç örgütü Mafia'nın adından. Bu sözcüğün, "bütün Fransızlara ölüm, yaşasın İtalya!" sözünün İtalyancası olan "morte alla Francia! İtalia anela!" sözcüklerinin ilk harflerinden oluştuğu öne sürülür: m.a.f.i.a.)* **1** yasadışı işler çeviren, bu işleri yaparken cinayet bile işlemekten çekinmeyen bir tür gizli örgüt. **2** bu örgütün üyesi. **mafya babası** *İt. T.* mafya örgütünde sözü geçen, örgütü yöneten kimse.

mafyalaşmak *(nsz) İt. T.* mafya durumuna gelerek mafya gibi çalışmak.

magazin *a. Fr.* **1** az yazılı, bol resimli ve kalabalığı ilgilendiren çeşitli konulardan, genellikle halkın hoşlanacağı hafif şeylerden söz eden dergi. **2** çeşitli ve hafif şeylerden kısa kısa söz eden radyo ya da televizyon izlencesi.

magazinleşmek *(nsz) Fr. T.* (bir dergi, gazete ya da radyo, TV izlencesi) magazin özelliği kazanmak, hafifleşmek.

magma *a. Yun. yerb.* Yer'in içinde, hamur kıvamında ya da sıvı olarak bulunan, uçucu gazlarla doymuş durumdaki eriyik. **magma evresi** *Yun. T. yerb.* magma etkinliğinin en yeğin olduğu dönem.

magmatik *s. Fr.* magmayla ilgili.

magmasal *s. Yun. T. yerb.* magma özelliği taşıyan, magmayla ilgili.

magnezyum *a. Fr. kim.* simgesi Mg, atom sayısı 12, atom ağırlığı 24,32, yoğunluğu 1,7 olan, yakılınca parlak bir alev vererek yanan, kolayca dövülebilen, çok hafif, gümüş renginde bir element. **magnezyum klorür** *Fr. kim.* deniz suyunun damıtılması yoluyla elde edilen, hidratlı billurlar vererek billur durumuna gelen bir madde. **magnezyum sülfat** *kim.* deniz suyunda ve kimi madensularında bulunan, renksiz, küçük iğneler biçiminde ve hidratlı olarak billurlaşan bir madde.

magnezyumlu *s. Fr. T. kim.* magnezyum içeren, içinde magnezyum bulunduran.

magri *a. Yun. hayb.* yılanbalığıgillerden, Avrupa denizlerinde, kıyılarda kaya kovuklarında yaşayan, derisi pulsuz, üstçenesi altçenesinden biraz uzun, karın yüzgeci bulunmayan, büyük, eti lezzetli bir balık.

mağaza *a. Fr.* büyük dükkân.

mağazacı *a. Fr. T.* mağaza işleten, mağazası olan kimse.

mağazacılık *a. Fr. T.* mağaza işletmeciliği.

mahunya *a. (Amerikalı bitkibilimci McMohan'ın adından) bitb.* ikiçeneklilerden, Kuzey Amerika'da ve Asya'da yetişen birçok türü bilinen, kırmızımtırak kahverengi gövdeli, yerden dik dallanan çalı biçiminde, yaz kış yaprak dökmeyen, önceleri kırmızı, sonra parlak koyu yeşil olan yapraklarının kenarları dişli ve dikenli, çiçekleri salkım durumunda ve sarı renkli, mavimsi siyah meyveli, köklerinden bir tür boya elde edilen bir süs ağaççığı.

majeste *a. Fr.* hükümdarlara verilen san. **majesteleri** *Fr.* hükümdarlara seslenme sözü.

majör *s. Fr.* **1** büyük, önemli. **2** *müz.* bir makam, bir akort ya da bir aralığın oluşma biçimi. **3** *a. fels.* ve *mant.* bir tasımda, öncüllerden büyük olanına verilen ad. *eş.* büyük önerme. **majör gam** *Fr. müz.* beş tonla iki yarım tondan oluşan gam.

majüskül *s.* ve *a. Fr.* büyük (harf).

makadam *a. (bulucusu İngiliz mühendisi McAdam'ın adından)* kırılmış taşları döşeyip üzerinden silindir geçirilerek yapılan yol.

makadamlamak *(-i) İng. T.* (yol yapımında) yola kırılmış taş döşeyip üzerinden silindir geçirmek.

makak *a. Fr. hayb.* Güney Asya'nın hemen her yerinde, kimi türleri Cezayir ve Fas'ta bulunan, laboratuvarlarda deney hayvanı olarak yararlanılan, kuyruklu, küçük bir maymun.

makarna *a. İt.* **1** irmik ya da una yumurta karıştırılarak hazırlanmış, çubuk, fiyonk vb. gibi türlü biçimlerde olabilen, kuru hamur. **2** bu hamurdan yapılmış yemek.

makarnacı *a. İt. T.* **1** makarna yapan ya da satan kimse. **2** *s.* makarna yemeğini çok seven (kimse). **3** *a.* (şaka olarak) İtalyan.

makarnacılık *a. İt. T.* makarna yapma ve satma işi.

maket *a. Fr.* bir yapının, yontunun ya da herhangi bir nesnenin taslak olarak yapılmış küçük örneği.

maketçi *a. Fr. T.* maket yapan kimse.

makferlan *a. İng. (yaratıcısı McFairlane'in adından)* omuzdan belin yarısına değin inen pelerini olan kolsuz palto.

maki (I) *a. İt. coğr.* Akdeniz çevresinde yaygın bir biçimde görülen, Akdeniz iklimine özgü, yabani zeytin, funda, laden, defne, mersin, zakkum, menengiç gibi odunsu, dikenli, bodur ağaç, ağaççık ve çalılardan oluşan bitki örtüsü.

maki (II) *a. (Madagaskar yerlilerinin dilinden) hayb.* makigillerden, Afrika'nın doğu kıyıları açıklarındaki Madagaskar Adası'nda yaşayan, yaklaşık yirmi türü bulunan, ince uzun bacaklı, uzun kuyruklu, yumuşak, uzun ve kabarık tüylü, memeli bir primat.

makigiller *ç. a. hayb.* örneği maki (II) olan primatlar sınıfı.

makilik *a. İt. T.* maki (I) tipi bitkilerle kaplı alan.

makine *a. İt.* **1** herhangi bir enerji türünü başka bir enerjiye dönüştürmek, belli bir iş yapmak ya da bir etki oluşturmak için birleştirilmiş, genellikle çarklardan, dişlilerden, millerden ve daha birçok devinimli parçadan oluşan karmaşık düzenekler bütünü. **2** bir aracın, aygıtın ya da taşıtın devinimini sağlayan düzenek. **3** *topb.* insanın, üretimde kol ya da kafa gücünün yerine kullanmak üzere yarattığı, kendi kendine işleyecek

biçimde düzenlenmiş olan araçlar bileşkesi. **4** *ha.* otomobil, araba, taşıt. **5** *arg.* tabanca.

makineci *a. İt. T.* makine onaran ya da satan kimse.

makineleşmek *(nsz) İt. T.* **1** üretimde makineye daha çok yer vermek, makine gücünden gittikçe daha çok yararlanmak, her işi makineyle yapar duruma gelmek. **2** *mec.* kimi işleri alışkanlıkla yapar duruma gelmek, davranışları makineye benzemek.

makineleştirmek *(-i) İt. T.* makine ile yapılmasını, yapılırken makineden yararlanılmasını sağlamak.

makineli *s. İt. T.* **1** makineyle işleyen, makinesi olan. **2** makineyle yapılan. **3** *a. bkz.* **makineli tüfek**. **makineli tabanca** *İt. Far.* bir tür otomatik hafif silah. **makineli tüfek** *İt. Far.* tetiğine basılınca sürekli kurşun atan, otomatik bir silah. **makineli tüfek gibi** *İt. Far. T.* (konuşma için) birbiri ardınca, çok hızlı bir biçimde.

makineyağı *b. a. İt. T.* **1** makineleri yağlamakta kullanılan yağların ortak adı. **2** gres, gresyağı.

makinist *a. Fr.* **1** fabrika, vapur, lokomotif, basımevi makinesi gibi büyük bir makineyi işleten kimse. **2** makinelerden anlayan ve onları onarabilen usta.

makrame *a. Fr.* kalın iplikle ve elde örülmüş örgü işi.

makro- *Yun.* Türkçeye de girmiş birçok sözcüğe gelerek "büyük" "geniş kapsamlı" anlamı veren Yunanca önek.

makroevrim *b. a. Yun. T. yaşb.* sınıf, dal, şube gibi büyük dizgesel birimlerin oluşumuna yol açan evrim.

makromeli *a. Fr. hek.* kol ya da bacakların ya da bunlardan birinin aşırı ölçüde gelişmesi biçimindeki hastalık.

makromolekül *b. a. Fr. kim.* içinde genellikle pek çok kez tekrarlanmış atom grupları ya da birçok yapısal motif bulunan molekül.

makrosefal *s.* ve *a. Fr.* başı olağandışı biçimde büyük olan (kimse).

maksi *s. Fr.* **1** uzun. **2** *a.* uzun etek. **maksi etek** *Fr. T.* boyu topuklara değin uzanan etek, uzun etek.

maksimal *s. Fr. bkz.* **maksimum**.

maksimum *a.* ve *s. Fr.* **1** bir şey için gereken, ulaşabileceği en büyük (nicelik, derece). **2** *mat.* değişebilen bir niceliğin belirli sınırlar arasında alabileceği en yüksek değer (sınır).

makyaj *a. Fr.* **1** bir yüzün görünüşünü yüze, gözlere, kaşlara, kirpiklere ve dudaklara sürülen kimi özel maddelerle değiştirme işi. **2** güzelleştirmek ereğiyle yüzü gerektiği, uygun biçimde boyama. **3** *sin.* ve *TV.* iyi bir görüntü elde etmek, belli bir tipi yaratmak ya da yalnızca kimi düzeltmeler yapmak ereğiyle oyuncunun yüzünde ve başka organlarında yapılan boyama ve değiştirmeler. **makyaj yapmak** *Fr. T.* (kendisine ya da bir başkasına) makyaj uygulamak.

makyajcı *a. Fr. T.* makyaj yapmakta uzmanlaşmış, geçimini makyaj yaparak sağlayan kimse.

makyajcılık *a. Fr. T.* makyajcının işi.

makyajlı *s. Fr. T.* makyaj yapılmış durumda olan.

makyajsız *s. Fr. T.* makyaj yapılmamış durumda (olan).

Makyavelci *ö. a.* ve *s. (İtalyan siyasa adamı, tarihçisi ve yazarı Niccolo Machiavelli'nin adından)* Makyavelciliğe uygun davranan (kimse) ya da Makyavelciliğe uygun (görüş, davranış).

Makyavelcilik *ö. a. (İtalyan siyasa adamı, tarihçisi ve yazarı Niccolo Machiavelli'nin adından)* siyasada, devlet yönetiminde amaca ulaşmak için, töreye, ahlaka aykırı da olsa, her türlü aracı, yolu kullanma temeline dayanan siyasal öğreti.

Makyavelizm *ö. a. Fr. (İtalyan siyasa adamı, tarihçisi ve yazarı Niccolo Machiavelli'nin adından) bkz.* **Makyavelcilik**.

makyör *a. Fr.* makyaj yapan (erkek), erkek makyajcı.

makyöz *a. Fr.* kadın makyajcı.

malaga *a. (İspanya'nın Malaga kentinin adından)* **1** İspanya'nın Malaga yöresinde yapılan bir tür şarap. **2** iri taneli misket üzümü.

malakit *a. Fr. min.* doğal bakırlı, yontulup parlatılabilen, yeşil renkli, hidratlı karbonat. *eş.* bakırtaşı.

malarya *a. İt. hek.* anofel türü sivrisineğin ısırması yoluyla insandan insana bulaşan, nöbet nöbet gelen ateş, titreme ve terle kendini gösteren bir hastalık. *eş.* sıtma.

malgama *a. Lat. kim.* cıvanın herhangi bir madenle birleşmesiyle oluşan alaşım.

malt *a. İng.* çimlendirildikten sonra kurutularak filizleri ayıklanmış durumda bulunan, bira yapımında kullanılan arpa.

malta *a. (Malta Takımadası'nın adından)* **1** *bkz.* **maltataşı**. **2** *arg.* ("maltataşı", "maltataşı döşeli yer" anlamından) hapishanede volta atılan alan, hapishane avlusu. **malta parası** *arg.* hapishane kabadayısının mahkûmlardan belli zamanlarda topladığı para.

maltaeriği *b. a. (Malta Takımadası'nın adından) bitb.* **1** gülgillerden, anayurdu Malta Takımadası olan, Akdeniz çevresinde yetişen, büyük, pürüzsüz ve sert yapraklı, yaz kış yeşil kalan bir ağaç. *eş.* yenidünya. **2** bu ağacın erik büyüklüğünde, irice iki çekirdekli, sarı renkli, sulu ve mayhoş meyvesi.

maltahumması *b. a. (Malta Takımadası'nın adından) hek.* Akdeniz ülkelerinde görülen, genellikle keçi sütünden insanlara geçen ateşli bir hastalık.

maltapalamudu *b. a. (Malta Takımadası'nın adından) hayb.* uskumrugillerden, ılık ve sıcak denizlerde yaşayan, vücudu iki yanda yassıca, başı irice, ağzı küçük, gözleri büyük, üzerinde enlemesine enlice mavi çizgiler bulunan, gri renkli, eti lezzetsiz bir balık.

maltataşı *b. a. (Malta Takımadası'nın adından)* bahçe, avlu, mutfak vb. de döşeme gereci olarak kullanılan, kolayca kesilen ve yontulan bir taş.

maltız *a. (Malta Takımadası'nın adından)* içinde taşkömürü ya da odunkömürü yakılarak yemek pişirmek, su ısıtmak gibi işlerde kullanılan, içinde ızgarası bulunan, ayaklı, taşınabilir küçük ocak.

maltızkeçisi *b. a. (Malta Takımadası'nın adından) hayb.* anayurdu Malta takımadası olan, Akdeniz çevresinde çok yetiştirilen, kısa kıllı, küçük boylu bir keçi türü.

maltlaştırma *a. İng. T.* arpa ve öteki tahılları malt durumuna dönüştürme.

maltoz *a. Fr. kim.* sudan indirgeme sırasında ortala çıkan ve nişastası tam olmayan bir özdek.

mama *a. (İtalyanca "anne" anlamına gelen "mamma"dan) arg.* genelev işleten kadın, çaça[1].

mamaliga *a. (Rumenceden)* kaynar suda pişirilerek üzerine yağ gezdirilen mısır unu yemeği.

mambo *a. İng.* rumbaya ve çaçaya

benzeyen, belirli bir düzenlemesi olmayan bir Güney Amerika halk dansı ve bu dansın müziği.

mamografi *a. Fr.* meme kanserini tanılayabilmek için çekilen meme filmi.

mamut *a. Fr. hayb.* filgillerden, dördüncü zamanda Asya'da, Avrupa'da ve Kuzey Amerika'da yaşamış olan, bugün ancak taşılları bulunan, taşıllarına göre yüksekliği üç buçuk metreyi bulabilen, uzun kıllı, çok iri bir hayvan.

manastır *a. Yun.* kendilerini dine adamış rahiplerin ve rahibelerin dünya ile ilgilerini keserek yaşadıkları yapı. **manastıra kapanmak** *Yun. T.* bir manastıra gidip orada yaşamaya başlamak.

manat *a.* Türkmenistan ve Azerbaycan'ın para birimlerinin adı.

manca *a. İt.* **1** yiyecek çeşidi, yiyecek. **2** kedi, köpek yiyeceği.

mancana *a. İt. den.* eskiden gemilerde, içine içme suyu konulan büyük ve yayvan fıçı. **mancana yelkeni** *İt. T. den.* fırtınalı havalarda açılan küçük yelken.

mancelina *a. İsp. bitb.* sütleğengillerden, Antiller'de yetişen, ceviz'ya da armut ağacına benzer, boyu 7 metreyi bulabilen, almaşık yapraklı, meyvesi kirazelması iriliğinde ve lezzetli, çok zehirli bir süt salgılayan bir ağaç.

manda *a. Fr. huk.* Birinci Dünya Savaşı sonrası, siyasal ve ekonomik gücü yeterli olmayan ya da bunları yeterince kullanmasını becerememeyen, kendi kendini yönetemeyen kimi ülkeleri yeterli bir düzeye eriştirip bağımsızlığına kavuşturmak üzere, o zamanki birleşmiş uluslar örgütü adına yönetmek için bir büyük devlete verilen vekillik, yetki.

mandacı *s.* ve *a. Fr. T.* **1** bir ülkeyi manda temeline göre yönetmekle görevlendirilen (devlet). *eş.* mandater. **2** *mec.* yabancı bir devlet korumacılığından yana olan (kimse). **3** *tar.* Osmanlı döneminde, tersanedeki gemilerin bakımıyla, korunmasıyla yükümlü kimse, tersane bekçisi.

mandacılık *a. Fr. T.* mandacı olma durumu, manda yandaşlığı.

mandalina *a. İsp. bitb.* **1** turunçgillerden, anayurdu Uzakdoğu olan, ılıman iklimlerde yetişen, portakala çok benzemekle birlikte yaprakları daha küçük ve sivri bir meyve ağacı. **2** bu ağacın portakala göre küçük ve yassı, gevşek kabuklu, hoş kokulu, tatlı ve lezzetli meyvesi.

mandar *a. Yun. den.* (gemilerde) küçük makara.

mandarin *a. (Portekizceden) esk.* Avrupalıların, yüksek makamdaki Çin devlet görevlilerine verdikleri ad.

mandater *s. Fr. bkz.* **mandacı**[1].

mandepsi *a. kbd. arg.* düzen, dalavere, dolap, hile, tuzak, oyun. **mandepsiye bağlamak** (ya da **getirmek**) *arg.* (birini) oyuna getirmek, hileyle aldatmak. **mandepsiye basmak** (ya da **düşmek** ya da **gelmek**) *arg.* oyuna gelmek, tuzağa düşmek, hileye aldanmak. **mandepsiye bastırmak** (birini) oyuna getirmek, tuzağa düşürmek, hileyle aldatmak.

mandıra *a. Yun.* büyükbaş ve küçükbaş hayvanların süt elde etmek amacıyla beslenip barındırıldığı, süt ve süt ürünlerinin üretildiği çiftlik ya da üreticiden satın alınan sütlerle süt ürünleri üretip satan yer, işletme.

mandıracı *a. Yun. T.* mandırası olan, mandıra işleten kimse.

mandıracılık *a. Yun. T.* mandıra

işleticiliği.

mandolin *a. İt. müz.* aynı değerde ikişer ikişer dizilmiş dört çift teli bulunan, kısa saplı, genellikle bir mızrapla çalınan çalgı.

mandolinci *a. Fr. T.* **1** mandolin yapan ya da satan kimse. **2** mandolin çalan kimse.

manej *a. Fr.* **1** binek ve yarış atı eğitimi. **2** atların eğitildiği alan. **3** bir atlı gösteride yer alan binicilik hünerlerinin, gösterilerinin tümü.

manevra *a. Fr.* **1** bir aracın işleyişini düzenleme, yönetme eylemi ya da biçimi. **2** geminin ya da başka bir taşıtın bir yere yanaşmak, girmek ya da bir yerden çıkmak için yaptığı hareket. **3** lokomotifin, katar katmak ya da katar dağıtmak için ileri geri giderek hattan hata geçmesi. **4** gidişgeliş. **5** *ask.* asker birliklerini savaşa hazırlamak ereğiyle, arazi üzerinde yapılan geniş ölçüde savaş denemesi, uygulaması. **6** *mec.* belli bir ereğe ulaşmak için tutulması gereken yol. **manevra yapmak** *Fr. T.* **1)** bir araca gereken hareketi yaptırmak. **2)** *ask.* (askeri birlikler) geniş bir arazide, geniş çaplı savaş uygulaması, denemesi yapmak.

manga *a. İt. ask.* **1** on kişiden oluşan asker birliği. **2** savaş gemilerinde erlerin yattığı koğuş.

mangan *a. Fr. kim. esk. bkz.* **manganez**.

manganez *a. Fr. kim.* simgesi Mn, atom sayısı 25, atom ağırlığı 54,938, yoğunluğu 7,39 olan, doğada oksit durumunda bulunan, çok sert ve kırılgan, çeliği sertleştirmekte yararlanılan, genellikle alaşımlarda kullanılan, beyaz gri renkte, parlak bir element.

manganin *a. Fr. kim.* elektrik dirençlerinin yapımında kullanılan, manganez, nikel ve bakırdan oluşan alaşım.

mango *a. (Portekizce) bitb. bkz.* **hintkirazı**.

mani *a. Fr. ruhb.* hiçbir gerçek neden yokken kişide büyük bir ruhsal coşkunlukla, kişilikte ansızın değişikliklerle kendini belli eden bir ruh hastalığı.

manifatura *a. İt.* fabrika işi olan her türlü kumaş, bez, iplik vb.nin ortak adı.

manifaturacı *a. İt. T.* **1** manifatura eşyası satan kimse. **2** manifatura eşyası satılan dükkân.

manifesto *a. İt.* **1** *den.* bir yük gemisinde bulunan ticaret mallarını gösteren ve kaptan tarafından yükün boşaltılacağı liman gümrük yönetimine verilen bildirge. **2** bir topluluk, parti vb.nin tutacağı yolu, bir konuyla ilgili görüşünü açıkladığı belge. *eş.* bildiri. **3** *arg.* rüşvet.

manika *a. İt. den.* gemilerde, aşağı katlardaki kamaraları, ambarları, makine dairelerini havalandırabilmek için güverteye açılmış olan baca.

manikür *a. Fr.* elin ve el tırnaklarının bakımı, el bakımı.

manikürcü *a. Fr. T.* mesleği manikür yapmak olan kimse.

manikürlü *s. Fr. T.* manikür yapılmış olan (parmak).

manikürsüz *s. Fr. T.* manikür yapılmamış olan, manikürü olmayan (parmak).

maniple *a. Fr.* telgraf imlerini gönderirken, bir devredeki akımı kesmeye ya da yeniden vermeye yarayan, el ile kullanılan aygıt.

manipülasyon *a. Fr.* **1** hareket verme, harekete geçirme, yönlendirme. **2** *mec.* (bir işe) parmak karıştırma.

manipülatör *a. Fr.* **1** manipleyi kullanan kimse. **2** maniple. **3** bir

şeyi devinime getiren kimse.

manişka *a. İt. den.* biri iki, öteki üç dilli iki makaradan oluşan, ağır işlerde kullanılan palanga.

manita *a. İt. arg.* **1** hırsızlık. **2** dolandırıcılık, yalan dolan, hile, düzen, dalavere. **3** hileyle para sızdırma, çıkar sağlama. **4** sevgili, flört. **manitaya basmak** *İt. T. arg.* yalan dolana aldanmak, hileye kanmak.

manitacı *a. İt. T. arg.* hırsız, dolandırıcı, dalavereci, yalancı, hileci, düzenci.

manivela *a. İt.* **1** *fiz.* bir ucunun bağlı bulunduğu bir nokta çevresinde dönebilen kol. **2** kaldıraç.

manken *a. Fr.* **1** vitrine konularak üzerinde giysi sergilemek için kullanılan ya da terzilerin giysi denemek, sergilemek için kullandıkları genellikle plastikten yapılmış insan modeli. **2** modacıların yarattığı yeni giysi örneklerini tanıtmak için onları giyip alıcılar önünde gezinerek gösteren, mesleği mankenlik olan kimse. **manken gibi** *Fr. T.* vücut ölçüleri düzgün ve güzel (kimse).

mankenlik *a. Fr. T.* mankenin[2] işi, mesleği.

mano *a. İt. arg.* **1** kumar oynatan kişiye ya da kumar oynanan yere, oyundan verilen belli pay. **2** birinin, yasadışı bir işi bilmekten ya da ona yardımcı olmaktan dolayı aldığı para. **3** haraç.

manolya *a. (bitkibilimci Pierre Magnol'un adından) bitb.* **1** manolyagillerden, anayurdu Kuzey Amerika olan, sıcak ve ılıman bölgelerde yetişen, koyu gri gövdeli, dik dallanan, almaşık yapraklı, yaprakları iri ve alt yüzü pas rengi kısa tüylü, üst yüzü parlak yeşil renkli, yaz aylarında çiçek açan bir süs ağacı. **2** bu bitkinin ak renkli, çok iri, gösterişli ve hoş kokulu çiçeği.

manolyagiller *ç. a. bitb.* ayrı taçyapraklı ikiçeneklilerden, genellikle tropikal ülkelerde yetişen, örneği manolya olan bir bitki familyası.

manometre *a. Fr. fiz.* akışkanların, gazların ya da buharın, içinde bulunduğu kabın yüzeyine yaptığı basıncı ölçmeye yarayan aygıt. *eş.* basıölçer.

mansiyon *a. Fr.* bir yarışmada, seçici kurul değerlendirmesi sonucunda, konulan ödülü alabilecek düzeyde görülmemekle birlikte anılmaya, özendirilmeye değer bulunan yapıta ya da kimseye verilen derece. *eş.* özendirme ödülü. **mansiyon almak** *Fr. T.* bir yarışmada mansiyonla değerlendirilmek, özendirme ödülü almak.

manşet *a. Fr.* **1** bir gömleğin kollarının ağızlarına geçirilen, genellikle çift katlı kumaş ya da dantel bölüm. **2** gazetelerin ilk sayfalarının en üst bölümünde, bir haberin iri harflerle konulan başlığı.

manşon *a. Fr.* **1** elleri soğuktan korumak için kullanılan, her elin bir yanında sokulduğu, boru biçiminde, içi astarlı kürk. **2** iki boruyu birbirine eklemekte kullanılan bağlantı parçası. *eş.* ek bileziği.

mantalite *a. Fr.* düşünüş yolu. *eş.* kavrayış, düşünce, anlayış.

mantar *a. Yun.* **1** *bitb.* mantarlardan, yer, yöre ve biçim bakımından büyük değişiklikler gösteren, doğada kendiliğinden yetişen, üretimi de yapılan, yenilebilen, yenilemeyen, öldürücü zehir taşıyan olmak üzere yaklaşık yüz bin türü bulunan, emeçleri bir gövde ve onun üstünde şapka biçiminde gelişmiş ilkel bitkilerin ortak adı. **2** esnek ve sudan hafif oluşu nedeniyle cankurtaran simidi, cankur-

taran yeleği, tıpa, ayakkabı tabanı ve daha pek çok şeyin yapımında kullanılan, geçirimsiz, meşe ağacı tabakası. **3** bu nesneden yapılmış şişe tıpası. **4** çocukların oyuncak tabancalarda patlattıkları barutlu patlayıcı. **5** *ha.* hayvanların burunlarının uçlarındaki tüysüz yer. **6** kimi mantarların bitki ve hayvanlarda oluşturduğu bir hastalık. **7** *hek.* genellikle yüzde, deri üzerinde oluşan, koyu kızıl ya da mor renkte bir deri hastalığı. **8** *mec. arg.* yalan. **9** *s. mec. arg.* akılsız, aptal, salak (kimse). **10** *s. mec. arg.* anlamsız, değersiz, sonuçsuz, yararsız (şey). **mantar atmak** *Yun. T. arg.* yalan söylemek. **mantar gibi (yerden) bitmek** *Yun. T.* birçokları kendiliğinden, birdenbire ortaya çıkmak, türemek. **mantar hastalığı** *Yun. Far.* mantar[6,7]. **mantar meşesi** *Yun. Far. bitb.* mantar katmanı çok gelişen, mantar[2] elde edilen bir meşe türü. **mantar tabakası** *Yun. Ar. bitb.* ağaçlarda, gözelerin çeperlerine mantarözü yığarak ve protoplazmasını yitirerek mantar oluşumuna yol açan, dış büyütken tabaka. **mantar tabancası** *Yun. Far.* tabanca biçiminde, borusunun ucuna içi barutlu mantar takılarak patlatılan bir çocuk oyuncağı. **mantar yemek** *Yun. T. arg.* yalana inanmak, hileye aldanmak. **mantara basmak** *Yun. T. arg.* birinin hazırladığı oyuna gelmek, yalana aldanmak, tuzağa düşmek. **mantara bastırmak** *Yun. T. arg.* (birini) oyuna getirmek, tuzağa düşürmek, aldatmak. **(birinin) mantarını açmak** *Yun. T. arg.* suskunluğunu gidermek, konuşmasını, derdini anlatmasını sağlamak.

mantarağacı *b. a. Yun. T. bitb.* turunçgillerden, çok gözenekli, sünger imsi ve açık sarı renkli kerestesi olan bir ağaç.

mantarbilim *b. a. Yun. T. bitb.* mantarların[1] yapılarını, yaşayışlarını ve yaptıkları hastalıkları konu alan bitkibilim dalı. *eş.* mikoloji.

mantarbilimci *b. a. Yun. T.* mantarbilim uzmanı.

mantarcı *a.* ve *s. Yun. T. arg.* **1** saf kimseleri dolandıran (kimse). **2** yalancı, dolandırıcı, düzenci (kimse).

mantarcılık *a. Yun. T.* **1** mantarcı olma durumu. **2** mantarcının davranışı.

mantardoğuran *b. s. Yun. T. bitb.* mantarlaşmış gözeler oluşturacak tabakayı doğuran (büyütken doku).

mantarlamak *(-i) Yun. T. arg.* **1** yalan söylemek, hileyle aldatmak. **2** dolandırmak.

mantarlar *ç. a. Yun. T. bitb.* sap, yaprak, çiçek gibi organlar yerine dallı ya da düz iplikler görünümünde emeçlerden oluşan, klorofilsiz, çiçeksiz, ilkel bitkiler sınıfı.

mantarlaşmak *(nsz) Yun. T. bitb.* göze zarlarına mantarözü karışarak geçirimsiz duruma gelmek.

mantarlı *s. Yun. T.* **1** içine yenilebilen mantar konulmuş olan (yiyecek). **2** mantarı olan. **3** mantar hastalığına yakalanmış olan.

mantarlık *a. Yun. T.* **1** yenilebilen mantarların yetiştirildiği yer. **2** bilimsel olarak incelenecek mantar kültürlerinin saklandığı yer.

mantarözü *b. a. Yun. T. bitb.* kimi bitki gözelerinin çeperlerini kaplayarak sıvıların ve gazların geçmesini önleyen ve dolayısıyla gözenin ölümüne ya da mantar oluşumuna yol açan, karbon, hidrojen ve oksijenden oluşan madde.

mantarsı *s. Yun. T.* mantara ben-

zeyen. **mantarsı kayaç** *Yun. T. yerb.* mercek biçiminde ve örtü katmanlarını kabartmış, tabanı düz ve bir kanalla magma haznesine bağlı magma kütlesi.

mantı *it. den.* gabya serenini kaldırmaya yarayan makara ve halat.

manti *a. İt. (?) arg.* tüysüz genç erkek, oğlan.

mantin *a. Fr. esk.* canfese benzeyen bir tür ipekli, değerli kumaş.

mantinota *a. İt. arg.* kapatma, metres.

mantis *a. Fr. mat.* bir sayının logaritmasının ondalık bölümü.

manto *a. Fr.* kadın paltosu.

mantol *a. Fr. kim. bkz.* **mentol**.

mantoluk *s.* ve *a. Fr. T.* manto yapmaya elverişli ya da manto yapımında kullanılacak olan (kumaş).

manüel *a. Fr.* el ile yapılan, el işi.

manya *a. Yun. bkz.* **mani**.

manyak *s. Fr.* **1** mani hastalığına uğramış, manyası olan (kimse). **2** *mec.* garip, gülünç, şaşırtıcı davranışları olan (kimse). **3** *ha.* "aptal, çılgın, deli, dengesiz" anlamında hakaret sözü olarak kullanılır.

manyakça *s.* ve *be. Fr. T.* manyak birine yakışır (biçimde).

manyaklaşmak *(nsz) Fr. T. arg. mec.* manyak gibi davranmaya başlamak, dengesizleşmek, manyamak.

manyaklık *a. Fr. T.* **1** manyak olma durumu. **2** manyağa yakışır davranış.

manyamak *(nsz) Fr. T. arg.* sarhoşluktan, şaşkınlıktan ya da yorgunluktan dengesizleşmek, manyakça davranmaya başlamak.

manyat *a. İt. den.* **1** alamanadan küçük, üç çifte balıkçı kayığı. **2** kayıklarla atılıp karadan çekilen balık ağı.

manyetik *s. Fr. fiz.* kendinde mıknatıs özellikleri bulunan, mıknatıs gibi çeken, mıknatısla ilgili. **manyetik alan** *Fr. T. fiz.* bir mıknatısın N ucundan dışarı çıkıp dağıldıktan sonra yine toplanarak S ucundan içine giren kuvvet çizgilerinin yayılmış bulunduğu alan. **manyetik bant** *Fr. bkz.* **bant**[3]. **manyetik disk** *Fr.* mıknatıslanabilir kaplaması olan, yüzeyine bilgisayarda veri yüklenebilen disk. **manyetik moment** *Fr. fiz.* bir manyetik alanın momenti. **manyetik rezonans** *Fr. hek.* kısaca "emar" biçiminde söylenen MR kısaltmasıyla gösterilen, hidrojen çekirdeği ve benzeri çekirdeklerin yüksek manyetik alan içerisinde uyarılmaları sonucu yaydıkları sinyalleri görüntüye dönüştürme temeline dayalı, yumuşak dokuların incelenmesini sağlayan bir tanı yöntemi.

manyetit *a. Fr. kim.* mıknatıs özelliği bulunan doğal demir oksidi.

manyetize *s. Fr.* manyetizma[3] yoluyla etki altına alınmış. **manyetize etmek** *Fr. T.* manyetizma[3] yoluyla etki altına almak. **manyetize olmak** *Fr. T.* manyatizma[3] yoluyla etki altına alınmak.

manyetizma *a. Fr.* **1** mıknatıs özelliklerinin tümü. **2** mıknatısın özelliklerini inceleyen fizik bölümü. **3** *mec.* telkin ve hipnozla bir kimseyi etki altına alma.

manyetizmacı *a. Fr. T.* manyetizmayla[3] uğraşan kimse.

manyeto *a. Fr. fiz.* sürekli bir mıknatısın manyetik alanıyla indüklenen elektrik üreteci.

manyetolu *s. Fr. T.* manyetosu olan.

manyetometre *a. Fr.* manyetik momentleri ve manyetik alanların momentlerini ölçmeye, karşılaştırmaya yarayan aygıt.

manyezi *a. Fr. kim.* hekimlikte iç

sürdürücü olarak yararlanılan, suda az eriyen, beyaz renkli ve tatsız bir madde olan magnezyum oksidinin bir başka adı.

manyezit *a. Fr. kim.* doğal magnezyum silikat. *eş.* eskişehirtaşı, lületaşı.

manyok *a. (Brezilya yerlilerinin dilinden) bitb.* sütleğengillerden, sıcak ülkelerde yetişen, yüz elliyi aşkın türü bulunan, üçü ya da yedisi bir arada yelpaze durumunda ve almaşık dizili yaprakları olan, köklerinde bulunan nişastadan yararlanılan büyük bir ağaç.

Maocu *ö. a. (Çin devlet adamı Mao Çe-Tung'un adından)* Maoculuk yandaşı.

Maoculuk *ö. a. (Çin devlet adamı Mao Çe-Tung'un adından)* Çin devlet adamı Mao Çe-Tung'un kendine özgü Marksçı öğretisini siyasal, toplumsal, kültürel yaşamda gerçekleştirmeye yönelen akım.

mapa *a. İt. den.* **1** teknenin güvertesine ya da küpeşteye çakılmış, tepesinde palanga takmaya yarayan bir halka bulunan çivi. **2** gemi içini aydınlatmaya yarayan, zeytinyağıyla yanan siperli fener.

marangoz *a. İt.* ağaç işleriyle uğraşan, ağaçtan çeşitli eşya yapan zanaatçı.

marangozbalığı *b. a. İt. T. hayb.* testerebalığıgillerden, Atlantik'te ve Akdeniz'de yaşayan, çenesi uzun ve iki yanı testere gibi dişli, iri bir köpekbalığı türü. *eş.* testerebalığı.

marangozhane *b. a. İt. Far.* ağaç işleri yapılan yer, marangoz işliği.

maranta *a. (İtalyan bitkibilimcisi Bartolomeo Maranta'nın adından) bitb.* birçenekliler sınıfından, Antiller'de ve bütün tropikal ülkelerde yetiştirilen, kökündeki yumrulardan ararot elde edilen bir kamış. *eş.* ararot kamışı.

maraton *a. Yun. sp.* yaya koşularının en uzunu olan ve yolda koşulan, 42.195 metrelik uzun yol koşusu.

maratoncu *a. Yun. T. sp.* maratonda yarışan sporcu.

marda *a. Yun.* önemsiz, değersiz, ıskarta mal.

mareşal *a. Fr. ask.* **1** askerlikte en yüksek aşama, en büyük rütbe. **2** bu aşamada bulunan general.

mareşallik *a. Fr. T. ask.* **1** mareşal olma durumu. **2** mareşal sanı. **mareşallik asası** *Fr. Ar. T.* mareşallerin törenlerde ellerinde tuttukları kısa ve üzeri süslü sopa.

margarik asit *Fr. kim.* margarinlerin yapımında yararlanılan, billur durumunda yapay yağ asidi.

margarin *a. Fr. kim.* genellikle bitki tohumlarından elde edilen, besin değeri olan, tereyağ katılığında ya da zeytinyağı sıvılığında, yemeklik yağ.

marina *a. İt. den.* küçük teknelerin, yatların barınmalarına ayrılmış, içinde onların her türlü gereksinimlerini karşılayabilecek şeyler bulunan liman, yat imanı.

marinacılık *a. İt. T.* marina işletmeciliği.

marj *a. Fr.* **1** yazılmış ya da basılı bir kâğıdın sol ve sağ kenarlarında bırakılmış olan boşluk. **2** ticari bir işlemde, zarar olasılığına karşı ayrılan pay. **marj bırakmak** *Fr. T.* elle ya da makinede yazarken kâğıdın sol ve sağ kenarında yeterince boşluk bırakmak.

marjinal *s. İng.* **1** birimleri matematik anlamda değişken olabilen. **2** *mec.* toplumda, türdeş bir kümenin içine girmeyen, onun en ucunda yer alan, aykırı (kimse). **marjinal kişi** (ya da **insan**) *İng. T.* **1)** *ruhb.* hangisine katılmak iste-

diğini kestiremeden iki küme arasında bocalayan kişi. **2)** *topb.* toplumsal ve kültürel değişmeler sonucu oluşmuş herhangi bir toplumsal kümenin değerlerini benimsememiş, kıyıda, azınlıkta kalmış kişi. **marjinal küme** *İng. T. topb.* toplumun türdeş çoğunluğuyla kaynaşamamış insanların oluşturduğu küme.

marjinalleşmek *(nsz) İng. T.* türdeş olandan farklı bir duruma gelmek, aykırılaşmak, azınlıkta kalmak.

marjlı *s. Fr. T.* marjı bulunan.

mark *a. Al. esk.* Almanya'nın eski para birimi.

marka *a. İt.* **1** resim ya da harfle yapılan işaret. **2** bir ticaret malını tanıtmaya, benzerlerinden ayırmaya yarayan, o malın simgesi olan, resim ya da harften oluşan özel im. **3** kimi yerlerde para verilerek alınan, bilet ya da belli bir para gibi kullanılan metalden, plastikten vb. küçük parça.

markacı *a. İt. T.* **1** (markayla[3] iş görülen yerlerde) marka[3] satan kimse. **2** markalı mal kullanmaya düşkün kimse.

markaj *a. Fr. sp.* kimi takım oyunlarında, karşı takım oyuncusunun eylemine ayakla ya da vücut hareketiyle engel olma.

markalamak *(-i) İt. T.* bir nesneyi, özellikle bir ticaret malını tanıtmak, onun benzerlerinden kolayca ayrılmasını sağlamak için üzerine özel im koymak.

markalanmak *(nsz) İt. T.* markalamak eylemine konu olmak.

markalı *s. İt. T.* markası olan.

markasız *s. İt. T.* markası olmayan.

marke etmek *(-i) Fr. T. sp.* kimi takım oyunlarında, karşı takımın bir oyuncusunu, eylemine ayakla ya da vücutla hemen engel olabilmek için, yakından izlemek, onu yakından izleyerek eylemini başaramayacak duruma sokmak.

market *a. İng.* genellikle yiyecek maddelerinin ve mutfak eşyalarının satıldığı büyük dükkân.

marketçi *a. İng. T.* market işleten kimse.

marketçilik *a. İng. T.* market işletmeciliği.

marketing *a. İng.* pazarlama.

marki *a. Fr.* kimi Avrupa ülkelerinde kont ile dük arasında bir soyluluk sanı.

markilik *a. Fr. T.* **1** marki olma durumu. **2** markinin arazisi.

markiz *a. Fr.* **1** markinin karısı. **2** XVII. yüzyılda Avrupa'da çok kullanılan, alçak ve oldukça geniş, iki kişilik koltuk. **3** *mim.* bir kapı ya da pencere önünü yağmurdan korumak için yapılmış saçak.

markizet *a. Fr.* genellikle üstünde çiçek desenleri olan, çok ince dokunmuş pamuklu kumaş.

markka *a.* Finlandiya'nın para biriminin adı.

markör *a. Fr.* bir yazıda dikkat çekilmek istenen yerleri, sözcükleri ve satırları işaretlemekte kullanılan renkli kalem.

Marksçı *ö. a.* ve *s. (Alman düşünürü Karl Marx'ın adından)* Marksçılığı benimsemiş olan (kimse, görüş).

Marksçılık *ö. a. (Alman düşünürü Karl Marx'ın adından)* Alman düşünürü Karl Marx'ın, bilimsel sosyalizm de denilen, kapitalizmin yok olacağına ve yerini sosyalizme bırakacağına ilişkin ekonomi, siyasa ve felsefe öğretisi.

Marksist *ö. a. (Alman düşünürü Karl Marx'ın adından) bkz.* **Marksçı**.

Marksizm *ö. a. (Alman düşünürü Karl Marx'ın adından) bkz.* **Marks-**

çılık.

marley *a. (bir marka adından)* yapılarda döşeme gereci olarak kullanılan plastik madde.

marmelat *a. Fr.* belli oranda katılan şekerle birlikte kaynatılarak yapılan, reçel gibi yenilen meyve ezmesi.

marn *a. Fr. yerb.* çok ince taneli kil mineralleriyle kalsitin değişik oranlarda karışımından oluşmuş, çok yumuşak tortul kayaç. *eş.* pekmeztoprağı.

marnlamak *(-i) Fr. T.* kireci az olan toprağın içine marn katarak onu daha iyi duruma getirmek.

maroken *a. Fr. (Fas ülkesinin Fransızca adı olan Maroc'tan)* **1** ilk kez Fas'ta, keçi derisinin bitkisel maddelerle sepilenip boyanmasıyla elde edilen, bugün her ülkede yapılan çok yumuşak deri. **2** üzerine benekler basılarak gerçek marokene benzetilen koyun derisi. **3** özel olarak işlenip keçi derisini andıracak biçimde aprelenmiş ipek ya da pamuk kumaş. **4** *s.* marokenden yapılmış ya da marokenle kaplanmış.

marokenci *a. Fr. T.* maroken eşya yapan kimse.

marokencilik *a. Fr. T.* marokenden çeşitli eşya yapma sanatı.

marsama *a. bkz.* **barsama**.

marş *ünl. Fr.* **1** *ask.* askerlikte, yürüyüşe geçmek için verilen komut. **2** yürüyüş buyruğu. **3** *a.* ritmi, yürüyen bir kimsenin ya da topluluğun adımlarına uygun olan, yürürken çalınan ya da söylenen müzik parçası. **4** *a.* bir ulusu, bir topluluğu simgelemek için düzenlenmiş müzik parçası. **5** *a.* otomobil, kamyon gibi motorlu araçlarda, motoru ateşleme, işletme düzeneği.

marşandiz *a. Fr.* yük treni.

mart *a. Lat.* yılın üçüncü ayı; şubat ile nisan arasında yer alır ve otuz bir gün sürer.

martı *a. İt. hayb.* martıgillerden, genellikle ak renkli, yüzücü, perdeayaklı, eti yenmez deniz ve göl kuşlarının ortak adı.

martıgiller *ç. a. İt. hayb.* omurgalılardan kuşlar sınıfına giren, birçok türü bulunan bir familya.

martin *a. (Avusturyalı subay ve mühendis Friedrich Martini'nin adından)* eskiden kullanılmış olan, yivli, tek kurşun atan ve çok ses çıkaran bir tüfek.

martini *a. İt.* portakal kabuğu, cin ve vermutun belli oranlarda karışımıyla yapılan yapılan içki.

marul *a. Yun. bitb.* bileşikgillerden, kuzey yarımkürenin her yerinde yetiştirilen, genellikle geniş ve uzun yeşil yapraklı, yaprakları taze, çiğ olarak yenilen, salata yapılan bir bitki.

marulcu *a. Yun. T.* marul yetiştiren ve satan kimse.

marulcuk *a. Yun. T. bitb.* düğünçiçeğigillerden, çok parçalı ve koyu yeşil yapraklı, çanakyaprakları dökülmeyen, ilkyaz başlarında çiçek açan, birkaç türü bulunan, köklerinden iç sürdürücü olarak yararlanılan, süs bitkisi olarak da yetiştirilen otsu bir bitki. *eş.* çöpleme.

marya *a. Yun.* **1** dişi koyun ya da dişi hayvan. **2** her türden küçük balık. **marya ağı** *Yun. T.* uzunluğu altmış, genişliği üç dört kulaç olan, dip balıklarını ve küçük balıkları avlamakta kullanılan, küçük delikli ağ.

masa *a. İt.* **1** üzerinde türlü işler yapılabilen, ağaçtan, metalden vb. yapılmış, ayaklar ya da bir destek üzerine oturtulmuş düz bir tabladan oluşan mobilya. **2** aynı masa-

da oturanlar topluluğu. **3** (güvenlik, dışişleri gibi örgütlerde) belli konularla ilgili işlerin görüldüğü bölüm. **4** *coğr.* bir yaylanın en yüksek yeri. **5** *sp.* iç içe geçecek biçimde yapılmış ayaklarıyla yüksekliği ayarlanabilen, masa biçiminde atlama aracı.

masaj *a. Fr.* sağaltım amacıyla, vücudun yüzeyinde el ile, elektrikli araçlarla ya da suyla çeşitli işlemler yapma. **masaj yapmak** *Fr. T.* masaj uygulamak.

masajcı *a. Fr. T.* sağlık ve sağaltım amacıyla masaj yapmayı iş edinmiş kimse.

masajlamak *(-i) Fr. T.* masaj yapmak.

masarika *a. Yun. gövb.* bağırsakları tutan karın içzarı.

masatenisi *b. a. İt. İng. sp. bkz.* **masatopu**.

masatepe *b. a. İt. T. coğr.* aşınmayla oluşmuş, üzeri düz tepe ya da tepecik.

masatopu *b. a. İt. T. sp.* masa üzerinde, özel top ve tokaçlarla oynanan, kuralları alantopuna benzeyen bir oyun. *eş.* masatenisi.

masaüstü *b. a. İt. T.* "bir masaüstü kadar yerde, bilgisayar ve bilgiyazarla dergi, kitap vb. hazırlama" anlamına gelen ***masaüstü yayıncılık*** sözünde geçer.

masif *s. Fr.* kaplama, içi oyuk ya da doldurma olmayan. *eş.* som.

masiko *a. Fr. kim.* doğal kurşun oksidi.

mask *a. Fr.* yüz kalıbı.

maskanyin *a. Fr. min.* doğal amonyum sülfat.

maskara *s. İt.* **1** eğlendirici, güldürücü, hoş, sevimli. **2** (sövgü sözü olarak) onursuz, soytarı, rezil (kimse). **3** *a.* kadınların kullandığı kirpik boyası. *eş.* rimel. **maskara etmek** *İt. T.* **1)** (birini) utanılacak, gülünç duruma sokmak. **2)** (birini, bir şeyi) çirkinleştirmek, gülünçleştirmek. **maskara olmak** *İt. T.* gülünç bir duruma düşmek. **(birinin) maskarası olmak** *İt. T.* sürekli eğlendiği bir kimse olmak. **(birinin) maskarasını çıkarmak** *İt. T.* bir kimseyi gülünç duruma düşürmek, küçük düşererek gülünç duruma sokmak. **maskaraya almak** *İt. T.* alay etmek, eğlenmek. **maskaraya çevirmek** *İt. T.* (birini, bir şeyi) gülünç duruma sokmak.

maskaraca *be. İt. T.* maskara gibi, maskaraya yaraşır bir biçimde.

maskaralaşmak *(nsz) İt. T.* **1** eğlendirici, hoş bir durum almak. **2** herkesin eğlencesi durumuna gelmek. **3** soytarıca davranmak, soytarılık etmek.

maskaralık *a. İt. T.* **1** eğlendirici, güldürücü davranış, soytarılık. **2** onursuzca davranış, rezillik. **maskaralık etmek** *İt. T.* eğlendirmek, güldürmek.

maskarat *a. İt. bkz.* **maskarata**.

maskarata *a. İt.* ayakkabının üst yüzünün ön tarafında dikişle ayrılan burun bölümü.

maske *a. Fr.* **1** tanınmamak için yüze geçirilen, boyalı kartondan, plastikten vb. yapılmış, insan ya da hayvan yüzü biçiminde yapay yüz. **2** *tiy.* oyuncunun yüzüne geçirdiği, insansı yönünü kapatan yapay yüz. **3** cildi güzelleştirmek ereğiyle yüze ve boyna sürülen macun, krem vb. **4** zehirli gazlardan, kirli havadan korunmak amacıyla yüze geçirilen, bu iş için özel olarak yapılmış aygıt. **5** *mec.* gerçek duyguları ya da bir şeyin gerçek yüzünü gizleyen aldatıcı davranış ya da görünüş. **6** *ruhb.* insanın kendisine ve çevresine karşı takındığı,

gerçek duygularını yansıtmayan tavır. **7** *bud.* ilkellerde kutsal araç niteliği taşıyan, genellikle ağaçtan yapılan, yüze takılan, ataları, tanrıları, doğaüstü yaratıkları, ölüleri, hayvanları simgeleyen, şaşırtıcı ve etkileyici yüz kalıbı. **maske gibi** *Fr. T.* (yüz için) duygusuz, cansız. **maskesi düşmek** *Fr. T.* (birinin) gerçek yüzü, gerçek niteliği, amacı ortaya çıkmak. **(biri) maskesini atmak** *Fr. T.* gerçek kimliğini göstermek, gizlediği amacını açığa vurmak. **(birinin) maskesini kaldırmak** *Fr. T.* gizli ereğini, gerçek yüzünü ortaya çıkarmak. **maskeyi atmak** *Fr. T.* (biri) gerçek kimliğini, niteliğini, amacını ortaya koymak.

maskelemek *(-i) Fr. T.* **1** açık seçik görünmesini önlemek için önüne başka şey getirmek, örtmek. **2** *mec.* gerçek görünüşünü, içyüzünü, niteliğini saklamak. **3** *tiy.* sahnede, bir oyuncu başka bir oyuncunun önüne kayarak seyircinin onu görmesini engellemek.

maskelenmek *(nsz) Fr. T.* maskelemek eylemine konu olmak.

maskeli *s. Fr. T.* **1** maskesi olan. **2** maskeyle kapatılmış, örtülmüş. **3** *mec.* gerçek yüzünü, kişiliğini belli etmeyen. **maskeli balo** *Fr.* yüze maske[1] takılarak gidilen balo.

maskesiz *s. Fr. T.* **1** maskesi olmayan. **2** *mec.* gerçek yüzünü, kişiliğini saklamayan.

maskot *a. Fr.* **1** uğur getirdiğine inanılan şey, uğur. **2** uğur sayılan kimse, nesne ya da hayvan.

mason *a. Fr.* masonluğun ilke ve kurallarını benimseyerek ona üye olmuş kimse. **mason locası** *Fr.* çeşitli aşamadaki masonlardan oluşan küçük topluluklardan her biri.

masonik *s. Fr.* masonlukla ilgili.

masonluk *a. Fr. T.* **1** mason olma durumu. **2** dünyanın pek çok ülkesinde dışa kapalı bir örgüt olarak etkinlik gösteren, özgürlük, eşitlik, kardeşlik ve dayanışma temeline dayalı, ilkeleri ve kuralları ancak üyelerince bilinen, üyeleri arasında büyük bir dayanışma bulunan, 6-7 üyeden oluşan ve lonca denilen bölümlere ayrılan, üyelerinin birbirlerini masonluğa özgü imlerle, simgelerle tanıdığı, gizliliğe önem veren bir tür örgüt.

masör *a. Fr. bkz.* **masajcı**.

masöz *a. Fr.* masaj yapan kadın, kadın masajcı.

master *a. İng.* üniversite diplomasıyla doktora arasındaki akademik aşama. **master yapmak** *İng. T.* master aşamasını elde etmek.

mastır *a. İng. bkz.* **master**.

mastika *a. Yun.* **1** sakızağacından elde edilen reçine. **2** Yunanistan'a özgü, sakızla değişik bir tat verilmiş rakı.

mastor *s. Yun. arg.* uyuşturucuyla ya da içkiyle iyice sarhoş olmuş (kimse).

mastorlamak *(nsz) Yun. arg.* (içki ya da uyuşturucuyla) iyice sarhoş olmak.

mastorlaşmak *(nsz) Yun. arg. bkz.* **mastorlamak.**

mastur *a. Fr. ("mastürbasyon"un kısa, bozuk biçimi) arg. bkz.* **mastürbasyon**. **mastur geçmek** *Fr. T. arg. bkz.* **mastürbasyon yapmak**.

masturi *a. Yun. den.* geminin en geniş yeri.

mastürbasyon *a. Fr.* cinsel organa elle dokunarak orgazm sağlama. **mastürbasyon yapmak** *Fr. T.* cinsel organa elle dokunarak orgazma ulaşmak.

mat *s. Fr.* (boya, renk, ışık vb. için) parlak olmayan, donuk.

matador *a. İsp.* boğa güreşçisi.

matafora *a. It. den.* gemilerin bordalarında bulunan ve sandal asmaya yarayan dikme.

matafyon *a. İt. den.* serenlere ya da gergi tellerine bağlamak için yelkenlerde ve tentelerde açılan delik.

matematik *a. Fr.* **1** biçimlerin, sayıların ve niceliklerin yapılarını, özelliklerini, aralarındaki bağıntıları tümdengelimli akıl yürütme yoluyla inceleyen ve aritmetik, geometri, cebir gibi dallara ayrılan bilim. **2** okullarda, aritmetikle geometriyi bir arada öğreten dersin adı.

matematikçi *a. Fr. T.* **1** matematik bilimiyle uğraşan uzman kimse. **2** matematik öğretmeni.

matematiksel *s. Fr. T.* **1** matematik bilimiyle ilgili olan. **2** *mec.* matematik biliminin kesinliğine dayanan, bütün ters olasılıklardan, kuşkulardan uzak olan, kesin olan.

materyal *a. Fr.* bir şey yapmak, bir yapı ortaya koymak, bir ürün oluşturmak vb. için kullanılması gereken nesne ya da nesneler. *eş.* gereç.

materyalist *a. Fr. fels.* materyalizm yandaşı (kimse, görüş). *eş.* özdekçi.

materyalizm *a. Fr. fels.* her şeyi materyale, maddeye bağlayan, gerçeğin temelini, özünü maddede gören, maddeden başka hiçbir tözün bulunmadığını, maddenin ruhtan önce geldiğini öne süren dünya görüşü. *eş.* özdekçilik.

matine *a. Fr.* **1** (sinema, tiyatro vb. de) gündüz gösterisi. **2** *arg.* olay.

matiz (I) *a. Yun. den.* iki halatı, ek yeri belli olmayacak bir biçimde birbirine ekleme işi. **matiz etmek** *Yun. T. den.* iki halatı, ek yeri belli olmayacak biçimde birbiri üzerine getirerek örmek.

matiz (II) *a.* ve *s. Yun.* **1** *arg.* çok sarhoş (kimse). **2** *tiy.* (karagözde ve ortaoyununda) sarhoş. **matiz olmak** *Yun. T. arg.* çok sarhoş olup sızacak duruma gelmek.

matizci *a. Yun. T. arg.* sarhoş kimseleri soyan yankesici.

matizcilik *a. Yun. T. arg.* matizcinin yaptığı tür yankesicilik.

matizlemek *(nsz) Yun. T. arg.* iyice sızacak ölçüde sarhoş olmak.

matizlik *a. Yun. T. arg.* sarhoş olma durumu, sarhoşluk.

matlaşmak *(nsz) Fr. T.* parlaklığını yitirmek, mat duruma gelmek, donuklaşmak.

matlaştırılmak *(nsz) Fr. T.* parlaklığı giderilmek, mat duruma getirilmek, donuklaştırılmak.

matlaştırmak *(-i) Fr. T.* parlaklığını gidermek, mat duruma getirmek, donuklaştırmak.

matmazel *a.* ve *s. Fr.* **1** Fransızcada evlenmemiş kızlar için kullanılan san. **2** Türkçede evlenmemiş Hıristiyan kızlar için "bayan", "hanım", "hanımefendi" sözcükleri yerine kullanılır.

matriarkal *s. Fr. topb.* soyda asal olanın ana olduğunu öne sürerek bunu uygulayan, kadına üstün bir yer veren (toplum). *eş.* anaerkil.

matris *a. Fr.* **1** elektronikte, hesap ve kumanda işlemlerini gerçekleştiren elektronik devre. **2** istatistikte, bir öğeler kümesinin düzenlenmiş biçimi. **3** *mat.* dikdörtgen ya da kare biçiminde, soldan sağa sıralara ve yukarıdan aşağıya sütunlara yazılmış, gerçek ya da karmaşık sayılar topluluğu. **4** basımcılıkta, mukavva ya da metal baskı kalıbı. **matris kâğıdı** *Fr. Ar.* basımcılıkta, basılacak sayfanın ya da formanın kalıbını almada kullanılan yumuşak karton.

maun *a. (Amerika yerlilerinin dilinden) bitb.* **1** tespihağacıgillerden, Honduras'ta ve Hindistan'da yetişen, kerestesinden yararlanılan büyük bir orman ağacı. **2** bu ağacın parlak kırmızımtırak renkte, iyi cila tutan, uzun ömürlü, sağlam, sert kerestesi. **3** *s.* bu keresteden yapılmış olan (nesne).

mavzer *a. (yapıcısı Wilhelm von Mauser'in adından)* eskiden uzun yıllar orduda kullanılmış olan, dakikada ortalama altı mermi atabilen bir tüfek tipi.

maydanoz *a. Yun. bitb.* maydanozgillerden, yaprakları için yetiştirilen, hoş kokulu yeşil, küçük ve parçalı yapraklı, yenilen bir ot.

maydanozgiller *ç. a. Yun. T. bitb.* ayrı çanakyapraklı ikiçeneklilerden, almaşık yapraklı ve çiçekleri şemsiye durumunda olan, maydanoz, kereviz, anason, kimyon gibi bitkileri içine alan bir familya.

mayın *a. İng.* **1** toprak altına, üstüne ya da su içine yerleştirilebilen, doğrudan doğruya ya da basınç etkisiyle patlayarak büyük zarara yol açan patlayıcı madde. **2** *arg.* (kumarda) enayi, aptal. **3** *arg.* yeri yurdu olmayan, serseri (kimse).

mayınlamak *(-i) İng. T.* bir yere mayın dökmek ya da döşemek.

mayınlanmak *(nsz) İng. T.* mayınlamak eylemi yapılmak.

mayınlatmak *(-i, -e) İng. T.* mayınlamak eylemini yaptırmak.

mayınlı *s. İng. T.* mayın döşenmiş ya da dökülmüş olan (yer).

mayıs (I) *a. Lat.* yılın beşinci ayı; nisan ile haziran ayları arasında yer alır ve otuz bir gün sürer.

mayıs (II) *a. kbd. ha.* taze, yaş sığır gübresi.

mayısböceği *b. a. Lat. T. hayb.* kınkanatlılardan, 2-3 santimetre uzunluğunda, kurtçukkın toprağın altında yaşayıp köklerle beslenen, gelişimi üç beş yıl süren, erişkin durumdayken bitkilere büyük zarar veren, ağır uçuşlu bir böcek.

mayısböcekleri *b. a. Lat. T. hayb.* otçul oluşları nedeniyle bitkilere çok büyük zarar veren, örneği mayısböceği olan böcekler topluluğu.

mayıslamak *(-i) kbd. ha.* tarlayı gübrelemek.

mayistra *a. İt* **1** *den.* yelkenli bir gemide, grandi direğinin en altta bulunan sereni. **2** bu serene çekilen yelken. **3** kuzeybatıdan esen yel.

mayna *a. İt.* **1** *den.* yelken indirme. **2** *ünl. den.* yelkeni ya da herhangi bir şeyi halat ya da palangayla indirme buyruğu. **3** *arg.* son verilme, bırakılma, bitirilme, durma. **4** *ünl. arg.* "dur", "bitir", "son ver" anlamında buyruk. **mayna etmek** *İt. T.* **1)** *den.* yelkeni ya da herhangi bir şeyi halat ya da palanga yardımıyla aşağı indirmek. **2)** *den.* (fırtına için) durmak, kesilmek, yatışmak. **3)** *arg.* durmak, durdurmak, bitirmek, son vermek. **mayna olmak** *İt. T. arg.* son verilmek, durmak, bitmek, sona ermek.

mayo *a. Fr.* genellikle deniz banyosu sırasında giyilen, bacakları, kolları, sırtı açık bırakan, vücudun ancak çıplak görünmemesi gereken yerlerini örten özel giysi.

mayonez *a. Fr.* yumurta sarısı, zeytinyağı ve limonun belli oranlarda ve bir arada çırpılmasıyla yapılan, kimi yiyeceklerde kullanılan ya da öylece yenilebilen, bir tür soğuk sos.

mayonezli *s. Fr. T.* mayonez katılmış, karıştırılmış ya da üzerine mayonez eklenmiş (yiyecek).

mayşor *a. (alaşımı bulan Maillot ve Chorier'in adından) bkz.* **almangümüşü**.

mazak *a. kbd. hayb.* kırlangıçbalığıgillerden, sıcak, ılıman ve çok tuzlu denizlerde yaşayan, Akdeniz'de, Ege Denizi'nde ve Marmara'da bulunan, yüzgeçleri dışındaki görünüşü ve rengi biraz barbunya balığını andıran, boyu ancak 25 cm.ye ulaşabilen, eti lezzetli bir balık.

mazgal *a. Yun.* kale, hisar, şato duvarlarında gözetleme yeri olarak kullanılan, iç yanı geniş, dış yanı dar delik, gözetleme deliği.

mazgallı *s. Yun. T.* mazgalı olan.

mazo *a.* ve *s. arg.* "mazoşist"in kısa söylenişi.

mazoşist *a.* ve *s. Fr. (Sacher Mazoch'un adından) ruhb.* **1** aşağılanmaktan, kendisine eziyet edilmesinden, ruhsal ya da fiziksel acı verilmesinden hoşlanan (kimse). *eş. yeni* özezer, özezimci. **2** cinsel zevk alması, doyuma ulaşması için kendisine fiziksel acı verilmesi gereken, fiziksel acıdan cinsel zevk alan (kimse). *eş. yeni* özezer, özezimci.

mazoşizm *a. Fr. (Sacher Mazoch'un adından) ruhb.* **1** kendisini aşağılayan, kendisine ruhsal ve özellikle fiziksel acı veren davranışlardan hoşlanma biçiminde beliren sapkınlık. *eş. yeni* özezerlik, özezim. **2** kendisine fiziksel acı verilmedikçe cinsel zevk duyamama, orgazma ulaşamama biçimindeki sapkınlık. *eş. yeni* özezerlik, özezim.

mazot *a. Rus.* **1** ham petrolün damıtılmasıyla elde edilen ürünlerden biri olan ve yakıt olarak kullanılan, kalınca bir akaryakıt. **2** *arg.* içki, sigara, tütün ve uyuşturucunun ortak adı. **mazot almak** *Rus. T. arg.* (tiryakisi olduğu içki, sigara, esrar vb.yi) içmek. **mazotu yerinde olmak** *Rus. T. arg.* iyice içmiş ya da uyuşturucu kullanmış bir durumda bulunmak.

mazotlamak *(-i) Rus. T.* (bataklığı, su birikintisi vb.yi) mazot tabakasıyla kaplamak, üzerine mazot dökmek.

mazurka *a. İsl. (Polonya'nın Mazurya bölgesinin adından)* **1** kadının dans eşini kendi seçtiği, topuk vurmalı ve sekmeli, hoş bir Leh dansı. **2** bu dansın müziği.

mecidit *a. Fr. min.* kalsiyum ve uranyumun hidratlı doğal sülfatı.

meç (I) *a. Fr.* keskin olmayan, yalnızca süngü gibi batırılarak yaralamaya yarayan, düz ve ensiz kılıç.

meç (II) *a. Fr.* saçın küçük tutamlar durumunda değişik renklerde boyanmış biçimi.

medikososyal *s. Fr.* **1** toplum hekimliğiyle ilgili olan. **2** *a.* toplum hekimliği.

meditasyon *a. Fr. fels.* (Tanrı'yla birleşme anlamında) kendinden geçme. *eş.* dalınç.

mediyastin *a. Fr. gövb.* göğsün, yanlardan akciğerlerle, önden göğüs kemiği, arkadan omurgayla çevrelenen orta bölgesi.

medüz *a. Yun. hayb.* selentererlerden, yassı bir disk biçiminde, saydam ve jelatinimsi bir görünüşte, denizlerde büyük yığınlar durumunda serbestçe yüzen bir deniz hayvanı. *eş.* denizanası.

medya *a. İng. (İngilizce "mass media" sözünden)* yığınlarla iletişimi sağlayan radyo, televizyon, gazete ve dergiler gibi basın yayın organlarının tümünü kapsayan ortak ad. *eş.* kitle iletişim araçları.

medyacı *a. İng. T.* medyada çalışan kimse.

medyacılık *a. İng. T.* medyacı olma durumu. *ör. Halka kötü şeyler sunmak medyacılık olamaz.*

medyatik *s. İng.* medyada çok sık

yer alan (kimse).

medyatiklik *a. İng. T.* medyatik olma durumu.

medyum *a. Fr.* ruhötesi deneylerinde, ruhlarla insanlar arasında aracılık ettiğini öne süren kimse.

mega- *Yun. (önek)* Yunanca "büyük" anlamına gelen bu önek, batı dillerinden Türkçeye girmiş kimi sözcüklerde bu anlamda yer alır. (Simgesi M olan ***mega-*** bir birimin önüne geldiğinde o birimi bir milyonla çarpar, örneğin "megavat = bir milyon vat" gibi. Kimi zaman ünsüzle başlayan bir sözcüğün başına geldiğinde ***megalo-***, "a" ile başlayan bir sözcüğün önüne geldiğinde ***meg-***, öteki ünlülerin önüne geldiğinde ***megal-*** biçiminde yazılır.)

megafon *a. Fr.* sesi büyütüp, yükseltip uzaklara ileten koni biçiminde aygıt, boru. *eş. yeni* sesborusu.

megahertz *a. Fr.* simgesi MHz, değeri bir milyon hertz olan frekans birimi.

megaloman *a.* ve *s. Fr.* kendini çok büyük gören, megalomaniye tutulmuş (kimse). *eş.* burnubüyük.

megalomani *a. Fr. hek.* kendini olduğundan çok daha büyük görme hastalığı. *eş.* burnubüyüklük.

megastar *a. İng. mec.* (müzik, sinema dünyasında) büyük yıldız, büyük sanatçı.

megaton *a. Fr.* **1** simgesi Mt olan, bir milyon ton değerinde kütle ölçü birimi. **2** nükleer bir bombanın ya da merminin gücünü ölçmeye yarayan birim.

megavat *a. Fr. fiz.* simgesi MW olan, bir milyon vat değerinde elektrik güç birimi.

mekanik *a. Fr.* **1** kuvvetlerin nesneler ve devinimler üzerindeki etkisini, devinimi ve dengeyi konu alan fizik dalı. **2** *s.* devinim ve denge yasalarıyla ilgili olan. **3** *s.* makineyle yapılan. **4** *s.* (bir şeyin) makinesiyle ilgili olan. **5** *be.* ve *s. mec.* hiç düşünmeksizin, kendiliğinden (yapılan).

mekanikçi *a.* ve *s. Fr. T.* **1** mekanik[1] alanında çalışan bilim adamı. **2** *fels.* mekanikçiliğe yandaş ya da ona değgin olan (görüş, kimse).

mekanikçilik *a. Fr. T. fels.* **1** fizikte, bütün fiziksel olayları uzaya ve uzayda yer değiştirmelere, devinime bağlayan görüş. **2** yaşambilimde, canlı varlıkları, organik olayları mekanik yasalara göre açıklayan öğreti.

mekanizasyon *a. Fr.* makine ile iş yapar duruma getirme, makine ile yapılmasını, yapılırken makineden yararlanılmasını sağlama.

mekanize *s. Fr. ask.* motorlu ve hafif zırhlı savaş taşıtlarıyla donatılmış bulunan (asker birliği).

mekanizm *a. Fr. fels. bkz.* **mekanikçilik**.

mekanizma *a. İt.* **1** belli bir sonucu sağlayacak biçimde, karmaşık olarak düzenlenmiş organlar ya da parçalardan oluşan bütün. *eş.* düzenek. **2** organların işleyiş biçimi. **3** ateşli silahların işlemesini sağlayan mekanik bölüm. *eş.* düzenek. **4** *mec.* (bir şeyde) işleyiş biçimi, ortaya çıkış, oluş, yapılış.

melamin *a. kbd.* genellikle mutfak eşyası yapımında kullanılan plastik bir madde.

melanit *a. Fr. min.* kara renkli, doğal demir ve kalsiyum silikat.

melankoli *a. Fr. ruhb.* insanlardan kaçma, kendi isteklerini savsaklama, derin üzüntü gibi belirtilerle kendini gösteren bir ruh durumu. *eş.* karaduygu, karakaygı.

melankolik *s. Fr.* **1** melankoliye tutulmuş olan (kimse). *eş.* karaduy-

gulu. **2** *mec.* hüzün belirtisi olan ya da hüzün veren.

melanurya *a. Lat. hayb.* izmaritgillerden, ılıman denizlerde, özellikle Akdeniz'de ve Ege Denizi'nde taşlık yerlerde yaşayan, vücudu elips biçiminde, boyu 20-25 cm. olan, pulları iyice yapışık derisinde boylamasına birbirine koşut çizgiler ve kuyruğunun dibinde kara bir leke bulunan, eti kılçıklı, pek lezzetli olmayan bir balık.

melas *a. Fr.* şeker üretiminde, bilurlaşan şeker alındıktan sonra geri kalan, içinde belli oranda şeker bulunan, hayvan yemi, gübre vb.de kullanılan posa.

melinit *a. Fr. kim.* ana maddesi pikrik asit olan patlayıcı madde.

melisa *a. Yun. bitb.* ballıbabagillerden, çok dallı, beyaz çiçekler açan, yapraklarından likör yapımında ve halk hekimliğinde yararlanılan otsu bir bitki. *eş.* oğulotu.

melodi *a. Fr.* **1** *müz.* müzik kurallarına göre yaratılan ve çıkan, kulağa hoş gelen sesler dizisi. **2** *dilb.* kulağa hoş gelen söz ya da ses dizisi. *eş.* ezgi.

melodik *s. Fr.* melodi özelliği taşıyan, kulağa hoş gelen. *eş.* ezgisel.

melodram *a. Fr. tiy.* **1** eski Yunan trajedilerinde koro başıyla bir oyuncu arasında yer alan şarkılı konuşma. **2** oyuncuların müzik eşliğinde sahneye girip çıktıkları bir oyun türü. **3** çağdaş tiyatroda, duygusal, dokunaklı olaylara dayalı, hareketli bir oyun türü.

melon *a.* ve *s. Fr.* Türkçede, "tepesi yuvarlak, fırdolayı kenarlı erkek şapkası" anlamına gelen ***melon şapka*** sözünde geçer.

memorandum *a. Fr.* bir devletin başka bir devlete siyasal bir sorunla ilgili olarak gönderdiği uyarı yazısı, diplomatik nota. *eş.* muhtıra.

menajer *a. İng.* **1** yönetici, yönetmen. **2** bir sanatçının işlerini yöneten kimse. **3** *sp.* bir spor takımının teknik yöneticisi.

menajerlik *a. İng. T.* **1** menajer olma durumu, yöneticilik. **2** menajerin görevi.

mendelevyum *a. Fr. (Mendeleyev'in adından) kim.* simgesi Md, atom sayısı 101, kütle sayısı yaklaşık 256 olan, izotopu 1957'de yapay olarak elde edilmiş bulunan bir element.

menderes *a. Yun. coğr.* bir akarsuyun, az eğimli koyak tabanlarında ve ova düzlüklerinde oluşturduğu S harfine benzer kıvrım.

mendirek *a. Yun.* dalgakıranı da bulunan liman.

menecer *a. İng. bkz.* **menajer**.

menenjit *Fr. hek.* insanda ateş, dayanılmaz baş ağrısı, kusma, ense katılaşması, sayıklama gibi belirtilerle kendini gösteren, beyin zarlarının iltihaplanmasından ileri gelen hastalık.

mengene *a. Yun.* **1** bir vida ya da kol yardımıyla istenildiği kadar yaklaştırılabilen iki çeneden oluşan, üzerinde çalışılacak, işlenecek nesneyi çeneleri arasında sıkıştırarak kımıldamaz duruma getiren sıkıştırıcı araç. **2** suyunu ya da yağını çıkarmak için kimi ürünleri sıkmakta kullanılan araç.

menisk *a. Fr.* **1** bir yüzü içbükey, öteki yüzü dışbükey olan mercek. **2** *gövb.* kimi eklemlerde kemikler arasında bulunan kıkırdak bölüm.

menisküs *a. Lat. gövb. bkz.* **menisk**.

menopoz *a. Fr.* belli bir yaşa gelen kadınlarda doğurma yeteneğinin sona ermesi. *eş.* yaşdönümü. **menopoza girmek** *Fr. T.* (kadın) yumurtlamanın sona erdiği dönem başlamak, aybaşından kesil-

mek. *eş.* yaşdönümüne girmek.

menşevik *a.* ve *s. Rus. esk.* menşeviklik yanlısı olan (kimse).

menşeviklik *a. Rus. T. esk.* Rus sosyal demokrat hareketi içinde azınlıkta kalanların görüşlerini savunan, bolşevikliğe karşıt olarak gelişen akım.

mentol *a. Fr.* nane esansından elde edilen, renksiz, keskin kokulu bir tür alkol.

mentollü *s. Fr. T.* içinde mentol bulunan.

menü *a. Fr. bkz.* **mönü**.

menüel *a. Fr. bkz.* **manüel**.

menüsküs *a. Lat. gövb. bkz.* **menisk**[2].

meridyen *a. Fr. gökb.* ekvatoru dik olarak kestiği ve kuzey ve güney kutup noktalarından geçerek dünyayı çevrelediği varsayılan daire. **meridyen dairesi** (ya da **çemberi**) *Fr. Ar. Far. gökb.* belirli bir yerdeki meridyen düzleminin gökküresiyle arakesiti. **(bir yerin) meridyen düzlemi** *Fr. T. gökb.* iki kutup arasındaki doğruyla o yerin çekül doğrultusunun belirttiği düzlem.

merinos *a. Fr. (Fas'ta XIII. yüzyıldan XV. yüzyıla değin egemen olmuş Marinid soyunun adından)* **1** *hayb.* anayurdu Kuzey Afrika olan, beyaz, ince uzun ve bol tüylü, yapağısı için üretilen bir koyun cinsi. **2** bu cins koyunlardan elde edilen yün. **3** *s.* bu yünden dokunmuş olan (kumaş).

meristem *a. Fr. bitb.* bitkilerde kökün ve sapların gelişebilecek durumdaki uç bölümlerinde bulunan, çok yüzlü ve kolay üreyebilir gözelerden oluşan bir doku türü. *eş.* sürgendoku.

merkantilist *a.* ve *s. Fr.* merkantilizm yandaşı (kimse ya da görüş).

merkantilizm *a. Fr.* XV. yüzyıl ile XVIII. yüzyıl arasında egemen olmuş, ticaret burjuvazisinin çıkarlarını öne alan, gönencin üretim alanında değil ticarette ve anamal birikiminde olduğunu öne süren öğreti.

Merkür *ö. a. Lat. gökb.* Güneş'e en yakın olan gezegen. *eş.* Utarit.

merlanos *a. İt. hayb.* mezgit türünden bir balık.

mermer *a. Yun.* **1** çoğunlukla ak renkli, kara vb. renklileri de bulunan, çeşitli renkte damarlı, cilalanmaya elverişli, değişime uğramış, billurlaşmış kireçtaşı. **2** *s.* bu taştan yapılmış.

mermerci *a. Yun. T.* mermer işleyen, mermerden mezar taşları vb. yapan kimse.

mermercilik *a. Yun. T.* **1** mermercinin yaptığı iş, mermer işleme sanatı. **2** cilalı yüzeyler elde etmek için sert taşları işleme sanayii.

mermerleşme *a. Yun. T. yerb.* kireçtaşının başkalaşıp yeniden billurlaşmasıyla mermere dönüşmesi.

mermerlik *a. Yun. T.* mermer yatağı.

mermerşahi *a. Yun. Far.* tülbentten azıcık daha kalınca pamuklu bir bez.

merserize *a. Fr. (İngiliz kimyacısı John Mercer'in adından)* **1** kimyasal bir yolla parlaklık verilmiş pamuk ipliği. **2** *s.* bu iplikle dokunmuş olan.

mersi *ünl. Fr.* "teşekkür ederim" anlamında bir söz.

mersin (I) *a. Yun. bitb.* **1** mersingillerden, Akdeniz kıyı şeridinde bol yetişen, birkaç metre boya ulaşabilen, eğri büğrü gövdeli, her mevsimde yeşil kalan, güzel kokulu ak çiçekler açan bir çalı. **2** bu bitkinin, kara ya da ak renkli, kü-

çük taneler durumunda, güzel kokulu, tatlı, yenilebilen meyvesi.

mersin (II) *a. Yun. hayb. bkz.* **mersinbalığı**.

mersinbalığı *b. a. Yun. T. hayb.* mersinbalığıgillerden, kuzey yarımkürenin ılık deniz, göl ve ırmaklarında yaşayan, yirmiden çok türü bulunan, çok iri, on beş kilogramdan birkaç yüz kilogram ağırlığa değin ulaşabilen, bol yumurtlayan ve yumurtalarından havyar elde edilen, eti de lezzetli bir balık.

mersinbalığıgiller *ç. b. a. Yun. T. hayb.* örneği mersinbalığı olan, vücutları parlak pullarla ya da kemik düğmeciklerle kaplı, genellikle yumurtlama zamanı ırmak ağızlarına gelen, iğ biçiminde uzun balıklar familyası.

mersinbalıkları *ç. b. a. Yun. T. hayb.* mersinbalığıgiller familyasını içine alan balıklar takımı.

mersingiller *b. a. Yun. T. bitb.* ikiçeneklilerden, okaliptüs, karanfil, mersin gibi almaşık yapraklı, genellikle talım durumunda çiçekli, güzel kokulu bitkileri kapsayan bir familya.

mersinmorinası *b. a. Yun. İng. T. hayb.* mersinbalığıgillerden, Hazar Denizi, Karadeniz ve bu de nizlere akan ırmaklarda yaşayan, yumurtasından havyar yapılan balık.

mesaj *a. Fr.* **1** söz ya da yazıyla gönderilen ve belli bir anlamı olan haber. *eş.* ileti. **2** bir devlet büyüğünün ya da bir sorumlunun, belirli bir durum dolayısıyla, ilgililere ya da kamuoyuna gönderdiği haber. *eş.* ileti. **3** *dil.* dilsel bildirişimde konuşucunun dinleyiciye yöneltiği göstergesel bütün, bildiri. *eş.* ileti. **4** *yaz.* bir yapıtın, bir yaratının dokusunda bulunan, sanatçının, yapıtın iletmek istediği temel düşünce, bildiri. *eş.* ileti. **5** *ruhb.* bildirişimde, vericinin belli bir anlam yükleyerek alıcıya gönderdiği ve onun da anlamını çözdüğü herhangi bir simge. *eş.* ileti.

mesen *a. Fr.* sanatçıları, bilim adamlarını koruyan, her yönden onlara destek olan, para yardımında bulunan varlıklı kimse.

metabolizma *a. Fr. yaşb.* canlı organizmada ya da canlı gözelerde devinimi, enerjiyi sağlamak için oluşan yaşambilimsel ve kimyasal değişimlerin tümü.

metafizik *a.* ve *s. Fr. fels. bkz.* **fizikötesi**. *eş.* doğaötesi, doğaötesel.

metafizikçi *a. Fr. T. fels.* metafizikle uğraşan felsefeci.

metafor *a. Fr. yas.* bir gerçek anlamı ona benzerliği olan başka bir anlamla anlatma, benzerlik ilişkisinden yararlanarak bir sözcüğün, bir adın anlamını eğreti olarak aktarma sanatı. *eş. yeni* eğretileme, *esk.* istiare.

metaforik *s. Fr.* metafor özelliği taşıyan.

metal *a. Fr. kim.* ısıyı ve elektriği çok iyi ileten, kendine özgü parlaklığı olan, oksijenli bileşimiyle çoğunlukla bazik oksitler veren madde. *eş.* maden.

metalbilim *b. a. Fr. T.* genellikle elementleri, özellikle metalleri saf olarak elde eden ve bunların işleme tekniğini belirleyen kimya endüstrisi kolu. *eş.* metalurji.

metalbilimsel *b. s. Fr. T.* metalbilimle ilgili, metalbilime özgü olan. *eş.* metalurjik.

metalik *s. Fr.* metal özelliği taşıyan, metalle ilgili. *eş.* madensel.

metalograf *a. Fr.* metalografiyle uğraşan kimse, metalografi uzmanı.

metalografi *a. Fr.* madenlerin,

maden filizlerinin ve alaşımların yapılarını, özelliklerini mikroskopla inceleyerek çözümünü yapan bilim dalı.

metaloit *a. Fr. kim. bkz.* **metalsi**.

metalsi *a. Fr. T. kim.* metallerin fiziksel özelliklerini, metal olmayan öğelerinse kimyasal özelliklerini taşıyan element.

metalurji *a. Fr. kim. bkz.* **metalbilim**.

metalurjik *s. Fr. kim. bkz.* **metalbilimsel**.

metamorfik *s. Fr. yerb.* başkalaşıma uğramış olan.

metamorfizm *a. Fr.* **1** başka bir biçime dönüşme, biçim değiştirme. *eş.* değişim, başkalaşım. **2** *yerb.* kayaçlarda iç etkiler sonucu olan kimyasal ve fiziksel değişme. *eş.* başkalaşım.

metamorfoz *a. Fr. bkz.* **metamorfizm**. *eş.* başkalaşma.

metan *a. Fr. kim.* organik maddelerin mayalanarak, yüksek sıcaklıkta kavrularak, çürüyerek ayrışmasından oluşan, havada sarı bir alevle yanan, doğalgazın ana bileşeni olan renksiz bir gaz. *eş.* bataklık gazı.

metapsişik *s. Fr. hek.* ve *ruhb.* ruhbilimin kapsamına girmeyen, onun dışında incelenen, ruhlarla ilişki kurma, gelecekten haber verme gibi olayları kapsayan (alan). *eş.* ruhötesi.

metastaz *a. Fr. hek.* organizmanın herhangi bir yerinde oluşan bir hastalığın başka bir yere sıçraması, yayılması.

metatez *a. Fr. dilb.* bir sözcük içinde birbirini izleyen iki sesbirimin yer değiştirmesi. *eş.* göçüşme.

metazori *be. Fr. Far. (uydurma bir söz) arg.* zor kullanarak ya da zor altında kalarak, zorla.

metelik *a. Fr.* **1** *esk.* eskiden kullanılmış olan, on para değerinde sikke. **2** *mec.* çok az para. **metelik etmez** *Fr. T.* hiçbir değeri yok. **metelik vermemek** *Fr. T.* değer vermemek, hiç önemsememek, umursamamak, aldırış etmemek. **meteliğe kurşun atmak** *Fr. T.* hiç parası olmamak.

meteliksiz *s. Fr. T.* hiç parası olmayan, züğürt.

meteliksizlik *a. Fr. T.* parasızlık, züğürtlük.

meteor *a. Fr. gökb.* **1** havayuvarı içinde oluşan sıcaklık değişmeleri, yel, yağmur, dolu, yıldırım gibi olaylara verilen genel ad. **2** gezegenler arasında dolaşan taş parçalarından her biri. **3** Güneş sistemine bağlı, belli bir yörüngesi olmayan, bu nedenle de havayuvarının üst katmanlarına girebilen, girdiği anda da ateş külçesine dönüşen küçük gökcismi. *eş.* akanyıldız.

meteorit *a. Fr. gökb. bkz.* **meteortaşı**. *eş.* göktaşı.

meteorolog *a. Fr.* meteoroloji uzmanı.

meteoroloji *a. Fr.* havayuvarı içinde yer alan, gerçekleşen sıcaklık değişmelerini, yel, yıldırım, yağmur, dolu gibi olayları konu alan fizik kolu. *eş.* havabilgisi, havabilim.

meteorolojik *s. Fr.* meteorolojiyle ilgili.

meteortaşı *b. a. Fr. T. gökb.* gezegenlerin arasında devinen ve zaman zaman, tümüyle gaz durumuna geçmeden yeryüzüne düşen her türlü katı cisim. *eş.* göktaşı.

metil- *Fr. kim.* içinde metil kökü bulunan bileşikleri adlandırmada kullanılan önek.

metilen *a. Fr. kim.* metanın iki hidrojen atomunu yitirmesiyle türeyen bir kök.

metilik *s. Fr. kim.* metan bileşimlerinin sıfatı.

metis *a. Fr. yaşb.* değişik cinste bitki, hayvan gibi bir canlıdan üremiş olan ve her iki ırkın özelliklerini taşıyan (bitki, hayvan, insan). *eş.* melez.

metodik *s. Fr.* metoda uygun olan. *eş.* yöntemli.

metodoloji *a. Fr.* metotları ve özellikle bunların bilimle ilgili olanlarını deneysel olarak inceleyen, yeni metotlar araştıran bilim. *eş.* yöntembilim.

metodolojik *s. Fr.* metodolojiyle ilgili. *eş.* yöntembilimsel.

metot *a. Fr.* **1** bir amaca ulaşmak için tutulan düzenli yol. **2** bilimde, belli bir sonuca erişmek için, bir plana göre izlenen sistematik yol. **3** *fels.* bir gerçeğe ulaşmak için tutulan ve konuları, düşünceleri düzenli olarak sıralama biçiminde olan, akla uygun düşünme yolu. *eş.* yöntem.

metotlu *s. Fr. T.* belli bir metoda uyularak yapılan, metodu olan, metoda uygun. *eş.* yöntemli.

metotsuz *s. Fr. T.* metoda uygun olmayan, herhangi bir metot gözetmeksizin yapılan. *eş.* yöntemsiz.

metraj *a. Fr.* **1** bir nesnenin metre olarak uzunluğu. **2** metreyle ölçme.

metrajlı *s. Fr. T.* herhangi bir metre uzunluğunda olan.

metrdotel *a. Fr.* bir otelde hizmet edenlerin, lokanta, kahvehane gibi yerlerde garsonların başı. *eş.* başgarson.

metre *a. Fr.* **1** Yer'in meridyen dairesinin kırk milyonda biri olarak kabul edilen ve simgesi [m.] olan temel uzunluk ölçüsü birimi. **2** üzerinde desimetre, santimetre ve milimetre imleri bulunan, bir metre uzunluğundaki ölçü aracı. **3** *s.* herhangi bir metre uzunluğunda olan. **metre kare** *Fr. mat.* kenarları bir metre olan bir karenin alanına eşit olan, m^2 simgesiyle gösterilen yüzey ölçü birimi. **metre küp** *Fr. mat.* kenarları bir metre olan bir küpün oylumuna eşit olan, m^3 simgesiyle gösterilen oylum ölçüsü birimi. **metre sistemi** *Fr.* metre, metre kare, metre küp, kilogram, litre gibi kökü metreye dayanan ölçü sistemi.

metres *a. Fr.* bir erkekle aralarında nikâh olmaksızın karı koca yaşamı süren kadın. **metres tutmak** *Fr. T.* (erkek için) metresi bulunmak, metresle yaşamak.

metreslik *a. Fr. T.* metres olma durumu.

metrik *s. Fr.* metreyle ve metreyi temel olarak alan ölçülerle ilgili. **metrik sistem** *Fr. bkz.* **metre sistemi**.

metro (I) *a. Fr. esk. bkz.* **metre**.

metro (II) *a. Fr. (Fransızca "métropolitain" sözcüğünün kısa biçimi)* **1** büyük kentlerde, yerin altında yapılmış, semtler arasında yolcu taşıyan yeraltı demiryolu. *eş. yeni* altulaşım. **2** yeraltı demiryolunda işleyen tren. *eş. yeni* altulaşım.

metroloji *a. Fr.* **1** ölçmeyi konu alan bilim dalı. **2** ağırlıkları ve ölçüleri konu alan kitap.

metronom *a. Fr. müz.* bir müzik parçasının hangi hızla çalınması gerektiğini gösteren araç.

metropol *a. Fr.* ekonomik ve toplumsal gelişmişlik yönünden çevresindeki yerleşim yerlerine egemen durumda olan, nüfusu çok kalabalık, içinde birkaç ilçe ve belediye bulunan, büyük ve önemli kent. *eş.* anakent.

metropolit *a. Fr.* Hıristiyanlığın Ortodoks mezhebinde, patrikten sonra gelen ve bir bölgenin din

işlerinde en yetkili makamda bulunan din adamı.

metropoliten *s. Fr.* metropole, anakente ilişkin olan.

metropolitizm *a. Fr.* büyük kentlerin, sanayi ve tüketim toplumlarının kültürü.

mezgit *a. kbd. hayb.* mezgitgillerden, Avrupa denizlerinde, Akdeniz'de ve özellikle Karadeniz'de bol bulunan, oldukça diplerde yaşamayı seven, ortalama 20-25 cm. boyunda, ince uzun gövdeli, kirli sarıyla karışık kurşuni renkli, eti hafif, beyaz ve lezzetli bir balık.

mezgitgiller *ç. a. hayb.* balıklar sınıfının kemikli balıklar takımına giren deniz ve tatlı su balıklarını içine alan bir familya.

mezit *a. ha. bkz.* **mezgit**.

mezon *a. Fr. fiz.* elektrondan ağır, protondan hafif bir atom cisimciği.

mezonlu *s. Fr. T. fiz.* yapısında mezon bulunan (atom).

mezosfer *a. Fr. gökb.* Yer'in havayuvarında, katyuvarının üzerinde, yaklaşık 60 ile 80 km. arasında bulunan, sıcaklığın azaldığı katman. *eş.* ortayuvar.

mezozoik *a. Fr. yerb.* yeryüzünün yaklaşık yüz elli milyon yıllık çağı. *eş.* ikinci çağ.

mezura *a. İt.* terzilikte ölçü almakta kullanılan, genellikle 1,5 metre uzunluğunda şerit metre. *eş.* mezür.

mezür *a. Fr. bkz.* **mezura**.

mezzosoprano *b. a. İt. müz.* **1** soprano ile kontralto arasında kadın sesi. **2** sesi böyle olan kadın sanatçı.

mızıka *a. İt.* **1** armonika. **2** bando.

mızıkacı *a. ve s. İt. T.* **1** armonika çalan (kimse). **2** bandocu.

mızıkalı *a. Ar. T. tar.* Osmanlı döneminde, sarayın müzik takımında olan kimse.

mi *a. İt. müz.* **1** gam dizisinde re ile fa arasında yer alan ses. **2** bu sesi gösteren nota imi.

miço *a. İt. bkz.* **muço**.

midi *s. Fr.* (uzunluk, irilik vb. için) orta.

midibüs *a. Fr.* küçük otobüs.

midilli *a. Yun. (Midilli Adası'nın adından) hayb.* olağandan daha küçük boyda bir at türü.

midye *a. Yun. hayb.* yassısolungaçlı yumuşakçalardan, denizlerin kayalık yerlerinde kayalara yapışık kümeler durumunda yaşayan, kavkıları birbirine eşit, eti yenilen bir hayvan.

midyeci *a. Yun. T.* midye, midye tavası ya da dolması satan kimse.

midyelik *a. Yun. T.* deniz kıyısında, midye üretmek için özel olarak hazırlanmış, midye üretilen yer.

migmatit *a. Fr. yerb.* tortul katmanlar arasına magma girmesiyle oluşan, karışık bileşimli, granite benzer bir kayaç.

migren *a. Fr. hek.* yarım baş ağrısı.

mika *a. Fr. min.* **1** püskürük ve başkalaşmış kayalar içinde bulunan, alüminyum silikatla potasyumdan oluşmuş, yapraklar durumunda ayrılabilen parlak bir mineral. **2** *s.* bu mineraldan yapılmış.

mikado *a. (Japoncadan)* **1** Japon imparatorlarına verilen san. **2** fildişi, kemik ya da tahtadan yapılmış çöplerle oynanan bir Japon oyunu.

mikalı *s. Fr. T.* içinde mika bulunan ya da mika pulcuklarına benzer pulları olan.

mikaşist *a. Fr.* küçük kuvars billurlarıyla mikadan oluşmuş, yaprak biçiminde ayrılabilen, başka-

laşıma uğramış kayaç.

miki *a. İng. (Walt Disney'in ünlü çizgi film kişisi Mickey Mouse'un adından) arg.* açık saçık film ya da dergi.

mikoloji *a. Fr. bkz.* **mantarbilim**.

mikoz *a. Fr. hek.* asalak mantarların oluşturduğu hastalık.

mikro- *Yun. (önek)* Yunanca "küçük" anlamına gelen "mikros" sözcüğünden *mikro-* biçimiyle, batı dillerinde birçok sözcüğün bileşiminde önek olarak yer almıştır. (Bu sözcüklerin bir bölüğü Türkçede de kullanılıyor, *mikrofilm, mikroorganizma* gibi. Bu önek "küçük" anlamının yanında, bir ölçü biriminin önüne geldiğinde bu biriminin değerini bir milyonla böler.)

mikroamper *a. Fr. fiz.* amperin milyonda birine eşit akım şiddet birimi.

mikrobik *s. Fr. hek.* **1** mikroplarca oluşturulan, mikroplu. **2** mikropla ilgili.

mikrobiyolog *a. Fr.* mikrobiyoloji uzmanı.

mikrobiyoloji *a. Fr.* mikropları konu alan bilim dalı.

mikroçip *a. İng.* (bilgisayarda) silikondan yapılmış çok sayıda küçük anahtarlardan oluşan elektronik devre. *eş.* yonga.

mikrodalga *b. a. Fr. T.* boyları 1 milimetreyle 1 metre arasında değişen elektromanyetik dalga.

mikrofilm *a. İng.* herhangi bir belgeyi, yayını vb.yi küçük sinema filmi gibi bir şerit üzerine çeken özel bir fotoğraf makinesiyle çekilmiş film.

mikrofizik *a. Fr.* atomu ele alan fizik.

mikrofon *a. Fr.* elektrik akımı etkisiyle sesi uzakta bulunan bir alıcı aygıta ulaştıran araç.

mikrofoncu *a. Fr. T. sin.* ve *TV.* mikrofonu, ses kaynağının yer değiştirmesine, devinimine göre yöneten kimse.

mikrofonik *s. Fr.* (ses için) mikrofona uygun düşen.

mikrokimya *a. Fr. Ar.* maddenin çok küçük nicelikleriyle uğraşan kimya dalı.

mikrokok *a. Fr.* nokta biçimli mikropların ortak adı.

mikrolit *a. Fr.* kimi taşların yapısında yer alan, ancak mikroskopla görülebilen, prizma biçiminde billurlar.

mikrometre *a. Fr.* **1** teleskop, mikroskop gibi büyük ölçüde büyütme gücü olan optik aygıtlarla incelenen nesnelerin oylumlarını ölçmede kullanılan aygıt. **2** çok küçük uzunlukları ölçmeye, incelemeye yarayan aygıt. **3** *bkz.* **mikron**.

mikrometrik *s. Fr.* mikrometreyle ilgili, mikrometreyle ölçülebilen.

mikron *a. Fr. mat.* bir metrenin milyonda biri, milimetrenin binde biri.

mikroorganizma *a. Fr.* ancak mikroskop aracılığıyla görülebilen organizma.

mikrop *a. Fr.* **1** çürümeye, mayalanmaya ya da hastalanmaya yol açan, ancak mikroskop aracılığıyla görülebilen birgözeli canlı. **2** *mec.* kendisinden kötülük ve zarar gelen kimse.

mikroplanmak *(nsz) Fr. T.* **1** mikroplu duruma gelmek. **2** *mec.* kirlenmek.

mikroplu *s. Fr. T.* **1** (hastalık için) mikropla bulaşan. **2** mikrobu olan.

mikropluk *a. Fr. mec.* mikrop² olma durumu, mikropça davranış.

mikropsuz *s. Fr. T.* mikrobu olmayan ya da mikroptan arındı-

rılmış olan, mikrobu öldürülmüş bulunan.

mikropsuzlandırmak *(-i) Fr. T.* bir şeyin mikroplarını kimyasal maddeler ya da ısı yardımıyla öldürmek. *eş.* dezenfekte etmek.

mikropsuzlaştırmak *(-i) Fr.T. bkz.* **mikropsuzlandırmak**.

mikrosefal *s.* ve *a. Fr.* yetersiz gelişme nedeniyle kafatası ve beyni küçük kalan (kimse).

mikrosinema *a. Fr. sin.* ancak mikroskopla görülebilecek nesnelerin görüntülerini film üzerinde saptamaya uğraşan sinema kolu.

mikroskobik *s. Fr. bkz.* **mikroskopik**.

mikroskop *a. Fr.* çıplak gözle görülemeyecek denli küçük nesneleri büyültüp göze görünür duruma getirmeye yarayan bir mercek düzeneği bulunan optik aygıt.

mikroskopik *s. Fr.* ancak mikroskop aracılığıyla görülebilecek denli küçük olan.

mikser *a. İng.* yumurta, süt, unla su, meyve suları vb. gibi türlü besin maddelerini karıştırmaya, çırpmaya yarayan elektrikli araç. *eş. yeni* çırpıcı.

mil (I) *a. Yun.* içinde türlü organik maddeler bulunan, genellikle killi ve koyu, yapışkan çamur.

mil (II) *a. İng.* uzunluğu, denizde 1852 metre, karada 1609 metre olarak kabul edilen bir uzunluk ölçü birimi.

mildiyu *a. İng. bitb.* emeçlerini bitkilerin yapraklarına salarak yaşayan, peronospora cinsinden asalak bir mantarın oluşturduğu, genellikle bağlarda görülen, yaprakların altında beyaz, gri ya da mor lekeler biçiminde beliren bir bitki hastalığı.

milenyum *a. Lat.* bin yıllık zaman dilimi. *eş.* binyıl.

milföy *a. Fr.* çok ince açılmış yufka ve kremayla yapılan bir tür pasta.

mili- *Fr. (önek)* bir ölçü biriminin önüne getirildiğinde bu birimi binle bölen önek.

miliamper *a. Fr.* kısaltması m A olan, amperin binde biri değerinde elektrik akımı yeğinlik ölçüsü birimi.

milibar *a. Fr.* bir barın binde biri değerinde atmosfer basıncı ölçü birimi.

miligram *a. Fr.* kısaltması mgr olan, bir gramın binde birine eşit ağırlık ölçüsü birimi.

mililitre *a. Fr.* kısaltması ml olan, bir litrenin binde birine eşit oylum ölçüsü birimi.

milim *a. Fr. ("milimetre"den kısaltma)* bir santimetrenin onda biri. **milim oynamamak** *Fr. T.* **1)** ölçüsüne tam olarak uymak. **2)** hiç kıpırdamamak, yerinden oynatılamamak. **milim şaşmamak** *Fr. T.* tam denk düşmek, ölçüsüne tam olarak uymak. **milimi milimine** *ik. be. Fr. T.* tamı tamına, tam ölçüsüne uygun olarak, tastamam, iyice.

milimetre *a. Fr.* kısaltması mm olan, metrenin binde birine, santimetrenin onda birine eşit uzunluk ölçüsü birimi.

milimetrik *s. Fr.* **1** milimetreyle ilgili olan. **2** milimetrelere bölünmüş olan.

milimikron *s. Fr. mat.* bir mikronun binde biri.

milis *a. Fr.* **1** savaş sırasında orduya yardımcı olarak görev alan halk gücü. **2** kimi ülkelerde sivil halktan oluşturulan yardımcı güvenlik gücü.

militan *s. Fr.* **1** bir düşünceye, bir görüşe, bir öğretiye bağlı olan ve onun başarı kazanmasına uğraşan, bu yolda savaşan (kimse). **2** *a.* bir

siyasal örgütün etkin üyesi.

militanca *be. Fr. T.* militana yakışır bir biçimde.

militanlaşmak *(nsz) Fr. T.* militanca davranmaya başlamak.

militanlaştırmak *(-i) Fr. T.* militan duruma gelmesini, militanlaşmasını sağlamak.

militanlık *a. Fr. T.* **1** militan olma durumu. **2** militanca davranış.

militarist *a.* ve *s. Fr.* militarizm yandaşı.

militarizm *a. Fr.* **1** bir ülkede ordu gücünün aşırı ölçüde ağır basması, ülke yönetiminde ağırlığını duyurması. **2** bütün yurt sorunlarının ancak ordu gücüyle çözülebileceğini öne süren siyasal öğreti.

militer *s. Fr.* askerlikle ilgili.

milivolt *a. Fr.* kimyasal ya da mekanik bir etkiyle oluşan elektrik gücünü ölçmeye yarayan, voltun binde birine eşit elektrik ölçüsü birimi.

milleme *a. Yun. T.* verimini artırmak için toprağa mil (I) karıştırma.

millenmek *(nsz) Yun. T.* **1** (akarsu) mil (I) getirmek. **2** (toprak) mil (I) ile dolmak, milli duruma gelmek.

milli *s. Yun. T.* mil (I) ile dolmuş olan, balçık durumunda bulunan (toprak).

milyar *s. Fr.* **1** bin tane milyonun toplamı olan sayı, bin milyon. **2** *a.* bu sayının adı. **3** *a.* bu sayının rakamla yazılmış biçimi, bu sayıyı gösteren rakam, 1.000.000.000. **4** *a.* milyar lira.

milyarder *a.* ve *s. Fr.* **1** (para olarak) bir ya da daha çok milyarı olan (kimse). **2** *mec.* çok varsıl (kimse).

milyarlarca *be. Fr. T.* birçok milyar olarak, pek çok milyar.

milyarlık *s. Fr. T.* **1** niceliği milyarla ölçülen. **2** zenginliği milyar ölçüsünde olan.

milyon *s. Fr.* **1** bin tane binin toplamı olan sayı, bin kere bin. **2** *a.* bu sayının adı. **3** *a.* bu sayıyı gösteren rakam, 1.000.000. **4** *a.* milyon lira.

milyoner *a.* ve *s. Fr.* **1** (para olarak) bir ya da daha çok milyonu olan (kimse). **2** *mec.* varsıl (kimse).

milyonlarca *be. Fr. T.* birçok milyon olarak, pek çok milyon.

milyonluk *s. Fr. T.* **1** niceliği milyonla ölçülen. **2** zenginliği milyon ölçüsünde olan (kimse).

mim *a. Fr. tiy.* oyuncunun, herhangi bir davranış ya da duyguyu yüz ve vücut devinimleriyle anlattığı, yalnızca devinimlere dayanan sözsüz oyun.

mimik *a. Fr.* **1** duyguları, düşünceleri belirtecek biçimde, yüz kaslarının kasılmasıyla bakış ve yüz çizgilerinde oluşan değişikliklerden doğan yüz anlatımının bütünü. **2** el, kol ve yüz devinimleriyle düşünceyi anlatma sanatı.

mimoza *a. Fr. bitb.* baklagillerden, yaprakları akasya yaprağına benzeyen, çiçekleri sarı, kimi türlerinde beyaz ya da menekşerengi olan, pek çok türü bulunan bir süs bitkisi.

minakop *a. Yun. hayb.* gölgebalığıgillerden, Atlantik Okyanusu'yla Akdeniz ve Karadeniz'de yaşayan, vücudu yanlardan basık olmak üzere elips biçiminde, ortalama 50 cm. olabilen, büyük, eti beyaz ve lezzetli bir balık. *eş.* gölgebalığı, taşlevreği.

mineral *a. Fr.* **1** doğada birtakım maddelerle karışık ya da bileşik olarak ve olağan sıcaklıkta katı durumda bulunan ya da kimyasal yollarla elde edilen inorganik mad-

de. **2** *s.* içinde inorganik maddeler bulunan. **mineral yağlar** *Fr. T.* mazot, neft gibi yağlara verilen ad.

mineralbilim *b. a. Fr. T.* mineralleri ve kristalleri konu alan, onların yapılarını, fiziksel ve kimyasal özelliklerini inceleyen bilim.

mineralbilimci *b. a. Fr. T.* mineralbilimle uğraşan uzman.

mineralleştirici *s.* ve *a. Fr. T.* bir madenle birleşerek onu mineral durumuna dönüştüren (madde).

mineralleştirmek *(-i) Fr. T. kim.* **1** bir metali kimyasal yollarla mineral durumuna getirmek. **2** suyu, içinde mineral maddeler eriterek, madensuyuna dönüştürmek.

mineralli *s. Fr. T. yerb.* içinde cevherler ya da mineralleşmiş tabakalar bulunan (toprak ya da kayaç).

mineralog *a. Fr. bkz.* **mineralbilimci**.

mineroloji *a. Fr. bkz.* **mineralbilim**.

mini *s. Fr.* **1** küçük. **2** (kadın için) ufak tefek ve sevimli. **3** *ha.* çocuk. **mini etek** *Fr. T.* dizkapağından yukarıda kalan, kısa etek.

minibar *a. Fr.* genellikle otel odalarında, içinde çeşitli içkiler bulunan küçük buzdolabı.

minibüs *a. Fr.* on, on iki kişi alabilen küçük otobüs.

minibüsçü *a. Fr. T.* minibüsle yolcu taşıyan, minibüs işleten kimse.

minibüsçülük *a. Fr. T.* minibüs işletme işi.

minicik *s. Fr. T.* pek küçük, çok minik.

minigolf *a. İng. sp.* küçük bir alanda oynanan golf.

minik *s. Fr. T.* küçük, ufak tefek ve sevimli.

minimal *a.* ve *s. Fr.* en aşağı, en az.

minimalist *a.* ve *s. Fr.* en az ile yetinen.

minimalizm *a. Fr.* en az ile yetinme işi.

minimetre *a. Fr.* silindir biçimindeki nesnelerin iç çaplarını ölçmekte, denetlemekte kullanılan ölçü aygıtı.

minimini *s. Fr. T.* çok küçük ve sevimli, ufacık, küçücük.

minimum *a.* ve *s. Fr.* **1** bir şey için gerekli olan en aşağı, en küçük (nicelik, derece). **2** *mat.* değişken bir niceliğin inebildiği en aşağı, en alt basamak.

mink *a. İng. bkz.* **vizon**.

minnacık *s. Fr. T.* pek küçük, küçücük, minicik, minimini.

minnoş *a. Fr. T. tkz.* küçük ve sevimli kimselere söylenen bir seslenme sözü.

minör *s. Fr.* **1** daha küçük olan. **2** *müz.* bir makamın, bir akorun, bir gamın ya da bir aralığın özelliği. **3** *müz.* majörden yarım ses daha küçük. **4** *a. fels.* ve *mant.* küçük önerme.

minüskül *s. Fr.* küçük (harf).

minyatür *a. Fr.* **1** ışık, gölge ve oylum duygusu yansıtılmayan, küçük ve çok renkli resim sanatı. **2** bu biçimde yapılmış, eski yazma kitaplarda çok güzel örnekleri görülen küçük resim. **3** *mec.* bir şeyin küçük ölçekte kopyası ya da benzeri.

minyatürcü *a. Fr. T.* minyatür yapan ressam.

minyatürcülük *a. Fr. T.* minyatür[1] sanatı.

minyatürleştirmek *(-i) mec.* boyutça küçültmek.

minyon *s. Fr.* (kadın için) küçük, ince, çıtı pıtı, sevimli, ufak tefek, zarif.

mira *a. İt.* arazi üzerinde seçilmiş bir işaret noktasının düşeyini gösteren, yön belirlemek için uzaktan

gözlenen, geometrik biçimli tahta lata.

mis *a. İng.* İngilizcede henüz ya da hiç evlenmemiş bayanlar için kullanılan san.

misel *a. Fr. kim.* koloit iyonlarında, molekül yığılması nedeniyle oluşan ve tek başına koloidin bütün özelliğini taşıdığı kabul edilen bölüm.

misina *a. İt.* **1** sentetik bir hammaddeden tek kat çekilmiş, değişik kalınlıkta iplik. **2** balıkçıların olta ipi olarak kullandıkları, kıldan, ipekten ya da naylondan iplik.

misis *a. İng.* İngilizcede evlenmiş kadınlar için kullanılan bir san.

misket (I) *s. Fr.* **1** hoş kokulu meyveleri nitelemek için kullanılır; örneğin misket armudu, misket üzümü gibi. **2** misket üzümünden yapılan şarap. **misket armudu** *Fr. Far.* güzel kokulu bir armut. **misket üzümü** *Fr. T.* güzel kokulu bir üzüm.

misket (II) *a. Fr.* **1** bombaların ve şarapnallerin içinde bulunan kurşun ya da demir tanelerinin adı. **2** oyun oynanan bilye. **misket oyunu** *Fr. T.* bilyelerle oynanan bir çocuk oyunu.

mister *a. İng.* İngilizcede bay, bey.

mistik *s. Fr.* **1** mistisizm yandaşı. *eş.* gizemci. **2** mistisizmle ilgili. *eş.* gizemsel.

mistisizm *a. Fr. fels.* aklın erişemediği, kavrayamadığı, yeterli olmadığı alanlarda ve özellikle de Tanrı kavramında, gerçeğe gönül yoluyla ya da istenç zorlayışıyla ulaşılabileceğini öne süren felsefe ve din öğretisi. *eş.* gizemcilik, tasavvuf.

misyon *a. Fr.* **1** bir kimseye ya da bir kurula verilen özel görev. **2** bilimsel, diplomatik ya da dinsel bir görev yüklenmiş kimselerin tümü. **3** misyoner örgütü.

misyoner *a. Fr.* **1** Hıristiyan olmayan toplumlarda bu dini yaymaya çalışan, bununla görevli kimse. **2** *mec.* kendini bir ülküye adayan, bunu gerçekleştirmeye çalışan kimse.

misyonerlik *a. Fr. T.* **1** misyoner olma durumu. **2** misyonerin görevi. **3** Hıristiyan olmayan ülkelerde bu dini yayma amacını güden kurum.

mit *a. Fr.* kuşaktan kuşağa yayılan, toplumun düş gücü etkisiyle zamanla biçim değiştiren, tanrılar, tanrıçalar, evrenin doğuşu vb.yle ilgili, imgesel, alegorik bir anlatımı olan halk öyküsü. *eş.* efsane, söylence, mitos.

miting *a. İng.* bir olaya dikkati çekmek, bir durumu protesto etmek, bir konuyu dile getirmek gibi bir gösteri amacıyla düzenlenmiş, herkesin katılabileceği açık hava toplantısı. **miting yapmak** *İng. T.* gösteri amacıyla açık hava toplantısı düzenlemek.

mitingçi *a. İng. T.* miting düzenleyen ya da mitinge katılan kimse.

mitleşmek *(nsz)Fr. T.* mit durumuna gelmek. *eş.* söylenceleşmek.

mitleştirilmek *(nsz)Fr. T.* mit durumuna getirilmek. *eş.* söylenceleştirilmek.

mitleştirmek *(-i) Fr. T.* mit durumuna getirmek. *eş.* söylenceleştirmek.

mitoloji *a. Fr.* **1** mitleri konu alan, doğuşlarını araştıran, anlamlarını inceleyen yorumlayan bilim. *eş.* söylencebilim. **2** bir ulusla, bir dinle, özellikle Yunan ve Latin uygarlığıyla ilgili mitlerin, söylencelerin tümü.

mitolojik *s. Fr.* mitolojiyle ilgili olan. *eş.* söylencesel.

mitoman *s. Fr. ruhb.* yalan söyle-

meyi, imgeleminde oluşturduklarını gerçekmiş gibi anlatmayı hastalık durumuna getirmiş olan (kimse).

mitomani *a. Fr. ruhb.* **1** kişinin, ruhsal nedenlerle, gerçekleri çarpıtmayı, değiştirmeyi hastalık durumuna getirmesi. **2** imgelemde yaşanan olağanüstü serüvenleri gerçekmişçesine anlatma tutkusu.

mitos *a. Yun. bkz.* **mit**.

mitoz *a. Yun. bkz.* **karyokinez**.

mitral *s. Fr. gövb.* yüreğin sol kulakçıkla sol karıncık arasını kapayan (kapakçık). **mitral darlığı** *Fr. T. hek.* mitral kapakçığının iki parçasının az çok birbirine kaynayarak kanın kulakçıktan karıncığa geçişini zorlaştırması. **mitral gözeler** *Fr. T. gövb.* beyinde koku lobu içinde bulunan sinir gözeleri. **mitral kapakçığı** *Fr. T. gövb.* sol kulakçıkla sol karıncık arasında kanın akışını düzenleyen ve iki parçadan oluşan kapak. **mitral yetersizlik** (ya da **yetersizliği**) *Fr. T. hek.* karıncığın büzülmesi sırasında kanın kulakçığa geri gelmesine yol açan mitral bozukluk.

mitralyöz *a. Fr.* makineli tüfek. **mitralyöz gibi** *Fr. T.* (konuşma için) çok çabuk, çok hızlı, ara vermeksizin, çabuk çabuk.

miyaz *a. Fr.* sinek kurtçuklarının insanda ve hayvanlarda ortaya çıkardığı bozukluk.

miyokart *a. Fr. gövb.* yürek kası.

miyom *a. Fr. hek.* kas dokularında ortaya çıkan, çoğunlukla kadınların dölyatağında oluşan ur.

miyop *s.* ve *a. Fr.* **1** *hek.* nesnelerin görüntüleri ağtabakanın ön tarafında kaldığı için, uzağı iyi göremeyen (göz). **2** gözleri böyle olan (kimse). **3** *mec.* geleceği göremeyen (kimse).

miyoplaşmak *(nsz) Fr. T.* **1** (göz) miyop duruma gelmek. **2** *mec.* (kişi) ileriyi göremez olmak, gelecekte olacakları görememek.

miyopluk *a. Fr. T.* miyop olma durumu.

miyosen *a. Fr.* **1** *yerb.* üçüncü zamanın memelilerin ve maymunların gelişmiş olduğu dönemi. **2** bu dönemde çökelmiş olan katmanlar. **3** *s.* bu döneme değgin olan.

miza *a. İt.* kumarda ortaya konulan para.

mizana *a. İt. den.* üç ya da daha çok direği olan yelkenli gemilerde arka direk.

mizanpaj *a. Fr.* (gazete, dergi, kitap gibi yayınlarda) sayfa düzeni.

mizanpili *a. Fr.* ıslak saçın bigudilerle sarılıp saç kurutma makinesiyle kurutulduktan sonra dalgalı kalacak biçimde yapılan saç tuvaleti.

mizansen *a. Fr.* **1** *tiy.* yönetmenin, bir oyunu anlamlı ve uyumlu bir biçimde sahneye koyma çalışmalarının tümü. **2** *mec.* bir durumu olduğundan değişik göstermek ereğini güden düzenleme.

mizantrop *s. Fr.* toplumdan, insandan kaçan (kimse).

mnemotekni *a. Fr.* birtakım çağrışımlardan yararlanarak, türlü alıştırmalar yaparak belleği geliştirme yöntemi.

mobil *s. Fr.* taşınabilir olan, devinen, devingen.

mobilet *a. Fr. (bir motosiklet markasından) ha.* küçük motosiklet.

mobilya *a. İt.* oturulan, yemek yenilen, çalışılan ve yatılan yerlerin döşenmesine yarayan taşınabilir eşyanın ortak adı.

mobilyacı *a. İt. T.* **1** mobilya yapan ya da satan kimse. **2** mobilya yapılan yer ya da mobilya satılan

dükkân.

mobilyacılık *a. İt. T.* mobilya yapma ya da satma işi.

mobilyalı *s. İt. T.* içinde mobilya bulunan, mobilyası olan, döşenmiş.

mobilyasız *s. İt. T.* içinde mobilya bulunmayan, mobilyası olmayan, döşenmemiş.

moda *a. İt.* **1** süslenme özentisi ya da değişiklik gereksinimiyle toplum yaşamına giren geçici yenilik. **2** belirli bir süre bir şeye karşı toplumca gösterilen aşırı, yaygın düşkünlük. **3** *s.* geçici yeniliğe ve toplumun geçici beğenisine uygun olan. **moda olmak** *İt. T.* (bir şey) yaygın duruma gelmek, toplumca yaygın olarak izlenmek, kullanılmak vb. **modası geçmek** *İt. T.* **1)** moda olmaktan çıkmak. **2)** *mec.* önemini yitirmek, tutulmaz olmak, eskimek.

modacı *a. İt. T.* moda işleriyle uğraşan, moda yaratan kimse.

modaevi *b. a. İt. T.* son modaya uygun giysilerin yapıldığı, tanıtıldığı ve satıldığı yer.

modalaşmak *(nsz) İt. T.* moda durumuna gelmek, moda olmak.

modalaştırmak *(-i) İt. T.* modalaşmasına yol açmak, modalaşmasını sağlamak.

model *a. Fr.* **1** (nakış, örgü vb. için) benzeri yapılmak üzere göz önüne alınan, kendisine bakılarak benzeri yapılan şey. *eş.* örnek. **2** bir özelliği olan nesne ya da kişi. **3** ressam, yontucu, fotoğrafçı gibi bir sanatçıya poz veren kimse. **4** manken[2]. **5** (giyside) biçim. **6** giysi vb. örneklerini içinde toplayan dergi, moda dergisi. **7** (otomobil vb.de) tip. **8** benzer, örnek. **9** örnek alınmaya değer şey ya da kimse. **model değiştirmek** *Fr. T. arg.* (sürücü) kaza yaparak arabasının kaportasında hasara yol açmak.

modelaj *a. Fr.* (resim ve yontuda) konuya, nesneye oylum duygusu ve biçim verme işi. *eş.* oylumlama.

modelci *a. Fr. T.* model, örnek hazırlayan sanatçı.

modelcilik *a. Fr. T.* model yapma sanatı.

modellik *a. Fr. T.* modelin[3,4] yaptığı iş ya da modelin mesleği.

modem *a. Fr. ("modulateur" ve "demodulateur" sözcüklerinden)* uzak yerlerdeki bilgisayarlar arasındaki bilgi iletişimini telefon hattı aracılığıyla sağlayan aygıt.

moderato *be. İt. müz.* **1** tek başına kullanıldığında orta hızda bir tempoyu belirtir, parçanın orta hızda çalınacağını ya da söyleneceğini gösterir. **2** başka bir terimle birlikte kullanıldığında o terimin anlattığı temponun biraz yavaşlatılması gerektiğini belirtir.

modern *s. Fr.* **1** içinde yaşanılan çağa, günlere uygun. *eş.* çağcıl. **2** yeni. **modern mantık** *Fr. Ar.* kavramları sözcüklerle değil göstergelerle göstererek işlem yapan, matematiğe dayalı mantık. **modern matematik** *Fr.* mantığa ve simgelere dayalı matematik.

modernist *s. Fr.* modern olanı benimseyen. *eş.* çağcıl.

modernizasyon *a. Fr.* yenileştirme, çağcıllaştırma işi.

modernize *s. Fr.* çağcıl duruma getirilmiş, yenileştirilmiş. **modernize etmek** *Fr. T.* çağın gerçeklerine, gidişine uymasını sağlamak. *eş.* çağcıllaştırmak.

modernizm *a. Fr.* içinde yaşanılan çağa uygun olma durumu. *eş.* çağcıllık.

modernleşmek *(nsz) Fr. T.* modern bir duruma gelmek. *eş.* çağcıllaşmak.

modernleştirilmek *(nsz) Fr. T.*

modern bir duruma getirilmek. *eş.* çağcıllaştırılmak.

modernleştirmek *(-i) Fr. T.* modern bir duruma gelmesini sağlamak. *eş.* çağcıllaştırmak.

modernlik *a. Fr. T.* içinde yaşanılan çağa uygun olma durumu. *eş.* çağcıllık.

modifikasyon *a. Fr. yaşb.* herhangi bir canlıda, dış etkilerle ortaya çıkabilen, soyaçekimsel olmayan değişiklik. *eş.* değişke.

modistra *a. İt.* kadın terzi.

modül *a. Fr.* **1** *mim.* bir mimarlık yapıtında, yapının çeşitli bölümleri arasında orantı sağlamak için kullanılan ölçü birimi. **2** *fiz.* herhangi bir mekanik özelliği belirten katsayı. **3** bir uzay taşıtının bütünlüğü içinde yer alan bağımsız bölüm.

modülasyon *a. Fr.* **1** bir sesin çeşitli doğrultularda yayılması olayında görülen yeğinlik, vurgu, ton değişimlerinden her biri. **2** *fiz.* bir dalganın genlik, evre ve sıklığının bir yasaya göre zaman içinde farklılaşması. **3** *fiz.* iletilecek imi yüksek frekanslı taşıyıcı akıma sokmayı sağlayan yöntem. **4** *müz.* bir tondan başka bir tona geçiş. **5** *mim.* yapıyı oluşturan çeşitli öğelerde boyutların ortak bir ölçünün tam katları olmasını sağlayan ilke.

modüler *s. Fr. mim.* belli bir modüle dayanarak gerçekleştirilmiş olan (tasarım, yapı).

moher *a. Ing.* **1** çok beyaz ve uzun bir yün türü. *eş.* tiftik. **2** *s.* bu yünden dokunmuş olan.

mokasen *a. Fr. (Kızılderili bir oymağın dilinden)* **1** Kuzey Amerika'da yaşayan Kızılderililerin giydiği, deriden yapılmış tek parça ayakkabı. **2** yumuşak derili, kısa ökçeli, bağsız ayakkabı.

mola *a. İt.* **1** bir yolculuk, gezinti ya da işte, dinlenmek için verilen ara, uzunca duraklama. **2** *den.* bir halatı koyvermek için verilen buyruk. **3** *den.* gergin olmayan bir halatın ortasındaki bolluk. **4** *sp.* (uçantop ve sepettopunda) takımların oyun sırasında aldıkları birer dakikalık dinlenme süresi. **mola etmek** *İt. T. den.* gergin bir halatı koyvermek. **mola taşı** *İt. T.* hamalların sırtlarındaki yükü dayayarak dinlenebilmeleri için sokak kenarlarına konulmuş yüksekçe taş. **mola vermek** *İt. T.* uzun süren bir yolculukta, yürüyüşte ya da çalışmada, dinlenmek için bir süre ara vermek, bir süre durup, oturup dinlenmek.

molas *a. Fr. yerb.* içinde karbon bulunan kumtaşı.

molekül *a. Fr. kim.* **1** elementleri ya da bileşikleri oluşturan ve onların özgül niteliklerini taşıyan en küçük birim. **2** (fiziksel kimyada) bir atomda bulunan ya da birkaç atomun birleşmesiyle oluşan, birkaç çekirdekli ya da elektronlu yapı. **3** *mec.* bir bütünün en küçük parçası, en küçük öğe.

moleküler *s. Fr.* molekülle ilgili, molekülle değgin.

molibden *a. Fr. kim.* simgesi Mo, atom sayısı 42, atom ağırlığı 95,94, yoğunluğu 10,2 olan, gümüş aklığında, kromla benzerlikler gösteren, kırılgan, çelik alaşımlarına giren bir element.

molibdin *a. Fr. min.* doğada ancak biçimlenmemiş olarak, soluk sarı renkte ve ipek parlaklığında toz ya da lifli kütleler durumunda bulunan, doğal molibden oksit.

molotofkokteyli *b. a. (eski Sovyetler Birliği siyasa adamlarından V. Mihayloviç Molotov'un adından)* bir şişeye benzin, makineyağı, deterjan ya da rendelenmiş sabun dol-

durularak oluşturulan, fitilli bir tür yangın bombası.

moloz *a. Yun.* **1** genellikle yapılardan atılan, taş kırıntıları, toprak ve kireç vb.den oluşan döküntü. **2** *mec.* hiçbir işe yaramaz, değersiz şey ya da kimse.

molozlamak *(nsz) Yun. T. arg. bkz.* **molozlaşmak.**

molozlaşmak *(nsz) Yun. T. arg.* değeri düşmek, işe yaramaz olmak, yaşlanmak.

molozlu *s. Yun. T.* içinde moloz' bulunan (yer).

molozluk *a. Yun. T.* **1** molozla dolu toprak yığını. **2** *mec.* işe yaramaz olma durumu, değersizlik.

moment *a. Al. fiz.* kuvvetin, bir cismi, bir nokta ya da eksen çevresinde döndürme etkisini belirleyen vektör niceliği.

monad *a. Fr. fels. bkz.* **monat.**

monadizm *a. Fr. fels. bkz.* **monatçılık.**

monarşi *a. Fr. topb.* siyasal gücün bir tek kişinin elinde bulunduğu veyönetimin genellikle kalıt yoluyla aile bireylerine geçtiği devlet biçimi. *eş. yeni* tekerklik.

monarşist *a.* ve *s. Fr. topb.* monarşiyi savunan, monarşi yandaşı (kimse, görüş). *eş. yeni* tekerkçi.

monarşizm *a. Fr. topb.* monarşi yandaşlarının siyasal öğretisi. *eş. yeni* tekerkçilik.

monat *a. Fr. fels.* **1** (Eski Yunan felsefesinde) bölünemez, parçalanamaz birlik. **2** (filozof Leibniz'e göre) artık bölünemez bir birlik olan sonsuz sayıdaki tözlerin her biri.

monatçı *a.* ve *s. Fr. T. fels.* monatçılık yandaşı (kimse, düşünce).

monatçılık *a. Fr. T. fels.* evrenin monatlardan oluştuğunu öne süren Alman felsefecisi G. Wilhelm Leibniz'in öğretisi.

monden *s. Fr.* **1** toplum yaşamıyla ilgili. **2** yüksek sosyete yaşamını seven, zevk ve eğlenceye düşkün (kimse).

monem *a. Fr. dil.* sözcüklere dilbilgisel bakımdan biçim veren, çoğu ek durumundaki dilsel öğe, dilde en küçük anlamlı birim. *eş.* biçimbirim.

moneter *s. İng.* para ile ilgili, parasal.

mongolizm *a. Fr. hek.* ve *ruhb.* çekik gözlü, yarık dilli, basık kafalı ve yumuşak kemikli bir yapıyla birlikte görülen doğal geri zekâlılık.

monist *a. Fr. fels.* monizmi benimseyen. *eş.* birci, tekçi.

monistik *s. Fr.* tek bir öğeden oluşan, tek olan. *eş.* tekçi, tekçil.

monitör *a. Fr.* **1** (her türlü çalışmalarda, özellikle sporda) yetiştirici. **2** *fiz.* ses dalgası iletiminde, iletimi kesmeden ve bozmadan niteliğini denetleyen düzenek. **3** *fiz.* ışınım yeğinlik düzeyini algılayıp ölçen aygıt. **4** televizyon yayımcılığında görüntüyle sesin eşlenmesi, görüntü seçimini gerçekleştirme, görüntüyü yayımlama gibi işlerin denetlenmesinde kullanılan aygıt. **5** (bilgisayarda) görüntü sinyalini görüntüye çeviren, ekranında görüntünün oluştuğu aygıt, bilgisayarın bir televizyon aygıtına benzeyen bölümü.

monizm *a. Fr. fels.* **1** evrenin ve bütün evrensel varlıkların temelini ruh ya da madde gibi tek bir öğede bulan ve bütün ötekilerin bundan türemiş olduğunu söyleyen, Tanrı'nın evrenle özdeşliğini öne süren dünya görüşü. **2** gerçeğin bölünmez bir bütün olduğuna, bağımsız parçaları bulunmadığına inanan öğreti. *eş.* bircilik, tekçilik.

mono- *Yun. (önek)* Yunanca "monos" [yalnız, tek] sözcüğün-

den alınmış ve batı dillerinde birçok sözcüğün bileşimine önek olarak girmiş olan bir sözcük. (Türkçeye batı dillerinden girmiş bulunan birçok sözcükte, özellikle terimlerde bu anlamıyla yer almıştır.)

monoblok *s. Fr.* tek bir parçadan oluşan (nesne). *eş. yeni* tekgövde.

monogam *s. Yun. topb.* tek karısı ya da kocası olan (kimse). *eş.* tekeşli.

monogami *a. Fr. topb.* kadının ya da erkeğin, karşı cinsten yalnız bir tek kişiyle evlenmesini onaylayan, birden çok kadınla ya da erkekle evlenmeyi yasaklayan evlilik biçimi. *eş.* tekeşlilik.

monografi *a. Fr. yaz.* ünlü bir kimsenin yaşamını, bir yazarın, sanatçının yaşamını ve yapıtlarını ya da herhangi bir alanda tek bir konuyu ele alan ve onu özgün bir görüşle inceleyen uzunca inceleme yazısı. *eş.* tekyazı.

monokl *a. Fr.* tek gözde, kaş kemerinin altına sıkıştırılarak kullanılan gözlük camı.

monokrom *s. Fr.* tek renkten oluşan, tek renkli.

monoksit *a. Fr. kim.* molekülünde bir tek oksijen atomu bulunan oksit.

monolog *a. Fr.* **1** *tiy.* bir oyunda, kişilerden birinin sahnede yalnız kaldığında kendi kendine yaptığı, duygularını, niyetlerini açığa vuran konuşma. *eş.* söyleni. **2** *tiy.* dinleyicilere bir kişinin anlattığı, genellikle güldürücü olay. **3** *mec.* bir kimsenin, yanındakilere konuşma fırsatı vermeksizin yaptığı konuşma.

monopol *a. Fr.* bir malın tek bir kuruluşça üretilmesi, tek bir elden dağıtılması, satılması durumu. *eş.* tekel.

monopolist *a.* ve *s. Fr.* monopol oluşturan, monopol yandaşı. *eş.* tekelci.

monopolizm *a. Fr.* monopol oluşturma siyasası *eş.* tekelci anamalcılık.

monotayp *a. İng. bkz.* **monotip**.

monoteist *a. Fr. fels.* monoteizmi benimsemiş olan. *eş.* tektanrıcı.

monoteizm *a. Fr. fels.* evreni yaratıp yöneten, her şeye gücü yeten tek bir Tanrı bulunduğuna inanma ve ona tapma yolu. *eş.* tektanrıcılık.

monotip *a. Fr.* harfleri ayrı ayrı döken dizgi makinesi. *eş. yeni* tekdizer.

monoton *s. Fr.* **1** hep aynı biçimde sürüp giden. **2** *be.* hep aynı biçimde sürerek, yinelenerek, değişmeyerek. *eş.* tekdüze.

monotonlaşmak *(nsz) Fr. T.* hep aynı biçimde sürüp gitmek, tekdüze bir duruma gelmek. *eş.* tekdüzeleşmek.

monotonlaştırmak *(-i) Fr. T.* hep aynı biçimde kalmasını, böylece sürüp gitmesini sağlamak, tekdüze bir duruma getirmek. *eş.* tekdüzeleştirmek.

monotonlaştırılmak *(nsz) Fr. T.* tekdüze bir duruma getirilmek, tekdüzeleşmesi sağlanmak. *eş.* tekdüzeleştirilmek.

monotonluk *Fr. T.* hep aynı biçimde sürüp gitme işi. *eş.* tekdüzelik.

monsenyör *a. Fr.* **1** *esk.* Hıristiyan prenslerine verilen san. **2** (Hıristiyanlıkta) yüksek aşamalı din adamlarına verilen san.

mont *a. İng. (İngiliz generali Montgomery'nin adından)* Türkiye'de önceleri montgomeri de denilen, belin biraz üstünde kalan, uzun ya da kısa kollu, yakalı ya da yakasız olabilen, genellikle fermuarla kapanan bir tür ceket.

montafon *a. Al. (Avusturya'nın Montafon bölgesinin adından)* anayurdu Avusturya olan, süt verimi yüksek bir sığır ırkı.

montaj *a. Fr.* **1** parçaları takıp birleştirerek bir bütünü oluşturma işi. **2** *sin.* ve *TV.* bir filmin çevrilişi sırasında elde edilen çekimleri uyumlu bir yolda birleştirme sanatı. *eş.* kurgu.

montajcı *a. Fr. T.* montaj işini yapan kimse. *eş.* kurgucu.

monte etmek *(-i) Fr. T.* bir bütünü oluşturmak için onun parçalarını takıp birleştirmek. *eş.* kurmak, kurgulamak.

montör *a. Fr.* montaj yapan kimse.

moral *a. Fr.* insanın güçlüklere, tehlikelere vb. dayanabilme gücü, yürek gücü, ruhsal güç, iç güç. *eş. yeni* içgücü. **moral eğitimi** *Fr. T.* morali güçlendirme. **moral vermek** *Fr. T.* bir kimsenin ruhsal direnme gücünü artırmak, bir kimseyi desteklemek, yüreklendirmek. **morali bozulmak** *Fr. T.* **1)** içsel, ruhsal direnme gücü azalmak, sarsılmak. **2)** *ha.* sinirlenmek. **(birinin) moralini bozmak** *Fr. T.* **1)** (bir kimsenin) içsel, ruhsal direnme gücünü azaltmak, sarsmak. **2)** *ha.* (bir kimseyi) sinirlendirmek.

moralist *a. Fr.* moralizmi benimseyen. *eş.* törelci.

moralizm *a. Fr. felsf.* morali, ahlakı tek değer olarak gören öğreti. *eş.* törelcilik, törecilik.

moralman *be. Fr.* moral olarak, moral bakımından, içsel, ruhsal yönden.

moratoryum *a. Fr.* **1** bir ülkede, savaş durumu ya da benzeri olağanüstü dönemlerde, devletin ödeme süresi gelmiş borçlarını yasayla ertelemesi. **2** *tic.* borçlunun, borcunu ödeyemeyecek durumda olduğunu bildirerek, alacaklıya ödeme planı önermesi.

moren *a. Fr. coğr.* ve *yerb.* buzulların kayalardan kopararak sürükleyip biriktirdikleri, üzerleri genellikle çizikli, pırıltılı taş. *eş.* buzultaş.

morfem *a. Fr. dil.* sözcüklere dilbilgisi yönünden biçim veren, çoğu ek durumunda bulunan, dilde en küçük anlamlı birim. *eş.* biçimbirim.

morfin *a. Fr.* afyondan elde edilen, safken beyaz ve billursu bir toz durumunda bulunan, uyuşturucu özelliği olan önemli bir alkaloit. **morfin atmak** *Fr. T. arg.* laf dokundurmak.

morfinlenmek *(nsz) Fr. T.* morfinle uyuşturulmak.

morfinman *s. Fr.* uyuşturucu olarak morfin kullanma alışkanlığı olan (kimse).

morfinmanlık *a. Fr. T.* morfin kullanma alışkanlığı.

morfoloji *a. Fr. dilb.* sözcüklerin kök, gövde ve eklerinin yapısını, türeme yollarını, çekim biçimlerini konu alan dilbilgisi dalı. *eş.* yapıbilim.

morfolojik *s. Fr.* morfolojiyle ilgili. *eş.* yapıbilimsel.

morg *a. Fr.* **1** hastanelerde, ölülerin konulduğu, bekletildiği, soğuk hava deposu gibi yer. **2** savcılıkça kovuşturmayı gerektiren olaylar sonucu ya da birdenbire ve kuşkulu biçimdeki ölümlerde, ölüm nedeninin saptanması ve ölünün kimliğinin belirlenmesi için otopsi yapılan resmi yer. **morg raporu** *Fr.* ölülerin incelenmesinden ve otopsisinden sonra düzenlenen rapor. **morga kaldırma** *Fr. T.* ölülerin incelenmek ve otopsi için morga[2] götürülmesi.

morina *a. İng. hayb.* mezgitgillerden, soğuk denizlerde, özellikle

kuzey denizlerinde yaşayan, boyu iki metreyi bulabilen, karaciğerinden balık yağı elde edilen, eti yenilen bir balık.

mors (I) *a. İng. (bulucusu Amerikalı ressam Samuel F. Morse'un adından)* **1** telgraf haberleşmesinde kullanılan, nokta ve çizgiden oluşan bir abecesi bulunan telgraf sistemi. **2** bu imleri almaya ve göndermeye yarayan aygıt. **mors alfabesi** *İng. Fr.* telgraf haberleşmesinde kullanılan, nokta ve çizgilerden oluşan abece.

mors (II) *a. Fr. hayb.* morsgillerden, Atlantik Okyanusu'nun kuzey bölümünde yaşayan, yaklaşık 4 metre boyunda, derisi, dişi ve yağı için avlanan memeli bir hayvan.

morsgiller *ç. a. Fr. T. hayb.* memeliler sınıfının yüzgeçayaklılar alttakımına giren bir familya.

mort *a.* ve *s. İt. arg.* ölü, ölmüş. **mort etmek** *İt. T. arg.* (birini) öldürmek. **mort** (ya da **morto**) **olmak** *İt. T. arg.* ölmek.

mortlamak *(nsz) İt. T. arg.* ölmek.

mortlatmak *(-i) İt. T. arg.* **1** ölmesine yol açmak ya da öldürmek. **2** kumarda bütün parasını alarak yenmek, beş parasız bırakmak.

morto *a. İt. arg.* ölü. **mortoyu çekmek** *İt. T. arg.* ölmek.

mortocu *a. İt. T.* **1** (Hıristiyanlarda) cenaze işleriyle uğraşan kimse, cenaze kaldırıcı. **2** *mec.* (Hıristiyanlarda) cenazelerde okuduğu dualar için aldığı paralarla geçimini sağlayan kimse. **3** *arg.* papaz ya da imam.

mortu *a. İt. T. arg. bkz.* **mort, morto. mortuyu çekmek** *İt. T. arg. bkz.* **mortoyu çekmek.**

mortucu *a. İt. T. arg. bkz.* **mortocu.**

moruk *a. Erm. arg.* **1** yaşı oldukça ilerlemiş erkek, yaşlı, ihtiyar erkek. **2** (gençler için) yaşlı ana, baba ya da her ikisi.

moruklamak *(nsz) Erm. T. arg. bkz.* **moruklaşmak.**

moruklaşmak *(nsz) Erm. T. arg.* yaşı çok ilerlemek, iyice yaşlanmak.

morula *a. Lat. yaşb.* yumurta gözesinin embriyon oluşurken gelişerek aldığı ilk biçim.

moskof *a.* ve *s. (halkın Ruslar için kullandığı Moskof özel adından) ha.* acımasız, zalim (kimse).

Moskof *ö. a. ha. esk.* Rus.

moskofcamı *b. a. (halkın Ruslar için kullandığı Moskof özel adından) min.* ak renkli mika.

moskofluk *a. (halkın Ruslar için kullandığı Moskof özel adından) ha.* **1** moskof olma durumu, acımasızlık, zalimlik. **2** *mec.* acımasızca davranış.

moskoftoprağı *b. a. (halkın Ruslar için kullandığı Moskof özel adından)* maden parlatmak için kullanılan, sarı renkte ve gevrek bir taş.

mostra *a. İt.* **1** bir şeyden örnek olarak göstermeye yarayan parça, örnek. **2** *arg.* kişinin dış görünüşü. **mostra olmak** *İt. T. arg.* kendini gülünç duruma düşürmek. **mostrasına bakmak** *İt. T. arg.* (bir şeyin) en ağırıyla, en sertiyle, tam bir örneğiyle karşılaşmak. **mostrasını bozmak** *İt. T. arg.* (birini) küçültücü bir davranışta bulunmak ya da dövmek, hırpalamak. **mostrayı bozmak** *İt. T. arg.* dış görünümünü, giyim kuşamını, gösterişini yitirmek.

mostralık *a. İt. T.* **1** bir şeyden örnek olarak göstermek üzere seçilen şey, örnek. **2** *arg.* benzerlerinden daha iyi, daha güzel görünen nesne ya da kimse. **3** *arg.* kötü ya da yersiz davranışlarıyla göze batan kimse.

motamot *s.* ve *be. Fr.* (bir sözü vb. aktarma, iletme, çevirme için) olduğu gibi, sözcüğü sözcüğüne.

motel *a. Fr. (Fransızca "moteur" ve "hotel" sözcüklerinden)* genellikle işlek karayolları üzerinde bulunan, motorlu taşıtlarla ya da taşıtlarıyla yolculuk edenlerin arabalarını güvenlik içinde park etmelerine olanak veren, barınma, yeme içme vb. gereksinimlerini karşılayan küçük otel.

motelci *a. Fr. T.* motel işleten kimse.

motelcilik *a. Fr. T.* motel işletme işi.

motif *a. Fr.* **1** kendi başlarına bir bütün, bir birlik olan ve yan yana gelince bir bezek, süs oluşturan süsleme öğelerinden her biri. *eş.* örge. **2** bir yapıtta sık sık yinelenen süsleyici öğe. **3** *müz.* bestenin bir parçasına türlü yönlerden birlik sağlayan belirleyici küçük bir birim.

motifli *s. Fr. T.* motifi olan, motiflerle bezenmiş.

motivasyon *a. Fr. ruhb.* **1** kişinin, eylemin yönünü, gücünü ve öncelik sırasını belirleyen iç ya da dış dürtülerin etkisiyle eyleme geçmesi. **2** canlıda, eyleme ya da öğrenime geçme yönsemesi. *eş.* güdülenme.

motive *a. Fr.* "eyleme geçirmek" anlamındaki motive etmek sözünde geçer. *eş.* güdülemek.

moto- *a. Fr.* motor sözcüğünün kısaltılmışı olarak kimi sözcüklerde önek gibi yer alır; örneğin mototren, motopomp gibi.

motokros *a. Ing. sp.* belli kuralları olan, belli ve çok uzun bir yolda dağ, çukur, ırmak vb. aşılarak yapılan motosiklet yarışı.

motopomp *a. Fr.* motorlu tulumba.

motor *a. Fr.* **1** herhangi bir enerji türünü makine enerjisine dönüştüren aygıt. **2** akaryakıt motoruyla işleyen küçük deniz taşıtı. **3** *ha.* motosiklet. **4** *ha.* traktör. **5** *arg.* orospu.

motorbot *b. a. İng.* motorla çalışan küçük deniz taşıtı.

motorcu *a. Fr. T.* motor[2] işleten kimse.

motorculuk *a. Fr. T.* motor[2] işletme işi.

motorin *a. Fr.* kimi motorlu taşıtları çalıştırmada kullanılan, petrol ürünlerinden bir akaryakıt.

motorize *s. Fr. ask.* motorlu taşıtlarla donatılmış (kıta ya da birlik).

motorlu *s. Fr. T.* motorla çalışan, motoru olan. **motorlu taşıt** *Fr. T.* iki ya da daha çok dingilli, motor gücüyle yürüyen, karayollarında insan ya da yük taşımada vb. kullanılan araçların genel adı.

motorsuz *s. Fr. T.* motoru olmayan.

motoryağı *b. a. Fr. T.* motorlarda sürtünmeyi azaltarak aşınmayı önlemeye yarayan bir tür yağ.

motosiklet *a. Fr.* motor silindirinin oylumu 125 santimetre küpten büyük olan, iki tekerlekli motorlu taşıt.

mototren *a. Fr.* akaryakıtla ya da elektrikle çalışan bir motorla yol alan, yolcu taşımada kullanılan demiryolu taşıtı.

motris *a. Fr.* birkaç arabalı bir katarda elektrik motoru ya da patlamalı motorla çalışan ve katardaki arabaları çeken taşıt.

mozaik *a. Fr.* **1** türlü renklerde ve küçük küp biçiminde mermer, taş ya da pişmiş toprak parçalarının yan yana getirilip yapıştırılması yoluyla yapılan resim ya da süsleme işi. **2** bu iş için kullanılan renkli parçalar. *eş. yeni* silmetaş. **3**

ince kum, çimento ve küçük mermer parçalarından oluşan karışımla yapılan döşeme vb. sıvası. **4** çiçek ve yaprakların türlü biçimler oluşturacak biçimde düzenlendiği bahçe bölümü. **5** tatlı bisküvi parçalarıyla yapılan kakaolu pasta. **6** *s.* çimento içine küçük mermer parçaları konulup dondurularak yapılan (döşeme, merdiven vb.). *eş. yeni* silmetaş.

mozaikçi *a. Fr. T.* **1** mozaik[2] yapan ya da satan kimse. *eş. yeni* silmetaşçı. **2** yapılarda mozaik işlerini düzenleyen, yapan kimse. *eş. yeni* silmetaşçı.

mozole *a. Fr.* anıtsal bir mimari yapı olarak gerçekleştirilmiş, büyük ve gösterişli, görkemli gömüt. *eş.* anıtgömüt, anıtmezar.

möble *a. Fr. bkz.* **mobilya**.

mönü *a. Fr.* **1** bir lokantada ve benzeri bir yerde, bulunan yemeklerin listesi. **2** sofraya çıkarılacak yemeklerin tümü. **3** bilgisayarda, kullanıcının yazılımı çalıştırabilmesini sağlayan görsel seçenekler listesi.

mösyö *a. Fr.* **1** Fransızcada erkeklere verilen san. **2** Türkçede (yabancı erkekler için) bay.

mucur *a. Erm.* **1** kömür kırıntısı. **2** yol yapımında kullanılan taş kırıntısı. **3** bir nesnenin işe yaramayan, atılan bölümü.

muço *a. İt.* **1** *den.* gemicilik bilgisi olmayan, henüz acemi durumdaki tayfa çocuk, tayfa yamağı. **2** meyhaneci çırağı. *eş.* miço.

mufla *a. Fr. kim.* cisimleri, aleve değdirmeksizin ateşin etkisine uğratmakta yararlanılan büyük toprak kap.

muflon *a. Fr. bkz.* **müflon**.

mukoza *a. Lat. gövb.* üzerinde çok sayıda ince memecik ve salgıbezi delikleri bulunan, iç organları kaplayan koruyucu doku. *eş.* sümükdoku.

mulaj *a. Fr.* **1** bir şeyin balmumu, alçı gibi bir maddeyle kalıbını çıkarmak için yapılan işlemlerin tümü. **2** bu işlemler sonucu elde edilen kalıp. **mulaj kâğıdı** *Fr. Ar.* terzilerin patron çıkarmak için kullandıkları saydam kâğıt.

murana *a. Lat. hayb.* sıcak denizlerde yaşayan, çok yırtıcı, göğüs yüzgeci bulunmayan, yılanbalığını andıran, eti lezzetli bir balık.

murç *a. Erm.* **1** betonu delmekte kullanılan sivri uçlu, çelik araç. **2** *ha.* taşçı kalemi.

musandıra *a. Yun.* **1** evlerde yatak yorgan konulan yer, yüklük. **2** mutfakta geniş ve yüksekçe raf.

muslin *a. Fr.* sık dokunmuş, ince, yumuşak ve hafif bir kumaş.

muson *a. Fr.* Asya'nın güney kıyılarıyla Hint Denizi'nde esen, mevsime göre yön değiştiren, etki alanı geniş rüzgâr.

muş *a. Fr. den.* gezinti için kullanılan, altı düz, küçük vapur.

muşmula *a. Yun.* **1** *bitb.* gülgillerden, eğri büğrü gövdeli, dallı budaklı, ak ya da pembe çiçekler açan bir ağaççık. **2** bu ağaççığın iyice olgunlaştıktan sonra yenilebilen, beş çekirdekli, yuvarlak, buruk ve mayhoş bir tadı olan meyvesi. **3** *arg.* buruşuk yüzlü, yaşlı kimse.

mutasyon *a. Fr. yaşb.* doğada niteliksel değişmelerin evrilerek değil birdenbire, sıçrayarak olması, doğada her şeyin ortam ve koşullarını bulduğunda birdenbire nitelik değiştirmesi olayı. *eş.* değişinim.

mutasyonist *a. Fr.* mutasyonizm yandaşı. *eş.* değişinimci.

mutasyonizm *a. Fr.* **1** *yaşb.* genlerin kimi özelliklerini yitirmesi, kimi özelliklerinin yeniden ortaya

çıkması ya da değişmesi nedeniyle canlılardaki soyaçekimin atlama biçiminde değiştiğini, bu tür değişimin türlerin oluşmasında temel olduğunu öne süren yaşambilim kuramı. *eş.* değişinimcilik. **2** *topb.* doğa ve toplumdaki değişimlerin mutasyon biçiminde olduğunu öne süren düşünce akımı. *eş.* değişinimcilik.

müflon *a. Fr.* **1** *hayb.* çitfparmaklılardan, Avrupa ve Kuzey Amerika dağlarında yaşayan, keçiye ve özellikle koyuna benzeyen, eğri boynuzlu, kızıl kahverengi tüylü, yabanıl bir hayvan. **2** içinde biraz keçe bulunan, çok kalın, yumuşak, parlak tüylü bir kumaş. **3** pardösü, kaban gibi üstlüklerin içine iliklenerek geçirilen ya da dikilen, battaniyemsi astar.

müflonlu *s. Fr. T.* içine müflon[3] geçirilmiş olan (giysi).

mültipleks *a.* ve *s. Fr.* tek hat üzerinden aynı zamanda birden çok iletişime olanak veren, bunu sağlayan (aygıt).

müz *a. Fr.* sanatları koruyan dokuz tanrıçadan her birine verilen ad.

müze *a. Fr.* kazılarda bulunan yapıtların, sanata ve bilime ilişkin nesnelerin, sanat ve bilim yapıtlarının, budunbilimsel vb. nesnelerin bir arada ya da ayrı ayrı sergilendiği, saklandığı, korunduğu yapı. **müze gibi** *Fr. T.* çok sayıda eski ve değerli eşyaları olan (yer).

müzeci *a. Fr. T.* müze kuran ya da bir müzede çalışan kimse.

müzecilik *a. Fr. T.* müze kurma ya da işletme işi.

müzelik *s. Fr. T.* **1** müzeye konulacak eskilikte ya da değerde olan. **2** *s.* ve *a. al.* çok eskimiş, köhnemiş (şey). **3** *s.* ve *a.* eski kafalı (kimse).

müzik *a. Fr.* **1** duygu, düşünce ve imgeleri teksesli ya da çoksesli olarak anlatma sanatı. **2** bu biçimde düzenlenmiş seslerden oluşan yapıtların çalınması ya da söylenmesi. **müzik market** *İng.* plak, kaset, kompaktdisk, uzunçalar gibi müzik içeren nesnelerin satıldığı dükkân. **müzik seti** *İng.* radyo, kasetçalar, kompaktdiskçalardan oluşan birleşik müzik aygıtı.

müzikal *s. Fr. müz.* **1** müzikle ilgili. **2** *a.* müzikli ve danslı, güldürücü öğeleri olan, hafif, eğlendirici oyun ya da film.

müzikalite *a. Fr.* müziğe uygunluk.

müzikbilim *b. a. Fr. T.* müzik konularını bilimsel yöntemlerle ele alan bilim.

müzikbilimci *b. a. Fr. T.* müzikbilim alanında araştırmalar yapan bilgin ya da uzman.

müzikçi *a. Fr. T.* **1** müzik yapıtları yaratan, besteleyen ya da bestelenmiş parçaları çalan kimse. **2** müzik öğretmeni.

müzikhol *a. İng.* müşteriler yiyip içerken şarkıların söylendiği, müzikli oyunların oynandığı, cambazlık, hokkabazlık gibi çeşitli gösterilerin sunulduğu eğlence yeri.

müziklendirmek *(-i) Fr. T.* (film vb. için) konuya uygun ezgiler eklemek, müzikli duruma getirmek.

müzikli *s. Fr. T.* (oyun ya da film için) kimi bölümlerinde müzikten yararlanılan, yer yer müziği olan, oyun örgüsünde müzik de bulunan.

müzikolog *a. Fr. bkz.* **müzikbilimci**.

müzikoloji *a. Fr. bkz.* **müzikbilim**.

müziksever *b. a.* ve *s. Fr. T.* müziği çok seven, müzik tutkunu olan (kimse).

müziksiz *s. Fr. T.* **1** müziği olmayan. **2** herhangi bir müzik parçası çalınmayan.

müzikoterapi *a. Fr. ruhb.* kimi

hastalıkların müzikle sağaltımı.

müzisyen *a. Fr. bkz.* **müzikçi**[1].

müzisyenlik *a. Fr. T.* müzisyen olma durumu, müzisyenin mesleği.

N

nafta *a. Fr.* petrolün 100 ile 250 santigrat derece arasında damıtılmasından elde edilen, benzinle gazyağı arasında bir ürün.

naftalin *a. Fr. kim.* madenkömürü katranının kuru damıtımı yoluyla elde edilen, suda ergimeyen, alkol, benzol ve eterde kolayca ergiyen, kendisine özgü bir kokusu olan, beyaz renkli, antiseptik bir hidrokarbon.

naftalinlemek *(-i) Fr. T.* yünlüler üzerine ya da arasına, güve yemesin diye naftalin serpmek.

naftalinlenmek *(nsz) Fr. T.* naftalinlemek eylemine konu olmak.

naif *s.* ve *a. Fr. (Fransızcada "yapmacıksız", "açıkyürekli" vb. anlamından)* naif resim yapan sanatçı. **naif resim** *Fr. Ar.* resim öğrenimi görmemiş bir kimsenin daha çok halk resmi sayılabilecek tarzda ortaya koyduğu, sanat değeri olan resim.

nakavt *a. İng. sp.* bir yumrukoyunu karşılaşmasında, yediği yumruğun etkisiyle yere düşen ve hakemin ağır ağır on saymasına değin yerden kalkıp oyunu sürdüremeyen oyuncunun yenilmesi durumu. **nakavt etmek** *İng. T.* **1)** *sp.* yumrukoyunu karşılaşmasında rakibini nakavtla yenmek. **2)** *mec.* mat etmek, yenmek. **nakavt olmak** *İng. T.* **1)** *sp.* yumrukoyunu karşılaşmasında nakavtla yenilmek. **2)** *mec.* (bir konuda) çok acı bir biçimde yenilmek.

nanay *s. Çin. arg.* hiç yok, yok.

nansuk *a. Fr.* iç çamaşırı yapımında ve işlemelerde kullanılan, ince ve sık dokunmuş bir patiska türü.

napalm *a. (sodyum elementinin kimyasal simgesi olan "Na" ve "palmitat" sözcüğünün "palm" hecesinden)* yangın bombalarının doldurulmasında kullanılan, alüminyum ya da sodyum palmitatla kendine özgü bir kıvama getirilmiş madde. **napalm bombası** içine napalm doldurulmuş, türlü biçimlerde, yakıcı ve yıkıcı bomba.

napoliten *s. Fr. (İtalya'da bir kent olan)* Napoli'ye özgü, Napoli usulü.

naratif *s. Fr.* anlatımla ilgili, anlatım yönünden. *eş.* anlatımsal.

narkoanaliz *b. a. Fr. hek.* hastaya, bilincini zayıflatan bir madde vererek, bilinçaltını ve bilinçdışını araştırma, çözümleme yöntemi.

narkometre *a. Fr.* insanın terini ayrıştırarak çok düşük dozda da olsa uyuşturucu alındığını saptayan aygıt.

narkotik *a.* ve *s. Fr.* afyon, esrar, eroin, morfin, kokain gibi uyuşturma özelliği olan (madde). *eş.* uyuşturucu.

narkotizm *a. Fr.* uzun süre ve aşırı ölçüde uyuşturucu madde kullan-

maktan doğan bozuklukların tümü.

narkoz *a. Fr.* **1** *hek.* uyuşturucu özelliği olan bir ilaçla sağlanan ve vücutta bir ya da birkaç işlevin azalmasına yol açan uyku durumu. **2** *arg.* uyuşturucu madde ya da burna çekilen esrar. **narkoz vermek** *Fr. T. hek.* hastayı, uyuşturucu özelliği olan bir ilaç verme yoluyla, bilinçsiz ve ağrı duymaz duruma getirmek. **narkoza girmek** *Fr. T. arg.* uyuşturucu madde kullanma, çok içki içme gibi bir nedenle kendinden geçmek.

narkozcu *a. Fr. T. hek.* ameliyat edilecek hastaya, ameliyat sırasında narkoz veren uzman.

narkozculuk *a. Fr. T. hek.* narkozcunun işi.

narkozitör *a. Fr. hek. bkz.* **narkozcu**.

narkozitörlük *a. Fr. T. hek. bkz.* **narkozculuk**.

narsisist *a. Fr. ruhb.* sevgisi kendine yönelmiş (kimse). *eş.* özsever.

narsisizm *a. Fr. ruhb. bkz.* **narsislik.** *eş.* özseverlik.

narsislik *a. Fr. T. ruhb.* kişinin, kendi bedensel ve ruhsal varlığına karşı duyduğu aşırı hayranlık ve bağlılık. *eş.* özseverlik.

nasyonal *s. Fr.* ulusa özgü olan, ulusla ilgili. *eş.* ulusal. **nasyonal sosyalist** *Fr.* nasyonal sosyalizme bağlı ya da onunla ilgili (kimse, görüş). **nasyonal sosyalizm** *Fr.* **1)** Hitler ve onun partisinin öğretisi. **2)** bugün de bu öğretiye bağlı olanların yolu.

nasyonalist *a. Fr.* nasyonalizmi benimsemiş olan (kimse, görüş). *eş.* ulusçu.

nasyonalizasyon *a. Fr.* ulusal bir nitelik verme, ulusa mal etme.

nasyonalizm *a. Fr. topb.* ulusunu sevmek, onun geçmişine bağlılıkla, geleceği ve yükselmesi yolunda çalışmak temeline dayanan ve bir ulusun ancak kendi değerlerine dayanarak yaşayabileceğine inanan görüş. *eş.* ulusçuluk.

nataşa *a. Rus. ha. (Rusça kadın adı olan "Nataşa"dan)* çalışıp para kazanmak için Türkiye'ye gelen ama iş bulamayıp kötü yola düşen Slav kökenli kadınlara halkın verdiği genel ad.

nativist *a.* ve *s. Fr.* nativizm yandaşı. *eş.* doğuştancı.

nativizm *a. Fr.* herhangi bir canlı türünün yapısal ve işlevsel gelişiminde soyaçekime öncelik veren, duygu, düşünme gibi her türlü ruh etkinliklerinin doğuştan olduğunu öne süren öğreti. *eş.* doğuştancılık.

NATO *ö. a. İng. ("North Atlantic Treaty Organization" sözcüklerinin baş harflerinden oluşan bir kısaltma)* Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü.

natron *a. Fr. min.* kaplıca sularında bulunan hidratlı doğal sodyum karbonat.

natura *a. Lat.* kişinin yaradılış özelliği, yaradılış.

natür *a. Fr.* kendiliğinden var olmuş olan ve insan etkinliği olmaksızın kendini sürekli yenileyen ve değiştiren, canlı ve cansız nesnelerden oluşan varlığın tümü. *eş.* doğa, *esk.* tabiat.

natüralist *a.* ve *s. Fr.* natüralizm yandaşı. *eş.* doğalcı.

natüralizm *a. Fr.* **1** güzel sanatlarda doğayı ve gerçekliği olduğu gibi anlatmayı sanatın asıl görevi sayan öğreti ve akım. **2** *yaz.* olayları, kişileri bilimsel denebilecek bir gözle inceleyen, yaşamın en çirkin, en iğrenç yanlarını bile yansıtmaktan çekinmeyen, insan davranışlarını anlatabilmek için soyunu, yaşadığı çevreyi ele alan,

yaşama bilimsel bir nesnellikle eğilen, sanatın doğanın bir kopyası olması gerektiğini öne süren ve bunu uygulayan yazınsal akım. **3** *fels.* her şeyi doğaya indergeyen, doğanın dışında kalabilecek, gelip geçen olaylar zincirine bağlanamayacak hiçbir şeyin bulunmadığına inanan öğreti. **4** *topb.* toplumun gelişimini doğal koşullara, doğa etkilerine bağlayan öğreti. *eş.* doğalcılık.

natürel *s. Fr.* yaratıldığı gibi, olduğu gibi doğada bulunan, doğada yer alan, doğa ile ilgili. *eş.* doğal.

natürist *a. Fr.* natürizm yandaşı. *eş.* doğacı.

natürizm *a. Fr. fels.* toplumun her haliyle doğaya dönmesini isteyen ve bunu savunan öğreti. *eş.* doğacılık.

natürmort *a.* ve *s. Fr.* konusu, meyve, çiçek, sebze gibi şeyler, cansız varlıklar ve nesneler olan (resim). *eş.* ölüdoğa.

navlun *a. Yun. den.* **1** taşınmak için gemiye yüklenen eşyanın tümü, yük. **2** geminin yük taşıma ücreti.

naylon *a. İng. (ilk üreten fabrikaca konulan ticari ad)* **1** ana maddesi poliamit reçinesi olan, birçok giyim ve ev eşyası yapımında kullanılan, dayanıklı ve esnek madde. **2** *s.* bu maddeden yapılmış olan. **3** *s. mec.* düzmece, düzme, sahte. **naylon fatura** *İng. İt. ha.* giriş faturası olmayan bir mal için düzenlenen düzmece fatura.

nazi *s.* ve *a. Al.* nazizim yandaşı.

nazilik *a. Al. T.* **1** Hitler ve onun partisinin güttüğü siyasa, Alman ırkının üstünlüğünü öne süren faşist öğreti, Alman ırkçılığı ve faşizmi. **2** bir tür faşistlik.

nazizm *a. Al. bkz.* **nazilik**.

nebula *a. İng. bkz.* **nebülöz**.

nebülöz *a. Fr. gökb.* uzayda ekseni çevresinde yavaş yavaş dönen, kızgın gazlardan ve tozlardan oluşmuş gökcismi. *eş.* bulutsu.

nefrit *a. Fr. hek.* böbrek yangısı.

nefroloji *a. Fr.* böbrek hastalıklarını konu alan hekimlik dalı.

negatif *s. Fr.* **1** karşı çıkılması gereken, işe yaramayan, olumlu olmayan. *eş.* olumsuz. **2** her şeye karşı çıkmayı bir huy durumuna getirmiş olan (kimse). **3** davranışları beğenilmeyen, yıkıcı düşünceleri olan (kimse). **4** *fels.* yadsıma özelliği taşıyan, her şeyi yadsıyan. **5** *mat.* ve *fiz.* sıfırdan küçük olan (nicelik). *eş.* eksi. **6** *a.* gerçekteki aydınlık bölümleri karanlık, karanlık bölümleri aydınlık olarak gösteren ve kendisinden gerçeğe uygun fotoğraf elde etmekte yararlanılan fotoğraf filmi ya da camı.

negro *a. İsp.* kara derili, zenci.

nektar *a. Fr.* **1** Yunan mitolojisinde, içenleri ölümsüz kılan tanrı içkisi. **2** *bitb.* kimi çiçeklerin içinde bulunan, arıların bal yapmak için topladıkları, bitkilerin balözü bezlerince salgılanan tatlı sıvı. *eş.* balözü. **3** doğal meyve suyu ya da belli oranda meyve suyu, şeker, su ve asitten oluşan karışım.

nekrofil *s. Fr.* ölü sevme, ölüyle cinsel ilişki kurma sapkınlığı bulunan (kimse). *eş.* ölüsevici.

nekrofili *a. Fr.* ölü sevme, ölüyle cinsel ilişki kurma biçiminde kendini gösteren sapkınlık. *eş.* ölüsevicilik.

nekroloji *a. Fr.* **1** nekrozları konu alan bilim dalı. **2** ölmüş birini anmak için yazılan yazı.

nekrotik *s. Fr.* fiziksel ve kimyasal değişime uğramış olan (özdek).

nekroz *a. Fr. hek.* (canlılarda) doku ölümü, bir tür kangren.

Nemçe *ö. a. İsl. tar.* Osmanlılarca, Avusturya'ya ve Avusturyalılara

verilen ad.

nemf *a. Fr. hayb.* böceklerin, kurtçuk durumundan yetişkin duruma geçerken arada aldıkları özel biçim.

Nemse *ö. a. İsl. tar. bkz.* **Nemçe.**

neodim *a. Fr. kim.* simgesi Nd, atom sayısı 60, atom ağırlığı 144,24, yoğunluğu yaklaşık 7 olan, seryumdan daha sert, beyaz renkli, az bulunan bir kimyasal element.

neofaşist *a.* ve *s. Fr.* faşizmi yeniden yaşama geçirmek isteyen.

neofaşizm *a. Fr.* faşizmi siyasal bir yol olarak yeniden yaşama geçirmek isteyenlerin öğretisi.

neogen *a. Fr. yerb.* **1** üçüncü zamanın bölündüğü dört büyük dönemden son ikisi olan pliyosen ile miyoseni birlikte kapsayan sistem. **2** *s.* bu sistemle ilgili.

neoliberal *s. Fr.* liberalizmde yeni bir yol tutan, liberalizmi yeniden yaşama geçirmek isteyen (kimse).

neoliberalizm *a. Fr.* liberalizmi ekonomik ve siyasal bir yol olarak benimseyen, ona yeni bir biçim vermek, onu yeniden yaşama geçirmek isteyenlerin öğretisi, yeni liberalizm.

neolitik *s. Fr. tar.* taş devrinin son çağıyla ilgili.

neoloji *a. Fr. dilb.* dilde var olan olanaklar kullanılarak ve var olan sözcükler örneksenerek yeni sözcükler yapma yolu.

neolojizm *a. Fr. dilb.* bir dilde, var olan sözcüklere benzetilerek, örnekseme yoluyla yapılmış olan sözcük, yeni sözcük.

neon *a. Fr.* **1** *kim.* simgesi Ne, atom sayısı 10, atom ağırlığı 20,18, yoğunluğu 0,7 olan, havada çok az bulunan asal gazlar sınıfından, havanın sıvı durumuna getirilmesiyle elde edilerek ışık araçlarında kullanılan kimyasal bir element. **2** neon lambası. **neon lambası** *Fr.* neon tüpü kullanılarak yapılan bir aydınlatma aracı. **neon tüpü** içinde neon gazı bulunan boru biçiminde bir çeşit ampul.

neoplazma *a. Fr. hek.* **1** oluşan yeni doku. **2** ur.

neozoik *s. Fr. yerb.* üçüncü ve dördüncü zamanla ilgili.

Neptün *ö. a. Fr. gökb.* güneş sistemindeki dokuz büyük gezegenden, Güneş'e uzaklığı yönünden sekizinci olan gezegen.

neptünyum *a. Fr. kim.* simgesi Np, atom sayısı 93, atom ağırlığı 237,048 olan, uranyumun nötronlarla bombardımanından yapay olarak elde edilen, ışınetkin bir element.

nervür *a. Fr.* **1** (giysi vb.de) bir iki milimlik pili. **2** (ciltçilikte) kitap sırtında yapılan, direnci artıran çıkıntı. **3** demir ve benzeri şeylerde direnci artıran diş, çıkıntı.

nervürlü *s. Fr. T.* nervürü olan. **nervürlü çelik** *mim.* üzerinde damarlar, dişler bulunan betonarma çeliği.

neskafe *a. Fr. (marka adından)* işlemden geçirilip granül ya da toz durumuna getirilmiş, kaynatılmadan, sıcak suya birkaç kahve kaşığı katılarak içilen kahve.

net *s. Fr.* **1** bütün çizgileriyle, açık seçik bir biçimde belirgin olan, gözün bütün ayrıntılarıyla, tam olarak algıladığı, gördüğü, iyi görünen (şey). *eş.* açık seçik, seçik. **2** kulağa açık seçik olarak gelen, iyi duyulan (ses). **3** kesintilerden ya da fireden sonra geri kalan (miktar). **4** *mec.* anlaşılmaz hiçbir yanı bulunmayan, açık seçik bir biçimde anlaşılan.

netleşmek *(nsz) Fr. T.* açık seçik, net bir duruma gelmek. *eş.*

seçikleşmek.

netleştirilmek *(nsz) Fr. T.* açık seçik bir duruma getirilmek, net bir duruma gelmesi sağlanmak.

netleştirmek *(-i) Fr. T.* açık seçik olmasını sağlamak, net bir duruma getirmek.

netlik *a. Fr. T.* açık seçiklik, net olma durumu. *eş.* seçiklik.

nevralji *a. Fr. hek.* sinirler üzerinde duyumsanan yeğin ve batıcı ağrı.

nevraljik *s. Fr.* nevralji türünden olan, nevraljiyle ilgili (ağrı).

nevrasteni *a. Fr. hek.* ve *ruhb.* bedensel ve ruhsal görevlerde gevşeme ve bitkinlik biçiminde kendini gösteren bir sinirce.

nevrastenik *s. Fr. hek.* nevrasteniye tutulmuş (kimse).

nevrit *a. Fr. hek.* sinirlerde oluşan yangı.

nevroloji *a. Fr. bkz.* **nöroloji**.

nevropat *s. Fr. hek.* sinir hastası, sinirceli.

nevrotik *s. Fr. bkz.* **nörotik**. *eş. yeni* sinirceli.

nevroz *a. Fr. ruhb.* ve *hek.* kişiliğin ve uyumun tümünü etkilemeyen, genellikle bunalımla ve beden işlevlerinden yakınmayla kendini gösteren, ruhsal kaynaklı sinir hastalığı. *eş.* sinirce.

newton *a. İng. (İngiliz bilgini Sir İsaac Newton'un adından) fiz.* uluslararası birim sisteminde, kütlesi 1 kilogram olan bir cisme saniye karede 1 metrelik bir ivme veren güç birimi.

nihilist *s. Fr.* nihilizm yandaşı. *eş.* hiççi.

nihilizm *a. Fr. fels.* **1** var olan bütün varlıkları, değerleri ve gerçekleri yadsıyan, bunların gerçek bir temeli bulunmadığını öne süren aşırı bireyci bir görüş. **2** her türlü siyasal ve toplumsal düzeni yadsıyan, birey üzerinde hiçbir baskı tanımayan görüş. *eş.* hiççilik.

nikel *a. (İsveççeden)* **1** *kim.* simgesi Ni, atom sayısı 28, atom ağırlığı 58,71, yoğunluğu 8,8 olan, demirle benzerlikler gösteren, kırık yüzeyleri lif görünümünde, gümüş parlaklığında, kolay işlenebilen ve kolayca tel durumuna getirilebilen kimyasal bir element. **2** *s.* nikelden yapılmış olan ya da bileşiminde nikel bulunan. **nikel kaplama** *eş.* nikelaj.

nikelaj *a. Fr.* **1** metal bir yüzeyi, bir elektroliz banyosunda ya da kimyasal bir banyoda ince bir nikel tabakasıyla kaplama işlemi. **2** bu işlem sonucu nikelle kaplanmış metal.

nikelleme *a. Fr. T. bkz.* **nikelaj**.

nikelli *s. Fr. T.* **1** bileşiminde nikel bulunan. **2** nikelle kaplanmış olan.

nikotin *a. Fr. (tütün bitkisini Fransa'ya sokan Fransız diplomatı ve bilgini Jean Nicot'un adından) kim.* tütün bitkisinin yapraklarından çıkarılan, renksiz olmakla birlikte açıkta bırakılınca havadan oksijen alarak esmerleşen, çok zehirli bir alkaloit.

nimbus *a. Lat.* büyük ve koyu esmer renkte yağmur bulutu. *eş.* karabulut.

nipel *a. Fr.* iki boruyu ya da benzeri iki bağlantı parçasını birbirine yakın bir biçimde bağlamakta kullanılan özel parça.

nirvana *a. (Sanskritçeden) fels.* Budizmde, her türlü isteklerden, duygulanımlardan, tutkulardan arınıp en yüksek ruh durumuna erişme.

nisan *a. (Süryaniceden)* yılın dördüncü ayı; mart ile mayıs ayları arasında yer alır ve otuz gün sürer.

nisanbalığı *b. a. (Süryanice ve*

Türkçe) nisanın birinci gününde yapılan, küçük aldatmalara dayanan ve aldatanın sonunda "nisan bir" dediği geleneksel şaka.

nitramit *a. Fr. min.* doğal amonyum nitrat.

nitrat *a. Fr. kim.* nitrik asidin tuzu.

nitratin *a. Fr. min.* doğal sodyum nitrat.

nitratlaşma *a. Fr. T. kim.* organik maddelerin nitrata dönüşmesi.

nitratlaştırıcı *s. Fr. T. kim.* nitrat oluşumuna yol açan ya da nitrat oluşturan.

nitratlı *s. Fr. T.* **1** ana maddesi nitrat olan. **2** nitrat emdirilmiş.

nitrik asit *a. Fr. kim.* formülü HNO_3 olan, organik maddeler üzerinde yakıcı ve sarartıcı bir etki gösteren, sanayide kullanılan bir asit. *eş.* kezzap.

nitrik oksit *a. Fr. kim.* formülü NO olan, nitrojen ya da amonyağın oksitlenmesiyle elde edilen, renksiz ve zehirli bir gaz.

nitrogliserin *a. Fr. kim.* nitrik asidin içine gliserin katılarak oluşturulan, uçuk sarı renkte, bitkisel sıvı yağ kıvamında, çok güçlü patlayıcı özelliği bulunan bir madde.

nitrojen *a. Fr. kim.* azotun başka bir adı.

nitroselüloz *a. Fr. kim.* kâğıt yapımında kullanılan odun ya da pamuk hamuru durumuna gelmiş selüloz üzerine nitrik ve sülfürik asit karışımının etkimesiyle elde edilen, selülozun nitrat esteri.

niyobyum *a. Fr. kim.* simgesi Nb, atom sayısı 41, atom ağırlığı 92,9064 olan, havadan etkilenmeyen, ancak yüksek sıcaklıklarda oksitlenen, bizmutla benzerlikler gösteren, katı, beyaz renkli, klor ve kükürt gibi maddelerle bileşikler veren, kolombiyum da denilen kimyasal bir element.

nobelyum *a. Fr. (İsveçli kimyacı Alfred Nobel'in adından) kim.* simgesi No, atom sayısı 102 olan, yapay olarak elde edilmiş olan ışınetkin bir element.

Noel *ö. a. Fr.* **1** her yıl 25 Aralıkta, İsa'nın doğum gününü kutlamak ereğiyle yapılan Hıristiyan bayramı, yortusu. **2** bu yortunun kutlandığı zaman süresi. **Noel ağacı 1)** Hıristiyanların, Noel yortusunda ışıklarla ve oyuncaklarla süslediği çam ağacı. **2)** *den.* gemilerde çeşitli anlamlar bildiren ışıklı işaretlerin topluca sıralandığı direk. **Noel Baba** Hıristiyanlarca, Noel gecesi gelip çocuklara armağanlar dağıttığına inanılan söylence kişisi.

noktürn *a. Fr. müz.* içli, duygulu, romantik anlatımı olan, özgürce bestelenmiş müzik parçası.

nomad s ve *a. Fr.* bir yere yerleşmemiş, bir yöre içinde hayvanları, çadırları vb. ile birlikte yer değiştirerek yaşayan (topluluk). *eş.* göçebe, göçer.

nominal *s. Fr.* ad belirtilerek yapılan. **nominal değer** *Fr. T. tic.* (hisse senedi, tahvil vb. için) üzerinde yazılı bulunan değer.

nominalist *a.* ve *s. Fr.* nominalizm yandaşı. *eş.* adcı.

nominalizm *a. Fr. fels.* bireyin dışında bir gerçek bulunmadığını, genel kavramların ancak ad olarak var olduğunu öne süren bir ortaçağ öğretisi. *eş.* adcılık.

nominatif *a. Fr. dilb.* adların ve ad soylu sözcüklerin herhangi bir durum eki almamış olan, taşıdığı kavramı yalın olarak bildirme biçimi. *eş.* yalın durum.

nomografi *a. Fr. mat.* sayısal hesaplar yerine, başka çizgilerle kesim noktaları çözümleri veren, uygun biçimde çizilmiş çizgilerden

ya da grafiklerden yararlanmaya dayanan yöntem.

nonfigüratif *s. Fr.* içinde insan, hayvan biçimleri, doğa öğeleri bulunmayan (resim) ya da bu tür belli biçimler işlemeyen (yontu). *eş.* betisiz.

norm *a. Fr.* kural olarak benimsenmiş, yerleşmiş ilkeye, ölçüye ya da yasaya uygun durum. *eş.* düzgü.

normal *s. Fr.* **1** alışılagelene, kurala uygun olan, şaşılacak bir yönü bulunmayan, olağan, doğal. *eş.* düzgülü. **2** *a.* alışılagelene, ölçüye, olağana, kurala uygun olan şey. **3** *a. mat.* bir eğrinin bir teğetine değme noktasından çizilen dikme.

normalaltı *b. a. Fr. T. mat.* bir eğrinin normalinin[5] bir doğruyu kestiği noktayla normalin ayağı arasındaki bölümün o doğru üzerindeki izdüşümü.

normalleşmek *(nsz) Fr. T.* doğallığını, olağanlığını yitirmişken yeniden doğal, olağan, alışılagelen duruma gelmek.

normalleştirilmek *(nsz) Fr. T.* normal duruma getirilmek, normalleşmesi sağlanmak.

normalleştirmek *(-i) Fr. T.* normal duruma getirmek.

normallik *a. Fr. T.* normal olma durumu, olağanlık, doğallık.

normatif *s. Fr.* bir kural gücünü, değerini taşıyan. *eş.* düzgüsel.

nostalji *a. Fr.* **1** yurt, sıla, baba ocağı özlemi. *eş.* evseme, yurtsama. **2** geçmiş bir çağa, geçmişteki yaşama duyulan aşırı sevgi ve özlem. *eş.* çağsama.

nostaljik *s. Fr.* nostalji özelliği taşıyan, nostaljiyle ilgili.

nosyon *a. Fr.* bir nesnenin, bir duygu ya da düşüncenin zihinde soyut ve genel tasarımı, anlam yükü. *eş.* kavram, düşünce.

not *a. Fr.* **1** bir şeyi anımsamak ya da birine anımsatmak için yazılan kısa yazı. **2** okullarda, öğrencinin dersle ilgili bilgi düzeyini göstermek üzere öğretmenlerce verilen sayı ya da derece. **3** *mec.* bir şeyin niteliği konusunda edinilen kanı. **not almak** *Fr. T.* **1)** bir yazıyı, bir durumu, bir konuşmayı vb. başlıca noktalarını özetleyerek bir yere yazmak. **2)** (öğrenci) sorumlu olduğu dersten, bilgi düzeyini ölçen bir sayı ya da derece almak. **3)** *mec.* (bir şey için) niteliğiyle ilgili kanı belirtilmek. **not atmak** *Fr. T.* (öğretmen) öğrencinin dersle ilgili bilgi düzeyini gösterir bir not vermek. **not düşmek** *Fr. T.* (bir yazının altına) not yazmak. **not etmek** *Fr. T.* not olarak bir yere yazmak. **not kırmak** *Fr. T.* (öğretmen) öğrenciye, herhangi bir nedenle daha az not vermek. **not tutmak** *Fr. T.* biri konuşurken onun söylediklerini özet olarak yazmak. **not vermek** *Fr. T.* **1)** bir şeyin niteliğiyle, değeriyle ilgili olarak vardığı olumlu ya da olumsuz kanıyı bildirmek. **2)** (öğretmen) öğrenciye, dersle ilgili bilgisini belirtir bir sayı ya da derece vermek. **(birine) notunu** (ya da **numarasını**) **vermek** *Fr. T.* onun nasıl bir kimse olduğu konusunda kötü bir kanıya varmak.

nota *a. İt.* **1** *müz.* müzik seslerini belirtmeye, göstermeye yarayan, kararlaştırılmış im, müzik yazısı. **2** *huk.* bir devletin başka bir devlete ya da o devletin elçisine önemli bir siyasal konuyla ilgili olarak yaptığı sözlü ya da yazılı bildiri.

noter *a. Fr.* **1** yasaların kendisine verdiği yetkiyle, özel ya da tüzelkişilerin çeşitli belgelerine ve işlemlerine yasal geçerlik kazandıran, yasaların öngördüğü başka görevleri yerine getiren, belli nitelikleri

ve kendine özgü bir yasal statüsü olan kamu görevlisi. **2** noterin çalıştığı yer.

noterlik *a. Fr. T.* **1** noterin görevi. **2** noterin çalıştığı yer, noter[2].

nova *a. Lat. gökb.* parlaklığı ansızın artarak başka bir yıldızmış gibi görünen yıldız.

nörolog *a. Fr.* sinir hastalıkları uzmanı hekim. *eş.* sinirbilimci.

nöroloji *a. Fr.* **1** sinir sistemini inceleyen ve onun sağaltımıyla uğraşan hekimlik dalı. *eş.* sinirbilim. **2** hastanelerde sinir hastalıklarına bakan bölüm.

nöron *a. Fr. yaşb.* asıl gözeyle protoplazma uzantılarından ve bir silindir eksenden oluşmuş sinir gözesi.

nörotik *s. Fr. hek.* ruhsal kökenli bir sinir hastalığı olan, sinircesi bulunan. *eş.* sinirceli.

nötr *s. Fr.* **1** hiçbir yanı tutmayan, yansız kalan. *eş.* yansız. **2** *kim.* turnusol benzeri bir ayıraç karşısında ne asit ne alkali tepkisi göstermeyen **3** *fiz.* elektriğe karşı hiçbir tepkisi olmayan.

nötralizasyon *a. Fr.* **1** hiçbir yanı tutmamayı sağlama, yansızlaştırma. **2** etkisiz bir duruma getirme, etkisizleştirme.

nötralize etmek *(-i)* **1** hiçbir yanı tutmamasını sağlamak. **2** etkisiz bir duruma getirmek.

nötralizm *a. Fr. topb.* uluslararası bir olayda hiçbir yanı tutmama siyasası. *eş.* yansızlık.

nötrlemek *(-i) Fr. T.* **1** *kim.* asit ya da alkali tepkisi gösteren bir eriyiği, içine asit ya da alkali katarak nötr[2] duruma getirmek. **2** *fiz.* elektriğe karşı tepkisi olan bir nesneyi, ortamı nötr[3] duruma getirmek.

nötrlenmek *(nsz) Fr. T.* nötr duruma getirilmek.

nötrleşmek *(nsz) Fr. T.* nötr duruma gelmek.

nötrleştirmek *(-i) Fr. T. bkz.* **nötrlemek**.

nötrlük *a. Fr. T. fiz.* ve *kim.* nötr bir cismin ya da ortamın niteliği, durumu.

nötron *a. Fr. fiz.* protonlarla birlikte çeşitli atomların çekirdeklerini oluşturan, yaklaşık olarak proton ağırlığında ve elektrik yükü bakımından nötr durumda atom cisimciği.

numara *a. Fr.* **1** sıra sayısı, sayı. **2** bir şeyin bir dizi içindeki yerini gösteren sayı. **3** derece, ölçü. **4** öğrenciye öğretmence verilen not. **5** (numarasıyla belirtme durumunda) bir sokaktaki her bir ev ya da apartman ya da bir yapıdaki her bir daire ve o dairelerde oturanlar. **6** telefonun açılmasını sağlayan sayılar, telefon numarası. **7** gösteri olarak yapılan eğlendirici oyun. **8** *arg.* düzen, dalavere, hile, yalan. **numara çekmek** *Fr. T. arg.* dalavere yapmak. **numara vermek** *Fr. T.* **1)** numarayla belirtmek, üzerine numara yazmak. **2)** (öğretmen) not vermek. **numara yapmak** *Fr. T. arg.* **1)** bir hareketi yalandan yapmak ya da yapar gibi görünmek. **2)** düzmece davranışta bulunmak, yalan söylemek. **numara yemek** *Fr. T. arg.* dalavereye, hileye, yalana aldanmak. **(bir şey) numarasına yatmak** *Fr. T. arg.* (o şey)miş gibi davranmak. **(birine) numarasını vermek** *Fr. T.* kendisiyle ilgili kötü bir kanıya varmak. **numarasını yapmak** *Fr. T. arg.* kendisinden beklenen dalaveresini yapmak. **numaraya yatmak** *Fr. T. arg.* dalavereye, düzene, hileye, yalana başvurmak.

numaracı *s. Fr. T.* **1** *tkz.* davranışları yapmacıklı olan (kimse). **2**

arg. düzenci, dalavereci, hileci, yalancı.

numaralamak *(-i) Fr. T.* bir şeye, birden başlayarak sıra numarası verip bunu üzerine koymak, yazmak.

numaralandırmak *(-i) Fr. T. bkz.* **numaralamak**.

numaralanmak *(nsz) Fr. T.* numaralamak eylemine konu olmak.

numaralı *s. Fr. T.* **1** numara verilmiş, numarası olan. **2** belli bir numarası olan. **3** (gözlük ya da gözlük camı için) gözün görme gücünü artıracak özelliği bulunan.

numarasız *s. Fr. T.* **1** üzerinde numara bulunmayan, numara verilmemiş olan. **2** (gözlük ya da gözlük camı için) numarası olmayan.

numaratör *a. Fr.* baskı düzeni bir hesap makinesinin çarklarına benzer çarklardan oluşan ve ilerlemesi vurmayla sağlanan bir numaralama aracı.

numen *a. Fr. felsf.* algılayan bir özneyle herhangi bir bağlantısı olmaksızın var olan gerçekler evreni, nesnenin kendisi.

nuvel *a. Fr. yaz.* uzun öykü.

nü *a. Fr.* insan vücudunu çıplak gösteren sanat resmi. *eş.* çıplak.

nüans *a. Fr.* kimi şeyler arasında bulunan ve onları birbirinden ayıran özellik, ince ayrım. *eş.* ayırtı.

nükleer *s. Fr.* atom çekirdeğiyle ilgili. *eş.* çekirdeksel. **nükleer enerji** *Fr.* atom çekirdeğinin parçalanmasından doğan enerji. **nükleer reaktör** *Fr.* plutonyum, uranyum gibi elementlerin atom çekirdeklerinin parçalanmasından yararlanılarak enerji elde edilen güç kaynağı. **nükleer santral** *Fr.* nükleer reaktörle sağlanan enerjiyi dağıtan santral. **nükleer silah** *Fr. Ar.* nükleer enerjiyle yıkım gücü sağlayan silah.

nükleon *a. Fr.* atom çekirdeğini oluşturan protonla nötronun ortak adı.

nükleonik *s. Fr.* nükleonla ilgili.

nütasyon *a. Fr. gökb.* Ay'ın çekim etkisiyle Yer'in dönme ekseninin, yaptığı konik devinim boyunca dalgalanması olayı. *eş.* üğrüm.

O

obelisk *Fr.* önemli bir olayın ya da yenginin gelecekteki kuşaklara anımsatılması için dikilmiş, dört köşeli bir taban üzerinde incelerek yükselen ve en yüksek noktasında piramit biçimini alan, tek parça düzgün taş. *eş.* dikilitaş.

oberj *a. Fr.* kent dışında, lokantası da bulunan küçük konaklama kuruluşu.

obje *a. Fr.* **1** belli bir ağırlığı ve kitlesi, oylumu olan her türlü cansız varlık. **2** *fels.* kişinin dışında kalan, dış dünyanın bir parçası olarak bilincin karşısında duran her şey. *eş.* nesne. **3** (resim, yontu, fotoğraf gibi sanatlarda) konu.

objektif *s. Fr.* **1** objeyle ilgili olan. *eş.* nesnel. **2** *a. fiz.* fotoğraf makinesi, dürbün, mikroskop gibi optik aygıtlarında, cisimlerden gelen ışınları alıp ekran üzerine yansıtan mercek ya da mercekler dizgesi. **3** *fels.* ve *topb.* bireyin öznel, kişisel görüşünden bağımsız olan. *eş.* nesnel.

objektiflik *a. Fr. T.* objektif olma durumu. *eş.* nesnellik.

objektivist *a. Fr.* objektivizm yandaşı. *eş.* nesnelci.

objektivite *a. Fr.* nesnel olma özelliği. *eş.* nesnellik.

objektivizm *a. Fr.* **1** *fels.* herkes için, her zaman ve her yerde geçerli olan, öznenin, kişinin değil nesnenin gerçeğine dayanan bilgileri arayan us yolu. **2** *topb.* toplumsal olayları, olguları, eleştirici değerlendirmelerden ve yan tutucu sonuç çıkarmalardan kaçınarak ele almak gerektiğini öne süren görüş. *eş.* nesnelcilik.

obligasyon *a. Fr.* **1** yükümlü olma durumu, yükümlülük. **2** *tic.* bir anonim ortaklıktaki payı gösteren senet. *eş.* pay belgiti.

observasyon *a. Fr.* bir olayın, bir gerçeğin ya da bir nesnenin niteliklerini öğrenmek ereğiyle, onun özenli bir biçimde gözetlenip incelenmesi işi. *eş.* gözlem.

observatör *a. Fr.* gözlem yapan kimse. *eş.* gözlemci.

observatuar *a. Fr. gökb.* içinde gökbilim aygıtları bulunan ve gök gözlemleri yapılan yapı. *eş.* gözlemevi.

obstrüksiyon *a. Fr.* **1** *ruhb.* bir isteğin, bir gereksinimin ya da davranışın belli bir sonuca ulaşmasının engellenmesi. **2** yasama meclisinde, tartışma ve benzeri yöntemlerin bütün olanaklarından yararlanarak herhangi bir durumun, yasanın görüşülmesini ve oylanmasını düzenli bir biçimde geciktirmek ya da önlemek ereğiyle yapılan girişimler. *eş.* engelleme, engelleyim.

obua *a. Fr. müz.* tahtadan yapılmış,

üst üste duracak biçimde iki dilli[8], hafif konik gövdeli, altı deliği ve on anahtarı bulunan, orkestralarda yer alan üflemeli çalgı.

obuacı *a. Fr. T.* obua çalan sanatçı.

obüs *a. Fr.* top ve havanların kimi özelliklerini taşıyan, hem dikey hem düşey mermi atabilen, kısa namlulu bir top.

odeon *a. Fr.* Antik Yunan'da, konserler verilen, şiirler okunan, oyunlar oynanan, genellikle dikdörtgen biçiminde, üzeri kapalı yapı.

oditoryum *a. Lat.* **1** konserlere, konferanslara vb. elverişli salon, dinleme salonu. **2** *mim.* Antik Roma'da ozanları dinlemek üzere toplanılan yer.

odontoloji *a. Fr. hek.* gövdebilimin dişleri konu alan dalı.

odyometre *a. Fr.* işitme organını değerlendiren, işitmeyi ölçen aygıt.

odyovizüel *s. Fr.* hem görme hem de işitme duygularıyla ilgili olan. *eş.* görsel işitsel.

ofis *a. Fr.* işyeri, daire, büro.

ofris *a. Fr. bitb.* salepgillerden, çiçekleri sineğe, örümceğe benzeyen, yumrulu, otsu bir bitki.

ofsayt *a. İng.* **1** *sp.* ayaktopunda, top bir kale yönünde hareket halindeyken, o kaleye akın yapan takımın oyuncularından birinin, kaleciyle arasında karşı takımdan herhangi bir oyuncu bulunmaması durumu. **2** *arg.* bir işi tam becerecekken hata yapma durumu. **ofsayta düşmek** *İng. T.* **1)** *sp.* (ayaktopunda bir oyuncu) ofsayt durumunda olmak. **2)** *arg.* bir işi sonuna değin götürememek, beceememek. **ofsayta düşürmek** *İng. T.* **1)** *sp.* (ayaktopunda) karşı takım oyuncusu için ofsayt durumu yaratmak. **2)** *arg.* bir kimsenin başarısını engellemek.

ofset *a. İng.* **1** kalıp izlerini ilkin kauçuğa, ondan da kâğıda geçirmeye dayanan çift kopyalı baskı yöntemi. *eş.* düzbaskı. **2** ofset baskı makinesi.

ofsetçi *a. İng. T.* ofset baskı makinesiyle baskı yapan kimse.

oftalmoloji *a. Fr. hek.* gözün yapısını, çalışmasını, işlevini ve hastalıklarını konu alan hekimlik dalı. *eş.* gözbilim.

oftalmoskop *a. Fr. hek.* göz muayenesinde, gözün içini aydınlatıp görmek için kullanılan aygıt.

oje *a. Fr.* kadınların tırnak boyamakta kullandıkları cila.

ojit *a. Fr. yerb.* feldispatla birlikte bazaltların temelini oluşturan ve yanardağ kütlelerinde bulunan, piroksen cinsinden mineral madde.

okaliptüs *a. Fr. bitb.* mersingillerden, anayurdu Avustralya olan, Akdeniz çevresinde ve Türkiye'nin güneyinde çok yetişen, çok çabuk büyüyen, toprağın suyunu bol bol emdiği için bataklıkların kurutulmasında yararlanılan, birçok türü bulunan, boyu yüz metreyi aşabilen, kerestesi ve odunu işe yarayan, uçucu yağından, reçinesinden vb. hekimlikte yararlanılan bir ağaç.

okapi *a. (Afrika yerlilerinin dilinden) hayb.* gevişgetirenlerden, soyu tükenmekte olduğu için Kongo'da bataklık ormanlarda koruma altında yaşayan, yaklaşık 1,30 metre boyunda, tıknaz gövdeli, zürafa gibi uzun başlı, uzun dilli, ince ve parlak kıllarla kaplı postu kızıl kestanerenginde, bacakları beyaz çizgili bir hayvan.

okazyon *a. Fr.* **1** olanak, fırsat. **2** elden düşme, kelepir.

okey (I) *be.* ve *ünl. İng. (son yıllarda*

konuşma dilinde) olur, tamam, oldu, peki.

okey (II) *a. kbd.* domino taşları gibi taşlarla oynanan, konkene benzer bir oyun.

okeylemek *(-i) İng. T.* genellikle uçak işletmeciliğinde, uçakta ayrılan yerin kesin olduğunu bilet üzerine İngilizce OK kısaltmasıyla göstererek belirtmek.

oksalat *a. Fr. kim.* billurları sidikte bulunabilen ve sidikyollarında taş oluşumuna yol açan kalsiyum oksalatın kısa adı.

oksalik *s. Fr. kim.* kuzukulağında ve benzeri birçok bitkide bulunan, özellikle arıtma maddesi olarak yararlanılan, zehirli asit anlamına gelen ***oksalik asit*** teriminde geçer. *eş.* kuzukulağı asidi.

oksijen *a. Fr. kim.* simgesi O, atom sayısı 8, atom ağırlığı yaklaşık 16, yoğunluğu 1,105 olan, havada beşte bir oranında bulunan, rengi, kokusu, tadı olmayan, hidrojenle birleşerek suyu oluşturan bir gaz.

oksijenlemek *(-i) Fr. T.* **1** *kim.* bir maddenin bileşimine oksijen katmak. **2** sulandırılmış oksijenli suyla saçların rengini sarartmak.

oksijenli *s. Fr. T.* **1** bileşiminde oksijen bulunan. **2** (saç için) oksijenli suyla sarartılmış. **oksijenli su** *Fr. T.* formülü H_2O_2 olan hidrojen peroksitin sulu çözeltisi.

oksilit *a. Fr. kim.* bileşiminde nikel ve bakır tozları bulunan, suyla birleştiğinde oksijen açığa çıkaran, sodyum ve potasyum peroksit.

oksidasyon *a. Fr.* **1** oksijenle birleşip oksit durumuna girme. **2** oksijenle birleştirip oksit durumuna getirme.

oksit *a. Fr. kim.* oksijenin bir kökle ya da bir elementle bileşiminden oluşan madde.

oksitlemek *(-i) Fr. T. kim.* oksit durumuna getirmek, oksijenle birleştirmek.

oksitlenebilir *s. Fr. T. kim.* oksitlenmeye elverişli olan.

oksitlenmek *(nsz) Fr. T. kim.* oksijenle birleşerek oksit durumuna girmek.

oksitleşme *a. Fr. T. kim.* (bir element ya da bileşik için) okside dönüşme.

oksiyür *a. Fr. hayb.* insanların, özellikle de çocukların bağırsaklarında yaşayan, 3-12 mm. uzunluğunda, ipsi bir solucan. *eş.* sivrikuyruk.

oktan *a. Fr.* petrolde bulunan, renksiz, sıvı durumunda hidrokarbon.

oktant *a. Fr. gökb.* yıldızların yüksekliğini ve açı uzaklığını gözlemlemeye yarayan aygıt.

oktav *a. Fr.* **1** *müz.* sekiz sesten oluşan ses dizisi, bir do sesiyle ondan sonraki do sesi arasındaki uzaklık. **2** *fiz.* birinin frekansı ötekinin iki katı olan iki titreşimin aralığı.

oktrua *a. Fr. esk.* eskiden kente giren şeylerden ve kimselerden kentin girişinde alınan vergi ya da ayakbastı parası.

okturuva *a. Fr. esk. bkz.* **oktrua**.

okume *a. Lat. bitb.* Afrika'da, özellikle Gabon'da yetişen, boyu 30, çapı 2 metreyi bulabilen ve on beş yaşından sonra ancak destekle ayakta durabilen, öz odunu mor, dış odunu pembe, kerestesi parlak, yumuşak ve hafif, kontrplak yapımında kullanılan bir ağaç.

okus pokus *ik. kbd. bkz.* **hokus pokus**.

oküler *a. Fr. fiz.* optik aygılarında objektiften aldığı ışınları göze veren mercek sistemi.

okyanus *a. Yun. coğr.* anakaraları birbirinden ayıran büyük deniz. *eş.*

anadeniz.

ole *ünl. İsp.* İspanyolcada "yaşa!" anlamında yüreklendirme sözü olarak kullanılır.

olefin *a. Fr. kim.* yapısına başka bir öğe ya da kök sokulabilen, karbonlu hidrojenlerin ortak adı.

oleik *a. Fr. kim.* yağlarda gliserinle birlikte bulunan, tadı, kokusu ve rengi olmayan, 4 santigrat derecede billur durumunda katılaşan sıvı bir madde olan ***oleik asit*** teriminde geçer.

olein *a. Fr. kim.* sıvı yağlarda ve margarinlerde bulunan ***oleik asidin*** bir esteri.

oleometre *a. Fr.* yağların yoğunluğunu ölçmede yararlanılan aygıt.

oligarşi *a. Fr. topb.* siyasal gücün birkaç kişiden oluşan küçük bir grubun elinde bulunduğu yönetim biçimi. *eş. yeni* takımerki.

oligoklaz *a. Fr. yerb.* billursu kayaçlarda serpme durumunda bulunan, beyazımtırak ya da yeşilimtırak bir feldispat türü.

oligosen *a. Fr. yerb.* üçüncü çağın miyosen ile eosen arasındaki dönemi.

olijist *a. Fr. yerb.* kayaçlarda rastlanan, kızıl renkli, doğal demir oksit.

olimpik *s. Fr.* olimpiyat ölçülerine uygun olan.

olimpiyat *a. Fr.* bütün spor dallarını içine alan ve her dört yılda bir değişik bir ülkede yapılan uluslararası spor yarışmaları.

olivin *a. Fr. yerb.* sarımtırak yeşil renkli ve cam gibi parıltılı, değerli olanına zebercet adı verilen, magnezyum ve demir silikat. *eş.* perido, peridot.

olta *a. Yun.* **1** *bkz.* **olta takımı**. **2** balık avlamakta kullanılan, istenilen uzunlukta bir misinanın ucuna takılı, özel olarak bu iş için yapılmış çengelli iğne. **olta balığı** *Yun. T.* oltayla tutulan balık. **olta takımı** *Yun. T.* balık avlamakta kullanılan iğne, zoka, kurşun, mantar, misina vb. gibi gereçlerin ava hazır durumdaki bütünü. **oltaya vurmak** *Yun. T.* (balık) oltanın ucundaki yemi yemek ya da bunu yaparak oltaya takılmak.

oltacı *a. Yun. T.* **1** olta ve benzeri balık avı gereçleri satan kimse. **2** oltayla balık tutmakta usta kimse.

om *a. Al. (Alman fizikçisi Georg Simon Ohm'un adından) fiz.* elektrik direnç birimi.

ombra *a. İt.* ahşap doğramayı kahverengiye boyamakta kullanılan toprak boya.

omfazit *a. Fr. min.* yeşil renkli bir doğal silikat.

omlet *a. Fr.* çırpılmış yumurta ve yağ ile sade olarak yapılan ya da içine peynir, kıyma, mantar ya da domates vb. katarak tavada kızartılan çırpılmış yumurta yemeği.

ommatidyum *a. Fr. hayb.* petekgözü oluşturan çok sayıda gözeden her biri. *eş.* görmegözesi.

omnibüs *a. Fr. esk.* bir zamanlar İstanbul'da dolmuş olarak kullanılmış büyük at arabası.

onanizm *a. Fr. (Tevrat'ta sözü geçen Onan'ın adından) bkz.* **mastürbasyon**.

ondülasyon *a. Fr.* (saç için) dalgalı duruma getirme, kıvırma.

ondüle *s. Fr.* (genellikle saç için) kıvrımlı, kıvrılmış, dalgalı. **ondüle yaptırmak** *Fr. T.* saçlarını kıvırtmak, dalgalı duruma getirtmek.

ondüleli *s. Fr. T.* (saç için) ondüle yapılmış olan.

ondülin *a. Fr. (marka adından)* çatılarda kiremit altı levhası ya da baraka vb. gibi yapılarda çatı örtüsü olarak kullanılan özel levha.

onejit *a. Fr. min.* hidratlı doğal demir oksit.

oniks *a. Fr.* damarlı ve yarı saydam, vazo, tabak gibi eşya yapımında kullanılan değerli bir taş. *eş.* balgamtaşı.

onkolog *a. Fr. bkz.* **kanserbilimci**.

onkoloji *a. Fr. bkz.* **kanserbilim**.

onomastik *a. Fr.* özel adlarla, özellikle de kişi adlarıyla uğraşan bilim.

onomatope *a. Fr. dilb.* bir şeyin çıkardığı sese benzer seslerle oluşturulan sözcük; örneğin "mırıltı", "şırıltı" gibi. *eş.* yansıma.

ons *a. Fr.* Fransa'da 30,59 gram, İngiltere'de 28,349 gram ağırlığında bir tartı birimi.

ontik *s. Fr. fels.* varlıkla ilgili. *eş.* varlıksal.

ontogenez *a. Fr. yaşb.* yumurtanın döllenmesinden bireyin ergin bir varlık durumuna gelmesine değin geçirdiği gelişim evrelerinin tümü. *eş.* bireyoluş.

ontoloji *a. Fr. fels.* varlığın varoluş ilkelerini, özünü, gerçekliğini inceleyen bilim. *eş.* varlıkbilim.

ontolojik *s. Fr.* ontolojiyle ilgili. *eş.* varlıkbilimsel.

ontolojist *a. Fr.* ontolojiyle uğraşan kimse. *eş.* varlıkbilimci.

ontolojizm *a. Fr. fels.* olayları varlıkbilim açısından ele alma, düşünme eğilimi. *eş.* varlıkbilimcilik.

oogon *a. Fr. bitb.* kimi mantarlarla suyosunlarında, içinde dişi gametlerin oluştuğu organ.

oolit *a. Fr.* balık yumurtasına benzeyen taneciklerden oluşmuş bir kalker türü.

oosfer *a. Fr. yaşb.* (bitkilerde) erkek gametçe döllenerek yumurtayı oluşturan dişi gamet.

oosit *a. Fr. yaşb.* büyüme evresini tamamlamış olmakla birlikte henüz döllenebilecek duruma gelmemiş dişi gamet.

op *bkz.* **opus**.

opal (I) *a. Fr. yerb.* silisin hidratlı ve jelatinli bütün türlerini kapsayan, silis grubundan değerli bir mineral.

opal (II) *a. Fr.* düzgün dokunmuş ve ince, pamuklu kumaş.

opalin *a. Fr.* opale (I) benzeyen camdan yapılmış kupa, vazo vb.

opera *a. İt. tiy.* **1** sözlerinin tümü ya da çoğu şarkı biçiminde ve orkestra eşliğinde söylenen müzikli tiyatro oyunu. **2** böyle oyunlar oynayan sanatçı topluluğu. **3** bu tür oyunların oynandığı yapı.

operacı *a. İt. T.* opera sanatçısı.

operakomik *b. a. Fr. tiy.* güldürücü tipleri ve sözleri olan, konuşmalı ve şarkılı bölümlerin bir arada bulunduğu müzikli tiyatro oyunu.

operasyon *a. Fr.* **1** *hek.* operatörün, hastanın bir yerini kesme, hasta parçayı alma ve kestiği yeri dikme ya da yaralanma durumunda kesilen yerleri dikme yoluyla yaptığı sağaltım. *eş. yeni* işlemce, *esk.* ameliyat. **2** *mec.* belli bir amaçla belli bir yöntem kullanarak yapılan iş. *eş.* işlem, eylem. **3** *ask.* bir asker birliğiyle yapılan bir eylem. *eş. esk.* harekât, *yeni* eylemce.

operatör *a. Fr.* **1** uzmanlığı ameliyat yapmak olan, ameliyat yapan hekim. *eş. yeni* yarman. **2** kimi teknik araçları işletenlere verilen ortak ad. **3** bilgisayar kullanmasını bilen, bilgisayarda gerekli uygulamaları yapan kimse. *eş.* işletmen. **4** basımevinde, basılacak metinleri dizgi makinesinde dizen işçi. *eş.* dizgici, dizmen.

operet *a. Fr.* **1** konuşmalı bölümlerle şarkılı bölümlerin birbiri ardınca ya da iç içe yer aldığı, hafif konulu, eğlendirici müzikli oyun.

2 böyle oyunlar oynayan topluluk.

operetçi *a. Fr. T.* operet sanatçısı.

oportünist *a. Fr.* oportünizmi uygulayan, davranışı oportünizme uygun olan, duruma, kendi çıkarına göre davranan, durumlardan, koşullardan kendi çıkarına yararlanan (kimse). *eş. yeni* günoğlu.

oportünizm *a. Fr.* güç durumlar karşısında, davranışlarını ahlak ilkelerine ya da düzenli bir düşünceye göre değil, kişisel çıkarlarına en uygun düşecek biçimde ayarlayan tutum. *eş. yeni* günoğluluk, günoğluculuk.

opsiyon *a. Fr.* **1** bankacılıkta, bir borç senedinin ödenmesi için vade tarihinden başlayarak tanınan iki günlük ek süre. **2** ticarette, bir alışverişin karara bağlanması için genellikle satıcının alıcıya tanıdığı belirli süre. **3** vapur, uçak, tren vb.de, önceden herhangi bir ödeme yapmadan, belirli bir tarih için koşula bağlı olarak yer ayırtma.

opsiyonel *s. Fr.* **1** opsiyonla ilgili. **2** isteğe bağlı.

optik *s. Fr.* **1** görmeyle ilgili olan. **2** *a. fiz.* ışık ve görme olaylarını inceleyen fizik kolu. **optik açı** *Fr. T.* gözlemcinin gözüyle bir nesnenin boyutlarından birinin iki ucunu birleştiren ışınların oluşturduğu açı. **optik kaydırma** *Fr. T. sin.* alıcının değişebilir odaklı merceğinin yakından uzağa ya da uzaktan yakına doğru odaklanmasıyla elde edilen sonuç. **optik sinir** *Fr. T. yaşb.* gözü beyne bağlayan ve beyin sinirlerinin ikinci çiftini oluşturan sinir.

optimal *s. Fr.* en elverişli, en iyi, en uygun olan.

optimetri *a. Fr. fiz.* görmeyi konu alan fizik dalı.

optimist *s. Fr.* optimizmi benimsemiş olan. *eş.* iyimser.

optimizm *a. Fr.* **1** her şeyi en iyi yönleriyle gören, her durumda iyi bir çıkış yolu bulunabileceğini düşünen, geleceğe umutla bakan dünya görüşü. **2** *fels.* insanlığın doğal olarak ilerleyeceğine, bütün koşul ve durumların iyiye doğru gideceğine inanan öğretilerin genel adı. **3** *ruhb.* her olayın sürekli biçimde iyi yönlerini gören bir kişilik özelliği. *eş.* iyimserlik.

optimum *s. Fr.* **1** en elverişli, en iyi, en uygun olan. **2** *a.* (ışık, sıcaklık, nem ya da tutum vb.de) en elverişli, en iyi, en uygun durum.

opus *a. Lat. müz.* bir bestecinin yapıtlarının bestelenme sırasını gösteren, genellikle *op.* kısaltmasıyla yazılan ve sonuna yapıt numarası getirilen sözcük.

oral *s. Fr.* **1** ağız yoluyla, ağızdan, ağızla ilgili. **2** *müz.* sözlü.

oramiral *b. a. T. Fr. ask.* deniz kuvvetlerinde en yüksek rütbeli subay.

orangutan *a. Fr. (Malezya dilinden) hayb.* Bernoe ve Sumatra ormanlarında ağaçlar üzerinde yaşayan, gövdesi iri ve hantal, boyu bir buçuk metreyi bulabilen, kahverengi kızıl olan postu sık ve kaba kıllarla kaplı, daldan dala ağır ağır geçerek hareket eden, meyvelerle ve körpe filizlerle beslenen, insana benzeyen bir maymun.

oratoryo *a. İt. müz.* orkestra, koro ve solo sesler için bestelenmiş, kutsal nitelikli müzik yapıtı.

ordinaryüs *a. Lat.* Türk üniversitelerinde, en az beş yıl profesör olarak ders vermiş, üstün bilimsel çalışmalarıyla iyice tanınmış öğretim üyeleri arasından seçilerek, üniversitede bir bilim kürsüsünün yönetimiyle görevlendirilen bilim adamlarına verilen ve eskilerin

kazanılmış sanları saklı tutularak 1960 yılında kaldırılan san.

ordinat *a. İng. mat.* genellikle apsise dikey olarak çizilen ve bir noktanın uzaydaki yerini belirtmeye yarayan çizgilerden biri.

ordino *a. İt.* **1** bir poliçenin arkasına yazılan havale emri. **2** tüccarın malını gümrükten çekebilmesi için vapur işletmesinden yük konşimentosuna karşılık verilen havale. **3** *den.* denizcilik işletmesince gemi adamlarına verilen, gemilere atama belgesi.

ordovisyen *a. Fr. yerb.* birinci çağın ikinci dönemi ve bu dönemde oluşmuş olan yer katmanları.

ordövr *a. Fr.* yemekten önce masaya gelen soğuk yiyecekler, meze, çerez.

orfoz *a. Yun. hayb.* hanigillerden, sıcak ve ılıman denizlerde yaşayan, Ege Denizi'nde ve Akdeniz'de bol bulunan, ağırlığı on kilo ile elli kilo arasında olabilen, eti beyaz ve lezzetli bir balık.

org *a. Fr. müz.* büyük ve küçük boyda borulardan yapılmış, körüğü de bulunan, körüklerden elde edilen havanın bu boruların içinden geçmesiyle değişik ses tonları çıkarabilen, klavyeli, genellikle kilise çalgısı olarak kullanılan bir çalgı.

organ *a. Fr.* **1** *gövb.* canlı bir gövdenin, belirli bir işlevi olan ve sınırları kesin biçimde belirli bulunan bölümü. **2** *mec.* bir görevi yerine getirmekle yükümlü kuruluş, gazete, dergi vb. **organ nakli** (ya da **aktarımı**) *hek. bkz.* **organaktarımı**.

organaktarımı *b. a. Fr. T. hek.* vücudun, işlev göremez duruma gelmiş bir organının yerine genellikle bir başkasından alınmış sağlam bir organı koyma. *eş.* transplantasyon.

organik *s. Fr.* **1** organlarla, organizmayla ilgili olan. **2** *mec.* (ilişki, bağ için) güçlü, canlı. **organik kayaç** *Fr. T. yerb.* bileşimindeki öğelerin büyük ya da belirgin bölümü canlı varlıklardan gelen tortul kayaç. **organik kimya** *Fr. Ar. kim.* karbon bileşiklerini konu alan kimya dalı. **organik kütle** *Fr. Ar. yerb. bkz.* **organik kayaç**.

organikçi *a. Fr. T.* organik kimya ile uğraşan kimse, organik kimya uzmanı.

organizasyon *a. Fr.* **1** düzenlemek eylemi. **2** devletin, yönetimin, toplumun vb. düzenleniş biçimi. **3** örgüt. **4** düzenli bir grubun üyelerinin tümü.

organizatör *a. Fr.* düzenleyen, örgütleyen kimse ya da kuruluş.

organize *s. Fr.* örgütlenmiş olan, örgütlü. **organize etmek** *Fr. T.* düzenlemek, örgütlemek.

organizatörlük *a. Fr. T.* organizatörün yaptığı iş.

organizma *a. Fr. yaşb.* **1** canlı bir varlığı oluşturan organların tümü. **2** herhangi bir canlı varlık.

organlaşmak *(nsz) Fr. T.* (gelişmekte olan canlılar için) organları oluşmak.

organtin *a. Fr.* **1** seyrek dokunmuş, ince ve sert bir kumaş. **2** *s.* bu kumaştan yapılmış olan.

organze *a. İt.* **1** ipek ya da keten iplikle dokunmuş, tülbent inceliğinde, kolalı bir kumaş. **2** *s.* bu kumaştan yapılmış olan.

orgazm *a. Fr.* cinsel uyarım ve zevkin en yüksek noktası. *eş.* boşalım. **orgazm olmak** *Fr. T.* cinsel uyarım ve zevkin en yüksek noktasına ulaşmak.

orgeneral *b. a. T. Fr. ask.* silahlı kuvvetlerin üst komuta yerlerinde bulunan, asıl görevi ordu komutanlığı olan, rütbesi en yüksek general.

orijin *a. Fr.* **1** soy, kök. **2** başlangıç, kaynak, kök.

orijinal *s. Fr.* **1** yalnız kendine özgü bir niteliği olan, bir başka şeyden kopya olmayan, ilk kez ortaya konmuş olan. *eş.* özgün. **2** *s.* ve *a.* (araç, gereç için) sahte, taklit olmayan, fabrikasınca yapılmış olan. **3** *s. mec.* alışılagelenden çok değişik, şaşırtıcı nitelikte olan.

orijinalite *a. Fr.* **1** orijinal olanın özelliği. *eş.* özgünlük. **2** *mec.* alışılagelenden çok değişik, şaşırtıcı nitelikte olma durumu.

orijinallik *a. Fr. T.* **1** orijinal olma durumu. **2** *bkz.* **orijinalite**. *eş.* özgünlük.

orkestra *a. Fr.* **1** *müz.* sayısı değişebilen, her türlü çalgının bulunabileceği bir çalgılar topluluğu. **2** *tiy.* kimi tiyatrolarda sahneye ya da perdeye en yakın koltuklar. **3** *tiy.* Eski Yunan tiyatrolarında, sahneyle seyirciler arasında bulunan, çember biçimindeki koro yeri.

orkestralama *a. Fr. T.* bir orkestra için yazılmış müzik parçasının notalarını, çalgıların tını ve farklarını göz önünde bulundurarak, orkestrayı oluşturan çalgılar arasında paylaştırma sanatı.

orkestrasyon *a. Fr. bkz.* **orkestralama**.

orkide *a. Fr. bitb.* salepgillerden, camekânlarda yetiştirilen, güzel çiçekleri olan, birçok türü bulunan bitkilerin ortak adı.

orkinos *a. Yun. hayb.* uskumrugillerden, sıcak ve ılıman denizlerde yaşayan, vücudu füze biçiminde, boyu üç metreyi, ağırlığı 250 kilogramı bulabilen, eti yenilen, konservesi yapılan bir balık. *eş.* tonbalığı.

orkit *a. Fr. hek.* erbezlerinin yangılanarak şiş bir duruma gelmesi.

orlon *a. Fr. (marka adından)* **1** görünüşü ve ele gelişi ipeğe benzeyen bir yapay dokuma ipliği. **2** bu iplikle dokunmuş kumaş.

ornitolog *a. Fr.* ornitoloji uzmanı. *eş.* kuşbilimci.

ornitoloji *a. Fr. hayb.* kuşları ve onların doğal ortamlarını, kuş taşıllarını vb. konu alan hayvanbilim dalı. *eş.* kuşbilim.

ornitorenk *a. Fr. hayb.* Avustralya ve Tasmanya ırmaklarında yaşayan, yaklaşık 50 cm. boyunda, vücudu üst yanı grimsi kızıl, alt yanı sarı turuncu renkte yumuşak tüylerle kaplı, kafa yapısı, ördek gagası gibi çenesi, beş parmaklı ve perdeli ayakları, kısa bacakları, yumurtlayarak üremesi bakımından kuşları andıran, eti yenilen bir memeli türü. *eş.* gagalı memeli.

orojeni *a. Fr. yerb.* yerkabuğunun biçimlerini, dağların oluşmasını inceleyen bilim kolu. *eş.* dağoluş.

orsa *a. İt. den.* **1** her iki yönden yelkenin ortasına bağlanan ve yelkenleri yelin esmekte olduğu yöne çevirmeye yarayan ip. **2** geminin rüzgâr alan yanı. **3** geminin, yelin geldiği yöne döndürülmesi. **orsa alabanda** *İt. den.* gemiyi birdenbire yelin üstüne çevirme. **orsa poca** (ya da **boca**) *İt.* **1)** *den.* geminin kimi zaman yelin gelmekte olduğu yöne yaklaşarak, kimi zaman ondan uzaklaşarak yol alması. **2)** *mec.* iyi kötü, bata çıka. **3)** *arg.* çok sarhoş birinin yalpalayarak yürümesini anlatır.

orsalamak *(nsz) İt. T. den.* (gemi) yelin geldiği yana dönmek.

ortanca *a. Lat. bitb.* taşkırangillerden, nemli ve ılıman yerlerde yetişen, park ve bahçelerde gruplar durumunda yetiştirilen, dipten başlayarak sık dallanan, irice yapraklı, top biçiminde, iri ve gösterişli çiçekleri olan, kırmızı, pembe ya

da beyaz çiçek açan değişik türleri bulunan, yaz boyunca çiçekli kalan bir süs bitkisi.

Ortodoks *ö. a.* ve *s. Yun.* **1** kilisenin katı öğretisine uygun olan. **2** Ortodoksluğu benimsemiş olan (Hıristiyan).

Ortodoksluk *ö. a. Yun. T.* **1** kilisenin dogmalarına uygun öğreti ve görüşlerin tümü. **2** 1054'te Roma Katolik Kilisesi'nden ayrılan Hıristiyanların benimsediği, İstanbul'da Fener Patrikliği'nin yönettiği, Yunanların ve İslavların çoğunluğunun bağlı olduğu Hıristiyan mezhebi.

ortodonti *a. Fr.* dişlerin çene kemikleri üzerinde estetik olarak ve görevlerini yapacak biçimde yerleştirilmesini konu alan diş hekimliği kolu.

ortogenez *a. Fr. yaşb. bkz.* **ontogenez**. *eş.* bireyoluş.

ortoklaz *a. Fr. yerb.* dik açı durumunda ayrıtları olan, billurları parça parça dilinen bir tür potasyum feldispat.

ortopedi *a. Fr.* **1** *hek.* vücuttaki kemikler, eklemler, kaslar, kirişler, sinirler gibi, hareketi sağlayan organ bozukluklarını düzelten, sağaltan cerrahi dalı. **2** hastanelerde, bu tür hastalığı bulunanların sağaltım gördüğü bölüm.

ortopedik *s. Fr.* **1** ortopediyle ilgili olan. **2** ortopedinin gerektirdiğine uygun yapılmış olan. **ortopedik engelli** *Fr. T.* ortopedik bir bozukluğu bulunan, sakat (kimse).

ortopedist *a. Fr.* **1** ortopedi uzmanı cerrah. **2** ortopedi protezleri yapan uzman kimse.

ortoz *a. Fr. yerb. bkz.* **ortoklaz**.

orya *a. İt. bkz.* **karo**.

oryantal *s. Fr.* **1** doğu ülkelerini anımsatan, doğu ülkeleriyle ilgili. **2** *a.* oryantal dans. **oryantal dans** *Fr.* doğu ülkelerinde, kadınların tek başına ve yarı çıplak olarak müzik eşliğinde yaptıkları, vücut ve gövdek hareketlerine dayalı dans.

oryantalist *a. Fr.* oryantalizmle uğraşan (kimse). *eş.* doğubilimci.

oryantalizm *a. Fr.* doğu ülkelerinde yaşayan ulusların dillerini, tarihlerini, törelerini vb. kendine konu edinmiş olan bilim. *eş.* doğubilim.

oryantasyon *a. Fr.* belli bir yöne dönme ya da döndürme, yön verme, yöneltme. *eş. yeni* yönlenme, yönlendirme.

osmiyum *a. Fr. kim.* simgesi Os, atom sayısı 76, atom ağırlığı 190,2 ve yoğunluğu 22,5 olan, doğada platin filizlerinde bulunan, çok kırılgan bir element.

osteoloji *a. Fr. hek.* anatominin kemiklerle ilgili dalı. *eş.* kemikbilim.

oşinograf *a. İng.* oşinografi uzmanı. *eş.* denizbilimci.

oşinografi *a. İng. coğr.* okyanuslar başta olmak üzere bütün denizlerin fiziksel, kimyasal ve yaşambilimsel özelliklerini deneysel araştırmalarla inceleyen bilim kolu. *eş.* anadenizbilim, denizbilim.

otantik *s. Fr.* belge değerinde olan, gerçeğe dayanan, gerçek olan, doğru, özgün.

otarsi *a. Fr.* ekonomik olarak kendi kendine yeterli duruma gelmeyi amaçlayan bir ülkede uygulanan yönetim biçimi, devletçilik.

otarşi *a. Fr. bkz.* **otokrasi**.

otel *a. Fr.* ücreti ödenerek gecelenebilen, kimilerinde bu hizmetle birlikte yemek yeme, eğlenme gibi türlü hizmetler de sunulan yapı.

otelci *a. Fr. T.* **1** otel sahibi kimse. **2** otel işleten kimse.

otelcilik *a. Fr. T.* **1** otelsahibi olma durumu. **2** otel işletmeciliği.

otist *a. Fr. ruhb.* toplumsal etkileşmelerden, gerçeklerden kaçarak kendi içine kapanan kimse. *eş.* içekapanık, içeyönelik.

otizm *a. Fr. ruhb.* toplumsal etkileşmelerden, gerçeklerden kaçarak, gerçekle ilgisi bulunmayan bir düşünce evreni içinde yaşama özelliği. *eş.* içeyöneliklik.

oto- *Yun. (önek)* Yunanca "autos" sözcüğünden batı dillerine autobiçimiyle birçok sözcüğün bileşimine önek olarak girmiş, bu dillerden Türkçeye geçen sözcüklerde de *oto-* biçimiyle yer almıştır: "otomobil", "otomat" gibi. (Önek olarak bulunduğu sözcüklere "kendi", "kendi kendine" anlamlarını katar.)

oto *a. Fr.* otomobil sözcüğünün kısaltılmış biçimi.

otoban *a. Al. bkz.* **otoyol**.

otobiyografi *a. Fr. yaz.* bir kimsenin kendi yaşamını anlattığı yapıt. *eş.* özyaşamöyküsü.

otobiyografik *s. Fr.* otobiyografiyle ilgili. *eş.* özyaşamöyküsel.

otobüs *a. Fr.* kırk ya da daha çok sayıda yolcu alabilen, büyük, motorlu kara taşıtı.

otobüsçü *a. Fr. T.* **1** otobüs sahibi ya da otobüs işletmecisi. **2** otobüs sürücüsü.

otobüsçülük *a. Fr. T.* otobüs işletmeciliği.

otodidakt *s.* ve *a. Fr.* bir okula gitmeden kendi kendini yetiştiren (kimse). *eş. yeni* özöğrenimli.

otoerotizm *a. Fr. ruhb.* kişinin kendi vücudu üzerinde cinsel etkinliklerde bulunma sapıncı. *eş.* özünerosluk.

otogar *b. a. Fr.* yolculara bilet satış yerleri vb. de bulunan, kentlerarası işleyen otobüslerin yolcularını aldıkları ya da indirdikleri, çok sayıda otobüsü alabilecek biçimde yapılmış garaj.

otogestiyon *a. Fr.* tarım ya da sanayi kuruluşlarında işçilerin, çalışanların söz ve karar sahibi olmaları ilkesine dayanan yönetim biçimi. *eş.* özyönetim.

otokar *a. Fr. İng.* üst bölümü çevreyi görebilecek biçimde camdan yapılmış, içinde kanepeler bulunan, kentlerarası yolculuklarda, turistik gezilerde kullanılan, rahat ve büyük otobüs.

otoklav *a. Fr.* **1** vida ve cıvatalarla tutturulmuş basit bir kapağı bulunan, iç basınca dayanıklı kap. **2** ameliyatlarda ve laboratuvarda kullanılan her türlü araç, gereç ve aygıtları mikropsuzlaştırmakta yararlanılan basınçlı buhar kazanı.

otokontrol *a. Fr.* daha önemli bir amaca erişebilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını ya da başka amaca yönelme eğilimlerini denetleyip sınırlaması işi. *eş.* özdenetim.

otokrasi *a. Fr. topb.* bir hükümdar, küçük bir küme ya da tek bir siyasal partinin siyasal erki elinde bulundurduğu yönetim biçimi. *eş. yeni* saltıkçılık.

otokrat *a.* ve *s. Fr.* siyasal erki tek başına elinde bulunduran (kimse, hükümdar). *eş. yeni* saltıkçı.

otokritik *a. Fr.* **1** kişinin kendi eylemlerini, davranışlarını ve düşüncelerini nesnel eleştiriden geçirmesi işi. **2** bir militanın ya da partinin, bağlı olduğu ülkü açısından kendi eylemini yargılaması. *eş.* özeleştiri.

otokton *a.* ve *s. Fr.* bir yerde eskiden beri oturmakta olan kimse. *eş.* yerli.

otolit *a. Fr. yaşb.* omurgalılarda ve kimi omurgasızlarda, içkulakta

bulunan kalker parçacıkları. *eş.* işitme taşı.

otoman *a. Fr.* **1** Avrupalıların Osmanlılara verdiği ad. **2** kadın giyiminde kullanılan bir tür ipekli kumaş. **3** XVIII. yüzyılda kullanılmış, sedir biçiminde kanepe.

otomasyon *a. Fr.* sanayide, yönetimde ve bilimsel, teknik işlerde insan emeği olmaksızın, işlerin otomatik işleyen araçlarla yapılması. *eş. yeni* özdevim.

otomat *a. Fr.* **1** canlı bir varlığın yapacağı kimi işleri yapabilen mekanik ya da elektrikli araç ya da aygıt. **2** sıcak su verebilecek biçimde hazırlanmış elektrikle ya da gazla çalışan aygıt. **3** çok katlı yapılarda, merdivenleri aydınlatan elektrik düzeneği.

otomatik *s. Fr.* **1** kendi kendine işleyen, kendi kendini yöneten ya da mekanik yollarla hareket ettirilen (aygıt, araç). **2** (insan için) istençdışı olarak yapılan (davranış, devinim). **otomatik olarak** *be. Fr. T.* kendi kendine, kendiliğinden. **otomatik sigorta** *Fr.* fazla akım geçtiğinde devreyi kendiliğinden açan aygıt.

otomatikleşmek *(nsz) Fr. T.* otomatik duruma gelmek.

otomatikleştirilmek *(nsz) Fr. T.* otomatik duruma getirilmek.

otomatikleştirmek *(-i) Fr. T.* otomatik duruma getirmek.

otomatiklik *a. Fr. T.* otomatik olma durumu, özelliği.

otomatikman *be. Fr.* otomatik olarak, kendi kendine, kendiliğinden.

otomatizm *a. Fr.* bir aygıta otomatik bir işleyiş kazandırmak için gereken düzen. *eş.* özdevinim.

otomobil *a. Fr.* **1** patlamalı, içten yanmalı, elektrikli bir motor ya da gaz türbiniyle devinen taşıt. **2** yaklaşık beş yolcu alan motorlu taşıt.

otomobilci *a. Fr. T.* otomobil alım satımıyla uğraşan kimse.

otomobilcilik *a. Fr. T.* otomobil alıp satma işi.

otomotiv *a. İng.* otomobil, kamyon, otobüs gibi motorlu taşıt üreten sanayi dalı.

otonom *a. Fr.* belli bir üst organa bağlı olmakla birlikte, ayrı bir yasaya göre kendi kendini yönetme yetkisi olan (kuruluş, bölge vb.). *eş.* özerk.

otonomi *a. Fr.* bir kuruluşun, bir topluluğun kendi kendini, oluşturduğu yasalara göre özgürce yönetme hakkı ve durumu. *eş.* özerklik.

otopark *a. İng.* motorlu taşıtların belli bir süre için bırakılabildiği yer.

otoparkçı *a. Fr. T.* otopark işleten ya da otoparkta çalışan kimse.

otoparkçılık *a. Fr. T.* otopark işletmeciliği.

otoplasti *a. Fr. hek.* kişinin eksik bir organına, kendisinin başka bir yerinden alınan parçayı ekleme yoluyla yapılan onarım.

otopsi *a. Fr. hek.* bir kimsenin ölüm nedenini belirlemek ereğiyle cesedinin açılıp incelenmesi. **otopsi raporu** yapılan otopsinin sonucunu bildiren hekim raporu. *eş.* morg raporu. **otopsi yapmak** *hek.* ölüm nedenini anlamak, belirlemek ereğiyle cesedi açıp incelemek.

otoray *a. İng.* ray üzerinde işleyen bir tür taşıt.

otoritarizm *a. Fr.* baskıcı olma durumu ve tutumu, baskıcılık.

otorite *a. Fr.* **1** buyurma, yaptırma ya da yasaklama hakkı ve gücü. **2** bir kimsenin bilgisi, uzmanlığı, yeterliliğiyle kendisine sağladığı

güven. *eş.* yetke.

otoriter *s. Fr.* otoritesi olan. *eş.* yetkeli.

otosist *a. Fr. yaşb.* suda yaşayan kimi omurgasız hayvanlarda, içinde işitme taşının bulunduğu akışkan sıvılı organ. *eş.* işitme kesesi.

otostop *a. İng.* **1** yoldan geçen bir özel taşıtı durdurup, taşıtın gideceği yere değin parasız olarak götürülmeyi isteme. **2** bu biçimde yapılan yolculuk. **otostop yapmak** *İng. T.* bu biçimde yolculuk etmek.

otostopçu *a.* ve *s. İng. T.* otostop yapan (kimse).

ototrof *s. Fr. yaşb.* besinini kendi başına sağlayan, inorganik azot, azotlu madde ve karbondioksitten protein yapan ve karbonhidratların sentezini yapabilen (bitki). *eş.* özbeslenen.

ototrofi *a. Fr.* besinini kendi başına sağlama, inorganik azot, azotlu madde ve karbonhidratların sentezini yapabilme işi. *eş.* özbeslenme.

otoyol *b. a. Fr. T.* kentlerarası hızlı bir trafik akışını sağlamak ereğiyle yapılan, yerleşim yerlerinin dışından geçen, az dönemeçli, başka yollarla kesişmeyen, ortası ayrılmış çift yönlü, her yönde üç ya da daha çok şeritli, özel kaplamalı karayolu.

oval *s. Fr.* **1** biçim yönünden yumurtaya benzeyen, sôbe. **2** *mat.* kapalı, dışbükey ve uzunca olan, özellikle elips gibi iki simetri ekseni bulunan (eğri).

ovogon *a. Fr. yaşb.* ilkel bitkilerde dişi cinslik gözesi. **ovogon dağarcığı** *Fr. T. yaşb.* çiçeksiz bitkilerin çoğunda üreme organlarını barındıran boşluk.

ovolit *a. Fr. yerb.* balık yumurtası biçiminde ve iç içe mineral kabuklardan oluşmuş kalker.

ozalit *a. Fr.* **1** yüzeyi ışığa duyarlı bir maddeyle kaplı olan bir kâğıt üzerine, kalıptan çekilmiş resim, yazı kopyası. **2** bu işlemde kullanılan özel kâğıt, ozalit kâğıdı.

ozmos *a. Fr.* **1** *fiz.* yarı geçirgen bir çeperin iki yanına yerleştirilmiş, derişikliği farklı iki sıvıda oluşan yer değiştirme olayı. **2** *kim.* ve *yaşb.* sızdırıcı bir perdeyle birbirinden ayrılmış iki sıvının bu perdeden geçerek birbirine karışması olayı. *eş.* geçişme.

ozokerit *a. Fr. min.* ve *yerb.* doğal hidrokarbonlardan oluşan, petrol ve terebentin içinde eriyen bir tür mum. *eş.* yermumu.

ozon *a. Fr. kim.* oksijen gazının içinden elektrik akımı geçirilerek üretilebilen, atmosferin çok küçük bir kesimini oluşturan, simgesi O_3 olan, molekülünde üç atom bulunan oksijenden oluşan, mavi renkli, ağır ve kalıcı kokulu, zehirleyici bir gaz. **ozon tabakası** *Fr. Ar.* Yer'in yüzeyinde 30 km. yukarıda bulunan, Güneş'ten gelen morötesi ışınlarının dünyaya erişmesini ve doğaya zarar vermesini önleyen gaz tabakası. *eş.* ozonosfer.

ozonlamak *(-i) Fr. T.* **1** *kim.* oksijeni ozona dönüştürmek. **2** bir maddeyi mikropsuzlaştırmak için ozon etkisine bırakmak.

ozonometre *a. Fr. bkz.* **ozonölçer**.

ozonosfer *a. Fr. bkz.* **ozon tabakası**.

ozonoskop *a. Fr. kim.* ozonun varlığını saptayan aygıt.

ozonölçer *b. a. Fr. T.* atmosferdeki ozon miktarını ölçmeye yarayan aygıt.

ozonölçüm *b. a. Fr. T. kim.* havadaki ozonu ölçme işi.

Ö

ödem *a. Fr. hek.* kimi hastalıklarda ayaklarda, ellerde ve yüzde görülen yangısız şişlik.

öglena *a. Fr. hayb.* tatlı sularda yaşayan, kamçı biçimindeki uzantısıyla hareket eden, mekik biçimindeki birgözeli.

öglenagiller *ç. a. Fr. T. hayb.* örnek hayvanı öglena olan kamçılı birgözeliler sınıfı.

örovizyon *a. Fr.* Avrupa ülkelerinin televizyonlarının oluşturduğu birliği anlatan kısaltma sözcük.

östaki a, *Fr. (İtalyan bilgini Eustachio'nun adından) yşb.* "burun boşluğuyla ortakulağı birleştiren boru biçimindeki yol" anlamındaki ***östaki borusu*** teriminde geçer.

ötanazi *a. Fr. huk.* yaşamından artık iyice umut kesilen, öleceği kesinlikle bilinen bir hastanın, acısını bir an önce dindirmek amacıyla ve hastanın isteği üzerine, yaşamına bir hekimce öldürücü ilaçla son verilmesi biçiminde işlenen adam öldürme suçu.

P

paçavra *a. Yun.* **1** eskimiş, atılacak durumda bez ya da kumaş parçası. **2** *mec.* beş para etmez kimse ya da iğrenç, değersiz şey. **paçavra gibi** *Yun. T.* değersiz şeyleri ya da kimseleri nitelemek için kullanılır. **paçavra hastalığı** *Yun. Ar. ha.* grip. **paçavrasını çıkarmak** (ya da **paçavraya çevirmek**) *Yun. T.* **1)** bozup dağıtarak işe yaramaz bir duruma getirmek. **2)** çok eleştirip hırpalamak.

paçavracı *a. Yun. T.* paçavra[1] toplayıp satan kimse.

paçavracılık *a. Yun. T.* paçavracının yaptığı iş.

paçavralaşmak *(nsz) Yun. T.* paçavra gibi olmak.

paçoz *a. Yun.* **1** *hayb.* kefal türünden, iri bir balık. **2** *arg.* güzelliğini yitirmiş, yaşlı orospu. **3** *arg.* aşağılık, alçak kimse.

padavra *a. Yun.* köknardan ve ladinden elde edilen, çatı örtüsü olarak kullanılan ince tahta. **padavra gibi** (ya da **padavrası çıkmış**) *Yun. T.* "kaburgası sayılabilecek denli zayıf" anlamında kullanılır.

padok *a. Fr.* (hipodromda) yarış atlarının yedekte gezdirildikleri yer.

pagan *a.* ve *s. Lat.* birden çok tanrısı bulunan ve onlara inanan (kimse, toplum, din). *eş.* çoktanrılı.

paganizm *a. Lat.* birden çok tanrı edinme ve onlara tapma. *eş.* çoktanrılılık.

pagoda *a. (Tamil dilinden) mim.* Uzakdoğu ülkelerinde, genellikle çokgen planlı kuleler biçiminde olan tapınaklara verilen ad.

paket *a. Fr.* **1** içinde herhangi bir şey bulunan, kâğıda sarılarak hazırlanmış, elde taşınabilecek büyüklükte nesne. **2** ilaç, yiyecek gibi şeylerin kâğıda sarılarak ya da bir kutuya konularak satışa hazır duruma getirilmiş belli bir miktarı. **paket etmek** (ya da **yapmak**) *Fr. T. bkz.* **paketlemek. paket program** *Fr.* radyoda ve televizyonda, gerektiğinde yayımlanmak üzere önceden banda ya da filme alınmış program, hazır program.

paketlemek *(-i) Fr. T.* **1** herhangi bir şeyi, elde taşınabilecek biçimde, kâğıda sararak ya da kutuya koyarak bağlamak. **2** *arg.* kıskıvrak yakalamak, bağlayıp, kelepçeleyip hareketsiz duruma getirmek.

paketlenmek *(nsz) Fr. T.* **1** paketlemek eylemine konu olmak. **2** *arg.* kıskıvrak yakalanmak, yakalanıp bağlanmak, kelepçelenmek.

paketletilmek *(nsz) Fr. T.* paketlenmesi sağlanmak.

paketletmek *(-i, -e)* paketlemek eylemini yaptırmak.

pakt *a. Fr.* iki ya da daha çok devletin savaşta düşmana karşı işbirliği yapmayı, aralarında barış, saldırmazlık gibi konularda kararlaştırdıkları ilkelere uygun davranmayı kabul etmeleri durumu ve bunu belirten belge. *eş.* antlaşma.

pala *a. İt.* **1** uç bölümü geniş, kabzasına doğru daralan, kavisli, kalın, kısa ve ağır bir kılıç. **2** kürek ve benzeri birtakım araçların enli ve yassı bölümü. **3** bir yere çapraz olarak konulan yassı kiriş. **4** oltada iğnenin üst ucundaki yassı bölüm. **pala çalmak** (ya da **sallamak**) *İt. T.* **1)** pala[1] ile vurmak, kesmek. **2)** uğraşıp didinmek, çalışıp çabalamak. **pala çekmek** *İt. T.* palayı belinden çekip birine vurmak.

paladyum *a. İng. kim. bkz.* **palladyum**.

palalık *a. İt. T. mim.* çatı kirişinin yan tarafı. **palalığına koymak** *İt. T. mim.* (kiriş ya da keresteyi) dikine, kılıçlama yerleştirmek.

palamar *a. Yun. den.* gemiyi iskeleye, rıhtıma ya da şamandıraya bağlamaya yarayan kalın ip. **palamar boyu** *Yun. T. den.* deniz milinin yaklaşık olarak onda birine eşit uzunluk, yaklaşık 120 kulaç. **palamar parası** (ya da **resmi**) *Yun. Ar. den.* gemilerin bir iskeleye yanaşmak için ödedikleri ücret. **palamar tutmak** *Yun. T. den.* (gemi) herhangi bir yerde palamar verip bağlanmak, yatmak. **palamar vermek** *Yun. T.* **1)** *den.* (gemi) bir yere yanaşıp palamarlarla bağlanmak. **2)** *arg.* yaklaşmak, yanaşmak. **palamarı koparmak** (ya da **çözmek** ya da **toplamak**) *Yun. T. arg.* kaçmak, sıvışmak, kaçıp gitmek.

palamarcı *a. Yun. T. den.* görevi, geminin yanaşması sırasında gemiden verilen palamarı iskeleye, şamandıraya takmak ya da gemi ayrılırken çıkarmak olan denizci.

palamut (I) *a. Yun. hayb.* uskumrugillerden, Türkiye'nin denizlerinden başka okyanusların sıcak ve ılıman yerlerinde de yaşayan, Türkçede küçükten büyüğe doğru olarak çingenepalamudu, palamut, torik, sivri, altıparmak, piçuta adları verilen türleri bulunan, canlı iken yanları ve karnı beyaz, sırtı yol yol yeşilimtırak, koyu mavi, açık lacivert olan, pulları olmayan, çatal kuyruklu, büyük ağızlı, eti kılçıksız ve esmer bir balık.

palamut (II) *a. Yun. bitb.* **1** palamutluların örnek bitkisi olan bir ormanı ağacı. **2** bu ağacın uzunca, fındığa benzeyen, kadehçik adı verilen sert ve pürüzlü bir yüksük içinde bulunan, tanence zengin meyvesi. **3** *arg.* esrarlı sigara. **4** *arg.* büyük izmarit.

palamutlular *ç. a. Yun. T. bitb.* ikiçeneklilerden, palamut adı verilen meyveleri bir yüksük içinde bulunan, kayın, meşe, fındık, kestane gibi ağaçları içine alan bir familya. *eş.* kayıngiller.

palanga *a. İt. den.* bir halatla iki makaradan oluşan, ağır şeyleri kaldırmaya, sağa sola döndürmeye yarayan donanım.

palangalı *s. İt. T. den.* palangası olan.

palangasız *s. İt. T. den.* palangası olmayan.

palanka *a. Mac. tar.* yan yana çakılmış ağaç kazıklarla ve toprak doldurularak yapılan, çevresi hendekle çevrili küçük kale.

palas *a. Fr.* **1** lüks ve büyük otel ya da büyük, gösterişli yapı. **2** *arg.* kolaylık gösteren, zorluk çıkarmayan, kolayca geçilen (okul vb.). **3** *arg.* kolay, rahat (iş, ders, sınav

vb.). **4** *arg.* kolay sorular soran, notu bol, yumuşak huylu (öğretmen). **palas geçmek** *Fr. T. arg.* (sınav vb.) kolay, zahmetsiz geçmek.

palaska *a. Mac. ask.* askerlerin bellerine bağladıkları ya da göğüslerine çaprazlama olarak taktıkları, üzerinde fişek, kasatura vb. koymaya yarayan yerleri bulunan, genellikle köseleden yapılmış, enli kayış.

palavra *a. İsp.* **1** *den.* gemilerde üst güverte altındaki güverte. **2** *arg.* gerçeğe aykırı, uzun ve boş söz. **3** *arg.* yapamayacağı şeyleri yapmış ya da yapacakmış gibi sözler etme. **palavra atmak** (ya da **sıkmak** ya da **savurmak** ya da **yuvarlamak**) *İsp. T. arg.* yapması ya da yapılması olanaksız şeyleri yapmış ya da yapacakmış gibi konuşmak, yalan söylemek, abartmak.

palavracı *a.* ve *s. İsp. T. arg.* abartmalı konuşmayı, yüksekten atmayı, yalan söylemeyi, uydurmayı, palavra atmayı huy edinmiş olan (kimse).

palavracılık *a. İsp. T. arg.* palavracı olma özelliği, palavracının huyu, alışkanlığı.

paleograf *a. Fr.* eski metinler uzmanı.

paleografi *a. Fr.* eski metinleri, belgeleri, tarihsel el yazılarını konu alan, inceleyen bilim.

paleolitik *a.* ve *s. Fr. yerb.* ve *tar.* tarihten önceki zamanların en eski dönemi. *eş.* yontına taş devri.

paleontolog *a. Fr. bkz.* **paleontolojist**.

paleontoloji *a. Fr. yerb.* taşılları inceleyerek Yer'in geçmişini araştıran bilim dalı. *eş.* taşılbilim.

paleontolojist *a. Fr.* paleontoloji bilgini.

paleopatoloji *a. Fr. hek.* eski mumya vb.den eski zaman hastalıklarını inceleme.

paleozoik *a. Fr. yerb.* **1** en eski taşılların oluştuğu yerbilimsel dönem. **2** *s.* bu zamanla ilgili.

palet *a. Fr.* **1** ressamların boyaları üzerine sıkarak fırçayla karıştırmak için kullandıkları, bir kenarında başparmağın geçmesi için bir delik bulunan, tahtadan, porselenden ya da plastikten yapılmış, genellikle oval biçimli levha. **2** sanayide türlü amaçlarla kullanılan yayvan ve geniş levha. **3** hızlı yüzmek için ayaklara takılan, ördek ayaklarına benzer biçimde, kauçuktan yapılmış yüzme aracı. **4** birbirine eklenmiş metal plakalardan oluşan ve tankların her türlü arazide yol almasını sağlayan iki yandaki tekerleklerini içine alan metal şerit.

paletli *s. Fr. T.* paleti[1] olan (araç, taşıt).

palikarya *a. Yun.* (küçümseyerek, yermeli olarak) Yunanlı.

palisat *a. Fr. bitb.* özümleme işini yapan yaprakların üst yüzündeki dokunun adı olan ***palisat dokusu*** teriminde geçer.

palladyum *a. Fr. kim.* simgesi Pd, atom sayısı 46, atom ağırlığı 106,4, yoğunluğu 11,4 olan, hidrojeni soğurma özelliği bulunan, tel durumuna getirilebilen, alaşımlarda yararlanılan, çok sert kimyasal bir element.

palmitat *a. Fr. kim.* palmitik asidin tuzu ya da esteri.

palmitik *s. Fr. kim.* formülü CH_3–$(CH_2)_{14}$–CO_2H olan doymuş yağ asidi ve bu asitten türeyen bileşikleri anlatan sıfat. **palmitik asit** *kim.* yağlı maddelerin pek çoğunda palmitin durumunda bulunan, suda çözünmeyen, alkolde ve eterde çözünen, beyaz renkli, tatsız bir katı.

palmitil *a. Fr. kim.* palmitik asitten türeyen $C_{15}H_{31}$–CO formülündeki tek değerli kök.

palmitin *a. Fr. kim.* gliserinin palmitik esteri.

palmiye *a. Fr. bitb.* sıcak ülkelerde yetişen, iki yüzü aşkın cinsi ve yaklaşık dört bin türü bulunan, palmiyegillerden olan ağaçların ortak adı.

palmiyegiller *ç. a. Fr. T. bitb.* dalsız bir kongövdesi ve bu gövdenin tepesinde yelpaze biçiminde ve telek damarlı yaprakları olan, hurma ve hindistancevizi ağaçlarını içine alan bir bitki familyası.

palto *a. Fr.* kalın kumaştan yapılan ve soğuk havalarda giysinin üstüne giyilen, kollu ve etekleri dizkapaklarının aşağısına değin uzanan, önden düğmeli üst giysisi.

paltoluk *s. Fr. T.* palto yapmaya uygun olan (kumaş).

palyaço *a. İt.* sirklerde, panayır tiyatrolarında gösteri aralarında cambazlık, hokkabazlık yaparmış gibi yaparak seyircileri güldüren, eğlendiren, yüzü boyalı ve acayip kılıklı oyuncu. **palyaço gibi** *İt. T.* gülünç denecek denli acayip kılıklı.

palyaçoluk *a. İt. T.* **1** palyaçonun işi, mesleği. **2** *mec.* tavır ve davranışta güldürücülük.

palyatif *s. Fr.* köklü bir çözüm olmayan, geçici olarak işe yarayan, geçiştirici.

palyoş *a. İt. T. (İtalyanca "pala" ve Türkçe "şiş" sözcüğünden)* kısa, düz ve iki yanı da keskin kılıç ya da şiş biçiminde kasatura.

pampa a. *(Amerika yerlilerinin dilinden)* Güney Amerika'nın kendine özgü bir doğal yapısı olan, bol ot yetişen, hayvancılığa elverişli bozkırlarına verilen ad.

pamukaki *a. T. Yun.* beyaz üzerine iş işlemekte kullanılan, renkli ve parlak pamuk ipliği.

pan- *Yun. (önek)* Yunanca "birlik", "bütün", "tüm" anlamındaki bu önekle oluşmuş bileşik sözcüklerin birçoğu Türkçeye de girmiştir.

panama *a. (Orta Amerika'daki Panama yer adından)* **1** "Orta Amerika'da yetişen bir ağaççığın yapraklarından örülmüş, yumuşak hasır şapka" anlamındaki ***panama şapka*** sözünde geçer. **2** özel olarak dokunmuş bir kumaş.

panayır *a. Yun.* genellikle kasabalarda belli zamanlarda kurulan, çeşitli geleneksel özellikleri yanında sergi özelliği de bulunan, geniş çaplı eşya ya da hayvan pazarı. **panayır tiyatrosu** *Yun. Fr. tiy.* panayırlarda, açık havada genellikle açık saçık güldürüler oynayan tiyatro topluluğu.

panayırcı *a. Yun. T.* panayırlarda satış yapan kimse.

panayırcılık *a. Yun. T.* malını panayırlarda satma işi.

pançe *a. İsp.* ortasından baş geçirilerek giyilen pelerin.

panda *a. İng.* **1** etçillerden, Himalayalar'da yaşayan, kedi iriliğinde, sık ve pas kırmızısı tüylü, postu beğenilen bir hayvan. **2** otçullardan, Çin'de bambu ormanlarında yaşayan, ayı iriliğinde, siyah beyaz renkli, bambu filizleriyle beslenen, soyu tükenmek üzere olduğu için koruma altına alınmış yabanıl bir hayvan.

pandantif *a. Fr.* **1** ince bir zincirle boyna asılan değerli süs eşyası. **2** *mim.* kemerler üzerine oturtulmuş kubbeyle kemerlerin arasını kapatan üçgen biçimindeki kubbe parçalarından her biri. *eş.* bingi.

pandispanya *a. İt.* **1** un, yumurta ve şekerle yapılan, yumuşak, tatlımsı bir çörek. **2** *arg.* genç ve gü-

zel kız. **3** *arg.* muhallebi çocuğu. **pandispanya gazetesi** *İt. arg.* yalan, uydurma haberle ya da sözle alay etmek için, bu tür haber ya da sözün kaynağı anlamında kullanılır.

pandomim *a. İt. bkz.* **pantomim. pandomim kopmak** *İt. T. bkz.* **pandomima kopmak.**

pandomima *a. İt. tiy.* **1** Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerindeki tiyatroların çoğunda, oyunlar arasına sıkıştırılan sözsüz oyun. **2** *bkz.* **pantomim. pandomima** (ya da **pandomim**) **kopmak** *İt. T.* seyredenler için eğlenceli bir kavga başlamak.

pandül *a. Fr. fiz.* ağırlık merkezinin az çok üstündeki durağan bir noktadan sarkıtılmış bulunan ve denge konumundan biraz ayırıp bırakılınca bir salınım devinimi yapmaya başlayan nesne. *eş.* sarkaç.

pane *a. Fr.* una batırılarak yapılmış kızartına.

panel *a. İng.* **1** bir konuşmacı topluluğunun katılmasıyla, genellikle bir bilimsel, toplumsal ya da siyasal konuyu dinleyiciler önünde tartışmak ereğiyle düzenlenen tartışmalı toplantı. **2** yerleştirildiği yüzeyin bir bölümüne uyan, genellikle dikdörtgen biçimli düzgün parça. **3** üzerinde ölçü, koruma öğeleri ve kumanda devreleri bulunan elektrik levhası, pano[2]. **panel radyatör** *İng. Fr.* levha halindeki radyatör.

panik a *Fr. (Yunan mitolojisinde doğa tanrısı olan Pan'ın adından)* birdenbire gelen güçlü korku, ansızın içi kaplayan önlenemez dehşet duygusu. **paniğe kapılmak** *Fr. T.* aşırı ölçüde korkup ne yapacağını bilemez olmak. **paniğe vermek** *Fr. T.* büyük bir korku yaratmak, çok korkutmak. **panik atak** *Fr. ruhb.* kişide ansızın kendini gösteren, belli bir duruma bağlı büyük korku. **panik kırmak** *Fr. T. arg.* korkup kaçmak. **panik olmak** *Fr. T.* büyük korku yaratan bir olay birdenbire ortaya çıkmak. **panik yaratmak** *Fr. T.* büyük bir korku vermek, dehşet uyandırmak.

paniklemek *(nsz) Fr. T. arg.* büyük bir korkuya kapılmak, aşırı ölçüde korkup ne yapacağını bilemez olmak.

Panislamist *ö. a.* ve *s. Fr.* Panislamizm görüşünü benimseyen (kimse).

Panislamizm *ö. a. Fr.* bütün İslam ülkelerinin bir siyasal birlik oluşturmasını isteyen, bu amaç doğrultusunda çalışan siyasal akım.

Panislavist *ö. a.* ve *s. Fr.* Panislavizmi benimsemiş olan.

Panislavizm *ö. a. Fr.* bütün İslavları birleştirmek amacında olan siyasal akım.

panjur *a. (Fransızca "abajur"dan bozma)* pencere dışına takılan, yatay olarak ve açılır kapanır biçimde üst üste bindirilmiş dar tahtalardan ya da plastik parçalardan oluşturulmuş, güneşi ve rüzgârı önlemeye yarayan kanat.

panjurcu *a. Fr.* panjur yapıp satan ya da onaran kimse, işyeri.

pankart *a. Fr.* gösterilerde taşınan, üzerinde gösterinin amacıyla ilgili çarpıcı söz bulunan karton ya da bez levha.

pankras *a. Fr. sp.* güreşme ve yumruklaşma biçiminde yapılan, güreşle yumrukoyununu birleştiren, çok sert bir spor.

pankreas *a. Fr. gövb.* midenin arkasında bulunan ve boşaltıcı kanallarıyla onikiparmakbağırsağına bağlı, iç ve dış salgıları olan büyük bir bez.

pano *a. Fr.* **1** üzerine bildiri, açıkla-

ma ya da tanıtma kâğıtları tutturulan levha. **2** elektrikle çalışan aygıtların kontrol ve komuta düğmelerinin, ekran, sinyal lambası gibi parçalarının bir arada toplandığı bölüm. **3** hafif gereçlerden yapılan ve iki yüzü kontrplakla kaplanan levha. **4** ağaç duvar kaplamalarına ya da tavanlara süs için yapılan resim. **5** üzerine resim yapmak için hazırlanmış meşe, ıhlamur ya da çam ağacından levha.

panorama *a. Fr.* **1** yüksek bir yerden bakılınca göz önünde uzanan geniş görünüm. **2** *mec.* genel durum ya da görünüm.

panoramik *s. Fr.* panorama biçiminde olan.

pansiyon *a. Fr.* **1** bir odası, bir bölümü ya da bütünü genellikle belli bir süre için kiraya verilen, istenirse yemek de yenilebilen ev. **2** ücretle kalınan öğrenci yurdu.

pansiyoncu *a. Fr. T.* pansiyon sahibi ya da pansiyon işleten kimse.

pansiyonculuk *a. Fr. T.* pansiyon işletme işi.

pansiyoner *a. Fr.* pansiyonda[1] kalan kimse.

pansuman *a. Fr.* yarayı temizleme, ilaçlama işi, yara bakımı. **pansuman yapmak** *Fr. T.* yaranın temizliğini ve bakımını yapmak.

pansumancı *a. Fr. T.* pansuman yapmayı meslek edinmiş kimse.

panteist *a.* ve *s. Fr.* panteizm inanışını güden. *eş.* doğatanrıcı.

panteizm *a. Fr. fels.* **1** doğa ile Tanrı'nın özdeş ve tek gerçeğin doğa, evren olduğunu öne süren öğretilerin ortak adı. **2** doğayı canlı bir varlık olarak tasarımlayan, doğaya tapanların tuttuğu inanç yolu. *eş.* doğatanrıcılık.

panteon *a. Fr.* **1** Eski Yunanlıların ve Romalıların bütün tanrılarına ayırdıkları en büyük tapınaklarına verdikleri ad. **2** çoktanrılılıkta bir ulusun, bir halkın bütün tanrıları. **3** yurduna büyük yararlıkları olmuş kimselerin gömüldüğü ulusal anıtmezar.

panter *a. Fr. hayb.* kedigillerden, genellikle Afrika'nın ve Asya'nın sıcak bölgelerinde sık ormanlarda yaşayan, çok güçlü ve çevik, çok yırtıcı, güzel görünüşlü, postu açık sarı ve benekli, kimilerinde düz kara olan, etçil memeli hayvan. *eş.* pars.

pantograf *a. Fr.* bir biçimi büyülterek ya da küçülterek kopya etmekte kullanılan, kollu, eklemli bir tür cetvel.

pantol *a. ha. bkz.* **pantolon**.

pantolon *a. Fr. (İtalyan halk tiyatrosunun başkişi Pantolone'nin adından)* genellikle erkeklerin giydiği, belden başlayan, iki bacağa geçirilen ve uzunluğu ayak bileklerine değin olan giyecek.

pantoloncu *a. Fr. T.* **1** genellikle yalnız pantolon diken terzi. **2** yalnız pantolon dikilen ya da satılan yer.

pantomim *a. Fr. tiy.* söze hiç yer verilmeyen, herhangi bir olayı, düşünce ve duyguları kimi kez müzik ve dansla, kimi kez çeşitli eşya eşliğinde, kimi kez gövde ve yüz devinimleriyle yansıtan oyun. *eş.* sözsüz oyun.

pantomima *a. Fr. bkz.* **pantomim**.

pantufla *a. Yun.* **1** abadan yapılmış terlik. **2** *arg.* hırsızlık.

pantuflacı *a. Yun. T.* **1** pantufla yapan ya da satan kimse. **2** *arg.* hırsız. **3** *arg.* dolandırıcı.

Panturanizm *ö. a. Fr. bkz.* **Pantürkizm**. *eş.* Turancılık.

Pantürkist *ö. a. Fr.* Pantürkizm yandaşı. *eş.* Turancı, Türkçü.

Pantürkizm *ö. a. Fr.* Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında,

Osmanlılık ve İslamcılık akımları karşısında, Avrupa'daki ulusçu akımların da etkisiyle ve örnek alınmasıyla, yeryüzündeki bütün Türkleri tek bir yurt ve tek bir bayrak altında birleştirme ereğini güden ırkçı akım. *eş.* Turancılık, Türkçülük.

panya *a. İt. den.* geminin karaya kıçtan bağlanmasında kullanılan halat, kıç halatı.

panzer *a. Al.* İkinci Dünya Savaşı'nda Alman ordusunca kullanılmış olan, günümüzde polisin sokak gösterilerini vb. bastırmakta kullandığı, motorlu, yüksek tekerlekli, hızlı gidebilen, zırhlı, hafif silahlarla donatılmış, ürkütücü bir ses çıkaran düdüğü bulunan araç.

pap *a. arg. bkz.* **papel**.

papa *a. İt.* Roma Katolik Kilisesi'nin, kardinaller meclisince seçilen, Vatikan'da oturan ve Hazreti İsa'nın vekili sayılan başkanı.

papağan *a. İt.* **1** papağangillerden, çeşitli büyüklükte, tüyleri genellikle yeşili bol olmak üzere çok karışık renkli, birbirine çok yakın, çok benzeyen, eğitilebilen ve konuşmaya alıştırılabilen kuşlara verilen ortak ad. **2** *mec.* duyduklarını düşünmeden olduğu gibi yineleyen kimse. **papağan anahtarı** *İt. Yun.* sacdan yapılmış ve küçük çaplı boruların ve bağlantı parçalarının sökülüp takılmasında kullanılan anahtar.

papağangiller *ç. a. İt. T. hayb.* bacakları kısa, ayakları ikisi önde ikisi arkada olmak üzere dört parmaklı ve tırmanmaya uygun, kalın, sağlam ve kıvrık gagalı, tüyleri canlı zıt renkli, papağan, muhabbetkuşu gibi sıcak ülke kuşlarını içine alan familya.

papağanlar *ç. a. İt. T. hayb.* papağan olarak bilinen bütün kuşları içine alan, tek familyası papağangiller olan kuşlar takımı.

papağanlaşmak *(nsz) İt. T. mec.* duyduklarını düşünmeden, anlamını bilmeden yinelemek.

papağanlık *a. İt. T. mec.* duyduklarını düşünmeden, anlamını bilmeden yineleme durumu.

papağanyemi *b. a. İt. T. bitb.* bileşikgillerden, safrana benzeyen bir bitki. *eş.* yalancısafran, aspur.

papalık *a. İt. T.* **1** papa olma durumu. **2** papanın makamı ya da görevi. **3** papanın bu görevde kaldığı süre. **4** başında papanın bulunduğu dinsel ve siyasal kurum.

papalina *a. Yun. hayb.* sardalye yavrusu.

papara *a. Yun.* **1** ekmek, peynir, et suyu ya da sütle yapılan bir tür yemek. **2** *ha.* azar, zılgıt. **papara yemek** *Yun. T. ha.* çok azarlanmak.

paparazi *a. İt.* **1** ünlü kimselerin kendilerinden habersizce çekilmiş, onları güç durumda bırakacak özellikteki fotoğrafları. **2** bu tür fotoğraflar çekme ve medyada yayımlama işi. **3** bu tür fotoğrafları çeken basın fotoğrafçısı.

paparazzi *a. İt. bkz.* **paparazi**.

papatya *a. Yun. bitb.* **1** bileşikgillerden, çayırlarda, ekinler arasında kendiliğinden yetişen, parklarda da süs çiçeği olarak yer verilen, boyu 20-30 cm.yi bulabilen, gövdesi çok dallı, yaprakları bileşik parçalı, baharda çiçek açan çok yıllık bir kır bitkisi. **2** bu bitkinin taçyaprakları beyaz, ortası sarı kömeçli çiçeği. **papatya falı** *Yun. Ar.* niyet tutup papatyanın taçyapraklarını "olacak, olmayacak" diyerek birer birer koparma yoluyla bakılan sözde fal.

papaz *a. Yun.* **1** Hıristiyan din adamı. **2** iskambil kâğıdında üzerinde

kral resmi bulunan kart. **papaza borcunu ödemek** *Yun. T. arg.* (tuvalete gidip) işemek ya da dışkılamak. **papaza gitmek** *Yun. T. arg.* tuvalete gitmek. **papaza kızıp oruç** (ya da **perhiz**) **bozmak** *Yun. T.* başkasına kızıp kendisine zararı dokunan bir iş yapmak. **papaz her gün pilav yemez** *Yun. T.* **1)** bir kimseye, birkaç kez yaptığını gördüğünüz bir işi her zaman yaptırmak isterseniz onu usandırırsınız. **2)** insan zaman zaman değişiklik ister. **papazı bulmak** *Yun. T. arg.* kötü bir sonuçla karşılaşmak ya da ölmek. **papazı kaçırmak** *Yun. T. arg.* eğlenirken rezalet çıkarmak. **papaz uçurmak** *arg.* içki içip eğlenmek.

papazbalığı *b. a. Yun. T. hayb.* ılıman denizlerde, özellikle Akdeniz'de yaşayan, kıyı bölgelerinin kayalık yerlerini seven, vücudu elips biçiminde, ortalama boyu 15 cm. olan, rengi koyu lacivert, sırt ve yanlarında çizgiler, benekler bulunan bir balık.

papazi *a. Yun. esk.* kadın giysilerinin yakasını vb. süslemekte kullanılan ince, ipekli bir kumaş.

papazkaçtı *b. a. Yun. T.* içinde tek papaz[2] bulunan bir ya da iki deste iskambil kâğıdıyla ve dört ya da daha çok kişiyle oynanan, çift kâğıtları atarak ve papazı almayarak eldeki kâğıtları bitirmek temeline dayanan, sonuçta papaz kimde kalırsa ona ceza çektirilen bir iskambil oyunu.

papazkarası *b. a. Yun. T.* Tekirdağ, Kırklareli yörelerinde yetiştirilen, kırmızı şarap yapmaya çok elverişli, kara renkli ve iri taneli bir üzüm.

papazyahnisi *b. a. Yun. Far.* kuşbaşı et, soğan, sarmısak, şarap ya da sirkeyle yapılan bir yahni.

papel *a. İsp. arg.* **1** *esk.* bir liralık kâğıt para. **2** para, kâğıt para.

papelci *a. İsp. T. arg.* sokaklarda iskambil kâğıtlarıyla "bul karayı, al parayı" diye kumar oynatarak saf insanları dolandıran kimse, üçkâğıtçı.

papelcilik *a. İsp. T. arg.* papelcinin yaptığı iş, üçkâğıtçılık.

papik *a. kbd. arg.* uyuşturucu özelliği bulunan hap.

papikçi *a. kbd. T. arg.* **1** uyuşturucu özelliği bulunan hap kullanma alışkanlığı olan kimse. **2** uyuşturucu özelliği bulunan hapları el altından satan kimse.

papiklenmek *(nsz) kbd. T. arg.* uyuşturucu özellik taşıyan hap içmek, hapla keyif bulmak.

papirüs *a. Yun.* **1** *bitb.* papirüsgillerden, eskiden Afrika'da Nil Irmağı kıyılarında yetişen, boyu 3 metreyi bulabilen, sürüngen kalın çotuklu, çıplak saplı otsu bir bitki. **2** Eski Mısırlıların papirüs saplarından yaptığı kâğıt. **3** bu kâğıda yazılmış tarihsel yazma.

papirüsgiller *ç. a. Yun. T. bitb.* birçeneklilerden, nemli ve bataklık yerlerde yetişen, örneği papirüs[1] olan otsu bitkiler familyası.

paps *a. arg. bkz.* **papel**.

papyekuşe *b. a. Fr. bkz.* **kuşekâğıdı**.

papyon *a. Fr.* lastik bağ ile ya da bir çengelle yakaya tutturulan, kelebek biçiminde kravat, papyon kravat.

parabellum *a. Lat. esk. ask.* bir zamanlar Alman ordusunda kullanılmış olan, gerektiğinde omuza dayanacak bir dipçiği bulunan otomatik bir tabanca.

parabol *a. Fr. mat.* odak adı verilen sabit bir noktayla doğrultman denilen sabit bir doğrudan eşit uzak-

lıktaki bütün noktaların oluşturduğu eğri.

parabolik *s. Fr. mat.* parabol biçiminde olan, parabolle ilgili.

paraboloit *a. Fr. mat.* odağı olmayan ve yalnız bir simetri ekseni bulunan ikinci dereceden bir yüzey.

paraçol *a. İt.* **1** *den.* genellikle açı oluşturan yapı elemanlarını birbirine bağlayan ve onlara ek sağlamlık sağlayan eleman, gemi çatmasında eğri konulan parça. **2** cumba ve benzeri şeylerin altına eğri biçimde konulan ağaç destek. **3** tek atla çekilen, üzeri kapalı, yanları açık binek arabası. *eş.* paraşol.

paradi *a. Fr. tiy.* bir tiyatroda en üst balkon.

paradigma *a. Lat.* **1** *dil.* aynı söz zinciri içinde birbirinin yerini alabilecek olan ve zorunlu bir karşıtlık ilişkisi kuran öğelerin oluşturduğu bütün. *eş.* dizi. **2** bir şeyin nasıl üretileceği konusunda örnek, model. **3** bir şey konusunda açık ve tipik örnek. *eş.* örneksem. **4** klişe düşünce, düşünme kalıbı. **5** bakış açısı. **6** inanç ve değer sistemi. **7** tanımlama, konumlandırma.

paradigmatik *a. Fr.* **1** *dil.* dil birimlerini, söz zincirinde birbirlerini izleme yönlerinden ele alan dilbilim dalı. *eş.* dizibilim. **2** *s.* paradigmayla ilgili, örnek olacak nitelikte olan. *eş. yeni* örneksemsel.

paradoks *a. Fr.* **1** kökleşmiş inançlara aykırı olan düşünce, aykırı kanı. *eş. yeni* karşıtlam. **2** kimi zaman şaşırtma amacı güden, aykırı duygu ve düşünce. *eş. yeni* karşıtlam.

paradoksal *s. Fr.* aykırı düşünce niteliğinde olan.

paraf *a. Fr.* yalnız adın ya da adın ve soyadın baş harfleriyle atılan kısa imza.

parafazi *a. Fr. hek.* bir sözcüğün yerine bir başkasını kullanma biçiminde görülen konuşma bozukluğu, sözcük karışıklığı.

parafe *s. Fr.* parafla imzalanmış, paraf atılmış (olan). **parafe edilmek** *Fr. T.* parafe etmek eylemi yapılmak. **parafe etmek** *Fr. T.* (bir belgeyi vb.) adının ve soyadının yalnız baş harfleriyle imzalamak.

parafelemek *(-i)* parafe etmek.

parafin *a. Fr.* petrol, neft, katran gibi maddelerden çıkarılan, beyaz renkli, katı ve yarı saydam, buharı parlak bir alevle yanan bir hidrokarbon.

parafinli *s. Fr. T.* **1** bileşiminde parafin bulunan. **2** parafine batırılmış olan.

paraflamak *(-i) Fr. T. bkz.* **parafe etmek**.

paragraf *a. Fr.* **1** herhangi bir yazının bir satırbaşından öteki satırbaşına değin olan bölümü. *eş.* bölümce. **2** çengel iminin [§] bir başka adı. **3** *huk.* yasa maddelerinin kendi içlerinde ayrıldıkları küçük bölümlerden her biri. *eş.* bölümce.

paraka *a. İt. bkz.* **paraketa**.

paraketa *a. İt.* üzerinde birçok iğneli köstek bulunan uzun balık oltası.

paraketacı *a.* ve *s.* paraketayla balık avlayan (balıkçı).

parakete *a. İt. den.* geminin aldığı yolu ya da saatteki hızını ölçmeye yarayan aygıt.

paralaks *a. Fr. gökb.* biri yeryuvarlağının merkezinden, öteki yeryüzünde bulunan bir kimsenin gözünden çıktığı varsayılan iki doğrunun, bir gökcisminin merkezinde birleşerek oluşturdukları düşünülen açı.

paralel *s. Fr.* **1** *mat.* (iki ya da daha

çok doğru için) ikişer ikişer aynı düzlem içinde ve aralarında her noktada eşit uzaklık bulunan ve kesişmeden uzayıp giden. *eş.* koşut. **2** *a. gökb.* yeryuvarı üzerinde çizildiği varsayılan, ekvatora koşut çemberlerden her biri.

paralelizm *a. Fr. fels.* kişide, ruhsal olaylarla bedensel olaylar arasında bir koşutluk bulunduğunu öne süren görüş. *eş.* koşutçuluk.

paralelkenar *b. a. Fr. Far. mat.* karşılıklı kenarları koşut olan dörtgen.

paralelleştirmek *(-i) Fr. T.* paralel duruma gelmelerini sağlamak. *eş.* koşutlaştırmak.

paralelyüz *b. a. Fr. T. mat.* her yüzü bir paralelkenar olan biçim.

paralitik *s. Fr. hek.* paralizi olmuş (kimse), inmeli, kötürüm.

paralize *s. Fr. hek.* vücudunun bir bölümünde duyum ve devinim yitmiş olan (kimse). *eş.* inmeli. **paralize olmak 1)** *hek.* vücudunun bir bölümü devinemez ve duyumsamaz olmak. *eş.* inme inmek. **2)** *mec.* (korku vb. nedeniyle) devinir hali kalmamak, pek çok korkmak.

paralizi *a. Fr. hek.* vücudun herhangi bir yerinde devinimin ve duyumsamanın yok olması biçimindeki hastalık.

paralojik *s. Fr. mant.* ve *fels.* içinde yanılgı bulunan (mantıksal çıkarım).

paralojizm *a. Fr. mant.* ve *fels.* geçersiz, mantığa aykırı olmakla birlikte geçerliymiş, mantığa uygunmuş gibi görünen çıkarım. *eş. yeni* yanılım.

parametre *a. Fr. mat.* **1** (cebirde) bir denklemin katsayılarına giren nicelik. *eş.* değişken. **2** (geometride) bir koniğin odağından çıkan dikeyin konikle kesiştiği noktaya değin olan parçanın uzunluğu. **3** (istatistikte) bir istatistik bütünün bellibaşlı niteliklerini daha basit ve kısa olarak gösterme olanağı veren ölçülebilir büyüklük. **4** boyut, gösterge, ölçü.

parametreli *s. Fr. T.* bir ya da birçok parametreyle ilgili olan.

parametrik *s. Fr. bkz.* **parametreli.**

parankima *a. Fr.* **1** *yaşb.* canlıda bir organın asıl işlevini sağlayan temel doku. **2** *bitb.* selüloz çeperleri odunlaşmamış olan, değişik görevler yapan gözelerin oluşturduğu doku. *eş.* özekdoku.

paranoya *a. Fr. hek.* düzenli ve sürekli sabuklamaların, bencillik, güvensizlik, kuşku ve bilinçsiz suçluluk duygularının yoğun olduğu bir ruh hastalığı.

paranoyak *s. Fr. hek.* **1** paranoya ile ilgili. **2** *a.* paranoyaya tutulmuş kimse, ruh hastası.

parantez *a. Fr.* eğmeç biçimindeki noktalama imi, ( ). *eş.* ayraç. **parantez açmak** *Fr. T. mec.* konuşurken ya da yazarken, konuşmanın ya da yazının içine asıl konuyla ilgisi az olan bir bölüm sıkıştırmak.

parapet *a. İt.* **1** *den.* küpeşte. **2** (yapılarda) pencere önlerinde beton, mermer, mozaik, tahta gibi şeylerden yapılmış dar çıkıntı.

parasempatik *s. Fr. gövb.* parasempatik sinir sistemiyle ilgili olan. **parasempatik sinir sistemi** *Fr. T. gövb.* yaşatkan sinir sistemini oluşturan iki sistemden biri olan, yüreğin atışlarını yavaşlatan, sindirim sistemini, salgıları düzenleyen sistem.

paraşol *a. İt. bkz.* **paraçol**[3].

paraşût *a. Fr.* uçmakta olan bir uçaktan, helikopterden ya da yüksek bir kuleden, yüksek bir yerden

atlayan, inen ya da düşen bir insanın, bir cismin düşüşünü ağırlaştırarak yere rahatça inmesini sağlayan, ipekten ya da naylondan yapılmış, açıldığında kubbe biçimini alan bir yelken olan araç.

paraşütçü *a. Fr. T.* **1** *ask.* bir hava taşıtından paraşütle atlayarak yere iner inmez savaşabilecek biçimde eğitilmiş asker. **2** bir hava taşıtından paraşütle atlayarak yere inen kimse.

paraşütçülük *a. Fr. T.* **1** paraşüt kullanmayı, paraşütle atlamayı bilme, paraşütle atlama işi. **2** paraşütle atlama eğitimi. **3** paraşütle atlama sporu.

paratifo *a. Fr. hek.* tifoya benzeyen, ama başka bir basilin yol açtığı bir hastalık.

paratoner *a. Fr.* yıldırımın zararlı sonuçlarını önlemek için kullanılan, ucunda bakır ya da platin bulunan 5-10 metre uzunluğunda demir çubukla onunla toprak ya da kuyu arasına çekilen bakır telden oluşan güvenlik düzeneği. *eş.* yıldırımlık, yıldırımsavar.

paravan *a. Fr. bkz.* **paravana**.

paravana *a. Fr.* **1** bir salonda, bir odada vb. bölüm oluşturmada, bir bölümü ötekinden ayırmada kullanılan, menteşelerle birbirine bağlı birkaç parçadan oluşan, katlanır, taşınır özellikte, çerçeveli perde. **2** *a.* ve *s. mec.* kendisine belli etmeksizin adından, gücünden, yetkisinden yararlanılan (kimse ya da kuruluş). **(birini) paravana yapmak** *Fr. T. mec.* kendisine belli etmeksizin, birinin adından, gücünden, yetkisinden yararlanmak.

parazit *a.* ve *s. Fr.* **1** *yaşb.* bir canlının üzerinde ya da içinde geçici olarak yaşayan, ondan beslenen başka canlı. *eş.* asalak. **2** radyo yayınına karışan bozucu ses. **3** *mec.* başkalarının sırtından geçinmeyi huy edinmiş kimse. **parazit yapmak** *Fr. T.* **1)** bozucu ses oluşturmak. **2)** *mec.* birisi konuşurken yerli yersiz söze karışmak, söz atmak, uyumu bozmak.

parazitli *s. Fr. T.* paraziti olan (radyo yayını).

parazitolog *a. Fr.* parazitoloji uzmanı. *eş.* asalakbilimci.

parazitoloji *a. Fr. yaşb.* parazitlerin yapısını, yaşayışını, konakçıyla ilişkisini, oluşturduğu hastalıkları ve bu hastalıklarla savaşımı konu edinmiş olan bilim dalı. *eş.* asalakbilim.

pardon *ünl. Fr.* "bağışlayın", "affedersiniz", "özür dilerim" anlamında kullanılan bir söz.

pardösü *a. Fr.* serin havalarda öbür giysilerin üstüne giyilen, kollu, uzun bedenli, önden kapanan, paltodan ince üstlük.

parfüm *a. Fr.* **1** güzel koku. **2** şişelenmiş güzel koku.

parfümcü *a. Fr. T.* parfüm üreten ya da satan kimse ya da dükkân.

parfümcülük *a. Fr. T.* parfüm üreticiliği ya da satıcılığı.

parfümeri *a. Fr.* **1** çeşitli kozmetiklerin ve güzel kokuların yapımı ve satımı işi. **2** kozmetiklerin ve güzel kokuların tümü. **3** kozmetiklerin ve parfümlerin satıldığı dükkân.

parite *a. Fr. eko.* iki ülke parasının karşılıklı değeri, eşit değer.

park *a. İng.* **1** bir yerleşim yerinde, halkın gezip hava alması amacıyla özel olarak düzenlenmiş, ağaçlandırılmış ve çiçeklendirilmiş geniş alan. *eş. yeni* gezilik. **2** taşıtların park edildiği yer, otopark. **3** taşıtların trafik zorunlukları dışında durma biçimi. **4** *ask.* cephanenin, makinelerin ya da taşıtların bulun-

duğu yer, depo. **park etmek** (ya da **yapmak**) *İng. T.* bir taşıtı, belirli bir süre için, trafiği aksatmayacak bir biçimde bir yerde bırakmak.

parka *a. İng.* **1** *ask.* askerlerin açık havadaki eğitim ve manevra sırasında kaput yerine giydiği, soğuğa karşı koruyucu özellikte ve değişik bir biçimde olan bir üstlük. **2** genellikle gençlerin giydiği, bu üstlüğe benzer biçimde yapılmış üstlük.

parke *a. Fr.* **1** yapılarda yer döşemesinde kullanılan, küçük ve kendine özgü biçimli tahta parçası. **2** bu tahtaların belirli bir düzene göre yerleştirilmesiyle yapılmış döşeme. **3** kaldırıma döşenen, düzgün bir biçimde yontulmuş, köşeli taş ya da bu taşlarla döşenmiş kaldırım.

parkeci *a. Fr. T.* parke yapan, satan ya da döşeyen kimse.

parkecilik *a. Fr. T.* **1** parkecinin işi. **2** parke sanayii.

parkinson *a. (İngiliz hekimi James Parkinson'un adından) hek.* ***parkinson hastalığı*** da denilen, titreme, kaslarda katılık, istençli devinimlerde azalma gibi belirtilerle kendini gösteren bir hastalık.

parkmetre *b. a. İng. Fr.* bir taşıtın park yerinde kalış süresini bildiren sayaç. *eş.* park saati.

parkur *a. Fr. sp.* atletizm, binicilik, bisiklet gibi kimi spor dallarındaki yarışma ve koşularda, bunların yapıldığı yol. *eş.* yarışyolu.

parlamentarizm *a. Fr.* yürütme organının, seçimle oluşturulmuş yasama meclisine karşı sorumlu olduğu siyasal düzen.

parlamenter *a.* **1** parlamento üyesi, milletvekili. **2** *s.* parlamentoya dayalı ya da parlamentoyla ilgili. **parlamenter rejim** *Fr.* siyasal partilere ve seçilmiş parlamentoya dayalı siyasal yönetim.

parlamento *a. İt.* **1** belirli sürelerde ve belirli bir süre için, yurttaşların oylarıyla seçilen milletvekillerinin oluşturduğu, ülkenin yasalarını yapan, devlet bütçesini çıkaran, hükümetini denetleyen ve anayasaya göre daha başka görevleri ve yetkileri bulunan meclis (ya da meclisler). **2** içinde bu meclisin görev yaptığı yapı.

parmıcan *a. İt. (İtalya'daki Parma kentinin adından)* bir tür İtalyan peyniri.

parnasiyen *s. Fr. yaz.* parnasizm çığırını benimsemiş olan (ozan).

parnasizm *a. Fr. yaz.* Fransa'da XIX. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan, belirgin olarak da 1866'da bir dergi çevresinde toplanan ve "sanat sanat içindir" görüşünü öne süren, şiirde biçim güzelliğine ağırlık veren ozanların oluşturduğu, romantizme bir tepki olarak doğan bir yazın akımı.

parnas okulu *Fr. T. yaz. bkz.* **parnasizm**.

parodi *a. Fr. tiy.* ciddi bir oyunun bir bölümünü ya da tümünü, aradaki koşutluğu koruyarak alaya alan, biçimini bozmadan ona bambaşka bir içerik vererek, içerikle biçim arasındaki bu karşıtlıktan gülünç ve eleştirel etki yaratan oyun biçimi. *eş. yeni* gülünçleme.

parodos *a. Yun. tiy.* **1** Antik Yunan tragedyasında ve komedyasında koronun sahneye girerken söylediği şarkı. **2** Antik Yunan tiyatro yapısında, orkestra çukurunun her iki yanında karşılıklı olarak bulunan giriş yolları.

parola *a. İt.* **1** kimi durumlarda askerlerin ya da kimi gizli topluluk üyelerinin birbirlerini tanıyabilmek için aralarında önceden

kararlaştırılmış olan sözcük ya da söz. **2** *mec.* ulaşılmak istenen amacı özetleyen söz.

parpa *a. kbd.* kalkan balığının yavrusu.

par prensip *be. Fr.* ilke olarak, kural olarak.

parsel *a. Fr.* tapu ve imar yasalarına göre üzerinde tek bir yapı kurulabilecek biçimde bölümlenmiş toprak parçası.

parselasyon *a. Fr.* parsellere ayırma işi.

parsellemek *(-i) Fr. T.* **1** (bir toprağı) parsellere ayırmak. **2** çeşitli kişiler belirli bir toprağı aralarında paylaşmak. **3** *mec.* çeşitli iş alanlarını, çeşitli kuruluşların, işyerlerinin makamlarını vb. kendi aralarında paylaşmak.

parsellenmek *(nsz) Fr. T.* parsellemek eylemine konu olmak.

parselletilmek *(nsz) Fr. T.* parsellenmesi sağlanmak.

parselletmek *(-i) Fr. T.* parselli duruma gelmesini sağlamak.

parselli *s. Fr. T.* (toprak için) parsellere ayrılmış.

parselsiz *s. Fr. T.* (toprak için) henüz parsellere ayrılmamış.

parşömen *a. (Bergama kentinin adından)* üzerine yazı yazmak, resim yapmak için özel olarak hazırlanmış deri, tirşe. **parşömen kâğıdı** parşömene benzetilerek yapılan, hafifçe saydam, mat ve sağlam kâğıt.

partenogenez *a. Fr. yaşb.* döllenmemiş yumurtanın gelişmesiyle olan üreme.

parter *a. Fr. tiy.* çok katlı tiyatro, sinema gibi yerlerde, sahnenin bulunduğu ilk kata ve burada bulunan koltuklara verilen ad.

parti (I) *a. Fr.* yurt sorunları ve ülkenin yönetimi konusunda ortak bir düşünce ve amaç çevresinde toplanan kimselerin oluşturduğu, anayasaya ve yasalara göre kurulmuş siyasal örgüt. **parti grubu** *Fr.* bir partinin parlamento içindeki üyelerinin oluşturduğu topluluk.

parti (II) *a. Fr.* **1** bir yere bölümler durumunda gönderilmekte olan bir malın ya da bir bütünün bir parçası. **2** kimi oyunlarda bir kez. **3** belli bir şeyi kutlamak ya da yalnızca eğlenmek ereğiyle düzenlenen, genellikle çok sayıda kişinin katıldığı içkili, danslı eğlence. **4** eğlenmek amacıyla düzenlenen, genellikle açık havada yer alan toplantı. **5** *mec.* çok ucuza elde edilen şey, kelepir. **6** *mec.* emeksiz kazanç, vurgun. **7** *müz.* bir armoniyi oluşturan ezgilerden her biri. **parti çevirmek** *Fr. T.* (iskambil oyunları, tavla gibi kimi oyunlar için) bir parti (II)[2] oynamak. **parti vermek** *Fr. T.* bir şeyi kutlamak ya da yalnızca eğlenmek ereğiyle, çok sayıda kişinin katıldığı, genellikle içkili ve danslı bir eğlence düzenlemek. **partiyi kaybetmek** *Fr. Ar.* **1)** başkasıyla çekiştiği bir konuda yenilmek. **2)** (bir oyunda) yenilmek. **3)** elde etmeye çalıştığı bir kazancı karşısındakine kaptırmak. **partiyi vurmak** *Fr. T.* eline geçen olanağı iyi kullanmak, çok kazançlı bir iş yapmak.

partici *a. Fr. T.* **1** parti (I) üyesi. **2** *s.* partisine (I) çok bağlı (kimse). **3** *s.* ve *a.* siyasal gücünü yalnız kendi yandaşlarının, kendi partisine (I) bağlı kimselerin çıkarına kullanan (kimse). *eş.* partizan.

particilik *a. Fr. T.* **1** partici olma durumu. **2** partisinin (I) ve yandaşlarının çıkarını önde tutma durumu. *eş.* partizanlık.

partikül *a. Fr. fiz.* atomu oluşturan

elektron, proton, nötron gibi parçaların her biri. *eş.* parçacık.

partileşmek *(nsz) Fr. T.* **1** parti kurmak. **2** parti özelliği kazanmak. **3** *mec.* bir partide toplanmak.

partili *a. Fr. T.* bir partinin (I) üyesi olan kimse.

partisip *a. Fr. dilb.* varlıkları nitelediği ya da belirttiği için sıfat ve ad gibi kullanılabilen, tümleç olarak yan önerme kurabildiği için eylem sayılan, eylem soylu sözcük; örneğin "akacak", "bilen", "gelecek" gibi. *eş.* ortaç.

partisyon *a. Fr. müz.* içinde, belirli bir müzik yapıtının bütün bölümlerinin birbiri ardı sıra yer aldığı nota defteri.

partizan *a.* ve *s. Fr.* elinde bulunan olanakları yalnızca kendi partisinin yandaşları için kullanan, parti (I) çıkarlarını öne alan (kimse).

partizanca *s.* ve *be. Fr. T.* partizana yakışır (bir biçimde).

partizanlaşmak *(nsz) Fr. T.* partizanca davranmaya başlamak.

partizanlık *a. Fr. T.* partizan olma durumu, partizanca davranış.

partner *a. İng.* **1** birlikte dans edilen kimse, dans eşi. **2** tiyatro, sinema gibi sanat kollarında, özellikle başrol oynayan sanatçının rol arkadaşı. **3** kumarda, iskambil oyunlarında ortak.

parttaym *a. İng.* belirli ya da alışılmış olan çalışma saatlerinin yarısı olan çalışma saati. *eş.* yarımgün.

parya *a. (Tamil dilinden) Fr. topb.* **1** en koyu biçimiyle Hindistan'da görülen kast düzenine göre, kast dışı kalan, hiçbir toplumsal sınıftan olmayan, her türlü haklardan yoksun olanlara verilen ad. **2** ayaktakımı.

pas *a. İng.* **1** *sp.* kimi top oyunlarında, oyunculardan birinin topu kendi takımından bir başka oyuncuya yollaması. **2** *ünl.* kimi kâğıt oyunlarında, kendisine sıra gelen oyuncunun oyuna o elde katılmayacağını belirtmek için söylediği söz. **3** *arg.* (kadın için) birisiyle sevgi ilişkisi kurma belirtisi olarak verilen işaret ya da takınılan tavır. **pas almak** *İng. T. sp.* kimi top oyunlarında bir oyuncu, kendi takımından bir oyuncunun yolladığı topu kullanmak. **pas geçmek** *İng. T. arg.* **1)** üzerinde durmamak, önem vermemek, aldırış etmemek. **2)** caymak, vazgeçmek. **pas vermek** *İng. T.* **1)** *sp.* kimi top oyunlarında bir oyuncu, kendi takımından olan bir arkadaşına top geçirmek. **2)** *mec.* kendisinin yapmakta olduğu eylemi başkasının sürdürmesi yolunu açmak. **3)** *arg.* (kadın) bakışıyla, davranışıyla erkeğe, sevgi ilişkisi konusunda umut ve cesaret vermek.

pasaj *a. Fr.* **1** içinde dükkânlar bulunan, genellikle üzeri kapalı ve her iki yanı sokağa, caddeye açılan çarşı. **2** yazınsal bir yapıttan ya da herhangi bir yazıdan alınan ya da okunan parça.

pasaparola *a. İt.* **1** *ask.* bir birliğe verilen ve ağızdan ağıza bütün askerlere ulaştırılan komut. **2** *arg.* bir dedikodunun, bir olayın ağızdan ağıza yayılması. **pasaparola etmek** *İt. T. arg.* bir olayı, bir dedikoduyu herkese yaymak. **pasaparola olmak** *İt. T. arg.* (bir olay, bir dedikodu) ağızdan ağıza her yere yayılmak, herkesçe duyulmak.

pasaport *a. Fr.* **1** yabancı ülkelere gidecek olanlara yetkili makamlarca verilen ve yabancı ülke yetkililerinin kimlik incelemesinde geçerli olan belge. **2** *arg.* okuldan, işten vb. atılma belgesi. **pasapor-**

tunu almak *Fr. T. arg.* (işten, okuldan vb.) atılmak, kovulmak. **(birinin) pasaportunu eline vermek** *Fr. T. arg.* (birini) işten atmak, kovmak.

pasavan *a. Fr. huk.* ülkelerin, komşu ülkenin sınır bölgesi içinde oturan yurttaşlarına, serbestçe giriş çıkışları için verdikleri belge.

pasif *s. Fr.* **1** olayların akışını denetlemek, etkilemek çabasını göstermeyen, hareketi ve etkisi olmayan. *eş.* edilgin. **2** *dilb.* sözde özneyi kullanan ya da öznesi dolaylı olan (eylem). *eş.* edilgen. **3** *a. tic.* bir mal varlığını etkileyen, parayla ölçülebilir borç ve yükümlülüklerin toplamı.

pasifikasyon *a. Fr.* edilgin bir duruma gelmesini sağlama, etkinliğini önleme. *eş.* edilginleştirme.

pasifleşmek *(nsz) Fr. T.* az çok etkin iken edilgin duruma gelmek. *eş.* edilginleşmek.

pasifleştirmek *(-i)* **1** etkinliğini önleyerek edilgin bir duruma gelmesini sağlamak, çalışmasına engel olmak. *eş.* edilginleştirmek. **2** etki yapamaz duruma getirmek, etkilemesini önlemek. *eş.* etkisizleştirmek.

paskal *s. Fr.* insanı güldürüp eğlendiren, soytarı (kimse).

paskallık *a. Fr. T.* insanı güldürüp eğlendiren söz ve davranış.

paskalya *a. Yun.* Hıristiyanların, Hazreti İsa'nın diriliş günü olarak her yıl mart ayının 14. gününü izleyen pazar günü kutladıkları dinsel bayram.

paslaşmak *(nsz; -le) İng. T.* **1** *sp.* kimi top oyunlarında, aynı takımdan olan oyuncular topu birbirine geçirmek. **2** *arg.* (iki kişi) bakışlarla anlaşmak, işaretleşmek. **3** *arg.* (kadınla erkek) birbirine olan ilgilerini bakışlarla göstermek.

pasmantarı *b. a. T. Yun. bitb.* pasmantarıgillerden, buğdaygillerde ve baklagillerde pas denilen hastalığa yol açan bir asalak mantar.

pasmantarıgiller *ç. b. a. T. Yun. T. bitb.* bitkilerin üzerinde asalak olarak yaşayarak pas denilen hastalığa yol açan bir mantar takımı.

paso *a. İt.* bir kimsenin, genellikle resmi taşıtlarda ücretin tümünden bağışık tutulmasını ya da ücrette ona belli bir indirim yapılmasını sağlayan belge.

pasör *a. İng. Fr. sp.* top oyunlarında pas veren oyuncu.

paspal *a. Yun.* **1** çok kepekli un. **2** *arg.* kötü nitelikli esrar. **3** *s. arg.* işe yaramaz (kimse). **4** *s. arg.* dağınık, bakımsız, pis (kimse, giyim vb.). **5** *s. arg.* düşük nitelikli (nesne).

paspartu *a. Fr.* küçük boyutlu bir resmi büyük boyutlu bir kartonun ortasında açılan boşluğa yerleştirme biçimindeki çerçeveleme yöntemi.

paspas *a. Fr. (?)* **1** genellikle dış kapı önlerine konulan ve sokaktan gelince ayakkabıların altını temizlemek için kullanılan, kıldan, plastikten vb. yapılmış ve yüzü tırtıklı silecek. **2** özel olarak yapılmış bir sopa ve ona geçirilmiş kaba bezden oluşan, yer silmekte kullanılan temizlik aracı. **paspas yapmak** paspasla[2] yer silmek, paspaslamak.

paspaslamak *(-i) Fr. (?) T.* paspasla[2] yer silmek, paspas yapmak.

paspaslanmak *(nsz) Fr. (?) T.* paspaslamak eylemine konu olmak.

paspaslatılmak *(nsz) Fr. (?) T.* paspaslanması sağlanmak.

paspaslatmak *(-i, -e) Fr. (?) T.* paspaslamak eylemini yaptırmak.

pasta (I) *a. İt.* içine katılan türlü

maddelerle özel bir tat verilmiş, fırında ya da başka bir yolla pişirilerek hazırlanmış, "yaş pasta" ve "kuru pasta" olarak adlandırılan bir tür hamur tatlısının ortak adı.

pasta (II) *a. İt.* giysilerde dikişli kıvrım.

pastacı *a. İt. T.* **1** pasta (I) yapan ya da satan kimse. **2** pastane.

pastacılık *a. İt. T.* pasta (I) yapma ya da satma işi.

pastalı *s. İt. T.* (giysi için) üzerinde pasta (II) bulunan.

pastane *a. İt. Far.* pasta (I), çörek vb. yapılıp satılan, oturularak ya da ayakta pasta (I), çörek vb. yenilen dükkân.

pastav *a. Mac. esk.* ucu yaldızlı çuha kumaşı topu. **pastavla pazarlık** *Mac. Ar. T.* toptan pazarlık.

pastel *a. Fr.* **1** resim yapmakta kullanılan bir tür renkli boya kalemi. **2** bu tür kalemlerle yapılmış resim. **3** *s.* soluk (renk).

pastelci *a. Fr. T.* pastel[2] yapan ressam.

pastil *a. Fr.* genellikle boğaz enfeksiyonlarına karşı ağızda eritilerek kullanılan şekerli ilaç tableti.

pastiş *a. Fr.* **1** *yaz.* bir ozanın, bir başka ozanın herkesçe bilinen bir şiirine konu, biçim, ölçü ve uyak düzeni yönünden benzeterek yazdığı şiir. *eş.* benzek. **2** *mim.* seçkin bir sanat yapıtının taklidi.

pastoral *a.* ve *s. Fr. yaz.* ve *müz.* doğa güzelliklerini, kır yaşantısını, özellikle de kırsal kesimdeki aşkları ve yaşayışları anlatan (yapıt). *eş.* çobanıl, çobanlama. **pastoral oyun** *Fr. T. tiy.* kişileri kadın ve erkek çobanlar, köylüler olan tiyatro yapıtı. **pastoral şiir** *Fr. Ar. yaz.* kır ve köy yaşamını, çobanca yaşayışı konu alan, bu yaşamı sevdirmek amacını güden şiir. *eş.* çobanıl şiir.

pastörizasyon *a. Fr.* pastörize etme işi.

pastörize *s. Fr. (Fransız kimyacısı ve yaşambilimcisi Louis Pasteur'ün adından)* (süt, bira vb. için) özel aygıtlarla 65 santigrat dereceye değin ısıtılarak birdenbire soğutulmak yoluyla içindeki mikropları öldürülmüş olan. **pastörize etmek** *Fr. T.* (süt, bira vb. için) özel aygıtlarla 65 santigrat dereceye değin ısıtarak birdenbire soğutma yoluyla mikroplardan arınmış duruma getirmek.

pastra *a. Yun.* elli iki kâğıtla ve iki, üç ya da dört kişi arasında oynanan, basit bir iskambil oyunu. *eş.* pişti.

pata *a. İt.* bir oyunda yenişememe durumu, berabere kalma. **pata durumu** *İt. T. (poker ve benzeri iskambil oyunlarında)* yenişememe durumu, beraberlik. **pata gelmek** *İt. T.* **1)** (iskambil oyunlarında) yenişememek, berabere kalmak. **2)** razı olmak. **3)** ödeşmek. **pata olmak** rakibine göre üstünlük kazanmak.

patates *a. (Amerika yerlilerinin dilinden batı dilleri aracılığıyla) bitb.* **1** patlıcangillerden, anayurdu Amerika'da And Dağları yöresi olan, birçok çeşidi bulunan, genellikle yumruyla üretilen, yapraklarında ve sürgünlerinde zehirli bir alkaloit bulunan, yumruları için ekilen otsu bir bitki. **2** bu bitkinin toprak altında oluşan, bol nişastalı, nişastasında bol B ve C vitamini bulunan, sebze vb. olarak kullanılan yumruları.

paten *a. Fr.* **1** buz üstünde kaymak için kullanılan, genellikle tabanında dar ve uzun bir çelik bulunan ayakkabı. **2** bu ayakkabının toprak üstünde, düz yerlerde kaymakta kullanılan, tekerlekli türü.

patenci *a. Fr. T.* paten sporu yapan kimse.

patent *a. İng.* **1** bilimsel ve teknik bir buluşun ya da böyle bir buluşu uygulama alanında kullanma hakkının kime ait olduğunu gösteren resmi belge. **2** *den.* gemilere, ayrıldıkları limanın ve gemi personelinin sağlık durumuyla ilgili olarak verilen belge. **3** *mec.* bir durumu, bir işi yalnızca kendi yetkisi altında sayma. **(birini, bir şeyi) patenti** (ya da **patentinin**) **altına almak** *İng. T. mec.* egemenliğine almak.

paternalizm *a. Fr. fels.* devletin, toplumsal sınıflara babalık ederek bunlar arasında bir denge sağlamaya çalışması. *eş.* babacılık.

patetik *s. Fr.* içe dokunucu, duygulandırıcı.

pati *a. kbd. (Yunanca "patik"ten bozma olabilir)* **1** (köpek, kedi için) ön ayak. **2** *ha.* küçük çocuk ayağı.

patik *a. Yun.* **1** altı ve üstü ince deriden yapılmış, yumuşak, genellikle üstten bağlı, küçük çocuk ayakkabısı. **2** *ha.* ev içinde terlik gibi giyilen, kısa konçlu, yün örgü çorap.

patika *a. Bul.* dağlık yerlerde, ormanlarda gelip geçen insanların ve hayvanların ayak izlerinden oluşan, tekerlekli araç işlemeyen dar yol. *eş.* keçiyolu, çığır.

patinaj *a. Fr.* **1** *sp.* patenle kayma. **2** bir taşıtın, yolun kaygan ya da yumuşak olması nedeniyle, tekerlekler dönmeksizin kaması ya da tekerlekler dönmesine karşın ilerleyememesi. **3** (tekerlekler için) sert bir fren sırasında dönmeden yol üzerinde kayma. **patinaj yapmak** *Fr. T.* (tekerlekler için) sert bir fren sırasında dönmeden yol üzerinde kaymak ya da yumuşak bir zemin dolayısıyla dönmesine karşın ilerleyememek.

patis *a. Fr. ha. bkz.* **patiska.**

patiseri *a. Fr.* **1** pasta. **2** pastacı dükkânı, pastane.

patiska *a. İt.* **1** pamuk ipliğiyle sık ve düzgün dokunmuş, iyi nitelikli bez. **2** *s.* bu bezden yapılmış. *ör. Patiska yastık yüzleri uzun süre dayanmıştı.*

patojen *s. Fr. hek.* hastalık oluşturan (mikrop).

patolog *a. Fr. hek.* özellikle patalojiyle uğraşan hekim. *eş.* sayrılıkbilimci.

patoloji *a. Fr. hek.* hastalıklar bilimi. *eş.* sayrılıkbilim.

patolojik *s. Fr. hek.* patolojiyle ilgili. *eş.* sayrılıkbilimsel.

patriarkal *s. Fr. topb.* soyda temel olarak babayı alan, baba egemenliğine dayanan ve ailede çocukları baba soyuna mal eden (aile, topluluk, düzen). *eş.* ataerkil.

patriarkalizm *a. Fr. topb.* soyda temel olarak babayı alan, baba egemenliğine dayanan ve ailede çocukları baba soyuna mal eden düzen. *eş.* ataerkillik.

patrik *a. Yun.* Ortodoks Hıristiyanların bağlı olduğu kiliselerin başkanlarına verilen san.

patrikhane *a. Yun. Far.* patriğin içinde görev yaptığı yapı.

patriklik *a. Yun. T.* **1** patrik olma durumu. **2** patriğin görevi ya da makamı. **3** patriğin içinde görev yaptığı yapı.

patron (I) *a. Fr.* **1** bir işyerinin sahibi olan kimse, işveren. **2** *mec.* bir işyerinde, bir kuruluşta yetkili kimse. **3** *mec.* çok paralı kimse.

patron (II) *a. Fr.* terzilikte, bir giysi örneğindeki parçaların biçimine göre kesilmiş olan ve bir kumaşın üstüne konularak onun biçilmesine yarayan, biçki kalıbı olarak kullanılan kâğıt. **patron çı-**

karmak *Fr. T.* (terzilikte) patronu (II), çizili olduğu modelden kopya yoluyla bir kâğıda geçirip kesmek.

patrona *a. İt. tar.* Osmanlılarda XVII. yüzyılın sonlarından başlayarak kullanılan, tümamirale yakın bir deniz subaylığı sanı.

patronaj *a. Fr. huk.* ceza süresini bitirip cezaevinden çıkan ya da herhangi bir biçimde serbest bırakılan bir hükümlünün toplum yaşamına yeniden uyabilmesi için yapılan yardım etkinliği.

patronca *be. Fr. T.* patrona (I) yakışır bir biçimde.

patroncu *a. Fr.* terzilikte, örneğe göre ilk patronu (II) çıkaran usta işçi.

patronluk *a. Fr. T.* **1** patron (I) olma durumu. **2** *s.* patron (II) olmaya uygun (kâğıt, bez vb.).

pavurya *a. Yun.* **1** *hayb.* denizlerde yaşayan, eti lezzetli bir cins iri yengeç. **2** *arg.* çalım için bir omuzu düşük biçimde yürüyen kimse.

pavyon *a. Fr.* **1** bir kuruluşun, bir kurumun bir bahçe içinde ayrı ayrı yerlerde bulunan yapılarından her biri. **2** bir fuarda bağımsız sergileme yeri. **3** gece geç saatlere değin açık olan, çalgılı, konsomatrisli, dansözlü ve içkili eğlence yeri.

pavyoncu *a. Fr. T.* pavyon işleten kimse.

pavyonculuk *a. Fr. T.* pavyon işletmeciliği.

paydos *a. Yun.* **1** işe, çalışmaya geçici olarak ara verme, belli bir süre çalıştıktan sonra, yeniden başlamak üzere bir süre işi bırakma. **2** *ünl.* işi bırakma, işe ara verme vaktinin geldiğini belirtmek, işi bıraktırmak için söylenir.

payen *s. Fr.* çoktanrılı (din ya da kimse).

payet *a. Fr.* genellikle giysilere işlenen pırıltılı ve küçük pul.

payplayn *b. a. İng.* petrolü bir yerden başka yere akıtmak için yapılan ve kullanılan boru döşemi. *eş.* boruyolu.

payreks *a. İng.* **1** ısıya ve kimyasal etkilere dayanıklı bir tür cam. **2** *s.* bu camdan yapılmış olan.

payton *a. Yun. bkz.* **fayton**.

pazen *a. Fr.* **1** pamuktan, kalın, sık ve yumuşak dokunmuş bir tür basma. **2** *s.* pazenden yapılmış.

peçe *a. İt.* **1** kimi İslam ülkelerinde kadınların sokağa çıkarken yüzlerini örtmek için kullandıkları, eskiden ülkemizde de kullanılmış olan, tül özelliğinde, ince ve siyah örtü, yüz örtüsü. **2** *mec.* bir şeyi gizlemek ereğiyle üzerine çekilen örtü. **3** *gökb.* yıldız resimlerinin alındığı plakların yüzeyinde görülen hafif karartı.

peçelemek *(-i) İt. T.* bir şeyi, belli olmasın ya da görünmesin diye bir şeyle örtmek.

peçelenmek *(nsz) İt. T.* peçelemek eylemine konu olmak.

peçeli *s. İt. T.* yüzünü peçeyle[1] örtmüş olan.

peçesiz *s. İt. T.* yüzüne peçe[1] örtmemiş olan.

peçeta *a. İsp. bkz.* **peseta**.

peçete *a. İt.* yemek yerken giysiyi korumak, ağız silmek için kullanılan, mendil biçiminde, küçük bez parçası ya da kâğıt.

peçiç *a. (Hint dillerinden)* tavla zarı yerine yedi tane küçük deniz hayvanı kavkısıyla oynanan, kavkıların atılarak açık yanlarının üste ya da alta gelmelerine göre taş ilerletmeye dayanan, damaya benzer bir oyun.

peçuta *a. Yun. hayb. bkz.* **piçuta**.

pedagog *a. Fr.* pedagoji uzmanı. *eş.* eğitbilimci, eğitimci.

pedagoji *a. Fr.* **1** eğitim ve öğreti-

mi kurallara bağlayan bilim kolu. **2** öğretmenlik için gerekli bilgi ve becerileri kazandıran bilim dalı. *eş.* eğitbilim.

pedagojik *s. Fr.* pedagojiyle ilgili. *eş.* eğitbilimsel, eğitimsel, eğitsel.

pedal *a. İt.* **1** bir araçta, bir makinede ayak yardımıyla dönmeyi ya da devinmeyi sağlayan düzenek. **2** ucunda, üzerine ayak basmaya ve ayakla uygulanan bu gücü bir makinenin kumanda düzeneğine iletmeye yarayan yassı bir parça bulunan levye. **3** *müz.* kimi müzik araçlarında ayak basılan tuş ya da ayakla basılınca tuşları devindiren kaldıraç.

pedavra *a. Yun. bkz.* **padavra**.

pediatr *a. Fr.* çocuk hastalıkları uzmanı hekim.

pediatri *a. Fr.* çocuk hastalıklarıyla ilgili hekimlik dalı.

pediatrik *s. Fr.* pediatriyle ilgili.

pedikür *a. Fr.* nasırları yumuşatmak ya da çıkarmak, tırnakları ve deriye batmış tırnakları düzeltmek gibi işlemleri kapsayan ayak bakımı.

pedikürcü *a.* ve *s. Fr. T.* pedikür yapan (kimse).

pedodonti *a. Fr. hek.* çocuk dişlerini konu alan diş hekimliği dalı.

pedolog (I) *a. Fr. eğit.* pedoloji (I) uzmanı. *eş.* çocukbilimci.

pedolog (II) *a. Fr.* pedoloji (II) uzmanı. *eş.* toprakbilimci.

pedoloji (I) *a. Fr. eğit.* çocuğu bedensel ve ruhsal yönden konu alan bilim dalı. *eş.* çocukbilim.

pedoloji (II) *a. Fr.* toprakların fiziksel, kimyasal, yaşambilimsel vb. özelliklerini araştıran, inceleyen bilim dalı. *eş.* toprakbilim.

pedometre *a. Fr.* yaya yürüyüşünde, ne kadar yol yüründüğü konusunda gerçek sonuç elde etmek için yürürken ayağa takılan araç, sayaç. *eş. yeni* adımsayar.

peganit *a. Fr. min.* hidratlı doğal alüminyum fosfat.

pegmatit *a. Fr. yerb.* kuvars, feldispat, moskofcamı vb.den oluşan, açık renkli bir tür kayaç.

pejoratif *s. Fr. yaz.* yerici bir özelliği bulunan, yeren, kötüleyen (sözcük); örneğin "şıllık", "bücür", "bastıbacak" gibi. *eş.* yermeli.

peksimet *a. Yun.* pişirildikten sonra dilim dilim kesilip ısıyla kurutulmuş, uzun süre bozulmadan duran, bayatlamayan ekmek.

pelerin *a. Fr.* omuzlardan aşağıya doğru inen, geniş, kolları olmayan, kapüşonlu da olabilen bir tür üstlük.

pelikan *a. Fr. hayb.* pelikangillerden, sıcak ve ılıman ülkelerde yaşayan, kısa ve güçlü bacakları olan, düz ve çok uzun gagalı, alt gagasında esnek ve sarkık bir deri kese bulunan, pembeye yakın beyaz tüylü ve kanatları siyaha yakın koyu gri, iri bir su kuşu.

pelikangiller *ç. a. Fr. T. hayb.* omurgalı hayvanların kuşlar sınıfının leyleksiler takımının bir altfamilyası.

pelikansılar *ç. a. Fr. T. hayb.* kimi sınıflandırmalara göre pelikangiller, karabatakgiller ve sümsükgiller familyalarını içine alan bir takım.

pelikül *a. Fr. sin.* fotoğrafçılıkta ve film çekiminde kullanılan uzun film şeridi.

pelin *a. Yun.* bileşikgillerden, boş topraklarda, kumsallarda, kayalıklarda kendiliğinden yetişen, saksıda da yetiştirilebilen, birkaç türü bulunan, boyu genellikle 40-50 cm. olmakla birlikte Doğu Anadolu dağlarında 1 metreye ulaşabilen, sarı çiçekler açan, acı ve keskin kokulu, hekimlikte yararlanılan otsu bir bitki.

pelür *a. Fr.* yazı makinesinde birkaç kopya elde etmek gerektiğinde kullanılan, ince ve yarı saydam kâğıt.

pelüş *a. Fr.* yün, pamuk, ipek, keçi kılı vb.den yapılan, bir yüzü çok uzun tüylü, kadifeye benzeyen, yumuşak ve parlak bir kumaş.

pelvis *a. Fr. gövb.* üstün yapılı omurgalıların hepsinde, gövdenin arka ya da art ucunda bulunan, bir yanı omurgalıların bel bölümüyle, öteki yanı da bacaklarla eklemlenen kemik çatı. *eş.* leğen (kemiği).

pena *a. Lat.* kimi telli sazları çalmaya yarayan, kemikten, boynuzdan, plastikten vb. yapılan çalma aracı. *eş.* çalgıç, mızrap.

penaltı *a. Ing. sp.* ayaktopunda, ceza alanı içinde yapılan kuraldışı bir davranış nedeniyle ceza olarak, davranışı yapan oyuncunun takımının kalesine on bir metre uzaklıktaki belirli bir noktadan, ceza alanı içinde hiçbir oyuncu kalmamak ve kalede yalnız kaleci bulunmak koşuluyla bir vuruş yapmak biçiminde uygulanan ceza vuruşu.

peneplen *a. Fr. coğr.* aşınma nedeniyle oluşmuş, yumuşak engebeli yeryüzü parçası. *eş.* yontukdüz.

penes *a. Mac.* ziynet altını taklidi olarak yapılmış, süs için kullanılan, sarı tenekeden pul.

pengö *a. Mac.* İkinci Dünya Savaşı sonuna değin kullanılmış olan Macar para biriminin adı.

penguen *a. Fr. hayb.* penguengillerden, en önemli bölümü Güney Kutup bölgesinde yaşayan, kimileri Güney Afrika, Güney Amerika, Avustralya kıyılarına değin çıkabilen türleri bulunan, sayısı yüz binleri bulan büyük topluluklar durumunda görülen, kanatları gelişmemiş olduğu için uçamayan ama iyi yüzen, karada dik olarak yürüyen, en büyüğünün boyu 120 santimetreyi bulabilen, sırtı siyah, göğsü beyaz, deniz hayvanlarıyla beslenen bir deniz kuşu.

penguengiller *ç. a. Fr. T. hayb.* omurgalı hayvanlardan, kuşlar sınıfının penguenler takımının bir familyası.

penguenler *ç. a. Fr. T. hayb.* penguengiller familyasını içine alan takım.

peni *a. İng.* sterlinin yüzde biri değerindeki İngiliz para birimi.

penis *a. Lat. gövb.* erkeğin çiftleşme organı.

penisilin *a. Fr.* bir İngiliz hekimi olan Sir Alexander Fleming tarafından 1928'de bulunan ve ilk kez 1941'de insanlarda kullanılmaya başlanan, latince adı ***penicillium notatum*** olan bir tür küf mantarının metabolizma ürünlerinden elde edilen, birçok bakteri türü üzerinde etkili olan, bakterilerin yol açtığı hastalıklarda kullanılan bir antibiyotik.

pens *a. Fr. bkz.* **pense**.

pense *a. Fr.* **1** birçok meslek dalında, çeşitli nesneleri tutmak, germek, bükmek, sıkmak, kıvırmak, kesmek gibi amaçlarla kullanılan, çeşitli biçimde ve büyüklükte, maşa ya da kıskaç benzeri bir araç. **2** giysilerde kimi yerlerden içeriye doğru daraltılarak dikilmiş yer.

pentan *a. Fr. kim.* formülü C_5H_{12} olan doymuş hidrokarbon.

pentatlon *a. Yun. sp.* **1** Eski Yunan'da koşu, uzun atlama, cirit atma, disk atma ve güreşi içine alan atletizm yarışması. **2** günümüzde uzun atlama, mızrak atma, 200 metre koşusu, disk atma ve 1500 metre koşusu olmak üzere beş spordalında yapılan atletizm yarış-

ması.

pentür *a. Fr.* yağlıboya ya da suluboya ile yapılmış resim. *eş. yeni* boyam.

penye *a. Fr.* **1** pamuk ipliğinden dokunmuş ve özel aygıtlarla apresi yapılmış olan bir kumaş. **2** *s.* bu kumaştan yapılmış olan.

pepsin *a. Fr. yaşb.* mide mukozasınca salgılanan ve albüminli besinleri peptona dönüştüren enzim.

pepton *a. Fr. yaşb.* vücutça özümlenebilecek duruma gelmiş albümünli besin.

Pera *ö. a. Yun. (Yunanca "yamaç", "karşı" anlamında bir söz) esk.* İstanbul'un Beyoğlu semti.

pereme *a. Yun. esk.* eskiden Ege ve Marmara denizlerinde kullanılmış olan, tek direkli ve iki yelkenli bir yük kayığı.

peremeci *a. Yun. T. esk.* pereme yapan ya da pereme kullanan kimse.

perfeksiyonist *a. Fr.* her şeyin tam ve yetkin olmasına özen gösteren kimse. *eş.* yetkinci.

perfeksiyonizm *a. Fr.* her şeyde tam bir yetkinlik arama, yetkinlik düşkünlüğü. *eş.* yetkincilik.

performans *a. İng.* **1** herhangi bir başarı, elde edilen iyi sonuç. *eş.* başarım. **2** bir şeyin değerini belirleyen nitelikler. **3** *sp.* bir sporcunun güç sınırı, elde edebileceği en iyi derece. *eş.* başarım.

pergola *a. İt.* üzerine sarılgan bitkiler sarılmış gölgelik ya da bahçe yolu.

perido *a. Fr. yerb. bkz.* **peridot**.

peridot *a. Fr. yerb. bkz.* **olivin**.

peridotit *a. Fr. yerb.* olivin ve piroksenden oluşan magma taşı.

perikart *a. Fr. gövb.* yüreği saran zar.

perimasası *b. a. Far. İt. yerb.* dik kayaların üstünde görülen masa biçimindeki yassı taş.

peripatetizm *a. Fr. fels. bkz.* **Aristotelesçilik**. *eş.* gezimcilik.

peripiramidi *b. a. Far. Fr. yerb.* bir taş kütlesiyle bunun altında kalmış topraktan oluşan, piramit biçiminde tümsek.

periskop *a. Fr.* denizaltılarda, tanklarda, siperlerde kullanılan, görünmeksizin ve gözü çevirmeksizin bütün çevreyi görmeye olanak sağlayan optik aygıt.

periton *a. Fr. gövb.* karın boşluğunun içini, bu boşlukta bulunan bağırsakları ve öteki organları kaplayan zar. *eş.* karınzarı.

peritonit *a. Fr. hek.* karınzarı yangısı.

periyodik *s. Fr.* **1** belli aralıklarla yinelenen, gerçekleşen, dönemsel. **2** *a.* süreli yayın.

periyot *a. Fr.* **1** *fiz.* bir hareket, birbirinin aynısı olan ve eşit zamanlarda yapılan başka hareketlerden oluştuğunda bu hareketlerden her biri ya da bunların yapılması için geçen zaman aralığı. *eş.* devir. **2** *yerb.* yerkabuğunun gelişmesi sırasında birbirini izlediği varsayılan üç evreden her biri. *eş.* dönem. **3** *kim.* yinelenen olaylar arasında geçen zaman aralığı.

perki *a. Yun. hayb.* tatlı su levreği.

perlit *a. İng. yerb.* feldispat cinsinden, suyu az, eridiği zaman inciye benzer taneleri olan, yanardağ kaynaklı cam. *eş.* incitaşı.

perlon *a. (marka adından)* **1** ilk kez Almanya'da yapılan sentetik elyaf. **2** *s.* bu elyaftan yapılmış.

perma *a. Fr. bkz.* **permanant**.

permanant *a. Fr.* berberlikte, uzun süre dalgalı kalmasını sağlamak için saçlara uygulanan işlem.

permanganat *a. Fr. kim.* suda eriyiği menekşe rengini alan ve mikrop öldürücü olarak yararlanılan

potasyum permanganatın kısa adı.

permeçe *a. İt. den.* gemide yedek olarak bulundurulan ince halat.

permi *a. Fr.* **1** *tic.* yabancı ülkelerden mal getirebilmek ya da yabancı ülkelere mal çıkarabilmek için bir kimseye devletçe verilen yetki belgesi. **2** (Türkiye'de Devlet Demir Yolları'nda) paso.

permiyen *a.* ve *s. (Rusya'daki Perm kentinin adından) yerb.* birinci çağın son dönemi ve bu dönemde oluşmuş olan (yer katmanları).

peroksit *a. Fr. kim.* bileşiminde normal oksitlerden daha çok oksijen bulunan oksitlerin genel adı.

peron *a. Fr.* **1** tren istasyonlarında demiryolu boyunca uzanan ve trene binmeye, trenden inmeye yarayan, yüksekçe döşeme. **2** büyük otogarlarda otobüslerin kalktığı yerlerden her biri.

peronospora *a. Yun. bitb.* asma, patates, pancar, soğan ve daha başka bitkilerde milduyuya yol açan mikroskopik bir mantar.

persepsiyonist *a. Fr. fels.* persepsiyonizm yandaşı. *eş.* algıcı.

persepsiyonizm *a. Fr. fels.* algılama işinde zihnin bir dış gerçeği olduğu gibi, doğru olarak kavradığını ve bunun bilincine vardığını öne süren öğreti. *eş.* algıcılık.

personel *a. Fr.* **1** bir kuruluşun, bir hizmetin görevlileri, bir işyerinde çalışanların tümü. **2** devlette, kamu kuruluşlarında çalışan, genellikle üst yöneticiler dışında kalan ve etkinliğe çeşitli derecelerde katılan gerçek kişiler.

perspektif *a. Fr.* **1** eşyanın ve nesnelerin uzaktan görünüşü. *eş.* görünge. **2** nesneleri göründükleri biçim ve durumlarıyla bir yüzey üzerine çizme tekniği. **3** *mec.* belli bir süreç ya da görünüş.

peruk *a. İt. bkz.* **peruka**.

peruka *a. İt.* takma saç.

perukacı *a. İt. T.* peruka yapan ya da satan kimse ya da dükkân.

perukacılık *a. İt. T.* peruka yapımcılığı ya da satıcılığı.

perversiyon *a. Fr. hek.* bir fizyoloji görevinin ters yön alması, sapması.

peseta *a. İsp. esk.* İspanya'nın eski para birimi.

pesimist *s. Fr.* dünyada iyi şeylerden çok kötü şeyler olduğuna inanan, her şeyin sonunu ya da belli bir işin sonunu kötü gören, gelecekten umudunu kesen (kimse). *eş.* karamsar, kötümser.

pesimizm *a. Fr.* **1** dünyada iyi şeylerden çok kötü şeyler olduğuna inanış. **2** *fels.* her şeyi kötü yönünden alan, her durumu kötü, karanlık gören ve hep en kötüyü bekleyen dünya görüşü. *eş.* karamsarlık, kötümserlik.

peso *a. İsp. bkz.* **pezo**[1].

pestil *a. Lat. (?)* üzüm, incir, kayısı gibi kimi meyvelerin ezilip güneşe serilerek yufka biçiminde kurutulmasıyla yapılan bir tür ezme.

petrografi *a. Fr.* yerkabuğunun kayaçlarını inceleme konusu yapan yerbilim dalı.

petrokimya *b. a. Fr. Ar. ("petrol" ve "kimya"dan)* petrolden türeyen kimyasal maddelerle ilgili bilim, teknik ve sanayi.

petrokimyacı *a. Fr. Ar. T.* petrokimya alanında uzman olan, petrokimya ile uğraşan kimse.

petrol *a. Fr.* yeraltı yataklarından çıkarılan, çok koyu renkli, kendisine özgü bir kokusu olan, yoğunluğu 0,8'den 0,95'e değin değişebilen, hidrokarbürlerden oluşan, arıtım işlemi görmemiş, yanıcı, doğal mineral yağ.

petrolcü *a. Fr. T.* **1** petrol sanayiinde çalışan mühendis, yönetici, sanayici vb.nin ortak adı. **2** petrol

türevlerini alıp satan kimse.

petunya *a. Lat. bitb.* patlıcangillerden, anayurdu Amerika olan, parklarda, bahçelerde ve balkonlarda yetiştirilen, birkaç çeşidi bulunan, yaz boyunca değişik renkte, katmerli çiçekler açan bir süs bitkisi.

peyzaj *a. Fr.* kır görünümlerini konu almış olan resim.

peyzajcı *a. Fr. T.* genellikle peyzaj yapan ressam.

pezo *a. İsp.* **1** Güney Amerika ülkelerinin birçoğunun para biriminin ortak adı. **2** *arg.* pezevenk.

pırasa *a. Yun. bitb.* zambakgillerden, Akdeniz çevresinde kendiliğinden yetişebilen, Türkiye'de iki türü yetiştirilen, soğanı çok uzun ve gömlekli, 40-50 cm. uzunluğunda olabilen sapı sebze olarak yenilen, vitamince çok zengin, çok yıllık bir bitki.

pırlanta *a. İt.* **1** birkaç yüzü olacak biçimde yontulmuş ve foyasız parlak elmas. **2** *s.* üzerinde böyle bir elmas olan. **pırlanta gibi** *İt. T.* çok iyi nitelikleri olan, çok değerli.

pırlantalı *s. İt. T.* pırlantası olan, üzerinde pırlanta bulunan.

pırnal *a. Yun. bitb.* ağaççık görünümünde bir tür meşe.

pırnallık *a. Yun. T.* pırnal ağaççıklarının toplu olarak bulunduğu yer.

pırnar *a. ha. bkz.* **pırnal**.

pırpıt *s. Yun.* **1** işe yaramaz, eski püskü, değersiz (şey). **2** *a.* el tezgâhında yünden dokunmuş kaba kumaş, şayak. **3** *a.* kimi güreşçilerin güreşirken kispet yerine giydikleri, kalın bezden yapılmış ya da keçi kılından örülmüş don.

piçuta *a. Yun. hayb.* palamut balığının boyu 75 cm.yi ve ağırlığı 7 kilogramı geçenine verilen ad.

pide *a. Yun.* **1** mayalı hamurdan yapılan yuvarlak ya da oval biçimli yassı ekmek. **2** bu ekmeğin üzerine kıyma, yumurta, pastırma, peynir vb. konularak pişirilmiş olanının ortak adı; örneğin "kıymalı pide", "peynirli pide" gibi.

pideci *a. Yun. T.* **1** pide yapan ya da satan kimse. **2** pide yapan ve satan fırın ya da dükkân.

pigme *a. Fr.* Afrika'da yaşayan, cüce denecek denli kısa boylu zenci soyundan olan kimse.

pigment *a. Fr. yşb.* canlı bir organizmanın oluşturduğu, ona özel bir renk veren kimyasal madde.

pijama *a. Fr.* yatakta giyilen, ipek, poplin, pazen, keten ve benzeri bir dokumadan yapılan, genellikle kuşaklı bir ceketle bir pantolondan oluşan ev içi giysisi.

pijamalı *s. Fr. T.* pijama giymiş durumda olan, üzerinde pijama bulunan (kimse).

pijamalık *s.* pijama yapılmaya elverişli ya da pijama yapılmak üzere ayrılmış (dokuma).

pik (I) *a. İng.* dökme demir. *eş.* font.

pik (II) *a. İt. den.* geminin kıç yanındaki bayrak serenine açılan üçgen biçimindeki yelken.

pik (III) *a. Lat. bkz.* **maça**[1].

pika *a. Fr.* basımevlerinde, kimi dizgi makinelerinde kullanılan ölçü birimi.

pikaj *a. Fr.* bilgisayarda dizilen yazıları milimetrik çizgili kartona uygun bir biçimde yapıştırma işi.

pikajcı *a. Fr. T.* pikaj yapan işçi.

pikap *a. İng.* **1** elektrikle ya da pille çalışan, plak dinlemekte kullanılan aygıt. **2** sürücü yeri örtük, arka bölümünün üstü açık, küçük kamyon, kamyonet.

pike (I) *a. Fr.* **1** kalın, kabartmalı pamuklu kumaş. **2** bu kumaştan yapılmış yatak örtüsü. **3** *s.* bu ku-

maştan yapılan.

pike (II) *a. Fr.* (uçak için) yüksekten, hedefin üzerine dik olarak dalışa geçme. **pike yapmak** *Fr. T.* **1)** (uçak) hedefin üzerine dik olarak dalışa geçmek. **2)** bilardoda, topa, masaya dikey durumda tutulmuş istekayla vurmak.

piket *a. Fr.* otuz iki kâğıtla ve genellikle iki kişi arasında oynanan bir iskambil oyunu.

piknik *a. İng.* kırda yenilen yemek.

piknikçi *a. İng. T.* piknik yapan kimse.

piko *a. Fr.* bir dantelin kenarına yapılan sıçandişi süs ya da çarşafların, iç çamaşırlarının, kimi örtülerin kenarına makineyle işlenen antika. **pikoya vermek** *Fr. T.* (iç çamaşırı, çarşaf, örtü vb.yi) piko işlenmesi için pikocuya götürmek.

pikocu *a. Fr. T.* piko yapan kimse ya da yer.

pikrik asit *a. Fr. kim.* formülü $OH\text{-}C_6H_2(NO_2)_3$ olan, patlayıcı maddeler yapımında, boyacılıkta ve hekimlikte kullanılan, nitrik asidin anilin, ipek, yün ve benzeri maddeler üzerine etkimesiyle elde edilen asit.

pil *a. Fr.* kimyasal bir tepkime sırasında açığa çıkan erkeyi doğrudan doğruya elektrik erkesine dönüştüren aygıt. **pili bitmek** *Fr. T. arg.* **1)** gücü tükenmek. **2)** yaşlanmak. **3)** (erkek için) iktidarsızlığa uğramak.

pilaki *a. Yun.* **1** içine soğan, sarımısak, maydanoz, havuç gibi şeyler katılarak zeytinyağıyla pişirilen fasulye, barbunya, balık vb. yemeği. **2** *arg.* kavraması kıt, ahmak, aptal, budala (kimse). **pilaki yapmak** *Yun. T. arg.* **1)** (birini) döverek perişan duruma getirmek. **2)** (bir işi) içinden çıkılmaz bir duruma sokmak, karmakarışık etmek.

pili *a. Fr.* **1** kumaş, kâğıt ve benzeri şeylerde bir bölümün öbürünün üzerine getirilmesiyle oluşturulan kıvrım. *eş.* kırma. **2** *s.* bu biçimde yapılmış kıvrımı bulunan.

pilili *s. Fr. T.* pilisi bulunan.

pilli *s. Fr. T.* pil ile çalışan, pili olan.

pilot *a. Fr.* **1** bir hava taşıtını kullanmak ve yönetmekle görevli, bu iş için özel olarak yetişmiş kimse. *eş. yeni* uçman. **2** *s.* deneme niteliğinde olan. **3** *arg.* (alkol ya da uyuşturucu kullanarak) çok sarhoş olmuş kimse. **pilot kabini** *Fr. bkz.* **kokpit**. **pilot olmak** *Fr. T. arg.* (alkol ya da uyuşturucuyla) adamakıllı sarhoş olmak.

pilotaj *a. Fr.* bir hava taşını yönetme.

pim *a. İng.* birbiri üzerine gelen ya da iç içe geçen parçaları birbirine tutturmaya yarayan, tahtadan ya da metalden bir tür çivi.

pinel *a. İt. den.* rüzgârın estiği yönü saptamak için direk şapkalarına[2] ya da yüksek yerlere konulan, bir mil üzerinde dönerek devinen, ok biçiminde araç.

pines *a. Yun. hayb.* yumuşakçalardan, hemen hemen yalnızca Marmara Denizi'nin derin yerlerinde yaşayan, ortalama boyu 30 cm. olan, eti bol olmakla birlikte lezzetsiz olduğu için beğenilmeyen, azman bir midye.

pingpong *a. İng. sp.* masa üzerinde, özel top ve tokaçlarla oynanan, kuralları tenise benzeyen bir oyun. *eş.* masatopu.

pipet *a. Fr. kim.* herhangi bir sıvıdan, içine solukla çekme yoluyla bir miktar örnek almaya ya da sıvıları bir kaptan bir başka kaba aktarmaya yarayan, dereceli cam boru.

pipo *a. İt.* fırınlanmış toprak, eskişehirtaşı, funda kökü gibi çok çeşitli

maddelerden yapılabilen, ucunda içine tütün konulan bir lüle bulunan çubuk biçiminde bir tütün içme aracı.

piramidal *a. Fr. mat.* **1** piramit biçiminde olan. **2** piramitle ilgili.

piramit *a. Fr.* **1** *mat.* tepeleri ortak bir noktada birleşen ve tabanları da herhangi bir çokgenin birer kenarı olan birtakım üçgen yüzeylerden oluşmuş cisim. **2** *tar.* Mısır firavunlarının anıtmezarlarına verilen ad. *eş.* ehram. **3** *sp.* gösteri jimnastiğinde, araçlı ya da araçsız olarak, sporcuların birbirlerinin dizlerinde, omuzlarında oluşturdukları gösterişli, düzenli biçimler.

pirina *a. Yun.* zeytinin sıkılmasından sonra geride kalan, yağ bakımından zenginliğini yitirmeyen, gübre ya da hayvan yemi olarak kullanılan küspe.

pirit *a. Fr. yerb.* pırıltılı kristallerden oluşan doğal demir ya da bakır sülfürü.

pirogravür *a. Fr.* ahşap üzerine kızgın demirle yapılan bir tür resim. *eş.* dağlama resmi.

piroksen *a. Fr. yerb.* doğal kalsiyum, magnezyum ve demir silikatlarına verilen ortak ad.

pirometre *a. Fr. fiz.* çok yüksek sıcaklıkları ölçmekte kullanılan aygıt.

pirosfer *a. Fr. yerb. bkz.* **barisfer**.

piruhi *a. Rus.* açıldıktan sonra küçük parçalar durumunda kesilen hamurun her parçası üzerine kıyma ya da maydanozlu peynir konularak üçgen biçiminde kapatılıp suda haşlanmasıyla yapılan ve üzerine sarımsaklı yoğurt ve kızgın yağ eklenen bir tür hamur yemeği.

piryol *a. (İtalyan sanayici Prioli ailesinin adından) esk.* üzerinde kümbet biçiminde bir kapağı bulunan, oldukça büyük bir cep saati çeşidi.

pirzola *a. İt.* **1** kasaplık hayvanlarda omurganın iki yanındaki bölge. **2** bu bölgeden dilimler durumunda çıkarılan kemikli et parçası.

pirzolalık *s. İt. T.* pirzola[2] yapmaya elverişli (et).

piskopos *a. Yun.* **1** Katoliklerde papazlığın en yüksek aşamasına ulaşmış olan, belli bir bölgenin din işlerini yürüten papazlara verilen san. **2** Katoliklerde bu aşamada bulunan din adamı.

piskoposhane *b. a. Yun. Far.* piskoposun içinde görev yaptığı yapı, piskoposluk[2].

piskoposluk *b. a. Yun. T.* **1** piskoposun görevi. **2** piskoposun içinde görev yaptığı yapı. **3** piskoposun yönetimindeki bölge.

pist *a. Fr.* **1** genellikle dans etmek, gösteri yapmak vb. için düzenlenmiş, yuvarlak ve zeminden biraz yüksekçe yer. **2** bir havaalanında uçakların kalkıp inmesine ya da park yerine gidip gelmesine yarayan, özel olarak hazırlanmış yol. **3** *sp.* yarışlar ve koşular için özel olarak düzenlenmiş yer.

piston *a. Fr.* **1** kimi araçların motorlarında bir silindir içinde düzenli bir biçimde devinen ve motorun gücünü iletmeye yarayan daha küçük çaplı silindir. **2** *mec.* kayıran kimse, kayırıcı, arka. **3** *s.* pistona benzer biçimde olan.

pistonlu *s. Fr. T.* **1** pistonu olan. **2** *mec.* kayıranı bulunan.

pisuar *a. Fr.* genel yapılarda, genel helalarda pissu döşemine bağlı, içine erkeklerin küçük apteslerini yaptığı, duvar kenarına grup halinde yerleştirilmiş sidiklik.

piştov *a. İt. esk.* değişik türleri bulunan, Osmanlı ordusunda bir süre kullanılmış olan bir çeşit taban-

ca.

piton *a. Fr. hayb.* boagillerden, Afrika'nın ve Asya'nın sulak yerlerinde yaşayan, değişik türleri bulunan, kimilerinin boyu 10 metreyi, çevresi 80 cm.yi bulabilen, çevik ve güçlü, geceleri avlanan, avını vücuduyla sararak öldürüp yutan, pullu ve parlak olan derisi dericilikte kullanılan, zehirsiz bir yılan.

pitoresk *s. Fr.* durumu, görünüşü bir tablo konusu olmaya değecek güzellikte olan (görünüm).

pitsikato *a. İt. müz.* (yaylı çalgılarda) tellerin parmak çekişleriyle seslendirilmesi.

piyan *a. kbd. hek.* sıcak bölgelerde görülen, mantara benzeyen kabarcıklarla beliren, ciltte yaralar oluşturan, bulaşıcı bir hastalık.

piyango *a. İt.* **1** düzenleyenlerce bastırılmış, üzerinde numarası ve genellikle para olarak değeri yazılı kâğıtları satın alanlar içinden, ikramiye kazananların kura ile saptandığı bir talih oyunu. **2** *ha.* piyango bileti. **3** *mec.* beklenmedik bir olay ya da durum, iyi ya da kötü rastlantı.

piyangocu *a. İt. T.* piyango bileti satan kimse ya da piyango bileti satılan yer.

piyanissimo *be. İt. müz. (bir müzik parçasının ağır çalınacağını belirtir)* çok yavaş.

piyanist *a. Fr.* piyano çalan sanatçı.

piyano *a. İt. müz.* **1** tuşlara bağlı küçük çekiçlerle tellerine vurulunca ses veren, klavyeli, ağır ve büyük bir çalgı. **2** *be.* bir müzik parçasının yavaş, sesleri hafifletilerek çalınacağını belirtir.

piyanocu *a. İt. T.* piyanoyu akort eden ya da onaran kimse.

piyasa *a. İt.* **1** satıcıların mallarını satmak ereğiyle bir araya geldikleri yer, pazar. **2** pazarda geçerli olan fiyat, alışveriş fiyatı. **3** *mec.* kalabalık bir caddede gidip gelerek gezinme. **4** *eko.* arz ve talebin bir araya geldiği, karşılaştığı alan. **piyasa ekonomisi** *İt. Fr. eko.* üretimin bir plana göre değil isteğe göre yapıldığı, mal fiyatlarının az ya da çok üretime, istenişe ve piyasaya göre belirlendiği ekonomik düzen. *eş.* pazar ekonomisi.

piyasacı *a. İt. T. mec.* kalabalık bir caddede gidip gelen ve bunu seven kimse.

piyata *a. İt.* **1** büyük ve yassı yemek tabağı. **2** *s.* yassı.

piyes *a. Fr.* sahnede ya da mikrofonda oynanmak üzere yazılmış yapıt. *eş.* oyun.

piyon *a. Fr.* **1** satrançta, oyunun başında ön sıralara dizilen, ancak ileri ve çapraz devinebilen sekiz küçük taşın her biri. **2** *mec.* istenildiği gibi, kolayca yönlendirilebilen, bir çıkara, bir amaca hizmet ettirilen, kullanılan kimse.

piyore *a. Fr. hek.* dişetlerinin yangılanması.

pizolit *a. Fr. yerb.* kalsiyum karbonat bileşimli ve bezelye iriliğinde kalsit tanecikleri ya da bunlardan oluşmuş kireçtaşı.

pizolitli *s. Fr. T. yerb.* pizolitleri olan (kireçtaşı).

pizza *a. İt.* özel olarak hazırlanıp ince ve yuvarlak açılmış hamur üzerine kaşarpeyniri, domates, sosis, sucuk, mantar, ançüez, zeytin, kekik vb. konularak fırında pişirilmiş pide.

pizzacı *a. İt. T.* yalnız pizza çeşitleri yapıp satan lokanta.

pizzikato *a. İt. müz.* yaylı çalgılarda tellerin parmakla çekilerek çalınmasına verilen ad.

plaçka *a. (Arnavutçadan) arg.* ga-

nimet, çapul, vurgun.

plaçkacı *a. arg.* çapulcu, vurguncu.

plaçkadan *be. arg.* ganimet olarak, bedavadan.

plaj *a. Fr.* deniz, göl ya da bir akarsu kıyısında, deniz ve güneş banyosu için düzenlenmiş, genellikle kumluk alan. *eş. yeni* kumla.

plajiyoklaz *a. Fr. yerb.* kayaçları oluşturan en önemli minerallerden olan, dilinimleri birbirine göre eğik durumda, doğal kalsiyum ve sodyum içeren feldispat.

plak *a. Fr.* **1** metal yaprak, metal levha, plaka. **2** teknik yollarla üzerine ses kaydedilen ve pikapta ya da gramofonda bu sesleri yeniden dinlemeye olanak veren, genellikle plastik yapılı, yuvarlak biçimli nesne.

plaka *a. İt.* **1** metal yaprak, metal levha, plak[1]. **2** kamyon, otobüs, otomobil gibi kara taşıtlarının ön ve arkalarına takılan, trafik numarasını vb. gösteren levha. **3** bir şey üzerinde oluşan katman.

plakacı *a. İt. T.* plaka[2] yapıp satan kimse.

plakalı *s. İt. T.* üzerinde plaka[2] bulunan, plakası olan (taşıt).

plakasız *s. İt. T.* üzerinde plaka[2] bulunmayan (taşıt).

plakçı *a. Fr. T.* plak hazırlayan, plak yapan ya da satan kimse ya da dükkân.

plakçılık *a. Fr. T.* plak yapımcılığı, plak yapma ya da satma işi.

plaket *a. Fr.* herhangi bir metalden, türlü biçimlerde yapılabilen, küçük, alçak kabartma levha.

plan *a. Fr.* **1** bir yapının, bir kentin, bir makinenin vb. çeşitli bölümlerini gösteren ölçekli çizim. **2** bir işin, bir yapıtın gerçekleştirilmesi, bir konunun yolunda yürümesi için uyulması tasarlanan düzen. *ör. Yazımın planı hazır, oturup yazmak kaldı.* **3** *sin.* kameranın sürekli olarak bir kezlik çalıştırılmasıyla elde edilen görüntülü film parçası. *eş.* çekim. **4** *mec.* geleceğe dönük tasarı, düşünce. **5** *eko.* hükümetçe, ekonomi alanında alınan geleceğe dönük önlemlerin tümü.

plancı *a. Fr. T.* **1** plan hazırlayan, plan yapan kimse. **2** *mec.* hileci, dolapçı.

plançete *a. Fr.* plan, harita çıkarmaya yarayan bir aygıt.

planerit *a. Fr. min.* hidratlı doğal alüminyum fosfat.

planet *a. Fr. gökb.* Güneş'in çevresinde dolaşan, kendi ışıkları bulunmayan, Güneş'ten aldığı ışığı yansıtan gökcisimlerinin ortak adı. *eş.* gezegen.

planetaryum *a. Fr. gökb.* yıldızların, Güneş, Ay ve gezegenlerin konumlarını, hareketlerini, gök olaylarını küresel bir kubbe içinde çeşitli aygıtlarla gösteren yapı. *eş.* gökevi.

plankton *a. Fr. bitb.* daha çok deniz ve göl sularında bulunan, ancak mikroskopla görülebilen canlı varlıkların tümüne verilen ortak ad.

planlama *a. Fr. T.* **1** planlamak eylemi. **2** hükümetçe belli bir zaman içinde ulaşılacak hedefleri belirleyen ekonomik ve toplumsal program. **3** bu programı hazırlamakla görevli kuruluş.

planlamacı *a. Fr. T.* planlama uzmanı.

planlamacılık *a. Fr. T.* planlama uzmanlığı.

planlamak *(-i) Fr. T.* yapılacak bir işi belli bir plana göre düzenlemek.

planlanmak *(nsz) Fr. T.* planlamak eylemine konu olmak, belli bir

plana göre düzenlenmek.

planlı *s. Fr. T.* **1** belli bir plana göre yapılan, yürütülen, düzenlenen. **2** önceden belirlenerek yapılan, ölçülü. **3** işini düzenli, hesaplı yürüten (kimse). **planlı ekonomi** *Fr. eko.* üretim ve hizmetin toplumun gereksinimlerine göre düzenlenmesine dayanan ekonomi.

planör *a. Fr.* hava akımlarının yardımıyla uçan, motorsuz hava taşıtı.

planörcü *a. Fr. T.* planör kullanan kimse.

plansız *s. Fr. T.* **1** belli bir plana göre yapılmamış olan, belli bir planı bulunmayan, planı olmayan. **2** *mec.* önceden tasarlanmış olmayan, ölçüsüz, hesapsız.

planş *a. Fr.* kitaplarda, metin dışı olarak ayrı kâğıda basılmış ve kitaba eklenmiş resim yaprağı.

plantasyon *a. Fr.* kahve, kakao, kauçuk, şekerkamışı gibi, sanayide kullanılan kimi bitkilerin geniş ölçüde yetiştirildiği tarımsal işletme.

planya *a. İt.* marangozların, kabası alınmış kerestenin düzeltilmesinde kullandıkları uzun, büyük rende.

planyalamak *(-i) İt. T.* (ağacın, kerestenin) planya ile kabasını almak.

plase *a. Fr.* **1** at yarışlarında, sekiz atın katıldığı yarışta ilk üç dereceyi, dört atın katıldığı yarışta ilk iki dereceyi kazanacak atın bilinmesi biçiminde oynanan oyun. **2** *sp.* ayaktopunda topa kavisli ve yumuşak vuruş. **plase etmek** *sp. bkz.* **plaselemek.**

plaselemek *(-i) Fr. T. sp.* ayaktopunda topu kavisli ve yumuşak bir vuruşla ileri göndermek.

plasenta *a. Fr. gövb.* memelilerde, ana ile dölüt arasında kan alıp vermeyi sağlayan organ. *eş.* döleşi, etene, son.

plasiye *a. Fr.* bir malı tanıtan ve pazarlayan kimse. *eş.* pazarlamacı.

plasiyer *a. Fr. bkz.* **plasiye.**

plasman *a. Fr. eko.* üretimi geliştirmek ya da işler durumda tutmak için yapılan harcamalar. *eş.* yatırım.

plaster *a. İng.* yara üzerine yapıştırılan, genellikle ilaçlı özel bant.

plastik *s. Fr.* **1** elle yoğurulabilen, istenilen biçimi alabilen, biçim verilmeye elverişli olan (madde). **2** *a.* organik ve sentetik olarak kimyasal yoldan yapılan madde. **3** *s.* bu maddeden yapılmış olan. **4** *s. yaşb.* canlı dokuların yapısına girebilecek nitelikte olan ya da canlılarda organik dokuların oluşmasını etkileyen. **5** *kim.* ısı ya da basınç etkisiyle yumuşatılıp çeşitli yöntemlerle biçimlendirilebilen ve bu biçimleri soğuyunca da koruyabilen, yapay ya da doğal, genellikle de organik özdeklerin ortak adı. **plastik ameliyat** *Fr. Ar. hek.* vücudun gereken yerlerini düzgünleştirmek ya da güzelleştirmek için yapılan ameliyat. **plastik bomba** *Fr.* bir tür patlayıcı. **plastik cam** *Fr. Far.* testereyle kesilebilen, rendeyle düzeltilebilen, esnek ve cam görünüşünde saydam gereç. **plastik cerrahi** *Fr. Ar. hek.* vücudun gerekli görülen yerlerini estetik olarak onaran hekimlik dalı. **plastik madde** *Fr. Ar.* ısı ve basınç etkisiyle biçim verilebilen sentetik madde. **plastik sanatlar** *Fr. Ar.* yontu, seramik gibi, ürünleri üç boyutlu olan sanatlar.

plastikçi *a. Fr. T.* **1** plastik madde üretimiyle uğraşan teknisyen. **2** plastik maddelerden çeşitli eşyalar yapan işçi. **3** plastik cerrahi uzmanı hekim.

plastiklik *a. Fr. T.* **1** esneklik. **2**

kim. mekanik gerilim altında uğradığı biçim değişimini, bu etki kalktıktan sonra da sürdürme özelliği.

plastron *a. Fr.* **1** erkek giyiminde, kimi zaman gömleğin göğse gelen yeri üzerine takılan parça. **2** kılıçoyununda kullanılan, koruyucu göğüslük.

platerina *a. Yun. hayb.* gümüşbalığıgillerden, sıcak ve ılıman denizlerde yaşayan, boyu 15-16 cm.yi geçmeyen, vücudu füze biçiminde, beyaza yakın gümüş renginde, eti lezzetli bir balık. *eş.* gümüşbalığı.

platform *a. Fr.* **1** yüksekçe yer. **2** *yerb.* büyük çaplı tabakaların çarpılmasıyla oluşan, hafif eğimleri bulunan yeryüzü yapısı tipi. **3** *mec.* bir siyasa izlencesinde, dayanılan düşünce ya da düşünceler toplamı. **4** *mec.* bir düşüncede birleşenlerin dayanışması.

platika *a. hayb.* kemikli balıklardan, akarsularla bağlantılı göllerde yaşayan, boyu 10 ile 40 cm. arasında değişebilen, vücudu elips biçiminde, sırtı zeytuni, yanları sarımtırak, karnı beyaz, derisinde benekler bulunan bir balık.

platin *a. Fr.* simgesi Pt, atom sayısı 78, atom ağırlığı 195,09, yoğunluğu 21,4 olan, 1735'te Kolombiya'da bulunan, kayaçlardan altın ve elmasla birlikte çıkarılan, kolay işlenen, çok dayanıklı, gri beyaz renkte, değerli bir element.

plato *a. Fr.* **1** *coğr.* dağlık yerlerde bulunan düz yer, yayla. **2** *sin.* film çevrilirken dekorun kurulduğu yer.

Platoncu *ö. a. (antikçağ Yunan filozofu Platon'un adından) fels.* Platonculuk yandaşı.

Platonculuk *ö. a. (antikçağ Yunan filozofu Platon'un adından) fels.* Platon'un kurduğu, sonradan kendisine bağlı olan öğrencilerinin geliştirdiği, duyulur dünya ile insan zihninin oluşturduğu dünya karşıtlığını öne süren, asıl gerçekliğin uzay, zaman ve öznenin dışında bulunduğunu ve bunun kavranabilir olduğunu söyleyen bir idealist felsefe öğretisi.

platonik *s. Fr.* (aşk, sevgi için) tensel olmayan, düş gücüyle yüceltilen, hep öyle kalması istenilen, ülküsel olan.

Platonizm *ö. a. Fr. fels. bkz.* **Platonculuk**.

plazma *a. Fr.* **1** *yaşb.* kanda bulunan, içinde akyuvarlarla alyuvarların yer aldığı sıvı. **2** *fiz.* elektrik yükü nötr olan gaz moleküllerinden, pozitif iyonlardan ve negatif elektronlardan oluşan akışkan.

plazmalaştırmak *(-i) Fr. T. fiz.* bir gazı plazma[2] durumuna getirmek.

plebisit *a. Fr. huk.* **1** (devletler hukukunda) bir ulusun hangi devlete bağlanmak istediğini belirtmesi için başvurulan oylama. **2** bir kimseyle ya da bir sorunla ilgili olarak halkın olumlu ya da olumsuz kanısının belirmesi için başvurulan oylama.

pleistosen *a. Fr. yerb.* dördüncü zamanın, yeryüzünün bugünkünden daha geniş bölgelerinin buzullarla kaplı bulunduğu dönemi. *eş.* buzul dönemi, buzul çağı.

plevra *a. Fr. gövb.* göğüs boşluğunun içini ve boşlukta yer alan akciğerin dışını kaplayan koruyucu ince zar. *eş.* akciğer zarı.

pleybek *a. İng. sin.* ve *TV.* daha önceden kaydedilmiş bir şarkıya uygun olarak, sanki o anda söylüyormuş etkisini yaratacak biçimde ağız hareketlerinin, mimiklerin vb. yapılması.

pleyboy *a. İng.* bol paralı ve çap-

kın kimse. *eş.* hovarda.

pli *a. Fr. bkz.* **pili.**

pliyosen *a. Fr. yerb.* üçüncü çağın en son dönemi.

plonjon *a. Fr. sp.* bir savunucunun topu yakalamak ereğiyle yatay olarak sıçraması. *eş.* dalış.

plörezi *a. Fr. hek.* akciğer zarı yangısı.

plutokrasi *a. Fr. topb.* toplumun varlıklı sınıfının egemenliği, iktidarı elinde bulundurduğu toplumsal, siyasal düzen. *eş.* varsılerki.

plutokrat *a. Fr.* gücünü zenginliğinden alan kimse.

plutonyum *a. Fr. kim.* simgesi Pu, atom sayısı 94, atom ağırlığı yaklaşık 244 olan, doğada bulunmayan, neptunyumdan elde edilen, atom bombalarının, atom pillerinin yapımında kullanılan ışınetkin bir element.

plüralist *s. Fr.* **1** *topb.* plüralizmle ilgili olan. *eş.* çoğulcu. **2** *fels.* plüralizm yandaşı olan (kimse, görüş). *eş.* çokçu.

plüralizm *a. Fr.* **1** *topb.* toplumsal yaşamda her türlü düşüncenin, eğilimin var olmasını, eşitliği ve özgürlüğü savunan görüş. *eş.* çoğulculuk. **2** *topb.* her türlü eğilimin, düşüncenin örgütlenebilmesini ve siyasal yaşamda, ülke yönetiminde söz sahibi olmasını kabul eden siyasal düzen. *eş.* çoğulculuk. **3** evrenin, birbirine indirgenemeyen birçok varlıktan oluştuğunu, evrende birlik aramanın bir zihinsel eğilim olduğunu, din, siyasa ve felsefede bir tek değil birçok ilke ve gerçeğin iç içe bulunduğunu öne süren öğreti. *fels. eş.* çokçuluk.

Plüton *ö. a. Yun. gökb.* çok küçük ve Güneş'e en uzak gezegen.

plüviyometre *a. Fr.* belirli bir zamanda belirli bir yere düşen yağış miktarını ölçmeye yarayan aygıt. *eş.* yağışölçer.

pnömo *a. Fr. hek. bkz.* **pnömotoraks.**

pnömoni *a. Fr. hek.* akciğerlerde oluşan yangı.

pnömotoraks *a. Fr. hek.* akciğer vereminde, hastalığı plevra boşluklarına hava verme yoluyla sağaltım.

poca *a. İt. bkz.* **boca.**

podüsüet *a. Fr.* **1** yüzü ince havlı, yumuşak bir deri. *eş.* süet. **2** *s.* bu deriden yapılmış olan.

podyum *a. Fr.* **1** kimi yarışmalarda derece alan sporcuların, ödül töreni sırasında çıktıkları merdivenli, yüksekçe yer. *eş.* seki. **2** mankenlerin, giysi sergilerken üzerinde dolaştıkları yüksekçe yer. *eş.* seki.

poem *a. Fr.* uzun şiir; şiir.

poetika *a. Fr.* şiir sanatı.

poğaça *a. İt.* hamuruna yoğurt katılıp içine peynir ya da kıyma konularak hazırlanan bir tür tuzlu çörek.

poğaçacı *a. İt. T.* poğaça yapan ya da satan kimse.

poker *a. İng.* genellikle dört kişiyle ve otuz iki kâğıtla oynanan bir iskambil oyunu. **poker çevirmek** *İng. T.* poker oynamak.

pokerci *a.* ve *s. İng. T.* poker oyununa düşkün olan, poker oyuncusu, poker oynayan (kimse).

pokercilik *a. İng. T.* **1** poker oyununda ustalık, iyi poker oyunculuğu. **2** poker oyununa düşkünlük, poker tutkunluğu.

polargı *a. Fr. T. bkz.* **polarıcı.**

polarıcı *a. Fr. T. fiz.* ışığı polarmaya yarayan aygıt.

polarılmak *(nsz) Fr. T.* polarma olayına uğramak.

polarimetre *a. Fr. T. fiz. bkz.* **polarölçer.**

polarimetri *a. Fr. T. fiz.* polarma düzleminde etkin maddelerden geçerken oluşan dönmenin ölçülmesi.

polariskop *a. Fr. fiz.* bir ışığın doğal mı yoksa polarılmış mı olduğunu saptamaya yarayan aygıt.

polarite *a. Fr. fiz.* bir elektrik üretecinin kutuplarını birbirinden ayırt etmeyi sağlayan özellik.

polarizasyon *a. Fr. fiz.* **1** kutuplanma. **2** polarma.

polarma *a. Fr. T. fiz.* **1** doğrudan doğruya kendi kaynağından çıkan bir ışığın bir yere çarpıp kırıldıktan ya da yansıdıktan sonra gösterdiği özelliklerin tümü. **2** bir pildeki gerilimin kimyasal tepkimeler nedeniyle düşmesi. **polarma düzlemi** *Fr. T. fiz.* polarılmış ışıkta, titreşimlerin doğrultusunu belirleyen düzlem.

polarmak *(-i) Fr. T. fiz.* polarma olayına uğratmak.

polaroit *a. Fr.* **1** *fiz.* geçirdiği ışığı polaran saydam yaprak. **2** çekim ve baskı işlemini o anda otomatik olarak yapan fotoğraf makinesi.

polarölçer *b. a. Fr. T. fiz.* bir ışığın polarma oranını ölçmekte kullanılan aygıt.

polemik *a. Fr.* siyasal, bilimsel ya da yazınsal herhangi bir konuda yazılı olarak, basında yapılan sert tartışma. **polemiğe girmek** *Fr. T.* (biriyle) siyasal, bilimsel ya da yazınsal herhangi bir konuda karşılıklı yazılar yoluyla sert tartışmalar yapmak.

polemikçi *a. Fr. T.* polemikte usta kimse.

polemikçilik *a. Fr. T.* polemikte ustalık.

polen *a. Fr. bitb.* başçığın içinde bulunan ve çiçekte döllenmeyi sağlayan toz. *eş.* çiçektozu.

poli- *Yun. (önek)* Yunanca "bir taneden fazla, çok fazla, çok" anlamındaki ***polys*** sözcüğü, batı dillerinde birçok sözcüğe önek gibi gelerek bu anlamları içeren yeni sözcükler oluşturmuştur. (Türkçede de kullanılan "poliklinik", "poligam" gibi birçok sözcükte, özellikle terimlerde bu önek bulunmaktadır.)

poliandri *a. Fr. topb.* bir kadının yasal olarak aynı zamanda iki ya da daha çok sayıda kocasının olabildiği evlilik biçimi. *eş.* çokkocalılık.

poliasit *a. Fr. kim.* bileşiminde birçok asit fonksiyonu bulunan madde.

poliçe *a. Fr. tic.* **1** alacaklının borçluya yazdığı ve belli bir süre sonunda belirli bir parayı kendisine ya da kâğıdı elinde bulundurana ödemesini bildiren, belli bir biçimi bulunan ve borç karşılığı olarak elden ele geçirilebilen kâğıt. **2** sigorta senedi. **poliçe çekmek** *Fr. T. tic.* bir alacağa karşılık olarak poliçe[1] düzenlemek.

polietilen *a. Fr. kim.* etilenin çeşitli yöntemlerle polimerleştirilmesi yoluyla elde edilen, pek çok kimyasal maddeye karşı dayanıklı, parlak ve saydam katı.

polifoni *a. Fr.* **1** *müz.* birçok sesin müzik kurallarına uygun olarak düzenlenmesi sanatı. **2** *dil.* dilde bir harfin birden çok sesi karşılama özelliği. *eş.* çokseslilik.

polifonik *s. Fr.* **1** *müz.* müzik kurallarına uygun olarak birçok sesten oluşmuş olan (müzik ya da müzik yapıtı). **2** *dil.* dilde birçok sesi bildiren (harf). *eş.* çoksesli.

poligam *a. ve s. Fr. topb.* aynı zamanda birden çok kişiyle evli olan (kadın ya da erkek). *eş.* çokeşli.

poligami *a. Fr. topb.* bir kişinin aynı zamanda birden çok eşinin olmasının toplumsal olarak onaylandığı

evlilik biçimi. *eş.* çokeşlilik.

poliglot *a. Fr.* çok dil bilen kimse.

poligon *a. Fr.* **1** ateşli silahlarla, deneyim kazanmak için atış yapılan yer. **2** *mat.* birbirini izleyen herhangi üç köşesi bir doğru üzerinde bulunmayan, açı oluşturacak biçimde her yandan doğru çizgilerle çevrilmiş kapalı biçim. *eş.* çokgen.

polijini *a. Fr. topb.* bir erkeğin yasal olarak aynı zamanda iki ya da daha çok sayıda kadınla evli olabildiği evlilik biçimi. *eş.* çokkarılılık.

poliklinik *a. Fr.* çeşitli hastalıkların bakıldığı ve hastaların ayakta sağaltımlarının yapıldığı yer.

polim *a. Yun. arg.* **1** çalım, gösteriş. **2** yalan. **polim atmak** *Yun. T. arg.* **1)** gösteriş yapmak, çalım satmak. **2)** yalan söylemek, palavra sıkmak. **polim kesmek** *Yun. T. arg. bkz.* **polim atmak**.

polimci *a. Yun. T. arg.* **1** çalımcı, gösterişçi. **2** dolapçı, düzenci, hileci, yalancı.

polimer *s.* ve *a. Fr. kim.* yapısında birçok molekülün tek bir molekül durumunda bulunduğu (bileşik).

polimeri *a. Fr. kim. bkz.* **polimerlik**.

polimerleşme *a. Fr. T. kim.* **1** polimerleşmek eylemi. **2** benzer ya da değişik birçok küçük molekülün "polimer" denilen büyük moleküller durumunda birleşmesi.

polimerleşmek *(nsz) Fr. T. kim.* polimer durumuna gelmek.

polimerleştirilmek *(nsz) Fr. T. kim.* polimerleşmesi sağlanmak.

polimerleştirmek *(-i) Fr. T. kim.* bir maddeyi polimere dönüştürmek.

polimerlik *a. Fr. T. kim.* biri ötekinin polimeri olan iki molekül arasındaki bağıntı.

polip *a. Fr.* **1** *hayb.* selenterelerden, toplu bir biçimde ya da tek olarak yaşayabilen basit yapılı hayvan. **2** *hek.* vücutta mukozayla kaplı boşluklar içinde gelişen, yumuşak etli, genellikle saplı ve armut biçiminde ur.

polis *a. Fr.* **1** kentte kamu düzenini, huzur ve güvenliği sağlamakla görevli örgüt. **2** bu örgütte görevli kimse.

polisaj *a. Fr.* **1** dokunmuş kumaşlardaki tarak izlerini gidermek için bu kumaşları bir tür bıçaktan geçirme işlemi. **2** kimi şeylere parlaklık kazandırma işlemi.

polisiye *s. Fr.* konusu polisin ilgilendiği alanlardan olan, polisi ilgilendiren. **polisiye roman** *Fr. yaz.* konusu cinayet, hırsızlık, kaçakçılık, casusluk gibi, polisin ilgilendiği olaylar ve başkişileri polis olan, sürükleyici roman türü.

politeist *s. Fr.* politeizmi uygulayan. *eş.* çoktanrıcı.

politeizm *a. Fr. fels.* tek bir Tanrı değil birden çok tanrının varlığı görüşünü öne süren, bunu benimseyen öğreti. *eş.* çoktanrıcılık.

politik *s. Fr.* politikayla ilgili. *eş.* siyasal.

politika *a. Fr.* **1** yurt ve devlet işlerini düzenlemek, yürütmek için tutulan ölçülü yol, yöntem. *eş.* siyasa. **2** *mec.* bir amaca ulaşmak için düşündüğünden başka türlü davranmak, karşısındakilerin duygularını okşamak ya da aralarındaki anlaşmazlıklardan yararlanmak gibi yollarla işini yürütme.

politikacı *a. Fr. T.* **1** politikayla uğraşan kimse. *eş.* siyasacı. **2** *s. mec.* karşısındakinin duygularını okşamakta usta olan (kimse). **3** *s. mec.* karşısındakinin duygularını okşayarak çıkar sağlayan (kimse).

politikacılık *a. Fr. T.* **1** politikacının uğraşı. *eş.* siyasacılık. **2** *mec.* politikacıya yaraşır davranış.

politize *s. Fr.* "siyasal olaylara ilgi duyar duruma gelmek, siyasallaşmak" anlamındaki politize olmak ya da "siyasal olaylara ilgi duyar duruma getirmek" anlamındaki politize etmek sözlerinde geçer.

politolog *a. Fr.* siyasabilim alanında uzman kimse. *eş.* siyasabilimci.

politoloji *a. Fr.* siyasal düşüncenin, oluşumun, örgütlenmenin ve örgütlerin işleyişini konu alan toplumbilim dalı. *eş.* siyasabilim.

poliüretan *a. Fr.* yoğunluğu çok düşük cam, vernik, kauçuk ya da köpük görünüşünde, lastiğe benzeyen bir madde.

poliyester *a. Fr. (marka adından)* **1** bir poliasidin doymamış alkollere ya da glikollere etkimesiyle elde edilen, basınç olmaksızın bir katalizör eşliğinde sertleşen, ahşap üzerine sürüldüğünde koruyucu ve parlak bir katman oluşturan kimyasal madde. **2** kimyasal olarak elde edilen ve kumaş yapımında yararlanılan bir madde.

polka *a. (Lehçeden)* **1** Polonya'nın Prag kentinde 1830'larda ortaya çıkan, dört hareketten oluşan ve basit bir adım değiştirmeyle sonuçlanan, vals ölçüsünde ama temposu ondan ağırca bir Polonya dansı. **2** *müz.* bu dansın müziği.

polo *a. İng. sp.* çim bir alanda, atlara binmiş dörder kişilik iki takım arasında oynanan, ucu tokmak biçiminde değneklerle yerdeki topa vurup onu rakip kaleye sokmaya dayanan bir top oyunu.

polonez *a. Fr. (Polonya özel adından) müz.* **1** Polonyalılara özgü bir halk dansı. **2** bu dansın müziği.

polonyum *a. (bulucularından Marie Curie'nin doğduğu ülke olan Polonya'nın adından) kim.* simgesi Po, atom sayısı 84, atom ağırlığı 210 olan, yaklaşık olarak 140 günlük bir dönem içinde alfa tanecikleri yayarak kararlı kurşuna dönüşen, ilk bulunan ışınetkin element.

polyester *a. Fr. bkz.* **poliyester**.

polyo *a. Fr.* çocuk felci.

pomat *a. Fr.* genellikle saça sürülen, yağlı ve kokulu merhem.

pompa *a. İt.* **1** havayı ya da herhangi bir akışkanı bir yerden başka bir yere aktarmaya, basmaya yarayan, çeşitli biçimlerde olabilen makine. **2** bir kapta boşluk oluşturmak için o kaptaki havayı emmeye yarayan aygıt. **3** *arg.* damardan uyuşturucu yapmaya yarayan araç, enjektör.

pompalamak *(-i) İt. T.* **1** pompayla hava basmak, şişirmek ya da tulumbayla suyu çekmek ya da vermek. **2** *mec.* azdırmak, kışkırtmak, kızıştırmak, körüklemek. **3** *arg.* enjektörle damardan uyuşturucu vermek.

pompalanmak *(nsz) İt. T.* pompalamak eylemine konu olmak.

pompalı *s. İt. T.* pompası olan.

ponje *a. (Japonya'daki Pongee kentinin adından)* tersi ve yüzü aynı olan, ince ve sık dokunmuş, parlak, hafif ve kaygan bir tür ipekli kumaş. **ponje patis** ponje gibi parlak, düz ve ince patiska.

ponksiyon *a. Fr. hek.* içi boydan boya boş bir iğneyi, vücudun herhangi bir boşluğunda bulunan bir sıvıyı akıtmak ya da çekmek için, vücuda batırma işi.

ponpon *a. Fr.* **1** saçta, kadın giysisinde, eşya döşemesinde vb. süs olarak kullanılan yuvarlak püskül. **2** pudra sürmekte kullanılan, püskülümsü uzantıları bulunan

tuvalet aracı.

ponton *a. Fr.* batmış gemiyi askıya almakta kullanılan büyük duba.

ponza *a. İt.* yapısı sünger gibi çok gözenekli, mermer, fildişi ve metallerin yüzeylerinin temizlenmesinde ve parlatılmasında kullanılan, çok hafif ama çok sert bir taş. *eş.* aksünger, ponzataşı, süngertaşı.

ponzalamak *(-i) İt. T.* ponzayla ovmak, silmek, temizlemek.

ponzalanmak *(nsz) İt. T.* ponzalamak eylemine konu olmak.

ponzataşı *b. a. İt. T. bkz.* **ponza**.

pop *a.* ve *s. İng. (İngilizce "popular" sözcüğünden) müz.* Ingilizlerin ve Amerikalıların başlattıkları, genellikle halk motiflerine yer veren, her ülkede kendine özgü değişiklikler gösteren, güçlü ve hareketli ritimli, gençler arasında çok tutulan, ***pop müzik*** de denilen müzik türü.

popçu *a. İng. T.* pop müzik sanatçısı.

poplin *a. İng.* **1** pamuktan, ketenden ya da ipekten, sık dokunmuş, düzgün, ince kumaş. **2** *s.* bu kumaştan yapılmış olan.

popülarite *a. Fr. bkz.* **popülerlik**. **popülarite kazanmak** *Fr. T. bkz.* **popülerleşmek**.

popülasyon *a. Fr.* **1** bir ülkede, bir bölgede ya da bir yerleşim yerinde oturanların tümü. *eş.* nüfus. **2** insan ya da hayvan topluluğu.

popüler *s. Fr.* **1** kalabalıkların, yığınların beğenisine uygun, halkça tutulan, beğenilen. **2** ünü çok yaygın olan, herkesçe tanınan. **popüler olmak** *Fr. T.* tanınan ve sevilen biri ya da bir şey durumuna gelmek, herkesçe tanınır olmak, çok yaygın bir üne kavuşmak.

popülerleşmek *(nsz) Fr. T.* tanınan ve sevilen biri ya da bir şey durumuna gelmek, herkesçe tanınır olmak, çok yaygın bir üne kavuşmak.

popülerlik *a. Fr: T.* popüler olma durumu.

popülist *a.* ve *s. Fr.* **1** tutum olarak popülizmi benimsemiş olan. *eş.* halkçı. **2** halkı ve halkla ilgili şeyleri yüceltme eğiliminde olan (kimse, görüş).

popülistlik *a. Fr. T.* **1** popülist olma durumu. *eş.* halkçılık. **2** halkın olan, halktan gelen, halkla ilgili her şeyi olumlu bulma, yüceltme işi, eğilimi.

popülizm *a. Fr.* **1** toplumun bireyleri arasında eşitlik gözetmek, toplum içinde herhangi bir kişiye, topluluğa ayrıcalık verilmesini kabul etmemek, halk denilen bireyleri tek ve eşit bir varlık tanımak, onun yararına çalışmak görüş ve tutumu. *eş.* halkçılık. **2** halkla ilgili her şeyi yüceltme eğilimi ve tutumu.

porç *a. İsl.* bir tür sebze çorbası.

porfir *a. Fr. yerb.* feldispat gibi büyük minerallerden ya da çok ince tanelerden oluşan kayaç.

porfirik *s. Fr. yerb.* porfir yapısında ve dokusunda olan (kayaç).

porno *s.* ve *a. Fr.* "pornografik" sözcüğünün kısa biçimi.

pornografi *a. Fr.* (sanat, yazın yapıtlarında, yayınlarda vb.) amacı cinsel dürtülere yönelik olan açık saçıklık, edebe aykırılık.

pornografik *s. Fr.* açık saçık, edebe aykırı konuları işleyen, pornografiyle ilgili olan.

porselen *a. Fr.* **1** çanak çömlek yapımında kullanılan, kaolinden yapılma, beyaz, sert ve yarı saydam hamur. **2** *s.* bu hamurdan yapılmış olan.

porselenci *a. Fr. T.* porselen eşya yapan ya da satan kimse.

porselencilik *a. Fr. T.* porselen

sanayii.

porsiyon *a. Fr.* herhangi bir yemekten bir kişiye verilen belirli miktar.

portakal *a. (Portekiz ülkesinin adından) bitb.* **1** turunçgillerden, Akdeniz ülkelerinde bol yetiştirilen, genellikle boyu 3-4 metre olan, çok dallı, yaprakları sert, irice, dayanıklı ve düz kenarlı, değerli bir meyve ağacı. **2** bu ağacın kabuğu biraz pütürlü, kırmızıya çalan sarı renkli, toparlak ya da sõbe, içi sarımtırak renkli ve dilimli, bol sulu meyvesi.

portakallık *a.* portakal bahçesi.

portakalrengi *b. a.* **1** portakalın[2] kabuğunun rengi. **2** *s.* bu renkte olan.

portatif *s. Fr.* **1** katlanarak taşınabilir duruma getirilebilir biçimde olan, kolay taşınabilen. **2** sõkülüp başka yerde yeniden kurulabilme olanağı bulunan.

portbebe *a. Fr.* bebekleri kucakta, elde ya da sırtta taşımak için kullanılan çanta.

porte *a. Fr.* **1** bir işin önem ve genişlik derecesi, etki alanı. **2** bir iş için gereken para tutarı. **3** *müz.* üzerine ya da arasına nota imlerinin yazıldığı beş koşut çizgi. *eş.* dizek.

portföy *a. Fr.* **1** kâğıt paraların vb. konulduğu cüzdan. **2** *eko.* banka, aracı kuruluş ya da kişinin elinde bulundurduğu, üzerinde her türlü işlem uygulayabildiği pay belgiti vb. gibi taşınır değerler toplamı.

portmanto *a. Fr.* evlerde vb. palto, manto, şapka gibi şeyler asılan, bir bölümü aynalı askı aracı.

porto *a. (Portekiz'in Porto kentinin adından)* dünyaca ünlü bir Portekiz şarabı.

portör *a. Fr. hek.* taşıyıcı, dağıtıcı.

portre *a. Fr.* **1** bir kimsenin genellikle belden yukarısını gösteren fotoğraf ya da yağlıboya, suluboya vb. ile yapılmış resim. **2** *yaz.* insanların görünüşlerini ve kişiliklerini anlatan ya da bir şeyi tanıtan yazı türü ya da sözlü anlatım.

portreci *a. Fr. T.* portre ressamı.

portrecilik *a. Fr. T.* portre ressamlığı.

posta *a. İt.* **1** bir yerden gönderilen ya da bir yere gelen mektup, paket vb.nin tümü. **2** bu işle görevli örgüt ve bu örgütün bulunduğu yapı. **3** genellikle posta[1] götüren taşıt. **4** kol, takım. **5** defa, kez, sefer. **6** *ask.* hizmet nöbetinde bulunan er. **7** yirmi dört saat işleyen kimi işyerlerinde yirmi dört saaatlik çalışma gününün çalışma bölümlerinden her biri. *eş.* vardiya. **8** bir sanayi ya da ticaret işletmesinde aynı süre içinde çalışanların tümü. **9** *esk.* belirli zamanlarda yola çıkan ve genellikle posta[1] götüren vapur, tren, uçak gibi taşıtlarla yapılan yolculuk. **10** *tar.* tatar. **11** *arg.* karşı çıkma, meydan okuma. **posta çeki** *İt. İng. T.* posta yönetiminin bu işlerle görevli biriminde açılan bir hesaba para yatırma kolaylığı sağlayan çek. **posta etmek** *İt. T.* **1)** güvenlik görevlileri, birini yakalayıp karakola, resmi bir daireye vb. götürmek. **2)** birini, gönlü olmasa da, bir kimseye teslim edip bir yere göndermek. **posta kodu** *İt. T.* gönderilerin alıcılarına daha kolay ulaştırılmasını sağlamak için posta yönetimince kentlerin bölgelerine göre verilen kod. **posta koymak** (ya da **atmak** ya da **okumak**) *İt. T. arg.* korkmadığını göstermek, karşı çıkmak, meydan okumak. **posta olmak** *İt. T. arg.* kollık görevlilerince yakalanıp götürülmek. **posta posta** *ik. be.*

İt. topluca olmayarak, ayrı ayrı, öbek öbek, ayrı topluluklar olarak. **posta yapmak** *İt. T.* bir yere gidip gelmek, sefer yapmak. **postayı kesmek** *İt. T.* **1)** ilişkiyi, ilgiyi kesmek. **2)** bir şeyi yapmaktan, bir yere gitmekten vazgeçmek.

postacı *a. İt. T.* posta örgütünde çalışan kimse.

postacılık *a. İt. T.* **1** posta işletme işi. **2** postacının görevi.

postalamak *(-i) İt. T.* **1** postaya vermek. **2** genellikle posta aracılığıyla yollamak, göndermek. **3** *arg.* birini, herhangi bir neden uydurup yanından uzaklaştırmak. **4** *arg.* (güvenlik görevlisi) birini yakalayıp karakola, tutukevine vb. götürmek, posta etmek.

postalanmak *(nsz) İt. T.* postalamak eylemine konu olmak.

postalatılmak *(nsz) İt. T.* postalanması sağlanmak.

postalatmak *(-i, -e) İt. T.* postalamak eylemini yaptırmak.

postane *b. a. İt. Far.* postayla gönderilen mektup, paket, havale vb.nin kabul edildiği, postaya verilmiş maddelerin dağıtımının, alıcılarına teslimlerinin yapıldığı kamu hizmeti yapısı.

poster *a. İng.* duvara asılmak üzere basılmış büyük boy resim ya da fotoğraf.

postiş *a. İt.* kadınların genellikle başlarının arkasına taktıkları ek saç.

postmodern *s. Fr.* modern sonrası, art modern.

postmodernist *a. s. Fr.* postmodernizmi benimseyen.

postmodernizm *a. Fr.* yazında ve daha çok da mimarlıkta, modern sonrası ortaya çıkan türlü yönelişlere verilen ad.

postrestant *a. Fr.* alıcısının postaneye gelerek alması gereken mektup ya da paket.

postulat *a. Lat. mant.* ve *mat.* konut, koyut.

poşet *a. Fr.* genellikle plastikten ya da kâğıttan yapılmış, içine öteberi koymaya yarayan, çeşitli büyüklükte olabilen bir tür torba. **poşet çay** (*Fr.* ve *Çince*) özel olarak hazırlanmış küçük poşetler içinde bulunan ve fincan, çay bardağı ya da demlik içindeki sıcak suya bir süre bırakılarak renk vermesi sağlandıktan sonra içilen çay.

poşetlemek *(-i) Fr. T.* bir poşet içine koymak.

pot *a. Al.* akarsuları geçmek için kullanılan bir tür sal.

pota *a. Fr. sp.* basketbolde, düşey bir tahta levhaya yerden 3 metre 5 cm. yükseklikte tutturulmuş 45 cm. çapında demir bir çember ve buna ekli 60 cm. uzunluğunda alt yanı açık bir ağdan oluşan kale.

potansiyel *s. Fr.* **1** varlığı, gücü ortaya çıkmamış olan. *eş.* gizil. **2** *fiz.* bir nesnede var olup herhangi bir engel dolayısıyla gizli kalmış bulunan ama engelin kalkışıyla iş haline geçebilen güç. *eş.* gizilgüç. **3** *fels.* edim olarak değil güç olarak var olan, bir olanak durumunda bulunan güç. *eş.* gizilgüç. **4** *ruhb.* bir canlının görülmemekle birlikte ilerde geliştirmesi olanağı bulunduğu varsayılan yetenek, özellik ve güçlerinin tümü. *eş.* gizilgüç.

potas *a. Fr. kim.* kimi potasyum bileşiklerine verilen genel ad. **potas kostik** *Fr. kim. bkz.* **potasyum hidroksit**.

potasyum *a. Fr. kim.* 1807'de potasyum hidroksidin elektroliziyle bulunan, simgesi K, atom sayısı 19, atom ağırlığı 39,102, yoğunluğu 0,87 olan, oda sıcaklığında mum

gibi yumuşak, soğukta sert ve kırılgan, doğada yaygın bir element. **potasyum hidroksit** (ya da **potas kostik**) *k. Fr. im.* formülü KOH olan, akkor derecede uçan, 360 santigrat derecede ergiyen, suda ısı açığa çıkararak çözünen, beyaz renkli bir katı. **potasyum karbonat** *Fr. kim.* formülü K_2CO_3 olan, akkor derecede ayrışmadan ergiyen, suda çözünen beyaz bir katı. **potasyum klorür** *Fr. kim.* formülü KCl olan, potasyum bileşiklerinin çoğunun hazırlanmasında kullanılan, susuz durumda 768 santigrat derecede ergiyen, renksiz küpler biçiminde kristalleşen bir madde. **potasyum nitrat** *Fr. kim.* formülü KNO_3 olan, doğada özellikle Hindistan'da ve Mısır'da bulunan, tarımda gübre, hekimlikte ilaç olarak kullanılan, barut ve benzeri patlayıcı maddeler yapımına yarayan, beyaz renkli ve billur durumunda bileşik bir madde. *eş.* güherçile. **potasyum sülfat** *Fr. kim.* formülü K_2SO_4 olan, tarımda gübre olarak yararlanılan, sülfürik asidin potasyum klorüre etkisiyle elde edilen bir madde. **potasyum sülfür** *Fr. kim.* formülü KHS olan, kükürtlü hidrojenin potasyum hidrokside etkimesiyle elde edilen bileşik.

potin *a. Fr.* koncu ayak bileğini örtecek denli uzun olan, bağcıklı ya da yandan fermuarlı ayakkabı.

potkal *a. İt. den.* açıklarda kazaya uğrayan bir geminin durumunu ya da denizde yer alan başka bir olayı karadakilere bildiren bir yazının içine konulup denize bırakılan şişe.

potlaç *a. (Kuzey Amerika yerlilerinin dilinden) topb.* kişilerin birbirine armağan verdikleri bir Kızılderili dinsel bayramı.

potpuri *a. Fr. müz.* sevilen şarkı, türkü, opera ya da müzik yapıtlarından seçilmiş küçük bölümlerin sıralanmasıyla oluşan müzik parçası.

potrel *a. Fr. bkz.* **putrel**.

potur *a. kbd.* dizkapağına değin geniş olarak inen, arka yanında büzgüleri çok, dizkapağından aşağıya gelen yeri dar bir tür pantolon.

poturlu *s.* potur giymiş olan (kimse).

pound *a. İng.* yüz peniden oluşan İngiliz para birimi.

poyra *a. Yun.* taşıt tekerleğinin ortasında bulunan, parmakların ve dingilin geçirildiği, çevresi delikli yuvarlak bölüm.

poyraz *a. Yun.* **1** kuzeydoğudan esen soğuk yel. **2** (yön olarak) kuzey. **poyraza çevirmek** *Yun. T.* **1)** (rüzgâr için) kuzeydoğudan esmeye başlamak, poyraza dönmek. **2)** *arg.* (durum) kötüleşmek, güçleşmek. **3)** *arg.* (bir kimse) öfkelenmeye başlamak.

poyrazlamak *(nsz) Yun. T.* (hava için) poyraz[1] esmeye başlamak, (rüzgâr için) poyraza dönmek.

poz *a. Fr.* **1** (resim ya da fotoğrafta) vücudun durma biçimi, duruş. **2** fotoğraf çekerken objektifin açık kaldığı süre, ışık girme süresi. **3** *mec.* gösteriş ereğini güden yapay davranış, doğal olmayan tavır. **poz kesmek** *Fr. T. arg.* gösteriş ereğiyle yapmacık davranmak, caka satmak. **poz vermek** *Fr. T.* **1)** (fotoğraf çektirmek için) belli bir durum almak. **2)** bir ressama, yontucuya model olarak belli bir durumda durmak. **3)** bir duyarkatı belli bir süre ışığa tutmak.

pozcu *s. Fr. T. arg.* caka satan, poz kesen (kimse).

pozisyon *a. Fr.* **1** bir nesnenin, bir şeyin, bir kimsenin vb. bir yerde

bulunuş durumu. *eş.* konum. **2** *mec.* bir kimsenin toplumsal durumu, yeri. *eş.* durum.

pozitif *s. Fr.* **1** deneye dayanan, deneyürünü olan, olgulara dayalı olarak kimi nitelikleri belli olan. *eş.* olumlu, olgul. **2** *mat.* artı imiyle gösterilen değer. *eş.* artı. **3** *hek.* aranan bir hastalık belirtisinin var olduğunu belirten im. **4** fotoğrafçılıkta, konunun olduğu gibi göründüğü basılı karta verilen ad. **pozitif bilim(ler)** *Fr. T.* fizik, kimya, hekimlik gibi, deney sonuçlarına dayanan bilim(ler). **pozitif elektrik** *Fr. fiz.* bir cam çubuğun bir yün kumaşa sürtünmesi sonucu oluşan ve + (artı) imiyle gösterilen elektrik. **pozitif enerji** *Fr. mec.* insanı olumlu işler yapmaya yönelten güç. **pozitif film** *Fr. sin.* kamerayla negatif film üzerine alınan görüntülerin aslına uygun olarak oluşmasını sağlamak için kopya edilen düşük duyarlıkta film. **pozitif kutup** *Fr. Ar. fiz.* elektrik yükü + (artı) olan kutup. **pozitif sayı** *mat.* kendisinden önce + (artı) imi bulunan sıfırdan büyük sayı.

pozitiflik *a. Fr. T.* **1** pozitif olma durumu. **2** *fiz.* pozitif elektriklenme olayları gösteren bir cismin durumu. **3** *mant.* yalnızca olgulara dayanan bir açıklamanın özelliği.

pozitivist *s.* ve *a. Fr. fels.* pozitivizm yandaşı. *eş.* olgucu.

pozitivizm *a. Fr. fels.* gerçeğe ancak deney ve gözleme, olgulara dayanılarak ulaşılabileceğini öne süren öğreti. *eş.* olguculuk.

poziton *a. Fr. fiz. bkz.* **pozitron**.

pozitonyum *a. Fr. fiz. bkz.* **pozitronyum**.

pozitron *a. Fr. fiz.* artı (+) yüklü elektron, pozitif elektron.

pozitronyum *a. Fr. fiz.* negatif bir elektronla bir pozitrondan oluşan ve hidrojen atomuna benzeyen kararsız yapı.

pozometre *a. Fr.* fotoğrafçılıkta kullanılan, ışık niceliğini ölçmeye yarayan aygıt.

pozör *s. Fr. bkz.* **pozcu**.

pötibör *a. Fr.* dikdörtgen biçimli, kıyıları tırtıklı, tatlı bir sütlü bisküvi.

pötikare *a. Fr.* **1** küçük kareli kumaş. **2** *s.* böyle bir kumaştan yapılmış olan.

prafa *a. kbd.* otuz ikilik bir deste iskambil kâğıdıyla genellikle üç kişi arasında oynanan bir iskambil oyunu.

prafacı *a. kbd. T.* prafa oynayan, prafa oynamayı seven kimse.

pragmacı *s. Yun. T. fels.* pragmacılık öğretisini benimseyen (kimse, görüş).

pragmacılık *a. Yun. T. fels.* bilgiyi ve doğruyu yaşam için yalnızca bir araç olarak gören, eylemleri sonuçlarıyla, başarılarıyla değerlendiren öğreti.

pragmatik *s. Fr.* eylemle ilgili.

pragmatist *a. Fr. bkz.* **pragmacı**.

pragmatizm *a. Fr. bkz.* **pragmacılık**.

pralin *a. Fr.* çikolatalı şeker.

pranga *a. İt.* eskiden hapishanelerde ağır cezalı mahkûmların ayaklarına takılan kalın ve ağır zincir.

prangalı *s. İt. T.* prangaya vurulmuş olan (kimse).

praseodim, praseodimyum *a. Fr. kim.* simgesi Pr, atom sayısı 59, atom ağırlığı 140,9077 olan, soluk sarı renkli, tuzları çözelti durumundayken yeşil renkte, az bulunur topraklar grubundan kimyasal bir element.

pratik *s.* ve *a. Fr.* **1** eylem ve uygulamayla ilgili olan, kuramsal ol-

mayan. *eş.* kılgın, kılgılı, kılgısal, uygulamalı. **2** kolaylıkla uygulanabilir olan, kullanışlı. **3** bir şeyi yapma yöntemi ya da biçimi. **4** bir sanat ya da bilim dalının kurallarının, ilkelerinin uygulanışı. *eş.* kılgı, uygulama. **pratikte** *Fr. T.* günlük yaşayışta, uygulamada.

pratika *a. İt. den.* kıyı sağlık yönetimince gemilere verilen, limanın ve gemi çalışanlarının sağlık durumunu gösteren belge ve giriş çıkış izni.

pratikleşmek *(nsz) Fr. T.* pratik duruma gelmek.

pratikleştirilmek *(nsz) Fr. T.* pratik bir duruma getirilmek, pratikleşmesi sağlanmak.

pratikleştirmek *(-i) Fr. T.* pratik duruma getirmek.

pratiklik *a. Fr. T.* pratik olma durumu, pratik olanın özelliği.

pratikte *be. Fr. T.* uygulama içinde, günlük yaşayışta, uygulamada.

pratisyen *a.* ve *s. Fr.* mesleğini, sanatını uygulama yoluyla öğrenip uygulayan (kimse).

predikat *a. Fr. dilb.* cümlede iş, oluş, kılı, devinim, yargı bildiren sözcük ya da sözcük öbeği. *eş.* yüklem.

prefabrik *s. Fr. bkz.* **prefabrike**.

prefabrike *s. Fr.* parçaları önceden hazırlanarak konulacağı yere götürülüp takılan, kurulan (yapı vb.). *eş. yeni* önüretimli.

prefabrikasyon *a. Fr.* önceden belli bir plana göre hazırlanmış ev, gemi vb.yle ilgili yapı elemanlarının, yapının konulacağı ya da kurulacağı yere taşınıp bir bütün olarak birleştirilmesi yöntemine dayanan yapı tekniği.

prehistorik *s. Fr.* tarihöncesinden kalma ya da tarihöncesiyle ilgili.

prehistorya *a. Lat.* **1** yazının bulunuşundan önceki çağlar. **2** yazının bulunuşundan önceki insan topluluklarının evrimini inceleyen bilim. *eş.* tarihöncesi.

prejüje *a. Fr.* bir şeyle, bir kimseyle ilgili olarak önceden edinilmiş olumsuz ya da olumlu kanı. *eş.* önyargı.

prekambriyen *a. Fr. yerb.* kambriyen öncesi.

prelüd *a. Fr. müz.* **1** bir müzik yapıtında giriş özelliği taşıyan müzik parçası. **2** özgür biçimli, kısa müzik parçası.

prematüre *s. Fr.* gebelik süresi tamamlanmadan dünyaya gelen, zamanından önce doğmuş olan (bebek). *eş.* erken doğan.

prens *a. Fr.* **1** hükümdar ailesinden olan erkeklere verilen san. **2** bir prensliği[3] yöneten kimse. **3** kimi ülkelerde en yüksek soyluluk sanı.

prenses *a. Fr.* **1** hükümdar ailesinden olan kızlara ve kadınlara verilen san. **2** hükümdar ya da prens karısı ya da kızı.

prensip *a. Fr.* **1** her türlü tartışmanın üstünde sayılan, baş kural. **2** uyulması gereken davranış kuralı. **3** *fels.* kendisinden başka bir şeyin çıktığı köken, ilk öğe, başlangıç. **4** *mant.* her türlü tartışmanın dışında sayılan öncül. *eş.* ilke.

prenslik *a. Fr. T.* **1** prens olma durumu. **2** prensin görevi. **3** bir prensin yönetimindeki ülke.

preparat *a. Fr.* hemen kullanılabilecek durumda hazır ilaç.

pres *a. Fr.* **1** işleme, düzeltme, onarma gibi işlemlerin uygulanması sırasında kullanılan, mekanik ya da hidrolik bir kumandayla birbirine yaklaşan ve aralarına konulan şeyleri sıkıştırmaya yarayan iki tabladan oluşan sıkıştırma aracı. *eş.* mengene. **2** zeytin, üzüm, elma gibi meyveleri ya da kimi seb-

zeleri sıkarak yağını ya da suyunu çıkarmaya yarayan araç. *eş.* cendere.

presbit *s. Fr.* presbitliğe uğramış (göz) ya da gözünde presbitlik bulunan (kimse).

Presbiteryen *s. İng.* Presbiteryenliğe bağlı (kimse).

Presbiteryenlik *a. İng. T.* Protestanlığın demokratik kurallara göre örgütlenmiş bir kolu.

presbitlik *a. Fr. T.* gözde uyum gücünün azalması nedeniyle yakındaki nesneleri seçik bir biçimde görememe durumu.

presçi *s.* ve *a. Fr. T.* presle iş görülen bir işyerinde pres kullanan (işçi).

prese *s. Fr.* sıkıştırılmış (nesne).

presesyon *a. Fr. gökb.* Yer'in dönme eksenin ortalama kutup çevresinde ağır ağır dönmesi. *eş.* devinme olayı.

presizyon *a. Fr.* belirgin olma durumu, açıklık, belginlik.

presleme *a. Fr. T.* **1** preslemek eylemi. **2** kumaşları basınç altında tutarak yapılan apre işlemi.

preslemek *(-i) Fr. T.* presle sıkıştırmak.

preslenmek *(nsz) Fr. T.* pres altında sıkıştırılmak, preslemek eylemine konu olmak.

presletmek *(-i, -e) Fr. T.* preslemek eylemini yaptırmak.

prestij *a. Fr.* saygıdeğer olma durumu, saygı görme. *eş.* saygınlık.

presto *be. İt. müz.* **1** bir müzik yapıtının çok çabuk bir tempoyla çalınacağını belirtir. **2** *a.* gösterişli ve çok hızlı bir biçimde çalınması gereken müzik yapıtı.

prevantoryum *a. Fr.* verem mikrobunu kapmış ama henüz hastalığa yakalanmamış zayıf vücutlu kimselerin vereme yakalanmasını önlemek için bakıldıkları sağlık kurumu.

prezantabl *s. Fr.* giyim kuşamıyla, görünüşüyle, konuşmasıyla karşısındakine güven veren, temsil yeteneği olan, kendini gösterebilen, gösterişli (kimse).

prezantasyon *a. Fr.* sunma biçimi, sunuş.

prezervatif *a. Fr.* cinsel ilişkilerle bulaşabilecek hastalıklardan korunmak ya da gebe kalmayı önlemek için, erkeklerin cinsel ilişki sırasında penislerine taktığı, kauçuktan yapılmış ince, saydam kılıf. *eş.* kaput.

prim *a. Fr.* **1** işçiyi, çalışanı isteklendirip iş oylumunu artırmak ereğiyle, artan üretim, satış vb.den dolayı işverenin işçiye, çalışana ücretleri dışında ödediği ek para. **2** *tic.* pay senetlerinin asıl ederiyle piyasa fiyatı arasındaki artış. **3** (Türkiye'de) sosyal güvenlik kurumlarına işçi ve işverence ya da bağımsız çalışanca her ay verilmesi yasayla zorunlu olan, ücretin belli bir yüzdesi olarak belirlenmiş para. **4** *sp.* üstün başarı gösteren sporculara verilen armağan.

primadonna *a. İt. müz.* operada baş kadın rollerini oynayan oyuncu.

primat *a. Fr. hayb.* bütün maymun türlerini ve kimi bilginlerin sınıflandırmasına göre insanları da kapsayan memeliler takımı, primatlar.

primatlar *ç. a. Fr. T. hayb.* omurgalı hayvanlardan, memeliler sınıfının etenliler altsınıfına giren bir takım. *eş.* maymunlar.

primitif *s.* ve *a. Fr.* **1** ilk durumunda kalmış, gelişmemiş olan. **2** *fels.* zaman yönünden en eski olan. **3** *fels.* henüz gelişmemiş bulunan, gelişmesinin daha başlarında olan. **4** (sanatta) yalın ve gösterişsiz

olan. **5** *mec.* çağın gelişimiyle birlikte gelişememiş, kaba, eğitimsiz, görgüsüz (kimse). *eş.* ilkel.

primitiflik *a. Fr. T.* primitif olma durumu. *eş.* ilkellik.

primitivizm *a. Fr.* **1** ilkelliği değerli bulan, ilkellik özlemini öne süren düşünce akımlarının ortak adı. **2** sanatın geçirdiği değişimlerden, gelişimden habersiz görünen, ilkel ulusların kaba, saf, yalın biçimli sanatını benimseyen, onlara öykünen sanat tutumu. *eş.* ilkelcilik.

printer *a. İng.* bilgisayarda bulunan verileri gerektiğinde kâğıda geçirmekte kullanılan araç. *eş.* bilgiyazar, yazıcı.

printır *a. İng. bkz.* **printer**.

priz *a. Fr.* elektrik akımı almak için fişin sokulduğu yuva.

prizma *a. Yun.* **1** *mat.* alt ve üst tabanları birbirine koşut ve eşit iki çokgenden, yanal ayrıtları da eşit ve koşut doğrulardan oluşan çokdüzlemli cisim. *eş.* biçme. **2** *fiz.* ışık ışınlarını saptıran ve ayrıştıran, saydam maddelerden yapılmış üçgen prizma.

prizmatik *s. Fr. mat.* prizma biçiminde olan.

probabilite *a. Fr. fels.* olabilirliği güçlü olan şey. *eş.* olabilirlik, olasılık.

probabilizm *a. Fr. fels.* bilgide kesin doğruluk olamayacağını, bilgide ancak olasılığı baskın görünen sanılar bulunabileceğini öne süren kuşkucu bir öğreti. *eş.* olasıcılık.

problem *a. Fr.* **1** *mat.* yanıtının bilimsel yöntemlerle bulunması, teoremler ya da kurallarla çözülmesi gereken soru. **2** üzerinde düşünülmesi, olumlu ya da olumsuz bir sonuca ulaştırılması gereken olay, durum; sıkıntı veren durum, dert. *eş.* sorun. **3** *s.* davranışı normal olmayan ve özel olarak eğitilmesi gereken (çocuk). **4** *fels.* bilimsel yöntemlerle çözülmek üzere ortaya atılan soru. **5** *fels.* çözümsüz kalan her türlü güçlük.

problematik *s. Fr.* **1** problem özelliği taşıyan, problemle ilgili. **2** *fels.* doğru olma olasılığı yüksek olmakla birlikte kuşku uyandıran, kesin sayılmayan. *eş.* sorunsal.

problemli *s. Fr. T.* problemi olan, problem durumunda bulunan. *eş.* sorunlu.

problemsiz *s. Fr. T.* hiçbir problem oluşturmayan, hiçbir problemi bulunmayan. *eş.* sorunsuz.

prodüksiyon *a. Fr. sin., tiy.* ve *TV.* bir filmin, bir oyunun, bir izlencenin hazırlanması için gereken çalışmaların tümü ve bu çalışmalar sonucu ortaya çıkan ürün. *eş.* yapım.

prodüktif *s. Fr.* ürün verme yeteneği olan, verimli, ürünlü.

prodüktivite *a. Fr.* ürün verme yeteneği, verilen emeğe ve yapılan masrafa oranla üretilen miktar. *eş.* üretkenlik, verimlilik.

prodüktör *a. Fr. sin.* ve *TV.* bir filmin çevrilişiyle ilgili bütün giderleri karşılayan ya da bütün yönetimsel işleri yürüten kimse. *eş.* yapımcı.

profesör *a. Fr.* üniversitelerde ve yüksekokullarda ders veren en yüksek aşamalı öğretim üyesi.

profesyonel *s. Fr.* **1** bir işi, bir mesleği kazanç sağlamak ereğiyle yapan (kimse). **2** işinin uzmanı, ustası olan (kimse). **3** *sp.* ücretle çalışan (sporcu).

profesyonelleşmek *(nsz) Fr. T.* profesyonel duruma gelmek.

profil *a. Fr.* **1** yandan görünüş. **2** insan yüzünün yandan görünüşü. **3** *mat.* bir cismin düşey kesiti. **4**

bir kuruluşun, bir oluşumun kendisiyle ilgili olarak çevrede oluşturduğu görünüş, izlenim. **5** *yerb.* katmanları gösteren kesit. *eş.* yanay.

profilaksi *a. Fr. hek.* koruyucu hekimlik.

proforma *a. Lat. tic.* ve *huk.* asıl fatura daha sonra malın bedeli alınınca düzenlenmek üzere, "ön fatura olarak verilen, geçici fatura" anlamına gelen ***proforma fatura*** sözünde geçer.

program *a. Fr.* **1** belirli koşullara ve bir düzene göre yapılacak eylemlerin, işlerin tümü. *eş.* izlence. **2** yapılacak bir işin bölümlerini, bölümlerin sırasını gösteren tasarı. *eş.* izlence. **3** okullarda, haftanın belli günlerinde, belli saatlerde okutulacak dersleri gösteren çizelge. **4** bir tören, gösteri, gezi gibi şeylerin ayrıntılarını saptayan ve bunları tanıtmak ereğini güden basılı kâğıt ve bunlarda öngörülen şeylerin her biri. *eş.* izlence. **5** siyasal partilerin, toplumsal örgütlerin, hükümetlerin açıkladıkları ana ilkelerin tümü. *eş.* izlence. **6** radyo ve televizyon yayımlarında belli bir biçim ve süre içinde sunulan müzik, konuşma, eğlence gibi kendi başına bir bütün oluşturan bölümlerin her biri. *eş.* izlence. **7** (bilgisayarcılıkta) bir bilgisayarı belirli işlevleri yerine getirmek üzere yöneten, bilgisayara ne yapacağını söyleyen, kodlanmış komutlar dizisi. *eş.* yazılım.

programcı *a. Fr. T.* **1** (radyo ve *TV*'de) program hazırlayan kimse. *eş.* yapımcı. **2** tiyatro, konser salonu gibi yerlerde program dağıtan ya da satan kimse. **3** (bilgisayarcılıkta) bilgisayarlar için özgün yazılımlar üreten kimse, yazılım uzmanı. *eş.* yazılımcı.

programlamak *(-i) Fr. T.* bir şeyin programını yapmak, bir şeyi izlenceye bağlamak.

programlanmak *(nsz) Fr. T.* bir programa bağlanmak.

programlaştırılmak *(nsz) Fr. T. bkz.* **programlanmak.**

programlaştırmak *(-i) Fr. T. bkz.* **programlamak**.

programlı *s. Fr. T.* **1** programı olan. **2** belli bir programa göre düzenlenmiş bulunan, programa bağlanmış olan.

programsız *s. Fr. T.* **1** programı olmayan. **2** belli bir programa göre düzenlenmemiş olan, bir programa bağlı olmayan.

proje *a. Fr.* **1** düşünülüp tasarlanmış şey, tasarı. **2** mal sahibinin isteği üzerine yapılacak olan bir yapıyı, yapılar topluluğunu, bir makineyi ya da oluşturulacak bir kuruluşu plan durumunda gösteren çizimlerin tümü.

projelendirilmek *(nsz) Fr. T.* tasarı olarak ortaya konulmak.

projelendirmek *(-i) Fr. T.* tasarı durumunda ortaya koymak.

projeksiyon *a. Fr.* **1** *fiz.* bir ışık kaynağından çıkan ışınlarla bir ekran üzerinde görüntü oluşturma. **2** *fiz.* bir ışık kaynağından çıkan ışıklarla bir ekran üzerinde oluşturulmuş görüntü. *eş.* izdüşüm. **3** *sin.* görüntülerin bir projektör aracılığıyla bir yüzey üzerine düşürülmesi işi. *eş.* gösterim.

projektör *a. Fr.* **1** dar ve uzun bir ışık demeti çıkaran, karanlıkta belli bir hedefi aydınlatmak için kullanılan ışık kaynağı. *eş.* ışıldak. **2** fotoğraf, film ve benzeri şeyleri bir yüzeye yansıtmaya yarayan aygıt. *eş.* gösterici.

proletarya *a. Fr. topb.* proleterlerin oluşturduğu sınıf, emekçi sınıfı.

proleter *a. Fr. topb.* emeğinin ge-

liriyle geçinen kimse. *eş.* emekçi, işçi.

proleterleşme *a. Fr. T. topb.* kapitalist sanayi toplumlarında, çiftçi, küçük esnaf ve zanaatçıların ellerindeki üretim araçlarını yitirerek emekçi durumuna düşmesi süreci ve olgusu. *eş.* emekçileşme.

proleterleşmek *(nsz) Fr. T. topb.* varlıklıyken yoksullaşıp emekçi durumuna gelmek. *eş.* emekçileşmek.

prolog *a. Fr. yaz.* yazınsal bir yapıtta, özellikle de bir tiyatro oyununda, asıl konudan önce geçmiş birtakım olayları anlatarak konuya girişi sağlayan ilk bölüm. *eş.* öndeyiş.

prometyum *a. Fr. kim.* simgesi Pm, atom sayısı 61, atom ağırlığı yaklaşık 145 olan, az bulunur topraklar grubundan bir element.

promosyon *a. Fr.* bir malı geniş yığınlara tanıtmak, beğendirmek ve böylece o malın sürümünü sağlamak, artırmak için yapılan çalışmaların, bu yolda verilen armağanların vb. tümü. *eş.* tanıtım.

propaganda *a. İt.* bir öğretiyi, düşünceyi, inancı, siyasayı vb. başkalarına tanıtmak, benimsetmek, yaymak ereğiyle sözle, yazıyla ve benzeri türlü araçlarla, yollarla gerçekleştirilen her türlü çalışma. **propaganda yapmak** *İt. T.* propaganda amaçlı çalışmalarda bulunmak.

propagandacı *a. İt. T.* propaganda yapan kimse.

propagandist *a. Fr.* işi, bir malı geniş kitlelere tanıtmak, beğendirmek ve böylece o malın sürümünü sağlamaya, artırmaya çalışmak olan kimse. *eş.* tanıtıcı.

prosedür *a. Fr.* bir işte uyulması, tutulması, izlenmesi gereken yol ve yöntemlerin tümü.

proses *a. İng.* **1** bir olayın ya da olayların, işlemlerin belli bir sonuca doğru gidişi, düzenli olarak birbirini izleyen değişmelerle gelişip oluşması. **2** *fels.* belli bir sonuca ulaşan düşünce akışı. *eş.* süreç.

prosodi *a. Fr. müz.* bir şiirin bestelenmesinde, şiirin hece vurgularının müzik vurgu ve yükselişleriyle iyice uyuşmuş olması ve bunu sağlayan müzik kurallarının tümü.

prospektüs *a. Fr.* bir sanayi malının, bir ilacın vb. kutusu içine konulan, o şeyi tanıtan, nasıl kullanılacağını anlatan kısa yazının yer aldığı broşür ya da kâğıt. *eş.* tanıtmalık.

prostat *a. Fr. gövb.* erkeklerde sidiktorbasının altında yer alan ve siyeğin başlangıç bölümünü çevreleyen, atmık yapımında görevi bulunan, içsalgı da salgılayan bir bez , kestanecik.

prostatit *a. Fr. hek.* prostat yangısı.

protaktinyum *a. Fr. kim.* simgesi Pa, atom sayısı 91, atom ağırlığı yaklaşık 231 olan, aktinit grubundan ışınetkin bir element.

protein *a. Fr. kim.* canlı gözelerin ana maddesini oluşturan ve genellikle sülfür, oksijen ve karbon öğeleri bulunan amino asit bileşiminden oluşmuş olan, karmaşık yapılı doğal madde.

proteinli *s. Fr. T.* proteini olan (besin).

proteinsiz *s. Fr. T.* protein içermeyen.

Protestan *ö. a. Fr.* **1** Hıristiyanlıkta reform yapılmasını isteyen, buna çalışan bir akım sonucu doğmuş olan mezhep. **2** *s.* bu mezhepten olan (kimse).

Protestanlık *ö. a. Fr. T.* **1** Protestanların benimsediği, insanın kurtuluşunun doğrudan ve yalnız-

ca Tanrı'nın kayrasına bağlı olduğunu öne süren dinsel öğreti. **2** Hıristiyanlığın Anglikan, Lüterci, Kalvenci gibi türlü kollarını içine alan, Katolik kurallarını ve papanın dinsel başkanlığını tanımayan Protestan kilisesi birliği.

protesto *a. İt.* **1** bir davranışı, bir uygulamayı, bir düşünceyi vb. haksız, gereksiz, yersiz, yolsuz bularak karşı çıkarak bunu her türlü yoldan belirtme. **2** bu karşı çıkışı bildiren yazılı açıklama. **3** *huk.* değerli evrak niteliğindeki borç senedinin ödenmemesi, bir sözleşmeye uyulmaması gibi durumlarda, özel bir biçime bağlı ve belli hukuksal sonuçlar doğuran bildirim. **protesto çekmek** *İt. T.* protesto[3] yollamak. **protesto etmek** *İt. T.* **1)** kabul etmediğini, onaylamadığını bildirmek, karşı çıkmak. **2)** protesto[3] yollamak.

protez *a. Fr. hek.* **1** eksik bir organın yerini tutması, bir sakatlığı örtmesi için yapılan ve takılan yapay organ ya da parça. **2** *s.* bu amaçla yapılan ve kullanılan (organ).

protezci *a. Fr. T.* protez yapan kimse, protez teknisyeni.

protojin *a. Fr. yerb.* gynas yapısında, özellikle Alp Dağları'nda bulunan bir granit.

protokol *a. Fr.* **1** kimi törenlerde ve durumlarda uyulması gereken kuralların genel adı. *eş. yeni* törendüzen. **2** resmi bir toplantı, oturum, soruşturma vb. sonunda iki yanca imzalanan, ilerde yapılacak bir anlaşmaya, sözleşmeye dayanak olacak belge. *eş. yeni* sözleşme tutanağı. **3** diplomatlar arasında yapılan anlaşma tutanağı. **4** diplomaside, devletler arasındaki ilişkilerde geçen yazışmalarda, resmi törenlerde, devlet başkanlarıyla onların temsilcileri arasındaki görüşmelerde uyulan, uygulanan kurallar.

protokolcü *a.* ve *s. Fr. T.* **1** (resmi işlerde) protokol görevlisi. **2** *mec.* kurallara göre davranmayı huy edinmiş kimse, kuralcı kimse.

proton *a. Fr. kim.* ve *fiz.* **1** atom çekirdeğinde her biri (+1) pozitif elektrik yükü taşıyan tanecik. **2** hidrojen atomunun çekirdeği.

protonema *a. Fr. bitb.* yapı bakımından çekirdek ve sitoplazmadan oluşan, yarı sıvı, saydam ve canlı gözenin metabolizma olaylarının oluştuğu yer.

protoplazma *a. Fr. yaşb.* yapı yönünden sitoplazma ve çekirdekten oluşan, canlı gözenin ve metabolizma olaylarının oluştuğu, yarı sıvı ve saydam ortam.

prototip *a. Fr.* **1** *fels.* her şeyin ona bakılarak yapıldığı varsayılan, örneklik eden biçim, nesne. **2** *ruhb.* evrimleşmede, sonrakilerin kendisiyle karşılaştırıldığı, kullanılış alanına ilk çıkan şey. *eş.* ilkörnek.

prova *a. İt.* **1** bir şeyin amacına uygun, istenilen gibi, gereken düzeyde olup olmadığını, işleyip işlemediğini vb. anlamak için yapılan deneme. **2** bir giysiye son biçimini vermeden, kesin dikişten önce, giysi teyelli, az dikişli durumdayken giyecek kimseye giydirilip onun üzerindeyken giyside yapılan düzeltme. **3** basılacak bir metnin dizgiden sonra, yazar ya da düzeltmence üstünde dizgi yanlışlarının düzeltildiği kopyası. **4** *tiy.* bir oyunun seyirciye sunulabilmesi için sahne üzerinde yapılan çalışma. **prova etmek** *İt. T.* denemek.

providansiyalizm *a. Fr. fels.* evrendeki bütün olayların Tanrı isteğiyle gerçekleştiğini söyleyen,

insanların ancak Tanrı kayrasıyla, Tanrı'nın bağışlamasıyla kurtulabileceğini öne süren Hıristiyan öğretisi. *eş.* kayracılık.

provizyon *a. Fr. tic.* bir çekin ya da bir banka hesabının para olarak karşılığı. **provizyon istemek** (ya da **almak**) *Fr. T. tic.* (bankacılıkta) bir çekin karşılığının ya da bir hesapta belli miktarda bir paranın bulunup bulunmadığını ilgili şubeye sormak.

provizyonsuz *s. Fr. T. tic.* **1** bankada karşılığı bulunmayan, karşılıksız (çek). **2** *be.* karşılığı olup olmadığı araştırılmadan.

provokasyon *a. Fr.* bir kimseyi, bir topluluğu başka bir kimse, topluluk vb.ye karşı, sonradan ağır sonuçlar doğurabilecek bir eylem yapmaya yönlendiren, bu konuda onu etkileyen, önceden tasarlanmış girişim. *eş.* kışkırtma.

provokatör *a.* ve *s. Fr.* bir kimseyi, bir topluluğu başka bir kimse, topluluk vb.ye karşı, sonradan ağır sonuçlar doğurabilecek bir eylem yapmaya yönlendiren, bu konuda onu etkileyen (kimse). *eş.* kışkırtıcı, kışkırtman.

provoke *s. Fr.* "kışkırtmak" anlamında kullanılan provoke etmek sözünde geçer.

provoke etmek *Fr. T.* bir kimseyi, bir topluluğu başka bir kimse, topluluk vb.ye karşı, sonradan ağır sonuçlar doğurabilecek bir eylem yapmaya yönlendiren, bu konuda onu etkileyen girişimlerde bulunmak. *eş.* kışkırtmak.

prozodi *a. Fr. müz. bkz.* **prosodi**.

prömiyer *a. Fr. tiy.* bir tiyatro oyununun, sahne çalışmalarından ve kesin biçimini aldıktan sonra, seyirci önünde oynanışının ilk gecesi.

pruva *a. İt. den.* geminin baş bölümü, baş yanı. **pruva hattı** *İt. Ar. den.* gemilerin birbirinin ardı sıra gitmek için aldıkları durum.

psikanalist *a. Fr.* psikanaliz yapan hekim. *eş.* ruhçözümcü.

psikanalitik *s. Fr.* psikanalizle ilgili. *eş.* ruhçözümsel.

psikanaliz *a. Fr. ruhb.* bilinçaltında karmaşa durumunda bulunan ve birtakım ruh hastalıklarına yol açan istek, anı ve imgeleri bilinç alanına çekerek zararsız duruma getirme yöntemi. *eş.*ruhçözümü.

psikanalizci *s.* ve *a. Fr. T.* psikanaliz yapan hekim. *eş.* ruhçözümcü.

psikasteni *a. Fr. ruhb.* saplantıların çoğunun kaynağında bulunan, başlıca özelliği kuşkuculuk, kararsızlık, güvensizlik olan akıl ve ruh zayıflığı.

psikiyatr *a. Fr.* psikiyatri uzmanı hekim.

psikiyatri *a. Fr. hek.* ve *ruhb.* hekimliğin ruh ve sinir hastalıklarıyla, kişide görülen önemli uyumsuzlukların tanılanmasıyla ve bunların sağaltımıyla uğraşan uzmanlık dalı.

psikiyatrist *a. Fr. bkz.* **psikiyatr**.

psikofizyoloji *a. Fr. hek.* psikoloji olayları ile fizyoloji olayları arasındaki ilişkiyi konu alan bilim.

psikolengüistik *b. a. Fr.* ruhbilimsel görünümler içinde, sözle ilgili davranışların bilimsel incelenmesi.

psikolog *a.* Fr psikolojiyle uğraşan uzman. *eş.* ruhbilimci.

psikoloji *a. Fr.* **1** kişide duyum, düşünme, davranış, coşku gibi zihinsel olguları ve bunların yasalarını konu alan bilim dalı. *eş.* ruhbilim. **2** bir bireyi, bir topluluğu belirleyen, yönlendiren düşünme, duygulanma, davranış biçimlerinin tümü. **3** *yaz.* yazınsal bir ürün-

de, kişilerin kişiliklerini belirleyen düşünüş, duyuş, davranış biçimlerinin tümü.

psikolojik *s. Fr.* **1** psikolojiyle ilgili. *eş.* ruhbilimsel. **2** ruhla ilgili olan. *eş.* ruhsal.

psikolojizm *a. Fr. fels.* **1** ruhbilimi bütün bilimlerin ve felsefenin temeli yapma eğilimi. **2** özellikle din, sanat, ahlak gibi kültürel ve ruhsal olayları yalnızca ruhbilimsel açıdan ele alma ve yorumlama. **3** mantığı ruhbilimle eşit sayan, mantığın temelini ruhbilimde bulan öğreti. *eş.* ruhbilimcilik.

psikometri *a. Fr. ruhb.* ruhsal olayların ve süreçlerin incelenmesinde araçların, ölçülerin kullanılması. *eş.* ruhölçümü.

psikonevroz *a. Fr. ruhb.* kişiliğin ve uyumun tümünü etkilemeyen ama bunalımla ve beden işlevlerinden yakınmalarla kendini gösteren, ruhsal kaynaklı bir sinir hastalığı. *eş.* sinirce.

psikopat *a. Fr.* ruh ve sinir hastası kimse.

psikopati *a. Fr.* ruh ve sinir hastalığı.

psikopatik *s. Fr.* **1** ruh ve sinir hastalığıyla ilgili. **2** ruh ve sinir hastası olan (kimse).

psikopatoloji *a. Fr.* akıl ve ruh sağlığını konu alan bilim.

psikopatolojik *s. Fr.* psikopatolojiyle ilgili.

psikoterapi *a. Fr. hek.* hekimin hastayı sağaltmakta yararlandığı, uyguladığı psikolojik araçların tümü.

psikoz *a. Fr. ruhb.* **1** her türlü akıl ve ruh hastalığının genel adı. **2** toplumsal bir sarsıntıya bağlı olarak oluşan ruh durumu.

psişik *s. Fr.* ruhla ilgili olan, ruhsal.

ptiyalin *a. Fr. yaşb.* tükürükte bulunan ve nişastanın sindirilmesini sağlayan bir enzim.

puan *a. Fr.* **1** (kumaşta) benek, nokta. **2** *sp.* çeşitli sporlarda kullanılan, ölçüsü ve değeri değişken değerlendirme birimi. *eş.* sayı. **3** genellikle test biçimindeki sınavlarda yanıtlanacak soruların sayı olarak değeri ya da yanıtlayanın başarı değeri.

puanlamak *(-i) Fr. T.* (test kâğıtlarında) sorulara verilen karşılıkları değerlendirmek, puan vermek.

puanlı *s. Fr. T.* (kumaş için) üzerinde benekler, noktalar bulunan. *eş.* benekli.

puantaj *a. Fr.* bir şeyin denetlendiğini, görüldüğünü ya da bir bir sayıldığını belirtmek için işaretleme, işaret koyma.

puanter *a. İng.* güzel ve düzgün vücutlu, kısa kıllı, uzun ince kuyruklu, koku alma duygusu çok gelişmiş, hızlı koşabilen bir av köpeği soyu.

puantör *a. Fr.* bir işyerinde, çalışanların giriş çıkışlarını işaretleyen kimse ya da aygıt.

puding *a. İng.* nişasta, şeker, meyve özüyle vb. yapılan bir İngiliz tatlısı.

pudra *a. Fr.* cildi dış etkilerden korumak, düzgün ve güzel göstermek ya da kırışıklıkları, pürüzleri örtmek ereğiyle yüze ve tene sürülen, kimi mineral ürünlerin karışımından oluşan, hoş kokulu ve ince toz.

pudralamak *(-i) Fr. T.* pudra sürmek.

pudralanmak *(nsz) Fr. T.* **1** kendi kendini pudralamak. **2** pudraya bulaşmak.

pudralı *s. Fr. T.* pudra sürülmüş olan (yüz, cilt).

pudralık *a. Fr. T.* kadınların makyaj için kullandıkları, aynası ve pon-

ponu olan, içine pudra konulan, el çantasında taşınabilen, küçük kutu.

pudraşeker *b. a. Fr. Far.* dövülerek ince un durumuna getirilmiş şeker.

pudriyer *a. Fr. bkz.* **pudralık**.

puf *a. Fr.* **1** içine yumuşak bir madde doldurulmuş, ayakları gözükmeyen, alçak ve arkalıksız oturacak. **2** kabartılmış, yumuşak minder.

pufla *a. kbd. (Yun. ?)* **1** *hayb.* perdeayaklılardan, Kuzey Kutup'a yakın yerlerde, İskandinavya'da yaşayan, ince ve yumuşak tüyleri olan, ördeğe benzeyen, tüyleri için avlanan bir kuş. **2** *s.* bu kuşun tüyleriyle doldurulmuş olan. **pufla gibi** (yastık, minder vb. için) çok yumuşak ve kabarık.

puhu *a. kbd. hayb.* baykuşgillerden, Avrupa, Afrika ve Asya'da yaşayan birkaç cinsi bulunan, uzunluğu 65-70 cm. olan, koyu kahverengi tüylü, yırtıcı gece kuşlarının en irisi sayılan bir baykuş.

pulluk *a. İsl.* toprağı sürmekte kullanılan tarım aracı.

pulman *a. (yapımcısı Amerikalı sanayici George Mortimer Pullmann'ın adından)* **1** yatar koltuk. **2** yatar koltuklu vagon ya da otobüs.

puma *a. Fr. (Amerika yerlilerinin dilinden) hayb.* kedigillerden, Amerika'da yaşayan, parstan biraz daha büyük, kırmızımsı kahverengi postlu, geceleri pusuya yatarak avlanan yırtıcı memeli hayvan.

punç *a. İng. (bileşimindeki beş madde dolayısıyla Hindu dilinde beş anlamına gelen "panç"tan)* çay, şeker, tarçın, limon ve romun ya da kanyak gibi damıtılmış alkollü bir içkinin karıştırılmasıyla yapılan ve içkinin alkolü buharlaştırılıp yakıldıktan sonra içilen bir içki.

punt *a. İt.* (bir iş vb. için) uygun zaman, olanak, fırsat. **punduna getirmek** (ya da **pundunu bulmak**) *İt. T.* bir şeyi yapmak için uygun zamanı seçmek, çıkan olanağı iyi kullanmak.

punto *a. İt.* basımcılıkta harflerin boy olarak durumlarına göre aldıkları ad; örneğin şu **a** yedi, bu **a** ise dokuz puntodur.

pupa *a. İt. den.* **1** geminin tam arka yanı, geminin kıç bodoslamasının baktığı yön. **2** *be.* arkadan. **pupa yelken** *be. İt. T.* **1)** *den.* yelkenler, arkadan esen yelle şişmiş olarak, tam yolla. **2)** *mec.* hiçbir şeyle bağlı olmadan, alabildiğine, özgürce.

puro *a. İt.* içi yaprak tütün ya da yaprak tütün parçalarıyla doldurulmuş, dışı yaprak tütünle sarılmış, kalın, yuvarlak ve uzun bir tür sigara.

pus *a. Fr.* İngiliz uzunluk ölçüsü birimi olan futun on ikide biri; yaklaşık 2,54 santimetre. *eş. İng.* inç.

puset *a. Fr.* gerektiğinde kolay taşınmak üzere kırılıp kapanabilen, hafif, elle sürülen, küçük çocuk arabası.

pusla *a. İt. bkz.* **pusula (I), (II)**.

pusula (I) *a. İt.* deniz, orman gibi yerlerde ya da gece vakti vb. yön saptamak için kullanılan ve üzerinde sürekli olarak kuzey-güney doğrultusunu gösteren bir mıknatıs iğnesi bulunan kadranlı aygıt. **pusulayı şaşırmak** *İt. T. mec.* **1)** doğruluktan, dürüstlükten, doğru tutum ve davranıştan ayrılmak. **2)** güç bir duruma düşerek ne yapacağını bilemez olmak.

pusula (II) *a. İt.* **1** birine gönderilen kısa bir notun yazılı bulunduğu küçük kâğıt. **2** üzerinde alacak hesabının yazılı bulunduğu kâğıt,

hesap pusulası.

pusulalı *s. İt. T.* pusulası (I) olan.

pusulasız *s. İt. T.* pusulası (I) olmayan.

pusval *a. kbd.* yemeni dikenlerin kullandığı ölçü.

putrel *a. Fr.* yapılarda, demiryollarında taşıyıcı olarak kullanılan demir kiriş.

pülmoner *s. Fr. hek.* akciğerle ilgili.

pülverizatör *a. Fr.* içine konulan sıvıları ya da toz durumundaki maddeleri gaz ya da toz biçiminde savurmaya, püskürtmeye yarayan, tulumbaya ya da körüğe benzer araç. *eş.* püskürteç.

pünez *a. Fr.* kâğıt, karton ve benzeri şeyleri bir yere tutturmak için kullanılan, düz ve geniş başlı, kısa bir çivi görünüşünde metal araç. *eş.* raptiye.

pür *s. Fr.* öz, arı, saf.

püre *a. Fr.* sebzeyi ya da eti ezerek ya da ezip süzgeçten geçirerek yapılan ezme.

pürist *a.* ve *s. Fr.* pürizm yandaşı.

Püriten *ö. a.* ve *s. Fr.* bağnaz Presbiteryen.

Püritenlik *ö. a. Fr. T.* genellikle Kuzey Amerika'da yaygın, Presbiteryenliğin bağnaz, katı bir kolu.

pürizm *a. Fr.* dilde özleşmeyi isteyen akım. *eş.* özleştirmecilik.

R

raca *a. (Hint dillerinden)* Hindistan'da kral, imparator, büyük toprak sahibi prens gibi kimselere verilen san.

racon *a. İt. arg.* **1** kural, yol, yöntem. **2** gösteriş, çalım, fiyaka. **3** saygınlık, itibar. **racon atmak** *İt. T. arg.* **1)** belirli bir konuda kural koymak, yöntem saptamak. **2)** gücünü belli edecek bir biçimde davranmak, gösteriş yapmak. **racon kesişmek** *İt. T. arg.* (kabadayılar arasında) **1)** kimin haklı kimin haksız olduğunu birlikte saptamak. **2)** uyulacak yöntemi birlikte belirlemek. **racon kesmek** *İt. T. arg.* **1)** racon atmak. **2)** bir anlaşmazlığı kabadayılık dünyasında geçerli kurallara göre sonuca bağlamak. **raconu olmak** *İt. T. arg.* sözü dinlenmek, saygınlığı bulunmak, saygı görmek.

raconcu *a. İt. T. arg.* kabadayı gibi davranan kimse ya da kabadayı, külhanbeyi.

radansa *a. İt. den.* halat ilmiklerine ve yelkenlere açılan deliklere geçirilen metal halka.

radar *a. İng. (İngilizce "radio detection and ranging" sözcüklerinden)* gönderdiği radyo dalgalarının bir engele çarpıp geri dönmesi yoluyla o engelin uzaklığını ve konumunu belirleyen aygıt.

radarcı *a. İng. T.* **1** radar kullanan ya da radarın bakım ve onarımını yapan uzman kimse. **2** *arg. bkz.* **röntgenci**.

radikal *s. Fr.* **1** kesin, köklü, kökten. **2** *a.* ve *s.* radikalizm yandaşı (kimse, görüş). *eş.* köktenci.

radikalizm *a. Fr.* **1** toplum yaşamında, özellikle de bilimde, dinde, siyasada kökten yenileşme eğilimi. **2** *topb.* kurulu düzeni kökten değiştirmeye yönelik toplumsal ve ekonomik değişimlerden yana olan tutum, öğreti. **3** *fels.* yaşam biçimlerini, ilişkilerini eleştiren ve bunları kökten değiştirmeye çalışan, bu eğilimini çok ileri götüren görüş. **4** *fels.* bir gerçeği ya da bir düşünceyi hiç ödün vermeksizin, yalnızca belli bir ilkeye bağlı kalarak, sonuna değin sürdürme tutumu. **5** *fels.* birtakım İngiliz filozof ve düşünürlerinin ortaya attığı, insan aklına inanış, bireycilik, özgürlükçülük, yararcılık gibi temellere dayanan tutum ve siyasa yolu. *eş.* köktencilik.

radikalleşmek *(nsz) Fr. T.* köktenci bir tutuma yönelmek.

radon *a. Lat. kim.* simgesi Sn, atom sayısı 86, atom ağırlığı yaklaşık 222 olan, radyum tuzunun suyla işlenmesinden hidrojenle ve oksijenle karışım durumunda elde edilen, boru yardımıyla sıvı hava

içinden geçirilerek karışımdan ayrılan, soy gazlar grubundan, ışınetkin bir element.

radyan *a. Fr. mat.* bir çemberde, uzunluğu çemberin yarıçapına eşit olan yayın belirlediği merkez açı.

radyasyon *a. Fr. fiz.* **1** bir erkenin ışık demeti durumunda yayılması. **2** ışın ya da tanecik yayımı. **3** ısının, bir kaynaktan ışın ve dalga devinimi yoluyla yayılması. **4** uzayda yayılan bir dalgayı oluşturan öğelerin tümü, dalgalar ya da parçacıklar durumunda uzaya yayılan erke. *eş.* ışınım.

radyatör *a. Fr.* **1** bir akaryakıtın yanmasından ya da sıcak bir akışkandan aldığı ısıyı dışarı ileten dökme demir, çelik ya da alüminyumdan yapılmış dilimli borulardan oluşan ısıtma aracı. *eş. yeni* ısıyayar. **2** bağlı bulunduğu motordaki ısı derecesinin yükselmesini önleyen soğutucu. *eş. yeni* ısısavar.

radyatörcü *a. Fr. T.* radyatör yapan, satan ya da döşeyen, onaran usta.

radyo *a. Fr. (Fransızca "radiotelegraphy" sözcüğünün kısa biçimi)* **1** elektrik dalgalarının özelliğinden yararlanarak seslerin uzaklara iletilmesi sistemi. **2** elektrik dalgalarıyla düzenli olarak yayım yapan istasyon. **3** böyle bir istasyonun izlencelerini düzenlemekle görevli örgüt. **4** bu örgütün çalışmalarını yürüttüğü yapı, radyoevi. **5** radyo istasyonlarının yayımlarını alan aygıt. **radyo istasyonu** *Fr.* elektrik dalgalarıyla düzenli olarak yayım yapan, içinde radyo vericilerinin bulunduğu yer.

radyoaktif *s. Fr. fiz.* fizyolojik değişiklere yol açan ışınımlar yayan. *eş.* ışınetkin. **radyoaktif izotoplar** *Fr. T. hek.* kimi hastalıkların tanısında ve sağaltımında yararlanılan izotoplar.

radyoaktifleştirmek *(-i) Fr. T. fiz.* bir elemente ışınetkinlik kazandırmak, bir elementin ışınetkin olmasını sağlamak.

radyoaktiflik *b. a. Fr. T. fiz.* radyoetkin olma özelliği. *eş.* ışınetkinlik.

radyoaktivite *a. Fr. fiz.* uranyum, radyum gibi kimi elementlerin, fizyolojik değişikliklere yol açan alfa, beta, gama ışınlarını yayma özelliği. *eş.* ışınetkinlik.

radyobiyoloji *a. Fr.* X ışınlarının canlı dokular üzerindeki etkilerini inceleyen bilim.

radyocu *a. Fr. T.* **1** radyo[5] yapan, satan ya da onaran kimse. **2** radyo[5] yapılan ya da onarılan yer. **3** radyo yayımları yapan örgütte görevli kimse.

radyoculuk *a. Fr. T.* **1** radyo[5] yapma, satma ya da onarma işi. **2** radyo yayımları yapan örgütü işletme işi. **3** radyo yayımları yapan örgütün ve bu örgütte çalışanların görevi, işi.

radyoelektrik *a. Fr. fiz.* fizik biliminin elektromanyetik dalgalarının araştırılmasıyla ve uygulanmasıyla ilgili bölümü.

radyoetkinliği *b. a. Fr. T.* uranyum, radyum gibi kimi elementlerin, fizyolojik değişikliklere yol açan alfa, beta, gama ışınlarını yayma özelliği. *eş.* ışınetkinlik.

radyoevi *b. a. Fr. T.* içinde radyo izlenceleri hazırlanan ve yayımlanan yapı.

radyofoni *a. Fr.* elektromanyetik dalgaların özelliklerinden yararlanarak sesleri uzaklara ileten sistem.

radyofonik *s. Fr.* **1** radyo ile ilgili, radyo ile verilen (oyun). **2** radyoda konuşma yapmaya uygun (ses).

radyofoto *b. a. Fr.* **1** fotoğraf, yazı gibi şeylerin radyo dalgalarıyla uzaklara iletilmesini sağlayan sistem. **2** bu sistemle alınan, iletilen fotoğraf.

radyografi *a. Fr.* **1** X ışınlarından yararlanarak resim, görüntü elde etme. **2** bu yöntemle elde edilen görüntü.

radyoizotop *a. Fr.* doğal bir elementin ışınetkin izotopu.

radyokimya *a. Fr.* ışınetkin cisimleri ve onların kimyasal özelliklerini inceleyen bilim dalı.

radyolink *a. İng.* radyo, telefon, televizyon, teleks, faks gibi iletişim araçlarının yararlandığı, istasyonlar arasında ya da stüdyo ile verici istasyon arasında kablo bağlantısı olmaksızın, yüksek frekanslı radyo dalgalarıyla bağlantı kurmayı sağlayan sistem.

radyolog *a. Fr.* radyoloji uzmanı hekim. *eş.* ışınbilimci.

radyoloji *a. Fr.* ışık, elektrik, ısı ışınımlarının üretilmesinde ve kullanılmasında yararlanılan gereçleri, bunların kullanılma alanlarını konu alan bilim dalı. *eş.* ışınbilim.

radyolojik *s. Fr.* radyolojiyle ilgili. *eş.* ışınbilimsel.

radyometre *a. Fr.* ışınların güce dönüşmesini ölçen aygıt. *eş.* ışınölçer.

radyometri *a. Fr. fiz.* ışıma yeğinliğinin ölçümü.

radyometrik *s. Fr. fiz.* radyometriyle ilgili.

radyoskopi *a. Fr.* bir organın ya da cismin X ışınları aracılığıyla bir ekranda görüntüsü elde edilerek incelenmesi, muayenesi.

radyoteknoloji *a. Fr.* elektro filmi çekme tekniği.

radyotelefon *a. Fr. esk.* telsiz telefon.

radyotelgraf *a. Fr. esk.* telsiz telgraf.

radyoterapi *a. Fr.* X ışınları aracılığıyla yapılan sağaltım.

radyoterapist *a. Fr.* radyoterapi uzmanı hekim.

radyum *a. Fr. kim.* 1898'de Pierre Curie ve eşi Marie Curie'ce bulunan, simgesi Ra, atom sayısı 88, atom ağırlığı yaklaşık 226 olan, görünüşü baryuma benzeyen, soğukta suyu ayrıştıran, ışınetkinliği çok bir element.

rafinaj *a. Fr.* (petrol, yağ vb. için) içindeki yabancı öğelerden kurtarıp katışıksız bir duruma getirme işi. *eş.* arıtım.

rafine *s. Fr.* **1** arıtılmış, damıtılmış, inceltilmiş, ince, saflaştırılmış. **2** *mec.* (duygu, kişi vb. için) çok incelikli.

rafineri *a. Fr.* rafinaj işinin yapıldığı yer. *eş.* arıtımevi.

rafit *a. Fr. yaşb.* kimi hayvan ve bitki gözelerinde bulunan, ince iğnecikler biçiminde billur madde.

rafting *a. İng. ("sal" anlamına gelen İngilizce "raft" sözcüğünden) sp.* azgın ırmak sularında sal, kano, motorsuz tekne gibi bir araçla yapılan spor.

rafya *a. (Madagaskar yerlilerinin dilinden)* **1** *bitb.* Afrika ve Amerika'da yetişen, yaklaşık yirmi türü bulunan, kimi türlerinin yapraklarının boyu 5 metreyi bulabilen, iri gövdeli bir palmiye. **2** bu palmiyenin dokumacılıkta kullanılan lifleri. **3** *s.* bu palmiyenin liflerinden yapılmış olan.

raket *a. Fr. sp.* alantopu, masatopu gibi oyunlarda topa vurmak için kullanılan, oval biçimli tahta bir kasnağa gerilmiş bir ağı bulunan, uzunca saplı araç. *eş.* vuraç.

rakor *a. Fr.* iki boruyu kaçak yapmayacak biçimde birleştirmek, bir-

birine eklemek için kullanılan bağlantı parçası.

ralli *a. İng. sp.* yarışmacıların, otomobille belli yollardan giderek ve özel kurallara uyarak belirli bir yere ulaşmalarına dayanan otomobil yarışı.

rallici *a. İng. T. sp.* ralliye katılan, ralli sporu yapan yarışmacı.

rami *a. (Malezya dilinden)* **1** *bitb.* ısırgangillerden, Malezya, Vietnam ve Çin'de yetişen, sanayi için değerli bir bitki. **2** bu bitkinin dokumacılıkta kullanılan lifi.

ramp *a. Fr. tiy.* sahne düzeyinin seyirciye en yakın kesimi.

rampa *a. İt.* **1** bir arazinin, bir karayolunun ya da demiryolu hattının yatay doğrultuya göre yokuş olan bölümü. *eş.* yokuş. **2** özellikle tren istasyonlarında, vagonlara eşya yüklemek ya da vagonlardan eşya boşaltmak için, ambarın önünde bulunan set. **3** bir vagonu raya sokmak ya da raydan çıkarmak için kullanılan araç. **4** *den.* bir geminin bir başka gemiye, bir dubaya, bir sala ya da bir iskeleye değecek biçimde yanaşması. **5** *den.* iki ağacı ya da iki takozu birbirine kenetlemekte kullanılan, uçları eğri ve sivri demir çubuk. **6** *ask.* füzelerin, kimi özel silahların fırlatılmasını sağlayan, eğik düzlem durumunda bir gövdeden oluşan düzenek. **rampa etmek** *İt. T.* **1)** *den.* (gemi) bir yere, bir şeye ya da bir başka gemiye yanaşmak. **2)** *arg.* yaklaşmak, yanaşmak.

rampacı *a. İt. T. tar.* deniz savaşlarında, borda bordaya savaşılırken, karşı gemiden gelen saldırıları önleyen ya da düşman gemisine atlayarak savaşan savaşçı.

rampalamak *(nsz) İt. T. bkz.* **rampa etmek**.

rampalı *s. İt. T.* yokuşlarla dolu, yokuşları olan (yol).

randa *a. İt. den.* yelkenli bir teknede en geride bulunan yan yelkeni.

randevu *a. Fr.* iki ya da daha çok kimse arasında önceden kararlaştırılan, belli bir saatte ve belli bir yerde buluşma söz verisi. *eş. yeni* buluşum. **randevu almak** *Fr. T.* **1)** bir kimseden, belli bir yerde ve belli bir saatte buluşmak için söz almak. **2)** (doktor, hastahane vb.den görüşme, muayene vb. için) gün almak. **randevu vermek** *Fr. T.* **1)** birine, belli bir yerde ve belli bir saatte buluşma sözü vermek. **2)** (doktor vb.) görüşmek, muayene etmek için gün vermek. **randevusu olmak** *Fr. T.* **1)** belli bir yerde ve belli bir saatte buluşmak için biriyle sözü bulunmak. **2)** randevu almış olmak.

randevucu *a. Fr. T.* randevuevi işleten kimse.

randevuevi *b. a. Fr. T.* içinde fuhuş yapılan ve bu iş için işletilen gizli yer. *eş.* buluşmaevi, buluşumevi.

randevulaşmak *(nsz) Fr. T.* (iki ya da daha çok kişi) belli bir yerde ve belli bir saatte buluşmak üzere sözleşmek.

randıman *a. Fr.* ekilen, bakılan, işletilen, çalıştırılan vb. bir şeyin ürün olarak verdiği sonuç ya da bu sonucun niceliği. *eş.* verim.

randımanlı *s. Fr.* randımanı olan. *eş.* verimli.

randımansız *s. Fr. T.* verimi gerektiğince olmayan. *eş.* verimsiz.

randımansızlaşmak *(nsz) Fr. T.* verimi azalmak. *eş.* verimsizleşmek.

randımansızlık *a. Fr. T.* verimi azalma durumu. *eş.* verimsizlik.

rant *a. Fr.* bir malın, mülkün ya da paranın, belirli bir süre sonunda, hiç emek verilmeden sağladığı gelir.

rantabilite *a. Fr.* çok ürün verme

durumu. *eş.* verimlilik.

rantabl *s. Fr.* çok gelir getiren. *eş.* verimli.

rantçı *a. Fr. T. bkz.* **rantiye.**

rantçılık *a. Fr. T. bkz.* **rantiyelik.**

rantiye *a. Fr.* hiç çalışmadan, üreticiyi hiçbir iş yapmadan malının, mülkünün, hisse senetlerinin ya da bankada bulunan parasının geliriyle rahat bir yaşam süren kimse.

rantiyelik *a. Fr. T.* rantiye olma durumu.

ranza *a. İt.* gemi, tren, hapishane, kışla, yatılı okul gibi yerlerde üst üste yatak yeri.

rapor *a. Fr.* **1** araştırılması, incelenmesi gereken ya da istenilen bir konuda yapılan araştırma ve inceleme sonucunu, konuyla ilgili düşünceleri ya da saptamaları bildiren yazı. *eş. yeni* yazanak. **2** *hek.* bir doktorca ya da doktorlar kurulunca verilen ve hastalığın tanısını, hastanın durumunu, dinlenmesi gerekip gerekmediğini vb.yi belirten yazı. **rapor vermek** *Fr. T.* **1)** araştırılması, incelenmesi istenilen bir konuda yapılan araştırmanın, incelemenin sonucunu bir yazıyla bildirmek. **2)** *hek.* hastalığın ve hastanın durumunu vb.yi belirten bir yazı vermek.

raporcu *a. Fr. T.* bir işi, bir konuyu araştırıp inceleyerek onunla ilgili bir rapor düzenlemekle görevlendirilmiş kimse.

raporlu *s. Fr. T.* **1** raporu olan. **2** hastalığı nedeniyle rapor alarak işinde bulunmayan, dinlenmesi gereken (kimse). **3** *ha.* ruh sağlığının bozuk olduğunu bildiren bir raporu olan ya da böyle bir raporu olmasa da var sayılan, deli, kaçık (kimse).

raportör *a. Fr.* bir kurum, kuruluş, örgüt, kurul ya da kişi adına açıklama yapmaya, onun düşünce ve davranışlarını, kararlarını savunmaya yetkisi olan kimse. *eş. yeni* (yazılı işlemlerde) yazanakçı, (sözlü işlemlerde) sözcü.

rapsodi *a. Fr. müz.* ulusal ya da yerel konulardan esinlenerek oluşturulmuş müzik yapıtı.

rasist *a. Fr.* rasizmi benimsemiş olan. *eş. yeni* anasoycu, *esk.* ırkçı.

rasizm *a. Fr.* kendi soyunu bütün soylardan üstün tutanların öğretisi. *eş. yeni* anasoyculuk, *esk.* ırkçılık.

raspa *a. İt.* demir, tahta ve benzeri şeylerin yüzeylerindeki pas, boya gibi şeyleri çıkarmak, pürüzleri gidermek için kullanılan, iri dişli bir törpü. **raspa taşı** *İt. T.* gemi güvertelerini temizlemekte kullanılan süngertaşı.

raspacı *a. İt. T.* raspa yapan işçi.

raspalamak *(-i) İt. T.* **1** demir, tahta ve benzeri şeylerin yüzeylerindeki pas, boya gibi şeyleri ya da pürüzleri raspa kullanarak gidermek. **2** bir başka yüzeye tam olarak yapıştırabilmek için bir yüzeyi raspayla düzeltmek.

raspalanmak *(nsz) İt. T.* raspalamak eylemine konu olmak.

rasyonalist *a. Fr.* rasyonalizmi benimsemiş olan. *eş.* usçu, *esk.* akılcı.

rasyonalite *a. Fr.* akla uygun olanın niteliği. *eş.* ussallık.

rasyonalizasyon *a. Fr.* aklın alabileceği, kavrayabileceği bir nitelik verme, akla uygun duruma getirme. *eş.* ussallaştırma.

rasyonalizm *a. Fr.* **1** *fels.* akıl bilgisine dayanan, doğruluğun ölçütünün duyular değil düşünme ve tümdengelimsel çıkarımlar olduğunu öne süren öğretilerin ortak adı. **2** *topb.* bilginin evrensellik ve zorunluluğunun deneyden

ve deneye dayanan genellemelerden değil, yalnızca akıldan çıkarılabileceğini öne süren öğreti. **3** *topb.* akla ve akla uygun yargıya inanma, akla aykırı hiçbir şeyi kabul etmeme tutumu. *eş.* usçuluk.

rasyonel *s. Fr.* usa, akla dayanan, ölçülü. *eş.* ussal. **rasyonel sayı** *Fr. T. mat.* tam ya da kesirli sayıların ortak adı.

rasyonelleşmek *(nsz) Fr. T.* akla uygun bir duruma gelmek. *eş.* ussallaşmak.

rasyonelleştirilmek *(nsz) Fr. T.* akla uygun bir duruma getirilmek. *eş.* ussallaştırılmak.

rasyonelleştirmek *(-i) Fr. T.* akla uygun olmak, akılla kavranabilmek. *eş.* ussallaştırmak.

raşitik *s. Fr. hek.* raşitizme tutulmuş (kimse).

raşitizm *a. Fr. hek.* çocuklarda kalsiyum ve fosfor noksanlığından ya da dengesizliğinden ileri gelen ve biçim bozukluğuna yol açan kemik hastalığı.

ratanya *a. (Peru dilinden) bitb.* karabuğdaygillerden, Amerika'da yetişen, birçok türü bulunan, kökü toz durumuna getirilip hekimlikte ishal kesici olarak kullanılan bir bitki.

rate *s. Fr.* çalıştığı sanat alanında başarı gösteremeyen, yeteneksiz (sanatçı).

rating *a. İng. bkz.* **reyting**.

raunt *a. İng. sp.* yumrukoyununda üçer dakikalık dövüşme sürelerinin her biri. *eş.* dönem.

ravent *a. Ar. bitb.* karabuğdaygillerden, iri gövdeli, büyük yaprakli, kimi türleri süs bitkisi, kimi türleri sebze olarak yetiştirilen, yaprak ve saplarından reçel ve ezme yapılan, hekimlikte de yararlanılan bir bitki.

ray *a. İng.* **1** tren, tramvay gibi taşıtların tekerleklerinin üzerinde hareket ettiği, birbirine eklenmiş çeliklerden oluşan, birbirine koşut biçimdeki çelik yol. **2** *mim.* sürme kapı, sürme pencere ve benzeri yapı öğelerinde küçük tekerleklerin üzerinde döndüğü madeni yol. **raydan** (ya da **rayından**) **çıkmak** *İng. T.* **1)** (tren, tramvay) yolundan çıkmak ya da yolundan çıkarak devrilmek. **2)** *mec.* (iş) amacından sapıp düzelmesi güç bir durum almak, altüst olmak, düzeni bozulmak. **rayına oturmak** *İng. T.* (iş) yoluna, düzene girmek, işler duruma gelmek. **rayına oturtmak** *İng. T.* (bir işi) düzgün işler bir duruma getirmek. **rayına girmek** *İng. T.* (bir iş) iyi bir duruma gelmek, düzgün ve yolunda işlemeye başlamak.

rayba *a. Al.* bir borunun ağzına biçim vermek ya da pürüzlerini, çapaklarını almak için kullanılan, çevresinde kesici yüzü bulunan araç. *eş.* pürüzalır.

re *a. İt. müz.* **1** gam dizisinde do ile mi arasındaki ses. **2** bu sesi gösteren nota imi.

reaksiyon *a. Fr.* **1** bir eylemin uyandırdığı, yol açtığı karşı eylem. *eş.* tepki. **2** *fiz.* geri tepen güç. *eş.* tepki. **3** *ruhb.* dış uyaranların canlıyı etkilediği anda canlının gösterdiği yalın davranış. *eş.* tepki. **4** *kim.* birbirini etkileyen maddeler arasında ortaya çıkan kimyasal olay. *eş.* tepkime.

reaktör *a. Fr.* **1** yakıt olarak çevre havayı kullanan ve pervanelerin yardımı olmaksızın doğrudan doğruya tepkiyle çalışan, iki ucu açık boru biçiminde itici. **2** bir katalizör yardımıyla kimyasal tepkime oluşturarak enerji üretimi yapan endüstri kuruluşu.

realist *a.* ve *s. Fr.* **1** gerçeği oldu-

ğu gibi gören, kabul eden ve ona göre davranan (kimse, tutum). **2** gerçeğe uygun olarak yapılan, gerçeği yansıtan, gerçeği veren. **3** realizm yandaşı. *eş.* gerçekçi.

realite *a. Fr.* **1** bir olgu olarak var olan, varlığı yadsınamayan şey. *eş.* gerçek. **2** var olan şeylerin tümü, gerçek durum. *eş.* gerçeklik.

realizasyon *a. Fr.* bir şeyin gerçekleşmesi, gerçekleştirilmesi işi.

realize etmek *(-i) Fr. T.* gerçekleşmesini sağlamak, gerçekleştirmek.

realizm *a. Fr.* **1** realiteye, gerçeğe uygun olan tutum ve davranış. **2** XX. yüzyılda başlayan ve yazında, sanatta yaşamı gerçek çizgileriyle yansıtan sanat akımı. *eş.* gerçekçilik.

reanimasyon *a. Fr. hek.* durmuş bir kalbiya da solunum aygıtını yeniden işletme işi. *eş.* canlandırma.

reasürans *a. Fr.* bir sigorta ortaklığının, sigorta ettiği miktarın bir bölümünü, ilerde doğabilecek bir zarara karşı, başka bir sigorta ortaklığına yeniden sigorta ettirmesi işi.

reçete *a. İt.* **1** doktorun, hastası için gerekli gördüğü ilaçlarla bunların miktarlarını ve kullanılış biçimlerini yazıp verdiği kâğıt. **2** *mec.* yol, yöntem, çare. **3** *arg.* kolay yol, kolay çözüm. **reçete gibi** *İt. T.* kargacık burgacık, okunması güç, okunaksız (yazı). **reçete yazmamak** *İt. T. arg.* **1)** aldırış etmemek, önem vermemek. **2)** (bir şey) istenilen sonucu sağlamamak. **reçeteyi yaptırmak** *İt. T.* reçetede yazılı bulunan ilaçları bir eczanede hazırlatmak ya da hazır ilaç olarak satın almak.

reçeteli *s. İt. T.* satışı reçeteye bağlı olan, reçete karşılığında verilen, satılan (ilaç).

reçetesiz *s. İt. T.* reçete aranmaksızın satılan (ilaç).

reçine *a. İt.* **1** kimi bitkilerde, özellikle çamlarda oluşan, katı ya da yarı akışkan, organik salgı maddesi. **2** *kim.* sonsuz polimerleşmeyle elde edilen, büyük moleküllü yapay madde.

reçineli *s. İt. T.* reçine oluşturan (bitki).

redaksiyon *a. Fr.* **1** kaleme alma, yazı yazma, yazma. *eş. yeni* yazıdüzen. **2** yazılmış bir metni dil, anlatım, içerik vb. yönlerinden gözden geçirip düzelterek yayıma hazır duruma getirme. *eş. yeni* yayımdüzen.

redaktör *a. Fr.* **1** bir yazıyı kaleme alan, yazı yazan kimse. *eş. yeni* yazıdüzenci. **2** redaksiyon[2] yapan kimse. *eş. yeni* yayımdüzenci.

redingot *a. İng.* resmi tören ya da toplantılarda giyilen, etekleri uzun, arkası yırtmaçlı, çift sıra düğmeli erkek ceketi.

redingotlu *s. İng. T.* redingot giymiş olan (kimse).

redoks *a. İng. kim.* bir atomdan ya da molekülden ötekine bir ya da daha çok elektronun geçmesi olayı.

redresör *a. Fr. fiz.* dalgalı akımı doğru akıma çeviren aygıt. *eş.* doğrultmaç.

redüksiyon *a. Fr. kim.* bir maddenin oksijenini alarak oksit özelliğini yok etme. *eş.* indirgeme.

reel *s. Fr.* bir olgu olarak var olan, varlığı yadsınamayan şey. *eş.* gerçek.

reenkarnasyon *a. Fr.* bir kez yaşayıp öldükten sonra bir başka kimse olarak yeniden dünyaya gelme.

reeskont *a. Fr.* bir bankanın, elinde bulundurduğu ve henüz

ödeme zamanı gelmemiş senetleri bir başka bankaya ıskonto ettirmesi.

referandum *a. Fr.* herhangi bir siyasal ya da toplumsal sorunla ilgili olarak halkın tutumunu belirlemek için başvurulan genel oylama. *eş.* halkoylaması.

referans *a. Fr.* **1** bir metinde öne sürülen bir sözün, düşüncenin, aktarılan bir bölümün vb. alındığı kaynak. **2** bir kimsenin işe yarar olduğunu, yeteneğini gösteren, daha önce çalıştığı yerlerden verilmiş belge.

refleks *a. Fr. yaşb.* ve *ruhb.* dıştan gelen bir uyarıma karşı oluşuveren, devinim, salgı gibi tepkiler biçiminde kendini gösteren, istençdışı sinir etkinliği. *eş.* tepke.

reflektör *a. Fr.* ışığı yansıtmakta kullanılan araç. *eş.* yansıtaç.

reform *a. Fr.* yeniden biçimlendirme, iyileştirme. *eş.* düzeltim, düzeltme.

reformasyon *a. Fr.* yeniden biçim verme, düzeltme, iyi duruma sokma. *eş.* düzeltim.

reformatör *a. Fr. bkz.* **reformcu**.

reformcu *a. Fr. T.* reform yapan ya da reform yandaşı. *eş.* düzeltimci.

reformculuk *a. Fr. T.* **1** devrime başvurmaksızın, var olan kurumlar ve olanaklarla, bir ülkenin, bir toplumun daha iyi duruma getirilebileceğini, toplumsal adaletin reformlarla sağlanabileceğini öne süren siyasal görüş. **2** bu görüşü uygulama tutumu. *eş.* düzeltimcilik.

reformist *s. Fr. bkz.* **reformcu**. *eş.* düzeltimci.

reformizm *a. Fr. bkz.* **reformculuk**. *eş.* düzeltimcilik.

refüj *a. Fr.* taşıtların yoğun olduğu yollarda, yayaların karşıdan karşıya iki aşamada geçebilmeleri için, yolun ortasında ve yola koşut olarak düzenlenmiş dar kaldırım.

refüze *a. Fr.* kabul etmeme, geri çevirme.

refüze etmek *(-i) Fr. T.* kabul etmemek, geri çevirmek, reddetmek.

regl *a. Fr.* (kadınlarda) erginlikten yaşdönümüne değin olan zaman içinde ayda bir kez dölyatağından kan gelmesi durumu. *eş.* aybaşı.

reglan *s. (İngiliz mareşali Lord Henry Raglan'ın adından)* palto, hırka, kazak gibi giysilerde bedenle birlikte çıkan (kol).

regülatör *a. Fr. fiz.* bir makinenin çalışmasını düzenleyebilen aygıt. *eş.* düzenleyici.

rehabilitasyon *a. Fr. hek.* bir kimsenin iş yapmaya engel olan sakatlığını ya da hastalığını gidermek, onu iş yapabilecek, çalışabilecek duruma getirmek için uygulanan sağaltım, bakım ve eğitim.

reji *a. Fr.* **1** *esk.* eskiden tekel idaresine verilmiş olan ad. **2** *tiy., sin.* ve *TV.* ("rejisör" sözcüğünün kısaltılmışı olarak) bir oyunu yönetme, sahneye koyma işi.

rejim *a. Fr.* **1** düzenleme, yönetme biçimi. **2** bir devletin uyguladığı yönetim biçimi. *eş.* düzen. **3** perhiz. **4** *coğr.* akarsu debisinin yıl boyunca gösterdiği değişikliklerin tümü. **rejim yapmak** *Fr. T.* sağlığı korumak ya da zayıflamak ereğiyle yalnızca belirli yiyecekleri yemek.

rejisör *a. Fr.* **1** *tiy.* oyunculara rollerini dağıtıp oyunu düzenleyen, metin, dekor, müzik gibi öğeler arasında birlik sağlamaya, oyunu yorumlamaya çalışan, bir tiyatro oyununu sahneye koyan sanatçı. *eş.* yönetmen. **2** *sin.* ve *TV.* bir çevirim senaryosunun gösterilebilecek bir film durumuna gelebil-

mesi için gereken bütün çalışmaları yöneten ya da bir televizyon izlencesinin gerçekleştirilmesini üstlenen sanatçı. *eş.* yönetmen.

rejisörlük *a. Fr. T.* rejisörün yaptığı iş, rejisörün görevi. *eş.* yönetmenlik.

reklam *a. Fr.* **1** bir şeyi geniş yığınlara tanıtmak, beğendirmek ve böylece o şeyin daha çok istenmesini, alınmasını, satılmasını sağlamak için söz, yazı ve benzeri araçlarla yapılan her türlü tanıtına çabası. **2** bu amaçla kullanılan yazı, resim, film vb. *eş.* tanıtı. **reklam etmek** *Fr. T. arg.* (bir kişinin, bir şeyin) bir özelliğini belirgin bir biçimde öne çıkarmak. **reklam yapmak** *Fr. T.* bir şeyin sürümünü sağlamak için onu her türlü yollarla tanıtmak.

reklamasyon *a. Fr.* gönderinin yerine ulaştırılmaması durumunda, durumun incelenmesini isteyen başvuru.

reklamcı *a. Fr. T.* reklam yapan, reklam işiyle uğraşan kimse.

reklamcılık *a. Fr. T.* reklamcının işi, mesleği.

reklamevi *b. a. Fr. T.* reklamcılık alanında hizmet veren kuruluş.

reklamveren *b. a. Fr. T.* malını, hizmetini vb. tanıtmak için bir reklamcıya ya da reklamevine iş veren kimse ya da kuruluş.

rekolte *a. İt.* tarımda bir yılda elde edilen herhangi bir ürünün toplamı. *eş. yeni* toplam ürün.

rekor *a. İng.* **1** *sp.* sporun herhangi bir dalında erişilmiş derecelerin en üstünü. *eş. yeni* erişim. **2** *mec.* herhangi bir işte elde edilmiş olan sonucu aşan, bir öncekinin üstüne çıkan yeni sonuç. **rekor kırmak** *İng. T.* eski rekoru aşıp yeni, üstün bir derece, sonuç elde etmek.

rekortmen *a. İng.* rekor kıran kimse. *eş. yeni* erişmen.

rektör *a. Fr.* bir üniversiteyi yasalar uyarınca yöneten, üniversitenin tüzelkişiliğini temsil eden, öğretimin düzenli yürütülmesinden vb. sorumlu kimse.

rektörlük *a. Fr. T.* **1** rektörün görevi. **2** rektörün içinde görev yaptığı yapı.

rektum *a. Fr. gövb.* kalınbağırsağın yaklaşık 15 cm. uzunluğundaki son bölümü. *eş.* gödenbağırsağı, göden.

rembetiko *a. Yun. müz.* Batı Anadolu'dan Yunanistan'a göç etmiş olan Rumların yarattığı, başkaldırı ve hüzün içeren sözleri bulunan bir Rum halk müziği türü.

remi *a. İng.* genellikle dört kişi arasında, elli iki kâğıtlık bir deste ve iki jokerle oynanan bir iskambil oyunu.

rengeyiği *b. a. Al. T. hayb.* geyikgillerden, kuzey yarımkürenin Kuzey Kutbu'na yakın soğuk bölgelerinde yaşayan ve yetiştirilen, boyu bir, uzunluğu iki metreyi aşan, postu sert ve sık kıllarla kaplı, boynunda çok kalın ve sarkık bir yele bulunan, boynuzları dallı, koşum hayvanı olarak kullanılan, etinden, sütünden, derisinden yararlanılan bir evcil memeli türü.

renyum *a. Fr. (Ren Irmağı'nın adından) kim.* simgesi Re, atom sayısı 75, atom ağırlığı 186,2, yoğunluğu 21 olan, parlak beyaz renkli kimyasal bir element.

reomür *a. Fr. (Fransız fizikçi René Antoine Ferchhault de Réamur'ün adından) fiz.* suyun buz tutması 0° C, kaynaması 80° C gösterilen ve her ikisi arası seksen eşit parçaya bölünerek elde edilen sıcakölçer.

reorganizasyon *a. Fr.* (bir kurum, kuruluş, örgüt, iş vb. için) yeniden düzen verme.

reosta *a. Fr.* elektrik akımının yeğinliğini azaltıp çoğaltmaya yarayan aygıt.

repertuvar *a. Fr.* **1** *tiy.* bir tiyatro topluluğunun bir tiyatro dönemminde oynamak üzere seçtiği ve hazırladığı oyunların listesi. **2** *tiy.* bir oyuncunun ezberlediği ve oynadığı rollerin listesi. **3** *müz.* bir müzik topluluğunun ya da sanatçının hazırlamış olduğu parçalar.

replik *a. Fr. tiy.* **1** bir oyuncunun, sözü karşısındakine bırakırken söylediği son söz ya da sözler. **2** oyunda, karşısındakinin sözüne, metne bağlı olarak, uygun karşılığı verme.

repo *a. İng. ("repurchase agreement"ten) eko.* belli bir süre sonra geri satın alma güvencesiyle bono satma işlemi. **repo yapmak** *İng. T. eko.* **1** parasını repo ile değerlendirmek. **2** repo işlemi uygulamak.

repocu *a. İng. T.* parasını repo ile değerlendiren kimse.

repoculuk *a. İng. T.* repocu olma durumu.

reprezantan *a. Fr.* bir kimsenin ya da bir kuruluşun temsilcisi.

resepsiyon *a. Fr.* **1** kabul etme, kabul. **2** resmi kabul töreni, resmi ziyafet. *eş. yeni* törençağrı. **3** otel ve benzeri bir kuruluşta müşterilerle ilgilenen bölüm ve bu bölümde çalışan kimselerin tümü. *eş. yeni* karşılama.

reseptör *a. Fr. fiz.* bir elektrik akımını alarak başka bir güce çeviren aygıt. *eş.* almaç.

resesif *s. Fr. yaşb.* soyda var olan ama aradaki kuşaklarda gizli kalmış bulunan, ancak birkaç kuşak sonra ortaya çıkan (soyaçekim özellikleri). *eş.* çekinik.

resif *a. Fr. yerb.* su içinde bulunan, suyun düzeyine çıkmış durumdaki sıra kayalar.

resital *a. Fr.* tek bir sanatçının tek bir çalgıyla verdiği konser.

resitatif *a. Fr. müz.* bir operada, bir oratoryoda ezgiler arasında yer alan ve konuşmayı andıran şarkı.

rest *a. Fr.* poker oyununda, bir oyuncunun önündeki paranın tümü. **rest çekmek** *Fr. T.* **1)** (pokerde) önündeki paranın tümünü ortaya koymak. **2)** *mec.* herhangi bir konuda tutumunu belirten sert ve kesin sözünü söylemek.

resto *ünl. İt. arg.* **1** "kalsın", "dur", "yeter" vb. anlamında kullanılır. **2** *a.* "restoran"ın kısa biçimi olarak söylenir.

restoran *a. Fr. bkz.* **lokanta**.

restorasyon *a. Fr.* eski bir yapıda bozulmuş, yıkılmış olan yerleri, bölümleri aslını bozmayacak bir biçimde onarma. *eş.* onarım.

restore *s. Fr.* eski biçimine ya da ilk durumuna getirilmiş. **restore edilmek** *Fr. T.* (eski ve değerli bir yapı) eski biçimine, ilk durumuna getirilmek. *eş.* onarılmak. **restore etmek** *Fr. T.* **1)** (eski ve değerli bir yapıyı) bozulmuş, yıkılmış yerlerini, bölümlerini aslına uygun bir biçimde, aslını bozmadan onarmak. **2)** *mec.* (dostluk vb. için) eski durumuna getirmek, yenilemek.

retina *a. Lat. gövb.* görme sinirinin gözyuvaları içine dağılmasından oluşan, ağa benzeyen, ışığa duyarlı zar. *eş.* ağtabaka.

retorik *a. Fr.* **1** söz söyleme sanatı. **2** söz sanatlarını konu alan bilgi dalı. *eş.* sözbilim.

revalüasyon *a. Fr. eko.* paranın değerini altına ve dövize göre yükseltme.

revalüe *s. Fr. eko.* (para için) değeri yükseltilmiş, değerli duruma getirilmiş.

reverans *a. Fr.* selam ya da teşekkür anlamına eğilme ya da diz kırma biçiminde yapılan hareket.

revir *a. Al.* okul, kışla gibi toplu bulunulan yerlerde hastalar için ayrılmış, gerekli donanımı bulunan bölüm.

revize *a. Fr.* yeniden ele alma, gözden geçirme işi. **revize edilmek** *Fr. T.* bir daha gözden geçirilerek düzeltilmek. **revize etmek** *Fr. T.* bir kez daha ele alıp düzeltmek, onarıp yenilemek.

revizyon *a. Fr.* **1** gözden geçirme, yeniden inceleme. **2** (bir öğretiyi) asıl doğrultusundan saptırma, yönünü değiştirme.

revizyoncu *a.* ve *s. Fr. T.* **1** bir öğretinin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini öne süren (görüş, kimse). **2** bir öğretiyi asıl doğrultusundan, yönünden saptıran (kimse).

revizyonculuk *a. Fr. T.* **1** bir öğretinin ana temellerini tartışma konusu yapanların tutumu. **2** Marksçılığı yeniden gözden geçirmek, düzeltmek ve çağa uydurmak gerektiğini öne sürenlerin görüşü ve uygulaması.

revizyonist *a.* ve *s. Fr. bkz.* **revizyoncu**.

revizyonizm *a. Fr. bkz.* **revizyonculuk**.

revolüsyon *a. Fr.* toplum yaşamında büyük değişimlere yol açan devinim. *eş. yeni* devrim, *esk.* ihtilal.

revolver *a. Fr.* altı tane fişek alan toplu tabanca. *eş. ha.* altıpatlar.

revü *a. Fr.* **1** çeşitli dans ve oyunlardan oluşmuş, zengin görünümlü sahne gösterisi. **2** bu tür gösteriler yapan topluluk.

reyon *a. Fr.* bir mağazanın yalnız bir tür eşya satılan bölümlerinden her biri.

reyting *a. İng.* **1** (TV izlencesi için) izlenme. **2** *eko.* (bir ticaret kuruluşu ya da devlet için) ekonomik güvenilirliği yönünden derece verme, sıralama. **reyting almak** *İng. T.* (TV izlencesi için) yüksek oranda izlenmek, izleyicisi çok olmak.

rezede *a. Lat. bitb.* muhabbetçiçeğigillerden, kumsal yerlerde yetişen, 1,5 metre boyunda, çiçeklerinden sarı boya, tohumlarından kandil yağı elde edilen, otsu bir bitki.

rezedeçiçeği *b. a. Lat. T. bkz.* **rezede**.

rezeksiyon *a. Fr. hek.* bir organın hastalıklı parçasını kesip çıkarma işlemi.

rezerv *a. Fr.* **1** ilerde kullanılmak üzere artırılmış, biriktirilmiş, saklanmış şey. **2** (madenler vb. için) yatağında ya da havzasında bulunduğu hesaplanan, henüz işletilmemiş maden vb. miktarı.

rezervasyon *a. Fr.* **1** otel, lokanta, gazino, tiyatro gibi yerlerde, uçak, tren, otobüs gibi taşıtlarda yer ayırtma ya da ayırma işi. *eş. yeni* ayırtım, yer ayırtım. **2** bu tür kuruluşlarda müşterilere yer ayırma işini üstlenen bölüm.

rezervuar *a. Fr.* (özellikle tuvaletlerde bulunan, dışkı vb.yi pissu borusuna gönderen) su deposu.

rezidans *a. Fr.* elçilerin ve benzeri yüksek devlet görevlilerinin oturmalarına ayrılmış konut.

rezistans *a. Fr. fiz.* **1** bir nesnenin elektrik akımına karşı durma özelliği. **2** bir gücün etkisine karşı koyan güç. **3** bir çevrime istenilen değerde ek dayanma gücü katmak ereğiyle kullanılan düzen. *eş.* direnç.

rezonans *a. Fr. fiz.* bir salınım gen-

liğinin, düzgün itnelerin etkisiyle, artması.

rimel *a. Fr. (marka adından)* kadınların, kirpiklerini kıvırmak, daha uzun ve renkli göstermek için fırçayla sürdükleri yağlı sürme.

rimellemek *(-i) Fr. T.* kirpiklere rimel sürmek.

rimellenmek *(nsz) Fr. T.* (kirpikler için) rimellemek eylemine konu olmak.

rimelli *s. Fr. T.* (kirpikler için) rimel sürülmüş.

rina *a. kbd. hayb.* sıcak ve ılıman denizlerin kıyı bölgelerinde yaşayan, gövde görünüşü kalkana benzeyen, boyu 1,5 metreye ulaşabilen, üstü koyu gri, kirli sarı ve biraz da kahverengi, benekli, alt yanı beyaz, rengini bulunduğu ortama uydurabilen, uzun kamçı gibi kuyruklu, kuyruğunda eğe biçiminde zehirli bir diken bulunan, eti yenebilen bir köpekbalığı.

ring *a. İng.* **1** başladığı yerde biten otobüs, gemi vb. seferi. **2** *sp.* üzerinde yumrukoyunu oynanan, kenarları 4,90 m. olan bir kare biçiminde, tabanı altı kauçuklu bir muşambayla kaplı bulunan, çevresi kordonla çevrili yer. **ring seferi** *İng. Ar.* kent içinde işleyen bir genel taşıtın, belli bir yerden kalkıp belli duraklarda yolcu indirip bindirerek, bir daire çizdikten sonra kalktığı yere gelmesi.

ringa *a. Al. hayb.* kemikli balıklardan, okyanusların çok soğuk olmayan yerlerinde, özellikle Kuzey Atlantik kıyılarında sürüler durumunda yaşayan, Karadeniz'in kuzey bölümlerinde de bulunan, gövdesi yanları yassı ve füze biçiminde, altçenesi ileriye doğru çıkık, sırtı mavimsi esmer, karnı gümüşrenginde, boyu 20 ile 40 cm. arasında değişebilen, tütsüyle kurutulmuşu çok sevilen bir balık.

risk *a. Fr.* bir zarara uğrama tehlikesi, zarar görme olasılığı.

riskli *s. Fr. T.* risk taşıyan, riski olan.

risksiz *s. Fr. T.* riski olmayan, risk taşımayan.

ritim *a. Fr.* **1** *müz.* ezgi ve uyumla birlikte müziği oluşturan bir öğe olarak vurgu, uzunluk ya da seslerin, durakların düzenli bir biçimde yinelenmesinden doğan düzen. *eş.* dizem, tartım. **2** *yaz.* şiirde ya da düzyazıda vurgu, uzunluk ya da seslerin, durakların düzenli bir biçimde yinelenmesinden doğan uyum. **3** kimi olayların az çok düzenli bir biçimde art arda gelmesiyle oluşan durum.

ritimli *s. Fr. T.* düzenli aralıklarla yinelenen, hoşa gidecek bir ritmi, uyumu bulunan.

ritmik *s. Fr. bkz.* **ritimli**.

rituel *a. Fr. bkz.* **ritüel**.

ritüel *a. Fr. bud.* din, tapınma, büyü vb. ile ilgili geleneksel tören. *eş. yeni* kuttören, *esk.* ayin.

riyal *a. İsp.* **1** *esk.* pesetanın dörtte birine eşit değerde bir İspanyol parası. **2** Suudi Arabistan, İran ve Yemen'in para birimlerinin adı.

riyala *a. İt. tar.* Osmanlı donanmasında bugünkü tümamirale eş bir rütbe.

riyolit *a. Fr. yerb.* granitle kimyasal yapı yönünden aynı olan, serbest silisçe zengin, içinde mikrolitler bulunan kayaç.

riziko *a. İt.* bir zarara uğrama olasılığı, tehlikesi. *eş.* risk.

rizikolu *s. İt. T.* rizikosu olan, riziko taşıyan.

roba *a. İt.* **1** *esk.* giyecek, giysi. **2** bir giyeceğin göğüsle omuz arasında kalan bölümüne eklenen kumaş parçası.

robalı *s. İt. T.* robası[2] olan.
robdöşambr *a. Fr.* ev içinde giyilen üstlük.
robot *a. (Çekçeden)* **1** genellikle insan biçiminde ve metalden vb. yapılan, programlanınca belirli bir işi ya da çeşitli işleri yapabilen, fabrikalarda tehlikeli işlerde insan yerine kullanılan, elektrikle çalışan otomatik aygıt. **2** bilimkurgu filmlerinde görülen, insana benzeyen, konuşan, yürüyen ama duyguları olmayan makine insan. **3** *mec.* kendi aklını ve istencini kullanmaksızın başkalarının buyruğuyla iş gören kimse. **4** *mec.* duygusuz kimse. **robot gibi** *mec.* **1)** durmadan çalışan (kimse). **2)** duygularını belli etmeyen, duygusuz (kimse).
robotlaşmak *(nsz) mec.* robot durumuna gelmek.
robotlaştırmak *(-i) mec.* robot durumuna getirmek.
robotluk *a. mec.* robot gibi mekanik davranma durumu.
roda *a. İt. den.* fabrikadan çıktığı gibi duran, henüz açılmamış yumak durumdaki halat, halat yumağı. **roda açmak** *İt. T. den.* halat yumağını yöntemine uygun olarak açmak. **roda etmek** (ya da **yapmak**) *İt. T. den.* açılmış halatı yöntemine uygun olarak, düzgünce üst üste yığmak, roda durumuna getirmek.
rodaj *a. Fr.* bir motorun yavaş yavaş çalıştırılarak alıştırılması.
rodeo *a. İng.* bir binicinin, binmeye alıştırılmamış hırçın bir ata ya da öküze binerek üzerinde durabilmesine, onu yola getirebilmesine dayanan, gösteri nitelikli bir Amerikan oyunu.
rodeocu *a. İng. T.* yaşamını rodeo ile kazanan kimse.
rodyum *a. Fr. kim.* simgesi Rh, atom sayısı 45, atom ağırlığı 102,905, yoğunluğu 12,33 olan, sert ve kırılgan, platinle alaşım halinde kullanılan, gümüş renginde kimyasal bir element.
roka *a. Lat. bitb.* turpgillerden, tarlalarda, yıkıntılarda kendiliğinden yetişen, salata olarak yenilen yaprakları için bahçelerde özel olarak da yetiştirilen, sapı tüylü, yaprakları almaşık dizilişli, boyu 40 santimetreyi bulabilen, bir yıllık, baharlı bir otsu bitki.
roket *a. İng.* **1** atış sırasında mekanik olarak yön verilen, yörüngesinin başlarında özitmeli olarak yol alan, daha sonra yalnızca balistik yasalarına bağlı biçimde hareket eden yıkım gücü yüksek mermi. **2** bir tür füze.
roketatar *b. a. İng. T.* zırhlı araçlara karşı yakın savaş sırasında kullanılan, roket[1] atan hafif bir silah.
rokfor *a. Fr. (Fransa'da Roquefort-sur-Sulson köyünün adından)* koyun sütünden yapılan ve doğal mahzenlerde bekletilerek olgunlaştırılan içi küflü bir peynir. **rokfor peyniri** *Fr. T. bkz.* **rokfor**.
rokoko *a. Fr.* **1** XVIII. yüzyılın başında Fransa'da ve Avrupa'nın öteki ülkelerinden kimilerinde özellikle yapılarda ve mobilyalarda çok yaygın biçimde kullanılan, kıvrıntılı çizgileri bol, gösterişli bir bezeme tarzı. **2** *s.* bu tarzda yapılmış olan (yapı, mobilya).
rol *a. Fr.* **1** *tiy.* ve *sin.* bir oyunda ya da filmde bir kişiliği canlandıran oyuncunun söylemesi gereken sözlerin ve yapması gereken hareketlerin genel adı. **2** *mec.* bir işte bir kimsenin ya da şeyin üstüne düşen görev. **3** *mec.* gerçek olmayan davranış, gösteriş. **4** *mec.* işlerlik, etki. **rol almak 1)** *Fr. T. tiy.* bir oyunda kişilerden birini canlandırma görevini üstlenmek. **2)**

mec. (bir işte) eli olmak, yer almak, etkili olmak. **rol oynamak** *Fr. T.* **1)** *tiy.* bir oyunda rol almak. **2)** *mec.* (bir işte) önemli etkisi olmak, yer almak. **rol yapmak** *Fr. T. mec.* içten davranmamak, davranışlarında içtenlik bulunmamak. **rolü olmak** *Fr. T.* **1)** bir oyunda bir rolü oynamakta olmak. **2)** *mec.* (bir işte) etkisi olmak.

rolcü *s. Fr. T. mec.* davranışları içten olmayan ama içtenmiş gibi davranan (kimse).

rolcülük *a. Fr. T. mec.* rolcü olma niteliği.

rom *a. İng.* şekerkamışından şeker yapılması sırasında elde edilen özsuyun melasla ve suyla karıştırılıp şıra durumuna getirilerek mayalandırıldıktan sonra damıtılıp meşe fıçılarda yıllandırılmasıyla yapılan sert bir alkollü içki.

roman *a. Fr. yaz.* **1** genellikle insanların başından geçenleri, insan ilişkilerini ve durumlarını, toplumsal olay ve olguları gerçeğe uygun bir biçimde ya da kurmaca bir yapı içinde ve geniş oylumlu olarak anlatan bir yazınsal tür. **2** bu türde yazılmış yapıt. **3** bu tür yapıtları kapsayan yazınsal gelenek, sanat.

Roman *ö. a.* Çingene.

romancı *a. Fr. T.* roman yazarı.

romancılık *a. Fr. T.* roman yazma sanatı.

romanesk *s. Fr.* **1** romanın yazınsal niteliklerini taşıyan, roman özelliği olan. **2** romana özgü, romanla ilgili olan. **3** *mec.* duygusal, düşsel, düşçü.

romanlaşmak *(nsz) Fr. T.* romana konu edilmek, romanı yazılmak.

romanlaştırılmak *(nsz) Fr. T.* romana konu edilmek.

romanlaştırmak *(-i) Fr. T.* romana konu yapmak, roman biçiminde yazmak.

romans *a. İsp.* **1** *müz.* piyano için hazırlanmış, genellikle dörtlüklerden oluşan sözleri olan, şarkı türünde beste. **2** *yaz.* sayısı belirsiz sekiz heceli dizelerden oluşan, duygusal konuları işleyen bir İspanyol koşuk türü.

romantik *s. Fr.* **1** davranışlarında duyguların, düşlerin ve coşkuların aşırı biçimde etkisi bulunan (kimse). **2** gerçekçi olmayan, düşçü (kimse, görüş). **3** romantizmle ilgili. **4** *a. yaz.* romantizm akımını benimseyip o yolda yapıtlar vermiş olan ya da veren yazar. **5** romanlara özgü olan, içinde duygu, coşku ve düş öğeleri bulunan.

romantiklik *a. Fr. T.* romantik olma durumu.

romantizm *a. Fr.* **1** XVIII. yüzyılın sonlarına doğru Avrupa'da ortaya çıkan, başlıca özelliği duyguların ve içgüdülerin yüceltilmesi, ulusal özelliklerin değer kazanması, aşırı ölçüde coşkuya ve imgeye dayanma olan sanat akımı. **2** *mec.* uyuşuk duygusallığa eğilim ve düşler evrenine dalış. **3** *mec.* romantik ortam ya da durum.

romatizma *a. Fr. hek.* kaslarda ve özellikle de eklemlerde görülen ağrılı hastalıkların genel adı.

romatizmalı *s. Fr. T. hek.* romatizması olan (organ, kimse).

Romen *ö. a.* ve *s. Fr. esk.* **1** eski Roma halkından olan kimse, Romalı. **2** eski Romalılara özgü olan. **Romen rakamları** *Fr. Ar.* Romalılardan kalma, kimi durumlarda sayıları göstermek için kullanılan, aslında birer harf olan I, V, X, L, C, D ve M imleri.

rondela *a. Fr.* ortası delik ve yuvarlak parça.

rondo *a. Fr. yaz.* Fransız şiirinde bir koşuk biçimi.

rop *a. Fr.* genellikle tek parça kadın giysisi.

rosto *a. İt.* kuzu, koyun ya da körpe dana etinin genellikle haşlanıp kızartılmasıyla yapılan, soğuduktan sonra dilim dilim kesilerek yanına sebzeler eklenen bir et yemeği.

rostoluk *s. İt. T.* rosto yapmaya uygun olan (et).

rot *a. İng.* kimi motorlu taşıtlarda direksiyonla tekerlekler arasındaki bağlantıyı sağlayan demir çubuk.

rota *a. İt.* **1** bir uçağın ya da geminin bir yolculukta izleyeceği, önceden belirlenmiş yol. **2** *mec.* izlenen, tutulan, gidilen yol, bir işteki, bir konudaki tutum. **rotayı değiştirmek** *İt. T.* **1)** (uçak, gemi) gidilen yolu, yönü değiştirmek, başka bir yöne doğrulmak. **2)** *mec.* (bir kimse) tutumunu değiştirmek, eski tutumundan ayrılmak.

rotasyon *a. Fr.* bir birimde çalışan görevlilerin zaman zaman ve düzenli olarak yer değiştirmeleri, bir işi sırayla yapmaları. *eş. yeni* döngü.

rotatif *a. Fr.* büyük bir hızla dönerek işleyen ve saatte binlerce gazete, forma vb. basan, kısa zamanda çok sayıda basım gerçekleştiren basım makinesi. *eş. yeni* dönerbasar.

rotatifçi *a. Fr. T.* rotatif ustası.

rotor *a. İng. fiz.* dalgalı akımlı elektrik motorlarında ya da dinamolarında hareket eden bölüme verilen ad. *eş.* döneç.

roza *a. İt.* **1** altı düz, üstü façetalı, pembe renkli bir tür elmas. **2** *s.* bu elmasla yapılmış olan (takı).

rozbif *a. İng.* kızartılmak için hazırlanmış sığır eti ya da sığır eti kızartması.

rozet *a. Fr.* **1** genellikle bir kuruluşun simgesini taşıyan, yakaya takılmak için hazırlanmış, çoğu zaman metaldan yapılmış, kimi zaman kâğıttan da olabilen küçük simge. **2** musluğun, gizli döşenmiş boruya tutturulduğu yerin çirkin görünüşünü örtmek ereğiyle kullanılan, nikel ya da krom kaplanmış, çember biçimindeki saç parça. **3** kapı kolunda anahtar yerini örten metal parça.

rögar *a. Fr.* **1** pissu döşeminde, yeralındaki temizleme parçalarını denetlemek, çeşitli doğrultulardan gelen boruları başka bir doğrultuya yöneltmek için yapılan baca, lağım bacası. **2** yeraltı telefon döşeminde, büzlerin doğrultu değiştirdikleri noktalarda hatların alınması ya da kablo eklerinin yapılabilmesi için bırakılan, içinde en az iki kişinin çalışabileceği genişlikte, üstü kapaklı yeraltı boşluğu.

rölans *a. Fr.* **1** pokerde ve kimi iskambil oyunlarında, sürülmüş olan parayı artırma. **2** bu tür bir oyunda yapılan para artırma isteğini kabul etmek ya da geri çevirmek konusunda düşünmek için kısa bir süre isteme.

rölanti *a. Fr.* motorlu taşıtlarda, araç hareketsiz durumdayken motorun en az yakıtla düzgün bir biçimde çalışma ayarı.

rölatif *s. Fr. fels.* kesin ve mutlak olmayan, varlığı başka bir şeyle birlikte olabilen, ona bağlı olan. *eş.* bağıntılı.

rölativist *a. Fr. fels.* rölativizm yandaşı. *eş.* bağıntıcı, göreci.

rölativite *a. Fr. fels.* varlığı bir başka şeyin varlığına bağlı olma, kesin olmayıp zamana ve yere, kişiye göre değişebilme durumu. *eş.* bağıntı, görelik, görecelik.

rölativizm *a. Fr. fels.* **1** bilgi adı verilen şeyin görece olduğunu öne

süren felsefe öğretilerinin ortak adı. **2** kesin ve mutlak ahlak değerleri olmadığını, bu değerlerin çağlara, toplumlara göre değiştiğini öne süren öğreti. *eş.* bağıntıcılık, görecilik.

röle *a. Fr.* **1** bir elektrik devresinde, kimi koşullar gerçekleştiği zaman bir değişim oluşturmaya ya da bir devreyi açmaya ya da kapamaya yarayan araç. **2** bir kabloyu taşımaya ya da iletilecek bir hareketi güçlendirmeye yarayan düzenek. **3** bir regülatörde bağlantı elemanı olarak kullanılan, hareketi iletici ve yükseltici düzenek.

rölöve *a. Fr.* **1** *kazb.* eski bir sanat yapıtının, bir freskin ya da tablonun çoğu zaman suluboyayla yapılmış kopyası. **2** *mim.* bir yapının bütün boyutlarını ölçerek plan, kesit ve görünüşünü yeniden çıkarma.

rölyef *a. Fr.* alçı, kil, taş gibi işlenebilir gereçleri girintili çıkıntılı yüzeyler durumunda biçimlendirerek yapılmış yapıt, az çok kabarık durumda duvar süsü. *eş.* kabartma.

römork *a. Fr.* motorlu bir taşıtın arkasına takılarak çekilen motorsuz taşıt.

römorkör *a. Fr.* yedeğinde taşıt götüren, çeken taşıt, özellikle başka taşıtları yedeğine alıp götürmek üzere özel olarak yapılmış deniz taşıtı.

rönesans *a. Fr.* kendine gelme ve eski canlılığını, biçimini yeniden kazanma, daha iyi bir duruma erişme, diriliş. *eş.* yenidendoğuş.

Rönesans *ö. a. Fr.* Avrupa'da ortaçağdan sonra insancılığın etkisiyle ortaya çıkan, klasik ilkçağ kültürünü temel alarak gelişen, her alanda bir yeniden doğuş olan, toplumsal, siyasal, ekonomik değişimlere yol açan ve yüzyıllarca süren bilim ve sanat akımı.

röntgen *a. Al. (X ışınlarını bulan Alman fizikçi Wilhelm Conrad Röntgen'in adından)* **1** *fiz.* R simgesiyle gösterilen, X ya da gama ışınlarının miktar ölçümü birimi. **2** bu ışınları sağlayan ve hekimlikte kullanılan makine. **3** vücudun herhangi bir organının bu makinenin oluşturduğu X ışınlarıyla çekilen filmi. **4** *arg.* gizlice gözetleme eylemi. **röntgen ışınları** *Al. T.* X ışınları. **röntgene yatmak** *Al. T. arg.* kadınları gizlice gözetlemeye uygun bir yer seçmek.

röntgenci a *Al. T.* **1** röntgen ışınları uzmanı. **2** *arg.* kadınları gizlice gözetleme alışkanlığı olan erkek. **3** *ha.* röntgen²çeken kimse.

röntgencilik *a. Al. T.* **1** röntgen ışınları uzmanlığı. **2** *arg.* özellikle kapalı yerlerdeki ya da soyunan, giyinen kadınları gizlice gözetleme alışkanlığı.

röntgenlemek *(-i) Al. T. arg.* kadınları gizlice gözetlemek.

röportaj *a. Fr.* **1** bir yazarın, bir konuyu inceleyip araştırarak ve kendi görüşlerini, yorumlarını da ekleyerek oluşturduğu gazete yazısı. **2** bir radyo ya da televizyon habercisinin bir konuyu inceleyip araştırarak hazırladığı ya da bir kimseyle görüşme biçiminde sunduğu program. **röportaj yapmak** *Fr. T.* röportaj hazırlamak.

röportajcı *a. Fr. T.* röportaj yazan ya da yapan kimse.

röportajcılık *a. Fr. T.* röportajcının işi, röportaj yazarlığı.

röprezantan *a. Fr.* ilaç ve benzeri bir malı tanıtan, bu işi meslek edinmiş kimse. *eş. yeni* tanıtmacı.

röprodüksiyon *a. Fr.* **1** bir yapıtı

çoğaltma. **2** bir yapıtın aslını bozmadan yapılan taklidi. **3** bir sanat resminin aslına uygun bir biçimde yapılmış baskısı.

rötar *a. Fr.* gecikme, özellikle bir taşıtın kalkışında ya da varışında gecikme.

rötarlı *s. Fr. T.* (taşıtlar için) gecikmeli.

rötuş *a. Fr.* **1** herhangi bir şeyde düzeltmek ereğiyle yapılan değiştirme. **2** fotoğrafçılıkta, filmi basmadan önce üzerinde düzeltmeler yapma işi.

rötuşçu *a. Fr. T.* rötuş yapan kimse.

rötuşlamak *(-i) Fr. T.* kusurlarını gidermek için kimi düzeltmeler yapmak.

rötuşlu *s. Fr. T.* üzerinde rötuşlar yapılmış olan.

rövanş *a. Fr. sp.* bir önceki karşılaşmada yenilmiş olanın aynı rakiple oynadığı ikinci oyun.

ruam *a. Ar.* genellikle atlarda görülen, insanlara da bulaşabilen, öldürücü bir hayvan hastalığı. *eş.* sakağı.

ruba *a. İt. esk.* giyecek, giysi.

rubidyum *a. Fr. kim.* simgesi Rb, atom sayısı 37, atom ağırlığı 85,4678, yoğunluğu 1,52 olan, kimyasal yönden potasyuma çok benzeyen, çabuk oksitlenen, pancar, tütün gibi bitkilerde ve madensularında bulunan kimyasal bir element.

ruble *a. Rus.* Rusya'nın para biriminin adı.

ruf *a. İng.* çatı katı. **ruf bar** *İng.* yeri bir yapının çatı katında olan bar.

ruj *a. Fr.* kadınların dudaklarını boyamakta kullandıkları, bu iş için özel olarak yapılmış kokulu ve renkli madde.

rujlamak *(-i) Fr. T.* rujlu duruma getirmek, ruj sürmek.

rujlanmak *(nsz) Fr. T.* rujlu duruma getirilmek, ruj sürülmek.

rujlu *s. Fr. T.* ruj sürülmüş olan.

rujsuz *s. Fr. T.* ruj sürülmemiş olan.

rulet *a. Fr.* **1** bir eksen üzerinde kararlı denge durumunda bulunan ve yatay bir döndürme düzeneğiyle döndürülen, üzeri bir kırmızı ve bir siyah olmak üzere otuz yedi haneye bölünmüş ve her hanede bir numara yazılı olan yuvarlak tepsi biçimli bir tabladan oluşan bir talih oyunu aracı. **2** bu araçla oynanan kumar. **3** pastacıların, terzilerin vb. kullandığı, küçük, dişli demir çark.

rulman *a. Fr.* mekanik ve elektrikli düzeneklerde kayma sürtünmesi yerine bir yuvarlanma sürtünmesi sağlayarak enerji yitirilmesini azaltmak için yataklarla muylular arasına yerleştirilen parça.

rulmanlı *s. Fr. T.* rulmanı olan (makine yatağı).

rulo *a. Fr.* **1** dürülerek boru biçimi verilmiş deri ya da kâğıt tomar. **2** bir yüzeyi boyamakta kullanılan bir tür merdane. **3** üzerine kumaş sarılan silindir.

rumba *a. (Antil Adaları'nda kullanılan İspanyolcadan)* **1** Afrika kökenli, Küba'dan Amerika'ya ve Avrupa'ya yayılan bir dans. **2** bu dansın müziği.

Rumen *ö. a.* ve *s. Fr.* **1** Romanya halkından ya da bu halkın soyundan olan (kimse). **2** Romanya'ya özgü ya da Romanya'yla ve Rumenlerle ilgili olan.

Rumence *ö. a. Fr.* Rumenlerin konuştuğu dil.

rupi *a. İng.* Hindistan'ın ve kimi Asya ülkelerinin para birimlerinin adı.

Rus *ö. a.* ve *s.* **1** Rusya'da yaşayan Doğu Slav halkı ya da bu halktan olan (kimse). **2** Rusya'ya ya da Ruslara özgü olan, Ruslarla ya da

Rusya ile ilgili. **Rus salatası** *(Rus özel adıyla İtalyanca "salata"dan; kimi zaman "Amerikan salatası" da denmiştir)* patates, bezelye, havuç, pancar, kapari ve mayonezle yapılan ve üzeri hıyar turşusuyla süslenen bir salata.

Rusça *ö. a.* Rusya'da konuşulan Slav dili.

rutenyum *a. Fr.* (*Rusya'da Rutenya bölgesinin adından*) *kim.* simgesi Ru, atom sayısı 44, atom ağırlığı 101,07, yoğunluğu 12,3 olan, kimyasal yönden kalaya benzeyen, havada kolayca oksitlenen, sert, kırılgan bir element.

rutherfordyum *a. Fr. kim.* kurçatovyum elementine Amerikalıların verdiği ad.

rutin *s. Fr.* her zaman yapılan, alışkanlık durumuna gelen, sıradan (iş). **rutin dışına çıkmak** *Fr. T.* **1)** her zaman yapılandan saparak başka bir şey yapmak. **2)** *arg.* (evli kimse) eşi dışındaki biriyle aşk ilişkisi yaşamak.

rutinleşmek *(nsz) Fr. T.* rutin bir duruma girmek.

rutinlik *a. Fr. T.* rutin olma durumu, özelliği.

rüstik *s. Fr.* **1** *tiy.* köy evi ya da köy görünüşü veren (dekor). **2** *mim.* duvarları yarı yontulmuş ya da taşın ilkel durumunu anımsatır biçimde yontulmuş taşlarla örülmüş olan (yapı). **3** *a. mim.* ucu dişli taşçı çekici.

S

sabo *a. Fr. (marka adından)* **1** birçok Avrupa ülkesinde giyilen bir tür tahta ayakkabı. **2** üzerinde deri ve benzeri bir şeyden yapılmış bir bant bulunan bir tür sandal.

sabotaj *a. Fr.* bile bile ve önceden hazırlıklı olarak bir işi bozucu, bir şeye zarar verici davranışlarda bulunma. *eş.* baltalama. **sabotaj yapmak** *Fr. T.* bile bile ve önceden hazırlıklı olarak bir işi bozucu, bir şeye zarar verici davranışlarda bulunmak. *eş.* baltalamak.

sabotajcı *a.* ve *s. Fr. T.* sabotaj yapan (kimse, tutum). *eş.* baltalayıcı.

sabote edilmek *(nsz) Fr. T.* sabotaja uğramak. *eş.* baltalanmak.

sabote etmek *(-i) Fr. T.* bile bile ve önceden hazırlıklı olarak bir işi bozucu, bir şeye zarar verici davranışlarda bulunmak. *eş.* baltalamak.

sadik *s. Fr. (Fransız yazarı Marki de Sade'ın adından)* **1** sadizm özelliği taşıyan. **2** *a.* ve *s. bkz.* **sadist**.

sadist *s.* ve *a. Fr. (Fransız yazarı Marki de Sade'ın adından)* **1** *ruhb.* cinsel birleşim sırasında fiziksel acı çektirme alışkanlığı bulunan ya da başkalarına fiziksel acı çektirerek cinsel doyuma ulaşma sapkınlığı olan (kimse). **2** *mec.* başkalarına fiziksel ya da ruhsal acı çektirmekten zevk alan (kimse). *eş.* elezer, elezimci. **3** sadizm özelliği taşıyan.

sadistçe *be. Fr. T. (Fransız yazarı Marki de Sade'ın adından)* sadiste yakışır bir biçimde.

sadistlik *a. Fr. T. (Fransız yazarı Marki de Sade'ın adından)* **1** sadist olma durumu. **2** *bkz.* **sadizm**.

sadizm *a. Fr. (Fransız yazarı Marki de Sade'ın adından)* **1** *ruhb.* başkalarına fiziksel acı çektirerek cinsel doyuma ulaşma sapkınlığı. *eş.* elezerlik, elezim. **2** *mec.* başkalarına fiziksel ya da ruhsal acı çektirmekten zevk almak.

safari *a. Fr. (Arapça "seferi" sözcüğünden)* **1** Afrika'nın kimi yerlerinde, özellikle doğusunda siyahların oturdukları yerlerde birçok avcının katıldığı, toplu biçimde yapılan yabanıl hayvan avı. **2** toplu biçimde ava çıkma. **3** genellikle keten kumaştan yapılmış, kısa pantolon, büyük cepli uzun ceket ve geniş kenarlı mantar şapkadan oluşan av kılığı. **4** keten kumaştan yapılmış, büyük cepli, uzun ve geniş spor ceket.

safir *a. Fr. yerb.* menekşe mavisinden gece mavisine değin değişen mavi renkli ve saydam, çok değerli bir korindon türü. *eş.* gökyakut.

safizm *a. Fr. (kadın ozan Sapho'nun adından)* kadın kadına cinsel ilişki. *eş.* sevicilik.

safra *a. İt.* **1** *den.* gemileri ve her

boyda deniz taşıtını, dengede tutmak istenilen su düzeyine değin batırabilmek için, dip bölümlerine konulan ağırlık. **2** balonlarda bulunan pilotların, yükselmeyi sağlamak ya da inişi yavaşlatmak için attıkları ağırlık. **3** kimi balık ağlarının alt yanlarına takılan, ağın su içinde kalmasını sağlayan ağırlık. **4** *mec.* tedirginlik, sıkıntı, rahatsızlık veren, kendisinden kurtulunması gereken kimse. **safra atmak** *İt. T.* birlikte bulunulması zararlı olan, sıkıntı veren bir kimseyi ya da şeyi uzaklaştırmak.

sagu *a. (Malezya dilinden)* kimi hurma ağaçlarının özünden elde edilen ve pirinç gibi kullanılan, nişastalı bir madde. *eş.* hintirmiği.

saka *a. Yun. hayb.* serçegillerden, ağaçlık yerlerde yaşayan, başında ve boynunda kırmızı, sarı tüyler bulunan, küçük ve güzel bir ötücü kuş.

sakarimetri *a. Fr. kim.* şekerli çözeltilerin dozunu belirleme yöntemi.

sakarin *a. Fr.* genellikle şeker hastalarının şeker yerine kullandığı, madenkömürü katranından yapılan beyaz bir toz.

sakaroz *a. Fr. kim.* şekerkamışından ya da şekerpancarından çıkarılan bir tür şeker.

sako *a. İt. esk.* paltoya benzer bir tür üstlük.

saksı *a. Fr.* **1** genellikle pişmiş topraktan yapılmış, içinde çiçek yetiştirilen kap. **2** *arg.* "düşünme yetisi, kafa, akıl" anlamında alay yollu söylenir.

saksofon *a. Fr. müz.* koni biçiminde olan borusunun ucunda bir klarnet ağızlığı, gövdesinde de obuanınkine benzeyen anahtar takımı olan, caz orkestralarında, bandolarda, kimi zaman orkestralarda da yer alan bir üflemeli çalgı.

saksofoncu *a. Fr. T. müz.* saksofon çalan kimse.

saksonya *s.* ve *a. (Saksonya yer adından)* Almanya'nın Saksonya bölgesinde bulunan üstün nitelikli porselenden yapılmış olan (tabak, fincan vb.).

salam *a. İt.* iri kıyılmış domuz ya da sığır, koyun etinin kimi baharatla karıştırılıp hayvan bağırsağına doldurulması ve türlü işlemlerden geçirilmesiyle yapılan, dilim dilim kesilerek genellikle soğuk yenen bir yiyecek.

salamandra *a. Fr.* **1** *hayb.* semendergillerden, birçok türü bulunan, nemli ve loş yerlerde barınan, çok yavaş hareket eden, boyu 25 cm.yi bulabilen, uzun gövdeli, dört bacaklı, kuyruklu, kertenkeleyi andıran bir hayvan. *eş.* semender. **2** odalar arasında gezdirilebilen, taşınabilir bir tür kömür sobası.

salamanje *a. Fr.* büyük yemek odası.

salamura *a. İt.* **1** peynir, turşu, asma yaprağı, balık, et, zeytin gibi yiyeceklerin, bozulmaması için içinde tutuldukları tuzlu su. **2** bu suyun içinde tutulmuş yiyecek. **3** *s.* bu suyun içinde tutulmuş olan (yiyecek).

salamuralık *s. İt. T.* **1** salamura yapmaya elverişli olan. **2** salamura yapılmak için ayrılmış olan.

salangan *a. (Filipin dilinden) hayb.* Hint Denizi'nden Çin'e, Polinezya'ya değin geniş bir deniz alanında, deniz kıyılarında sürüler durumunda yaşayan, tükürüğüyle yaptığı yuvaları doğu mutfaklarında yiyecek gereci olan, uzun kanatlı, kısa ve dört köşe kuyruklu, esmer, küçük bir deniz kuşu.

salapurya *a. İt. den.* ticaret eşyası, yük taşımakta kullanılan, üçgen biçiminde yelkeni olan, 10-15 tonluk bir deniz taşıtı.

salaş *a. Mac.* **1** sebze, meyve vb. satmak için, derme çatma bir biçimde kurulmuş, eğreti dükkân. **2** *a.* ve *s.* tahtadan yapılmış (baraka).

salaşpur *a. (Hindistan'ın Salaşpur kentinin adından)* astar olarak kullanılan, seyrek dokunmuş, ince bez.

salata *a. İt.* genellikle çiğ domates, yeşil biber, soğan, kıvırcık marul, hıyar gibi sebzelerden ve kimi otlardan yapılan, yağ, sirke, limon gibi tat verici şeyler eklenen, yemeklerin yanında yenilen yiyecek.

salatalık *a. İt. T.* **1** hıyar. **2** *s.* salata yapmak için kullanılan. **3** *arg.* aptal, salak.

salça *a. İt.* **1** yemeklere tat ve renk vermek üzere konulan, özel olarak hazırlanmış domates ya da biber ezmesi. **2** kimi yemeklere, genellikle de et yemeklerine domates vb.den yapılan sos.

salçalı *s. İt. T.* içinde salça bulunan, içine salça konulmuş olan, salçası olan.

salçalık *s. İt. T.* **1** salça yapmaya elverişli. **2** salça yapmak için ayrılmış olan.

salisilat *a. Fr. kim.* **1** salisilik asidin tuzu. **2** salisilik asidin türlü alkollerle ve fenollerle yaptığı ester.

salisilik *s. Fr. kim.* söğüt kabuğundan elde edilen antiseptiklerle ilgili olan. **salisilik asit** *Fr. kim.* aldehidin yükseltgenmesiyle elde edilen, türlü uçucu yağlarda ester durumunda bulunan, ekşi ya da tatlı olabilen bir asit.

salmastra *a. İt.* **1** halat tellerinden saç gibi örülmüş urgan. **2** *den.* makinelerde, birbirine sıkıca değen iki yüzey arasına yerleştirilerek, bu yüzeyler arasına su, buhar ya da yağın sızmasını önleyen urgan.

salon *a. Fr.* **1** bir evin, konuk ağırlamakta kullanılan en geniş bölümü. **2** yapılarda, toplantıların, kutlamaların, gösterilerin vb. yapılabileceği geniş yer. **3** kimi dükkân ve mağazalara verilen ad. **salon adamı** *Fr. İbr.* kadınlı erkekli özel eğlence ve söyleşi toplantılarına katılan, böyle toplantılarda nasıl davranılacağını iyi bilen ve bu durumuyla dikkati çeken erkek. **salon takımı** *Fr. T.* bir salonda kullanılması gereken mobilyaların tümü.

saloz *a. Yun. arg.* aptal, bön, budala, salak, gerzek (kimse).

salozlaşmak *(nsz) Yun. T. Ar.* şaşkınlıktan ne yapacağını bilemez olmak, aptallaşmak, salaklaşmak.

salozluk *a. Yun. T. arg.* aptallık, bönlük, budalalık, salaklık.

salta (I) *a. İt.* (köpek) arka ayakları üzerinde durma, dikilme. **salta durmak** *İt.* T.(köpek) arka ayakları üzerine kalkmak, dikilmek.

salta (II) *a. İsp. den.* gergin duran bir halatı biraz gevşetme, koyuverme. **salta etmek** (ya da **vermek**) *İsp. T. den.* gergin duran bir halatı biraz gevşetmek.

salta (III) *a. İt. esk.* yakasız, iliksiz ve kolları bolca bir tür kısa ceket.

salto *a. İt. sp.* (güreşte) karşısındakinin bedenini kollarıyla birlikte kavrayıp arkaya ya da yana savurma.

salvo *a. İt. ask.* genellikle topla açılan yaylım ateş.

salyangoz *a. Yun. hayb.* yumuşakçalardan, bahçelerde yaşayan, sarmal kabuklu, küçük bir hayvan.

samaryum *a. Fr. kim.* kimyasal

simgesi Sm, atom sayısı 62, atom ağırlığı 150,35, yoğunluğu 7,75 olan, beyaza yakın gri renkli, az bulunduğu için uygulama alanı olmayan, katı bir kimyasal element.

samba *a. (Portekizceden)* **1** iki dörtlük ölçü üstüne kurulmuş Brezilya kaynaklı bir salon dansı. **2** *müz.* bu dansın hareketli müziği.

sanatoryum *a. Fr.* özellikle vereme yakalanmış hastaların sağaltımlarının yapıldığı hastane.

sandal *a. Fr.* yaz mevsiminde giyilen, yalnız tabanı bulunan, ayağa kordon ya da kayışla bağlanan açık ayakkabı.

sandalet *a. Fr. bkz.* **sandal**.

sandviç *a. İng. (Sandwich kontu John Montagu'nun adından)* tereyağlı iki ince ekmek dilimi arasına peynir, sucuk, salam, tavuk eti gibi şeyler konularak hazırlanan, ayaküstü yenilen yiyecek. **sandviç ekmeği** *İng. T.* sandviç yapılmak üzere özel olarak hazırlanmış ekmek.

sandviççi *a.* sandviç yapan ya da satan kimse.

sanidin *a. Fr. yerb.* yüksek sıcaklıklarda oluşan, volkanik kayaçlarda bulunan ortoz feldispat türü.

sansasyon *a. Fr.* birçok kimsede yaratılan güçlü heyecan ya da birçok kimseyi ilgilendiren, etkileyen heyecan verici olay. *eş. yeni* çarpınç. **sansasyon yaratmak** *Fr. T.* büyük bir ilgi, heyecan, olay yaratmak.

sansasyonel *s. Fr.* büyük ilgi çeken, heyecan yaratan. *eş. yeni* çarpınçlı, çarpıcı.

sansüalist *a.* ve *s. Fr. fels.* sansüalizm yandaşı. *eş.* duyumcu.

sansüalizm *a. Fr. fels.* bütün bilgilerin temelinin duyumlar olduğunu öne süren öğretilerin ortak adı. *eş.* duyumculuk.

sansür *a. Fr.* **1** sinema ve tiyatro yapıtlarının, her türlü yayımın ve yayının hükümetçe önceden denetlenmesi işi, bunların oynanmasının, gösterilmesinin, yayımlanmasının izne bağlı olması. *eş.* sıkıdenetim. **2** bu denetleme işini yapan kimse ya da kurul. **sansür etmek** (ya da **sansürden geçirmek**) *Fr. T.* sansür[1] uygulamak.

sansürcü *a.* ve *s. Fr. T.* **1** sansür[1] uygulayan. *eş.* sıkıdenetimci. **2** sansürle[2] görevli (kimse).

sansürcülük *a. Fr. T.* sansür[1] uygulama tutumu.

sansürlemek *(-i) Fr. T.* sansür[1] uygulamak, sansürden geçirmek, sansür etmek.

sansürlenmek *(nsz) Fr. T.* sansür[1] uygulanmak, sansürden geçirilmek, sansür edilmek.

sansürlü *s. Fr. T.* sansür edilmiş.

santi- *Yun. (önek)* Latince *centum* (yüz) Fransızcada *centi-*biçiminde, ölçü bildiren birçok sözcükte önek olarak yer almıştır. Önüne geldiği ölçü birimini 100 ile bölen bu önek, genellikle Fransızcadan Türkçeye girmiş kimi sözcüklerde bulunur: "santimetre", "santigram", "santilitre", "santiar" gibi.

santiar *a. Fr. mat.* bir arın yüzde biri, bir metre kare.

santigram *a. Fr. mat.* bir gramın yüzde biri.

santigrat *a. Fr. fiz.* suyun buz olma noktasını sıfır, buharlaşma noktasını 100 kabul ederek, arasını derece olarak adlandırılan 100 eşit parçaya bölme yoluyla bulunan ısı ölçeği.

santilitre *a. Fr. mat.* bir litrenin yüzde biri.

santim *a. Fr. mat.* herhangi bir biri-

min yüzde biri.

santimantal *s. Fr.* içli, duygulu.

santimantalite *a. Fr.* duygulu olma durumu, içlilik, duygululuk.

santimantalizm *a. Fr.* duygulu, içli olma durumu. *eş.* içlilik, duygululuk.

santimetre *a. Fr. mat.* bir metrenin yüzde biri.

santra *a. İng. sp.* ayaktopu oyununda başlama vuruşlarının yapıldığı, santra çizgisinin tam ortasında bulunan orta yuvarlağın ortası, orta, merkez.

santral *a. Fr.* **1** su gücü, kömür gibi enerji türlerini elektrik enerjisine çeviren, elektrik üreten kuruluş. **2** telefon döşeminde bağlantıları sağlayan aygıt. **3** telefon santralında çalışan görevli, santralcı. **4** *arg.* akıl, kafa, zekâ. **santralı işletmek** (ya da **çalıştırmak**) *Fr. T. arg.* kafayı çalıştırmak.

santralcı *a. Fr. T.* telefon santralında çalışan görevli.

santralizasyon *a. Fr.* bütün yetkiyi bir merkezde toplama.

santrafor *a. İng. sp.* ayaktopunda, akıncıların orta yerinde bulunan oyuncu.

santrhaf *a. İng. sp.* ayaktopunda, üç kişilik haf hattının ortasında yer alan oyuncu.

santrifüj *s. Fr.* **1** *fiz.* merkezden uzaklaşan (güç). *eş.* merkezkaç. **2** *a. bkz.* **santrifüjör.**

santrifüjör *a. Fr.* merkezkaç kuvvetten yararlanarak bir karışımın taşıdığı çökebilir öğeleri ayırıp çöktürmekte kullanılan laboratuvar aygıtı.

santrozom *a. Fr. yaşb.* göze sitoplazması içinde çekirdeğin yakınında bulunan, açık renkli ve genellikle homojen plazma kütlesi.

saparna *a. İng. (Amerika yerlilerinin dilinden) bitb.* zambakgillerden, korularda, çitlerde yetişen, kimi türleri bahçelerde de yetiştirilen, boyu bir metreyi bulabilen, sapı köşeli, yeşilimsi çiçekli, kırmızı üzümsü meyveli, kökü eskiden hekimlikte kullanılmış olan, çok yıllık, tırmanıcı bir bitki.

saparta *a. İt.* **1** *den.* savaş gemilerinin bordasında bulunan ve top çıkarılan dört köşe boşluk, açıklık. **2** *den.* geminin yanında sıralı duran topların tümü. **3** *den.* bir batarya topun hep birden ateş etmesi, alabanda ateşi. **4** *mec.* azar, azarlama, tersleme, paylama. **sapartayı yemek** *İt. T.* azar işitmek, azarlanmak, terslenmek, paylanmak.

sapotağacı *b. a. Fr. T. bitb.* sapotgillerden, anayurdu Antil Adaları olan, boyu yaklaşık 25 metreyi bulan, yaprakları almaşık dizili ve düz kenarlı, ak çiçekler açan, çiçekleri tek tek yapraklarının koltuğundan çıkan, limon iriliğinde, etli ve lezzetli meyveler veren, sütlü salgısı çiklet yapımında kullanılan bir ağaç.

sapotgiller *ç. a. Fr. T. bitb.* ikiçeneklilerden, sıcak ülkelerde, genellikle de Antil Adaları'nda ve Orta Amerika'da yetişen, kimi türlerinden kauçuğa benzer zamklı bir madde elde edilen bir bitki familyası.

saprofit *s.* ve *a. Fr. bitb.* doğal olarak bitki kalıntılarının üzerinde yaşayan, onlarla beslenen ve onların çürümesine yol açan (bitki). *eş.* çürükçül.

saraka *a. Yun. arg.* üstü kapalı alay, iğneleme, eğlenme, alay etme. **saraka etmek** *Yun. T. arg.* biriyle eğlenmek, alay etmek, gır gır geçmek. **(birini) sarakaya almak** *Yun. T. arg.* (biriyle) üstü kapalı bir biçimde alay etmek, eğlenmek,

dalga geçmek.

sarakacı *s. Yun. T. arg.* sarakaya almayı seven, saraka eden, alaycı.

sardalye *a. İt. hayb.* hamsigillerden, okyanusların ve onların uzantısı denizlerin az soğuk ve ılıman bölgelerinde, genel olarak orta sularda yaşayan, özellikle Akdeniz'de bol bulunan, vücudu yassı füze biçiminde, 10-15 cm. boyunda, pullu, gümüşrenginde, tuzlaması ve konservesi yapılan, eti lezzetli bir balık. *eş.* ateşbalığı.

sardun *a. Yun.* balıkçıların kullandığı bir tür halat.

sardunya *a. İt. bitb.* sardunyagillerden, bahçelerde, saksılarda yetiştirilen, yaprakları iri ve kokulu, iri ve güzel, kırmızı, pembe ya da beyaz çiçekler açan türleri bulunan, çok yıllık otsu bir bitki.

sardunyagiller *ç. a. İt. T. bitb.* ikiçeneklilerden, ıtır, turnagagası, sardunya gibi bitkileri kapsayan bir familya.

sari *a. (Hintçeden)* **1** Hindistan'da ve Pakistan'da kadınların giydiği, ipek ya da pamuktan, belirli boyutlarda dokunmuş, dikiş ya da iğne kullanılmaksızın gövdeye uydurulan, tek parçalı ulusal giysi. **2** bu giysinin kumaşı.

sarig *a. İng. (Amerika yerlilerinin dilinden) hayb.* Amerika'da yaşayan, yavrularını sırtında taşıyan keseli hayvanlardan bir tür sıçan.

sarkom *a. Fr. hek.* bağdokusunda oluşan kötücül ur.

sarkomsu *s. Fr. T.* sarkoma benzeyen, sarkom özelliği gösteren (oluşum).

sarpa *a. Yun. hayb.* izmaritgillerden, Akdeniz'de bulunan, boyu yaklaşık 35 cm. olan bir balık, mercan balığının bir türü. *eş.* mandagöz.

sarpın *a. Yun. ha.* **1** tahıl kuyusu ya da un ambarı. **2** ekmek vb. koymaya yarayan sandık.

saten *a. Fr.* **1** atlas gibi parlak bir tür pamuklu kumaş. **2** *s.* bu kumaştan yapılmış.

satir *a. Fr. yaz.* bir kimseyi, bir düşünceyi, bir göreneği, bir nesneyi vb. yermek için yazılmış ya da söylenmiş, onların kötü, gülünç yanlarını alaylı bir dille anlatan yazı, şiir ya da söz. *eş.* yergi.

satirik *s. Fr. yaz.* satir özelliği taşıyan. *eş.* yergisel.

satsuma *a. (Japonya'nın Satsuma bölgesinin adından)* Türkiye'de de yetiştirilen bir mandalina türü.

Satürn *ö. a. Lat. gökb.* Güneş'e yakınlık yönünden altıncı durumda bulunan, kütlesi yönünden de Jüpiter'den sonra gelen gezegen. *eş.* Sekendiz, Zühal.

sauna *a. Fr. (Finceden)* çok sıcak sudan ve yerden çıkıp hemen çok soğuk yere ve suya girme biçiminde uygulanan, vücudu uyarıcı özelliği olan hamam. *eş.* Fin hamamı.

savana, savan *a. Fr. coğr.* ekvator kuşağındaki geniş çayırlara verilen ad.

seans *a. Fr.* **1** mesleğini ya da sanatını yapan bir kimsenin, bir iş için her defasında harcadığı süre. **2** sinema, tiyatro, müzik gibi sanat dallarında yapılan gösterimlerden her biri. *eş.* gösterim. **3** bir iş için aralıksız harcanan zaman.

sedatif *s. Fr.* ağrı gidermede kullanılan ilaç. *eş.* ağrıkesici.

sedimantasyon *a. Fr.* **1** tortu oluşması, çökelme. **2** *hek.* pıhtılaşması önlenmiş kanda, alyuvarların dibe çökme hızının ölçülmesi biçimindeki bir tür kan muayenesi. **3** *yerb.* ve *coğr.* denizlerde, göllerde, akarsularda ya da karalarda, aşınıp taşınan her türlü kırıntının çökelmesi, elverişli yerlerde yığılması

olayı. *eş.* tortulaşma, çökelme.

sedimantoloji *a. Fr.* yerbilimin tortullarını konu alan kolu. *eş.* tortulbilim.

sedir *a. Lat. bitb.* kozalaklılardan, boyu 40 metreyi bulabilen, koyu yeşil ve iğne yapraklı, yaprak dökmeyen, kerestesi yapı işlerinde kullanılan, görkemli bir orman ağacı.

sedirlik *a. Lat. T.* sedir ağaçlarının bol bulunduğu orman alanı.

sedye *a. İt.* hasta ya da yaralı taşımaya yarayan, katlanabilir hasta yatağı.

sedyelik *s. İt. T.* sedyeyle götürülecek denli hasta durumda olan.

segman *a. Fr.* motorun alt bölümüyle üst bölümü arasında gaz geçişini önleyen esnek metal parça.

sek *s. Fr.* **1** içine su, bir başka içki ya da herhangi bir sıvı karıştırılmamış olan (içki). **2** *be.* (içki için) içine su, bir başka içki ya da herhangi bir sıvı karıştırmadan.

sekans *a. Fr.* **1** *sin.* ve *TV.* bir ya da daha çok sahne içinde geliştirilerek olayın bir parçasını veren film bölümü. **2** *müz.* bir ezgi ya da ritim motifinin gam dizisinin değişik derecelerinde yinelenmesi.

sekant *a. Fr. mat.* **1** kesen. **2** (trigonometride bir açının sekantı) bu açının kosinüsünün tersi.

sekel *a. Fr. hek.* bir hastalıktan kalan doku bozukluğu.

seko *a. (İtalyanca "sako"dan bozma) ha.* ceket.

sekoya *a. (kuzey Amerika yerlilerinin dilinden) bitb.* kozalaklıların porsukgiller familyasından, Amerika'nın Kaliforniya bölgesinde yetişen, yüksekliği 140 metreyi bulabilen, çok küçük ve sivri ve mavi yeşil karışımı renkte yaprakları olan, kış yaz yaprak dökmeyen, uzun ömürlü, kerestesi değerli bir orman ağacı.

sekreter *a. Fr.* **1** herhangi bir kuruluşta yazışmaları yöneten, yazı işleriyle görevli kimse. *eş.* yazman. **2** bir yöneticinin işle ilgili günlük notlarını, haberleşmelerini, yazışmalarını vb. düzenleyen kimse. **3** bir kuruluşta yönetim işleriyle birlikte yazışmaları da yöneten, bunlardan sorumlu kimse. **4** (bir gazetede) sayfa düzenlemesini yapan gazeteci.

sekreterlik *a. Fr. T.* **1** sekreterin yaptığı iş, sekreterin görevi. **2** bir ya da daha çok sekreterin çalıştığı yer ya da büro.

seks *a. Fr.* **1** erkeklik ya da dişilik durumu, cinsellik, cinslik. **2** cinsel ilişki. **seks yapmak** *Fr. T.* cinsel ilişkide bulunmak.

seksapel *a. Fr.* (kadında) cinsel istek uyandıran fiziksel güzellik, cinsel çekicilik.

seksi *s. İng. tkz.* cinsel çekiciliği olan.

seksilik *a. İng. T.* seksi olma durumu.

seksiyon *a. Fr.* bir kuruluşun yönetim birimlerinden her biri, reyon. *eş.* bölüm.

seksolog *a. Fr.* seksoloji uzmanı. *eş.* cinslikbilimci.

seksoloji *a. Fr.* insanların cinsellikle ilgili sorunlarını konu edinmiş olan bilim. *eş.* cinslikbilim.

sekstet *a. Fr. müz.* altı çalgı ya da altı ses için yazılmış müzik parçası.

seksüalite *a. Fr.* seksle ilgili özelliklerin tümü. *eş.* cinsiyet.

seksüel *s. Fr.* cinsle ilgili. *eş.* cinsel.

sekter *s.* ve *a. Fr.* **1** bir öğretiye, düşünceye, inanca körü körüne bağlı, katı, hoşgörüsüz (kimse). **2** katı, hoşgörüsüz (düşünce, tutum).

sekterlik *a. Fr. T.* **1** sekter olma durumu. **2** sektere yaraşır davranış, tutum.

sektör *a. Fr.* belli bir alanı içine alan bölük. *eş.* parça, bölüm, kesim.

sele *a. Fr.* bisikletin, motosikletin oturulan yeri.

seleksiyon *a. Fr.* belli ve nicelik durumunda olan bir şeyin içinden iyilerini seçme işi. *eş.* seçme, ayıklama.

selektif *s. Fr.* seçilmiş olan, seçili.

selektör *a. Fr.* **1** tahılı yabancı maddelerden ayırmakta kullanılan araç. **2** otomobil farlarının kısa ve uzun uzaklıkta yanmasını sağlayan aygıt. **selektör yapmak** *Fr. T.* **1)** (otomobil) selektörle işaret vermek. **2)** *arg.* (birine) belirli bir anlam taşıyan göz işareti yapmak, anlamlı biçimde göz kırpmak.

selentereler *ç. a. Yun. T. hayb.* bitkimsi hayvanlardan denizanalarını, sifonluları ve mercanları kapsayan önemli bir bölüm.

selenyum *a. Fr. kim.* simgesi Se, atom sayısı 34, atom ağırlığı 78,96, yoğunluğu 4,8 olan, kükürde benzeyen, ısıyı ve elektriği çok iyi ileten, çeşitli alanlarda kullanılan kimyasal bir element.

selenyumlu *s. Fr. T. kim.* bileşiminde selenyum bulunan (mineral).

selfservis *a. İng.* **1** alıcının, müşterinin kendi kendine hizmet ettiği satış yöntemi. **2** bu tür bir yöntemin uygulandığı işletme.

selofan *a. Fr. (ticaretteki adından)* ambalaj yapımında, kitap kapaklarında vb. kullanılan, selülozdan yapılmış sağlam, ince ve saydam tabaka.

seloteyp *a. İng.* yapıştırma işlerinde kullanılan, selofandan yapılmış, bir yüzü yapışkan, sağlam, ince ve saydam şerit.

selülit *a. Fr. hek.* bağdoku yangısı.

selüloit *a. Fr. (ticaretteki adından)* sinema filmi, fotoğraf kâğıdı, tarak, bilardo topu gibi şeylerin yapımında kullanılan, nitroselülozla kâfurdan oluşan plastik madde.

selüloz *a. Fr. kim.* bitkilerde göze yapısının temel bileşenini oluşturan, yapay ipek, patlayıcı madde ve kâğıt yapımında kullanılan bir karbonhidrat.

selülozik *s. Fr. kim.* selüloz niteliğinde olan ya da bileşiminde selüloz bulunan.

selva *a. İsp.* Amerika'daki Amazon, Afrika'daki Nijer gibi, ekvator bölgesindeki büyük ırmakların geçtiği yerlerde bulunan geniş ve balta girmemiş ormanların ortak adı.

selviçe *a. İt. den.* gemi armasındaki oynak halat.

semafor *a. Fr.* **1** demiryollarında, gündüzleri mekanik olarak kırmızı bir kolla, gece vakti kırmızı ışıkla işaret veren aygıt. **2** *den.* iki gemi arasında ya da bir gemiyle kıyı istasyonu arasında haberleşmede kullanılan, üç kollu işaret sütunu. **semafor bayrağı** *Fr. T. den.* işaretçilerin haberleşmede kullandıkları kısa sopalı küçük bayrak.

seman *a. Fr.* **1** bir metale değdirilerek ısıtılan ve yüksek sıcaklıkta ayrışarak taşıdığı elementlerden birini ya da birçoğunu metalin yüzeyine yayan madde. **2** diş köklerini kaplayan sert madde.

semantik *a. Fr. dil.* **1** dili, sözcükleri anlam yönünden karşılaştırmalı olarak ve anlamların zaman içindeki değişimlerini ve gelişimlerini göz önünde tuturak inceleyen bilim dalı. **2** *s.* bu bilimle ilgili olan. *eş.* anlambilim.

semaver *a. Rus.* altında kömür

yakılan ocağı bulunan ya da elektrikle çalışan, bakır, pirinç gibi metallerden yapılmış, içinde su kaynatılan, bir tür çaydanlık olan musluklu kap.

sembol *a. Fr.* **1** belli bir insan topluluğunun uzlaşarak kendisine belli bir anlam yüklediği somut nesne ya da işaret. **2** bir özelliği bütünüyle kendisinde toplamış olan örnek. **3** *kim.* kimyasal bir elementi kısa olarak belirtmek için kabul edilmiş harf ya da harfler. *eş.* simge.

sembolik *s. Fr.* simge özelliği taşıyan. *eş.* simgesel.

sembolist *a.* ve *s. Fr.* sembolizm yandaşı. *eş.* simgeci.

sembolize *s. Fr.* (tek başına kullanılmaz) "simgelemek" anlamındaki sembolize etmek sözünde geçer.

sembolizm *a. Fr.* **1** düşünceleri, kavramları anlatmakta semboller kullanma yolu ve eğilimi. **2** *fels.* insan aklının simgelerden başka bir şey olmadığını öne süren görüş. **3** *yaz.* açıklıktan kaçınıp sembolik anlatım yolunu seçen, görünmez sonsuz gerçeğin ancak bu yolla verilebileceğini öne süren ve yaratılarında bunu uygulayan bir yazın ve sanat akımı. *eş.* simgecilik.

sembolleşmek *(nsz) Fr. T.* sembol durumuna gelmek. *eş.* simgeleşmek.

sembolleştirilmek *(nsz) Fr. T.* sembol durumuna getirilmek. *eş.* simgeleştirilmek.

sembolleştirmek *(-i) Fr. T.* sembol durumuna getirmek. *eş.* simgeleştirmek.

semer *a. Yun.* **1** at, katır gibi hayvanların sırtına yerleştirilerek üzerine binilen ya da yük bağlanan, iskeleti ağaçtan yastık. **2** sırt hamallarının yük taşırken kullandıkları, deriden yapılmış sırt yastığı, arkalık. **3** *yerb.* yukaç. **4** *arg.* kalça, kıç. **semer vurmak** *Yun. T.* semeri[1], yük ya da binek hayvanının sırtına koyup bağlamak, semerlemek. **semere gelmek** *Yun. T. ha.* (at, eşek vb.) semer vurulup yük taşıyacak duruma gelmek. **semeri devirmek** *Yun. T.* **1)** hiçbir iş yapmadan vakit geçirmek. **2)** eşek gibi kabaca yan gelip yatmak.

semerci *a. Yun. T.* semer yapan, semer satan ya da semer onaran kimse.

semerlemek *(-i) Yun. T.* (yük hayvanı için) sırtına semer[1] bağlamak, semer vurmak.

semerlenmek *(nsz) Yun. T.* (yük hayvanı için) sırtına semer[1] yerleştirilmek, semer bağlanmak.

semerli *s. Yun. T.* (yük hayvanı için) sırtında semer[1] bulunan, semeri[1] olan.

semersiz *s. Yun. T.* **1** (yük hayvanı için) sırtında semer[1] bulunmayan, semeri[1] olmayan. **2** *be.* sırtında semer[1] olmaksızın.

seminer *a. Fr.* **1** bir konuyla ilgili, araştırmaya dayalı bilgiler vermek ve bu bilgiler üzerinde tartışmak ereğiyle birkaç yetkilinin yönetimi altında düzenlenen bilimsel toplantı. **2** üniversitelerde ve yüksek okullarda, bir öğretim üyesinin yönetimi altında, ileri düzeyde bir öğrenci kümesinin belli bir konu üzerinde gerektikçe tartışarak topluca çalışması.

semiyoloji *a. Fr.* **1** dilsel ya da dilsel olmayan, iletişim amacıyla kullanılan her türlü gösterge dizgelerini, bunların yapılarını, işleyişlerini, iletişimdeki işlevlerini inceleyen bilim. *eş.* göstergebilim. **2** *fels.* (matematiksel mantıkta)

göstergelerin dildeki kullanımları ya da dile uygulanması. **3** *hek.* tanılamaya ve sonucu kestirmeye yarayacak yargılara ulaşmak ereğiyle, hastalıkların belirtilerini inceleyen hekimlik dalı.

semiyotik *a. Fr.* **1** *bkz.* **semiyoloji**. *eş.* göstergebilim. **2** *s.* gösterge özelliği taşıyan. *eş.* göstergesel.

sempati *a. Fr.* **1** iki kişinin birbirine karşı duyduğu içgüdüsel, doğal eğilim, doğal yakınlık duygusu, duygudaş olma durumu. **2** bir kimsenin bir başka kimseye karşı duyumsadığı, beslediği sıcak, içten sevgi ve yakınlık duygusu. **3** *ruhb.* duygudaşlık. **(birine) sempati duymak** (ya da **beslemek**) *Fr. T.* sevimli, cana yakın bulmak. **(birinin) sempatisini kazanmak** sevgisini, ilgisini, yakınlığını elde etmek.

sempatik *s. Fr.* **1** kişide yakınlaşma duygusu uyandıran, cana yakın, sevimli. **2** kişiye hoş gelen, çok hoş, hoşa giden. **sempatik sinir sistemi** *Fr. T. gövb.* yaşatkan sinir sistemini oluşturan iki sinir sisteminden biri.

sempatikleşmek *(nsz) Fr. T.* sempatik bir nitelik edinmek.

sempatiklik *a. Fr. T.* sempatik olma durumu, sevimlilik, hoşluk.

sempatizan *s. Fr.* **1** bir kimseye ya da bir konuya sempati besleyen (kimse). **2** *s.* ve *a.* üyesi olmamakla birlikte bir partinin, bir örgütün görüşünü benimseyen, onu destekleyen ya da bir öğretiyi, görüşü, akımı tutan, onun yandaşı olan (kimse). *eş.* duygudaş.

sempozyum *a. Fr.* belli bir konuda, çeşitli konuşmacıların katılımıyla düzenlenen, bilimsel ağırlıklı toplantı ya da seminer.

semptom *a. Fr. hek.* vücuttaki işlevsel bir bozukluğun, hastalığın tanılanmasına yarayan olay, olgu. *eş.* belirti, bulgu.

semptomatoloji *a. Fr. hek.* konusu hastalık belirtileri olan hekimlik dalı. *eş.* belirtibilim.

senarist *a. Fr. sin.* ve *TV.* senaryo yazarı, senaryocu.

senaryo *a. Fr. sin.* ve *TV.* bir filmin çevrilmesine temel olan ya da bir televizyon izlencesinin gerçekleştirilmesine kılavuz olmak üzere hazırlanan metin.

senaryocu *a. Fr. T.* senaryo yazarı.

senaryoculuk *a. Fr. T. sin.* ve *TV.* senaryo yazarlığı.

senato *a. İt.* **1** *tar.* Eski Roma'da özellikle soylulardan oluşan yöneticiler meclisi. **2** (günümüzde kimi ülkelerde) yaşlarına ve eğitimlerine göre seçilmiş üyelerden oluşan ve millet meclisinden ayrı olarak çalışan, kendine özgü kimi görevleri ve yetkileri bulunan yasama meclisi. **3** üniversitede, yasaya göre seçilen ve rektör başkanlığında görev yapan yüksek karar organı. **4** senatörlerin toplandığı yer.

senatör *a. Fr.* senato üyesi.

sendik *a. Fr.* bir ortaklığın, birliğin ya da alacaklılar topluluğunun haklarını korumakla görevli kimse.

sendika *a. Fr.* işçilerin ya da işverenlerin ayrı ayrı olmak üzere iş, kazanç, toplumsal ve kültürel konular yönünden çıkarlarını korumak, yeni haklar sağlamak ve onları daha da geliştirmek amacıyla aralarında yasalar uyarınca kurdukları birlik.

sendikacı *a. Fr. T.* **1** sendikacılık yapan kimse. **2** sendikada çalışan kimse.

sendikacılık *a. Fr. T.* **1** sendikacının görevi, yaptığı iş. **2** aynı meslekten olanların iş, kazanç, toplumsal ve kültürel konular yönün-

den çıkarlarını korumak, onları daha da geliştirmek ereğiyle birlik olmayı amaçlayan akım. *eş.* sendikalizm. **3** sendikaların etkinliği. **4** sendikaları toplumsal yaşamın en önemli öğesi olarak gören, toplumsal yaşamda sendikalara büyük görev yükleyen öğreti. *eş.* sendikalizm.

sendikal *s. Fr.* sendikayla ilgili.

sendikalaşmak *(nsz) Fr. T.* (işçi ya da işveren vb. için) sendikalı duruma gelmek.

sendikalı *s.* ve *a. Fr. T.* bir sendikaya üye bulunan, sendikası olan (işçi).

sendikalılık *a. Fr. T.* sendikalı olma durumu.

sendikalist *a. Fr. bkz.* **sendikacı**.

sendikalizm *a. Fr. bkz.* **sendikacılık**.

sendikasız *s. Fr. T.* bir sendikaya üye bulunmayan, sendikası olmayan (işçi).

sendikasızlık *a. Fr. T.* sendikasız olma durumu.

sendrom *a. Fr. hek.* özel bir bozukluğu gösteren ve bir arada görülen, tanıyı kolaylaştıran belirtilerin ve bulguların tümü. *eş. yeni* belirgi.

senfoni *a. Fr. müz.* orkestra için bestelenmiş sonat biçiminde müzik yapıtı. **senfoni orkestrası** *Fr.* her çalgının birden çok sayıda yer aldığı üflemeli, telli, yaylı ve vurma çalgılardan oluşan, senfonileri çalacak biçimde düzenlenmiş büyük orkestra.

senfonik *s. Fr.* senfoniye dayanan, senfoniyle ilgili, senfoni özelliği taşıyan.

senkron *s. Fr.* aynı zaman (içinde olan.) *eş.* eşzaman.

senkroni *a. Fr.* **1** senkron olanın özelliği, eşzamanlı olma durumu. **2** *dilb.* zaman içinde geçirdiği evrimler göz önüne alınmaksızın, belli bir evrede gözlemlenen dil olaylarının niteliği. *eş.* eşzamanlılık.

senkronik *s. Fr.* **1** başlangıçları ve bitişleri arasında geçen süre eşit ve eş olan (olaylardan her biri). **2** aynı zaman içinde oluşan, ortaya çıkan. *eş.* eşzamanlı.

senkronizasyon *a. Fr. sin.* ve *TV.* filmde, görüntüyle ses arasında uygunluk, birliktelik sağlama işi. *eş.* eşleme.

senozoik *a. Fr. yerb.* Yer'in yaklaşık altmış milyon yıllık çağı. *eş.* üçüncü çağ.

sent *a. İng.* Amerika Birleşik Devletleri para birimi olan doların yüzde biri değerindeki metal para.

sentagma *a. Fr. dil.* söz zincirinde birbirini izleyen ve belli bir birim oluşturan öğeler birleşimi. *eş.* dizim.

sentagmatik *a. Fr. dil.* **1** dil birimlerini, söz zincirinde birbirlerini izleme yönünden inceleyen dilbilim dalı. *eş.* dizimbilim. **2** sentagma ile ilgili olan. *eş.* dizimsel.

sentaks *a. Fr. dil.* **1** sözcüklerin cümlede dilbilgisi kurallarına göre dizilişi. *eş.* sözdizimi. **2** bir cümleyi oluşturacak sözcüklerin her birinin ötekilere göre nerelerde yer alacağını ve birbirlerine ne biçimde bağlanacağını gösteren, sözcükleri ve sözcük türlerini inceleyen dilbilgisi kolu.

sentaktik *s. Fr. dil.* sentaksla ilgili. *eş.* sözdizimsel.

sentetik *s. Fr. kim.* ayrı öğelerden oluşturulmuş olan. *eş.* bireşimli, yapay.

sentez *a. Fr.* **1** ayrı öğelerin ya da parçaların bir araya getirilerek bir bütün oluşturulması işi. **2** *fels.* karşıt iki savdan ulaşılan sonuç. *eş.*

bireşim.

sentigrafi *a. Fr. hek.* bir organizmaya ışınetkin bir madde şırınga ettikten sonra bu organın duyarlı bir kâğıt üzerine çıkarılan resmi.

senyör *a. Fr. tar.* **1** ortaçağda Avrupa'da geniş toprakları olan kimse, derebeyi. **2** eskiden Fransa'da bir soyluluk sanı.

senyörlük *a. Fr. T. tar.* **1** senyör olma durumu. **2** senyörün toprağı.

septik *s. Fr. fels.* septisizm yandaşı. *eş.* kuşkucu.

septisemi *a. Fr. hek.* kanda hastalık yapan bir bakteri bulunmasından ileri gelen her türlü hastalık.

septisizm *a. Fr. fels.* her değerden, inançtan, öğretiden kuşku duyan, kuşkuyu ilke yapan, gerçekliğin özünü bilmenin olanaksızlığını öne süren öğreti. *eş.* kuşkuculuk.

sepya *a. İt.* **1** mürekkepbalığından elde edilen koyu siyah boya. **2** *s.* bu boyayla yapılan (resim).

ser *a. Fr. bkz.* **sera**.

sera *a. İt.* soğuktan zarar gören bitkilerin korunduğu, yetiştirildiği, bir bölümü ya da tümü camlı ya da naylon kaplanmış kapalı yer. *eş.* limonluk.

seracı *a. İt. T.* **1** sera yapan kimse. **2** serada çiçek, turfanda sebze yetiştiren kimse.

seracılık *a. İt. T.* **1** sera yapma işi. **2** serada çiçek, turfanda sebze vb. yetiştirme işi.

serak *a. Fr. coğr.* dik yerlerden inen buzullarda oluşan derin yarılmalar yüzünden buz parçalarının koparak aşağıya düşmesi olayı.

seramik *s. Fr.* **1** yüksek ısıda pişirilmiş toprak, fayans, porselen yapımıyla ilgili olan. **2** *a.* yüksek ısıda pişirilmiş topraktan yapılan çanak, çömlek, vazo gibi nesnelerin ortak niteliği.

seramikçi *a. Fr. T.* seramikle uğraşan kimse.

seramikçilik *a. Fr. T.* **1** seramik yapma sanatı. **2** çömlekçilik.

seremoni *a. Fr.* **1** tören. **2** genellikle resmi yerlerde, resmi işlerde uyulması gereken kural, yol ve yöntemlerin tümü.

serenat *a. Fr. müz.* **1** bir müzik aracıyla çalınan ya da sesli olarak söylenen ya da her ikisi birlikte olabilen, serbest biçimli müzik parçası. **2** geceleyin ve açık havada, bir müzik aracıyla ve şarkıyla, sevgiliye verilen küçük konser.

serf *a. Fr.* toprak kölesi.

seri *a. Fr.* **1** herhangi bir yönden bir bütünü oluşturan ve belli bir kurala göre birbiri ardınca yer alan şeylerin tümü. *eş.* dizi. **2** bir fabrikanın ya da işliğin uzun bir süre aynı iş üzerinde çalıştığı üretim tipi.

serigrafi *a. Fr.* **1** genellikle kumaş üzerine kalıpla baskı yapma yöntemi. **2** bu yöntemle basılmış resim.

serj *a. Fr.* hafif yollu bir tür kumaş.

serpantin *a. Fr.* **1** kendi üzerine sarılarak hazırlanmış, savrulduğunda çözülüp açılan, eğlencelerde kullanılan, renkli kâğıttan yapılmış ince ve uzun şerit. **2** kalorifer döşeminde, bükülmüş borularla yapılmış ısıtıcı. **3** *yerb.* rengi ve billur yapısı değişik birçok türü bulunan, peride ve benzeri minerallerin başkalaşmasıyla oluşan kütle. *eş.* yılantaşı.

sertifika *a. Fr.* **1** bir kimsenin niteliğini ya da herhangi konuda kendisine verilmiş olan bir hakkı belirten resmi belge. **2** bir kursa ya da seminere katılıp bitirenlere verilen belge. *eş.* öğrenim belgesi.

serum *a. Fr.* **1** pıhtılaşma sonunda kandan ayrılan sıvı bölüm. **2** mik-

roplu bir hastalığa ya da zehirli bir maddeye karşı aşılanmış bir hayvanın, özellikle atın kanından elde edilen sıvı madde. **3** kimi hastalıklarda kullanılan ve bileşimi kan serumuna benzeyen madensel tuz eriyiği.

servis *a. Fr.* **1** hizmet. **2** yemekte gerekli olan tabak, çatal, kaşık, bıçak, peçete gibi şeylerin tümü ve bunların sofraya konuş biçimi. **3** sofra hizmeti. **4** bir işyerinde, kurumda ya da kuruluşta, bütünün bir parçasını oluşturan hizmet, iş. **5** bu işin yapıldığı yer ve bu yerde çalışanların tümü. **6** kimi kuruluşların ulaşım işinde kullandıkları taşıt. **7** *sp.* masatopu, uçantop gibi oyunlarda oyuna başlama vuruşu. **servis atmak** *Fr. T. sp.* masatopu, uçantop gibi oyunlarda oyuna başlama vuruşunu yapmak. **servis kapısı** *Fr. T.* otellerde, büyük evlerde ya da apartmanlarda hizmetlilerin ve satıcıların kullandığı ayrı kapı. **servis otobüsü** *Fr.* resmi bir hizmette kullanılan otobüs. **servis tabağı** *Fr. T.* sofraya yemeğin getirildiği büyük tabak. **servis yapmak** *Fr. T.* (sofrada) yemeği dağıtmak ve hizmet etmek.

seryum *a. Fr. kim.* simgesi Ce, atom sayısı 58, atom ağırlığı 140,12, yoğunluğu 6,7 olan, gümüş parlaklığında, sert, havada kolayca oksitlenen, akkor temeline dayanan lambaların yapımında yararlanılan bir element.

seryumlu *s. Fr. T. kim.* bileşiminde seryum bulunan.

set (I) *a. İng. sp.* uçantop, masatopu gibi oyunlarda maçın her bir bölümü.

set (II) *a. İng.* **1** (ev eşyası ve benzeri herhangi bir şeyden) takım. **2** *sin.* stüdyoda, sinema filmi çevirmek için kurulan yer.

sezaryen *a. Fr. hek.* doğumun doğal bir biçimde gerçekleşemediği durumlarda ya da istendiğinde, karnın ve dölyatağının ameliyatla açılarak bebeğin alınması işlemi.

sezaryenli *s. Fr. T.* sezaryen ameliyatı olmuş (kadın).

sezon *a. Fr.* **1** yılın, yaklaşık üçer ayolarak kabul edilen ve ilkbahar, yaz, sonbahar, kış adlarını taşıyan dört bölümünden her biri. *eş.* mevsim, *yeni* sürem. **2** *mec.* herhangi bir etkinliğin başladığı ve sürdüğü dönem. *eş.* dönem, sürem.

sezü *a. bitb.* mantar katmanı çok gelişen ve mantar elde edilen bir meşe türü. *eş.* mantar meşesi.

sezyum *a. Fr. kim.* simgesi Cs, atom sayısı 55, atom ağırlığı 132,905, yoğunluğu 1,90 olan, uçuk sarı renkte, yumuşak, doğada az bulunur kimyasal bir element.

sfagnum *a. Lat. bitb.* nemli yerlerde, özellikle de bataklıklarda kümeler durumunda yetişen, küçük yapraklı bir yosun *eş.* bataklık yosunu.

sfenks *a. Fr.* **1** Yunan mitolojisinde, geçen yolculara birtakım bilmeceler sorarak bilmeyenleri yuttuğuna inanılan mitolojik canavar. **2** Mısır'daki, eski Mısırlılar çağından kalma, kadın başlı, aslan vücutlu heykel.

sınır *a. Yun.* **1** komşu devletlerin topraklarını birbirinden ayıran çizgi. *eş.* hudut. **2** komşu il, ilçe, mahalle, köy ya da kişilerin topraklarını birbirinden ayıran çizgi. **3** bir şeyin genişleyebileceği ya da yayılabileceği son uç. **4** *mec.* son, uç. **5** *mat.* iki bölgeyi ya da yüzeyi ayıran eğri.

sınırdaş *s. Ar. T.* ortak sınırları olan, birbirine toprak komşusu olan.

sınırlamak *(-i) Ar. T.* **1** sınırını belirlemek, sınır çekmek. **2** belli bir sınır içinde bırakmak, sınırını çizmek, kısıtlamak.

sınırlandırılmak *(nsz) Ar. T.* sınırlı bir duruma getirilmek.

sınırlandırmak *(-i) Ar. T.* sınırlı bir duruma getirmek, sınırlamak.

sınırlanmak *(nsz) Ar. T.* **1** sınırlı duruma getirilmek, sınır çekilmek. **2** belli bir sınır içinde bırakılmak, sınırları belirlenmek, kısıtlanmak.

sınırlayıcı *s. Ar. T.* sınırlayan, kısıtlayan.

sınırlı *s. Ar. T.* **1** bir sınırla ayrılmış, belirlenmiş bulunan, sınırı olan. **2** belirlenmiş, sınırlanmış, belirli, kısıtlı. **3** *mec.* çok az.

sınırsız *s. Ar. T.* **1** bir sınırla ayrılmamış, belirtilmemiş bulunan, sınırı olmayan. **2** *mec.* pek çok, geniş, sonsuz.

sıvırya *be. İt.* **1** (ticaret yaşamı için) çok iyi olarak, alabildiğine. **2** sürekli bir biçimde. **3** birbiri ardı sıra. **4** *s.* (doluluk için) ağzına değin, silme.

si *a. Fr. müz.* **1** gam dizisinde la ile do arasındaki ses. **2** bu sesi gösteren nota imi.

sibernasyon *a. İng.* gûdûmbilimden yararlanarak özellikle fabrikalardaki üretimin bilgisayarlar yardımıyla denetimi.

sibernetik *a. İng.* yönetimde makinenin insan yerini alabileceği düşüncesinden yola çıkarak, otomatik bir makinenin, çağdaş tekniğin olanakları içinde, bir işi yönetmesini ya da bir amaca ulaşmasını sağlamaya çalışan, canlılarda ve makinelerde denetim, iletişim ve işleyişi konu alan, canlıların çözüm bulma yöntemlerini inceleyen bilim. *eş.* gûdûmbilim.

siderit *a. Fr. min.* **1** içinde yalnız demir ve nikel bulunan göktaşı. **2** sideroz.

sideroz *a. Fr. yerb.* bileşiminde çoğunlukla kahverengi demir karbonat bulunan demir cevheri.

sifilis *a. Fr. hek. bkz.* **frengi**.

sifon *a. Fr.* **1** bir sıvıyı bulunduğu kaptan bir başka kaba aktarmakta kullanılan, değişik uzunlukta iki kolu olan bükülmüş boru. **2** pissu döşemindeki kokuların yapıya yayılmasını önleyen araç. **3** tuvaletlerde bulunan ve hızla fışkırtılan su yardımıyla pissu ile dışkıları pissu döşemine akıtan düzenek. **4** şose, demiryolu gibi şeylerin altından bir akarsuyu geçirmek için yapılan, boru biçiminde kanal.

sifonlular *ç. a. Fr. T. hayb.* yassısolungaçlılardan bir selentereler sınıfı.

sigar *a. Fr.* yaprak sigara, puro.

sigara *a . İsp. (Amerika yerlilerinin dilinden)* ince kâğıda kıyılmış tütün sarılarak hazırlanan, genellikle yuvarlak, bir ucu yakılarak öteki ucu ağza alınıp dumanı çekilen nesne.

sigaraböceği *b. a. İsp. T. hayb.* kınkanatlılardan, kiler ve mutfaklarda saklı birçok yiyeceğe ve özellikle de tütüne düşkün bir böcek.

sigaraböreği *b. a. İsp. T.* üçgen biçiminde kesilmiş yufka içine kıyma, patates ya da peynir koyduktan sonra sigara gibi sarılarak tavada bol yağ içinde kızartılan börek.

sigaracı *a. İsp. T.* sigara satan kimse.

sigaralık *a. İsp. T.* **1** sigara konulan kap. **2** sigara ağızlığı.

sigorta *a. İt.* **1** önceden ödenen prim karşılığında, bir kimsenin ya da bir şeyin herhangi bir yönden ilerde karşılaşabileceği zararı gidermek için, bu işle uğraşan bir kuruluşla yapılan bağlantı sözleşmesi. *eş. yeni* korunç. **2** bu tür

sözleşmeleri yapan kuruluş, şirket. **3** özellikle bir elektrik devresinde, akım çok güçlü olduğu zaman eriyerek yangın çıkmasını, kazayı önleyen, güvenliği sağlayan nesne ya da düzen. *eş. yeni* korunç. **4** *ha.* sosyal sigorta kuruluşu. **sigorta etmek** *İt. T.* ilerde olabilecek bir kazanın vb. zararını karşılamak için, bir şeyi ya da bir kimseyi sigortaya bağlamak. **sigorta olmak** *İt. T.* (ilerde olabilecek bir kazanın vb. zararına karşı) sigortaya bağlanmak. **sigorta poliçesi** *Fr. tic.* ve *huk.* yasalara uygun olarak sigorta koşullarını saptayan, önceden hazırlanmış sözleşme. **sigorta yapmak** *İt. T. bkz.* **sigorta etmek**. **sigortası atmak** *İt. T. arg.* **1)** kafası atmak, çok sinirlenmek. **2)** (bir iş, durum) denetlenemez duruma gelmek, iyice çığırından çıkmak.

sigortacı *a. İt. T.* **1** belirli bir prim karşılığında, sigortalıya ya da sigortadan yararlanacağı belirtilmiş olan kimseye, bir zarara uğrama durumunda bir para ya da aylık ödemeyi üstlenen kimse ya da kuruluş. **2** sigortacılıkla uğraşan kimse.

sigortacılık *a. İt. T.* sigortacının işi.

sigortalamak *(-i) İt. T.* **1** sigorta etmek, sigorta yapmak. **2** *tkz.* (bir şeyi) güven altına almak.

sigortalanmak *(nsz) İt. T.* sigortalamak eylemi yapılmak.

sigortalı *s. İt. T.* **1** sigorta edilmiş olan. **2** *mec.* sağlama bağlanmış, güvence altına alınmış olan. **3** *a.* sosyal sigorta kapsamına alınmış olan işçi.

sigortasız *s. İt. T.* **1** sigorta edilmemiş olan. **2** *mec.* sağlama bağlanmamış, güvence altına alınmamış olan. **3** *a.* sosyal sigorta kapsamına alınmış olmayan işçi.

sikalar *ç. a. kbd. bitb.* açıktohumlulardan, anayurdu Güney Asya olan, parklarda süs bitkisi olarak yetiştirilen, palmiyeye benzer ağaçları ve ağaççıkları içine alan bir bitki familyası.

sikatif *s. Fr. kim.* **1** yükseltgenerek polimerleşmeye elverişli olan. **2** *a.* özellikle maden bileşiklerinden oluşan, katalitik özellikleri bulunan, çabuk kurumasını sağlamak için boya, yağlıboya ve verniğe az miktarda katılan madde.

siklamen *a. Fr.* **1** *bitb.* çuhaçiçeğigillerden, geniş ve yürek biçiminde yaprakları olan, uzun saplı, şaraprengi, pembe ya da beyaz çiçekler açan bir bitki. *eş.* tavşankulağı. **2** kırmızımsı eflatun renk. **3** *s.* bu renkte olan.

siklon *a. Fr.* atmosferde bir alçak basınç alanı çevresinde hızla dönen rüzgârların oluşturduğu güçlü fırtına.

silikat *a. Fr. kim.* yapı gereci olarak kullanılan cam, çimento, tuğla gibi maddelerin bileşiminde yer alan, silisik asidin bazlarla bileşerek oluşturduğu tuz.

silikon *a. Fr. kim.* ısıya ve suya karşı dayanıklı olduğu için yağ, plastik, merhem gibi maddelerin yapımında kullanılan, karbon yerine silisyumun geçtiği organik cisimlere benzer maddelerin genel adı.

silikoz *a. Fr.* silis tozlarının sürekli olarak solunmasıyla oluşan bir akciğer hastalığı.

silindir *a. Fr.* **1** *mat.* alt ve üst taban düzlemleri birbirine eşit dairelerden oluşan, açıldığında yan yüzü dikdörtgen, alt ve üst yüzü birer daire olan cisim. **2** metalleri inceltmek, kumaşları parlatmak, kâğıt üzerine baskı yapmak

gibi işler için sanayide kullanılan merdane. **3** motorlu taşıtların motorunda, pistona güçlü bir itiş sağlamak için, gaz karışımının yandığı ya da patladığı yer. **4** özellikle yol yapımında toprağı sıkıştırarak düz duruma getirmek için kullanılan, genellikle motorlu araç.

silindiraj *a. Fr.* bir şeyin üzerinden silindir[2,4] geçirme.

silindirik *s. Fr.* **1** silindirle ilgili. **2** silindir biçiminde olan.

silindirli *s. Fr. T.* (motor, araba için) herhangi bir sayıda silindiri[3] olan.

silindirsel *s. Fr. T.* silindirik.

silis *a. Fr. kim.* çakmaktaşı, kum, kuvars gibi silisyum oksijenli bileşimlere verilen ad.

silisçil *s. Fr. T. bitb.* silisli yerlerde yetişen (bitki).

silisik asit *a. Fr. kim.* silikatların asitlerle birleşmesinden elde edilen zayıf bir asit.

silisli *s. Fr. T.* yapısında ya da bileşiminde silis bulunan.

silisyum *a. Fr. kim.* simgesi Si, atom sayısı 14, atom ağırlığı 28,086 ve yoğunluğu 2,34 olan, doğada oksijenden sonra en bol bulunan, yerkabuğunun yaklaşık %28'ini oluşturan, sanayide geniş ölçüde kullanılan bir element.

silisyumlu *s. Fr. T.* bileşiminde silisyum bulunan.

silo *a. Fr.* tarımsal ürünlerin depolandığı, silindir biçiminde, büyük ambar.

silolamak *(-i) Fr. T.* tarımsal ürünleri siloya koymak, ambarlamak.

siluet *a. Fr.* bir nesnenin yalnızca kenar çizgileriyle ve tek renk olarak beliren görüntüsü. *eş. yeni* karaltı.

silüryen *s.* ve *a. Fr. yerb.* birinci çağın ikinci dönemi ve bu dönemde oluşan (yer katmanları).

simetri *a. Fr.* **1** iki ya da daha çok şey arasında konum, biçim ve belirli bir eksene göre ölçü uygunluğu, bir eksenin iki bölgesinin yapı ve biçim benzerliği. *eş.* bakışım. **2** *mat.* eksen olarak alınan bir doğrudan, benzer noktaları karşılıklı olarak eşit uzaklıkta bulunan iki benzer parçanın birbirine göre durumu. **3** *yaşb.* vücudun organ, bölüm ve eklemlerinin bir çizgi ya da bir düzleme göre benzerliği.

simetrik *s. Fr. bkz.* **simetrili**. *eş.* bakışık, bakışımlı.

simetrili *s. Fr. T.* aralarında ya da parçaları arasında bakışım bulunan (iki ya da daha çok şey). *eş.* bakışık, bakışımlı.

simetrisiz *s. Fr. T.* aralarında bakışım bulunmayan (iki ya da daha çok şey) ya da iki yanı ya da parçaları arasında bakışım olmayan (bir şey). *eş.* bakışımsız.

simpozyum *a. İng. bkz.* **sempozyum**.

simultane *s. Fr. bkz.* **simültane**.

simültane *s. Fr.* "bir konuşmanın aynı anda bir başka dile çevrilmesi" anlamındaki simültane çeviri sözünde geçer.

sinagog *a. Yun.* Yahudi tapınağı, havra.

sinagrit *a. Yun. bkz.* **sinarit**.

sinara *a. Yun.* büyük zoka.

sinarit *a. Yun. hayb.* izmaritgillerden, Akdeniz'de yaşayan, boyu bir metreyi, ağırlığı 20 kiloyu bulabilen, vücudu kalın pullarla örtülü, eti lezzetli bir balık.

sinekbar *a. İng. bkz.* **snekbar**.

sinema *a. Fr. (Fransızca "cinématographe" sözcüğünün kısa biçimi olan "cinéma"dan)* **1** içinde, izleyici topluluklarına film gösterilen salonu bulunan, bu iş için özel olarak yapılmış yapı. **2** güzel sanatların bir dalı olarak, izleyiciye

göstermeye uygun olan filmleri gerçekleştirme ve yaratma sanatı. **3** bu sanatın, bir ülkenin kendine özgü niteliklerini taşıyan çalışmalarının, kişilerinin, kuruluşlarının tümü. **4** *arg.* ilgi çekici olay ya da ortam.

sinemacı *a. Fr. T.* **1** sinemanın çeşitli kollarından birinde çalışan, uğraşı sinemacılık olan kimse. **2** sinema filmi yapımcısı ya da yönetmeni. **3** sinema işleten kimse.

sinemacılık *a. Fr. T.* **1** sinema filmlerinin gerçekleştirilmesi için gerekli araç ve gereçleri yapmak, film çevirmek, bunların izleyicilere gösterilmesini sağlamak ereğiyle yapılan çalışmaların tümü. **2** bu çalışmaları yapanların uğraşı, işi. **3** sinema çalışmaları, uygulamaları, tekniği, sanatı vb. ile ilgili konuların tümü.

sinemasever *b. a. Fr. T.* sinema sanatını, kültürünü yakından izleyen, sinemayı bilerek seven kimse.

sinemaskop *a. İng. (marka adından) sin.* geniş bir sahnenin 55 mm.lik filme alınmasından, sığdırılmasından sonra, göstericiye takılan ikinci bir merceğin bu sıkıştırılmış görüntüyü asıl büyüklüğüne çevirmesi temeline dayanan geniş perde ve üçboyutlu sinema tekniği.

sinematek *a. Fr.* sinema filmlerinin sanat, eğitim, kültür ve sinemanın tarihsel yönü göz önüne alınarak toplandığı, korunduğu, kimi zaman izleyiciye sunulduğu yer ya da kurum.

sinematik *a. Fr. bkz.* **kinematik**.

sinematograf *a. Fr. esk.* görüntüleri film üzerine almaya ve göstermeye yarayan aygıt.

sinerama *a. Fr. (marka adından) sin.* mercekleri 27 mm. aralıklı üç ayrı kameranın yan yana birleştirilip eşlemeli olarak çalıştırılmaları biçiminde uygulanan bir geniş perde ve üçboyutlu sinema tekniği.

sinerji *a. Fr. yaşb.* ve *fels.* bir işlevin, görevin yerine getirilmesinde birkaç organın birlikte çalışması durumu. *eş.* görevdeşlik.

sinerjik *s. Fr. yaşb.* ve *fels.* bir işlevin, görevin yerine getirilmesinde birlikte çalışan. *eş.* görevdeş.

sinestezi *a. Fr. ruhb.* bir duyumun başka nitelikte bir duyum uyandırması, örneğin sesin aynı zamanda bir renk duygusu vermesi. *eş.* duyum ikiliği.

sinik *a.* ve *s. Fr. fels. bkz.* **kinik**.

sinizm *a. Fr. fels. bkz.* **kinizm**.

Sinolog *ö. a. Fr.* Sinoloji bilgini.

Sinoloji *ö. a. Fr.* Çin dilini ve yazınını konu alan filoloji.

sinonim *a.* ve *s. Fr.* anlamları özdeş olan, aynı anlama gelen (sözcüklerden herbiri). *eş.* anlamdaş, eşanlamlı.

sinopsis *a. Fr. sin.* bir filmin konusunu özetleyen kısa yazı.

sintigrafi *a. Fr. hek.* gama ışınları yayan ışınetkin bir izotopun organizma içindeki yolunu izlemek temeline dayanan tanı yöntemi.

sintine *a. İt. den.* geminin içinde en alt bölüm, en çukur yer.

sinüs *a. Fr.* **1** *gövb.* organların ya da dokuların arasında bulunan birtakım boşlukların genel adı. **2** *mat.* trigonometrik bir çember üzerine taşınmış bir yayın ucunun ve bu yaya karşılık olan merkez açısının ordinatı.

sinüzit *a. Fr. hek.* yeğin baş ağrısı, ateş, burun tıkanıklığı ve burun akıntısıyla kendini gösteren yüz sinüsleri yangısı.

sinüzoidal *s. Fr.* sinüzoitle ilgili olan.

sinüzoit *a. Fr. mat.* bir çemberin

sıfır dereceden 360 dereceye değin olan yaylarının sinüslerinin² değişimlerini çizgiyle gösteren devirli düzlem eğri.

sinyal *a. Fr.* **1** bir şey bildirmek için verilen, önceden kararlaştırılmış işaret. **2** telefonda, hat bağlantısının bulunduğunu, aranacak numaraların çevrilmeye başlanabileceğini belirten ses, çevir sesi. **sinyal lambası** *Fr.* genellikle motorlu taşıtlarda, taşıtın önde ve arkada her iki yanında bulunan, taşıtın hangi yöne döneceğini gösteren, kısa aralıklarla yanıp yanıp sönen küçük lamba. **sinyal müziği** *Fr.* radyoda ve televizyonda, hep aynı izlencenin başında çalınan müzik. **sinyal vermek** *Fr. T.* bir şeyi kararlaştırılmış işaretle bildirmek.

sinyalizasyon *a. Fr.* demiryolu, karayolu ve limanlarda trafiği düzenleyen ışıklı sistem.

sinyor *a. İt.* İtalyanca "bay" anlamında kullanılan bir san.

sipolin *a. Fr. yerb.* katmanlarında iç içe daireler bulunan billurlu bir kireçtaşı türü.

siren *a. Fr.* itfaiye, cankurtaran, polis arabası gibi taşıtlarda bulunan ve uyarıcı olarak kullanılan, tiz ses çıkaran aygıt, düdük.

sirk *a. Fr.* eğitilmiş hayvanların, cambazların ve palyaçoların akrobasi hareketleri ve gösteri yaptıkları, daire biçiminde ve kapalı yer.

sirkülasyon *a. Fr.* **1** bir akışkanın yer değiştirmesi. **2** *eko.* malların ve özellikle paranın elden ele geçmesi. **3** *gövb.* yüreğin çalışmasıyla kanın ve akkanın damarlar içinde durmaksızın yer değiştirmesi. *eş.* dolanım, dolaşım.

sirküler *a. Fr.* yasa, tüzük ve yönetmeliklerin uygulanmasında yol göstermek, herhangi bir konuyu aydınlatmak, bir duruma dikkat çekmek gibi amaçlarla ilgili birimlere ve ilgililere gönderilen yazı. *eş.* genelge.

siroko *a. It.* Akdeniz havzasında görülen, çölden kıyılara doğru esen çok sıcak ve kuru, kavurucu bir rüzgâr.

siroz *a. Fr. hek.* karaciğerin büyümesi ya da körelmesi biçiminde ortaya çıkan bir hastalık.

sirozlu *s. Fr. T.* siroza yakalanmış olan.

sirrus *a. Lat. coğr.* ince, tüy gibi ve saçaklı görünüşlü, buz parçalarından oluşmuş beyaz bulut. *eş.* saçakbulut.

sirtaki *a. Yun.* bir Yunan halk dansı.

sirto *a. Yun.* **1** *müz.* alaturka müzikte bir oyun havası. **2** Grek kökenli bir halk dansı.

sismik *s. Fr.* depremle ilgili.

sismograf *a. Fr.* depremlerin yerini, doğrultusunu, gücünü ve süresini ölçen, deprem dalgalarını çizgi halinde yazan aygıt. *eş.* depremyazar.

sismogram *a. Fr. yerb.* depremin bir depremyazarca saptanmış durumunu gösteren yazılı kayıt.

sismolog *a. Fr.* sismoloji uzmanı. *eş.* deprembilimci.

sismoloji *a. Fr.* depremlerin oluşumunu ve etkilerini araştıran bilim. *eş.* deprembilim.

sismometri *a. Fr. yerb.* deprem ölçümlerini konu alan yerbilim dalı.

sistem *a. Fr.* **1** dizge. **2** düzen. **3** yol, yöntem. **4** bir sonuç sağlamayayarayan yöntemler düzeni. **5** model, tip. **6** bir aygıtı, bir şeyi oluşturan düzen, düzenek. **7** (bilgisayarda) birlikte kullanılan gereç ve işlem yöntemlerinin belirli bir tipini oluşturan birimlerin tü-

mü, belli bir işlevi olan donanım ve yazılım birleşimi. **sistem analisti** *Fr.* bilgisayar ağı kurabilen, bu ağdaki bozuklukları çözüme kavuşturabilen bilgisayar uzmanı. **sistem analizi** *Fr.* bir bilgisayar ağının insanlar, makineler, kurallar, yöntemler gibi bileşenlerini, amaçlarını, gereksinimlerini, bozukluklarını ve bütün bunların ne derece gerçekleştiğini saptamak ereğiyle birbiriyle olan ilişkilerini tanımlama, düzenleme işi. **sistem yazılımı** *Fr. T.* bilgisayar firmasınca geliştirilmiş olan ve bilgisayarın yapısında yer alan, işletim, denetim işlevleri bulunan yazılım.

sistematik *s. Fr.* **1** sistem durumuna getirilmiş olan. **2** bir sisteme göre düzenlenmiş bulunan. *eş.* dizgeli, dizgesel.

sistemik *s. Fr.* **1** sistemle ilgili olan. **2** belli konuları, özellikle sayısal ve ekonomik konuları belli bir sistem içinde ele alan.

sistemleşmek *(nsz) Fr. T.* sistem niteliği kazanmak. *eş.* dizgeleşmek.

sistemleştirilmek *(nsz) Fr. T.* sistem durumuna getirilmek. *eş.* dizgeleştirilmek.

sistemleştirmek *(-i) Fr. T.* dizge niteliği kazandırmak, dizge durumuna getirmek. *eş.* dizgeleştirmek.

sistemli *s. Fr. T.* **1** bir sistemi olan, sisteme uyularak yapılan. *eş.* dizgeli. **2** her şeyi yerli yerinde olan, bir düzeni bulunan. *eş.* düzenli.

sistemsiz *s. Fr. T.* **1** bir sistemi olmayan, herhangi bir sisteme uyularak yapılmayan. *eş.* dizgesiz. **2** hiçbir şeyi yerli yerinde olmayan. *eş.* düzensiz.

sistire *a. Yun.* sert ağaçların, tahtaların yüzeyindeki küçük pürüzleri kazıyarak temizlemekte, yüzeyi dümdüz duruma getirmekte kullanılan, ince çelik lama.

sistireci *a. Yun. T.* sistire yapan usta.

sistirelemek *(-i) Yun. T.* ağaç yüzeylerin pürüzlerini sistireyle gidermek.

sistirelenmek *(nsz) Yun. T.* (ağaç yüzeyler) sistireden geçirilmek, pürüzleri sistireyle giderilmek.

sistireli *s. Yun. T.* sistire yapılmış olan (yüzey).

sistit *a. Fr. hek.* genellikle bakterilerin yol açtığı sidiktorbası yangısı.

sistol *a. Fr.* yürek kasının kasılma devresi.

sit *a. İng.* insanlık için tarihsel ve çevresel değer olarak görülen doğal varlıklarla birlikte insan eliyle ortaya konulmuş ve bunlarla bütünleşmiş yapıların oluşturduğu, korunmasında kamu yararı bulunan kentsel ve kırsal çevre.

sitar *a. (Hintçe) müz.* yuvarlak gövdeli, uzun boyunlu, çok telli ve telleri elle çekilerek çalınan bir Hint çalgısı.

site *a. Fr.* **1** belirli amaçlarla kurulmuş, oluşturulmuş konut topluluğu. **2** *tar.* ilkçağda, bir ya da birkaç kentten oluşan ve kendi yasalarıyla yönetilen devlet.

sitoloji *a. Fr. yaşb.* gözeyi yapı, işlev, çoğalma, yaşama vb. yönlerinden konu alan yaşambilim dalı. *eş.* gözebilim.

sitoplazma *a. Fr. yaşb.* protoplazmanın çekirdek dışındaki bölümü.

sitrik asit *a. Fr. kim.* birçok meyvede ve sebzede serbest durumda ya da potasyum, kalsiyum tuzu olarak bulunan, hafifçe mayalanmış limon suyunun kaynar durumdaki kalsiyum karbonatla işlenmesinden elde edilen asit, limon asidi.

sivil *s.* ve *a. Fr.* **1** asker sınıfından

olmayan (kimse, araç vb.). **2** askerlikle ilgili olmayan.

sivilizasyon *a. Fr.* **1** insanların doğaya egemen olma, toplum olarak daha iyi bir yaşama ulaşma çabalarından çıkan sonuçların, bilim, teknik, sanat ve kültürün tümü. **2** bilim ve tekniğin, sanat ve kültürün gelişmesiyle yaratılan yaşama koşullarının en iyi duruma gelmesi, yaşama biçiminin incelmesi, yetkinleşmesi durumu. *eş.* uygarlık.

sivilleşmek *(nsz) Fr. T.* **1** (asker ya da üniformalılar için) üniformayı çıkarıp sivil giysisi giymek. **2** *arg.* çırılçıplak soyunmak.

siya *a. İt. den.* kürekleri tersine çekerek sandalı geriye yürütme. **siya etmek** *İt. T. den.* bir filikayı geri geri götürmek ya da döndürmek için kürekleri kıça doğru çekmek. **siya siya** *ik. be. İt.* (kürek çekmek için) geri geri. **siya siya gitmek** *İt. T.* (deniz taşıtı) geri geri gitmek.

siyanojen *a. Fr. kim.* oksalik asidin azot ve karbon bileşimi.

siyanür *a. Fr. kim.* hidrosiyanik asidin tuzu ya da esteri olan, çok güçlü bir zehir.

siyatik *a. Fr. hek.* bacakta bulunan iki sinir ve bu sinirlerin ağrılı hastalığı.

siyenit *a. Fr. (Mısır'daki Assuan kentinin eski çağlardaki adı olan Syene adından) yerb.* bileşiminde bol miktarda alkali feldispat bulunan bir granit.

siyonist *s. Fr. (Kudüs kentinin eski adı olan Sion'dan)* **1** siyonizmle ilgili olan. **2** *a.* siyonizm yandaşı kimse.

siyonizm *a. Fr. (Kudüs kentinin eski adı olan Sion'dan)* XIX. yüzyılın sonlarında, çeşitli ülkelerde yaşamakta olan kentsoylu Yahudilerce bir ideoloji olarak ortaya atılan ve Filistin'de bir Yahudi devleti kurmayı amaçlayan akım.

skandal *a. Fr.* **1** toplumda büyük yankı uyandıran, toplumca hoş görülmeyen, toplumun duygularını inciten, küçük düşürücü, utanç verici olay ya da durum. **2** hoşa gitmeyen, beğenilmeyen şeyler için de kullanılır. **skandal çıkarmak** *Fr. T.* rezalet sayılan bir olaya, duruma yol açmak. **skandal çıkmak** *Fr. T.* utanılacak bir olay, bir durum ortaya çıkmak.

skandiyum *a. Fr. kim.* simgesi Sc, atom sayısı 21, atom ağırlığı 44,956 olan, demirle az bulunur topraklar arasında bir geçiş elementi olarak kabul edilen, çok az çıkarıldığı için uygulama alanı olmayan bir element.

skavut *a. İng. den.* çok hızlı yol alabilen bir tür keşif gemisi.

skeç *a. İng.* radyoda yayımlanmak üzere yazılmış, genellikle eğlendirici, kısa oyun.

ski *a. İng. sp.* **1** kar, buz ya da su üzerinde kaymak için ayağa takılan, tahtadan vb. yapılmış araç. *eş.* kayak. **2** bu aracı kullanarak yapılan spor.

skif *a. İng.* içine yalnızca kürek çeken yarışçının girebildiği, tek kişilik, çok uzun ve çok dar bir yarış kayığı.

skink *a. İng. hayb.* skinkgillerden, Eskidünya'nın çöllerinde, kumlu ve kurak bölgelerinde yaşayan, uzunluğu 25 cm. kadar olabilen, mekik biçiminde ve oldukça hantal gövdeli, kısa dört bacaklı ve beş parmaklı, üzeri pullarla kaplı, kızılımsı ya da sarımsı renkli bir kertenkele türü.

skinkgiller *ç. a. İng. T. hayb.* omurgalı hayvanların sürüngenler sınıfından, örnek hayvanı sking olan,

yaklaşık altı yüz türü bulunan, üzeri pullarla kaplı, küçük vücutlu hayvanları içine alan bir familya.

skleroz *a. Fr. hek.* içindeki katılgandokunun artması nedeniyle bir organın ya da dokunun patolojik sertleşmesi.

skolastik *a. Fr.* **1** *fels.* inanç ve bilgiyi, bilimi, özellikle de Aristoteles'in bilimsel dizgesini kiliseyle uyumlu bir biçimde birleştirmeye çalışan ortaçağ felsefesi. **2** *s. fels.* bu felsefeyle ilgili olan. **3** *s. mec.* ortaçağ yöntemlerine uygun, eski.

skor *a. İng. sp.* **1** karşılaşmada durum ya da sonuç bildiren sayı. **2** maçın sonucu.

skorbord *a. İng. sp. bkz.* **skorbort**.

skorbort *a. İng. sp.* karşılaşmada durum ya da sonuç bildiren sayıyı gösteren levha.

skrayper *a. İng.* yapı işlerinde kullanılan, toprağı kazan ve taşıyan makine. *eş. yeni* kazartaşır.

slalom *a. kbd. sp.* çubuklara geçirilmiş küçük bayraklarla işaretlenmiş bir parkurda, belli kurallara göre ve zikzaklar çizerek yapılan kayak yarışı.

slayt *a. İng.* projeksiyonda kullanılmak üzere saydam bir yüzey üzerine alınmış pozitif görüntü. *eş.* diyapozitif.

slip *a. İng.* **1** paçasız ve sıkıca oturacak biçimde dikilmiş erkek donu. **2** kredi kartıyla yapılan alışverişte ödemenin sonradan denetlenebilmesi için satıcının alıcıya verdiği fiş.

slogan *a. İng.* bir düşünceyi yaymak, bir eylemi desteklemek için ortaya atılan, kısa ve çarpıcı söz. *eş.* savsöz. **slogan atmak** *İng. T.* gösteri yapmak ereğiyle sloganlar bağırmak.

slogancı *s. İng. T.* slogan kullanmayı seven, slogan düşkünü (kimse). *eş.* savsözcü.

sloganlaşmak *(nsz) İng. T.* slogan özelliği kazanmak. *eş.* savsözleşmek.

sloganlaştırılmak *(nsz) İng. T.* slogan durumuna getirilmek. *eş.* savsözleştirilmek.

sloganlaştırmak *(-i) İng. T.* slogan durumuna getirmek. *eş.* savsözleştirmek.

smaç *a. İng. sp.* sepettopunda topu potaya elle sert bir biçimde bastırma, uçantopta topu ağ hizasında karşı alana yukarıdan aşağıya sert bir biçimde vurma işi, sert ve karşılanması çok güç vuruş. *eş.* çivileme.

smaçör *a. İng. sp.* başarılı smaç uygulayan oyuncu. *eş.* çivilemeci.

smokin *a. İng.* erkeklerin, resmi ya da yarı resmi gece ziyafetlerinde, galalarda ve gece eğlencelerinde giydikleri, siyah renkli, önü açık, ceketi genellikle atlas yakalı takım giysi.

snekbar *a. İng.* ayaküstü hafif yiyecekler, sandviç vb. yenebilen, hafif içkiler, içecekler içilebilen yer.

snobizm *a. İng.* modaya aşırı düşkünlük. *eş.* züppelik.

snop *a. İng.* seçkin görünmek ereğiyle kimi seçkin çevrelerdeki görüşleri, yaşam biçimini benimseyen, onlara hayranlık duyan ve onlar gibi olmaya, davranmaya özenen (kimse). *eş.* züppe.

snopça *be. İng. T.* snoba yaraşır bir biçimde. *eş.* züppece.

snoplaşmak *(nsz) İng. T.* snop gibi davranmaya başlamak. *eş.* züppeleşmek.

snopluk *a. İng. T.* snop olma durumu, özelliği. *eş.* züppelik.

soba *a. Mac.* bir yeri ısıtmak için içinde kömür, odun ya da gaz yakılarak kullanılan ya da elektrikli o-

labilen bir araç.

sobacı *a. Mac. T.* soba yapan, satan, onaran ya da kuran kimse.

sobalık *s. Mac. T.* **1** sobaya girebilecek büyüklükte olan (odun). **2** soba yapmaya uygun olan (sac). **3** sobanın alabileceği miktarda olan (odun). **4** *arg.* işe yaramaz, aşağılık, değersiz.

soda *a. It.* **1** içinde sodyum karbonat bulunan, sindirimi kolaylaştırmak, susuzluğu gidermek için içilen, içkileri sulandırmakta kullanılan, köpüren, doğal su. **2** billurlaşmış sodyum karbonatın ticari adı.

sodyum *a. Fr. kim.* simgesi Na, atom sayısı 11, atom ağırlığı yaklaşık 23, yoğunluğu 0,97 olan, deniz suyunda çözünmüş, kayatuzunda billurlaşmış ve doğada bileşikler durumunda olarak çok yaygın bulunan, parlak ve beyaz renkli, mum gibi yumuşak bir element. **sodyum bikarbonat** *Fr. kim.* özellikle kabartma tozu olarak kullanılan madde. **sodyum flüorit** *Fr. kim.* metalürjide ve eczacılıkta kullanılan kristal madde. **sodyum fosfat** *Fr. kim.* hekimlikte, eczacılıkta kullanılan, fosforik asidin sodyumlu tuzu. **sodyum hidroksit** *Fr. kim.* sabun yapımında kullanılan bir baz. *eş.* sut kostik. **sodyum hiposülfit** *Fr. kim.* eczacılıkta, fotoğrafçılıkta kullanılan, suda ergiyebilen kristal madde. **sodyum karbonat** *Fr.* sabun yapımında, temizlik işlerinde kullanılan, güçlü bir alkali tuz. **sodyum klorür** *Fr. kim.* formülü NaCL olan, doğada bol olarak bulunan, suda eriyen, yiyecekleri tatlandırmada ve korumada kullanılan, kokusuz, billursu madde. *eş.* tuz . **sodyum nitrat** *Fr. kim.* gübre yapımında, eti korumada kullanılan madde. **sodyum sülfat** *Fr. kim.* tekstil, kâğıt ve cam sanayiinde kullanılan madde.

sodyumlu *s. Fr. T.* bileşiminde sodyum bulunan.

sofist *a.* ve *s. Fr.* sofizm yandaşı (kimse, düşünce). *eş.* bilgici.

sofistik *a. Fr. bkz.* **sofizm**.

sofistike *s. Fr.* **1** çok karmaşık olan (durum vb.). **2** çok yapmacıklı davranan (kimse).

sofistlik *a. Fr. T.* **1** sofist olma durumu. **2** sofizm.

sofizm *a. Fr. fels.* bilginin duyu algısı ve bundan doğan sanı olduğunu öne süren, bilgiyi işe yararlılığı yönünden değerlendiren, eleştiriyi ve kuşkuyu bilgiye ulaşmada bir yöntem olarak kullanan, söz söyleme sanatına önem veren, antik çağ Yunan felsefesinde bir akım. *eş.* bilgicilik.

soket (I) *a. İng. (marka adından)* kısa konçlu çorap.

soket (II) *a. İng.* bir elektrik kablosunun ucunu oluşturan ve onu yapının bir kısmına dayandıran parça.

sokra *a. Yun. den.* (güverte döşemeleri ve benzeri yerlerde) iki ağacın, iki tahtanın uç uca bitiştirildiği yer, ek yeri.

sol *a. Fr. müz.* **1** gam dizisinde fa ile la arasındaki ses. **2** bu sesi gösteren nota işareti.

solanahtarı *b. a. Fr. Yun. müz.* portedeki notaların fa yüksekliğinde olacağını belirten işaret.

solaryum *a. Fr.* hastalıkları güneş ışınlarıyla sağaltmayı amaçlayan kuruluş.

solfatar *a. Lat. yerb.* yanardağın kükürt, sıcak buhar ve gazlar yayma evresi, son evresi.

solfej *a. Fr. müz.* notaları değerlerine, ses ve ritimlerine göre uygulama, seslendirme çalışması.

solhaf *b. a. T. İng. sp.* ayaktopunda, oyun kurucuların sol ucunda yer alan oyuncu.

solidarist *a.* ve *s. Fr. topb.* solidarizm yandaşı. *eş.* dayanışmacı.

solidarite *a. Fr.* kişilerin, duygu ve düşünce birliği içinde birbirlerine destek olmaları işi. *eş.* dayanışma.

solidarizm *a. Fr. topb.* dayanışmaya önem veren, bir toplumun, topluluğun bireyleri arasında dayanışma bulunmasını o toplum ya da topluluk yaşamının gereklerinden sayan öğreti. *eş.* dayanışmacılık.

solipsist *s. Fr. felsf.* solipsizm yandaşı. *eş.* tekbenci.

solipsizm *a. Fr. felsf.* yalnızca bireysel "ben"in varlığını tanıyan, kişinin kendi dışında her şeyin düşte görülenler gibi gerçekdışı olduğunu öne süren öğreti. *eş.* tekbencilik.

solist *a. Fr. müz. bkz.* **solocu**.

solo *a. İt. müz.* bir kişice söylenen ya da çalınan müzik parçası. **solo yapmak** *İt. T. müz.* bir müzik parçasını tek başına söylemek ya da çalmak.

solocu *a. İt. T. müz.* solo yapan kimse. *eş.* solist.

solüsyon *a. Fr.* kükürtlenmiş kauçuktan yapılan ve özellikle bisikletin, otomobilin iç lastiğini yamamakta yapıştırıcı olarak kullanılan, koyu kıvamlı yapışkan madde.

somata *a. Yun.* bademden yapılan bir şerbet, badem sübyesi.

somatik *s. Fr. yaşb.* bedenle ilgili olan.

somatoloji *a. Fr.* canlı vücudu fiziksel açıdan inceleyen gövdebilim dalı.

sombalığı *a. Fr. T. bkz.* **somon**.

somon *a. Fr. hayb.* kemikli balıklardan, bütün kuzey yarımküre bulunan, hem denizde hem tatlı sularda yaşayan, büyük sürüler halinde dolaşan, yandan basık mekik biçiminde, çok irileşebilen, uzun gövdeli, uzun burunlu ve büyük ağızlı, çok dişli, çevik ve yırtıcı, eti lezzetli bir balık.

somun (I) *a. Yun.* yuvarlak ve şişkin biçimli fırın ekmeği.

somun (II) *a. Fr.* cıvatanın başına geçirilen, içi yivli demir başlık.

somya *a. Fr.* üzerinde yatılmak ereğiyle yapılmış, şilteyi taşıyan ve ona esneklik veren, yaylarla donatılmış kerevet.

sonar *a. İng. (İngilizce "so[und]", "na[vigation]" ve "r[anging]" sözcüklerinden)* **1** denizde batmış olan bir geminin, bir nesnenin yerini ve durumunu ses dalgalarıyla saptayan sistem. **2** bu sistemden yararlanılarak yapılmış ve denizaltılarda kullanılan aygıt.

sonat *a. Fr. müz.* bir ya da iki çalgıyla seslendirilmek için bestelenmiş, üç ya da dört bölümlük müzik yapıtı.

sonda *a. Fr.* **1** denizin, gölün vb. herhangi bir noktasının derinliğini ölçmeye, dip tabakalarının yapısını, özelliğini incelemeye yarayan aygıt. **2** toprağı delerek alt tabakaların incelenmesinde kullanılan büyük, çelik burgu. **3** kimi besin maddelerinin niteliğini anlamak için, batırıp içinden parça almaya yarayan araç. **4** bir boşluğun içini yoklamaya yarayan, uzunca ve ucu küt, demir araç. **5** *hek.* vücut içindeki herhangi bir boşluğu muayene etmek ya da boşluktaki sıvıyı boşaltmak ya da boşluğa gereken bir ilacı vermek amacıyla o boşluğa sokulan araç.

sondaj *a. Fr.* **1** sondayla yoklama, sondalama. **2** *mec.* bir durum, bir düşünceyle ilgili olarak yapılan ön araştırma, yoklama. **sondaj kuyusu** *Fr. T.* sondaj[1] çalışmalarının

yapıldığı kuyu. **sondaj yapmak** *Fr. T.* **1)** sondayla yoklamak, sondalamak. **2)** *mec.* bir durumla, bir düşünceyle ilgili olarak ön araştırmalarda bulunmak.

sondajcı *a. Fr. T.* sondaj işini, sondalamayı yapan kimse.

sondalama *a. Fr. T.* **1** sondalamak eylemi. **2** dip tabakaların yapısını, özelliğini sonda kullanarak araştırma, inceleme.

sondalamak *(-i) Fr. T.* **1** deniz, göl gibi bir suyun derinliğini sondayla ölçmek. **2** toprağın dip katmanlarının yapısını sonda kullanarak araştırıp incelemek. **3** petrol, su, maden vb. araştırmaları için toprağın derinliklerine sonda sokmak.

sone *a. Fr. yaz.* ilkin İtalyan yazınında görülen, klasik Avrupa yazınında yaygın olarak kullanılmış bulunan, Türk şiirinde az görülen, iki dört dizeli ve iki üç dizeli bölümlerden oluşan ve uyak düzeni genellikle *abba abba ccd ede* olan şiir biçimi.

soprano *a. İt. müz.* **1** kadınlarda ya da genç erkek çocuklarda en ince ses. **2** sesi böyle olan sanatçı. **3** bir çalgı ailesinde en ince sesleri veren çalgılar.

sorit *a. Fr. mant.* öncül sayısı ikiden çok olan tasımsal çıkarım; örneğin A eşit B, B eşit C, C eşit D ise, A, D'ye eşittir çıkarımı bir sorittir.

sorti *a. Fr.* **1** çıkış. **2** elektrik döşeminde, lamba ya da fiş konacak kolların her biri.

sos *a. Fr.* kimi yemeklerin üzerine dökülen, domates, salça, baharat vb. ile yapılan terbiye.

sosis *a. Fr.* kıyılmış ve baharat katılmış eti tütsüleme, pişirme gibi işlemlerden geçirerek yapılan bir tür sucuk.

sosyal *s. Fr.* toplumla ilgili, toplama ilişkin, topluma değgin olan. *eş.* toplumsal. **sosyal antropoloji** *Fr.* kültürü ve farklı kültürleri konu alan toplumbilim dalı. **sosyal demokrasi** *Fr. topb.* toplumun katmanları arasında adil bir yaşama düzeyi dengesi sağlamayı amaç olarak alan siyasal akım. **sosyal demokrat** *Fr.* sosyal demokrasi yandaşı (kimse, parti). **sosyal sigorta** *Fr.* bir işte ücret karşılığı çalışanların sağlığını, geleceğini güvence altına almak ereğiyle, kazançlarından prim kesilerek yapılan sigorta. **sosyal realizm** *Fr. yaz.* konuları toplumculuk açısından ele alan gerçekçilik akımı. *eş.* toplumcu gerçekçilik. **sosyal statü** *Fr.* kişinin toplum içindeki yeri, durumu. **sosyal tabaka** *Fr. Ar. topb.* bir toplumsal sınıfı oluşturan başlıca ekonomik kümeler. *eş.* toplumsal katman.

sosyalist *a. Fr. topb.* sosyalizm yandaşı (kimse, görüş). *eş.* toplumcu.

sosyalistlik *a. Fr. T.* sosyalist olma durumu.

sosyalizasyon *a. Fr.* kimi olanakları, kuruluşları toplumun hizmetine koyma, onlardan toplumun yararlanmasını sağlama. *eş.* toplumsallaştırma.

sosyalize etmek *(-i) Fr. T. bkz.* **sosyalleştirmek**.

sosyalizm *a. Fr. topb.* **1** üretim araçlarının kamunun, devletin elinde olması, ekonomik etkinliklerin kâr yerine insanların gereksinimlerini karşılaması gerektiğini öne süren, değer olarak emeğe önem veren, toplumun örgütlenmesinde köklü değişiklikler amaçlayan siyasal öğreti. **2** bu öğretiye uygun toplumsal düzen.

sosyalleşmek *(nsz) Fr. T.* içinde

yaşadığı topluma, insanlara uyar duruma gelmek. *eş.* toplumsallaşmak.

sosyalleştirilmek *(nsz) Fr. T.* sosyalleşmesi sağlanmak. *eş.* toplumsallaştırılmak.

sosyalleştirmek *(-i) Fr. T.* **1** *eko.* toplumun yararlanacağı bir duruma koymak, toplumun malı yapmak. *eş.* toplumsallaştırmak. **2** (bir kimseyi) toplum kurallarına göre davranacak biçimde eğitmek.

sosyete *a. Fr.* **1** *esk.* topluluk, toplum. **2** bir toplumdaki gelir düzeyi çok yüksek ve yaşama biçimleri çok farklı ve kendilerine özgü olan insanlardan oluşan sınıf.

sosyetik *s. Fr.* **1** sosyeteyle ilgili olan. **2** yüksek sınıfın yaşama biçimine özenen.

sosyo- *Fr. (önek)* Türkçeye Fransızcadan girmiş kimi sözcüklerde bulunan ve yer aldığı sözcüklere "toplumla ilgili" kavramını veren önek.

sosyoekonomik *b. s. Fr.* hem toplumsal hem ekonomik alanı ve bunlar arasındaki ilişkileri ilgilendiren.

sosyokültürel *b. s. Fr.* hem toplumsal hem kültürel alanı ilgilendiren.

sosyolengüistik *b. a. Fr.* toplum, kültür ve dil arasındaki ilişkileri konu edinen dilbilim dalı.

sosyolog *a. Fr.* sosyoloji uzmanı. *eş.* toplumbilimci.

sosyoloji *a. Fr.* insan toplumlarının oluşum, işleyiş ve gelişim yasalarını inceleyen, toplumla ilgili olayları bu yasalar ışığında ele alan bilim dalı. *eş.* toplumbilim.

sosyolojik *s. Fr.* sosyoloji yönünden, sosyolojiyle ilgili.

sosyometri *a. Fr.* aralarında duygudaşlık ilişkileri bulunan, üyeleri birbiriyle uyumlu ilişkiler sürdüren topluluğun durumunu ölçme işi. *eş.* uyumölçüm.

sota *a.* ve *s. İt. arg.* **1** elverişli, uygun (yer). **2** elverişli zaman, uygun durum, fırsat.

sotalamak *(-i) İt. T. arg.* uygun bir durum ele geçirmek.

sote *a. Fr.* et, böbrek ya da karaciğer gibi şeyler küçük küçük doğranarak yağda kavrulduktan sonra su, domates, sivribiber, soğan, baharat vb. katılarak pişirilen et yemeği.

Sovyet *ö. s. Rus. esk.* Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne özgü olan.

soya *a. İng. (Mançu dilinden İngilizce yoluyla) bitb.* anayurdu Japonya ve Cava olan, önceleri yalnız Japonya'da ve Çin'de, sonraları başka ülkelerde de yetiştirilen, protein yönünden yüksek değer taşıyan, unundan ekmek yapılabilen, yemeklik yağ elde edilen bir tür fasulye.

sömestr *a. Fr.* öğretim yılının ayrıldığı iki dönemden her biri. *eş.* varıyıl.

sömikok *b. a. Fr.* taşkömürünün çok yüksek olmayan bir sıcaklıkta damıtılmasıyla elde edilen kömür.

sör *a. Fr.* **1** Katolik mezhebinde kendini tümüyle dine veren ve manastırda dinsel bir yaşam süren kadın. **2** Katolik mezhebinde dinle ilgili bir görevi, yükümlülüğü bulunmaksızın, din uğruna hemşirelik, hastabakıcılık gibi işler yapan kadın.

sörf *a. İng. sp.* sörf kayığı denilen özel ve tek kişilik bir kayıkta ayakta durarak ya da yatarak, yükselen dalgalar üzerinde durmaya çalışarak kıyıya doğru kayma biçiminde ya da denizde, yelkenli bir sörf kayığında ayakta durarak rüzgârla kayma biçiminde yapılan su spo-

ru. **sörf kayığı** *sp.* sörf yapmakta kullanılan özel ve tek kişilik kayık. **sörf yapmak** *İng. T. sp.* sörf sporu yapmak.

sörfçü *a. İng. T. sp.* sörfü spor olarak yapan kimse.

sörfçülük *a. İng. T. sp.* sörf sporu.

spastik *s. Fr.* kasılı kalmış (kimse).

spastiklik *a. Fr. T.* spastik olma durumu.

spazm *a. Fr.* kasların, özellikle kalp ve diz kaslarının istençdışı kasılması.

spektroskop *a. Fr.* ışık tayfını incelemekte kullanılan aygıt. *eş.* tayfölçer.

spektroskopi *a. Fr.* ışık tayfının incelenmesi. *eş.* tayfölçümü.

spekülasyon *a. Fr.* **1** *fels.* eylem alanına geçmeyen, yalnızca bilmek ve açıklamak ereğini güden, kuramsal düşünce. *eş.* kurgu. **2** *tic.* ortalıktaki mal darlığından yararlanarak, hiç emeksizce, kolayca elde edilen, yasadışı, büyük kazanç. *eş.* vurgun, vurgunculuk.

spekülatif *s. Fr.* **1** *fels.* spekülasyon özelliği taşıyan. *eş.* kurgusal. **2** *tic.* vurgunculukla ilgili. *eş. yeni* vurguncul.

spekülatör *a. Fr. tic.* mal darlığından yararlanarak, elindeki malı yüksek fiyatla satarak haksız kazanç elde etmeyi huy edinmiş (kimse). *eş.* vurguncu.

sperm *a. Fr. bkz.* **sperma**.

sperma *a. Fr.* **1** *yaşb.* atmık, ersuyu. **2** *hayb.* başı, gövdesi ve devinmeyi sağlayan kuyruğu olan, yumurtadan çok küçük erkek eşeylik gözesi. **sperma ana gözesi** *Fr. T. yaşb.* erkek eşeylik organında atmığı oluşturan ana göze. **sperma kordonu** *Fr. gövb.* erbezini askıda tutan bağ.

spermasızlık *a. Fr. T. hek.* sperma salgısının yokluğu.

spermatozoit *a. Fr. yaşb.* erbezi borucuklarının ürettiği, atmığın içinde bulunan erkek döl gözesi.

spesifik *s.* yalnız bir türe özgü olan. *eş.* özgül.

spesiyal *s. Fr.* özel.

spesiyalist *a. Fr.* bir konuda uzman olan kimse. *eş.* uzman.

spesiyalite *a. Fr.* **1** özel nitelik. *eş.* özellik. **2** uzman olma durumu. *eş.* uzmanlık.

spiker *a. İng.* görevi, radyoda, televizyonda söz izlencelerini, özellikle haberleri okumak olan kimse. *eş.* konuşucu.

spiral *s. Fr.* **1** dolana dolana oluşmuş, helis biçiminde olan, dolantılı. *eş.* sarmal. **2** *a. mat.* sarmal eğri. **3** *a.* gebeliği önlemek için dölyatağı içine konan, polietilen ipliklerden yapılmış, sarmal biçimli araç.

spiril *a. Fr. yaşb.* sarmal biçimli, uzun ve kıvrık, kimileri titrek tüylerle kaplı, ipliksi bakterilerin genel adı.

spiritüalist *a. Fr.* spiritüalizm yandaşı. *eş.* tinselci.

spiritüalizm *a. Fr.* **1** *ruhb.* evrenin gerçeğinin tinsel nitelikte olduğunu, insanın ve öteki varlıkların tümünün fiziksel yapıdan ayrı ve bağımsız olarak bir ruhsal yapısının bulunduğunu öne süren görüş. **2** *fels.* gerçekliğin özünü ruha bağlayan, her gerçek olanın ruhsal olduğunu öne süren doğaötesi görüş. **3** *fels.* maddeden ayrı bir ruhun bulunduğunu öne süren görüş. *eş.* tinselcilik.

spiritüel *a. Fr. bkz.* **espritüel**.

sponsor *a. İng.* kendini tanıtmak ya da yalnızca desteklemek amacıyla, bir sanat, spor vb. etkinliğinin giderlerinin tümünü ya da bir bölümünü bir tür bağış olarak karşılayan kimse ya da kuruluş.

sponsorluk *a. İng. T.* sponsor olma durumu.

spontane *s.* ve *be. Fr.* **1** kendiliğinden (olan). **2** anında yapılan.

spor (I) *a. İng.* **1** belli kurallara ve tekniklere uyularak yapılan, bedensel gelişmeye yararlı, eğlenmek ve yarışmak amacı da bulunan beden hareketlerinin tümünün ortak adı. **2** *s.* sporcuların giydiği biçimde, kullanışı kolay ve rahat olan (giysi, ayakkabı vb.).

spor (II) *a. Fr.* **1** *bitb.* çiçeksiz bitkilerde üreme organı. **2** *hayb.* birgözeli hayvanların çok özelleşmiş olan üreme gözesi.

sporcu *a.* ve *s. İng. T.* sporla uğraşan, spor yapan (kimse).

sporkesesi *b. a. Fr. Far. bitb.* çiçeksiz bitkilerde, içinde sporların (II)[1] bulunduğu küçük torba.

sporlanmak *(nsz) Fr. T. yaşb.* spor (II) oluşturmak ya da (bakterilerde) spora dönüşmek.

sporloto *b. a. İng. Fr.* belli bir zaman içinde oynanan ayaktopu maçlarının en az yedisinin berabere biteceğini önceden bilmek temeline dayanan para ödüllü bir oyun.

sporlular *ç. a. Fr. T. hayb.* birgözelilerin, omurgalı ve omurgasız hayvanlarda asalak olarak yaşayan, çok az hareket edebilen, sporla (II)[2] üreyen bir alttakımı.

sporsever *b. a.* ve *b. s. İng. T.* spora (I) karşı özel bir ilgisi ve sevgisi olan (kimse).

sportif *s. Fr.* sporla ilgili olan.

sportmen *a. İng.* **1** sporcu. **2** *s.* vücudu sporcuya benzer bir biçimde, iyi gelişmiş olan. **3** *s.* sporcu gibi davranan.

sportmenlik *a. İng. T.* **1** sportmen olma durumu. **2** sportmene yaraşır davranış.

sportoto *b. a. İng. İt.* belli bir zaman içinde oynanan ayaktopu maçlarının en az on ikisinin sonuçlarını önceden bilmek temeline dayanan para ödüllü bir oyun.

spot *a. İng.* **1** herhangi bir aynalı araçla ekran üzerinde oluşturulan görüntü. **2** *sin.* dar bir alana çok güçlü ışık yöneltebilen stüdyo lambası. **3** kısa reklam sözü. *eş. yeni* tanıtımcık. **4** *tic.* bir malı çok sayıda, fabrikasından ya da toptancısından ucuz ve veresiye alıp piyasa değerinin aşağısına peşin parayla satma işi.

spotçu *a. İng. T. tic.* spot mal satan kimse, dükkân.

spotçuluk *a. İng. T. tic.* spotçunun yaptığı iş.

sprey *a. İng.* **1** bir püskürtücüyle çok ince damlacıklar biçiminde püskürtülen sıvı demeti. **2** püskürtme ereğiyle kullanılan araç. **3** saça püskürtüldüğünde, buharlaşarak koruyucu bir tabaka oluşturan, saça verilen biçimi bir süre koruyan madde.

stabilizasyon *a. Fr.* istikrara kavuşma ya da kavuşturma.

stabilizatör *a. Fr.* otomobillerde eğikliği ya da yaylanma genliğini azaltmak için şasi ve tekerleklere yerleştirilen düzen. *eş.* dengeleyici.

stabilize *s. Fr.* **1** düz duruma getirilmiş, düzleştirilmiş. **2** sağlamlaştırılmış. **stabilize etmek** *Fr. T.* **1)** düzleştirmek. **2)** sağlamlaştırmak. **stabilize yol** *Fr. T.* kum, çakıl ya da mucurla ve bağlayıcı olarak da kil karışımıyla yapılan, silindirle sıkıştırılan yol.

stadya *a. Fr.* bir noktanın takeometreye olan uzaklığını ölçmek için, o nokta üzerine düşey doğrultuda konan, santimetrelere bölünmüş mira.

stadyum *a. Yun.* ayaktopu ve öte-

ki takım oyunlarının oynandığı, atletizm yarışmalarının, kimi törenlerin vb. yapıldığı, izleyicilerin bunları rahatlıkla izleyebilmelerine elverişli oturma yerleri bulunan alan.

stafilokok *a. Fr.* mikroskopla bakıldığında üzüm salkımını andıran öbekler durumunda görülen, çok küçük çaplı mikrop.

stagflasyon *a. Fr. eko.* ekonomide herhangi bir gelişme olmaksızın, bir enflasyon baskısının varlığı durumu.

staj *a. Fr.* **1** herhangi bir mesleği edinecek kimsenin geçirdiği uygulamalı öğrenme dönemi. **2** bir kimsenin meslek bilgisini daha da artırmak, becerisini daha da geliştirmek için, çalıştığı kurumun, kuruluşun değişik bölümlerinde çalışarak geçirdiği dönem.

stajyer *a.* ve *s. Fr.* staj yapmakta olan (kimse).

stalagmit *a. F. yerb.* mağaraların tabanında, yukarıdan damlayan kireçli suların katılaşmasıyla oluşan kolonlardan her biri. *eş.* dikit.

stalaktit *a. Fr. yerb.* mağaraların içinde doğal olarak oluşan, mağara tavanından aşağıya doğru uzayarak sarkan, genellikle koni biçiminde kireçtaşı tortusu. *eş.* sarkıt.

standardizasyon *a. Fr. bkz.* **standartlaştırma**.

standardize *a. Fr.* "ölçünlü duruma getirmek" anlamındaki standardize etmek sözünde geçer. **standardize etmek** *(-i) Fr. T. bkz.* **standartlaştırmak**.

standart *s. İng.* **1** (ölçülebilir şeyler için) belirli boyutlarda, belirli bir tipe uygun olarak yapılmış ya da ayrılmış olan. *eş. yeni* ölçünlü. **2** belirli ölçülere, yasaya, kullanıma uygun olan. *eş. yeni* ölçünlü. **3** temel ya da örnek olarak alınabilen. *eş. yeni* ölçünlü. **4** *a.* bir işletmede bir ürünü, bir çalışma yöntemini, üretilecek miktarı, bir bütçenin para miktarını vb. belirlemek için konulmuş kural. **standart dil** *İng. T. dil.* eğitim, öğretim ve yazı dili olarak kullanılan dil. *eş. yeni* ölçünlü dil.

standartlaşmak *(nsz) İng. T.* standart duruma gelmek. *eş. yeni* ölçünlüleşmek.

standartlaştırılmak *(nsz) İng. T.* standart duruma getirilmek. *eş. yeni* ölçünlüleştirilmek.

standartlaştırma *a. İng. T.* **1** standartlaştırmak eylemi. **2** *eko.* nitelik ve değer birliğini, pazarlama kolaylığını sağlamak ereğiyle, ürünleri aynı nitelikte bulunanlara ayırma. *eş. yeni* ölçünlüleştirme.

standartlaştırmak *(-i) İng. T.* standart duruma getirmek. *eş. yeni* ölçünlüleştirmek.

stant *a. İng.* **1** bir fuarda ya da sergide malların sergilendiği yer. **2** hipodrumlarda seyircilerin oturduğu yer.

star *a. İng.* mesleğinde çok parlamış sinema oyuncusu ya da şarkıcı. *eş.* yıldız.

start *a. İng. sp.* verilen bir işaretle yarışa başlama. *eş.* çıkış.

starter *a. Fr.* **1** bir elektrik devresini başlatan parça. **2** *sp.* at yarışlarında yarışı başlatan kimse.

stat *a. Fr. bkz.* **stadyum**.

statik *s. Fr.* **1** belirli bir süre hep aynı kalan, devinimi olmayan, durağan, duruk. **2** *mec.* değişme, gelişme, ilerleme göstermeyen, değişmeyen. **3** *fiz.* güçlerin dengelenmesiyle ilgili. **4** *a. fiz.* devinmeyen nesnelerin üzerindeki güç dengelerini konu alan bilim dalı. **5** *a. fiz.* dalgalı akımlı elektrik motorlarında ve üreteçlerinde devinmeyen bölüm. *eş.* stator.

statolit *a. gövb.* omurgalılarda, dengeyle ve yönelimle olan ilgileri yönünden işitme taşlarına verilen ad.

stator *a. Fr. fiz.* dalgalı akımlı elektrik motorlarında ve üreteçlerinde devinmeyen bölüm. *eş.* duruk, statik[5].

statosist *a. Fr. gövb.* içinde statolitlerin yer aldığı kesecik.

statü *a. Fr.* **1** bir kimsenin bir toplumda ya da topluluk içindeki durumu, yeri, kazandığı saygınlık, makam. **2** herhangi bir kurumun, bir derneğin çalışmasını, yönetim ve yürütme işlerini düzenleyen maddelerin topu. *eş.* tüzük.

statüko *a. Fr.* **1** öteden beri sürüp gelen ya da var olan, şu andaki durum. *eş. yeni* süredurum. **2** yürürlükte bulunan antlaşmalara göre olması gereken durum, varlığı belli kurallara bağlanmış olan durum.

statükocu *a. Fr. T.* öteden beri sürüp gelen, var olan durumun değişmesini istemeyen kimse. *eş. yeni* süredurumcu.

stearik *s. Fr. kim.* bitkisel ve özellikle hayvansal stearin durumunda bulunan bir asit olan stearik asit için kullanılır.

stearin *a. Fr. kim.* gliserinin stearik asit esterlerine verilen ad.

sten (I) *a. İng.* hafif, kolay, kullanışlı, 9 mm. çaplı, İngiliz yapımı bir tür makineli tüfek.

sten (II) *a. Fr.* bir tonluk bir kütleye bir saniyede bir metre hız artışı veren kuvvete eşit ve simgesi sn olan, metre, ton, saniye (M.T.S.) sisteminde kuvvet ölçüsü birimi.

steno *a. Fr. (stenografi ve stenograf sözcüklerinin kısaltılmış biçimi)* **1** konuşmaları hızla ve olduğu gibi yazıya geçirmeye elverişli, kısa ve yalın imlerden oluşan bir yazı yöntemi. *eş.* stenografi. **2** bu imleri bilen ve bir konuşmayı bu imlerle yazıya geçirebilen kimse. *eş.* stenograf.

stenograf *a. Fr. bkz.* **steno**[2].

stenografi *a. Fr. bkz.* **steno**[1].

stenotip *a. Fr.* stenografi için yapılmış yazı makinesi.

stenotipi *a. Fr.* stenotiple yazı yazma tekniği.

step *a. Rus.* otu bol olan bozkır.

stepne *a. Fr.* motorlu taşıtlarda janta takılı şişirilmiş lastiğiyle birlikte yedek olarak bulundurulan tekerlek.

ster *a. Fr.* simgesi st olan, yığın durumundaki yakacak odunu ölçmekte kullanılan, bir metre küpe eşit oylum ölçüsü birimi.

steradyan *a. Fr.* simgesi Sr olan, bir kürenin merkezini tepe olarak alıp küre yüzeyi üzerinde bu kürenin yarıçapına eşit bir kare kadar alan ayıran uzay açıya eşit bir uzay açı birimi.

stereo *a. Fr.* stereofoni ve stereofonik sözcüklerinin kısaltılmış biçimi.

stereofoni *a. Fr.* kaydedilen ya da radyo ile yayımlanan sesleri, ses kaynaklarının mekândaki dağılımına uygun olarak iletme tekniği.

stereofonik *s. Fr.* sesin birkaç yönden geldiği izlenimi veren, stereofoniyle ilgili olan.

stereografi *a. Fr. fiz.* katı nesneleri bir düzlem üzerinde gösterme sanatı.

stereografik *s. Fr.* stereografiyle ilgili.

stereoskop *a. Fr.* stereoskopik çiftlerin incelenmesinde kullanılan ve konuyu kabartma olarak gösteren optik aygıt.

stereoskopik *s. Fr.* stereoskopla ilgili olan. **stereoskopik çift** *Fr. Ar.* stereoskopla incelenmek için

aynı nesnenin farklı görüş noktalarından alınmış iki fotoğrafından oluşan bütün.

stereotipi *a. Fr.* basımcılıkta, matris kâğıdı kullanarak formaları, klişeleri ve metinleri çoğaltma yöntemi.

steril *s. Fr.* **1** kısır, verimsiz. **2** *hek.* mikroptan arınmış.

sterilizasyon *a. Fr.* **1** kısırlaştırma. **2** *hek.* bir yaranın, bir maddenin, laboratuvar ve ameliyat aygıt ve araçlarının, bir pansuman gerecinin taşıdığı ferment ve mikropları yok etme.

sterilize *s. Fr.* **1** her türlü mikroptan arınmış. **2** bozulmasına yol açabilecek mikroorganizmalardan ve fermentlerden sterilizasyon[2] yöntemiyle arındırılmış olan (ürün). **3** kısırlaştırılmış. **sterilize etmek** *Fr. T.* bir şeyi mikroptan arındırmak, bir şeyin mikroplarını öldürmek.

sterlin *a. İng.* İngiltere'nin para birimi, İngiliz lirası.

sterol *a. Fr. kim.* daha çok karbon atomlarından oluşan ve hayvanlarda, bitkilerde ve D vitamininde bulunan, alkol yapısında organik bir madde.

stetoskop *a. Fr. hek.* hekimlerin kalp, akciğer gibi vücudun iç organlarını dinlemekte kullandıkları bir araç.

steyşın *a.* ve *s. İng.* arka koltuğunun arkasında öteberi konacak bir boşluğu ve dört kapıdan başka bir de arka kapısı bulunan binek otomobili.

stil *a. Fr.* **1** anlatma biçimi, deyiş ya da yapış biçimi. **2** *yaz.* sanatçının anlatma ya da yapma yolu, dili kullanış, anlatış özelliği; kişisel anlatım biçimi. *eş. yeni* biçem, *esk.* üslup, tarz. **3** *arg.* moda olan, güzel, alımlı, hoş, gösterişli.

stilist *a. Fr.* giyim kuşamda vb. yeni bir biçem ortaya koyan kimse.

stilistik *a. Fr.* **1** bir dilde sözcük ve sözdizimiyle deyiş, anlatım, biçem arasındaki ilişkileri konu alan, biçemleri inceleyen bilim dalı. *eş.* biçembilim. **2** stille ilgili. *eş.* biçemsel.

stilize etmek *(-i) Fr. T.* güzel bir biçim vermek. *eş. yeni* biçemlemek.

stilizasyon *a. Fr.* **1** biçemli bir duruma getirme. **2** güzel bir biçim verme.

stilo *a. Fr. esk.* dolmakalem.

stoacı *a.* ve *s. Yun. T. fels.* stoacılık yandaşı (kimse, görüş).

stoacılık *a. Yun. T. fels.* derslerini stoa denilen direkli galeride veren Yunan düşünürü Kıbrıslı Zenon'un MÖ IV. yüzyılda kurduğu, doğaya uygun yaşamayı salık veren, ruhun duyumsamaz olduğunu öne süren, aklı egemen kılmayı ve dünya yurttaşlığını ülkü edinen öğreti ve felsefe okulu.

stok *a. İng.* **1** üretilip satışa hazır duruma getirilmiş, depolanmış malların toplam miktarı. **2** bir sanayi dalında kullanılan hammaddelerin, işlenmiş ya da yarı işlenmiş maddelerin tümü. **3** bir gereksinimi karşılayacak herhangi bir maddeden çok miktarda alarak yığma. *eş. yeni* yığım. **4** *tic.* depoda yığılı durumda bulunan, satılmamış mal. *eş. yeni* yığım. **stok edilmek** *İng. T.* stok etmek eylemine konu olmak. **stok etmek** *İng. T.* bir malı vb.yi, herhangi bir amaçla, depolamak, bir yerde toplamak.

stokçu *a. İng. T.* stok yapan kimse. *eş. yeni* yığımcı.

stoklamak *(-i) İng. T.* bir malı, herhangi bir nedenle, çok miktarda bir araya getirip bekletmek.

stop *ünl. İng.* **1** dur ! **2** telgraf, tele-

fon ya da telsiz haberleşmelerinde tümceleri birbirinden ayırmak için kullanılır. **stop lambası** *İng. Fr.* otomobillerin vb. arkasının iki yanında bulunan ve frene basılınca yanan lamba.

stopaj *a. İng.* (vergi için) birine ödenen paradan vergi yasasının belirlediği ölçüye uygun olarak yapılan ve maliyeye yatırılan kesinti.

stor *a. Fr.* pencerelerde kullanılan, ağaçtan, plastikten, kumaştan vb. yapılmış, bir kanal içinde aşağı yukarı hareket ederek açılıp kapanan perde.

storlu *s. Fr. T.* storu bulunan.

stratej *a. Fr. ask.* **1** strateji uzmanı. **2** çok ustalıkla strateji uygulayan kimse.

strateji *a. Fr.* **1** önceden belirlenen bir amaca ulaşmak için tutulan yolların ve uygulanan yöntemlerin tümü. **2** *ask.* bir savaşta amaca ulaşmak için askeri kuvvetleri uygun bir biçimde kullanma sanat ve bilimi. **3** bir ulusun ya da birkaç ulusun, barışta ve savaşta benimsenen politikalara en çok desteği vermek ereğiyle siyasal, ekonomik, psikolojik ve askeri güçleri bir arada kullanma, düzenleme bilim ve sanatı.

stratejik *s. Fr.* **1** strateji özelliği taşıyan, stratejiyle ilgili. **2** *ask.* askeri bir görüş açısının önemini belirten, savaşı doğrudan doğruya ilgilendiren her şey için kullanılır.

stratigrafi *a. Fr. yerb.* yer katmanlarını inceleyen yerbilimin kolu.

stratosfer *a. Fr. gökb.* Yer gazyuvarının 10 ile 60 km. yükseklikleri arasında kalan katmanı. *eş.* katyuvarı.

stratus *a. Lat. met.* kurşuni renkli, sise benzeyen ama yere değin inmeyen bulut tabakası. *eş.* katmanbulut.

streptokok *a. Fr.* sıvı ortamda zincir biçiminde koloniler oluşturan, çoğu zaman patojen olan bir mikrokok.

streptomisin *a. Fr.* verem basiline, şarbon, difteri, veba, menenjit, zatürre gibi hastalıklara yol açan mikroplara karşı kullanılan bir antibiyotik.

stres *a. İng.* **1** *hek.* ameliyat şoku, travma, soğuk, heyecan gibi etkenlerin organizmada, iç organlarda ve metabolizmada oluşturduğu bozuklukların tümü. **2** *ruhb.* kişide, birtakım sorunların yol açtığı coşkusal, ruhsal gerilim. **stres atmak** *İng. T.* eğlenerek vb. duygusal gerilimini azaltmak, rahatlamak.

striknin *a. Fr.* kargabüken ağacının yemişinden elde edilen çok güçlü bir zehir.

striptiz *a. İng.* gece kulüplerinde, pavyonlarda, bir kadının müzik eşliğinde giysilerini bir bir çıkararak çıplak duruma gelinceye değin yaptığı gösteri.

striptizci *a.* ve *s. İng. T.* striptiz yapan (kadın).

stronsiyum *a. Fr. kim.* simgesi Sr, atom sayısı 38, atom ağırlığı 87,62, yoğunluğu 2,6 olan, rengi beyaza yakın sarı olmakla birlikte havada oksitlenerek esmerleşen, doğada doğal maden filizlerinde bulunan bir element.

strüktür *a. Fr.* yapı.

strüktüralist *a.* ve *s. Fr.* strüktüralizm yandaşı. *eş.* yapısalcı.

strüktüralizm *a. Fr.* **1** *dil.* dilin tümüyle bir yapı olduğunu öne süren dilbilim öğretisi. **2** İsviçreli bilgin Ferdinand de Saussure'ün ilk kez dilbilim alanında kullandığı, Fransız bilgini Claude Lèvi-Strauss'ca toplumsal insanbilim alanında kullanılmış olan, daha

sonra bütün bilimlerde yaygınlaşan, olguları bütünün öğeleri olarak ve bütünün içindeki ilişkileri yönünden ele alma, yapıdan yola çıkarak sonuçlara ulaşma yöntemi. *eş.* yapısalcılık.

strüktürel *s. Fr.* strüktürle, yapıyla ilgili. *eş.* yapısal.

stüdyo *a. Fr.* **1** *sin.* sinema, televizyon için film çekilen, radyo için ses alınan ve yayın yapılan, bu işler için her türlü donanımı bulunan yer. **2** fotoğrafçı işliği. **3** resim, heykel gibi sanat çalışmaları için düzenlenmiş oda. **4** bir oda, mutfak ve banyodan oluşan küçük daire.

suare *a. Fr.* **1** akşam yemeğinden sonra yapılan eğlenceli toplantı. **2** sinema, tiyatro gibi eğlence yerlerinde gece gösterimi.

subasman *a. Fr.* yapının en alt bölümü, temeli.

subra *a. Fr.* terden lekelenmesini önlemek için giysinin koltuk altına dikilen parça. *eş.* koltukluk.

subret *a. Fr.* güldürülerde hafifmeşrep genç kadın ya da işveli hizmetçi kız tipi.

subye *a. Fr.* ayağın altından geçen, tozluğa ya da pantolon paçalarına bağlanan, deriden ya da kumaştan yapılmış şerit.

sufle (I) *a. Fr.* birine, unuttuğu sözü yavaşça fısıldayarak anımsatma, fısıldama. **sufle etmek** *Fr. T.* **1)** bir kimseye, unuttuğu bir sözü ya da tümceyi, kimseye duyurmadan fısıldamak. **2)** *tiy.* sahnedeki oyunculara, unutmuş oldukları bir sözü ya da tümceyi izleyicilere duyurmadan fısıldayarak anımsatmak, fısıldamak.

sufle (II) *a. Fr.* una bulanıp pufböreği gibi kabarık kızartılan yiyecek çeşitlerinin ortak adı.

suflör *a. Fr. tiy.* sahnenin görünmeyen bir yerinden, sahnedeki oyunculara, rollerindeki unuttukları sözcükleri ya da tümce başlarını, tümceleri fısıldayarak anımsatan görevli.

suflörlük *a. Fr. T. tiy.* suflörün yaptığı iş, suflörün görevi.

sulfata *a. İt. bkz.* **kinin**.

sumen *a. Fr.* çalışma masası üstünde bulundurulan ve üzerinde yazı yazmaya, arasında evrak saklamaya yarayan, üzeri deri kaplı altlık.

sup *a. Fr.* çikolatayla yapılan bir tür tatlı.

supanglez *a. Fr. bkz.* **sup**.

supap *a. Fr.* **1** bir yayla gergin tutulan ve yatağının düzleminde gidip gelerek bir akışkanın geçişini düzenlemeye yarayan kapak. *eş. yeni* kapaç. **2** *fiz.* bir devreye yerleştirildiğinde, belirli koşullar altında, akımın yalnız bir yönde geçmesini sağlayan ve böylece dalgalı akımları doğrultmaya yarayan düzenek.

supleman *a. Fr.* birkaç ciltlik büyük sözlük, ansiklopedi gibi yapıtları tamamlamak, sonraki gelişmeleri, bilgileri vermek için hazırlanıp yayımlanan ek cilt.

suples *a. Fr.* yumuşaklık, esneklik.

supya *a. Yun. hayb.* kafadanbacaklılardan, sıcak ve ılıman denizlerin kıyı sularında yaşayan, değişik adlar taşıyan türleri bulunan, yaklaşık 30 cm. boyunda, enli gövdeli, iri ve geniş olan başında ikisi uzun ve sekizi kısa olmak üzere on bacak bulunan, düşmanından korunmak için kara renkli bir sıvı fışkırtarak suyu bulandırıp kendini gizleyen, eti lezzetli bir yumuşakça. *eş.* mürekkepbalığı.

sura *a. (Hindistan'da dokumacılığıyla ünlü Surate kentinin adından)* **1** ince, yumuşak bir ipekli kumaş. **2** *s.* bu kumaştan yapılmış olan.

susta (I) *a. İt.* (köpek) arka ayak-

ları üzerinde durma. **susta durdurmak** *İt. T.* **1)** köpeği, verilen komutla, arka ayakları üzerinde durdurmak. **2)** (bir kimseyi, birilerini) korkak ve saygılı duruma getirmek, yıldırmak. **susta durmak** *İt. T.* **1)** (köpek) arka ayakları üzerine kalkıp ön ayaklarını göğsüne doğru bükerek öyle durmak. **2)** korktuğu, çekindiği bir kimsenin karşısında saygılı ve çekingen davranmak. **sustaya kalkmak** *bkz.* **susta durmak**.

susta (II) *a. Yun.* kimi kesici araçlarda emniyet yayı.

sustalı *s. Yun. T.* **1** sustası olan. **2** *a.* sustalı çakı. **sustalı çakı** *Yun. T.* açıldıktan sonra sustasına (II) basılmadıkça kapanmayan büyük çakı.

sut *a. Fr. kim.* sodyum klorürden elde edilen sodyum karbonatın piyasadaki adı.

sutaşı *a. Fr. (doğrusu "sutaş")* terzilikte, kimi giysilerin yaka, kol, cep gibi yerlerini süslemekte kullanılan işlemeli şerit.

sutyen *a. Fr.* göğüsleri dik tutmak için kullanılan, saten, dantel gibi kumaşlardan yapılan kadın iç çamaşırı.

sutyenci *a. Fr. T.* sutyen diken ya da satan.

sübjektif *s. Fr.* nesnelerin gerçeğine değil kişinin duygu, düşünce ve sezgilerine dayanan, kişiye göre ve kişisel olan. *eş.* öznel.

sübjektivist *a.* ve *s. Fr.* sübjektivizm yandaşı. *eş.* öznelci.

sübjektivite *a. Fr.* öznel olma durumu. *eş.* öznellik.

sübjektivizm *a. Fr. fels.* nesnelere değgin bilgilerimizin nesnelerin bize yaptıkları etkilerden başka bir şey olmadığını, bütün bilgilerin özneye göre, değer yargılarının öznel, kişisel olduğunu öne süren öğreti. *eş.* öznelcilik.

süblimasyon *a. Fr. kim.* katı bir cismi inceltme işlemi.

süblime *a. Fr. kim.* **1** süblimleştirme yoluyla elde edilen ürün. **2** aksülümen.

süblimleşmek *(nsz) Fr. T. kim.* (bir cisim) katı durumdan sıvı duruma geçmeksizin doğrudan doğruya gaz durumuna geçmek.

süblimleştirme *a. Fr. T. kim.* **1** bir cismi katı durumdan doğrudan doğruya gaz durumuna dönüştürme işlemi. **2** kimi katı cisimleri ısıtarak buharlaştırdıktan sonra soğutma yoluyla yeniden katı durumda elde etmek için yapılan özel damıtma yöntemi.

süblimleştirmek *(-i) kim.* bir cismi katı durumdan doğrudan doğruya gaz durumuna dönüştürmek.

sübvansiyon *a. Fr.* bir ürüne vb. devletçe yapılan para yardımı. *eş.* destekleme, destek akça.

sübye *a. İt.* badem içi, kavun çekirdeği gibi şeylerden yapılan boza kıvamında bulamaç.

süet *a. Fr. bkz.* **podüsüet**.

süit *a. Fr. müz.* aynı tonda bestelenmiş çalgı parçaları dizisi.

süje *a. Fr.* **1** konu. **2** *dilb.* bir cümlede bildirilen eylemi yapan ya da yüklemin bildirdiği durumu üzerine alan kimseyi ya da şeyi belirten sözcük ya da sözcük öbeği. *eş.* özne.

sükse *a. Fr.* **1** başarı. **2** çalım, gösteriş, fiyaka. **sükse yapmak** *Fr. T.* **1)** başarı kazanmak. **2)** ilgi çekecek bir durum yaratmak.

sükseli *s. Fr. T.* süksesi olan.

sülf *a. Lat. esk. kim.* kükürt.

sülfamit *a. Fr. kim.* mikroplara karşı etkili olan azotlu ve kükürtlü organik bileşimlerin ortak adı.

sülfat *a. Fr. kim.* sülfirik asidin tuzu ya da esteri.

sülfatlama *a. Fr. T.* mantar hastalıklarına karşı bitkilere demir sülfat, bakır sülfat püskürtme ya da bitkileri bu maddelere bulama işlemi.

sülfatlanma *a. Fr. T. fiz.* bir akümülatörün levhaları üzerinde kurşun sülfat tabakasının oluşması.

sülfatlaşma *a. Fr. T. kim.* doğal maden sülfürlerinin havanın ve suyun etkisiyle yavaş yavaş sülfata dönüşmesi.

sülfit *a. Fr. kim.* sülfürlü asit tuzu.

sülfitleme *a. Fr. T.* (şarapçılıkta) üzüm, elma ya da armut şırasını kükürt dioksitle temizleme yöntemi.

sülfür *a. Fr. kim.* kükürdün başka bir elementle yaptığı bileşik.

sülfürik *s. Fr. kim.* kükürt trioksit ve onun yerini tutan, en önemlisi sülfürik asit olan asitler için kullanılır. **sülfürik asit** *Fr. kim.* suda çözünerek büyük bir ısı açığa çıkaran, şurup kıvamında, 100 C'de katılaşan, renksiz, kokusuz bir sıvı. *eş.* zaçyağı.

sülfürimetre *b. a. Fr.* bir maddenin içinde bulunan kükürt oranını belirlemek için kullanılan aygıt.

sülfürleme *a. Fr. T. kim.* **1** kükürtle birleştirmek için yapılan işlem. **2** kükürtleme.

sülfürlemek *(-i) Fr. T. kim.* kükürtle birleştirmek.

süline *a. Yun. hayb.* denizde kuma ya da dip çamuruna dikine olarak gömülü biçimde yaşayan, yassı kavkılı, yirmi santimetre boyu olabilen, çakı da denilen, ikiçenetli yumuşakça. *eş.* denizçakısı.

Sümerolog *ö. a. Fr.* Sümer dili, yazını ve yapıtlarıyla uğraşan, bu alanda araştırmalar yapan bilim adamı.

Sümeroloji *ö. a. Fr.* Sümer uygarlığını, Sümer dilini, yazınını ve yapıtlarını konu alan, araştıran bilim dalı.

sünger *a. Yun.* **1** *hayb.* süngerlerden, genellikle denizlerde, bir yere tutunarak koloniler durumunda yaşayan, evrim ve yapı bakımından çokgözeli ilkel hayvan. **2** bu hayvanın, temizlik işlerinde kullanılan, suyu bolca çeken, esnek iskeleti. **3** yapay olarak elde edilen ve dolgu gereci olarak kullanılan, süngere benzer bir madde.

süngerci *a. Yun. T.* **1** denize dalarak sünger çıkaran, sünger avcılığı yapan kimse, sünger avcısı. **2** sünger alıp satan kimse.

süngercilik *a. Yun. T.* **1** sünger avcılığı. **2** sünger alıp satma işi.

süngerdoku *b. a. bitb.* yaprağın alt yüzeyinde bulunan, seyrek gözeli, gözenekli ve az klorofilli özekdoku.

süngerler *ç. a. Yun. T. hayb.* vücutları, içten dar ve uzun kanalcıklardan oluşan, dıştan bu kanalcıklara açılan deliklerle kaplı, genellikle kayalara tutunmuş bir biçimde koloniler durumunda yaşayan ilkel hayvanlar takımı.

süngerleşmek *(nsz) Yun. T.* sünger durumuna gelme, sünger gibi olmak.

süngerli *s. Yun. T.* süngerle döşenmiş ya da süngerden yapılmış olan.

süngersi *s. Yun. T.* sünger gibi gözenekleri olan, süngere benzeyen.

süngertaşı *b. a. Yun. T.* yapısı sünger gibi çok gözenekli, mermer, fildişi ve metallerin yüzeylerinin temizlenmesinde ve parlatılmasında kullanılan, çok hafif ama çok sert bir taş. *eş.* aksünger, ponza, ponzataşı.

süper *a.* ve *s. Fr.* **1** nitelik, nicelik ve derece yönlerinden çok üstün

olan. **2** belli bir ölçünün, normun üstünde olan. **3** *a.* süper benzin. **süper benzin** *Fr.* oktanı 100 ve 100'ün üstünde olan, yüksek nitelikli benzin. **süper çimento** *Fr. İt.* yüksek dirençli, çabuk sertleşen bir çimento türü. **süper fosfat** *Fr. kim.* doğal trikalsiyum fosfatın sülfürik asitle işlenmesinden elde edilen ve gübre olarak kullanılan ürün. **süper manyak** *Fr. arg.* delice davranışları olan, pek çılgın, delirmiş (kimse). **süper şov** *Fr. İng.* şarkı, dans gibi eğlendirici nitelikte çok görkemli gösteri.

süperlüks *s. Fr.* aşırı ölçüde lüks.

süpermarket *b. a. İng.* her türlü tüketim maddelerinin, özellikle paketlenmiş ya da açık yiyecek maddelerinin, mutfak ve temizlik gereçlerinin vb. satıldığı, alıcının istediği malı kendi eliyle seçerek aldığı büyük mağaza.

süpermarketçi *a. İng. T.* süpermarket sahibi.

süpermarketçilik *a. İng. T.* süpermarket işletmeciliği.

süpersonik *s. İng.* sesten hızlı olan (uçak).

süperstar *b. a. İng. mec.* (sinema, müzik, dünyasında) büyük başarıya ulaşmış sanatçı, üstün yıldız, üstün sanatçı.

sürmemantarıgiller *ç. b. a. T. Yun. T. bitb.* sürmemantarlarından bir familya.

sürmemantarları *ç. b. a. T. Yun. T. bitb.* bitkilerin, özellikle tahılların dokularında yaşayan, sürme denilen hastalığı yapan, bazitli asalak mantarlar takımı.

sürmenaj *a. Fr. hek.* genellikle sürekli ve aşırı zihinsel çalışma yapanlarda görülen bitkinlik, yorgunluk.

sürnatüralist *a.* ve *s. Fr.* sürnatüralizm yandaşı. *eş.* doğaüstücü.

sürnatüralizm *a. Fr.* doğa yasalarıyla açıklanamayan gerçeklerin ve olayların bulunduğunu, bunların varlığına inanmak gerektiğini öne süren öğreti. *eş.* doğaüstücülük.

sürnatürel *s. Fr.* varlığı ancak inançla kabul edilen, inanılmaz derecede doğaüstü olan, olağanüstü, doğaüstü.

sürpriz *a. Fr.* hiç beklenmediği için insanı şaşırtarak sevindiren ya da insanın üzüntüsüne yol açan olay. *eş. yeni* şaşırtı. **sürpriz yapmak** *Fr. T.* bir kimseyi, hiç beklemediği, şaşırtan, şaşırtarak sevindiren ya da üzen bir olayla, bir durumla karşılaştırmak.

sürrealist *a.* ve *s. Fr.* sürrealizm yandaşı. *eş.* gerçeküstücü.

sürrealite *a. Fr.* (sürrealistlere göre) bilinen, nesnel gerçeğin üstünde, onu aşan gerçek. *eş.* gerçeküstü.

sürrealizm *a. Fr.* 1924'te Fransa'da ortaya çıkan, daha sonra dünya sanatına yayılan, alışkanlıkların, geleneklerin ve aklın denetiminden uzak bilinç altı gerçeklerini vermeyi amaçlayan, nesnel gerçekle bağlarını koparıp kendince bir gerçek, bir üst gerçek yaratmak amacını güden bir yazın ve sanat akımı. *eş.* gerçeküstücülük.

sürşarj *a. Fr.* (pul vb. için) bir sözcüğün ya da rakamın yerine geçmek üzere, üzerine başka bir sözcük ya da rakam basma işi.

sürveyan *a. Fr.* fabrika ve benzeri işyerlerinde işçilerin çalışmalarını gözleyen kimse, işçibaşı.

süspans *a. Fr. sin.* bir filmde, olacağı önceden seyirciye duyumsatma yoluyla verilen gerilim, gerilimli bekleyiş.

süspansiyon *a. Fr.* **1** *fiz.* ve *kim.* bir maddenin çözünemeyen parçacıklarının bir sıvı ortamda dibe

çökmeden kalmış durumu. *eş.* asıltı. **2** *kim.* böyle bir sıvı karışımı. *eş.* asıltı. **3** bir taşıtta, genellikle de otomobil, kamyon vb.de, yolun düzgün olmamasından ileri gelen sarsıntıları hafifletmeye yarayan ve taşıtın ağırlığını dingillere aktaran yay.

süveter *a. İng.* genellikle altına gömlek ya da bluz giyilen örgü kazak.

Ş

şablon *a. Al.* **1** üzerinde, çevre çizgilerine kalem ucu girebilecek biçimde oyuk harfler ve biçimler bulunan, bu oyuklardan kalemle bir kâğıda ya da yüzeye istenilen harf ya da biçim çıkarılan, genellikle büyük boy yazı yazmakta yararlanılan metalden ya da plastikten, cetvele benzer araç. **2** değişik alanlarda ölçme, denetleme, düzeltme, belirleme gibi işlerde kullanılan, işlevine göre biçimi, yapısı değişik olabilen aygıtların ortak adı. **3** *mec.* körü körüne uygulanan basmakalıp örnek, basmakalıp düşünce. **şablon çıkarmak** *Al. T.* uygulamak üzere örnek elde etmek.

şabloncu *a.* ve *s. Al. T. mec.* bir düşünceyi şablon olarak kullanan, ona körü körüne bağlanan, onu uygulayan (kimse).

şablonculuk *a. Al. T. mec.* şabloncu olma özelliği, durumu.

şaft *a. İng.* bir motorun hareketini ileten ve ucuna çarklar, tekerlekler ya da pervane vb. bağlanan demir mil.

şalopa *a. İt. esk. den.* eskiden kullanılmış, iki direkli küçük tekne.

şalter *a. Al. fiz.* bir devredeki elektrik akımını açıp kapamaya ya da gerektiğinde değiştirmeye yarayan araç. *eş.* çevirgeç.

Şaman *ö. a. (Tunguzca ya da Mançuca "büyücü" anlamında bir sözcük)* Şamanlıkta, birtakım doğaüstü gücü bulunduğuna, ruhlarla ilişki kurarak hastalıkları iyileştirdiğine inanılan, büyü yapma, gelecekten haber verme gibi işler yapan din adamı.

şamandıra *a. Yun.* **1** limanda, halkalarına tekne bağlamak için sağlam biçimde demirlenmiş olan, içi boş ve her yanı kapalı metal fıçı vb. **2** denizde bir konumu, yeri belirtmeye, bir tehlikeyi işaret etmeye ya da geçiş yolunu göstermeye yarayan yüzer cisim. **3** kimi kapama düzenini sağlayan, metalden ya da plastikten yapılmış yüzer top. **4** kandilde fitili tutmak için yağda yüzen telli mantar düzeni.

Şamanizm *ö. a. Fr. bkz.* **Şamanlık**.

Şamanlık *ö. a.* insanlığın en eski dinlerinden biri olan, Kuzey ve Orta Asya'daki Türkler arasında en eski çağlardan günümüze değin süregelen, doğaya tapma, doğaüstü güçlere, ruhlara inanma temeline dayanan ilkel bir din. (Şamanlığa göre gökte iyi ruhlar, yerde insanlar, yeraltında da kötü ruhlar yaşar. Evren iyi ile kötü ruhların etkisi altındadır ve yer ile gök arasında, orta yerde yaşayan insanlar, bu iyi ve kötü ruhlar arasında bir denge kurmak zorundadır. Şa-

man, işte bu dengeyi sağlamakla görevli din adamıdır. Şaman, hastaları sağaltır, ölenlerin ruhlarının öte dünyaya yolculuğuna eşlik eder, dinsel törenleri yönetir ve gelecekten haber verir. Şamanlık, tümüyle büyüye inanıştır.)

şambriyel *a. Fr.* kimi motorlu taşıtlarda, tekerleğin dıştaki koruyucu lastiğinin içinde bulunan ve havayla doldurulan lastik. *eş.* iç lastik.

şampanya *a. Fr. (Fransa'nın Champagne bölgesinin adından)* açık renkli ve tatlı, köpüklü şarap. **şampanya patlatmak** *Fr. T.* bir olayı ya da bir kimseyi kutlamak için içilecek şampanyanın şişesinin mantarını ses çıkartacak biçimde açmak.

şampiyon *a.* ve *s. Fr.* ulusal ya da uluslararası bir yarışmada ilk dereceyi alan (kimse, takım ya da şey). **şampiyon olmak** *Fr. T.* bir yarışmada birinci gelmek.

şampiyona *a. Fr.* **1** şampiyonluk yarışması. **2** şampiyonluk.

şampiyonluk *a. Fr. T.* **1** şampiyon olma durumu. **2** kazananı şampiyon olan spor yarışması.

şampuan *a. İng.* genellikle saç yıkamada kullanılan sıvı sabun.

şampuanlamak *(-i) İng. T.* şampuanla yıkamak.

şampuanlanmak *(nsz) İng. T.* şampuanla yıkanmak.

şan *a. Fr. müz.* insan gırtlağından makamla çıkan ve perde ayrımlarıyla çeşitli duyumsamalar uyandıran ses dizisi.

şandel *a. Fr. sp.* ayaktopunda, topu karşı takım kalesine doğru havadan aşırtma.

şandellemek *(-i) Fr. T. sp.* ayaktopunda, topu karşı takım kalesine doğru havadan göndermek.

şanjan *s. Fr. bkz.* **janjan**. *eş.* yanardöner.

şanjman *a. Fr. bkz.* **şanzıman**.

şano *a. İt.* (eski tiyatrolarda) oyunun oynandığı yer, sahne.

şans *a. Fr.* baht, talih, fırsat, olanak, rastlantı, uğur.

şanslı *s. Fr. T.* şansı olan, talihli.

şanson *a. Fr.* şarkı.

şansölye *a. Fr.* Almanya'da ve Avusturya'da hükümet başkanı, başbakan.

şanssız *s. Fr. T.* şansı olmayan, talihsiz.

şantaj *a. Fr.* **1** para sızdırmak ya da bir çıkar sağlamak ereğiyle bir kimseyi, kendisiyle ilgili lekeleyici, kötüleyici, gözden düşürücü bir bilgiyi açıklamak, yaymak tehdidiyle korkutma. *eş. yeni* gözkorkutum. **2** bir kimseyi, istemediği bir davranışa zorlamak amacıyla, elverişli bir durumu kötüye kullanarak onu baskı altına alma. *eş. yeni* karabaskı.

şantajcı *a. Fr. T.* şantaj yapan kimse.

şantiye *a. Fr.* **1** bir yapının hazırlandığı ve üzerinde kurulduğu alan. **2** yapı gereçlerinin, gerektikçe işlenmek üzere, yığılıp korunduğu yer. **3** yapılmakta olan ev, fabrika, baraj gibi her türlü yapı. **4** gemi tezgâhı.

şantör *a. Fr. esk.* erkek şarkıcı.

şantöz *a. Fr. esk.* kadın şarkıcı.

şantuk, şantung *a. (Çin'in Şandung eyaletinin adından)* ilk kez Çin'de dokunmuş olan, genellikle yazlık giysi yapımında kullanılan, üzeri kendinden desenli, bir tür ipekli kumaş.

şanzıman *a. Fr.* motorlu taşıtlarda, hızı değiştirmeye yarayan dişliler topluluğu ve bu dişlilerin içinde bulunduğu yuva. *eş.* vites kutusu.

şapka *a. Rus.* **1** başı doğal etkilerden korumak için giyilen, keçe,

hasır, fötr vb.den türlü biçimlerde yapılan başlık. **2** boru, baca, direk gibi şeylerin açık olan üst bölümünü havanın etkisinden korumak için takılan başlık. **3** *bitb.* kimi bitkilerde, özellikle mantarlarda bulunan, üreme organlarını taşıyan, şapka biçimindeki organ. **4** *esk. dilb.* düzeltme imi, (^).

şapkacı *a. Rus. T.* şapka yapan ya da satan kimse.

şapkalı *s.* ve *a. Rus. T.* **1** başında şapka bulunan, şapka giymiş olan (kimse). **2** *bitb.* şapkası[3] olan bitki. **3** *dilb.* üzerinde düzeltme imi bulunan (ünlü).

şapkalık *a. Rus. T.* **1** şapka koymaya yarayan şey ya da yer. **2** *s.* şapka yapmaya uygun (kumaş).

şapkasız *s. Rus. T.* şapkası olmayan.

şapşal *s. Yun.* **1** aptalca davranışlarda bulunan, aptal, alık. **2** üstüne başına, giyimine özenmeyen. **3** (giyecek için) bol, dökük ve biçimsiz. **şapşal yaka** *Yun. T.* dökümlü ve geniş yaka.

şapşalak *s. Yun. T. ha.* utanmazca senlibenli davranan, özensiz iş yapan ya da çarpık yürüyüşlü (kimse).

şapşalca *s.* ve *be. Yun. T.* şapşala yakışır (bir biçimde).

şapşallaşmak *(nsz) Yun. T.* aptallaşmak, alıklaşmak.

şapşallık *a. Yun. T.* **1** şapşal olma durumu, aptallık, alıklık. **2** şapşalca davranış.

şarampol *a. Mac.* karayollarının her iki kenarındaki, yol düzeyinin aşağısında kalan bölüm.

şarapnel *a. İng. (bulucusu olan İngiliz generali Henry Shrapnel'in adından)* içi misket dolu top mermisi.

şarbon *a. Fr. hek.* çeşitli hayvanlarda, özellikle koyunlarda ve sığırlarda görülen, çok bulaşıcı, deri ya da mukoza yoluyla insanlara da bulaşan, bulaştığı yerde kara bir çıban oluşturan tehlikeli bir hastalık.

şarj *a. Fr. fiz.* **1** doldurma, yükleme. **2** genellikle elektrik yükü biriktirme işlemi. **şarj etmek** *Fr. T.* **1)** doldurmak, yüklemek. **2)** (akü vb.ye) elektrik biriktirmek, yüklemek. **3)** *arg.* (bir şeyi, durumu) anlamaya, kavramaya başlamak.

şarjör *a. Fr.* otomatik silahlarda, belli sayıda fişek taşıyan ve bu fişekleri namluya arka arkaya süren düzenek.

şarküteri *a. Fr.* sucuk, pastırma, salam, sosis gibi hazır yiyecekler ve mezeler satan dükkân.

şarlatan *s.* ve *a. Fr.* mallarını ya da kendi bilgisini, niteliklerini överek saf insanları aldatan, dolandıran (kimse).

şarlatanca *s.* ve *be. Fr. T.* şarlatan (bir biçimde).

şarlatanlaşmak *(nsz) Fr. T.* şarlatanca davranmaya başlamak, şarlatan olmak.

şarlatanlık *a. Fr. T.* **1** şarlatan olma durumu. **2** şarlatana yaraşır bir biçimde davranış.

şarpi *a. İng.* genellikle spor yapmak için kullanılan uzun, dar, düz dipli, üç köşe yelken açılan iki direkli, iki kişilik tekne.

şaryo *a. Fr.* **1** bir aracın ya da bir aygıtın devinimli parçası. **2** yazı makinesinin kâğıt takılan, tuşlara basıldıkça ilerleyen, silindirik bölümü. **3** *ask.* kimi av uçaklarının çabuk kalkışını sağlayan fırlatma düzeneği. **4** *tiy.* tekerlekler ya da raylar üzerinde gidip gelen, dekorların yatay olarak hareketini sağlayan düzenek. **5** bir eğik düzlem boyunca arabaların taşınmasını sağlayan küçük vagon.

şase *a. Fr.* içine mendil, gecelik gibi

şeyler koymaya yarayan, kumaştan yapılmış, çeşitli büyüklükte olabilen koruncak.

şasi *a. Fr.* **1** fotoğrafçılıkta, içine duyarlı bir cam ya da kâğıt konulan, yassı ve ışık geçirmez kutu. **2** otomobilin, üzerine karoser oturtulan iskelet bölümü. **3** yapı işlerinde sürme çerçeve. **4** *tiy.* dekor öğesi olarak kullanılan hareketli pano. **5** üzerine tuval gerilen ahşap çerçeve.

şato *a. Fr.* **1** (Avrupa ülkelerinde) çevresi hendeklerle, surlarla ve kulelerle çevrili kral, derebeyi vb. konağı. **2** *mec.* geniş toprağı olan büyük konut.

şayak *a. Yun.* **1** kaba dokunmuş, dayanıklı bir tür yün kumaş. **2** *s.* bu kumaştan yapılmış olan.

şayka *a. Mac. tar.* Türklerin, Karadeniz'deki ırmakların kıyılarını korumakta, Kazaklarınsa bu kıyılara saldırmakta kullandıkları, altı düz, yayvan, birkaç topu, kırk elli savaşçısı bulunan küçük bir savaş gemisi.

şef *a. Fr.* **1** bir yerde birkaç görevlinin başı durumunda bulunan, yetkisi ve sorumluluğu olan, yöneten kimse. **2** önder, başkan, lider. **3** *s.* baş, yönetici durumunda bulunan (kimse).

şeflik *a. Fr. T.* **1** şef olma durumu. **2** önderlik, başkanlık. **3** şefin çalıştığı yer.

şekel *a.* İsrail'in para biriminin adı.

şelf *a. İng. coğr.* karaları çevreleyen ve karalardan sayılan, 200 metre derinliğe değin olan sığ deniz dipleri.

şema *a. Fr.* **1** bir aygıtın, bir aracın ya da bir biçimin ana çizgilerini veren çizim. *eş.* çizem. **2** yazınsal bir yapıtın planı.

şematik *s. Fr. T.* **1** bir nesnenin, bir organın vb. genel düzenini gösteren. **2** ana çizgilerine indirgenmiş. *eş.* çizemsel.

şematizm *a. Fr.* hazır düşüncelere göre iş görme eğilimi.

şempanze *a. (Afrika dillerinden birinden) hayb.* primatlardan, ekvatoral Afrika'nın ormanlarında sürüler durumunda yaşayan, erkeğinin boyu 170, dişisininki 130 cm. olabilen, büyük kulaklı, tüysüz yüzlü, kara ya da ak renkli, kuyruksuz, beş parmaklı, her kezinde tek yavru doğuran, yerde koşabilen, iyi tırmanıcı ve çok çevik, çok akıllı bir maymun türü.

şerif *a. İng.* Amerika Birleşik Devletleri'nde, halk tarafından seçilerek belli süre için işbaşına gelen, seçildiği kasabanın ya da kentin düzenini, güvenliğini sağlamakla görevli kimse.

şeriflik *a. İng. T.* şerif olma durumu ya da şerifin görevi.

şetlant *a. (Atlas Okyanusu'ndaki Shetland Adaları'nın adından)* Shetland'de yetiştirilen bir koyun türünün yününden dokunmuş kumaş ya da örülmüş örgü.

şezlong *a. Fr.* üzerine uzanılabilecek biçimde ayarlama düzeneği bulunan, döşeme yerine bez gerili, bir tür taşınabilir koltuk.

şık *s. Fr.* **1** modaya uygun, güzel, zarif (şey). **2** modaya uygun, güzel giyinmiş olan (kimse). **3** *mec.* gereği gibi, yerinde, uygun.

şıklaşmak *(nsz) Fr. T.* şık olmak, şık duruma gelmek.

şıklaştırılmak *(nsz) Fr. T.* şıklaşması sağlanmak.

şıklaştırmak *(-i) Fr. T.* şık duruma getirmek, şıklaşmasını sağlamak.

şıklık *a. Fr. T.* şık olma durumu.

şıpka *a. kbd. den.* gemilerde çeşitli işlerde kullanılan, halatlardan örülmüş ağ.

şırınga *a. İt.* **1** havayı ya da sıvıları emmeye ve itmeye yarayan aygıt. **2** vücuda ilaç vermek için kullanılan, ucu iğneli küçük pompa. *eş.* enjektör. **3** *hek.* bir dokuya ya da boşluğa basınçla sıvı doldurmaya yarayan aygıtlara verilen ad.

şifon *a. Fr.* **1** ipek iplikle dokunmuş, çok ince, arkasını gösteren kumaş. **2** *s.* bu kumaştan yapılmış.

şifoniyer *a. Fr.* üst üste çekmeceleri olan ve çekmecelerine çamaşır konulan dolap.

şifre *a. Fr.* **1** gizli haberleşmeye yarayan, anlamları ancak haberleşenlerce bilinen imlerin, sözlerin vb. tümü. *eş. yeni* gizyazı. **2** gizliliği bulunan işlerde kullanılan kasa, kapı vb. gibi şeylerin düzeneğinin açılabilmesi için gereken rakam vb. **şifre anahtarı** *Fr. Yun.* bir şifrede kullanılan imleri gösteren ve şifreyi çözmeye yarayan liste.

şifreci *a. Fr. T.* metinleri şifreleyerek şifreyle haberleşmeyi sağlayan ya da şifreli bir metni çözen kimse.

şifrelemek *(-i) Fr. T.* bir metni şifreli duruma getirmek.

şifreli *s. Fr. T.* **1** şifreyle yazılmış. *eş. yeni* gizyazılı. **2** ancak şifresi bilinince ya da çözülünce açılabilen, şifresi olan. *eş. yeni* gizyazılı. **şifreli kilit** *Fr. Yun.* üstünde her birinde çepeçevre birçok harf ya da sayı yazılı bulunan ve bunlar çevrildiğinde bilinen bir sözcük ya da sayı ortaya çıkarılınca açılabilen kilit. **şifreli telgraf** *Fr.* metni şifreli olan ve bu şifre çözülünce anlaşılabilen telgraf.

şike *a. Fr.* **1** *sp.* bir çıkar karşılığında anlaşarak, maçın sonucunu değiştirecek biçimde, uzlaşmalı bir spor karşılaşması yapma. **2** *mec.* bir çıkar karşılığı, anlaşarak bir iş yapma, danışıklı dövüş. **şike yapmak** *Fr. T.* **1)** *sp.* bir çıkar karşılığında, anlaşarak bir spor karşılaşmasının sonucunu değiştirecek biçimde davranmak. **2)** *mec.* bir çıkar karşılığı anlaşarak, bir işte ona göre davranmak.

şikeli *s. Fr. T.* anlaşmalı, uzlaşmalı (spor karşılaşması ya da iş).

şilem *a. İng.* briçte bir ekibin, karşı ekibe ancak bir el vererek çıkarmayı üstlendiği ve yaptığı oyun.

şilep *a. Al. den.* yük gemisi.

şilepçilik *a. Al. T.* yük gemisi işletmeciliği.

şilin *a. İng.* **1** *esk.* İngiliz lirasının yirmide biri olan para. **2** İngiliz sömürgelerinde ve başka kimi ülkelerde para biriminin adı. **3** *esk.* Avusturya'nın eski para birimi.

şilt *a. İng.* bir başarıdan dolayı bir spor takımına ya da herhangi bir nedenle bir kimseye armağan olarak verilen, üzerinde veren kurumun, kuruluşun adı vb. kazılmış bulunan, kalkan biçimli metal levha.

şimendifer *a. Fr. esk.* **1** demiryolu. **2** tren.

şimiotaksi *a. Fr. yaşb.* birgözeli canlılarda, kimyasal maddelerin etkisi altında, kimyasal maddeye yanaşma ya da ondan uzaklaşma biçiminde görülen yer değiştirme durumu. *eş.* kimyagöçümü.

şimiotropizm *a. Fr. bitb.* bitkilerde, kimyasal maddelerin etkisiyle görülen, kimyasal maddeye doğru ya da ona karşıt yöne yönelme durumu. *eş.* kimyadoğrulumu.

şinik *a. Yun.* **1** sekiz kiloluk tahıl ölçeği. **2** *s.* şiniğin alabileceği miktarda olan.

şiniklemek *(-i) Yun. T.* şinikle ölçmek.

şinitzel *a. Al.* ince dilim durumunda, yağda kızartılmak üzere una bulanmış dana ya da tavuk bifteği ya da bunun yağda kızartılmışı.

şist *a. Fr. yerb.* **1** kolayca levhalara ayrılabilen, silisli ve alüminli tortul kayaçların ortak adı. **2** kömürle karışık bütün moloz maddelerin bilimsel adı.

şistleşmek *(nsz) Fr. T. yerb.* bir tabaka, kömüre karışmış moloz oranının yüksekliği nedeniyle, tümüyle işletilemez olmak.

şistli *s. Fr. T. yerb.* şist gibi yapraklı.

şistlilik *a. Fr. T. yerb.* kimi kayalara özgü olan, dilimlere, yapraklara ayrılabilme durumu.

şizofren *a. Fr. hek.* şizofreniye yakalanmış kimse.

şizofreni *a. Fr. hek.* kişide, gerçeklerle olan ilişkilerin büyük ölçüde azalması, düşünce, duygu ve davranışlarda önemli bozulmaların ortaya çıkması gibi belirtiler gösteren bir ruh hastalığı.

şnitzel *a. Al. bkz.* **şinitzel**.

şofben *a. Fr.* şebeke suyuna bağlı olarak, gazla ya da elektrikle çalışan ve çok kısa bir zaman içinde suyu ısıtan, sıcak su sağlayan aygıt.

şoför *a. Fr.* otobüs, kamyon, otomobil gibi herhangi bir motorlu kara taşıtını kullanan kimse. *eş.* sürücü.

şoförlük *a. Fr. T.* **1** şoför olma durumu. **2** şoförün işi, mesleği. *eş.* sürücülük.

şok *a. Fr.* **1** kişide, bir kaza, beklenmedik bir olay ya da kimi ilaçların ve uyuşturucuların yarattığı, fiziksel ve coşkusal nitelikte, birdenbire gelişen karmaşık belirtilerin tümü. **2** *hek. bkz.* **şok tedavisi**. **şok tedavisi** *Fr. Ar. hek.* hastaya, kimi ilaçları yüksek dozda vermek ya da hastanın beyninden gerilimli elektrik geçirmek biçiminde uygulanan sağaltım.

şoke *s. Fr.* "hoşa gitmeyecek, insanı sarsacak bir şey yapmak" anlamındaki ***şoke etmek*** ve "hoşa gitmeyecek bir şeyle ansızın karşılaşarak sarsılmak" anlamındaki ***şoke olmak*** deyimlerinde geçer.

şokola *a. Fr.* kakao, şeker, su ya da sütle yapılan bir içecek.

şorolo *a.* ve *s. Çin. arg.* edilgin eşcinsel ya da dönme (erkek).

şort *a. İng.* genellikle kimi sporları yaparken giyilen, paçaları ancak dizlere değin inen kısa pantolon.

şose *a. Fr.* genellikle taş kırıkları üzerine kum dökülerek yapılan karayolu.

şoset *a. Fr.* kısa konçlu çorap.

şoson *a. Fr.* kumaştan ya da yumuşak, ince deriden yapılmış, genellikle düz topuklu, ayağı bütünüyle kaplayan ayakkabı.

şov *a. İng.* bir eğlence yerinde, televizyonda vb. yer alan, genellikle şarkı, dans, güldürücü skeçlerle örülü, eğlendirici nitelikli gösteri. **şov yapmak** *İng. T.* **1)** eğlendirici gösteriye çıkmak. **2)** *mec.* düzmece bir davranış olarak, yalnızca gösteri olsun diye yapmak.

şoven *a.* ve *s. Fr. (Chauvin özel adından)* **1** yurdunu, ulusunu içtenlikle ama körü körüne seven, bağnaz yurtsever (kimse). **2** şovenizm yandaşı (kimse, görüş).

şovence *be. Fr. T.* şovene yaraşır bir biçimde.

şovenizm *a. Fr. (Chauvin özel adından)* değişik ırklar ve uluslar arasında kendi ırkını ve ulusunu üstün görme temeline dayalı aşırı ulusçuluk akımı.

şovenlik *a. Fr. T.* **1** şoven olma durumu. **2** şovene yaraşır davranış. **3** şovenizm.

şovmen *a. İng.* sahnede ya da televizyonda tek başına şov yapan, insanları eğlendiren erkek sanatçı.

şöbiyet *a. kbd.* baklavanın biraz değişiği olan bir hamur tatlısı.

şömine *a. Fr.* çağdaş yapılarda, genellikle salonda yapılmış olan ve

içinde ateş yakılabilen, önü açık ocak. *eş.* ocak.

şömiz *a. Fr.* bir kitabın cildi üzerine geçirilen, renkli, kâğıt kapak.

şömizye *a. Fr.* yakası erkek gömleği yakasına benzer biçimde yapılmış, uzun kollu ve kolları manşetli kadın bluzu.

şövale *a. Fr.* ressam sehpası.

şövalye *a. Fr.* **1** *tar.* Eski Roma'da, üç sınıftan ikincisinin üyesi olan yurttaş. **2** *tar.* ortaçağda Avrupa'da, özel eğitimle yetişmiş, belli ülküleri ve davranış biçimleri olan, soylu, atlı savaşçı. **3** *tar.* Avrupa'da, derebeylik düzeninde soyluluk sanlarının en alt derecesi. **4** (bugün) Fransız hükümetinin verdiği onur belgesi ve nişanı.

şövalyelik *a. Fr. T.* **1** şövalye olma durumu. **2** şövalyenin bağlı olduğu derebeylik kurumu. **3** *mec.* gereksiz yere ve gereğinden çok atılganlık, yüreklilik gösterme durumu.

şut *a. İng. sp.* ayaktopunda, bir oyuncunun topu, ayağıyla ya da kafasıyla, başka bir oyuncuya, kaleye ya da alan dışına göndermek için yaptığı vuruş. **şut çekmek** *İng. T.* **1)** *sp.* topu, ayakla ya da kafayla kaleye, başka bir oyuncuya ya da alan dışına göndermek. **2)** *arg.* (birine) tekme atmak ya da (birini) kovmak.

şutör *a. Fr. sp.* güzel şutlar çeken futbolcu.

şutlamak *(-i) İng. T. arg.* **1** işten atmak, kovmak. **2** tekme atmak, tekmelemek.

T

taba *a. Fr.* **1** kuru tütün yaprağının rengine benzeyen, kahverengiyle kızıl arası renk. **2** *s.* bu renkte olan.

tabaka *a. İsp.* içine tütün ya da sigara konularak cepte taşınan, tütün ya da sigara kutusu.

tabela *a. İt.* **1** tahtadan, sactan vb.den yapılan, üzerinde belirtici, tanıtıcı bir yazı, sayı, im ya da resim bulunan levha. **2** askeri birlik, hastane, yatılı okul gibi toplu yemek verilen yerlerde, günlük yemek için çıkarılan erzakın türünü, miktarını gösteren çizelge. **3** hastanelerde her hastanın günlük yemek ve ilacının vb. yazıldığı kâğıt.

tabelacı *a. İt. T.* tabela[1] yazan kimse.

tabelacılık *a. İt. T.* tabelacının uğraşı, işi, mesleği.

tabldot *a. Fr.* **1** lokanta, otel, pansiyon gibi yerlerde, birkaç çeşit, birkaç kap olarak, belirli bir para karşılığı verilen belirli ölçüde yemek. **2** birçok kişinin erzak sağlayarak kendilerine yemek pişirtmek için kurdukları ortaklık.

tablet *a. Fr.* **1** düz ve yassı biçime konulmuş, ağızda eritilerek yenecek madde ya da yutulacak ilaç. **2** *tar.* eski uygarlıklardan kalma, pişmiş ya da güneşte kurutulmuş kilden yapılmış, üzerinde çiviyazısıyla metin bulunan yazılı belge.

tablo *a. Fr.* **1** bez, tahta, kâğıt gibi maddeler üzerine yapılmış yağlıboya, suluboya, pastel ya da karakalem resim. **2** birbirleriyle olan ilgilerine göre düzenlenerek yazılmış şeylerin tümü, çizelge. **3** *ha.* bir ressamca yapılmış, genellikle manzara resmi. **4** *mec.* yaşanan, var olan olayların ve olguların tümünün genel görünüşü. *eş.* durum. **5** *tiy.* bir perdenin dekor değişikliğiyle belirlenen alt bölümü.

tabloid *a. İng.* kısa ve çarpıcı haber ve yazılarla dolu, bol fotoğrafa yer veren, magazin de denilen, çok sayfalı, küçük boyutlu gazete.

tabu *a. Fr. (Polinezya dilinden)* **1** kimi eski, ilkel kavimlerde dinsel inanış olarak, kutsal kabul edilen, korkuyla karışık saygı duyulan, dokunulması ya da kullanılması yasak olan, aksi yapıldığında zararı dokunacağı düşünülen kimi insan, hayvan ya da nesne. **2** *s. mec.* toplumca ya da bir toplumsal kümece yasaklanarak, yaptırımlara bağlanarak korunan, dokunulması, eleştirilmesi, değiştirilmesi olanaksız olan (insan, davranış, sözcük, kavram, nesne vb.).

tabulaşmak *(nsz) Fr. T.* tabu olarak görülmek, tabu sayılmak.

tabulaştırılmak *(nsz) Fr. T.* tabu durumuna getirilmek.

tabulaştırmak *(-i) Fr. T.* tabu durumuna getirmek.

tabure *a. Fr.* sırt ve kol dayayacak yerleri olmayan iskemle.

taç *a. İng. sp.* (ayaktopunda) topun, alanın yer çizgileri dışına çıkması. **taç atışı** *İng. T. sp.* (ayaktopunda) taca çıkan topun, karşı takım oyuncusu tarafından elle başı üzerinden geçirilerek öne doğru oyun alanının içine atılması.

taflan *a. Yun. bitb.* gülgillerden, doğada kendiliğinden yetişen, yaz kış yaprak dökmeyen, çiçekleri salkım durumunda ve beyaz, küçük bir meyve ağacı. *eş.* karayemiş.

takeometre *a. Fr.* düz duruma getirilmiş bir arazinin yüzölçümünü bulup planını yapmaya yarayan aygıt.

takigraf *a. Fr.* bir devinimin hızını ölçmeye yarayan aygıt. *eş.* hızölçer.

takograf *a. Fr.* bir taşıta bağlanarak taşıtın hızını ve aldığı yolu ölçmeye yarayan aygıt.

takoz *a. Yun.* **1** bir eşyanın, kıpırdamadan ya da dik durabilmesi için, eğilen yanına, altına yerleştirilen ağaç kama. **2** kaymaması, kımıldamaması için bir taşıtın ya da geri tepmemesi için bir topun tekerlekleri altına yerleştirilen ağaç engel. **3** çivi çakarak bir ağırlık asabilmek için, duvarda delik açarak içine yerleştirilen ağaç parçası. **4** kızaktaki geminin üstüne oturtulduğu ağaçlardan her biri. **takoz koymak** *Yun. T.* **1)** takoz yerleştirmek. **2)** *arg.* (bir işi) engellemek.

takozlamak *(-i)* takoz yerleştirmek, takoz koymak.

taksi *a. Fr.* genellikle kent içinde yolcu taşıyan ve ücreti taksimetreyle belirlenen ticari otomobil.

taksici *a. Fr. T.* taksisi olan, taksi çalıştıran kimse.

taksicilik *a. Fr. T.* taksicinin uğraşı, mesleği.

taksimetre *a. Fr.* taksilerde yol ücretini gösteren sayaç.

takt *a. Fr.* yerinde davranma ya da konuşma. *eş. yeni* sezinç. **takt sahibi** *Fr. Ar.* davranışında ve sözlerinde uygunluk bulunan, ağırbaşlı (kimse). *eş. yeni* sezinçli.

taktik *a. Fr.* **1** *ask.* belli bir sonuç almak, savaşı kazanmak ereğiyle, savaş araçlarını ve güçleri etkin bir biçimde birleştirerek ve kullanarak, kara, deniz ya da hava savaşını yönetme sanatı. *eş. yeni* yönlem. **2** *mec.* bir işte, istenen sonucu almak için, tutulan yolların ve kullanılan yöntemlerin tümü.

taktikçi *a. Fr. T.* taktik uygulamasında usta kimse.

takunya *a. Yun.* genellikle hamamda ve benzeri ıslak tabanlı yerlerde kullanılan, ağaçtan yapılmış, tabanı yüksekçe, üstü tasmalı, açık ayakkabı. *eş.* nalın.

takunyacı *a. Yun. T.* takunya yapan ya da satan kimse. *eş.* nalıncı.

takunyalı *s.* ve *a. Yun.* **1** takunyası olan, nalınlı. **2** *arg.* yobaz.

takunyasız *s. Yun. T.* takunyası olmayan, nalınsız.

tal *a. Fr. bitb.* kök, gövde, sap ve yaprak biçiminde farklılaşmış organları bulunmayan bir bitkinin yaşama ve gelişme organı.

taler *a. Al.* Avusturya'nın para biriminin adı.

talesemi *a. Fr. hek.* genellikle Akdeniz ülkelerinde görülen ve Akdeniz anemisi de denilen, kemik iliğinin kan yapmaması dolayısıyla ağır bir kansızlık biçiminde ortaya çıkan bir kan hastalığı.

talika *a. İsl.* dört tekerlekli, yaylı, üstü kapalı at arabası.

talimar *a. İt. den.* geminin baş bodoslamasından omurgasına değin

uzanan, cıvadra donanımına destek olması için konulan ek parça.

talimarlı *s. İt. T. den.* talimarı olan (gemi).

talkşist *b. a. Ar. Yun. min.* talktan oluşmuş billur şist.

talkşov *a. İng. bkz.* **tolkşov**.

tallıbitkiler *ç. a. Fr. T. bitb.* kök, gövde, sap, yaprak gibi ana organları bulunmayan, çoğu asalak ya da çürükçül olarak yaşayan ilkel bitkiler topluluğu.

tallılar *ç. a. Fr. T. bitb. bkz.* **tallıbitkiler**.

talveg *a. Al. coğr.* bir vadinin en alçak noktalarını, bir akarsu yatağının en derin yerlerini birleştiren sanal çizgi.

talyum *a. Fr. kim.* simgesi Tl, atom sayısı 81, atom ağırlığı 204,37, yoğunluğu 11,85 olan, özellikleri yönünden kurşuna çok benzeyen, tuzları ve bileşikleri zehirli bir element.

tamanit *a. Fr. min.* doğal kalsiyum ve demir fosfat.

tamperaman *a. Fr.* bir kimsenin yaradılıştan gelen özelliği, yaradılış, huy.

tampon *a. Fr.* **1** bir deliği tıkamaya, kapamaya yarayan, herhangi bir maddeden yapılmış tıkaç. **2** bir darbenin gücünü, yeğinliğini azaltmaya yarayan, içi yumuşak maddeyle dolu şey. **3** çarpışmaların etkisini azaltmak için otomobillerin, vagonların vb. dış ön ve arka yerlerinde bulunan metal donanım. **4** *hek.* kanı dindirmek ya da silmek için kullanılan gaz bezi yumağı vb. **5** *mec.* bir darbenin, çatışmanın yeğinliğini yatıştıran, azaltan etken. **6** *arg.* (kadında) göğüsler ve kalçalar.

tamponlamak *(-i) Fr. T.* tamponla tıkamak, tampon koymak, tampon yerleştirmek.

tamtam *a. Fr.* **1** (Afrika yerlileri arasında) bir tür davul. **2** (Afrika yerlileri arasında) kimi olayları haber vermek ya da açıklamak için bu davulla çıkarılan ses. **3** *müz.* orkestrada yer alan bir tür Çin gongu.

tandans *a. Fr.* **1** bir şeye karşı duyulan yönseme. *eş.* yöneliş, eğilim, yönseme. **2** yan tutma, yanlılık. **3** bir olayın gidiş yönü.

tanen *a. Fr.* birçok bitkisel üründe bulunan, sepicilikte, hekimlikte kullanılan, buruk tatta bir madde.

tanenli *s. Fr. T.* taneni olan (bitkisel ürün).

tango *a. İsp.* **1** *müz.* Latin Amerika'dan dünyaya yayılan, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra çok tutulan, bir kadın ve bir erkekçe yapılan, iki zamanlı, özel ritimli dans. **2** *müz.* bu dansın müziği ve şarkısı. **3** *a.* ve *s. ha.* son modaya aşırı uymuş ya da genellikle açık saçık giyinmiş, şık, toplumun alışılmış kurallarına uymayan (kadın).

tanjant *a. Fr. mat.* **1** başka bir çizgiye, eğriye ya da yüzeye dokunan ama onu kesmeyen çizgi, eğri ya da yüzey. **2** *s.* bir şeye yalnızca bir noktada değen.

tank *a. İng.* **1** motorlu, tekerlekleri paletli, zırhlı ve silahlı savaş taşıtı. **2** demirden yapılmış sarnıç. **3** *den.* gemilerde, sıvı yük taşımak için yapılmış, su geçirmez bölme.

tankçı *a.* ve *s. İng. T. ask.* tank kullanan, tank kullanarak savaşan (asker).

tanker *a. İng.* **1** petrol ve petrol ürünleri, sanayi yağları, şarap vb. taşımak üzere özel olarak yapılmış gemi. **2** akaryakıt taşımak üzere özel biçimde yapılmış kamyon.

tankerci *a. İng. T.* tankerle taşımacılık yapan kimse.

tankercilik *a. İng. T.* tanker ile yük

taşıma işi, tanker taşımacılığı.

tanksavar *b. a. İng. T. ask.* tankları yok etmek için kullanılan güçlü silahların ortak adı.

tansiyometre *b. a. Fr.* ayrışma, buhar, sıvı yüzeyleri ve benzeri şeylere ilişkin gerilimleri ölçen aygıt. *eş.* gerilimölçer.

tansiyometri *b. a. Fr.* **1** sıvılardaki yüzey gerilimlerini ölçme işi. **2** mekanik gerilim niceliğini, kimi ölçü araçlarından yararlanarak belirleme. *eş.* gerilimölçüm.

tansiyon *a. Fr.* **1** *hek.* kanın damarlar içindeki basıncı, kan basıncı. **2** *mec.* huzursuz, sıkıntılı durum, gerginlik. *eş.* gerilim.

tantal *a. Fr. kim.* simgesi Ta, atom sayısı 73, atom ağırlığı 180,940, yoğunluğu 16,5 olan, cevherlerinde birlikte bulunduğu niyobyuma benzeyen, katı bir element.

tapa *a. İt.* **1** dar bir deliği ya da şişe ağzını tıkamaya yarayan, mantardan, lastikten, camdan, tahtadan, plastikten vb. yapılmış tıkaç, tıpa. **2** top mermisinin ucuna vidalanan ve mermi atıldıktan sonra onun patlamasını sağlayan ayarlı kapak. *eş.* tıpa.

tapalamak *(-i) İt. T.* (dar bir delik ya da şişe ağzı için) ağzını tapayla kapatmak, ağzına tapa koymak.

tapalanmak *(nsz) İt. T.* (dar bir delik, şişe ağzı vb.) tapayla kapatılmak, ağzına tapa konmak.

tapalı *s. İt. T.* ağzına tapa konmuş olan, ağzında tapa bulunan.

tapasız *s. İt. T.* ağzına tapa konmuş olmayan, ağzında tapa bulunmayan.

tape etmek *(-i) Fr. T.* bir metni yazı makinesiyle yazmak.

tapi *a. Fr.* poker oyununda henüz kâğıt dağıtılmamışken, oyunculardan birinin önünde fişi ya da parası kalmadığını anlatmak için kullandığı sözcük.

tapir *a. Fr. hayb.* tapirgillerden, Amerika'da, bir türü de Asya ve Afrika'nın tropikal bölgelerinde küçük sürüler durumunda yaşayan, iki metre uzunluğunda ve bir metre yüksekliğinde olabilen, postu kısa kıllı ve esmer renkte, ön ayakları dörder, art ayakları üçer parmaklı, toynaklı, kısa hortumlu, soyu tükenmek üzere olan bir hayvan.

tapirgiller *ç. a. Fr. T. hayb.* toynaklılardan tapir türünü içine alan bir familya.

tapon *s. Fr.* **1** (genellikle nesne için) düşük nitelikli, işe yaramaz, elde kalmış olan, eski püskü, değersiz. **2** *mec.* aşağı, önemsiz, değersiz (kimse).

taponcu *a. Fr. T.* tapon mal alıp satan kimse, dükkân.

taponculuk *a. Fr. T.* taponcunun yaptığı iş.

tapyoka *a. Fr.* manyok kökünden çıkarılan nişasta.

taraça *a. İt.* **1** bir yapının damında çevresi ve üstü açık yer, teras. **2** toprakla ya da başka bir gereçle elde edilen, bir duvarla desteklenen yüksek düzlük. **3** *coğr.* seki.

taranga *a. kbd. ha.* ringaya benzeyen, göllerde ve akarsularda yaşayan, çapak da denilen, eti lezzetsiz bir balık.

taret *a. İng. ask.* **1** gemilerde ya da kalelerde, topun makine bölümünü ve topçuları koruyacak biçimde yapılmış zırhlı kule. **2** bir tankın silahlarını taşıyan ve şasiye göre dönerek 360 derecelik bir atış alanına sahip olan zırhlı kundak.

tarlakoz *a. kbd.* kayıkla atılan küçük bir balık ağı.

tarlatan *a. Fr.* belirli bir sertlik verilmiş olan ve kimi giyeceklere

sertlik vermek için kullanılan bir tür kumaş.

tarot *a. Fr.* iskambil kâğıtlarına benzeyen, üzerinde değişik biçimde resimler bulunan, falcılıkta kullanılan kart destesi.

tarpan *a. Fr. hayb.* atgillerden, Orta Asya'da sürü durumunda yaşayan, küçük ve çevik, artık soyu tükenmekte olan bir yaban atı.

tart *a. Fr.* kalıpta pişen bir tür meyveli pasta.

tartar *a. Fr.* dişlerin diplerinde oluşan bir tür taş, diş taşı.

tartarat *a. Fr. kim.* tartarik asit tuzu.

tartarik *s. Fr. kim.* yapısında iki alkolle iki asit bulunan (madde). **tartarik asit** *Fr. kim.* kumaş basmacılığında, pastacılıkta, fotoğrafçılıkta, kimi içkilerin hazırlanmasında kullanılan, formülü $C_4H_6O_6$ olan, dört izomerli kristal organik bileşik.

taşemen *b. a. kbd. hayb.* taşemengillerden, suda yaşayan, Avrupa'da üç türü bulunan, solucan biçiminde, çıplak ve yapışkan derili, ağzı emmeye elverişli biçimde yuvarlak, çok ilkel yapılı omurgalı hayvan.

taşemengiller *ç. b. a. hayb.* örnek hayvanı taşemen olan, taşemen ve benzeri cinsleri içine alan, yuvarlak ağızlı omurgalı hayvanlar familyası.

taşeron *a. Fr.* büyük bir işi yapmayı üstlenen bir üstenciden iş alan, işin herhangi bir bölümünü onun hesabına yapan ikinci, küçük üstenci.

taşikardi *a. Fr. hek.* yüreğin hızlı hızlı çarpması biçiminde kendini gösteren kalp rahatsızlığı. *eş.* yürek çarpıntısı.

taşist *a. Fr.* taşizm yandaşı. *eş.* lekeci.

taşizm *a. Fr.* doğa biçimleri yerine boyayla rasgele oluşan biçimleri yeğleyen, fırça vuruşundan, boyadan oluşan görüntünün insanın iç dünyasını, coşkusunu anlatmaya yeter olduğuna inanan soyut resim anlayışı. *eş.* lekecilik.

taşlevreği *b. a. T. Yun. hayb. bkz.* **minakop**. *eş.* gölgebalığı.

taşpudra *b. a. T. Fr.* süslenmek için kullanılan pudra ve krem karışımı katı madde.

tatula *a. Fr. (Hint dillerinden) bitb.* patlıcangillerden, doğal olarak yetiştiği gibi süs bitkisi olarak bahçelerde de yetiştirilen, boyu bir metreye ulaşabilen, dik gövdeli, saplı, büyük ve oval yapraklı, beyaz ya da mor çiçekler açan, meyvesi çok tohumlu ve dikenli bir kapsül olan, spazm giderici etkisi nedeniyle hekimlikte yararlanılan otsu bir bitki.

taverna *a. İt.* çalgılı meyhane. **taverna müziği** *İt. Fr.* tavernalarda çalınan, sanat değeri pek bulunmayan müzik.

tavernacı *a. İt. T.* taverna işleten kimse.

tavernacılık *a. İt. T.* taverna işleticiliği.

tavla *a. İt.* **1** birbirine ortadan bağlantılı, iki yanlı, iki iç yüzü bölme desenli tahta üzerinde, on beşi bir renk, on beşi başka bir renk olmak üzere otuz pulla ve iki zarla, iki kişinin karşılıklı oynadığı bir oyun. **2** bu oyunun üzerinde oynandığı, dikdörtgen biçiminde tahta kutu. **tavla atmak** *İt. T. ha.* tavla oynamak.

tavlacı *a. İr. T.* çok iyi tavla oynayan, tavla oyununa çok düşkün kimse.

tayfun *a. İng. (Çinceden)* Çin Denizi'nde ve Büyük Okyanus'ta görülen, çok güçlü tropikal siklon.

tayga *a. Rus. coğr.* kozalaklı bitkiler-

den oluşan orman kuşağı.

tayming *a. İng.* bir iş için en uygun zamanı seçme. *eş.* zamanlama.

tayt *a. İng.* kalçayı ve bacakları sıkıca saran kadın pantolonu.

tayyör *a. Fr.* takım olarak etekle ceketten oluşan kadın giysisi.

tayyörlük *s. Fr. T.* tayyör yapmaya elverişli (kumaş).

teatral *s.* ve *be. Fr.* tiyatro oyununa benzer bir biçimde (olan).

teflon *a. İng. (marka adından)* **1** etilen ve flüor karışımından elde edilen, yüksek ısıya dayanıklı ve sürtünme kat sayısı düşük plastik bir özdek. **2** *s.* içi bu özdekle kaplanmış olan, yemeği yakmayan, yapışmaz yüzeyli (kap).

tein *a. Fr.* çay yapraklarında bulunan, kafeinle aynı yapıda olan etkili madde.

teizim *a. Fr. fels.* evreni yaratan ve yöneten, vahiy yoluyla insanlara buyruk veren tek bir Tanrı'nın varlığına inanma. *eş.* Tanrıcılık.

tekfur *a. Fr. tar.* Bizans İmparatorluğu'nda valilerle Anadolu'daki ve Rumeli'deki Hıristiyan beylerine verilen ad.

teknetyum *a. Fr. kim.* simgesi Tc, atom sayısı 43, atom ağırlığı 98,906 olan, doğal izotopu bilinmeyen, yapay olarak elde edilen bir ışınetkin kimyasal element.

teknik *a. Fr.* **1** bir bilim, sanat ya da meslek dalında kullanılan yöntemlerin tümü. **2** beceri, yol, yöntem, araç. **3** fizik, kimya, matematik gibi bilimlerden sağlanan verileri iş ve yapım alanlarında uygulama. **4** *s.* bu uygulamaya dayanan, bu uygulamayla ilgili. **5** *s.* bir sanata, bir bilime, bir mesleğe özgü olan, teknikle ilgili olan. **6** *sp.* (sporcu için) tekniği güçlü.

teknikçi *a. Fr. T.* bir teknikokulda eğitim görmüş, bir işin bilimsel, kuramsal yönünden çok uygulama ve pratik yönüyle uğraşan kimse, teknikten anlayan kimse.

tekniker *a. Al. bkz.* **teknikçi**.

teknikokul *b. a. Fr. T.* öğrencilerini teknik alanlarda yetiştiren okul.

tekniköğretim *b. a. Fr. T.* teknik yöntemlerin ve becerilerin kazandırılmasına önem veren, öğrencileri teknik alanlarda yetiştiren öğretim.

teknisyen *a. Fr.* **1** *bkz.* **teknikçi**. **2** bir sanat ya da bilimin, bir işin tekniğini iyi bilen kimse.

teknokrasi *a. Fr.* devlet yönetiminde ve ekonomide son sözün, seçimle yönetime gelen siyasacılarda değil devletin üst düzey yöneticileriyle iş adamlarında ve ekonomi uzmanlarında olmasına dayanan siyasal düzen.

teknokrat *s.* ve *a. Fr.* **1** yönetimde ve ekonomide uzmanlığı nedeniyle devlet yönetiminde söz sahibi bulunan, uzmanlığı kuramdan çok tekniğe, uygulamaya dayanan, ekonomik ve yönetimsel düzeneklerin işletiminde insan öğesini her zaman yeterince göz önünde bulundurmayan üst düzey devlet görevlisi. **2** *s.* teknokrasi yandaşı.

teknoloji *a. Fr.* bir sanayi alanında gücü ve bilgiyi biriktirme, denetleme, işleme, iletme gibi amaçlarla oluşturulan makinelerin, araç gereçlerin, aygıtların, yöntemlerin vb. tümünü kapsayan uygulama bilgisi.

teknolojik *s. Fr.* teknolojiyle ilgili.

tekst *a. Fr.* **1** (yapıt, yasa, belge vb. gibi yazılı şeyler için) bir yazıyı anlatım, noktalama ve biçim özellikleriyle oluşturan sözcüklerin bütünü. **2** dil incelemelerine konu olan yazılı örnek, parça, yapıt. *eş.* metin.

tekstil *a. Fr.* **1** dokuma. **2** doku-

macılık. **3** *s.* dokumayla ya da dokumacılıkla ilgili.

tekstilci *a. Fr. T.* tekstil sanayicisi.

tektonik *a. Fr. yerb.* **1** parçalanarak dağılmış yer katmanlarının birbirleriyle olan ilişkilerini, durumlarını, biçim değiştirmelerini araştıran yerbilim dalı. **2** *s.* yerkabuğunun biçim değiştirmesi sonucunda ortaya çıkan yapıyla ilgili olan.

tekvando *a. (Kore dilinden)* el ve kol vuruşlarından çok, ayakla vuruşlara, tekme tekniklerine önem veren, Uzakdoğu'ya özgü bir dövüş sanatı.

tel *a. Fr.* "telgraf" sözcüğünün kısa biçimi. **tel çekmek** *Fr. T.* telgraf çekmek, telgraf göndermek.

tela *a. İt.* giysilerde, yaka ve benzeri yerlerde kumaşla astar arasına konulan ve dik durmayı sağlayan kolalı bez.

telatin *a. İsl. esk.* eskiden seccade vb. yapımında kullanılan, kalın, yumuşak, dana ya da öküz derisi.

tele- *Yun. (önek)* Yunanca "uzak" anlamına gelen, batı dillerinde kullanılan birçok sözcükte önek olarak yer alan, Türkçeye batı dillerinden giren birçok sözcükte de bu anlamda bulunan bir sözcük.

teleferik *a. Fr.* birbirinden uzak iki yer arasında, havada gerilmiş kalın, çelik teller üzerinde kayarak yol alan, yolcu ya da yük taşıyan, elektrikle işleyen asılı taşıt.

telefilm *a. Fr. sin.* bir televizyon yayını sırasında, bu yayında yer alan görüntülerin ve sesin otomatik olarak 16 milimetrelik boş bir filme geçirilmesi ve bu yolla elde edilen film.

telefon *a. Fr.* **1** birbirinden uzak yerlerdeki kimselerin konuşmalarını sağlayan elektrik düzeneğinin tümü. **2** bu konuşmalarda kullanılan aygıt. **telefon etmek** (ya da **açmak**) *Fr. T.* biriyle, telefonla konuşmak. **telefon kabini** *Fr.* içinde genel telefon olarak kullanılan ankesörlü ya da manyetik kartla çalışan telefon bulunan kulübe. *eş.* telefon kulübesi. **telefon kartı** *Fr.* manyetik kartla çalışan genel telefonlarda telefon etmekte kullanılan manyetik kart. **telefon numarası** *Fr.* telefon abonelerine verilen ve başkalarının onlarla telefonla konuşabilmelerini sağlayan sayı. **telefon rehberi** *Fr. Far.* telefon abonelerini abecesel sırayla veren ve telefon numaralarını gösteren kitap.

telefoncu *a. Fr. T.* **1** telefon düzeni kuran ya da telefon onaran kimse. **2** telefon santralında çalışan görevli, santralcı.

telefonlaşmak *(nsz; le)* (birbiriyle) telefon aracılığıyla konuşmak.

telefonometre *a. Fr.* telefon konuşmalarının sayısını ve süresini gösteren sayaç.

telefoto *a. Fr. bkz.* **telefotografi**.

telefotografi *a. Fr.* fotoğraf, resim, yazı gibi şeylerin görüntülerinin elektrik akımıyla uzaklara iletilmesi yolu.

telekız *a. Fr. T. ("tele"yle yapılmış sözcüklere benzeterek) ha.* telefonla randevulaşarak buluşup fuhuş yapan kadın.

telekinezi *a. Fr. ruhb.* nesnelerin herhangi bir fiziksel gücün etkisi olmaksızın, dokunulmaksızın devinime geçmesi olayı. *eş.* uzadevim.

telekom *a. Fr.* telekomünikasyon sözcüğünün kısaltılmış biçimi.

telekomünikasyon *a. Fr.* resim, yazı, simge, haber ya da her çeşit bilginin tel, telefon, radyo, optik ya da başka elektromanyetik sistemlerle iletilmesi, yayımı ve alınması. *eş.* iletişim, uziletişim.

teleks *a. İng.* telsiz aracılığıyla teleme uzaktan yazı yazdırma düzeni. *eş.* uzyazım.

telem *a. Fr.* bir metnin uzak bir yere doğrudan doğruya gönderilmesini ya da uzak yerden gönderilen metnin alıcı olarak basımevi harfleriyle yazılmasını sağlayan telgraf aygıtı. *eş.* uzyazar.

telemetre *a. Fr.* **1** iki uzak nokta arasındaki uzaklığı ölçmeye yarayan aygıt. **2** fotoğraf makinelerinde, fotoğrafı çekilecek olan nesnenin uzaklığını belirterek objektifin uzaklık ayarını yapan düzenek.

teleobjektif *a. Fr.* fotoğraf makinelerine takılan ve uzaktaki nesnelerin çok yakın görüntülerinin elde edilmesini sağlayan, çok uzun odaklı mercek.

teleoloji *a. Fr. fels.* **1** evreni amaçla araçlar arasında bir ilişkiler düzeni olarak gören öğreti. **2** davranışın amaçla ilişkisini inceleyen bilim ve felsefe kolu. **3** yalnızca insan eylemlerinin değil, tarih ve doğa olaylarının da belli amaçlarla belirlenmiş ve yönetilmiş olduğunu kabul eden öğreti. *eş.* erekbilim.

teleolojik *s. Fr.* teleolojiyle ilgili. *eş.* erekbilimsel.

telepati *a. Fr. ruhb.* bir kimsenin kafasından geçenleri ya da çok uzakta geçen bir olayı, arada hiçbir araç, duygusal hiçbir bağlantı olmaksızın algılama yeteneği. *eş.* uzaduyum.

telepatik *s. Fr.* telepatiyle ilgili.

telesekreter *a. Fr.* telefon hattına bağlı olan, telefon mesajlarını alan aygıt.

telesine *a. Fr. bkz.* **telesinema**.

telesinema *a. Fr.* **1** bir sinema filmini televizyonda gösterimeye yarayan aygıt. **2** televizyonda, filmleri iletme ve yansıtma işiyle uğraşan bölüm.

teleskop *a. Fr.* sonsuzdaki bir nesnenin gerçek görüntüsünü, içbükey bir aynadan yapılmış olan merceğinin odak düzleminde veren ve gökbilimle ilgili gözlemlerde kullanılan optik aygıt. *eş.* ırakgörür.

teleteks *a. Fr.* **1** bir bilgisayar sistemiyle yazılan bilgi ve haberlerin televizyon kanallarından gönderilmesi. **2** televizyon alıcılarında bulunan ve bu türlü metinleri görüntüleyen özel parça.

televizyon *a. Fr.* **1** nesnelerin kalıcı olmayan görüntülerinin, gerçeğe uygun bir biçimde renkli ya da siyah beyaz ve sesli olarak, elektrik yoluyla uzağa iletimi. **2** elektrik yoluyla uzağa iletilen görüntü ve sesi alarak görünmesini ve duyulmasını sağlayan aygıt, televizyon alıcısı. **televizyon filmi** *Fr.* televizyonda yayımlanmak üzere çekilmiş film.

televizyoncu *a. Fr. T.* **1** televizyon yayımı yapan örgütte çalışan kimse. **2** televizyon alıcısı satan kimse ya da yer. **3** televizyon alıcısı onarımıyla uğraşan kimse.

televizyonculuk *a. Fr. T.* **1** televizyon yayımcılığı. **2** televizyoncunun[1] yaptığı iş. **3** televizyon alıcısı yapma, satma ya da onarma işi.

telgraf *a. Fr.* **1** uzak iki yer arasında, elektrikle işleyen, mors alfabesiyle haberleşmeyi sağlayan bir iletişim düzeneği. **2** bu yolla gönderilen ya da alınan haber ve bu haberin yazılı bulunduğu kâğıt. **telgraf çekmek** *Fr. T.* telgrafla haber göndermek.

telgrafçı *a. Fr. T.* telgraf görevlisi.

telgrafçiçeği *b. a. Fr. T. bitb.* birçeneklilerden, sarkık ve boğum boğum dallı, etlice ve sivri yaprak-

lı, kimi türlerinin yapraklarının alt yüzü mor, üst yüzü yol yol mor ve gümüşi çizgili, ancak bir günlük ömrü olan mavi, beyaz ya da pembe çiçekler açan bir süs bitkisi.

telgrafhane *b. a. Fr. Far. esk.* telgraf aracılığıyla haberleşmeyi sağlayan devlet kuruluşu.

tellemek *(-i)* telgraf çekmek.

tellenmek *(ösz)* telgraf çekilmek, telgrafla bildirilmek.

tellür *a. Fr. kim.* simgesi Te, atom sayısı 52, atom ağırlığı 127,60, yoğunluğu 6,25 olan, kimyasal yönden kükürde benzeyen, mavimtırak beyaz renkte bir element.

tem *a. Fr. bkz.* **tema**.

tema *a. Fr.* **1** bir yazın ya da sanat yapıtında işlenen, geliştirilen konunun anlamca ortaya koyduğu ana yönelim. *eş.* izlek. **2** *müz.* bir besteyi oluşturan ana motif.

tematik *s. Fr.* tema ile ilgili.

temel *a. Yun.* **1** bir yapının toprak altında kalan ve yapıya dayanak olan duvar, taban ve benzeri bölümlerinin tümü. **2** bu bölümleri yapmak için kazılan çukur. **3** bir şeyin gelişimi için gereken ilk öğeler. **4** *mec.* sağlam dayanak. **5** *s.* en önemli, bellibaşlı, ana. **temel atmak** *Yun. T.* **1)** çukur kazıp bir yapının temel bölümlerini yapmaya başlamak. **2)** bir işe başlamak. **3)** bir şeyin büyümesinin, gelişmesinin başlangıcını oluşturmak. **temel tümce** *Yun. T. dilb.* bir bileşik ya da girişik tümcede asıl yargıyı bildiren tümce.

temellendirmek *(-i) Yun. T.* **1** temel tutmasını sağlamak, yerleştirmek. **2** *mec.* süreklilik, kalıcılık kazandırmak, kökleştirmek.

temellenmek *(nsz) Yun. T.* temelli bir duruma gelmek, temel tutmak.

temelleşmek *(nsz) Yun. T.* **1** temel tutmak, yerleşmek. **2** *mec.* sürekli ve kalıcı bir duruma gelmek, kökleşmek, yerleşmek.

temelleştirmek *(-i) Yun. T.* **1** temel tutmasını, yerleşmesini sağlamak. **2** *mec.* süreklilik ve kalıcılık kazandırmak, temelli olmasını sağlamak.

temelli *s. Yun. T.* **1** temeli olan. **2** herhangi bir nitelikte temeli olan. **3** *mec.* geçici olmayan, sürekli, kalıcı olan. **4** *be.* sürekli bir biçimde, sürekli olarak, sürekli olmak üzere. **5** *be.* büsbütün, tümüyle, bütünüyle, bütün bütün, tamamıyla.

temelsiz *s. Yun. T.* **1** temeli olmayan. **2** *mec.* herhangi bir dayanağı bulunmayan ya da sağlam olmayan (düşünce, sav, söz vb.).

tempo *a. İt.* **1** *müz.* bir müzik parçasındaki bölümlerin hızlarını belirtmek için kullanılan sözcük. **2** *mec.* bir işte ilerleyiş, gidiş, gelişme hızı. **3** *sp.* vücut alıştırmalarının belirli süre içinde yinelenme hızı. **tempo tutmak** *İt. T.* el çırparak ya da el ve ayaklarını bir yere vurarak bir müziğe eşlik etmek.

tempolu *s. İt. T.* temposu olan.

temposuz *s. İt. T.* temposu olmayan, temposu bozuk olan.

tender *a. İng.* lokomotifin hemen arkasına bağlanan, lokomotif için gerekli olan yakıtı, suyu taşıyan vagon.

teneke *a. Yun.* **1** üstü kalaylı ince metal levha, sac. **2** *s.* bu levhadan yapılmış.

tenis *a. İng. sp.* bir ağ ile ortasından bölünmüş bir alanda, iki ya da iki çift oyuncunun raketle karşılıklı olarak vurdukları ya da çeldikleri topu, belli kurallara göre, birbirlerinin alanına düşürerek, karşılanmaması durumunda sayı kazanmaları temeline dayanan oyun.

eş. alantopu. **tenis kortu** *İng. sp. bkz.* **kort**.

tenisçi *a. İng. T. sp.* tenis sporuyla uğraşan kimse, tenis oyuncusu. *eş.* alantopu oyuncusu.

tenor *a. İt. müz.* **1** en tiz erkek sesi. **2** sesi böyle olan şarkıcı, opera sanatçısı.

tente *a. İt.* güneş, yağmur gibi doğal etkilerden korunmak için bir yerin üzerine gerilen, bezden, naylondan ya da benzeri maddelerden yapılmış örtü.

tenteli *s. İt. T.* üzerinde tentesi olan (atlı araba vb.).

tentesiz *s. İt. T.* üzerinde tentesi olmayan (atlı araba vb.).

tentene *a. ha. bkz.* **dantel, dantela**.

tentür *a. Fr. kim.* alkolün bir ya da birden çok bitki üstündeki eritici etkisiyle elde edilen sıvı ilaç.

tentürdiyot *a. Fr.* mikrop kapmasını önlemek için bir sıyrığa, bir kesiğe sürülen iyot tentürü.

tenya *a. Yun. hayb.* şeritgillerden, yassı vücutlu, birbirine kenetlenmiş boğumları olan ve kimisi metrelerce uzunlukta olabilen bir bağırsak asalağı. *eş.* şerit.

teokrasi *a. Fr.* siyasal gücün ve erkin Tanrı'dan geldiği inancına dayalı olarak toplum yönetiminin, Tanrı'nın yeryüzündeki vekilleri olduklarına inanılan din adamlarının elinde bulunduğu toplumsal düzen. *eş.* dinerki.

teokratik *s. Fr.* dinerkine dayanan.

teolog *a. Fr.* teolojiyle uğraşan bilim adamı. *eş.* Tanrıbilimci.

teoloji *a. Fr. fels.* dinlerin doğuşu, Tanrı'nın varlığı, nitelikleri, insanın Tanrı'yla ve evrenle ilişkileri üzerinde uğraşan, Tanrısal olanı konu alan bilim. *eş.* Tanrıbilim.

teolojik *s. Fr. fels.* teolojiyle ilgili.

teorem *a. Fr.* **1** *mat.* kanıtlanabilen bilimsel önerme. **2** mantıksal akıl yürütmeyle kanıtlanan önermenin ya da özelliğin bildirimi.

teori *a. Fr.* **1** bir bilim ya da sanatla ilgili ya da herhangi bir sorunu ilgilendiren ve uygulanmadıkça gerçekleşip gerçekleşemeyeceği bilinemeyen düşüncelerin, ilkelerin topu. **2** gözleme dayanan sanı, soyut bilgi. **3** sistematik olarak düzenlenmiş ve birçok olayı açıklayan, bir bilime temel olan kurallar, yasalar bütünü. **4** *fels.* yarar sağlamayı ya da uygulamayı amaçlamayan salt bilgi. **5** *fels.* deneyle karşıtlık içinde olan, düşünce alanında kalmış bilgi. **6** *topb.* bilgi edinme sürecinin herhangi bir aşamasında ortaya atılan, insana doğal ve toplumsal çevresini belli ölçüde denetleme olanağı veren, bilimsel güvenilirliği olan bir genel bilgi ve açıklama düzeni. *eş.* kuram.

teorik *s. Fr.* teoriyle ilgili, teori özelliği taşıyan. *eş.* kuramsal.

teorikman *be. Fr.* teorik olarak.

teorisyen *s. Fr.* bir teori ortaya atan kimse. *eş.* kuramcı.

teras *a. Fr.* **1** bir yapının damında çevresi ve üstü açık yer, taraça. **2** toprakla ya da başka bir gereçle elde edilen, bir duvarla desteklenen yüksek düzlük. **3** *coğr.* seki.

terbiyum *a. (İsveç'te bulunan Ytterby yer adından) kim.* simgesi Tb, atom sayısı 65, atom ağırlığı 158,925 olan, çok az bulunan bir element.

terebentin *a. Fr.* kozalaklılardan ve kimi ağaçlardan doğal olarak akan ya da ağacın çizilmesi yoluyla akıtılan, yağlı vernik yapımında, yağlıboya üretiminde ve inceltilmesinde kullanılan, ince, renksiz, kokulu reçine.

terementi *a. Fr. bkz.* **terebentin**.

tergal *a. Fr.* **1** sentetik poliyester lifleri ya da ipliği. **2** *s.* bu liflerden ya da iplikten yapılmış olan.

terilen *a. İng. bkz.* **tergal**.

termal *s. Fr.* **1** sıcak kaplıca sularının niteliği. **2** sıcak kaplıca suyu bulunan ve bu sudan yararlanma olanağı veren (kuruluş, yer).

termik *s. Fr.* **1** sıcaklıkla, ısıyla ilgili, ısıl. **2** *a. fiz.* ısının üretilmesi, iletilmesi ve kullanılmasını konu alan fizik dalı. **termik santral** *Fr.* kömür, doğalgaz gibi bir yakıtla çalışarak elektrik üreten santral.

terminal *a. Fr.* **1** otobüs, uçak, tren gibi taşıtların yolcularını ilk aldığı ya da son bıraktığı yer. **2** bir boru hattının son ucunda bulunan petrol depoları bütünü.

terminoloji *a. Fr.* **1** bir bilim, bir sanat, bir meslek ya da bir teknik dalına özgü terimlerin tümü. *eş.* terimce. **2** terim yapımıyla ilgili sorunları ele alan, bu alanda uyulması gereken ilkeleri belirleyen, yöntem oluşturan, uygulamalı dilbilim dalı. *eş.* terimbilim.

termit *a. Fr. hayb.* düzkanatlılar ailesinden, ılıman ülkelerde yaşayan, bitkilere çok zarar veren bir böcek. *eş.* akkarınca.

termitler *ç. a. Fr. T. hayb.* iri başlı, ağız parçaları çok gelişmiş, ısırıcı böcekler topluluğu. *eş.* akkarıncalar.

termodinamik *b. a. Fr. fiz.* ısı enerjisiyle kinetik enerji arasındaki ilişkileri ve bu konuyla ilgili olayları konu alan fizik dalı.

termoelektrik *b. a. Fr. fiz.* ısı enerjisiyle elektrik enerjisi arasındaki ilişkileri ve bu konuyla ilgili olayları konu alan fizik dalı.

termofor *a. Fr.* kauçuktan ya da türlü maddelerden yapılan, içine konulan sıcak suyla ya da kimyasal bir maddeyle sürekli ısı sağlayan kap.

termokimya *b. a. Fr. Ar. kim.* tepkimeler sırasında görülen termik olayları konu alan kimya dalı.

termokoter *a. Fr. hek.* yarayı ısıyla dağlama.

termometre *b. a. Fr.* sıcaklıkölçer, sıcakölçer.

termonükleer *b. s. Fr.* yalnızca çok yüksek sıcaklıklarda, hafif elementler arasında oluşan (çekirdeksel tepkime).

termoplast *a. Fr.* sıcakta biçim verilmeye elverişli, soğukta oldukça sert, kalıplandıktan sonra biçim değiştirmeyen yapı gereci.

termos *a. Fr. (marka adından)* bir yalıtım maddesiyle kaplanmış olan metal bir kılıfla onun içine yerleştirilmiş, aralarında hava boşluğu bulunan çift çeperli bir cam şişeden oluşan, içine konulan sıvının sıcaklığını uzun süre koruyan kap.

termosfer *a. Fr. gökb.* ısının gittikçe yükseldiği, 100 ile 300 km. yüksekliklerarasındaki havayuvarı katmanı. *eş.* ısıyuvarı.

termosifon *b. a. Fr.* yapının su şebekesine bağlı ve içinde boru bulunan bir su kazanı olan, ateş ya da elektrikle çalışan, içindeki borulardan geçen ısıyla sıcak su elde edilen bir araç.

termostat *a. Fr.* bir yerin ya da bir nesnenin ısısını kendiliğinden düzenleyen, aynı derecede olmasını ayarlayan aygıt. *eş.* ısıdenetir.

termoterapi *a. Fr. hek.* ısıyla sağaltım.

terör *a. Fr.* **1** korku salma, yıldırma. **2** genellikle siyasal bir dava uğruna girişilen, toplumu korkutmaya, yıldırmaya yönelik her türlü eylem. **terör estirmek** *Fr. T.* korku vermek, ortalığa korku salmak.

terörist *a. Fr.* terör yaratan, terör

uygulayan (kimse, örgüt).

terörizm *a. Fr.* **1** topluma korku salma, insanları korkutma, yıldırma eylemlerinin tümü. **2** siyasal bir amaca ulaşmak için terörü bir yöntem olarak kullanma.

tersane *a. İt. esk.* gemi yapılan ve onarılan yer. **tersane kethüdası** *İt. Far. tar.* Osmanlı donanmasında kaptanpaşadan sonra gelen en yüksek rütbeli ve en yetkili subay. **tersane sergisi** *tar.* Osmanlı döneminde, tersanede çalışanların alacaklarını gösteren liste.

tersaneli *a. İt. T. tar.* Osmanlı döneminde, deniz subaylarına ve erlerine verilen ad.

test *a. İng.* **1** bir kimsenin, bir topluluğun ya da bir şeyin doğal ya da sonradan kazanılmış yeteneklerini, bilgi ve becerilerini ölçmeye ve anlamaya yarayan sınama. *eş.* ölçer. **2** *eğit.* nesnel olarak değerlendirilebilen sınav sorularının tümüne verilen ortak ad. **3** *eğit.* sınav. **4** *hek.* bir hastalığın var olup olmadığını, varsa niteliğini anlamak için yapılan laboratuvar incelemesi. **5** *yaşb.* ve *fiz.* yaşambilimsel bir işlevi ya da değişmez bir niteliği, incelenen bireyin tepkisi, örnek alınan normal bireyinkiyle karşılaştırılarak ölçmeye ve değerlendirmeye yarayan yoklama. **test edilmek** *İng. T.* denenmek, sınanmak, yoklanmak. **test etmek** *İng. T.* denemek, sınamak, yoklamak.

testis *a. Lat. gövb.* erkekte, erbezi torbasının içinde iki tane olarak bulunan, önden arkaya doğru sübe biçimli, erkeklik hormonu oluşturan erkek cinsiyet bezi. *eş.* erbezi.

testosteron *a. Fr.* erkek cinslik hormonu.

tetanos *a. Fr. hek.* genellikle toprakta yaşayan bir basilin açık yaralardan insan ya da hayvan vücuduna girerek yol açtığı, kasların sürekli olarak kasılmasıyla kendini gösteren, ateşli, öldürücü bir hastalık. *eş.* kazıklıhumma.

teyp *a. İng.* sesleri manyetik bir bant üzerine saptayan ve bu seslerin istenince dinlenmesini sağlayan aygıt. *eş. yeni* sesalıcı. **teybe almak** *İng. T.* konuşmaları, müziği vb. teyp aygıtındaki banda geçirmek.

tez *a. Fr.* **1** öne sürülerek savunulan düşünce. *eş.* sav. **2** *mant.* kanıtlanması gereken önerme. *eş.* sav. **3** üniversitelerde, öğrencilerin ya da öğretim üyelerinin hazırlayıp kimi zaman bir sınav kurulu önünde savundukları bilimsel çalışma.

tezli *s. Fr. T.* bir sav öne süren, tezi olan. **tezli oyun** *Fr. T. yaz.* siyasal, toplumsal bir tezi , savı olan oyun. **tezli roman** *Fr. T. yaz.* siyasal, toplumsal vb. bir tezi savunan, bir savı olan roman.

tıpa *a. İt.* **1** *bkz.* **tapa**. **2** *arg.* alkolik. **tıpası atmak** *İt. T. mec.* ansızın öfkelenmek.

tıpalamak *(-i) İt. T. bkz.* **tapalamak**.

tıpalanmak *(nsz) İt. T. bkz.* **tapalanmak**.

tıpalı *s. İt. T. bkz.* **tapalı**.

tıpasız *s. İt. T. bkz.* **tapasız**.

tır *a. Fr. (Fransızca "Transportation Internationale Routière"in kısaltması olan TIR'dan)* uluslararası eşya taşımacılığında kullanılan kapalı, uzun araç biçiminde büyük kamyon.

tıraka (I) *a. kdb. den.* hamağı yatılabilir duruma getirebilmek için başucuna ve ayakucuna konulan ağaç.

tıraka (II) *a. kbd. arg.* **1** korku. **2** kabadayılık, gösteriş, fiyaka, caka.

tırakalı *s. arg.* **1** korkak, yüreksiz. **2** kabadayı, gösterişçi, gösterişli, cakalı, fiyakalı.

tırpan *a. Yun.* **1** ekin, ot ve benzeri şeyleri biçmeye yarayan, uzun bir sapın ucuna tutturulan, çelikten yapılmış, hafifçe kıvrık, uzun, sırtı kalınca ve bombeli, keskin ağızlı bir tür orak. **2** *sp.* güreşte, devirmek amacıyla rakibin ayak bileklerine hızla ayak vurma biçimindeki oyun.

tırpana *a. Yun. hayb.* özkedibalığıgillerden, kuzey denizlerinde yaşayan, boyu iki metreyi bulabilen, sırtı kurşuni, pulsuz, yan kanatları gövdesine yapışık, uzun kuyruklu, eti lezzetli bir balık.

tırpancı *a. Yun. T.* tırpanla ekin, çayır vb. biçen kimse.

tırpanlamak *(-i) Yun. T.* **1** tırpanla biçmek. **2** *mec.* bir şeyi yok etmeye, ortadan kaldırmaya girişmek, acımadan yok etmek.

tırpanlanmak *(nsz) Yun. T.* tırpanlamak eylemine konu olmak.

tifdruk *a. Al.* sayfa kalıpları bakırdan yapılan, renkli fotoğraf baskılarına elverişli bir baskı tekniği. *eş. yeni* çukurbaskı.

tifo *a. Fr. hek.* insan dışkısıyla kirlenmiş sularda, bu sularda yaşayan istiridyelerde ve bu sularla sulanmış ya da yıkanmış sebzelerde bulunan bir basilin yol açtığı, ateş ve ishalle kendini gösteren, ortalama üç hafta süren, bulaşıcı ve tehlikeli bir bağırsak hastalığı.

tifüs *a. Fr. hek.* bitler aracılığıyla bulaşan, yüksek ateş ve vücutta lekelerle kendini gösteren, ortalama on beş gün süren, çok tehlikeli ve bulaşıcı bir hastalık.

tik *a. Fr.* **1** *hek.* herhangi bir kas kümesinin istençdışı devinimi. **2** bir alışkanlık olarak ikide bir yinelenen gülünç, sıkıcı söz ya da el, kol, yüz devinimi.

tikağacı *b. a. Fr. T. bitb.* **1** ikiçeneklilerden, Doğu Hindistan'da yetişen, kerestesinden gemi yapımında ve kaplamada yararlanılan, kerestesinin doğal rengi sarı olan ve zamanla havada kendiliğinden koyulaşan, dayanıklı bir ağaç. **2** *s.* bu ağacın kerestesinden yapılmış olan.

tim *a. İng.* **1** birlikte görev yapan birkaç kişilik polis ekibi. **2** *ask.* bir silahı, bir telsiz istasyonunu vb. çalıştırmak için kurulan topluluk. **3** *ask.* belirli bir işi ya da hizmeti başarabilecek güçteki en küçük birlik. *eş.* takım.

timbal *a. Fr.* yerde duran ve iki sopayla çalınan orkestra davulu.

timüs *a. Fr. gövb.* göğüs kemiği arkasında bulunan içsalgıbezi.

tiner *a. İng.* yağlıboyaları inceltmek için kullanılan kimyasal bir bileşim. *eş. yeni* inceltici.

tip *a. Fr.* **1** bir türden olan bütün varlıkların ya da nesnelerin ana özelliklerini büyük ölçüde kendinde toplayan örnek. **2** *a.* ve *s. mec.* ilgi çekici, alışılmamış, olağandışı, değişik (kimse). **3** tür, çeşit. **4** *yaz.* roman, öykü, oyun gibi yazınsal ürünlerde, yaşamda bulunan ve benzer özelliklerle belirlenen kişileri sivriltilmiş, abartılmış bir biçimde yansıtan kişi.

tipik *s. Fr.* **1** bir kimseyi ya da nesneyi niteleyen, onu tip olarak ortaya koyan, tiple ilgili. **2** güçlü özgünlüğü bulunan, çok özgün olan.

tipleme *a. Fr. T. sin.* belirli bir tipin[4] bütün karmaşık özelliklerini, onu en iyi, en rahat, en inandırıcı biçimde temsil edebilecek bir kişiyle, bir tiple verme.

tipleşmek *(nsz) Fr. T.* tip özelliği kazanmak.

tipleştirilmek *(nsz)Fr. T.* tip özelliği kazandırılmak, tip durumuna getirilmek.

tipleştirmek *(-i) Fr. T.* tip özelliği kazandırmak.

tipo *a. Fr.* tipografyanın kısaltılmış biçimi.

tipografi *a. Fr. bkz.* **tipografya**.

tipografya *a. Fr.* **1** kabartma biçimlerle ilgili baskı yöntemi. *eş. yeni* yüksekbaskı. **2** basımcılık, basım.

tipoloji *a. Fr.* insan tiplerini belirleme ve ayırt etme yöntemi.

tipolojik *s. Fr.* tipolojiyle ilgili.

tipsiz *s. Fr. T. arg.* olağan görünümü bozuk, çirkin, kılıksız (kimse).

tiraj *a. Fr.* gazete, dergi, kitap gibi şeylerin bir basılıştaki adedi. *eş.* baskı.

tiramola *a. İt. den.* **1** geminin rüzgâr üstüne ya da altına dönmesi için yelkenlerin kimisini gevşetme, kimisini germe işlemi. **2** makaraları birbirine kavuşan bir palangayı açıp uzatma işi.

tiran *a. Fr.* **1** *tar.* Eski Yunan'da, siyasal gücü tek başına elinde tutan kimse. **2** siyasal erki zorla ele geçiren ve onu kötüye kullanan kimse. **3** *s. mec.* acımasız, gaddar, despot (kimse).

tirat *a. Fr.* **1** *tiy.* bir oyunda, oyuncunun bir kezde söylediği oldukça uzun konuşma. **2** *yaz.* (yazıda) bir düşüncenin kesintisiz gelişimi. **3** uzun ve tumturaklı konuşma.

tirbuşon *a. Fr.* şişe tıpalarını çekmekte kullanılan burgu.

tire *a. Fr.* **1** kısa çizgi. **2** uzun çizgi.

tirfil *a. Yun.* doğada kendiliğinden yetişen, üçgül de denilen bir yonca türü. *eş.* yabaniyonca.

tirhandil *a. Yun. den.* yelkenle, gerektiğinde kürekle yürütülen küçük bir tekne.

tirle *a. Fr.* gerektiğinde meme başına yerleştirilerek sütün alınmasına, memenin boşaltılmasına yarayan araç.

tirlin *a. Fr.* ucundaki kıskacı bir vidayla sıkılıp gevşetilen, mürekkeple türlü kalınlıkta çizgiler çizmeye yarayan araç.

tiroit *a. Fr. gövb.* gırtlağın ön tarafında bulunan ve salgısını kana veren bir bez. *eş.* kalkanbezi.

tirokalsitonin *a. Fr.* tiroit bezinden salgılanan, kandaki kalsiyumu azaltan bir hormon.

tiroksin *a. Fr.* tiroit hormonlarının ilki.

tirpidin, tirpit, tirpitil *a. kbd.* bahçede kullanılan küçük çapa.

tirsi *a. Yun. hayb.* hamsigillerden, Karadeniz'de bol bulunan, ırmak ağızlarına yakın yerlerde yaşayan, yumurtalarını tatlı sulara bırakan, yaklaşık 35 cm. boyunda, vücudu yanlardan yassı ve elips biçiminde, sırtı esmer ve hafif yeşilimtırak, karnı ve yanları beyaz, cildinde lekeler bulunan, kuyruk yüzgeci çatal biçiminde, eti kılçıklı, lezzetli bir balık.

tişört *a. İng.* uzun ya da kısa kollu, yakalı ya da yakasız olabilen, pamuklu spor gömlek.

titan *a. Fr. kim.* simgesi Ti, atom sayısı 22, atom ağırlığı 47,90, yoğunluğu 4,5 olan, özellikleri yönünden kalayla silisyuma yaklaşan, doğada oksitli bileşikler durumunda bulunan, çok sert, parlak beyaz renkli, basit bir kimyasal element.

titr *a. Fr.* bir kimseye onur veren unvan, san.

tiyatro *a. İt.* **1** içinde her türlü oyunun sahnelenebildiği, sahnesi ve seyirci için oturma yerleri vb. bulunan, özel olarak bu iş için yapılmış yapı. **2** dramatik türleri seyirciler önünde, sahnede oyna-

ma eylemi ve sanatı. **3** oyun yazma sanatı. **4** yazılmış oyunların tümü. **5** oyuncular topluluğu.

tiyatrocu *a. İt. T.* **1** *ha.* tiyatro oyuncusu. **2** tiyatro işleten, tiyatro sahibi kimse.

tiyatroculuk *a. İt. T.* **1** tiyatro sanatçılığı, oyunculuğu. **2** tiyatro işletme işi.

tiyatrosever *b. a.* ve *s. İt. T.* tiyatro sanatının kültürünü edinmiş, tiyatroya düşkün, tiyatro tutkunu (kimse).

toka *a. İt.* **1** genellikle selamlaşmak ereğiyle, birbirine sağ elini uzatarak el sıkışma. **2** içki içerken, birbirinin şerefine, sağlığına kadeh tokuşturma. **3** *arg.* ödeme, verme. **4** *arg.* gece hırsızlığı. **toka etmek** *İt. T.* **1)** genellikle selamlaşmak ereğiyle, birbirine sağ elini uzatarak el sıkışmak. **2)** içki içerken, birbirinin şerefine, sağlığına kadeh tokuşturma. **3)** *arg.* vermek.

tokacı *a. İt. T. arg.* gece hırsızı.

tokalamak *(-i) İt. T. arg.* ödemek, vermek, toka etmek.

tokalaşmak *(nsz;-le) İt. T.* birbirinin elini sıkmak, el sıkışmak.

toksigen *s. Fr.* zehir oluşturan, zehir yapan.

toksikolog *a. Fr.* toksikoloji uzmanı.

toksikoloji *a. Fr. hek.* zehirlerle, zehirlerin belirlenmesiyle ve organizmaya olan etkilerinin araştırılmasıyla ilgili bilim dalı.

toksin *a. Fr.* kimi canlı organizmada görülen zehir.

toksisite *a. Fr.* zehirleyici olma özelliği, zehirleyicilik.

tokyo *a. (Japonya'nın Tokyo kentinin adından)* plastikten yapılmış, açık bir tür terlik.

tolerans *a. Fr.* **1** kendine aykırı gelse de her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiğince hoş görme durumu. **2** *fels.* kendisininkilerle çelişse bile, başkalarının düşünce ve kanılarını özgürce dile getirmelerinden rahatsız olmama, onların geçerliliklerine karşı tepki göstermeme tutumu. *eş.* hoşgörü. **3** işlenmiş bir parçanın yapım ölçüsünde olabilecek özür payı.

toleranslı *s. Fr. T.* toleransla davranan, toleransı olan. *eş.* hoşgörülü.

toleranssız *s. Fr. T.* toleranslı davranmayan, toleransı olmayan. *eş.* hoşgörüsüz.

tolkşov *a. İng.* genellikle TV'de konukla konuşmaya, söyleşiye, tartışmaya dayanan gösteri türü.

tolkşovcu *a. İng. T.* tolkşov yapan kimse.

tolüen *a. Fr. kim.* madenkömürü katranında benzinle birlikte bulunan, eritici ve leke çıkarıcı olarak kullanılan, yanabilir sıvı hidrokarbür.

tomar *a.* ve *s. Yun.* **1** dürülerek boru biçimi verilmiş kâğıt, deri. **2** (kâğıt ya da kâğıt para için) pek çok, çok. **3** *esk.* topun içini temizlemekte, yağlamakta kullanılan, ucu fırçalı çubuk. **tomar tomar** *ik. s. Yun.* **1)** tomarlar halinde olan. **2)** pek çok.

tomarla *be.* ve *s. Yun. T.* tomar durumunda, tomar edilmiş olarak, pek çok.

tomarlamak *(-i) Yun. T.* tomar durumuna getirmek, destelemek, yığmak, tomar etmek.

tomarlanmak *(nsz) Yun. T.* tomar durumuna getirilmek, tomar yapılmak.

tombak *a. Fr.* **1** yüzde seksen bakırla yüzde yirmi çinkodan oluşan ve kuyumculukta, kimi eşya yapımında kullanılan sarı renkli alaşım. **2** *s.* bu alaşımdan yapılmış olan.

tombala *a. İt.* **1** bir torbaya konulmuş numaralı pullar karıştırılıp rasgele çekilerek, üzerinde numaralar bulunan kartlarla oynanan bir talih oyunu. **2** bu oyunda kartlardaki bütün numaraların tutturulmasıyla, doldurulmasıyla kazanılan en büyük ödül.

tombalacı *a. İt. T.* tombala çektirerek, oynatarak para kazanan kimse.

tombaz *a.* **1** ırmaklarda işleyen, güvertesiz, alu düz kayık. **2** alu düz kayık biçiminde, üzerinde köprü kurulan duba.

tomografi *a. Fr.* bir organ ya da organizma kesitinin röntgenle filmini çekme yöntemi.

ton (I) *a. Fr.* bir metre küp oylumunda ve +4 °C'deki arı suyun ağırlığına eşit ağırlık, bin kilogramlık ağırlık birimi. **tonla** *Fr. T.* pek bol, pek çok, sayısız.

ton (II) *a. Fr.* **1** *müz.* insan ya da çalgı sesinin yükseklik ya da alçaklık derecesi, perde. **2** *dilb.* konuşmada sesin duyguları belirtecek biçimde çıkması. **3** bir rengin koyuluk ya da açıklık derecesi.

tonaj *a. Fr.* **1** bir taşıtın alabildiği yükün, taşıyabildiği ağırlığın ton olarak miktarı. **2** *den.* bir ticaret gemisinin iç oylumunun hesaplanmasıyla bulunan taşıma kapasitesi.

tonalite *a. Fr. müz.* belirli bir tonda (II)[1] yazılmış müzik parçasının niteliği.

tonbalığı *b. kbd. a. hayb. bkz.* **orkinos.**

tonga *a. kbd. arg.* hile, tuzak, düzen, dalavere. **tongaya basmak** (ya da **düşmek**) *arg.* kendisini kötü bir duruma düşürmek için hazırlanan bir tuzağa düşmek, hileye aldanmak. **tongaya bastırmak** (ya da **düşürmek**) *arg.* (birini) kendisini kötü duruma düşürecek bir oyuna getirmek, hileyle aldatmak, dalavere yaparak kandırmak.

tonik *s. Fr.* **1** organları uyaran ve güçlendiren (ilaç). **2** *a.* kimi içkiler katılan, içinde kinin bulunan sıvı. **3** *a.* cilt bakımında kullanılan, yüze ve boyna sürülen losyon.

tonilato *a. İt. den.* gemilerin alabileceği yükü belirtmekte kullanılan, bir tona (1) eşit ağırlık birimi.

tonlamak *(-i) dilb.* dilde, sesleri kuralına uygun bir biçimde çıkarmak. *eş.* titremlemek.

tonlanmak *(nsz) Fr. T. dilb.* (dilde sesler) kuralına uygun bir biçimde çıkarılmak. *eş.* titremlenmek.

tonlarca *s. Fr. T.* çok sayıda, pek çok ton.

tonos *a. Yun. bkz.* **tonoz.**

tonoz *a. Yun. mim.* **1** biçimi alttan içbükey olmak üzere taş ve tuğlayla örülmüş, yarım silindir biçiminde tavan örtüsü. **2** bir kemerin aralıksız olarak devam etmesiyle oluşan örtü. **3** *müz.* kimi yaylı çalgıların üst ve alt kapaklarının ortasındaki şişkince bölüm.

topaz *a. Fr. (Kızıldeniz'deki Topazos Adası'nın adından)* doğal alüminyum silikatıyla flüorinden oluşan, kahverengi ya da soluk sarı renkte, sert, değerli bir taş.

topograf *a. Fr.* topografya uzmanı. *eş. yeni* yerbetimci.

topografik *s. Fr.* topografya ile ilgili. *eş. yeni* yerbetimsel.

topografya *a. Fr.* bir kara parçasını, doğal engebelerini belirtecek bir biçimde, kâğıt üzerinde çizgilerle gösterme işi. *eş. yeni* yerbetim.

topografyacı *a. Fr. T. bkz.* **topograf.**

topoloji *a. Fr. mat.* geometrik cisimlerin nitel özelliklerini ve bağıl konumlarını, biçimlerinden ve bü-

yüklüklerinden ayrı olarak ele alıp inceleyen geometri dalı.

topolojik *s. Fr.* topolojiyle ilgili olan.

toponimi *a. Fr. dil. bkz.* **toponomastik**. *eş.* yeradıbilim.

toponomastik *a. Fr. dil.* yeryüzündeki yerlerin adlarını konu alan dilbilim dalı. *eş.* yeradıbilim.

tor *a. Fr. mat.* bir dairenin kendi düzleminde bulunan ama merkezinden geçmeyen bir doğru çevresinde dönmesiyle oluşan cisim.

toreador *a. Fr. bkz.* **torero**.

torero *a. İsp.* boğa güreşçisi.

torik *a. kbd.* **1** *hayb.* palamut balığının 55–60 cm. boyunda olanlarına verilen ad. **2** *arg.* düşünme yeteneği, akıl, kafa. **3** *arg.* biraz içildikten sonra atılmış, uzunca kalmış sigara izmariti. **toriği** (ya da **toriğini**) **çalıştırmak** (ya da **işletmek** ya da **kullanmak**) *arg.* kafasını çalıştırmak, aklını kullanmak, düşünmek. **toriğini kaşımak** *arg.* bir sorunu çözmek için, kafasını kaşıyarak düşünmek.

torna *a. İt.* ağaç ya da metal eşya yaparkan kimi parçalara yuvarlak bir biçim vermek için kullanılan çarklı tezgâh.

tornacı *a. İt. T.* **1** torna işi yapan kimse, torna işçisi. **2** torna işi yapılan işyeri, dükkân.

tornacılık *a. İt. T.* torna zanaatçılığı ya da işçiliği.

tornado *a. İsp. coğr.* Batı Afrika kıyılarında esen çok güçlü kiklon.

tornalamak *(-i) İt. T.* tornayla işlemek.

tornalanmak *(nsz) İt. T.* tornayla işlenmek.

tornalatmak *(-i, -e) İt. T.* tornalamak eylemini yaptırmak, tornalamasını ya da tornalanmasını sağlamak.

tornalı *s. İt. T.* **1** tornada işlenmiş olan. **2** tornalanmış parçalarla yapılmış olan.

tornasız *s. İt. T.* tornadan geçirilmemiş olan, henüz tornada işlenmemiş bulunan.

tornavida *a. İt.* vidaları bir yere vidalamaya, gerektiğinde bir yerden sökmeye yarayan, onları döndürüp yürütmek için başlarındaki kertiğe uygulanan, bir saptan ve ucu yassı bir yuvarlak metal parçadan oluşan araç.

tornet *a. İt.* bilyalı tekerlekler takılmış küçük bir tahtadan oluşan basit taşıma aracı.

tornistan *a. İng.* **1** *den.* (gemi için) pervaneyi ters yönde çevirme. **2** *ha.* tersyüz etme. **3** *arg.* geri dönme, cayma, döneklik. **tornistan etmek** *İng. T.* **1)** *den.* (gemi) geri dönmek. **2)** *ha.* bir giyeceği tersyüz etmek, kullanılmış bir giyeceğin içini dış yaparak onu yeniden kullanmak. **3)** *arg.* döneklik etmek, caymak.

torpido *a. İsp. den.* çok hızlı giden, torpil atmakta kullanılan küçük bir savaş gemisi. **torpido gözü** *İsp. T.* otomobillerde, sürücü yerinin önünde bulunan, içinde sürücü için gerekli şeylerin bulunduğu kapaklı, küçük bölme.

torpidobot *b. a. İsp. İng. bkz.* **torpido**.

torpil *a. Fr.* **1** savaş gemilerinde sualtı silahı olarak kullanılan büyük bomba. **2** *mec.* kayıran, arka çıkan kimse. **3** *mec.* kayırma, arka çıkma. **(birine) torpil geçmek** (ya da **yapmak**) *Fr. T. arg.* arka çıkmak, kayırmak. **torpil patlatmak** *Fr. T. arg.* **1)** bir işte kendisinin kayırılmasını sağlamak. **2)** şaşkınlık yaratacak, gerçekdışı bir haber vermek.

torpilbalığı *b. a. Fr. T. hayb.* Avrupa denizlerinde siyah ve benekli

olmak üzere iki türü bulunan, başındaki bir organdan elektrik çıkararak başka balıkları öldüren, tırpanaya benzeyen bir balık.

torpillemek *(-i) Fr. T.* (gemiyi) torpil atarak batırmak.

torpillenmek *(nsz) Fr. T.* torpillemek eylemine konu olmak.

torpilli *s. Fr. T.* **1** torpili bulunan. **2** *mec.* kayıranı bulunan, kayırılan (kimse).

toryum *a. Fr. kim.* simgesi Th, atom sayısı 90, atom ağırlığı 232,038, yoğunluğu 16,12 olan, oldukça sert, havada bozulmayan, kurşunrenginde, akkor derecede kıvılcım çıkararak oksitlenen, atom enerjisi kaynağı olarak kullanılan ışınetkin bir element.

tost *a. İng.* arasına yağ sürülüp, peynir, sucuk gibi bir katık konularak özel makinesiyle kızartılıp gevretilmiş ekmek dilimi.

tostçu *a. İng. T.* tost satan kimse.

total *s. Fr.* bütünsel.

totalitarizm *a. Fr.* totaliter düzen ve kuram. *eş.* bütüncüllük.

totaliter *s. Fr.* demokratik hakların ve özgürlüklerin tümüyle baskı altında tutulduğu, siyasal erkin bir elde toplandığı, teröre, baskıya ve zulme dayalı (devlet yönetimi). *eş.* bütüncül.

totaliterleşmek *(nsz) Fr. T.* zaman içinde totaliter bir niteliğe dönüşmek.

totem *a. (Amerika yerlilerinin dilinden) topb.* kimi ilkel toplumlarda, topluluğun ataları olduğuna inanılarak kutsal sayılan, topluluğa adını veren, topluluk üyelerinin özel bir biçimde bağlı oldukları hayvan, ağaç, yel gibi herhangi bir doğal nesne ya da olay. *eş.* ongun.

totemcilik *a. topb.* bir toteme inanıp bağlanmaya dayalı dinsel uygulama ve toplumsal örgütlenme biçimi. *eş.* ongunculuk.

totemizm *a. bkz.* **totemcilik**.

toto *a. Fr.* sportoto. **toto oynamak** *Fr. T. arg.* **1** (öğrenci) sınavda, bilmediği yerlerde kafadan atmak. **2** (öğrenci) karnesinde 1, 0, 2 rakamları bol olmak.

trabzonhurması *b. a. (Trabzon kentinin adıyla Farsça "hurma" sözcüğünden) bitb.* **1** abanozgillerden, anayurdu Çin ve Japonya olan, Türkiye'nin genellikle Karadeniz Bölgesi'nde yetiştirilen, tahtasından marangozlukta yararlanılan büyük bir meyve ağacı. **2** bu ağacın elma iriliğinde, turuncu renkte, ham iken kekre olan, olgunlaşınca tatlılaşan, sulu meyvesi.

tradisyon *a. Fr.* kuşaktan kuşağa gelen ve toplulukta özel, kendine özgü bir ruh oluşturan alışkı. *eş.* gelenek.

trafik *a. Fr.* **1** ulaşım yollarının yayalarca ve her türlü taşıtlarca kullanılması. *eş.* gidişgeliş. **2** ulaşım yollarında bulunan taşıtların ve yayaların tümü. **3** *mec.* önemli görevlerde bulunan kişilerin bir yere gidiş ve gelişi.

trafikçi *a. Fr. T.* trafik polisi.

trafo *a. Fr.* **1** transformatör sözcüğünün kısaltılmışı. **2** *ha.* kentin ya da bir semtin elektrik akımını sağlayan transformatör kuruluşu.

tragedya *a. Yun. tiy.* söylencelerden ve tarihsel olaylardan yararlanılarak yazılan, acıklı durumlarla gelişen ve acıklı bir sonuçla bağlanan tiyatro oyunu. *eş.* ağlatı.

trahom *a. Fr. hek.* gözkapaklarının altında birtakım kabarcıkların oluşmasıyla başlayan, tedavi edilmezse kirpiklerin içeriye kıvrılması, saydam tabakada yaralar çıkması yüzünden körlüğe yol açabilen bulaşıcı bir hastalık.

trajedi *a. Fr. tiy. bkz.* **tragedya**.

trajik *s. Fr.* **1** trajediyle ilgili. *eş.* ağlatısal. **2** *mec.* çok acıklı.

trajikleşmek *(nsz) Fr. T. mec.* çok acıklı bir duruma gelmek.

trajikomedi *b. a. Fr. tiy.* içinde, trajediye özgü ciddi ve acıklı olaylarla geleneksel olarak komediye özgü durumların birlikte yer aldığı tiyatro oyunu.

trajikomik *b. s. Fr.* hem acıklı hem de güldürücü özelliği olan (olay, durum).

trake *a. Fr. hayb.* **1** soluk borusu. **2** eklembacaklılarda bulunan özel solunum kanalları.

trakeliler *ç. a. Fr. T. hayb.* eklembacaklıların, solungaç yerine özel bir soluk borusu olanlar takımı.

trakit *a. Fr. yerb.* yanardağ kayalıkları arasında bulunan bir feldispat türü.

traktör *a. Fr.* genellikle tarla sürme, yük taşıma gibi işlerde kullanılan, tekerlekleri gevşek arazide tutunmasını sağlayabilecek biçimde olan, arkasına römork takılabilen motorlu araç.

trakunya *a. Yun. hayb.* levrekgillerden, denizlerin taşlık ve kumlu yerlerinde yaşayan, vücudu füze biçiminde ve yandan yassı, sırtı benekli ve sarımtırak kahverengi, karnı beyaz, alt çenesi üste göre çıkıkça, ağzı büyükçe, yüzgeçleri dikenli ve çok zehirli, eti çok beyaz ve lezzetli bir balık. *eş.* çarpanbalığı.

tram *a. Fr.* **1** (basılı resim, yazı vb.de) zeminde özel olarak oluşturulan, zemini kaplayan noktalar. **2** bir klişede, klişe yüzeyindeki küçük çizgi noktalar.

trampa *a. İt.* ticari değeri olan bir malın, para aracılığı olmaksızın, doğrudan doğruya bir başka malla değiştirilmesi, takas. *eş.* değiş tokuş.

trampet *a. Fr. müz.* boyna asılı olarak iki değnekle çalınan küçük davul.

trampetçi *a. Fr. T. müz.* trampet çalan kimse.

tramplen *a. Fr.* **1** *sp.* yüzme sporunda, suya yüksekten atlamada kullanılan, bir ucu bir yere iyice tutturulmuş, öteki ucu ağırlık karşısında esneyebilen sıçrama tahtası. **2** *sp.* kayak sporunda, atlamayı yapan sporcuya gerekli hızı sağlayan, özel olarak düzenlenmiş eğimli yer. **3** *mec.* daha iyi bir duruma yükselmek için kendisinden yararlanılan kişi, olay ya da durum.

tramvay *a. İng.* kent içi yolcu taşımasında kullanılan, yol üzerinde çıkıntı yapmayacak biçimde döşenmiş özel raylar üzerinde hareket eden, elektrik gücüyle işleyen yolcu taşıtı.

tança *a. Yun. hayb.* izmaritgillerden, Atlantik Okyanusu'nda ve Akdeniz'de yaşayan, vücudu pullarla örtülü, sırtı kırmızıya yakın pembe, karnı gümüşrengi, boyu 75 santimetreyi, ağırlığı 15-20 kilogramı bulabilen, küçük balıkları vb. yiyerek beslenen, eti beyaz ve lezzetli, kemikli bir balık.

trankilizan *s. Fr.* sinirleri yatıştıran, rahatlatan (ilaç). *eş. yeni* yatıştırıcı.

trans *a. Fr.* medyumların ruhla ilişki kurdukları zaman girdikleri özel ipnoz durumu.

transandantal *s. Fr. fels.* deney yoluyla elde edilen bilginin sınırlarını aşan. *eş.* deneyüstü.

transandantalist *s. Fr. T. fels.* transandantalizm yandaşı. *eş.* deneyüstücü.

transandantalizm *a. Fr. fels.* **1** insan ağırlıklı bilginin niteliğini ve ilkelerini önsel olarak saptamak amacıyla deney alanının ötesine geçmeye uğraşan anlayış. **2** de-

neyüstü alanla ilgilenen felsefe öğretilerini kapsayan genel kavram. *eş.* deneyüstücülük. **3** ahlakta belli bir gizemciliği öngören, Tanrı'yla doğa ve insanı kaynaştırmaya çalışan Amerikan felsefe okulu. *eş.* aşkıncılık.

transatlantik *s. Fr.* **1** Atlantik'i aşan, geçen. **2** *a.* Atlantik Okyanusu'nu aşarak Avrupa ve Amerika arasında çalışan büyük yolcu gemisi.

transfer *a. Fr.* **1** bir şeyi bir yerden başka bir yere geçirme, taşıma ya da götürme. **2** bir kimsenin herhangi bir hakkını bir başka kimseye aktarmasını, geçirmesini sağlayan edim, işlem. **3** *sp.* profesyonel bir sporcunun, bir para karşılığında, kulübünü bırakarak bir başka kulübe geçmesi.

transformasyon *a. Fr.* **1** olduğundan başka bir biçime ya da duruma girme, değişme, başkalaşma. *eş.* dönüşüm, başkalaşım. **2** *yaşb.* görevinin değişikliğe uğraması nedeniyle bir organda kendini gösteren değişme. **3** *dil.* bir cümlenin derin yapısından yüzeysel yapısına geçilmesini sağlayan kural ve bu kuralın uygulanmasıyla ortaya çıkan süreç. **4** *ruhb.* bilinçaltına itilmiş bir duygu ya da isteğin, karşıtı görünümünde ya da bir başka biçimde bilince yükselmesi olayı.

transformatör *a. Fr. fiz.* aynı frekansta ama yoğunluğu ya da gerilimi farklı olan değişik akım sisteminin bir başka akım sistemine dönüşmesini sağlayan elektromanyetik indükleçli statik aygıt. *eş.* dönüştürücü.

transformizm *a. Fr. yaşb.* ve *fels.* bütün canlıların yalınç biçimlerden karmaşık biçimlere doğru evrim yoluyla gelişerek oluştuğunu, canlı varlıkların bulundukları ortama uyarak değişen ve birbirine dönüşebilen şeyler olduğunu öne süren öğreti. *eş.* dönüşümcülük.

transfüzyon *a. Fr. hek.* yaralıya ya da hastaya, kendi kan grubundan olan bir kanı damar yoluyla verme. *eş.* kanaktarım.

transistor *a. İng. ("transfer resistor" sözcüklerinden kısaltma yoluyla)* germanyum ve silisyum elementlerinin iletkenliklerinden yararlanmayı sağlayarak, elektronik tüplerin elektrik titreşimlerini genişletmekte kullanılan aygıt.

transistorlu *s. İng. T.* elektronik lambalar yerine transistorla donatılmış (aygıt).

transit *a. Fr.* **1** (taşıtlar vb. için) bir yerden, yolcu indirip bindirme dışında, hiç beklemeksizin geçme. **2** bir ülkenin topraklarından geçiş sırasında, hiç durmadan geçen mallar için gümrüksüz geçme.

tanskripsiyon *a. Fr.* **1** bir metni, yazılmış olduğu alfabeden bir başka alfabeye bütün ses inceliklerini belirterek çevirme işi. **2** bu yöntemle çevrilmiş yazı, metin. *eş.* çevriyazı.

transliterasyon *a. Fr.* yabancı yazıların, okunuşları göz önüne alınmadan yalnızca harf harf aktarılması, harf çevirisi.

transparan *s. Fr.* arkasını gösteren, içini gösteren (giysi, nesne vb.) *eş.* saydam.

transplantasyon *a. Fr. hek.* vücudun, işlev göremez olmuş bir organının yerine genellikle bir başkasından alınmış sağlam bir organı koyma. *eş.* organaktarım.

transport *a. Fr.* **1** bir yerden başka bir yere iletme, götürme, geçirme, taşıma. **2** taşımacılık.

transseksüel *s.* ve *a. Fr.* **1** erkek iken kadın, kadın iken erkek olmaya güçlü bir istek duyan kimse.

2 ameliyatla cinsiyet değiştirmiş kimse.

tranş *a. Fr.* inek ya da dana budunun orta bölümü.

trapez *a. Fr.* **1** tavana ya da yüksek bir yere asılı, sarkan uçlarına boru biçiminde bir çubuk bağlanmış iki ipten oluşan bir jimnastik aracı. **2** bu araçla sirklerde gösteri yapan sanatçı.

trapezci *a. Fr. T.* sirklerde trapezle gösteri yapan sanatçı.

travers *a. Fr.* demiryollarında, üzerine rayların yerleştirildiği, enine konulmuş, belli kalınlıkta ağaç ya da demir parçalarından her biri.

traverten *a. Fr. yerb.* kimi kaynak sularının dibinde biriken, kalkerli ya da silisli tortu.

travesti *s.* ve *a. Fr.* **1** kadın kılığında ve görünümünde dolaşan erkek. **2** erkek iken ameliyatla kadın olmuş kimse. *eş.* dönme.

travma *a. Fr.* **1** *hek.* dıştan mekanik bir etki sonucu oluşan ve bir organın ya da bir dokunun yapısını ya da biçimini bozan yerel yara. **2** *ruhb.* canlı üzerinde beden ve ruh açısından önemli ve etkili yaralanma belirtileri bırakan yaşantı.

travmatik *s. Fr. hek.* travma özelliğinde olan, travmayla ilgili.

travmatoloji *a. Fr. hek.* cerrahinin yara ve bereleri tedavi etmekle uğraşan bölümü.

tremolit *a. Fr. yerb.* asbest, amyant gibi, bileşiminde magnezyum, kalsiyum, demir ve alüminyum bulunan, amfibol grubundan doğal silikat.

tren *a. Fr.* demiryolunda yolcu ve yük taşımakta kullanılan, bir ya da birkaç lokomotif tarafından çekilen, ardı ardına bağlanmış vagonlar dizisinden oluşan taşıt. **treni kaçırmak** *Fr. T.* bir şeyi elde etme, bir işi gerçekleştirme olanağını zamanında kullanamamak.

trençkot *a. İng.* su geçirmez bir kumaştan yapılmış, içi astarlı pardösü, yağmurluk.

trend *a. İng. eko.* bir gidişi gösteren çizgi, durum; gidiş, doğrultu, eğilim.

treyler *a. İng.* traktörlere ya da kamyonlara, daha çok yük taşımalarını sağlamak için takılan araba.

trias *a. İng. yerb.* ikinci çağın yaklaşık 45 milyon yıllık dönemi.

tribün *a. Fr.* kapalı spor salonlarında, stadyum, hipodrom gibi yerlerde, izleyenlerin oturmaları için yapılmış, basamak basamak yükselen yer.

trigonometri *a. Fr. mat.* üçgenleri hesaplamayı konu edinen matematik kolu.

trigonometrik *s. Fr. mat.* trigonometriyle ilgili.

triko *a. Fr.* **1** yünden ya da pamuk ipliğinden örgü makinesiyle örülerek dokunmuş bir tür kumaş. **2** *s.* bu kumaştan yapılmış olan.

trikocu *a. Fr. T.* triko işiyle uğraşan kimse, trikotajcı.

trikosefal *a. Fr. hayb.* kırbaçkurtlarından, insanların ve hayvanların kalınbağırsağında asalak olarak yaşayan, değişik türleri bulunan, boyu 3–5 cm. ve eni gözle görülemeyecek incelikte, kansızlığa yol açan bir solucan. *eş.* kırbaçkurdu.

trikotaj *a. Fr.* triko kumaş ve triko giysi vb. yapımı, örme işi. **trikotaj makinesi** *Fr. İt. T.* örgü makinesi.

trikotajcı *a. Fr. T.* örme işi yapan, triko işiyle uğraşan kimse, trikocu.

trilogya *a. Lat. yaz.* bir yazarın, konu ve düşünsel yapı olarak birbirine bağlı bulunan ama ayrı ayrı da birer yapıt olarak görülen üç

yapıtından oluşan bütün. *eş.* üçleme.

triloji *a. Fr. yaz. bkz.* **trilogya**.

trilyon *s. Fr.* **1** bin milyar. **2** *a.* bu sayının adı.

trilyoner *a. Fr.* **1** trilyonları bulunan kimse. **2** *mec.* çok varsıl kimse.

trilyonluk *s. Fr. T.* **1** trilyon değerinde olan, niceliği trilyonla ölçülen. **2** *mec.* trilyonu bulunan.

trinketa *a. İt. den.* yelkenli gemilerde, pruva direğinin en altta bulunan ana sereni ve bu serene bağlanan yelken.

tripleks *s. Fr.* (yapı için) içinden merdivenli ve üç katlı olan (ev).

tripoli *a. Yun. yerb.* ufalandığında tozları, madeni eşyayı, taşı, mermeri, camı vb. temizlemeye ve parlatmaya yarayan silisli kaya.

triportör *a. Fr.* eşya taşımaya yarayan bir kasası bulunan, üç tekerlekli, motorlu bir küçük taşıt. *eş.* üçteker.

triptik *a. Fr.* bir ülkeye, bir süre kalmak ve geri gitmek üzere giren otomobillere verilen geçici gümrük belgesi.

trişin *a. Fr. hayb.* ergini, domuzda, birçok memelide ve insanın incebağırsağında asalak olarak yaşayan, ipsiler cinsinden bir solucan.

triton *a. Fr. kim.* trityumun, bir proton ve iki nötrondan oluşan atom çekirdeği.

trityum *a. Fr. kim.* simgesi T, atom ağırlığı 3 olan, ışınetkin hidrojen izotopu.

triyas *a. İng. yerb. bkz.* **trias**.

triyo *a. İt.* **1** *müz.* üç ses ya da çalgı için düzenlenmiş müzik parçası. **2** *müz.* üç ses ya da çalgı için düzenlenmiş bir müzik parçasını çalan üç kişilik müzik topluluğu. *eş.* üçlü. **3** *s. mec.* üç kişiden oluşmuş. *eş.* üçlü.

trol *a. İng.* huni biçiminde ve geniş ağızlı, suyun dibine atılan ve teknelerle sürüklenerek çekilen bir balık ağı.

trolcü *a. İng. T. ha.* trolle balık avlayan balıkçı.

trolcülük *a. İng. T. ha.* trolle balık avlama işi.

troleybüs *a. İng.* kent içi ulaşımda kullanılan, bir hava hattından elektrik akımı alarak çalışan otobüs.

trombon *a. İt. müz.* sürgü kolunun çekilip itilmesiyle değişik yükseklikte sesler elde edilen, bakırdan yapılmış bir nefesli çalgı.

trombonc u *a.* ve *s. İt. T.* trombon çalan (sanatçı).

tromboz *a. Fr. hek.* damarlarda oluşan pıhtı.

tromp *a. Fr. mim.* bir yapının bir bölümünü tutan köşe kubbesi.

trompet *a. Fr. müz.* bir ağızlıkla kendi üstüne kıvrılmış silindir biçiminde bir borudan oluşan, bakırdan yapılmış bir nefesli çalgı.

trompetçi *a.* ve *s. Fr. T.* trompet çalan (sanatçı).

tropik *a. Fr. bkz.* **tropika**.

tropika *a. Fr. coğr.* **1** yeryuvarlağının ekvatora koşut ve kuzeydekine Oğlak Dönencesi, güneydekine Yengeç Dönencesi denilen iki dairesinden her biri, dönence. **2** tropikal kuşak.

tropikal *s. Fr. coğr.* tropika bölgesinden olan, tropikayla ilgili. **tropikal kuşak** *Fr. T. coğr.* iki tropika arasında bulunan sıcak kuşak.

tropizm *a. Fr. bitb.* ve *yaşb.* bitki, hayvan gibi kimi canlı varlıkların ışık, ısı, besin gibi türlü uyarıcıların etkisiyle, bunlara doğru ya da tersine yer, yön değiştirmeleri olayı. *eş.* doğrulum, yönelim.

troplar *ç. a. Yun. T. fels.* antik çağ kuşkucu düşünürlerinin, var olan şeylerle ilgili olarak nesnel bilgi edinebilmenin olanaksızlığını ka-

nıtlamak amacıyla kullandıkları ilkeler.

troposfer *a. Fr.* havayuvarının yaklaşık on bir kilometre kalınlığında olan ilk katmanı.

trotinet *a. Fr.* bir yönetme kolu ve altında arka arkaya iki tekerleği bulunan yatay bir tahtadan oluşan, bir ayakla üzerine binilip öteki ayakla yeri teperek yol alınan bir çocuk oyuncağı.

trotuar *a. Fr.* yaya kaldırımı.

troyka *a. Rus.* Rusya'da kullanılan, üç atla çekilen kızak ya da araba.

tröst *a. İng. eko.* aynı alanda iş yapan çeşitli ortaklıkların pay belgitlerinin bir ortaklıkça elde edilmesi ve yönetimlerinin bu ortaklığı yöneten gruba aktarılmasıyla oluşan, tekelci anamalcılığa özgü bir ortaklıklar birliği.

trup *a. Fr. tiy.* bir tiyatronun oyuncularından oluşan tiyatro topluluğu.

truvakar *a. Fr.* **1** kısa manto. **2** *s.* (kadın giysisi için) kol boyu bileğin yukarısında kalan.

trük *a. Fr. sin.* ve *tiy.* sinema ve tiyatroda birtakım teknik hileyle yapılan düzen.

tsunami *a. (Japoncadan) yerb.* depremin denizde oluşturduğu dev dalga, deprem dalgası.

tual *a. Fr. bkz.* **tuval**.

tuba *a. Fr. müz.* bakırdan yapılmış, üzerinde pistonlar bulunan büyük bir nefesli çalgı.

tuğamiral *b. a. T. Fr. ask.* deniz kuvvetlerinde en küçük rütbeli amiral.

tuğgeneral *b. a. T. Fr. ask.* orduda en küçük rütbeli general.

tuğla *a. Lat.* balçığın kalıplara dökülüp güneşte kurutulduktan sonra özel ocaklarda pişirilmesiyle yapılan, duvar örmekte kullanılan, düzgün geometrik biçimli yapı gereci.

tuğlacı *a. Lat. T.* tuğla yapan ya da satan kimse ya da işlik.

tulumba *a. İt.* sıvıları kuyudan, alçak yerlerden çekmeye ya da yüksek yerlere çıkarmaya, basmaya yarayan araç. **tulumba tatlısı** *İt. T.* hamuru özel bir makineden sıkılarak oluklu bir biçim verilen hamur tatlısı.

tulumbacı *a. İt. T.* **1** tulumba yapan, satan ya da onaran kimse. **2** *mec.* külhanbeyi. **3** *esk.* eskiden, mahallelerde bulundurulan yangın tulumbalarını yangın olan yerlere götüren ve orada yangının söndürülmesine yardım eden kimse.

tulumbacılık *a. İt. T.* **1** tulumbacı olma durumu. **2** *mec.* külhanbeylik.

tulyum *a. Fr. kim.* simgesi Tm, atom sayısı 69, atom ağırlığı 168,934, yoğunluğu 9,3 olan, özellikleri iyi bilinmeyen, erbiyum grubundan, seyrek bulunur bir element.

tumba *a. İt.* **1** *den.* altüst etme ya da altüst olma. **2** (çocuk dilinde) yatağa atılma. **tumba etmek** *İt. T.* **1)** *den.* sandalı, omurgası yukarı gelecek biçimde çevirmek. **2)** arabayı ya da vagonu ters çevirerek boşaltmak. **3)** (çocuk dilinde) yatağa atılmak.

tundra *a. (Fince den) coğr.* kutuplara iyice yakın yerlerin yosun ve likenlerden, kimi otlardan, küçük çalılardan, kimi yerde bodur ağaçlardan oluşan bitki örtüsü ve bu bitkilerle kaplı geniş alan, kutup bozkırı.

tungsten *a. kim.* volfram elementinin öteki adı.

tunik *a. İng.* çok bol ve uzun, genellikle pantolon üzerine giyilen kadın gömleği.

tur *a. Fr.* **1** dönme, devir. **2** gezme,

dolaşma, gezi. **3** bir sonuca ulaşıncaya değin yapılan aynı eylem. **tur atlamak** *Fr. T. sp.* spor karşılaşmalarında, çok puan alarak ya da adçekmede kazanarak bir sonraki tura katılma hakkını elde etmek. **tur atmak** *Fr. T. ha.* şöyle bir dolaşıp gelmek. **tur operatörü** *Fr.* gezi düzenlemeyi uğraş olarak yapan kimse ya da işletme. **tura çıkmak** *Fr. T.* gezinti yapmak ya da geziye gitmek.

turba *a. Fr.* az çok kömürleşmiş durumda bitki kalıntılarından oluşan, yakıt olarak kullanılan, siyaha yakın renkte, hafif süngerimsi taşıl kömür.

turbalık *a. Fr. T.* göl ve bataklıklarda yetişen bitkilerin çürüyerek kömürleşmesiyle oluşan turba yatağı.

turbo *a. İng.* araba motorlarında bulunan ve egzoz gazını dışarı atan, motorun daha verimli çalışmasını sağlayan bir tür vantilatör.

turgor *a. Lat. yaşb.* gözenin çok su çekerek şişmesi, özsuyunun kıvamının azalması.

turist *a. Fr.* dinlenmek, görmek ve tanımak gibi ereklerle geziye çıkan, gezen kimse. *eş.* gezgin, gezmen.

turistik *s. Fr.* **1** turizmle ilgili olan. **2** turistlerin gereksinimlerini karşılayabilecek özellikte olan.

turizm *a. Fr.* **1** dinlenmek, görmek ve tanımak gibi ereklerle yapılan gezi. **2** bir ülkeye ya da bir bölgeye turist çekmek amacıyla alınan ekonomik, kültürel, teknik vb. önlemlerin, yapılan çalışmaların tümü.

turizmci *a. Fr. T.* uğraşı turizm işleri olan kimse.

turizmcilik *a. Fr. T.* **1** turizmcinin işi, uğraşı. **2** turizm işletmeciliği.

turkuaz *a. Fr. bkz.* **türkuvaz**.

turlamak *(nsz) a. Fr. T. ha.* şöyle bir dolaşıp gelmek, tur atmak.

turne *a. Fr.* **1** *tiy. müz.* bir tiyatro ya da müzik sanatçıları topluluğunun, bulunduğu yerden ayrılıp belli bir süre kentten kente dolaşarak gösteri sunma gezisi. **2** (kimi görevlerde) belli bir izlence içinde, bir süre kentten kente dolaşarak görev yapma. **turneye çıkmak** *Fr. T.* **1)** *tiy. müz.* (bir topluluk) belli bir süre için bulunduğu yerden ayrılıp kentten kente dolaşarak gösteri sunmak. **2)** (kimi görevlerde) belli bir izlence içinde, bir süre kentten kente dolaşarak görev yapmak.

turnike *a. Fr.* **1** insanların teker teker geçmelerini sağlamak ereğiyle kimi yerlere konulan, para ya da jeton atılarak çalıştırılan, uçlarından birinin çevresinde dönebilecek düzende yatay olarak yerleştirilmiş çarpı biçiminde araç. **2** *hek.* kol ya da bacakta kan akımını durdurmak ereğiyle sıkmak için kullanılan lastik bant.

turno *a. İt. den.* tek dilli ve tek tekerlekli makara.

turnusol *a. Fr. kim.* birtakım bitkilerden elde edilen mavi boya maddesi. **turnusol boyası** *Fr. T. kim.* bir tür yosundan elde edilen ve bazların etkisiyle maviye, asitlerin etkisiyle kırmızıya dönüşen mavi boya. **turnusol kâğıdı** *Fr. Ar. kim.* turnusol boyasından yapılan ve ayıraç olarak kullanılan kâğıt.

turnuva *a. Fr.* sporcular ya da satranç, briç, tavla gibi oyunlarda oyuncular arasında düzenlenen, herhangi bir unvan söz konusu olmayan, dostça yarışma dizisi.

turta *a. İt.* üzeri yufka kaplı, meyveli ya da kakaolu bir pasta çeşidi.

tuş *a. Fr.* **1** piyano, org gibi kimi müzik araçlarında, daktilo maki-

nesi, bilgisayar vb. klavyelerinde, tuşlu telefon almacında, hesap makinesinde parmakla vurulan yerlerin adı. **2** yağlıboya ressamlığında, fırçadaki boyanın tuvale sürülüş biçimi. **3** *sp.* (güreşte) iki omzun aynı anda yere değmesiyle gerçekleşen kesin yenilgi. **4** *sp.* kılıçoyununda, kılıcın ucunun karşı oyuncunun vücuduna değmesi. **5** *mec.* kesin yenilgi. **tuş etmek** *Fr. T. sp.* (güreşte) rakibinin iki omzunu yere getirmek, yenmek. **tuş olmak** *Fr. T. sp.* (güreşte) iki omzu yere gelmek. *eş.* yenilmek.

tuşe *a. Fr.* bir şeye dokunuş, dokunma.

tuşlamak *(-i) Fr. T.* telefonla konuşmak ya da yazı makinesinde, bilgisayarda yazı yazmak için tuşlu telefonun ya da klavyenin tuşlarına basmak, tuşlarına basarak işletmek.

tuşlu *s. Fr. T.* tuşu olan. **tuşlu telefon** *Fr.* üzerinde sayılar vb. bulunan tuşları olan, tuşlarına basılarak çalıştırılan telefon aygıtı.

tuval *a. Fr.* **1** yağlıboya resim yapmakta kullanılan, özel olarak hazırlanmış bez. **2** böyle bez üzerine yapılmış tablo.

tuvalet *a. Fr.* **1** yıkanma, tıraş olma, giyinme, süslenme işi. **2** kadınların gece toplantılarında giydikleri gösterişli giysi. **3** vücut temizliği, bakımı ya da süslenmek için gereken nesne. **4** insanın dışkılarıyla sidiğini boşalttığı, özel olarak bu iş için yapılmış yer *eş.* ayakyolu, yüznumara, hela. **tuvalet ispirtosu** *Fr. İt.* hekimlikte, temizlik için kullanılan, binde 34'ü su olan ispirto. **tuvalet kâğıdı** *Fr. Ar.* tuvalette[1] temizlenmek için kullanılan, özel olarak hazırlanmış ince kâğıt. **tuvalet masası** *Fr. İt.* kadınların süslenmek, taranmak vb. amacıyla kullandıkları, çekmeceli, aynalı masa.

tüberkülin *a. Fr. hek.* veremin tanılanmasında ve sağaltımında yararlanılan, verem mikrobu kültüründen elde edilen bir sıvı. **tüberkülin testi** *Fr. İng. hek.* bir kimsede tüberküloz bulunup bulunmadığını anlamak için deri altına tüberkülin aşılama.

tüberküloz *a. Fr. hek.* herhangi bir organa, daha çok da akciğerlere yerleşen Koch basilinin yol açtığı ateşli ve bulaşıcı bir hastalık. *eş.* verem, *ha.* incehastalık.

tüf *a. Fr. yerb.* yanardağların püskürttüğü külden ve lav parçalarından oluşan, genellikle açık renkli, gözenekli ve hafif, kolay ufalanıp parçalanabilen bir çökelti taşı.

tül *a.* ve *s. Fr. (Fransa'daki Tulle kentinin adından)* **1** çok ince gözenekli pamuk, ipek ya da sentetik dokuma. **2** *s.* bu dokumadan yapılmış olan.

tülyum *a. Fr. kim. bkz.* **tulyum**.

tümamiral *b. a. T. Fr. ask.* deniz kuvvetlerinde, kara kuvvetlerindeki tümgeneralin dengi olan amiral.

tümgeneral *b. a. T. Fr. ask.* orduda, kara ve hava kuvvetlerinde rütbesi tuğgeneralle korgeneral arasında olan general.

tümör *a. Fr.* gözelerin aşırı ölçüde çoğalmasıyla dokularda oluşan ve sürekli büyüme eğilimi gösteren yumru. *eş.* ur.

tümörleşmek *(nsz) Fr. T.* ur durumuna gelmek. *eş.* urlaşmak.

tümülüs *a. Lat.* tarih boyunca türlü nedenlerle yıkılıp yok olmuş yerleşim bölgelerinde, yıkıntıların üst üste birikmesi dolayısıyla oluşmuş, çoğu kez içinde tarihsel kalıntıların gömülü bulunduğu yay-

van toprak tepe. *eş.* höyük.

tünel *a. İng.* bir yandan öbür yana geçebilmek için yerin altında, genellikle dağların içinde açılan yol. **tünel geçmek** *İng. T. arg.* aklını yaptığı işe vermemek, dalgın olmak, dalmak.

tünik *a. Fr.* kadınların etek üzerine giydikleri uzunca bluz.

tüp *a. Fr.* **1** laboratuvarlarda türlü işlerde kullanılan, bir ucu kapalı cam boru. **2** içine ilaç, diş macunu, krem gibi maddeler konulan, bir ucu burgu kapaklı, boru biçiminde, plastik ya da metal kap. **3** akışkan maddelerin konulduğu, genellikle silindir biçiminde, ağzı özel tapalı kap.

tüpçü *a. Fr. T. ha.* yakıt olarak kullanılmak üzere içinde likit gaz bulunan tüplerden satan kimse.

türban *a. Fr.* ince kumaştan yapılmış, başı sıkıca kavrayan bir baş sargısı.

türbanlı *s. Fr.* başına türban sarmış ya da bağlamış olan (kimse).

türbin *a. Fr. fiz.* su, gaz, buhar gibi herhangi bir akışkanın kinetik enerjisiyle ve birtakım özel düzenekler yardımıyla bir dönme devinimine giren aygıt.

türbinli *s. Fr. T.* türbini olan, türbinle çalışan.

türbülans *a. Fr.* hava ya da su burgacı. *eş.* burgaç.

Türkolog *ö. a. Fr.* Türkolojiyle uğraşan bilim adamı. *eş.* Türkbilimci.

Türkoloji *ö. a. Fr.* Türk dilini, Türk yazınını ve tarihini konu alan, bu alanda araştırmalar ve incelemeler yapan bilim dalı. *eş.* Türkbilim.

türkuvaz *a. Fr. ("Türk" adından)* **1** yeşile çalan açık mavi renk, Türk mavisi. **2** *s.* bu renkte olan. **3** yeşile çalan açık mavi renkte değerli bir taş. *eş.* firuze.

tüvit *a. İng. (İskoçya'daki Tweed kentinin adından)* **1** taranmış yünden dokunmuş, genellikle iki renkli, spor giyecekler yapımında kullanılan bir kumaş. **2** *s.* bu kumaştan yapılmış olan.

tüyo *a. Fr.* belli bir işin içinde bulunan bir kimsece, o işle ilgili olarak gizlice verilen sağlam haber. *eş.* ipucu, fısıldama.

tvist *a. İng.* **1** 1961 yılında yaygınlık kazanan, hızlı ritimli bir dans. **2** bu dansın müziği.

U

uçarkefal *b. a. T. Yun. hayb.* turnabalığıgillerden, Akdeniz'de yaşayan, uzun kanatları olan ve sıçrayarak suyun üstünde on metre uçabilen, kefale benzer, eti lezzetli bir balık.

Ulah *ö. a. Rus. tar. esk.* Osmanlılarca, Romanya'nın yerli halkına ve bu halkın soyundan gelen kimselere verilen ad.

Ulahça *ö. a. Rus. T.* Ulahların konuştuğu dil, Ulah dili.

ultra *a. Fr. bkz.* **ültra**.

ultrason *a. Fr. bkz.* **ültrason**.

ultrasonografi *a. Fr. bkz.* **ültrasonografi**.

Uranus *ö. a. Lat. gökb.* gezegenler içinde Güneş'e uzaklık sırasında yedinci olan gezegen.

uranyum *a. Fr. kim.* simgesi U, atom sayısı 92, atom ağırlığı 238,029, yoğunluğu 18,7 olan, demir görünüşünde, ışınetkin bir element.

urba *a. İt. ha.* genellikle üst giysisi olarak kullanılan giyecek. *eş.* giysi.

urbasız *a. İt. arg.* aç ve açıkta kalmış, yoksul kimse.

urodel *a. Yun. hayb.* omurgalı hayvanlardan, amfibyumlar sınıfının, vücut ve kuyrukları uzun, bacakları zayıf birçok semender türlerini kapsayan bir alttakımı. *eş.* kuyruklular.

uskumru *a. Yun. hayb.* uskumrugillerden, sıcak ve ılıman denizlerde sürüler durumunda yaşayan, vücudu füze biçiminde, ortalama 20 cm. boyunda, sırtı yanlara doğru şeritler biçiminde menevişli koyu mavi ya da yeşilimtırak desenli, yanları ve karnı beyaz, eti lezzetli bir balık.

uskumrugiller *ç. a. Yun. T. hayb.* sıcak ve ılıman açık denizlerde yaşayan, örneği uskumru olan, istavrit, akya, maltapalamudu gibi birçok türü bulunan, mekik biçiminde uzun gövdeli bir balık familyası.

uskur *a. İng. den.* gemi pervanesi.

uskuru *a. İng.* somun ve civatalardaki yiv.

ustunç *a. İt.* taşınabilir cerrah araçları takımı.

usturmaça *a. İt. den.* deniz taşıtlarının iskele, rıhtım gibi yerlere yanaşmaları sırasında olabilecek çarpmaları önleyen, halat, lastik, ağaç, plastik gibi esnek bir gereçten yapılmış, sabit ya da taşınabilir yastık.

usturpa *a. İt.* ince bir halatın ucuna bir kurşun parçası bağlanarak yapılan bir çeşit kırbaç.

uvertür *a. Fr.* **1** *müz.* operada, orkestranın perde açılmadan önce çaldığı parça. **2** pokerde, oyuna başlayabilmek için yeterli olan el. **uvertür yapmak** *Fr. T. tkz.* bir şeye giriş niteliğinde sözler söylemek ya da bir davranışta bulunmak.

Ü

ülser *a. Fr. hek.* sindirim aygıtında, özellikle mideyle onikiparmakbağırsağında görülen yara.

ültimatom *a. Fr.* bir devletin başka bir devlete herhangi bir konuda verdiği ve hiçbir tartışmaya ya da karşı çıkmaya yer bırakmaksızın, tanıdığı süre içinde isteklerinin yerine getirilmesini bildirdiği, içinde savaş tehdidi bulunan nota. *eş. yeni* sonuyarı.

ültimatomsu *s. Fr. T. mec.* ültimatom sayılabilecek, ültimatoma benzer (istek).

ültra *a. Fr. (Türkçede tek başına kullanılmaz, Fransızca sözcüklerle Türkçeye girmiştir.)* Fransızcada önüne gelerek bileşik oluşturduğu sözcüğe aşırılık, üstünlük katan bir önek.

ültramodern *s. Fr.* (düşünce, eğilim, biçem vb. için) yenilikte en üst sınırda olan, çok modern olan.

ültrason *a. Fr.* **1** insan kulağının alamayacağı nitelikte olan çok yüksek frekanslı ses titreşimi. **2** *hek.* insan kulağının alamayacağı nitelikte çok yüksek frekanslı ses titreşimi veren aygıt. **3** *hek.* ültrasonografi sözcüğünün kısa biçimi olarak da kullanılır.

ültrasonografi *a. Fr. hek.* ültrason yoluyla elde edilen bulguyu gösteren çizelge.

ültraviyole *a. Fr.* dalga boyları yaklaşık 4000 angströmle 200 angström arasında olan, mor ışının ötesinde yer alan, yapay olarak da elde edilerek hekimlikte kullanılan, gözle görülemeyen bir ışınım. *eş.* morötesi.

üniforma *a. Fr.* **1** aynı işi yapanların giydikleri, özellikleri tüzükle belirtilmiş, aynı tip giysi. **2** orduda giyilen resmi giysi.

üniformalı *a.* ve *s. Fr. T.* üniforma giymiş olan, sırtında üniforma bulunan (kimse).

ünite *a. Fr.* **1** birleşmiş olma durumu, birlik. **2** bir kümenin her elemanı ya da bir çokluğu oluşturan varlıkların her biri, birim. **3** bir fabrikada birbirinden ayrı işleri bağımsız bir biçimde yapan araçlar grubu. **4** *ask.* bir görevi sürekli olarak yapmak üzere oluşturulmuş kuruluş, birlik. **5** (ders için) bölüm.

üniter *s. Fr.* tek bir ereği olan, birlik oluşturan, birleşmiş (devlet, örgüt).

üniversal *s. Fr.* bütün evreni ilgilendiren, dünya ölçüsünde olan, bütün insanlıkla ilgili. *eş.* evrensel.

üniversalizm *a. Fr. fels.* doğal ve törel yasaların evrensel olduğunu öne süren öğretilerin ortak adı. *eş.* evrenselcilik.

üniversite *a. Fr.* yüksek düzeyde eğitim, öğretim, bilimsel araştır-

malar ve yayın yapan fakülte, enstitü, yüksekokul ve benzeri birim ve bölümlerden oluşan, bilimsel özerkliği ve kamu tüzelkişiliği bulunan öğretim kurumu.

üniversitelerarası *b. s. Fr. T.* birçok üniversiteyle ilgili olan.

üniversiteli *a. Fr. T.* üniversite öğrencisi.

ürbanizm *a. Fr. mim.* mimarlığın kent düzenlenmesiyle uğraşan kolu.

üre *a. Fr.* **1** azotlu besinlerin vücutta yanmasıyla oluşan, erimiş bir durumda sidikle dışarı atılan azotlu madde. **2** yapay reçine verniği ve tutkalı üretiminde kullanılan ana gereçlerden biri olan beyaz ve billursu bir toz.

üremi *a. Fr. hek.* ürenin[1] sidikle atılamayıp kanda birikmesi yüzünden ortaya çıkan hastalık.

ürin *a. Fr. hek.* sidik.

ürolog *a. Fr. hek.* sidikyolu hastalıkları uzmanı hekim.

üroloji *a. Fr.* **1** *hek.* konusu sidikyolları hastalıkları olan hekimlik dalı. **2** hastanelerde sidikyolu hastalıklarının sağaltımının yapıldığı bölüm.

ürtiker *a. Fr. hek.* insan vücudunda çeşitli nedenlerle oluşan kaşıntılı döküntü. *eş.* kurdeşen.

üsküf *a. Yun.* **1** *tar.* Osmanlı döneminde yüksek rütbeli yeniçeri subaylarının giydikleri, yarısı arkaya sarkan uzun sarık. **2** *ha.* kenarları işlemeli başörtüsü. **3** *ha.* nargile başlığına geçirilen metal kafes.

üstalize *b. a. T. Fr. coğr.* her iki yarımkürede, alizelere karşıt olarak, kutup bölgelerine doğru 3-10 kilometre yükseklerde esen rüzgâr.

üstüpü *a. Yun.* gemi kalafatlama işinde, buharlı makinelerde, temizlik işlerinde, işliklerde kullanılan, didilmiş kendir.

üstüpülemek *(-i) Yun. T.* üstüpüyle kaplamak.

üterus *a. Fr. gövb.* dölyatağı.

ütopi *a. Fr. bkz.* **ütopya**.

ütopik *s. Fr.* ütopya özelliğinde olan, ütopyaya dayanan, ütopyayla ilgili, düşsel.

ütopist *a. Fr. bkz.* **ütopyacı**.

ütopya *a. Yun. (XVI. yüzyılda yaşamış olan İngiliz yazarı Thomas More'un, ideal bir toplumu anlattığı romanının adından)* gerçekleşmesi olanaksız, çarpıcı, ilginç tasarı ya da düşünce.

ütopyacı *s. Yun. T.* ütopyalara inanan, ütopyalar öne süren (kimse).

ütopyacılık *a. Yun. T.* ütopyayı gerçekleştirmeye çalışma tutumu, düşçülük.

V

vaftiz *a. Yun.* Hıristiyanlıkta, genellikle belli bir yaşa gelen çocuğa uygulanan, ilk günahı silmek ve Hıristiyanlaştırmak ereğiyle yapılan dinsel işlem.

vagina *a. Lat. bkz.* **vajina**.

vagon *a. Fr.* lokomotifin arkasına takılan, yük ve yolcu taşımakta kullanılan demiryolu arabası. **vagon restoran** *Fr.* yolcuların yemek yemeleri için bir lokanta biçiminde düzenlenmiş vagon.

vagonet *a. Fr.* toprak düzleme işlerinde kullanılan, yana ya da arkaya doğru devrilebilecek biçimde yapılmış küçük vagon.

vajina *a. Fr. gövb.* dölyatağının ağzından dışarıya doğru uzanan, dişinin çiftleşme organı olan yol. *eş.* dölyolu.

vaketa *a. İt.* genellikle inek derisinden yapılan bir tür ince meşin.

vaks *a. Al.* sanayide kullanılan, mat yüzeyleri kaygan ve parlak bir duruma getirmede yararlanılan bir balmumu türü.

vakum *a. Lat.* **1** *fiz.* içinde hiçbir cisim bulunmayan uzay. *eş.* boşluk. **2** *kim.* bir yerde hiçbir atom ya da molekülün bulunmaması.

vale *a. Fr.* iskambil kâğıtlarında üzerinde genç erkek resmi bulunan kart, oğlan.

valf *a. İng. bkz.* **vana**.

valiz *a. Fr.* bavuldan biraz daha küçük boyda çanta.

valör *a. Fr. eko.* **1** önem, değer. **2** hesaba geçen miktar.

vals *a. Fr. müz.* **1** bir erkekle bir kadınca yapılan bir tür salon dansı. **2** bu dansın hızlı ve canlı ritimli müziği. **3** kimi bestecilerce yalnızca çalınmak için hazırlanmış beste türü.

vamp *a. Fr. ("vampir" sözcüğünden)* erkekleri baştan çıkaran kötü kadın.

vampir *a. Fr.* **1** halk inanışına göre geceleyin mezardan çıkarak insanların kanını emen hortlak. **2** *hayb.* yarasalardan, Güney Amerika'da yaşayan, memelilerin kanını emerek beslenen büyük bir yarasa. **3** *mec.* genellikle kösnül niyetlerle kadınları öldüren ya da mezarından çıkarıp cinsel ilişkide kullanan sapık.

vampirce *be. Fr. T.* vampire özgü bir biçimde.

vampirlik *a. Fr. T.* vampir olma durumu ya da vampire özgü davranış.

vana *a. Lat.* boru içinde bir yerden bir yere taşınan bir akışkanın akışını ayarlamaya, durdurmaya, durmuş akışı başlatmaya ya da akışkanın debisini artırmaya yarayan, boruya uygulanmış bir tür musluk olan aygıt.

vanadyum *a. Fr. kim.* simgesi V,

atom sayısı 23, atom ağırlığı 50,9414, yoğunluğu 5,7 olan, fosforla kimyasal benzerlikleri bulunan, beyaz renkli, sert bir element.

vanadyumlu *s. Fr. T. kim.* bileşiminde vanadyum bulunan.

vandal *s.* ve *a. Fr. ("Vandal" özel adından) mec.* eski kültür ve sanat anıtlarını yakıp yıkan, bunların değerini bilmeyen (kimse ya da halk).

Vandal *ö. a. Fr. tar.* miladın başlangıç yıllarında yaşayan ve Roma Imparatorluğu'yla yaptığı savaşlarda acımasızlığıyla ün salan bir Doğu Germen halkı.

vandalca *be. Fr. T.* vandala yakışır bir biçimde.

vandalizm *a. Fr. bkz.* **vandallık**.

vandallık *a. Fr. T.* **1** vandal olma durumu. **2** vandalca davranış. **3** eski kültür ve sanat anıtlarını yakıp yıkma anlayışı, tutum ve davranışı.

vanilya *a. İsp. bitb.* **1** salepgillerden, anayurdu Meksika olan, tropikal bölgelerde yetişen ya da meyveleri için yetiştirilen, birçok türü bulunan, salkım durumunda beyaz ve kokulu çiçekler açan, bir badıç içinde, serçeparmak kalınlığında ve 15-20 santimetre uzunluğunda meyve veren, küçük bir tırmanıcı bitki. **2** bu bitkinin kendine özgü hoş bir kokusu bulunan, tatlı, pasta, çikolata gibi yiyeceklere güzel koku vermek için kullanılan meyvesi.

vanilyalı *s. İsp. T.* **1** içinde vanilya[2] bulunan. **2** *arg.* iyi, hoş.

vantilatör *a. Fr.* **1** kapalı bir yerin sıcak ve durgun havasını dalgalandırarak esinti sağlayan ya da böyle bir ortama temiz hava üfleyen aygıt. **2** kimi tarım araçlarında ve makinelerinde tohumları savurarak temizlemek için içeriye hava çeken aygıt. **3** motorlu taşıtlarda soğutma düzeneğini oluşturan aygıt.

vantrilok *a. Fr.* dudakları kıpırdamadan, sesi kendi ağzından çıkmıyormuş gibi konuşabilme becerisi olan, bu becerisiyle, sahnede tek başına olduğu halde karşılıklı iki kişi konuşuyormuş gibi gösteri yapan kimse.

vantuz *a. Fr.* **1** *yaşb.* kimi hayvanlarda ve asalaklarda bulunan, kendini bir yere bağlamaya,bir yerden tutarak yer değiştirmeye ya da yutmaya yarayan organ. *eş.* çekmen. **2** vücuda şişe çekmekte kullanılan, geniş ağızlı küçük cam kap.

vantuzbalığı *b. a. Fr. T. hayb.* sıcak denizlerde yaşayan, Akdeniz'de de bulunan, yaklaşık on türü olan, boyu 80 cm.yi bulabilen, başındaki vantuz gibi organla köpekbalıklarına, kaplumbağalara vb. yapışarak yol alabilen kemikli balık.

vapur *a. Fr.* buhar gücüyle işleyen gemi.

vapurcu *a. Fr. T.* vapur işleten kimse.

vapurculuk *a. Fr. T.* vapur işletme işi, vapur işletmeciliği.

vapurdumanı *b. a. Fr. T.* **1** koyu gri renk, dumanrengi. **2** *b. s.* bu renkte olan.

varda *ünl. İt. den.* dikkat et! gözetle! **varda bandıra** *İt. den.* özellikle savaş gemilerinde işaret alıp vermekte usta, işaretçi er. **varda topu** *İt. T. den.* uyarmak için yapılan top ateşi.

vardakosta *a. İt.* **1** *esk. den.* kıyı korumada kullanılan gemilere verilen ortak ad. **2** *s. arg.* iri yapılı, iyi giyimli ve alımlı (kadın).

vardela *a. Yun.* yaklaşık üç santimetre eninde yumuşak köşele şerit.

vardiya *a. İt.* **1** *den.* gemilerde tutulan nöbet. **2** *den.* gemide nöbet tutulan yer. **3** bir işyerinde nöbetleşe çalışma.

vardiyacı *a. İt. T.* vardiya ile çalışan kimse.

varil *a. Fr.* **1** genellikle sıvı şeyleri koymakta kullanılan, silindir biçiminde ve üstü kapalı, metal kap. **2** bir varilin aldığı madde miktarı.

varis *a. Fr. hek.* genellikle bacaklarda görülen toplardamar genişlemesi.

varisli *s. Fr. T.* varisi olan (kimse).

varoş *a. Mac.* kent ya da kasabada merkezin dışında, uzağında kalan mahalle, dış mahalle.

varsam *a. kbd. hayb.* kemikli balıklar takımının çarpanbalığıgillerden, ılıman denizlerde yaşayan, özellikle Akdeniz'de çok bulunan, ortalama on santimetre boyunda, çarpanbalığına çok benzeyen, çok zehirli bir balık.

varyant *a. Fr.* **1** bir yol şebekesi üzerinde, belli bir noktadan ayrılarak başka bir noktada aynı yolla yeniden birleşen ikinci derecedeki yol. **2** *yaz.* bir metnin ya da yapıtın biçim ve içerik yönünden birtakım ayrılıklar taşıyan nüshalarından her biri.

varyasyon *a. Fr.* **1** *müz.* bir müzik parçasını, ana temayı koruyarak, değişik armoni, ezgi ve ritimle süsleyerek yeniden yazma işlemi. *eş.* çeşitleme. **2** *müz.* böyle geliştirilmiş, yazılmış müzik parçası. *eş.* çeşitleme. **3** *yaşb.* yeni dollerin atalarına tıpatıp benzemesini sağlayan özelliklerin tümü. *eş.* değişim.

varyete *a. Fr.* oyun, şarkı, dans, hokkabazlık gibi, aralarında doğrudan bir bağlantı bulunmayan şeylerden oluşan eğlenceli gösteri.

varyos *a. Yun.* taş kırmak ve yontmakta kullanılan, iki ucu az keskin, kısa saplı, büyük çekiç.

vasektomi *a. Fr. hek.* erkeğin sperm kanallarını ameliyatla keserek döl veremez duruma getirme işlemi. *eş.* kısırlaştırma.

vazektomi *a. Fr. hek. bkz.* **vasektomi**.

vasistas *a. Al.* pencere ya da kapının üst yanında bulunan ve havanın değiştirilmesine yarayan açılır kapanır bölüm.

vaşington *a. İng. (Amerika Birleşik Devletleri başkenti Washington'ın adından)* iyi cins bir portakal ve karpuz türü.

vat *a. İng. Fiz.* simgesi W olan, saniyede bir julluk iş yapan bir motorun güç birimi. **vat saat** *İng. Ar. fiz.* gücü bir vat olan bir makinenin bir saat çalışmakla yapmış olacağı iş.

vatka *a. İt.* giysilerde, omuzların dik durmasını, dik görünmesini sağlamak ereğiyle, içine pamuk vb. konulan ve giysinin omuzlarına içten eklenen parça.

vatkalı *s. İt. T.* vatkası olan (giysi).

vatlık *s. İng. T. fiz.* herhangi bir vat gücünde olan.

vatman *a. İng.* tramvay sürücüsü.

vatoz *a. Yun. hayb.* köpekbalıklarından, denizlerin sığ ve kumlu yerlerinde kuma gömülü olarak yaşayan, uzaktan görünüşü kalkan balığını andıran, üstü esmer ve yer yer benekli, karnı kirli beyaz ya da mat sarı renkte, boyu bir metreye ulaşabilen yırtıcı, etçil bir balık.

vazelin *a. Fr.* ham petrolden elde edilen, açık renkli, macun kıvamında bir tür mineral yağ.

vazo *a. İt.* koparılmış çiçekleri koymak için kullanılan, cam, toprak gibi türlü maddelerden yapılan, türlü boyut ve biçimde olabilen kap. *eş. yeni* çiçeklik.

vedet *a. Fr.* (sinema oyuncusu ve

şarkıcı için) yıldız.

vejetalin *a. Fr.* kimi bitkilerden çıkarılan ve sadeyağ yerine kullanılan katıyağ.

vejetalizm *a. Fr.* yalnızca bitkisel yiyeceklerle beslenme.

vejetaryen *s. Fr. T.* et yemeyen, yalnızca sebze vb. ile beslenen (kimse). *eş.* etyemez.

vejetaryenlik *a. Fr. T.* etin ve hayvansal besinlerin yer almadığı beslenme, sebze vb. ile yetinilen beslenme biçimi. *eş.* etyemezlik.

vektör *a. Fr.* **1** *mat.* doğrultusu ve uzunluğu belirli olan ve bir ok imiyle gösterilen doğru parçası. **2** *fiz.* belli büyüklüğüyle yönü olan nicelik.

velense *a. İsp.* kalın ve ağır, bir yüzü uzun tüylü battaniye.

velespit *a. Fr. esk. bkz.* **bisiklet**.

velur *a. Fr.* ipek, yün ya da pamuktan dokunmuş , bir yüzü çok kısa, ince ve sık tüylerle kaplı, parlak ve yumuşak bir kumaş. *eş.* kadife.

Venüs *ö. a. Fr. gökb.* Güneş'e, Merkür'den sonra en yakın olan gezegen. *eş.* Çobanyıldızı, Çulpan, Zühre.

venüsçarığı *b. a. bitb. Fr. T.* salepgillerden, birçok türü limonluklarda süs bitkisi olarak yetiştirilen, kırmızımtırak renkte çok güzel ve büyük, çarığa benzer çiçekler açan bir bitki.

veranda *a. Fr.* **1** camlı taraça. **2** üstü kapalı ve çevresi camlı balkon.

vere *a. kbd. tar.* bir kalenin ya da berkitilmiş bir yerin düşmana verilmesi, teslim edilmesi.

vermut *a. Al.* birçok bitkinin özüyle acılaştırılmış, kokulandırılmış, tonik nitelikli bir tür beyaz şarap.

vernik *a. Yun.* genellikle marangozlukta ve boyacılıkta yararlanılan, sürüldükleri yüzeyde parlak, koruyucu bir katman oluşturan katı cisimlerle ya da kuruyan yağlarla, bunları eritme özelliğindeki sıvılarla hazırlanan gereç.

vernikçi *a. Yun. T.* (mobilyacılıkta) vernik süren kimse.

verniklemek *(-i) Yun. T.* vernik sürmek.

verniklenmek *(nsz) Yun. T.* üzerine vernik sürülmek.

verniye *a. Fr. (bulucusu olan Fransız matematikçisi Pierre Vernier'nin adından) mat.* doğrusal ya da dairesel boyutların ölçülmesinde, ölçmeyi kolaylaştıran, yanılgısız ölçmeyi ve çok küçük boyutların ölçülebilmesini sağlayan düzenek.

veronika *a. İt. bitb.* sıracagillerden, mavi ve ak çiçekler açan, güzel kokulu, otsu bir bitki. *eş.* yavşanotu.

versiyon *a. Fr.* **1** herhangi bir olayın bir başka biçimde anlatılması. **2** (bilgisayarcılıkta) bir yazılımın yeni bir numara verilen, geliştirilmiş, değişik biçimi. *eş.* sürüm.

vestern *a. İng.* Amerika Birleşik Devletleri'nde Atlantik kıyısından batıya, içerlere doğru göç sırasında yaşanan olayları konu alan, çoğu zaman at sırtında kovalamacayla dolu macera filmi, kovboy filmi.

vestiyer *a. Fr.* otel, lokanta gibi birçok kişinin girip çıktığı yerlerde ya da evlerde palto, pardösü, şapka, şemsiye gibi eşyanın bırakıldığı yer. *eş.* askılık.

vestiyerci *a. Fr. T.* otel, lokanta gibi birçok kişinin girip çıktığı genel yerlerdeki vestiyerlerde çalışan kimse.

veteriner *a. Fr.* genellikle evcil hayvanların hastalıklarına bakan hekim, baytar.

veterinerlik *a. Fr. T.* **1** veteriner olma durumu. **2** veterinerin işi, mesleği.

veto *a. Fr.* bir yetkinin, bir kararın,

bir yasanın vb. yürürlüğe girmesine karşı çıkma hakkı. **veto etmek** *Fr. T.* vetosunu, karşı çıkma, engelleme hakkını kullanmak.

vibrasyon *a. Fr.* titreşme eylemi. *eş.* titreşim.

vibratör *a. İng.* elektrikle işleyen, beton sıkıştırmada kullanılan, kendisi sarsılarak sarsma devinimini aktaran araç. *eş. yeni* sarsaç.

vibriyon *a. Fr.* virgül gibi bir ucu kıvrık çomak biçiminde, öteki ucunda bulunan bir ya da birçok kamçı yardımıyla hareket eden bakteri.

vida *a. İt.* döndürülerek bir yere sokulan burmalı çivi. **vidaları gevşemek** *İt. T. arg.* kendini tutamayıp uzunca bir süre gülmek.

vidala *a. İt.* genellikle çanta ve ayakkabı yapımında kullanılan sepilenmiş dana derisi.

vidalamak *(-i) İt. T.* vidayla tutturmak.

vidalanmak *(nsz) İt. T.* vidalamak eylemine konu olmak.

vidalı *s. İt. T.* **1** vidası olan. **2** vidayla tutturulmuş olan.

vidanjör *a. Fr.* fosseptik çukurunda biriken pissuları çekmeye yarayan makine. *eş.* boşaltıcı.

vidasız *s. İt. T.* **1** vidası olmayan. **2** vidayla tutturulmamış olan.

video *a. İng.* videoteyp sözcüğünün kısa biçimi.

videokaset *a. İng.* videoteypte ya da videopleyırda gösterilmek üzere hazırlanmış görüntü ve ses kaseti.

videopleyır *a. İng.* videoteyple elde edilmiş ses ve görüntüyü yeniden ekrana verebilen aygıt.

videoteyp *a. İng.* bir televizyon izlencesinin ses ve görüntülerini kaydeden ve istenildiğinde onu bir ekranda yeniden verebilen ya da video kamerayla videokasete kaydedilmiş ses ve görüntüyü bir ekrana veren aygıt. *eş. yeni* görüntü alıcı.

vido *a. İt.* (kimi iskambil oyununda vb.) ortaya konulan parayı iki katına çıkarma.

vidolu *s. İt. T.* vido ile oynanan (iskambil vb. oyunu).

vidosuz *s. İt. T.* vido ile oynanmayan (iskambil vb. oyunu).

vigla *a. İt. den.* gözcülerin nöbet tutmaları için, savaş ya da ticaret gemilerinin direklerine ya da dalyanlarda dikine gömülmüş gönderler üzerine yapılmış gözetleme yeri.

vikont *a. Fr.* batı ülkelerinde baronla kont arasında bir soyluluk sanı.

vikontes *a. Fr.* kadın vikont ya da vikont karısı.

villa *a. İt.* yazlıkta ya da kent dışında, bir bahçe içinde, gösterişli ve müstakil ev.

vinç *a. İng.* yapı işlerinde, limanlarda vb. ağır yükleri kaldırmakta kullanılan, boyutları ve kaldırma güçleri değişik olabilen, motor gücüyle ya da elektrikle vb. işleyen bir tür makine.

vinter *a. kbd.* ağaç çember üzerine geçirilmiş torba biçiminde balık ağı.

vira *be. İt.* **1** aralıksız bir biçimde, hiç durmaksızın, sürekli olarak. **2** *ünl. den.* bir ağırlığın kaldırılması için vinç ve benzeri makineleri çalıştırma komutu. **vira demir** *ünl. İt. T. den.* "demir al!" komutu. **vira etmek** *İt. T. den.* çevirmek, çekmek, kaldırmak.

viraj *a. Fr.* bir yolun kıvrıldığı yer. *eş.* dönemeç. **viraj almak** *Fr. T.* **1)** virajı, dönemeci dönmek. **2)** *arg.* konuşması kendisi için sakıncalı olmaya başlayınca sözü değiştirmek, kıvırmak.

virajlı *s. Fr. T.* virajı olan, dönemeçli (yol).

virajsız *s. Fr. T.* virajı, dönemeci olmayan, düz (yol).

virgül *a. Fr.* yazıda, tümcelerdeki söz öbeklerini, tümcecikleri, birbiri ardınca sıralanan adları, eş görevli sözcükleri birbirinden ayırmak, kısa bir durmayı göstermek vb. için kullanılan, kıvrık kuyruklu noktalama imi, (,).

virman *a. Fr.* **1** aktarma, özellikle ödenek aktarması. **2** *tic.* borç aktarması.

virolog *a. Fr. hek.* viroloji dalında uzman kimse.

viroloji *a. Fr.* virüsleri konu alan bilim dalı.

virtüoz *a. İt.* **1** *müz.* herhangi bir müzik aracını çok ustalıkla çalabilen ya da bir müzik yapıtını çok ustalıkla söyleyebilen sanatçı, usta yorumcu. **2** *mec.* (herhangi bir konuda) çok hünerli, çok usta.

virtüozite *a. Fr. bkz.* **virtüozluk**.

virtüozlaşmak *(nsz) İt. T. mec.* (belli bir alanda) çok hüner sahibi olmak, çok ustalaşmak.

virtüozluk *a. İt. T. müz.* virtüoz olma durumu, usta yorumculuk, ustalık.

virüs *a. Fr.* **1** *hek.* bulaşıcı hastalıkları yapan mikrop. **2** *mec.* (bilgisayarda) genellikle yazılımlara zarar vermek ereğiyle yaratılan, disket değiş tokuşu ya da elektronik posta yoluyla bilgisayarlara bulaşabilen, öteki yazılımları kendisinin çalıştırılabilir bir kopyasını da içerecek biçimde güncelleştiren, değiştiren, sistemin olağandışı davranışlarına yol açan, yüklenen bilgilere vb. zarar veren yazılım.

visamiral *a. Fr. ask.* amiralden bir rütbe küçük deniz subayı.

viski *a. İng.* tahılların malt durumuna getirildikten, şekerlendirildikten ve yeterince mayalandırıldıktan sonra damıtılmasıyla elde edilen ve meşe fıçılarda birkaç yıl bekletildikten sonra şişelenip satışa sunulan sert bir alkollü içki.

viskonsül *a. Fr.* konsolos yardımcısı.

viskoz *a. Fr.* selüloz türevlerinin üretiminde yararlanılan koloidal selüloz çözeltisi.

viskozite *a. Fr. fiz.* ağdalı, koyu kıvamlı bir maddenin özelliği.

vişne *a. İsl. bitb.* **1** gülgillerden, anayurdu Anadolu ve Balkanlar olan, her bakımdan kiraza çok benzeyen, gövdesi, dalları kırmızımtırak, yaprakları sivri oval ve kenarları dişli, beyaz çiçekler açan bir meyve ağacı. **2** bu ağacın kırmızı renkli, etli ve sulu, tek çekirdekli, mayhoş tatta, yenilen, reçeli ve şurubu yapılan meyvesi.

vişneçürüğü *b. a. İsl. T.* **1** çürük vişne rengi. **2** *b. s.* bu renkte olan.

vişneli *s. İsl. T.* içine vişne konulmuş.

vital *s. Fr.* canlı.

vitalite *a. Fr.* yaşam gücü, canlılık.

vitalizm *a. Fr.* canlı varlıkların kendilerine özgü yaşam yasalarına bağlı olarak doğup geliştiklerini vb. öne süren yaşambilim öğretisi.

vitamin *a. Fr. yaşb.* hayvansal metabolizma için gereken ve organizmaya besinlerle ya da ilaç olarak dışardan sağlanan biyokatalizör madde.

vitaminli *s. Fr. T.* vitamini olan.

vitaminsiz *s. Fr. T.* vitamini olmayan.

vitaminsizlik *a. Fr. T. yaşb.* ve *hek.* vitamin eksikliğinden ya da yetersizliğinden doğan patolojik olayların tümü.

vitellüs *a. Fr. yaşb.* yumurtada, kabukla, zarla çekirdek dışında kalan

maddelerin tümü.

vites *a. Fr.* otomobillerin çekişlerini ve hızlarını ayarlamaya yarayan, vites kutusu içinde bulunan dişliler düzeneği.

vitesli *s. Fr. T.* vitesi olan.

vitray *a. Fr.* birbirine bağlı kurşun bölmelere yerleştirilmiş renkli cam parçalarından oluşan, saydam pencere süslemesi ya da resim.

vitrin *a. Fr.* **1** bir dükkânın ya da mağazanın sokaktan camla ayrılan ve mal sergilenen yeri. *eş.* sergen. **2** içine konulan şeylerin görünmesi için yapılmış camlı dolap.

viya *a. İt. den.* **1** dümeni ortaya alarak gemiyi bulunduğu doğrultuda yürütme. **2** gemiye belirli bir yön verildikten sonra, aynı doğrultuda tutması için dümenciye verilen komut. **viya gitmek** *İt. T. den.* (yüzen biri) dalgayı arkaya alarak hızla ilerlemek. **viya kaptırmak** *İt. T. den.* (küçük deniz taşıtı) dalgayı arkaya alarak sahile çıkmak.

viyabilite *a. Fr.* **1** yaşama gücü, yaşayabilirlik. **2** (engebeli toprak için) geçilebilirlik, geçilirlik.

viyadük *a. Fr.* bir vadinin, bir ırmağın üstünden bir karayolunun ya da demiryolunun geçişini sağlayan, ayaklar üzerine oturtulmuş, yüksek ve uzun köprü. *eş.* kuru-köprü, aşıt.

viyola *a. İt. müz.* kemana benzeyen, kemandan büyük bir çalgı.

viyolacı *a. İt. T.* viyola çalan sanatçı.

viyolon *a. Fr.* keman.

viyolonist *a. Fr.* kemancı.

viyolonsel *a. İt. müz.* viyoladan daha büyük, kontrbastan küçük, dört sürtme telli bir orkestra çalgısı.

viyolonselci *a. Fr. T.* viyolonsel çalan sanatçı.

viyolonselist *a. Fr.* viyolonsel çalan sanatçı.

vize *a. Fr.* **1** yabancı bir ülkeye girebilmek için o ülke makamlarından alınan resmi izin. **2** kimi resmi kâğıtlara "görülmüştür" anlamında konulan im ve bu imi koyma işi. *eş. yeni* görüldü. **3** üniversitelerde bir tür ara sınavı.

vizit *a. Fr. bkz.* **vizite**.

vizite *a. İt.* **1** hastane hekiminin, koğuşları dolaşarak yatar hastalarını yoklaması. **2** bir muayene için hekime ödenen ücret. **3** *arg.* (genelevde) bir kerelik cinsel ilişki ya da onun ücreti.

vizon *a. Fr.* **1** *hayb.* sansargillerden, kürkü çok beğenilen bir memeli türü. **2** *s.* bu hayvanın kürkünden yapılmış olan.

vizör *a. Fr. sin.* belirli bir merceğe göre sahnenin nasıl göründüğünü anlamaya yarayan, değişir odaklı bir mercek düzeneği. *eş.* bakaç.

vizyon *a. Fr.* **1** görme biçimi, görüş. **2** *mec.* anlayış, görüş.

vizyonsuz *s. Fr. T. mec.* dar görüşlü, ileriyi göremeyen (kimse).

vizyonsuzlaşmak *(nsz) Fr. T. mec.* ileriyi, geleceği göremez duruma gelmek, anlayış kıtlığına uğramak.

vizyonsuzluk *s. Fr. T. mec.* vizyonsuz olma durumu, özelliği.

vodvil *a. Fr. tiy.* çok hareketli ve eğlenceli bir konusu olan, şarkılara da yer verilen hafif güldürü.

vokabüler *a. Fr. dilb.* bir dilin söz ve sözcük olarak var olan öğelerinin tümü. *eş.* sözvarlığı.

vokal (I) *s. Fr.* sesle ilgili, sessel. **vokal müzik** *Fr.* çalgı eşliğinde şarkı, opera, oratoryo gibi, insan sesi için yapılmış beste.

vokal (II) *a. Al. dilb.* ses yolunda bir engele çarpmadan çıkan ses. *eş.* ünlü.

vokalist *a. Fr.* bir müzik topluluğunda şarkı söyleyen sanatçı, şar-

kıcı.

volan *a. Fr.* **1** bir motordan gelen devinimi bir düzeneğe aktaran ya da makinelerde devinim hızını düzgün tutmaya yarayan tekerlek. *eş.* düzenteker. **2** kadın giysilerinin etek ucu, kol gibi yerlerine, verev kesilmiş kumaştan yapılan süs.

volatilite *a. Fr. eko.* değişebilen nicelik, oynaklık, değişkenlik.

vole *a. Fr. sp.* ayaktopunda, havadan gelen topa, sıçrayarak ayağın üstüyle ya da alantopunda sıçrayarak raketle vuruş.

voleybol *a. İng. sp.* bir ağ ile ortasından ikiye bölünmüş bir alanda, altışar oyuncudan oluşan iki takım arasında belli kurallara göre ve topa elle vurularak oynanan bir top oyunu.

voleybolcu *a. İng. T. sp.* voleybol oyuncusu.

volfram *a. Al. kim.* simgesi W, atom numarası 74, atom ağırlığı 183,85, yoğunluğu 19,1 olan, çok sert bir kimyasal element. *eş.* tungsten.

voli *a. Yun.* **1** *den.* balıkçıların, balıkları çevirmek için, kayıklarla denize fırdolayı ağ salmaları. **2** *arg.* yasadışı yollarla sağlanan büyük kazanç, vurgun, yüksek kazanç, yüksek kâr. **voli ağı** *Yun. T.* kayıkla denize bırakıldıktan sonra her iki kolunda bulunan halatlarla karaya çekilen balık ağı. **voli çevirmek** *Yun. T.* **1)** voliyle balık avlamak. **2)** *arg.* tuzağa düşürmek. **voli** (ya da **voliyi**) **vurmak** *Yun. T. arg.* yasadışı büyük kazanç elde etmek, vurgun yapmak. **voliye yatmak** *Yun. T. arg.* büyük kazanç sağlayacak bir olanak için hazır beklemek, vurgun kollamak.

volkan *a. Fr. yerb.* magmanın yerin içinden yüzeye doğru fışkırdığı ya da geçmişte fışkırmış olduğu bir püskürme ağzı bulunan dağ. *eş.* yanardağ.

volkanik *s. Fr.* **1** volkanla ilgili. **2** içinde volkan ya da volkanlar bulunan.

volkmen *a. İng. (Bir marka adı olan "Walkman"den)* yürürken, taşıtta giderken vb. kimseyi rahatsız etmeden müzik dinlemeye yarayan, pille çalışan, radyolu da olabilen, kulaklıklı, çok küçük kasetçalar. *eş. yeni* gezerçalar.

volontarist *s. Fr. fels.* volontarizm yandaşı. *eş.* istenççi.

volontarizm *a. Fr. fels.* akla ve bilmeye değil istence üstünlük tanıyan, bilgi sürecinin ve ruhsal olayların temelinde istenci gören öğreti. *eş.* istenççilik.

volt *a. Fr. fiz. (İtalyan fizikçi Volta'nın adından)* simgesi V olan, elektromotor gücün ya da gerilimin birimi.

volta *a. İt. den.* **1** bir halatı bir yere bir kez dolama ya da babalara yöntemince sarma. **2** zincirin demire ya da iki zincirin birbirine dolaşması. **3** geminin rüzgâra karşı gidebilmek için sağa sola zikzak yapması. **4** *arg.* (özellikle dar bir yerde, hapishane avlusunda vb.) bir aşağı bir yukarı gidip gelme. **5** *arg.* (buyruk olarak) yürü! git başımdan! defol! **volta atmak** *İt. T. arg.* (dar bir alanda) bir aşağı bir yukarı yürümek, gidip gelmek, dolaşmak. **volta vurmak** *İt. T* **1)** *den.* (gemi) zikzak yapmak. **2)** *arg.* volta atmak. **voltasını almak** *İt. T. arg.* (biri) kaçıp gitmek, savuşmak, çekilmek.

voltaj *a. Fr. fiz.* (elektrikte) gerilim. **voltajı düşük** *Fr. T. arg.* işe yaramaz, güçsüz.

voltalamak *(nsz) İt. T. arg.* volta atmak, volta vurmak.

voltalanmak *(nsz) İt. T. arg.* **1** alıp başını gitmek, kaçıp gitmek, sa-

vuşmak. **2** kovulmak, defedilmek.

voltametre *b. a. Fr. fiz.* bir elektrotta, açığa çıkan madde miktarına göre devreden geçen elektrik miktarını ölçmeye yarayan aygıt.

voltamper *b. a. Fr. fiz.* dalgalı gerilimde, 1 voltluk bir gerilim altında 1 amperlik bir akımın ürettiği güç birimi.

voltmetre *b. a. Fr. fiz.* bir elektrik devresindeki gizilgüç farkını volt cinsinden ölçmeye yarayan aygıt.

vombat *a. Fr. hayb.* keselilerden, Avustralya'da yaşayan, yeri kazarak çıkardığı bitkilerle beslenen, ağır gövdeli, kısa bacaklı, güçlü pençeli, geceleri dolaşan bir hayvan.

vonoz *a. Yun. hayb.* 8-10 cm. boyunda uskumru.

votka *a. Rus.* arpa, çavdar, mısır gibi tahıl tanelerinin özel yöntemlerle damıtılmasıyla elde edilen saf alkolün kaynak suyuyla yüzde 40 alkol derecesine değin sulandırılmasıyla yapılan, kokusuz, kendine özgü çeşnide bir içki.

voynuk *a. Bul. tar.* Hıristiyanlardan, özellikle Bulgarlardan oluşturulan, savaş zamanı ordunun ve yüksek komutanlarının atlarına bakan, barışta sarayın ahır hizmetlerinde çalıştırılan bir sınıf asker.

voyvo *ünl. İsp. (İspanyolca "çürük yumurta" anlamına gelen "huevo" sözcüğünden) arg.* birine alay ederek sataşırken söylenir.

voyvoda *a. İsl. tar.* Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Osmanlıların Eflak ve Buğdan beylerine verdikleri san.

voyvodalık *a. İsl. T. tar.* **1** voyvoda egemenliği, voyvoda yönetimi. **2** voyvodanın yönetimi altındaki ülke.

vual *a. Fr.* ipek tül.

vulva *a. Fr. gövb.* dişi canlılarda üreme organının dış bölümü.

vülgarizasyon *a. Fr.* (karmaşık bir metni vb.) herkesin anlayabileceği bir biçime sokma.

vülgarize *s. Fr.* geniş yığınlar için yapılan. **vülgarize edilmek** *Fr. T.* (karmaşık, anlaşılması güç bir metin vb.) herkesin, geniş yığınların anlayabileceği bir biçime sokulmak. **vülgarize etmek** *Fr. T.* (karmaşık bir metni) geniş yığınların anlayabileceği bir biçime sokmak.

Y

yafa *a. (İsrail'deki Yafa kentinin adından)* kalın kabuklu ve çekirdekli bir portakal türü.

yak *a. (Tibetçe)* Tibet'te ve Asya'nın kimi bölgelerinde yabanıl ya da evcil olarak yaşayan, bütün gövdesi ve gerdanı yere değin sarkan uzun kıllarla kaplı bir sığır türü.

yakamoz *a. Yun.* geceleri denizde, balıkların ya da sandal küreklerinin kımıldanışıyla su içinde oluşan ışıltı. **yakamoz olmak** *Yun. T. arg.* **1)** gizlendiği yer belli olmak, görülmek. **2)** ele geçmek, yakalanmak.

yakamozlanmak *(nsz) Yun. T.* (denizde) yakamoz oluşmak.

yamyam *a.* ve *s. (Orta Afrika'daki bir zenci topluluğunun adından)* **1** insan eti yiyen (kimse). **2** *mec.* yabanıl, vahşi (kimse). **3** *mec.* açgözlü (kimse). **4** *arg.* rüşvet yiyici, rüşvetçi.

yamyamca *be.* yamyama yaraşır bir biçimde.

yamyamlık *a.* **1** yamyam olma durumu. **2** yamyamca davranış. **3** *topb.* kıtlığın, açlığın dayanılmaz olduğu durumlarda ya da daha çok din, tapınma ve büyü gibi nedenlerle insanın insan eti yemesi.

yat *a. İng.* özel geziler ya da yarışlar için kullanılan, yelkenli ya da motorlu küçük gemi. **yat kulübü** *İng.* yatçılığın gelişmesine yararlı olmak üzere kurulmuş kulüp. **yat limanı** *İng. Yun.* yatların demirlediği liman. *eş.* marina. **yat turizmi** *İng. Fr.* yönetimi kaptanında bulunmak üzere, kiralık yatlarla yapılan turistik amaçlı toplu gezi.

yatçı *a. İng. T.* **1** yat yapıp satan kimse. **2** yat turizmi düzenleyen kimse. **3** yatı olan ve yat ile geziyi seven kimse.

yatçılık *a. İng. T.* yat turizmi işi.

yating *a. İng. sp.* yelkenli yatlarla yapılan yarış biçimindeki spor.

yen *a. (Japoncadan)* Japonya'nın para birimi.

yoga *a. (Sanskrit dilinden)* ruhu ve bedeni birtakım yöntemlerle eğiterek bu yolla bedene ve ruhsal yaşama egemen olmayı amaçlayan Hint felsefe sistemi.

yogi *a. (Sanskrit dilinden)* yoga felsefesini uygulayan kimse.

yortu *a. Yun.* Hıristiyanların dinsel bayramı.

Z

zagon *a. Bul. arg.* yol, yöntem, kural, yasa.

zağanos *a. Yun. hayb.* ava alıştırılabilen bir cins doğan.

zangoç *a. Erm.* kilisede hizmet eden ve çan çalan kimse.

zangoçluk *a. Erm. T.* zangoçun işi, görevi.

zap *a. bkz.* **zaping**. **zap yapmak** *bkz.* **zaping yapmak**.

zaparta *a. İt. bkz.* **saparta**.

zaping *a. İng.* televizyon izlerken, uzaktan kumanda aracını kullanarak kanaldan kanala atlama, sürekli kanal değiştirme. **zaping yapmak** *İng. T.* televizyon izlerken, uzaktan kumanda aracını kullanarak kanaldan kanala atlamak, sürekli olarak kanal değiştirmek.

zaplamak *(nsz) İng. T. bkz.* **zaping yapmak**.

zargana *a. Yun. hayb.* uskumrugillerden, ılık ve sıcak denizlerde yaşayan, gövdesi silindir biçiminde, çevik, boyu bir metreyi bulabilen, gaga gibi uzun ve sivri ağızlı, sırtı ve yanları yeşil ve lacivert karışımı bir renkte, beyaz karınlı, eti lezzetli bir balık.

zebra *a. İt. hayb.* tekparmaklılardan, Afrika'da, özellikle Etiyopya ve Somali'de yaşayan, yapı ve irilik yönünden ata çok benzeyen, derisi pijama giymiş gibi yol yol çizgili olan memeli hayvan.

zeplin *a. Al. (yapımcısı Kont Ferdinand von Zeppelin'in adından)* gazla, çoğunlukla hidrojen ya da helyumla şişirilmiş, hava taşıtı olarak kullanılan, istenildiği gibi yönlendirilebilen çok büyük balon.

zelve *a. Yun.* sabana koşulan öküzün boyunduruktan çıkmasını önlemek için, boynunun iki yanından boyunduruğa, aşağıya doğru geçirilen eğri çubuk.

zifos *a. Yun.* **1** yerden sıçrayan sulu çamur. **2** *mec.* işe yaramaz, yararsız.

zikzak *a. Fr.* art arda birbirine ters yönde açılar yapan (kırık çizgi). **zikzak yapmak** *Fr. T.* **1)** sağa sola doğru sık sık yön değiştirmek. **2)** *mec.* sık sık düşünce ve tutum değiştirmek.

zikzaklı *s. Fr. T.* zikzak biçiminde olan.

zirkon *a. Fr.* **1** *min.* zirkonyumun doğal durumdaki en önemli bileşiği olan, renksiz, sarı, yeşil, kahverengi türleri bulunan, doğal ve saydam, değerli bir taş. **2** *kim.* ateşe çok dayanıklı, beyaz renkli ve katı bir zirkonyum bileşiği.

zirkonyum *a. Fr. kim.* simgesi Zr, atom sayısı 40, atom ağırlığı 91,22, yoğunluğu 6,25 olan, titana benzeyen, beyazımsı gri renkte, katı bir kimyasal element.

zirzop *s. kbd. tkz.* uygunsuz, yakı-

şıksız, delice davranışları olan, aklına eseni yapan, delişmen (kimse).

Zodyak *ö. a. Yun. gökb.* gökkûresinde, tutulumun geçtiği ve üzerinde Koç, Boğa, İkizler, Yengeç, Aslan, Başak, Terazi, Akrep, Yay, Oğlak, Kova ve Balık adlarını taşıyan o n iki burcun eşit aralıklarla yer aldığı kuşak. *eş.* Burçlar Kuşağı.

zoka *a. Yun.* **1** etçil büyük balıkları avlamakta kullanılan, küçük bir balık biçiminde yapılmış ve ucunda bir iğne bulunan kurşun parçası. **2** *arg.* aldatıcı şey, tuzak, hile. **zokaya gelmek** *Yun. T. arg.* tuzağa düşmek, hileye kanmak. **zokayı yutmak** *Yun. T. arg.* tuzağa düşmek, hileye kanmak, aldatılmak.

zona *a. Yun. hek.* insanın özellikle gövde, bacak ve yüz derisinde, sinirler boyunca birtakım ağrılı fiskelerin dökülmesi biçiminde kendini gösteren, mikroplu bir deri hastalığı.

zoolog *a. Fr.* zooloji bilgini. *eş.* hayvanbilimci.

zooloji *a. Fr.* yaşambilimin, hayvanları yapı, görev, davranış vb. olarak ele alan, sınıflandırılmaları ve yeryüzüne dağılışlarıyla uğraşan dalı. *eş.* hayvanbilim.

zoolojist *a. Fr.* zooloji bilgini. *eş.* hayvanbilimci.

zoospor *a. Fr. yaşb.* suyosunlarında ve suda yaşayan mantarlarda bulunan, selüloz zarı olmayan, üzerindeki iki ya da daha çok sayıdaki titrek tüylerle devinen ürüme gözesi.

zootekni *a. Fr.* evcil hayvanları üretme ve yetiştirme bilimi.

zum *a. İng. sin.* "alıcıyı ayarlayarak nesneyi daha ayrıntılı, daha yakın göstermek" anlamındaki ***zum yapmak*** sözünde geçer.

0798958
ABP